

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

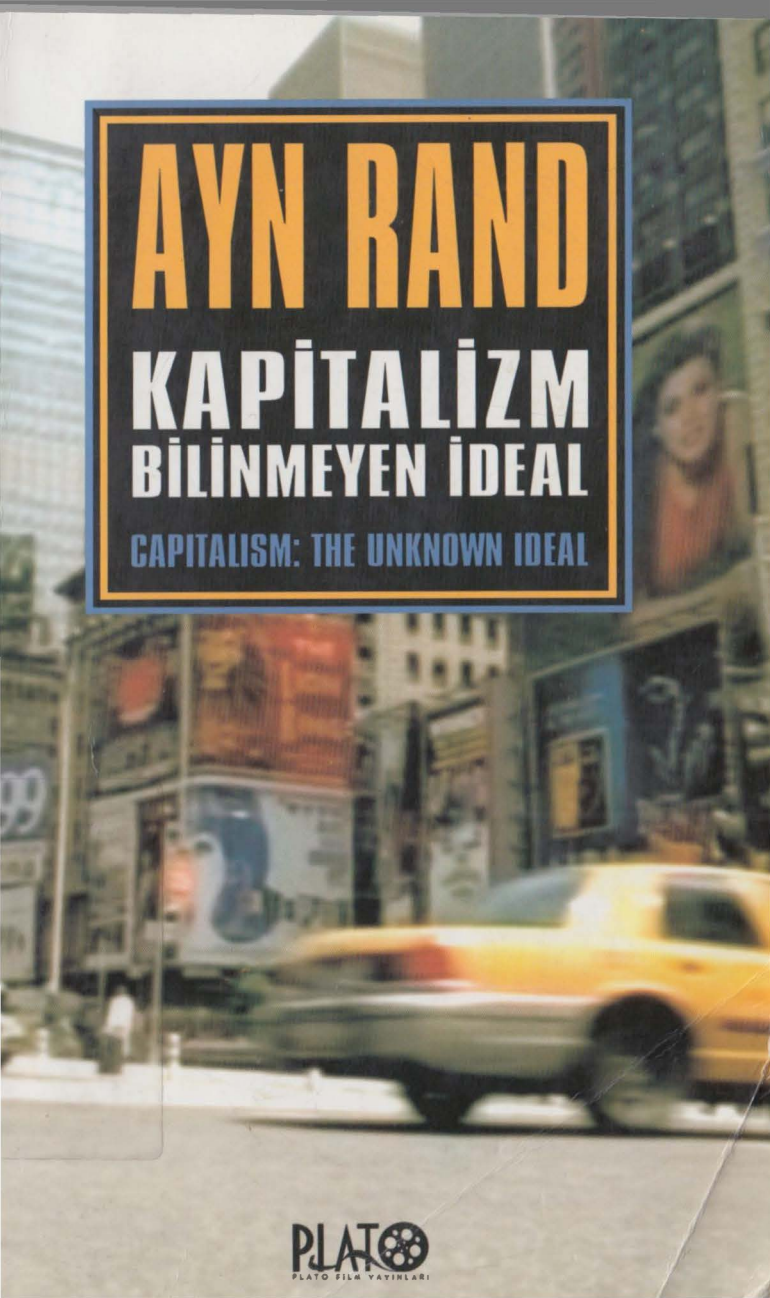
RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

AYN RAND

KAPİTALİZM BİLİNMEYEN İDEAL

CAPITALISM: THE UNKNOWN IDEAL

AYN RAND

KAPİTALİZM BİLİNMEYEN İDEAL

Plato Film Yayınları

Kapitalizm: Bilinmeyen İdeal / Ayn Rand
Özgün Adı: Capitalism: The Unknown Ideal

Çeviren: Nejdet Kandemir
Editör: Bekir Berat Özipek
Tasarım: Liberte Yayınları
Baskı: Aydan Matbaası
www.aydan-ltd.com.tr

1. Baskı: İstanbul, Ekim 2004
ISBN: 975-6381-04-3

©Plato Film Production Co. Limited Şirketi
© Curtis Brown Ltd.

Plato Film Production Co. Yayınları
Akyol Caddesi Vişne Sokak 14/2 Cihangir / İstanbul
Telefon: (0212) 252 45 83 (pbx) Faks: (212) 249 35 84
<http://www.platofilm.com>

İçindekiler

TAKDİM.....	I
GİRİŞ.....	1
TEORİ VE TARİH	
1. KAPİTALİZM NEDİR.....	5
<i>AYN RAND</i>	
2. SAVAŞIN KÖKLERİ.....	39
<i>AYN RAND</i>	
3. AMERİKA'NIN EZİLEN AZINLIĞI: BÜYÜK İŞLETMELER.....	51
<i>AYN RAND</i>	
4. ANTİ-TRÖST.....	77
<i>ALAN GREENSPAN</i>	
5. KAPİTALİZM HAKKINDAKİ YAYGIN YANILGILAR.....	89
<i>NATHANIEL BRANDEN</i>	
6. ALTIN VE EKONOMİK ÖZGÜRLÜK.....	119
<i>ALAN GREENSPAN</i>	
7. AMERİKAN HÜR TEŞEBBÜSÜ ÜZERİNE NOTLAR.....	127
<i>AYN RAND</i>	
8. SANAYİ DEVRİMİNİN KADINLAR VE ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	137
<i>ROBERT HESSEN</i>	
9. DÜRÜSTLÜĞE SALDIRI.....	147
<i>ALAN GREENSPAN</i>	
10. YAYIN DALGALARININ MÜLKİYET STATÜSÜ.....	153
<i>AYN RAND</i>	
11. PATENTLER VE TELİF HAKLARI.....	163
<i>AYN RAND</i>	
12. TEORİ VE PRATİK.....	169
<i>AYN RAND</i>	
13. BİZİ YALNIZ BIRAKIN.....	177
<i>AYN RAND</i>	

MEVCUT DURUM

14. UZLAŞMANIN ANATOMİSİ.....	183
<i>AYN RAND</i>	
15. ATLAS VAZGEÇİYOR MU?.....	191
<i>AYN RAND</i>	
16. NÜFUZ TACİRLERİ.....	215
<i>AYN RAND</i>	
17. “AŞIRILIK” YA DA İFTİRA ATMA SANATI.....	223
<i>AYN RAND</i>	
18. KAPİTALİZMİN YOK EDİLMESİ.....	237
<i>AYN RAND</i>	
19. MUHAFAZAKÂRLIK: BİR ÖLÜM İLANI.....	249
<i>AYN RAND</i>	
20. YENİ FAŞİZM: KONSENSÜS İLE YÖNETİM.....	263
<i>AYN RAND</i>	
21. KONSENSÜSÜN ENKAZI.....	289
<i>AYN RAND</i>	
22. HASILATI TOPLAMA: ÖĞRENCİ “İSYAN”.....	311
<i>AYN RAND</i>	
23. YABANCILAŞMA.....	357
<i>NATHANIEL BRANDEN</i>	
24. İNSANA AĞIT.....	391
<i>AYN RAND</i>	
EK: İNSAN HAKLARI.....	423
<i>AYN RAND</i>	
EK: HÜKÜMETİN DOĞASI.....	435
<i>AYN RAND</i>	

TAKDİM

HAYATI DEĞİŞTİREN KİTAP BU KİTAPTIR

Türkiye’de pek bilinmese bile, düşünce tarihinde kapitalizmi savunan önemli yazarlar çıkmıştır. Ayn Rand bunlar arasında en önde gelenidir dersek, bir abartma yapmış olmayız. Gerçekten, ismi kapitalizmle birlikte anılan bir yazar var mıdır, diye sorulsa, Ayn Rand akla gelen ilk isim olur. Ancak, Rand hem düşünce tarihinde hem de kapitalizmi doğrudan doğruya veya dolaylı olarak savunan yazarlar arasında kendisine özel bir yer ayırır. Hatta, daha da ileri giderek, kapitalizmin 20. Yüzyılda yaşadığı fıkri ve fiili gerileyişten kapitalizm karşıtlarını değil, kapitalizmi savunanları sorumlu tutar. Bunun gerekçesi olarak da, söz konusu kimselerin kapitalizmi ahlâk ve adâlet temelinde savunmak yerine etkinlik temelinde savunmalarını gösterir.

Kapitalizm ve serbest teşebbüs kelimesi ile ahlâk ve adâlet kavramlarının yan yana getirilmesi, bugün bile pekçok kişi için kulak tırmalayıcıdır. Sıradan insanların ve popüler kültürün bu iki kelime grubu arasında kuracağı ilişki negatif olacaktır. Hakikaten, rastgele bir okumuşu, bir öğrenciyi, bir aydını karşımıza alıp kapitalizmin adâlet ve ahlâkla ilişkisi hakkında ne düşündüğünü sorsak, alınacak cevap bellidir: “Kapitalizm gayri ahlâki ve gayri âdildir. Milyonlarca insanın sömürülmesinin ve bugün aç veya fakir olmasının sebebidir. Kapitalizm her yönüyle ve her şeyiyle kötüdür.” Kapitalizme karşı mücadele edilmelidir. Bu görüş öylesine yaygındır ki, tekrar edile edile, neredeyse sorgusuz sualsiz doğru kabul edilir hâle gelmiştir.

O yüzden, bugünlerde popüler kitaplar arasında kapitalizme karşı mücadele rehberleri hayli geniş yer tutmaktadır.

Kapitalizmle ilgili görüşlerini almak üzere üniversitelere gidip iktisat hocalarıyla konuşsanız da vaziyet pek değişmez. Çoğu iktisatçı, biraz daha teknik ve nispeten sofistike ifadelerle kapitalizmin ahlâk dışı ve adâletsiz olduğunu tekrarlar. En insafî olanları bile, olsa olsa, bir iktisadî sistem olarak kapitalizmin alternatiflerinden daha ziyade kaynak tahsisi yapmakta ve üretimi arttırmada üstün olduğunu ama bunun kapitalizmin özünde gömülü ahlâk ve adâlet dışılığı gidermediğini ve gideremeyeceğini söyler. Bu nedenle kapitalizmin kategorik olarak reddedilmesi gerektiğini ekler.

Ayn Rand'ın bu tespit ve eleştirilerinde haksız olduğunu söyleyemeyiz. Kapitalizmin filozoflarca sadece veya daha ziyade zenginlik yaratmadaki etkinlik ve üstünlüğüne dayanarak ve de mahçup biçimde, üstü örtülü veya dolaylı olarak savunulduğu zamanlar olmuştur. Yirminci asır boyunca, büyük ölçüde, fikir tartışmalarındaki durumun böyle olduğunu söyleyebiliriz. Bu tür bir savunma, Ayn Rand'ın haklı olarak işaret ettiği gibi, kapitalizme fazla fayda sağlamamıştır. Kapitalizmin medeniyete yaptığı muazzam, benzersiz ve yeri başka türlü ikame edilemez katkıya rağmen, insanların zihninde “kapitalizm” kavramı ve kapitalist sistem otomatikman kötü çağrışımlar yapar olmuştur.

İşte Ayn Rand'ın önemi ve büyüklüğü, böylesine düşmanca bir fikir ve icraat ortamında, kapitalizmi, adını koyarak, çekinmeden ve onurla savunmasından kaynaklanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen arkasından, neredeyse bütün entelektüellerin, siyasî yelpazenin neresinde bulunursa bulunsun, kollektivist ve kapitalizme düşman kesildiği, böyle olmayanların iki elin parmaklarının sayısına ulaşamayacak kadar dar bir azınlık teşkil ettiği bir dönemde Rand, tavizsiz

bir kapitalizm savunmasıyla, bir medeniyet hattını adeta tek başına korumuştur. Elinizde tuttuğunuz kitaba adını veren “Kapitalizm: Bilinmeyen İdeal” başlıklı makalenin 1965 sonunda bu isimle ve bu hâliyle yazılmış ve yayınlanmış olması bile bunun ispatıdır.

Ayn Rand kapitalizme bütün kalbiyle inanmaktadır. Rand’ın kapitalizmi böylesine hırs ve arzuyla müdâfaa etmesinin baş sebebi, kapitalizmin zenginlik yaratmadaki üstünlüğü değil, ahlâkî ve âdil olmasıdır. Rand’a göre, kapitalizm insanlığın geliştirdiği en âdil ve en ahlâklı sistemdir. Zenginlik kapitalizmin bir yan ürünüdür. Kapitalizm dışındaki bütün sistemlerde bazı insanlar başka bazı insanlar tarafından bir şekilde ezilmiş, sömürülmüş, istismar edilmiş, köle olarak kullanılmıştır. Ancak kapitalizm, bütün bu gayri insanî ilişkilerin ve durumların ortadan kalktığı, ahlâk ve adâletin tarihte eşi benzeri görülmemiş bir zenginlikle bulunduğu bir sistem vücuda getirmiştir.

Bütün bu görüşlerin şimdiye kadar kapitalizmi savunan yazarlardan kapitalizm hakkında hiçbir şey okumamış kimselelere tuhaf geleceğinin farkındayım. Çünkü, yaklaşık yirmi yıl önce, Rand’la ilk karşılaştığımda bana da öyle görünmüştü. Ama şimdi dönüp geriye baktığımda, bu buluşmanın, hayatımın en mutlu tesadüflerinden biri olduğunu anlıyorum.

Eğer kapitalizmle ilgili görüşlerinize meydan okunmasından ve kafa konforunuzun bozulmasından korkuyorsanız, size bu kitabı okumamanızı salık veririm. Durumunuz buysa, siz kapitalizmin şeytan olduğuna inanmaya, inandığınız sol veya sağ kolektivizmin yeryüzü cenneti yaratacağı vaadiyle avunmaya devam edin. Kitapçılara gidin, kapitalizmin yarattığı imkânlarla elinize ulaşan kitaplar arasından bir iki tane anti kapitalist (tercihen sosyalist) kitap seçin, sonra alışveriş sepetinize, en azından vicdanınızı rahatlatmak için, küreselleş-

me karştı bir kitap ile kapitalizme karşı bir mücadele rehberi de ekleyin. Size bu yakışır, bu iyi gelir. Yok eğer “ben kendi doğrularımı kendim bulurum, bir görüşün çok tekrarlanması onun doğru olduğunu göstermez” deme cesaretine sahipseniz, *Kapitalizm: Bilinmeyen İdeal*’i okuyun.

“Bir kitap okudum, hayatım değişti” demek istiyorsanız, doğru adrestesiniz.

Atilla Yayla

Eylül 2004

†

GİRİŞ

Bu kitap ekonomi üzerine bir çalışma değildir. Kapitalizmin *ahlâki* boyutları üzerine denemelerden oluşan bir koleksiyondur.

Yaklaşımımız, *The Objectivist Newsletter*'in ilk sayısında (Ocak 1962) yer alan ifadelerimle, en iyi şöyle özetlenebilir:

“Objektivizm felsefi bir harekettir; siyaset, felsefenin bir dalı olduğundan dolayı, Objektivizm de kendi temel felsefi ilkelerinin sonucu ve nihai pratik uygulaması olarak bazı siyaseti prensipleri (bilhassa *laissez-faire* kapitalizminin prensiplerini) savunur. Objektivizm, siyaseti ayrı veya asıl bir amaç olarak görmez; yani siyaseti daha geniş bir ideolojik bağlam olmaksızın başarılabilecek bir amaç olarak almaz.”

“Siyaset, insan tabiatı ve insanın varoluşla ilişkisi teorisine bağlı olarak, diğer üç felsefi disipline dayanır: metafizik, epistemoloji ve ahlâk. Tutarlı bir siyaset teorisinin kurulması ve bunun pratiği, ancak böyle bir temel üzerinde gerçekleştirilebilir... Objektivistler ‘muhafazakârlar’ *değildirler*. Biz *kapitalizmin radikalleriyiz*, biz, kapitalizmin sahip olmadığı ve sahip olmadığı için de yok olmaya mahkum olduğu felsefi temelin mücadelesini veriyoruz.”

Asıl ilgimizin kendi başına siyaset veya ekonomi değil, fakat “*insanın tabiatı ve insanın varlıkla ilişkisi*” olduğunu; ve rasyonel bir varlığın hayatı için uygun olan tek sistem olduğu için de kapitalizmi savunduğumuzu vurgulamalıyım.

Bu bakımdan, bizim yaklaşımımız ile kapitalizmin klasik savunucularının ve günümüzdeki çekingen ve özür dileyici tavırdaki savunucularının yaklaşımı arasında temel bir fark bu-

lunmaktadır. Çok az sayıda istisna olmakla beraber onlar, hatalarıyla kapitalizmin mahvoluşundan sorumludurlar. Hataları, mücadele etmenin asıl zorunlu olduğu yerlerde, yani ahlâki-felsefi zeminlerde mücadele edememeleri veya etmek istememeleridir.

Tarihteki hiçbir siyasi-ekonomik sistem, kapitalizm kadar değerli olmamıştır veya insanoğlunu kapitalizm kadar faydalandırmamıştır. Fakat yine hiçbir sisteme bu kadar vahşice, kinle ve körü körüne saldırılmamıştır. Kapitalizm hakkındaki yanlış bilgi, saptırma, çarpıtma ve açık yalanlar seli öylesine büyüktür ki, bugünün genç insanları kapitalizmin gerçek niteliği hakkında hiçbir fikre (ve herhangi bir fikir edinme aracına) sahip değildir. Arkeologlar tarih öncesi varlıklar hakkında bilgi toplayabilmek için çanak çömlek parçaları, kemik kıntıları bulma amacıyla binlerce yıl ötesinin kalıntılarını didik didik ederken, yüzyıldan daha kısa bir süre önceki olaylar, rüzgarın, sellerin ve depremlerin oluşturduğu molozlardan daha geçirimsiz olan bir yığının altında, bir sessizlik yığınının altında, gizlice durmaktadır.

Gerçeği böylesine büyük bir ölçüde yok etmek, açık bir sırnı dünyadan gizlemek, bunu bir sansür veya herhangi bir ciddi protesto sesi olmadan yapabilmek ve insanlığın ideal bir sosyal sisteme neredeyse ulaşmış olduğu gerçeği gizlemek, kötü niyetli bir tezgah olmadan gerçekleştirilemez; ve bu, daha iyi bilenlerin sessiz itaati olmazsa gerçekleştirilemez.

Kapitalizmin bir tartışma veya yargılama olmadan yıkılmasından, halkın herhangi bir şekilde onun prensiplerinden, tabiatından, tarihinden veya ahlâki anlamından haberi olmadan yıkılması gerçeğinden sorumlu olanlar, susarak *kapitalizm ve altruizm arasındaki çarpışmadan kaçan* sözde kapitalizm savunucularıdır. Kapitalizm, gözü dönmüş, umutsuzluktan çıldırmış bir kalabalığın, bir saman kuklayı yakması gibi, bir linç kabusu şeklinde yıkılmaktadır. Ne var ki kalabalık, bu tuhaf görünümlü saman demetinin, aslında idealin yaşayan vücudunu gizlediğini bilmemektedir.

Kapitalizm, dünyaya yıkılan şeyin *ne* olduğu gösterilmeden

(ve gençlerin duyacağı şekilde tanımlanmasına asla müsaade edilmeden) yıkılmaktadır.

İşte bu kitabın amacı, bu gerçeği teşhis etmek ve tanımlamaktır.

Dünyanın şu anki durumunun suçu (çok nadir istisnalarla) bugün 40 yaşın üzerinde olanların, konuştuklarında bildiklerinden daha azını söyleyenlerin ve bildiklerini konunun gerektirdiğinden daha muğlak şekilde söyleyenlerin omuzlarındadır.

Bu kitap bilmekten korkmayan ve pes etmeye hazır olmayan, yaşı veya ruhu genç olanlara hitap etmektedir.

Bu gençlerin keşfetmeleri gereken ve kapitalizmin düşmanlarının tüm çabalarını seferber ederek çılgınca gizlemeye çalıştığı şey, kapitalizmin yalnızca “faydalı” olmadığı, fakat aynı zamanda tarihteki tek *ahlâki* sistem olduğu gerçeğidir. (*Atlas Vazgeçti*’ye – *Atlas Shrugged* – bakınız.)

Bu kitabın konusu *Atlas Vazgeçti*’deki siyasi hususlar değildir. Konu, asıl olarak etik ve epistemolojiktir: insanın varoluşunda aklın rolüdür. Ve siyaset bu konunun mutlak sonuçlarından birisidir. Fakat modern felsefe ile beslenen çağımızın epistemolojik kaosu öylesine kötü bir durumdadır ki, pek çok genç okuyucu, soyutlamaları siyasi ilkelere dönüştürmede ve onları bugünün olaylarının değerlendirilmesine uygulamada güçlük çekmektedir. Bu kitap onlara yardım edebilir. Bu kitap *Atlas Vazgeçti* için bir dipnottur.

Her siyasi sistem bir ahlâk teorisine dayandığı için, gerçekten kapitalizmin tabiatını anlamaya ilgi duyan okurlara, önce Objektivist ahlâk üzerine bir makale koleksiyonu olan ve elinizdeki bu kitap için gerekli bir temel olan *Bencilliğin Erdemi*’ni (*The Virtue of Selfishness*) okumalarını salık veririm. Çok önemli olan “haklar” ve “hükümet” kavramları iyi bir şekilde anlaşılmasının hiçbir siyasi tartışma anlamlı veya anlaşılır olamayacağından ve ayrıca bu kavramlar bugünün uyutma tekniği ile çok ustaca göz ardı edildiklerinden, bu kitaba daha önceki koleksiyondan iki makaleyi okuyarak (veya yeniden okuyarak) başlamanızı tav-

siye ederim. Bunlar bu kitapta ekler bölümünde verilen “İnsan Hakları” ve “Hükümetin Doğası” makaleleridir.

Bu kitaptaki makalelerin çoğu orijinal olarak *The Objectivist Newsletter*’da (şimdi dergi formatında *The Objectivist* olarak yayınlanmaktadır) yayınlanmıştır; diğerleri ifade edildiği üzere konferanslara ve makalelere dayanmaktadır. Bazıları, kapitalizmin ekonomisi konusunda en yaygın yanlışlara kısa özetler halinde verilmiş cevapları kapsamaktadır. Bu makaleler *The Objectivist Newsletter*’in “Entelektüel Cephanesi Bölümü”nde yayınlanmıştır ve okuyuculardan gelen sorulara cevap olarak yazılmışlardır. Siyasi iktisat eğitimi ile ilgilenenler, bu konuda tavsiye edilen bir referans listesini ekte bulacaklardır.

Şimdi bu kitaba katkıda bulunanlardan bahsedelim. Robert Hessen şu anda Columbia Üniversitesi’nde tarih doktorasını tamamlamaktadır ve Columbia Lisansüstü İşletme Okulunda dersler vermektedir. Alan Greenspan, ekonomik danışmanlar şirketi Townsend-Greenspan&Co., Inc.’in başkanıdır.

AYN RAND

New York, Temmuz 1966

Not: Nathaniel Branden’in artık benimle, benim felsefemle veya *The Objectivist* ile bir ilişkisi yoktur.

A. R.

New York, Kasım 1970

TEORİ VE TARİH

1. KAPİTALİZM NEDİR*

Felsefenin 19. yüzyılda bütünlüğünü kaybetmesi ve 20. yüzyılda çökmesi, (çok daha yavaş ve daha az aşikâr da olsa) modern pozitif bilimde de benzer bir sürece yol açtı.

Teknoloji alanındaki bugünkü çılgın gelişmeler, 1929'daki ekonomik çöküş öncesindeki günleri oldukça hatırlatmaktadır: geçmişin ivmesine, itiraf edilmemiş Aristo epistemolojisi kalıntılarına dayanan bu gelişme, heyecanlı, ateşli bir genişlemedir. Bu, teorik bakımdan kredisini fazlasıyla tüketmiş, bilimsel teori alanında kendi verilerini anlamlı bir bütün haline getiremeyen veya yorumlayamayan bilim adamlarının ilkel bir mistisizmin yeniden dirilmesine yardımcı olduğu bir genişlemedir. Beşeri bilimler alanında iflas tamamlanmıştır, bunalım başlamıştır ve pozitif bilimlerin çöküşü ise neredeyse tamamlanmak üzeredir.

Bu durumun en açık örneği psikoloji ve siyasi iktisat gibi nispeten yeni bilimlerde görülebilir. Psikolojide, insanın bilinçli olduğu gerçeğine başvurulmadan insan davranışı çalışmaları yapıldığı görülebilmektedir. Siyasi iktisatta, *insana* başvurulmadan sosyal sistemleri inceleme ve geliştirme girişimleri olduğu görülebilmektedir.

Genelde insanın sahip olduğu bilgiye, özelde ise spesifik bilimlere yol gösteren ve epistemolojik kriterleri tanımlayıp ortaya koyan şey felsefedir. Siyasi iktisat, 19. yüzyılda, felsefenin

*AYN RAND, *The Objectivist Newsletter*, Kasım ve Aralık 1965.

Kant sonrası parçalanma döneminde ortaya çıkmış ve hiç kimse onun temel fikirlerini kontrol etmeye veya onun dayanağına karşı çıkmaya kalkışmamıştır. Üstü örtülü bir şekilde, eleştirmeksizin ve hatalarla dolu biçimde, siyasi iktisat kolektivizmin temel prensiplerini kendi aksiyomları olarak kabul etmiştir.

Kapitalizmin savunucuları da dahil, siyasi iktisatçılar bilimlerini, bir “toplumun” veya bir ulusun “kaynaklarının” yönetimi, yönlendirilmesi, organizasyonu veya idaresi olarak tanımlamışlardır. Bu kaynakların tabiatı tanımlanmamıştır; otomatikman bunlar hakkında ortaklaşa sahiplik söz konusu olduğu varsayılmıştır ve siyasi iktisadın amacının, bu “kaynakların” “ortak çıkar” için nasıl kullanılması gerektiğini incelemek olduğu varsayılmıştır.

Söz konusu asıl kaynağın insanın kendisi olduğu, insanın özel beceriler ve özel ihtiyaçlara sahip özel tabiatlı bir varlık olduğu gerçeği dikkate alınmamıştır veya çok yüzeysel olarak dikkate alınmıştır. İnsan basitçe, toprak, ormanlar veya madenler gibi üretim faktörlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Hatta bu faktörlerin önemsizlerinden biri kabul edilmiştir, çünkü *insanın* rolü veya nitelikleri ile karşılaştırıldığında, diğerlerinin etkisi ve kalitesi konusunda daha fazla çalışma yapılmıştır.

Siyasi iktisat aslında ortada başlayan bir bilimdi: insanın bir üretim yaptığını ve ürününü mübadele ettiğini gözledi; insanların eskiden de daima böyle yaptığını ve bundan sonra da böyle yapacağını düşündü; bu durumu, hakkında daha fazla düşünmeye gerek olmayan, değişmez bir gerçek olarak algıladı ve insan emeğini toplum için en iyi şekilde kullanma yolunu geliştirmeye yöneldi.

Bu kabileci insan anlayışının pek çok sebebi vardır. Altruizm ahlâkı bunlardan biriydi; 19. yüzyılda entelektüeller arasında artan siyasi devletçilik fikrinin egemenliği bir diğeri idi. Psikolojik olarak, asıl sebep Avrupa kültürünün içine işleyen

ruh-beden ayrımcılığı idi: maddi üretim, insan zekâsı ile ilgisiz, aşağılık bir görev olarak, bilinen tarihin başlangıcından beri kölelere ve serflere verilmiş bir görev olarak kabul edilirdi. Serflik kurumu şu veya bu şekilde 19. yüzyılın önemli bir kısmına kadar devam etmişti; siyasi olarak ancak kapitalizmin ortaya çıkmasıyla kaldırılmıştı; fakat sadece siyasi olarak, entelektüel olarak değil.

Özgür, bağımsız bir birey olarak insan kavramı Avrupa kültürü için tamamen yabancıydı. Avrupa kültürü köklerine kadar bir kabilecilik kültürü idi; Avrupa düşüncesinde, kabile kimlikti, birimdi, insan sadece onun genişleyebilen hücrelerinden biriydi. Bu durum yönetenlere ve serflere benzer şekilde yansdı: yönetenler sahip oldukları ayrıcalıklara, ancak kabileye sundukları hizmetlerin (soylu olarak kabul edilen hizmetlerin) yani silâhlı gücün veya askeri savunmanın erdeminden dolayı sahip olduklarına inandırıldılar. Fakat soylu bir insan tıpkı bir serf kadar bu kabilenin bir malıydı: hayatı ve mülkiyeti krala aitti. Kelimenin tam ve hukuki anlamıyla özel mülkiyet kurumunun ancak kapitalizm sayesinde ortaya çıktığı hatırlanmalıdır. Kapitalizm öncesi çağlarda, özel mülkiyet *filen* vardı, fakat yasal bir hak olarak yoktu, yani hak olarak veya kanun olarak yoktu, fakat gelenek ve müsamaha gösterme anlamında vardı. Kanuna göre ve prensipte, tüm mülkiyet kabilenin başına, yani krala aitti ve sadece onun izniyle elde tutulabilirdi. Bu izin kralın isteğiyle her an iptal edilebilirdi. (Kral tüm Avrupa tarihi boyunca boyun eğmeyen soyluların mülklerini kamulaştırabilirdi ve kamulaştırmıştır.)

Amerikan İnsan Hakları felsefesi Avrupalı entelektüellerce asla tam olarak anlaşılmamıştır. Avrupa'da egemen olan hür olma fikri, insanın kral tarafından cisimlendirilen mutlak devletin bir kölesi olduğu kavramından, insanın "insanlar" tarafından cisimlendirilen mutlak devletin bir kölesi olduğu fikrine dönüşmeyi, yani kabile şefine kölelikten kabileye köleliğe değişimi içermektedir. Maddi üreticileri fiziksel güç ile yön-

lendirmeyi bir asalet rozeti olarak göten zihniyetler, kabileci olmayan bir varoluş anlayışını algılayamazdı.

Böylece Avrupalı düşünürler, 19. yüzyılda kürek mahkumlarının yerini buharlı gemiyi icat edenlerin, köy nalbantlarının yerini yüksek fırın sahiplerinin aldığı gerçeğini fark edemediler. Servetin anonim, sosyal ve kabileye ait bir ürün olduğu şeklindeki karşı çıkılmaz aksiyoma dayanarak, “ücret köleliği” veya “toplumdan çok fazla şey alan ve karşılığında çok fazla vermeyen sanayicilerin anti-sosyal bencilliği” gibi terimlerle (terim çelişkileriyle) düşünmeye devam ettiler.

Bu fikre bugüne kadar karşı çıkılmadı ve o şimdi çağdaş siyasi iktisadın altında yatan varsayımı ve temeli temsil etmektedir.

Bu görüşe ve onun sonuçlarına bir örnek olarak, *Encyclopaedia Britannica*'daki Kapitalizm maddesini alıntılacağım. Madde, ele aldığı konunun tanımlamasını yapmamakta ve şöyle başlamaktadır:

KAPİTALİZM, feodalizmin yıkılmasından beri batı dünyasında egemen olan ekonomik sistemi anlatmak için kullanılan bir terim. Kapitalist olarak adlandırılan herhangi bir sistemin şartı, insan harici üretim araçlarının (hepsi birden sermaye olarak bilinen toprak, madenler, *sanayi fabrikaları*, vs.) özel sahipleri ile [italikler bana aittir] emek hizmetlerini işverenlerine satan hür fakat sermayesiz işçiler arasındaki ilişkilerdir... Oluşan ücret pazarlıkları, toplumun toplam üretiminin emekçi sınıfı ile kapitalist girişimciler sınıfı arasında paylaşılabilecek kısmını belirlemektedir.¹

Galt'ın *Atlas Vazgeçti*'deki konuşmasından, kolektivizmin prensiplerini tanımlayan bir pasajdan alıntı yapıyorum: “Bir sanayici (boşluk) böyle bir kişi yoktur. Bir fabrika ‘doğal bir kaynaktır’ bir ağaç gibi, bir kaya veya bir çamur birikintisi gibi.”)

Kapitalizmin başarısı *Britannica*'da şöyle açıklanmaktadır:

¹ *Encyclopaedia Britannica*, 1964, Vol. IV pp. 839-845.

Kapitalizmin kendisinden önceki tüm ekonomik sistemlerden üstün olmasını sağlayan özel erdemi “sosyal artığın” üretken kullanımı idi. Sosyal artığı yönetenler, piramitler ve katedraller yapmak yerine, gemilere, depolara, hammaddelere, üretilmiş mallara ve diğer maddi zenginliklere yatırım yapmayı seçtiler. Böylece sosyal artık daha büyük üretim kapasitesine dönüştürüldü.

Bu, Avrupa nüfusunun, çocuk ölümlerinin % 50’ye yaklaştığı ve belli aralarla ortaya çıkan kıtlıkların kapitalizm-öncesi ekonomilerin besleyemediği “artık” nüfusu temizlediği tarzda bir yoksullukta yaşadığı bir dönemde söylenmiştir. Ancak, vergi ile kamulaştırılan ve sanayi ile üretilen zenginlik arasında ayırım gözetmeyen *Britannica*, ilk kapitalistlerin “yönettiği” ve “yatırım yapmayı tercih ettiği” şeyin, o zamanın *artık refahı* olduğunu ve bu yatırımın izleyen çağın muazzam zenginliğinin sebebi olduğunu iddia etmektedir.

Bir “sosyal artık” nedir? Makale hiçbir tanımlama veya açıklama vermemektedir. Bir “artık” bir normun varlığını öngörür; eğer kronik bir açlık seviyesinde güç bela yaşamak, öngörülen bu normun üzerinde ise, bu norm nedir? Makale cevap vermemektedir.

Tabii ki “sosyal artık” diye bir şey yoktur. Tüm servet, bir kişi tarafından üretilmektedir ve o kişiye aittir. “Kapitalizmin, kendinden önceki tüm ekonomik sistemlerden üstün olmasını sağlayan özel erdemi” de kamulaştırmaya değil, zenginliğin *yaratılmasına* yol açan (ve *Britannica*’nın tanımında maharetli bir şekilde göz ardı edilen bir kavram olan) *özgürlüktü*.

Bu rezil madde hakkında (sadece bilgi derinliği olmayışı bakımından değil, başka pek çok bakımdan da rezil) söyleyecek başka şeylerim de var. Bu noktada onu, sadece bugünün siyasi iktisadının altında yatan kabile fikrinin özlü bir örneği olduğu için alıntılادم. Bu fikir, kapitalizmin düşmanları ve savunucuları tarafından aynı şekilde paylaşılmaktadır; kapitaliz-

min düşmanlarına belli bir iç tutarlılık sağlamakta, savunucularını ise kolay fark edilmeyen ancak mahvedici olan bir ahlâkî ikiyüzlülük hissiyle silâhsız bırakmaktadır. “Ortak fayda”, “tüketiciye hizmet” veya “kaynakların en iyi şekilde tahsisi” (*kimin* kaynakları?) gibi gerekçelerle kapitalizmi haklı çıkarma girişimleri bunun kanıtıdır.

Kapitalizmin anlaşılması için, irdelenmesi ve karşı çıkılması gereken bu *kabile fikridir*.

İnsanoğlu bir nesne, bir organizma veya bir mercan çalışı değildir. *İnsan* üretim ve ticaret ile ilgili olan varlıktır. Herhangi bir beşeri bilimin başlangıç noktası, “topluluk” olarak bilinen gevşek birlikteliğin değil, insanın incelenmesi olmak zordur.

Bu husus, beşeri bilimler ve fiziksel bilimler arasındaki epistemolojik farklardan birini, beşeri bilimlerin fiziksel bilimlere karşısındaki haklı aşağılık kompleksini ifade eder. Bir fiziksel bilim kendine, konusunun tabiatını göz ardı etme veya baypas etme izni vermez (en azından şimdilik). Böyle bir girişim şu anlama gelirdi: gökyüzü ile ilgilenen, fakat münferit yıldızları, gezegenleri ve uyduları çalışmayı reddeden bir astronomi bilimi; veya sağlığı bilmeden hastalıklar üzerine çalışan ve bireysel hastalara odaklanmadan bir bütün halinde bir hastaneyi temel çalışma alanı olarak alan bir tıp bilimi.

İnsanın incelenmesiyle toplum hakkında pek çok şey öğrenilebilir: fakat bu işlem tersine çevrilemez: toplumu inceleyerek, asla tanınmamış veya tanımlanmamış varlıklar arasındaki ilişkileri çalışarak, insan hakkında hiçbir şey öğrenilemez. Ancak bu, çoğu siyasi iktisatçının benimsediği metodolojidir. Onların tutumu aslında ifade edilmemiş, üstü kapalı olarak ima edilen şu varsayıma eşittir: “İnsan, ekonomik formüllere uygun bir şeydir.” Gerçekte insan buna açık bir şekilde uymadığından, bilimlerinin pratik olma özelliğine rağmen, sonuçta siyasi iktisatçıların teorileri tuhaf bir şekilde gerçek varoluşun

somutluklarıyla ilişkilendirilememektedir.

Bu durum, onların insan ve olayları değerlendirmesinde, kafa karıştırıcı türden bir çifte standarda veya çifte perspektife de yol açar: eğer onlar bir ayakkabı imalatçısını izlerlerse, onun geçimini sağlamak için çalışmakta olduğu hükmüne varmakta zorlanmazlar; fakat siyasi iktisatçılar olarak, kabile fikrine göre, ayakkabı imalatçısının amacının ve görevinin topluma ayakkabı sağlamak olduğunu söylerler. Eğer bir köşe başındaki bir dilenciye gözlerlerse, onu bir serseri olarak tanımlarlar; siyasi iktisatta, o bir “bağımsız tüketici” haline gelir. Eğer onlar tüm mülkün devlete ait olması gerektiği komünist doktrininin duyarlıları, onu şiddetle reddederler ve *samimi olarak* komünizmle ölümüne mücadele etmeyi düşünürler; fakat siyasi iktisatta, hükümetin “zenginliğin adil bir dağılımını” sağlama görevinden bahsederler ve işadamlarından ulusun “doğal kaynaklarının” en iyi şekilde ve en başarılı olarak emanet edileceği kişiler olarak bahsederler.

Temel bir fikir (ve bir felsefi boş verme) işte bunu yapar; kabile fikrinin yaptığı şey de budur.

Siyasi iktisadın ve çeşitli sosyal sistemlerin değerlendirilmesinde, bu fikri reddetmek ve en baştan başlamak için yapılması gereken, insan tabiatını, yani insanı diğer canlılardan ayıran temel nitelikleri tanımayla işe başlamaktır.

İnsanın temel niteliği onun akıl melekesidir. İnsanın aklı onun temel hayatta kalma aracıdır; onun bilgi elde etmesinin tek yoludur.

İnsan, hayvanların yaptığı gibi sadece algıladığı şeylerin rehberliğinde hayatta kalamaz... İnsan bir düşünme işlemi olmasının en basit fiziksel ihtiyaçlarını bile karşılayamaz. Yiyeceği şeyleri nasıl ekip büyüteceğini veya avlanmak için nasıl silâhlar yapacağını keşfetmek için insan bir düşünme işlemine ihtiyaç duyar. Algıları insanı bir mağaraya (tabi etrafta bir tane varsa) götürebilir; fakat en basit sığınağı inşa etmek için bile

insan bir düşünme işlemine ihtiyaç duyar. Hiçbir algı ve hiçbir “ıçgüdü” ona nasıl ateş yakacağını, nasıl elbise dokuyacağını, nasıl aletler yapacağını, nasıl bir tekerlek yapacağını, nasıl bir uçak yapacağını, nasıl bir apandisit ameliyatı yapacağını, nasıl bir elektrik ampulü veya bir elektron tüpü veya bir siklotron veya bir kutu kibrit yapacağını ona söylemez. Ancak, onun hayatı bu bilgiye bağlıdır; ve sadece onun bilincinin iradî bir hareketi, yani bir düşünme işlemi ona bu bilgiyi sağlayabilir.²

Bir düşünme işlemi, sadece bireysel bir aklın gerçekleştirebileceği son derece karmaşık bir tanıma ve bütünleştirme işlemidir. Ortak beyin diye bir şey yoktur. İnsanlar bir diğerinden öğrenebilirler, fakat öğrenme her bir münferit öğrenci tarafından gerçekleştirilen bir düşünme işlemi gerektirir. İnsanlar yeni bilginin keşfedilmesinde işbirliği yapabilirler; fakat böyle bir işbirliği insanın rasyonel melekесinin her bir bilim adamı tarafından bağımsız olarak kullanılmasını gerektirir. İnsan bilgi deposunu nesilden nesle taşıyan ve genişleten tek canlı türüdür; fakat böyle bir taşıma bu işle ilgili bireyler tarafından yapılan bir düşünme işlemi gerektirir. Yüzyılların biriken bilgisi düşünemeyen, düşünmek istemeyen veya düşünmesi yasaklanan insanın hayatından kaybolmuştur. İnsanoğlunun ilerleme tarihindeki karanlık çağlar olan uygarlığın kesintiye uğradığı anlar bunun kanıtıdır.

Her canlı türü, hayatını sürdürmek için tabiatının gerektirdiği belli bir hareket tarzını izler. İnsan hayatını sürdürmek için gereken hareket, asıl olarak akılla ilgilidir: insanın ihtiyacı olan her şey, insanın aklı tarafından keşfedilmek ve insanın emeğiyle üretilmek zorundadır. Üretim, aklın hayatta kalma problemine uygulanmasıdır.

Eğer bazı insanlar düşünmeyi tercih etmezlerse, sadece diğer insanlar tarafından keşfedilen bir işlem rutinini taklit ede-

² Ayn Rand, *Bencilliğin Erdemi* adlı kitabının “Objektivist Etik” (“The Objectivist Ethics”) bölümü.

rek ve tekrarlayarak hayatta kalabilirler; fakat bu rutin diğer insanlar tarafından keşfedilmiş olmak zorundadır, aksi halde hiçbiri hayatta kalmaz. Eğer bazı insanlar düşünmeyi veya çalışmayı tercih etmezlerse, ancak diğer insanlar tarafından üretilen malları yağmalayarak (geçici olarak) hayatta kalabilirler; fakat bu diğer insanlar bu malları üretmiş olmak zorundadır, aksi halde hiçbiri hayatta kalmaz. Bu şekilde herhangi bir insan veya herhangi sayıdaki insan tarafından hangi tercih yapılırsa yapılsın, insanlar hangi kör, irrasyonel ve kötü niyetli yolu izlemeyi tercih ederlerse etsinler, aklın insanın hayatta kalma aracı olduğu ve insanların rasyonellikleriyle orantılı olarak başarılı veya başarısız olacağı, hayatta kalacağı veya yok olacağı gerçeği olduğu yerde durmaktadır.

Bilgi, düşünme ve rasyonel hareket bireyin özellikleri olduğundan ve rasyonel melekesini kullanma tercihi bireye bağlı olduğundan, insanın hayatta kalması, düşünenlerin düşünmeyenlerin müdahalesinden özgür olmasını gerektirir. İnsanlar ne her şeyi bilen ve ne de hatasız varlıklar olduklarından, kendi rasyonel kararlarına göre, aynı fikirde olmaya veya olmamaya, işbirliği yapmaya veya kendi bağımsız yollarını izlemeye özgür olmalıdırlar. Özgürlük, insan aklı için temel gereksinimdir.

Rasyonel bir akıl baskı altında çalışmaz; böyle bir akıl realiteyi idrak etmesini hiç kimsenin emrine, direktiflerine ve yönlendirmelerine teslim etmez; bilgisini, doğru anlayışını hiç kimsenin fikrine, tehditlerine, arzularına, planlarına veya “refahına” kurban etmez. Böyle bir akla diğer insanlar engel olabilir, bu akıl susturulabilir, yasaklanabilir, hapse atılabilir veya yok edilebilir; ancak ona baskı yapılamaz; çünkü silâh bir argüman değildir. (Bu tutumun bir örneği ve sembolü Galileo’dur.)

İnsanoğlunun tüm bilgi ve başarıları, bu gibi akılların (uzlaşmaz yenilikçilerin) çalışmalarından ve el değmemiş dürüstlüklerinden gelir. (*Hayatın Kaynağı*’na –*Fountainhead*- bakınız.)

İnsanoğlu hayatta kalmasını bu gibi akıllara borçludur. (*Atlas Vazgeçti*'ye bakınız.)

Aynı ilke, her seviye ve kapasitedeki bütün insanlar için geçerlidir. İnsanın hareketlerine rasyonel kararları rehberlik ettiği ölçüde, insan tabiatının gereklerine uygun olarak hareket ediyor ve insan türü hayatta kalmayı ve refahı o derecede başarıyor demektir; irrasyonel davrandığı derecede de, kendi kendini yok edecek şekilde davranıyor demektir.

İnsanın rasyonel doğasının (insanın hayatta kalması ve aklını kullanması arasındaki ilişkinin) toplumca kabulü *bireysel haklar* kavramıdır.

Size “hakların” bir insanın hareket özgürlüğünü sosyal bir bağlamda tanımlayan ve onaylayan bir ahlâk prensibi olduğunu, insanın rasyonel bir varlık olma özelliğinden türediğini ve insanın kendine has hayatta kalma şeklinin gerekli bir özelliği olduğunu hatırlatırım. Size, yaşama hakkının, aralarında mülkiyet hakkının da bulunduğu tüm hakların kaynağı olduğunu da hatırlatırım.³

Siyasi iktisat konusunda bu sonuncusu özel bir vurguyu hak etmektedir: insan geçimini sağlamak için çalışmak ve üretmek zorundadır. İnsan geçimini kendi emeğiyle ve aklının rehberliğinde sağlamalıdır. Eğer insan emeğinin ürünü konusunda tasarrufta bulunamazsa, emeği konusunda tasarrufta bulunamaz, hayatı konusunda tasarrufta bulunamaz. Mülkiyet hakları olmazsa diğer hiçbir hak kullanılamaz.

Şimdi bu gerçekleri aklınızda tutarak, hangi sosyal sistemin insan için uygun olduğu sorusunu düşünün.

Bir sosyal sistem, bir toplumun kanunları, kurumları ve belli

³ Haklar konusunun daha ayrıntılı bir tartışması için size *Bencilliğin Erdemi* kitabımda yer alan ve bu kitabın ek kısmında verilen “İnsan Hakları” (“Man’s Rights”) ve “Kolektifleşmiş ‘Haklar’” (“Collectivized Rights”) makalelerimi tavsiye ediyorum.

bir coğrafi alanda yaşayan insanlar arasındaki ilişkileri (bir araya gelme şartlarını) belirleyen ve bir hükümet halinde hayata geçirilen bir ahlâki-siyasi-iktisadi prensipler takımıdır. Bu şartlar ve ilişkilerin insanın tabiatının tanımlanmasına bağlı olduğu aşikârdır ve bir rasyonel varlıklar toplumu ile veya bir karınca kolonisi ile ilgili olmaları durumunda, bu şartlar ve ilişkiler de farklı olacaklardır. İnsanlar birbirleriyle (her insanın kendi başına bir amaç olduğu prensibine dayalı olarak) özgür, bağımsız bireyler olarak ilişkide olduklarında veya her biri diğerini *kendi* amaçları için, ve “bir bütün olarak sürünün” amaçları için araç olarak gördüğü durumda, bu şartlar ve ilişkilerin tamamen farklı olacağı açıktır.

Herhangi bir sosyal sistemin niteliğini belirleyen sadece iki temel soru (ya da aynı sorunun iki yönü) bulunmaktadır: “Bir sosyal sistem bireysel hakları tanıyor mu”; ve “Bir sosyal sistem insan ilişkilerinde fiziksel gücü yasaklıyor mu?” İkinci sorunun cevabı birinci sorunun cevabının pratikteki uygulamasıdır.

İnsan kendi kişiliğine, aklına, çalışmasına ve çalışmasının ürününe sahip olan bağımsız bir birey midir; yoksa, kabilenin (devletin, toplumun, kolektifin) onun üzerinde istediği gibi tasarrufta bulunabildiği, neye inanacağını dikte ettirilebildiği, hayatının gidişatı hakkında talimatlar verebildiği, çalışmasını kontrol edebildiği ve ürettiklerini çalabildiği bir mal mıdır? İnsan kendisi için var olma *hakkına* sahip midir yoksa hayatını kabileye hizmet etme yoluyla satın alma durumunda olan, fakat bu hakkı asla özgür ve borcunu ödemiş halde elde edemeyen bir köle, sözleşmeli bir hizmetçi olarak mı doğmuştur?

Bu cevaplanacak ilk sorudur. Geri kalan, sonuçlar ve pratik uygulamalardır. Temel konu sadece şudur: İnsan özgür müdür?

İnsanoğlunun tarihinde, bu sorulara evet cevabını veren tek sistem kapitalizmdir.

Kapitalizm, tüm mülkiyetin özel olarak sahiplenildiği, mülkiyet hakları da dahil, bireysel hakları tanımaya dayalı olan sosyal bir sistemdir.

Bireysel hakların tanınması insan ilişkilerinde fiziksel gücün yasaklanması ile ilgilidir: temelde, haklar ancak kuvvet kullanma yoluyla ihlâl edilebilir. Kapitalist bir toplumda hiçbir kişi veya grup bir diğerine karşı fiziksel güç kullanımını *başlatamaz*. Böyle bir toplumda hükümetin tek görevi insan haklarını koruma, yani insanı fiziksel güçten korumadır; hükümet insanın kendini savunma hakkının görevlisi olarak faaliyet gösterir ve sadece şiddete karşı şiddet olarak ve sadece güç kullanımını başlatanlara karşı güç kullanır; buna göre hükümet *nesnel kontrol* şartlarında, karşılık verme anlamında güç kullanımını sağlamanın yoludur.⁴

Kapitalizmin, insanoğlunun temel, metafizik gerçeğini, yani insanın hayatta kalması ile aklını kullanması arasındaki bağlantıyı tanır ve korur.

Kapitalist bir toplumda, tüm insan ilişkileri *gönüllüdür*. İnsanlar kendi bireysel hükümlerine, inançlarına ve çıkarlarına dayalı olarak, işbirliği yapmaya veya yapmamaya, birbirleriyle iş yapmaya veya yapmamaya özgürdürler. İnsanlar birbirleriyle ancak akıl şartlarında ve akıl yoluyla yani tartışma, ikna etme ve *sözleşmeye dayalı* anlaşma yoluyla, karşılıklı faydanın gönüllü tercihi yoluyla iş yaparlar. Diğer insanlarla hemfikir olma hakkı herhangi bir toplumda bir problem değildir; asıl önemli olan *hemfikir olmama hakkıdır*. Hemfikir olmama hakkını koruyan ve uygulayan ve böylece insanın en değerli (kişisel, sosyal ve *nesnel* olarak en değerli) niteliği olan yaratıcı aklın önündeki engelleri kaldıran özel mülkiyet kurumudur.

Kapitalizm ve kolektivizm arasındaki asıl fark budur.

⁴ Bu konunun daha detaylı olarak tartışılması için ekteki "Hükümetin Doğası" ("The Nature of Government") adlı makaleme bakınız.

Yerleşik düzeni, değişimi, gelişimi, ve sosyal sistemlerin tahribini belirleyen şey felsefedir. Şans, kaza veya geleneğin bu bağlamdaki rolü, bunların bir bireyin yaşamındaki rolü ile aynıdır: bunların gücü bir kültürün (veya bir bireyin) felsefi donanımının gücü ile ters orantılıdır ve bu güç felsefe geriledikçe büyümektedir. Bu yüzden belli bir sosyal sistemin karakterinin tanımlanması ve değerlendirilmesi felsefeye referansla olmak zorundadır. Felsefenin dört dalına karşılık gelen kapitalizmin dört kilit taşı şunlardır: metafizik olarak insan tabiatının ve hayatta kalmasının gerektirdikleri, epistemolojik olarak akıl, etik olarak bireysel haklar ve siyasi olarak özgürlük.

Esas olarak, siyasi iktisada ve kapitalizme en uygun şekilde, tarih öncesi çağlardan miras alınan kabile fikri ile değil, bununla yaklaşılmalıdır.

Kapitalizmin pratik geçerliliği, onun “ulusal kaynakların tahsisini en iyi şekilde gerçekleştirdiği” şeklindeki kolektivist fikirde yatmamaktadır. İnsan “ulusal bir kaynak” *değildir*, aklı da değildir; ve insan zekâsının yaratıcı gücü olmadıkça, hammaddeler sadece hammadde olarak kalacaktır.

Kapitalizmin *ahlâki* haklılığı, onun “ortak fayda”yı sağlamanın en iyi yolu olduğu şeklindeki altruist iddiada yatmamaktadır. Kapitalizmin bunu yaptığı doğrudur (eğer bu sloganın bir anlamı varsa), fakat bu sadece ikincil bir sonuçtur. Kapitalizmin *ahlâki* haklılığı, onun insanın rasyonel doğasına uygun tek sistem olduğu, insanın insan olarak hayatta kalmasını koruduğu ve yönetim prensibinin *adalet* olduğu gerçeğinde yatmaktadır.

Her sosyal teori açık veya dolaylı olarak bir etik teorisine dayanır. “Ortak fayda” kabile fikri, tarihteki çoğu sosyal sistemlerin ve tüm tiranlıkların *ahlâki* olarak haklı gösterilmesine hizmet etmiştir. Bir toplumun kölelik veya özgürlük derecesi, bu türden kabile sloganlarının kullanılma veya kullanılmama derecesi ile paralellik göstermiştir.

“Ortak fayda” (veya “kamu çıkarı”) tanımlanmamış ve tanımlanması mümkün olmayan bir kavramdır: “kabile” veya “kamu” diye bir varlık yoktur: kabile (veya kamu ya da toplum) sadece belli sayıdaki münferit insanlardır. Bu nedenle kabile için hiçbir şey iyi olamaz; “fayda” ve “değer” *sadece* bir canlı organizma (bireysel bir canlı organizma) durumunda söz konusu olabilir, varlıksal olmayan ilişkiler topluluğu durumunda geçerli olamaz.

“Ortak fayda,” kelimenin tam anlamıyla alınmadıkça anlamsız bir kavramdır. Tam anlamıyla alındığında bu kavramın tek olası anlamı ise ilgili *tüm* münferit insanlar için faydanın bir hülasasıdır. Fakat bu durumda, kavram bir ahlâk kriteri olarak anlamsızdır: münferit insanlar konusunda faydalının (iyinin) ne olduğu ve bunun nasıl belirlendiği sorusunu açıkta bırakmaktadır.

Ancak bu kavramın kullanım şekli, genellikle onun doğrudan anlamı değildir. Kavram kesinlikle, bir ahlâk kılavuzu olarak değil, fakat ahlâklılıktan bir kaçış olarak iş gören, elastik, tanımlanamaz ve mistik niteliğinden dolayı kabul görmektedir. Fayda, bir varlık olmayan şeyler için geçerli olmadığından, onu cisimleştirmeye kalkışanlar için bir ahlâki açık çek haline gelir.

- ✓ Bir toplumun “ortak fayda”sı, onun üyelerinin bireysel faydalarından ayrı ve üstün bir şey olarak görüldüğünde, bu durum *bazı* insanların faydalı anlayışlarının diğer insanların faydalı anlayışlarından üstün tutulduğu anlamına gelir; ve diğerleri kurban edilecek hayvanlar konumuna indirilir. Bu gibi durumlarda “ortak faydanın” açık bir şekilde azınlığa veya bireye karşı “çoğunluğun faydası” olduğu varsayılır. Bu varsayımın *gizli* olması çok önemlidir: en kolektivist zihniyetler bile bunu ahlâken haklı göstermenin imkânsızlığının farkındadır. Fakat “çoğunluğun faydası” da sadece bir aldatmaca ve hayaldir: aslında bir bireyin haklarının ihlâli, tüm hakların ortadan kaldırılması anlamına geldiğinden, bu durum ça-

resiz çoğunluğu fiziksel güç ile yönetmeye yönelik herhangi bir çetenin kucağına atar; ta ki bu çete de kendini “toplumun sesi” olarak gören ve aynı araçları kullanan bir başka çete tarafından alaşağı edilene kadar.

Eğer kişi bireysel insanların faydasını tanımlamadan yola çıkarsa, sadece bu amacın başarıldığı ve *başarılabilir* olduğu toplumu doğru kabul edecektir. Fakat eğer “ortak faydayı” bir aksiyom olarak kabul etme ve bireysel faydayı onun olası, fakat zorunlu olmayan (herhangi bir somut örnekte zorunlu olarak bulunması gerekemeyen) bir sonucu olarak görme noktasından yola çıkarsa, Sovyet Rusya gibi korkunç bir saçmalıkla karşılaşır. O ülke, kendini “ortak faydaya” adadığını ifade etmiş olan az sayıdaki yöneticiler kligi dışında, tüm nüfusu iki kuşağı aşkın bir süredir insana layık olmayan bir sefalet içinde yaşayan bir ülkedir.

Kurbanlara ve daha da kötüsü gözlemcilere bunu ve diğer benzeri tarihsel zulümleri kabul ettiren ve halâ “ortak fayda” safsatasına sarılmalarını sağlayan şey nedir? Bu sorunun cevabı felsefede yatmaktadır; ahlâki değerlerin doğası ile ilgili felsefi teorilerde.

Aslında iynin tabiatı konusunda üç düşünce ekolü vardır: içkinci (intrinsic), subjektif ve objektif. *İçkinci* teori, anlamları ve sonuçlarına bakmaksızın, davranışı yapanlara ve ilgili nesnelere zarara veya faydaya yol açmalarına bakmaksızın, iynin iyi olma özelliğinin bazı şeylerin veya davranışların doğasında bulunduğunu (mündemiç olduğunu) savunur. Bu, “iyi” kavramını iyiden faydalanan kimselerden, “değer” kavramını değer biçenden ve amaçtan ayıran (iynin kendi içinde, kendi başına ve kendiliğinden iyi olduğunu iddia eden) bir teoridir.

Subjektivist teori, “iyi”nin realitenin gerçekleriyle hiçbir ilişkisi olmadığını, insanın duyguları, arzuları, “içine doğmaları” veya kaprisleri ile yaratılan bir bilinç ürünü olduğunu ve sadece “keyfi bir postüla” veya “duygusal bir bağlılık” olduğunu savunur.

İçkinlik teorisi, iynin insan bilincinden bağımsız bir realite şeklinde mevcut olduğunu; subjektivist teori ise iynin, realiteden bağımsız insan bilinci içinde yer aldığını savunur.

Nesnel veya *objektif* teori ise, iynin ne “bizatihi bir şey” ve ne de insanın duygusal durumlarının bir niteliği olduğunu, fakat realitenin gerçeklerinin, insan bilinciyle rasyonel bir değer standardına göre yapılmış bir *değerlendirmesi* olduğunu savunmaktadır. (Bu bağlamda rasyonel olan, realitenin gerçeklerinden türetilmiş ve bir akıl işlemiyle onaylanmış anlamına gelmektedir. Objektif teori *iynin, realitenin insan ile ilişkili bir yönü* (insan tarafından icat edilmesi değil, fakat keşfedilmesi gereken bir yönü) olduğunu savunur. Objektif bir değerler teorisinin esası kimin için ve ne için değerli sorusudur. Objektif bir teori şartları göz ardı etmeye veya “kavramları-çalmaya” müsaade etmez; “değerin” “amaçtan” ayrılmasına, “faydanın” faydalananlardan ayrı tutulmasına ve insan hareketlerinin akıldan ayrılmasına müsaade etmez.

İnsanoğlunun tarihindeki tüm sosyal sistemler içinde, *objektif bir değerler teorisine dayanan tek sistem kapitalizmdir*.

İçkinlik teorisi ve subjektivist teori (veya ikisinin bir karışımı) her diktatörlük, tiranlık veya mutlak devlet türü için gerekli bir esastır. Bunlar ister bilinçli olarak, ister bilinçsizce (bir filozofun açıkça ifade ettiği tezi halinde veya sıradan bir insanın duygularındaki üstü kapalı yankılar kaosu halinde) savunulsunlar, bu teoriler insanları, faydanın insan aklı ile ilgisi olmadığına ve fiziksel kuvvet ile başarılabileceğine inandırır.

Eğer bir insan, iynin bazı davranışlarda içkin olduğuna inanırsa, diğer kişileri de bu davranışları yapmaya zorlamakta tereddüt etmeyecektir. Eğer bu gibi hareketlerin insanlarda yol açtığı fayda veya zararlar önemli değilse, insan bir kan denizini önemsiz olarak görecektir. Eğer bu gibi hareketlerden faydalananların olmadığına (veya bunların değiştiğine) inanırsa, toplu katliamı “daha yüksek” bir fayda uğruna kendisinin ah-

lâki görevi olarak görecektir. Bir Robespierre, bir Lenin, bir Stalin, veya bir Hitler üreten şey, içkinci değer teorisidir. Eichmann'ın bir Kantçı olması bir tesadüf değildir.*

Eğer bir insan iyyinin keyfi bir konu, sübjektif bir tercih olduğuna inanırse, iyi veya kötü konusu onun için “*benim hislerim mi yoksa onlarınkiler mi?*” konusu haline gelir. Onun için hiçbir köprü, anlayış veya iletişim söz konusu değildir. İnsanlar arasındaki tek iletişim yolu akıldır, ve objektif olarak algılanabilir bir realite insanların tek referansıdır; bunlar ahlâkta devre dışı bırakıldıklarında (yani geçersiz görüldüklerinde) insanların birbirleriyle anlaşmalarının tek yolu güç kullanımı olur. Eğer bir sübjektivist kendine ait bir sosyal ideal peşinde koşmak isterse, kendini ahlâken insanları “kendi iyileri adına” zorlama hakkına sahip hisseder, çünkü haklı olduğunu ve o insanların yanlış yönlendirilen duyguları hariç, kendisine hiçbir şeyin karşı çıkmayacağını *hissetmektedir*.

Bu nedenle pratikte içkinci ve sübjektivist ekoller aynı noktada buluşurlar ve harman olurlar. (Bunlar psiko-epistemolojileri anlamında da harman olurlar: içkinci ekolün ahlâkçıları kendi insan ötesi “üstünlüklerini” eğer özel, akılcı olmayan içgüdüler ve ilhamlar yoluyla, yani hisleri yoluyla keşfetmiyorlarsa hangi yolla keşfetmektedirler?) Herhangi bir kimsenin, bu iki teoriden herhangi birini gerçekten inanarak sahiplendiği şüphelidir. Fakat her ikisi de güç tutkusu ve kaba kuvvetle hükmetme için bir bahanedir, potansiyel diktatörü ortaya çıkarırlar ve kurbanlarının silâhlarını ellerinden alır.

Objektif değerler teorisi kuvvete dayalı hükmetme ile uyuş-

* [Adolf Eichmann, Nazi savaş suçlusu. Binlerce Yahudi'nin toplama kamplarına kapatılarak öldürölmesinden suçlu bulundu ve 1962'de Kudüs'te idam edildi. Savunmasında, kendisinin sadece “görevini yaptığını” ve Kantçı “kesin buyruğa (kategorik emperatif)” uygun biçimde hareket ettiğini ifade etmiş; devletin koyduğu kuralları izlediğini, binlerce görevlinin de aynı biçimde davrandığını ve bu yüzden suçlanmaması gerektiğini ileri sürmüştü. Burada Ayn Rand'ın cleştirdiği, onun kural izleyiciliği -içeriğinden bağımsız olarak- bizatihi iyi görmesinin arka planındaki Kantçı ödev ahlâkıdır. Editör.]

mayan tek ahlâk teorisidir. Kapitalizm bir objektif değerler teorisine açıkça dayanan tek sistemdir; ve bunun asla bilinmemiş olması tarihsel bir trajedidir.

Eğer iynin *hedef* olduğu (yani realitenin tabiatı tarafından belirlenmiş olduğu, fakat insan aklı tarafından keşfedilecek olduğu) bilinirse, iynin fiziksel güçle elde edilmeye çalışılması- nın, insanın iyiyi tanıma kapasitesini, yani onun değer biçme kapasitesini yok ederek ahlâkı kökten çürüten iğrenç bir çelişki olduğu anlaşılacaktır. Güç kullanımı, bir insanın muhakemesini (insanın ona karşı harekete geçmesini isteyerek) devre dışı bırakır ve felç eder; böylece insanı ahlâkı olarak güçsüz bırakır. Kişinin aklını teslim etmesi pahasına kabul etmeye zorlandığı değer, herhangi bir kişi için bir değer değildir: kuvvet kullanarak akılsız kalan kişi ne muhakeme edebilir, ne tercihte bulunabilir ve ne de değer biçebilir. Kuvvet aracılığıyla üstünlük elde etme girişimi, bir kişiye gözlerini kör etmesi karşılığında bir resim galerisi verme girişimi gibidir. Bir insanın hayatı, ihtiyaçları, amaçları ve *bilgisi* dışında değerler var olamaz (değer haline gelemmez).

Objektif değerler görüşü kapitalist bir toplumun tüm yapısında vardır.

Bireysel hakların tanınması, iynin doğaüstü bir boyuttaki tanımlanamaz bir soyutluk olmadığı, fakat realite ile, bu dünya ile, bireysel insanların hayatları ile ilgili bir değer olduğu (mutluluk peşinde koşma hakkına dikkat edin) gerçeğinin tanınması anlamına gelir. İyinin, ondan istifade edenden soyutlanamayacağı, insanların birbirleri yerine konamayacağı ve hiçbir insanın veya kabilenin diğerlerini kurban etme pahasına bazıları için (iyiyi) faydayı elde etmeye çalışamayacağı anlamına gelir.

Serbest piyasa objektif bir değerler teorisinin *sosyal* uygulamasını temsil eder. Değerlerin insan aklı tarafından keşfedilmesi gerektiğinden, insanlar değerleri keşfetmeye, bilgile-

rini düşünmeye, incelemeye ve fiziksel forma dönüştürmeye, ürünlerini pazara çıkarmaya, onlar hakkında hüküm vermeye ve ister maddi şeyler, ister fikirler, bir ekmek veya bir felsefe tezi olsun, onlar hakkında seçim yapmaya özgür olmalıdırlar. Değerler bağlamsal olarak oluşturulduğundan, her insan kendi bilgisi, amaçları ve çıkarları bağlamında kendini muhakeme etmelidir. Değerler realitenin tabiatı ile belirlendiğinden, realite insanın nihai hakemi olarak iş görür: eğer bir insanın hükmü doğru ise, ödül kendisindir; yanlışsa kendisinin tek kurbanı da yine kendisidir.

Bir serbest piyasa için, içkinci, sübjektif ve objektif değer görüşü arasındaki farklılıkların anlaşılabilmesi bu nedenle gerçekten önemlidir. Bir ürünün pazar değeri kendinden kaynaklanan bir değer *değildir*, boşlukta asılı duran “bizatihi bir değer” değildir. Serbest bir piyasa şu soruyu asla gözden ırak tutmaz: *Kimin için değerli?* Ve, objektivitenin geniş alanı içinde bir ürünün pazar değeri onun *felsefi olarak objektif* değerini yansıtmaz, fakat sadece onun *sosyal olarak objektif* değerini yansıtır.

“Felsefi olarak objektif” derken, insan için muhtemel olan en iyi noktasından hareketle kestirilen bir değeri, yani belli bir kategoride, belli bir dönemde ve belli bir anlamda (tanımlanmamış bir anlamda hiçbir şey kestirilemez) en büyük bilgiye sahip olan en rasyonel aklın kriterini kastediyorum. Örneğin, uçağın bisiklete nazaran insan için (*en iyi durumdaki insan için*) *objektif açıdan* ölçülemez derecede daha değerli olduğu (ve Victor Hugo’nun çalışmalarının dedikodu dergilerinin değerinden ölçülemez derecede daha büyük olduğu) rasyonel olarak ispatlanabilir. Fakat belli bir insanın entelektüel kapasitesi gerçek itirafları bile zorlukla algılıyorsa, onun yetersiz kazancının, çabasının ürününün, okuyamayacağı kitaplara harcanmasının; veya onun kendi ulaşım ihtiyaçları bir bisikletin menzilinin ötesine geçmiyorsa, havacılık sanayinin desteklenmesi için harcanmasının hiçbir sebebi yoktur. (Diğer insanların onun edebi zevk seviyesine, onun mühendislik kapasitesi-

ne ve gelirine indirgenmesi için de hiçbir sebep yoktur. Değerler buyrukla veya oylama ile belirlenmez.)

Tıpkı savunanlarının sayısının bir fikrin doğruluğunun veya yanlışlığının bir kanıtı, bir sanat çalışmasının faydasının veya zararının, bir ürünün başarısı veya başarısızlığının bir kanıtı olamayacağı gibi, malların veya hizmetlerin serbest piyasa değerinin de onların felsefi açıdan objektif değerini temsil etmesi gerekmez, fakat sadece *sosyal açıdan* objektif değerini, yani belli bir zamanda, ticarete katılan tüm insanların bireysel hükümlerinin toplamını, *onların* her birinin kendi yaşamları açısından ona verdikleri değer toplamını temsil eder.

Buna göre, bir ruj imalatçısı bir mikroskop imalatçısından daha büyük bir servet sahibi olabilir; bir mikroskobun bilimsel olarak bir rujdan çok daha değerli olduğu rasyonel olarak ispatlanabilse dahi. Değerli, fakat *kim* için?

Bir mikroskop geçimini sağlama mücadelesi veren küçük bir sekreter için değerli değildir; bir ruj ise değerlidir; onun için bir ruj kendine güven ve kendinden şüphe etme arasındaki, çekicilik ve sıkıcılık arasındaki farktır.

Ancak bu, serbest bir piyasayı yöneten değerlerin *sübjektif* olduğu anlamına gelmez. Eğer sekreter tüm parasını kozmetiğe harcarsa ve *ihtiyacı olduğunda* (doktora gittiği zaman) bir mikroskobun kullanımı için ödeme yapacak parası kalmazsa, geliri ile bütçe yapmayı daha iyi öğrenir; serbest piyasa bir öğretmen vazifesi görür: sekreter kendi hatası için başkalarını cezalandırmaz. Eğer akılcı olarak bütçe yaparsa, mikroskop onun kendi özel ihtiyaçlarına (*daha fazlasına değil* ve başkası için değil) hizmet etmek için daima hazırdır: bütün bir araştırma laboratuvarını, bir hastaneyi veya bir uzay gemisinin ay yolculuğu giderlerini karşılamak için ondan vergi kesilmez. Kendi üretkenlik gücü içinde, bilimsel başarıların maliyetinin bir kısmı için, *onlara ihtiyaç duyduğunda ve duydukça* ödeme yapar. Onun hiçbir “sosyal görevi” yoktur, tek sorumluluğu kendi yaşamıdır; ve bir kapitalist

sistemin ondan istediği tek şey *tabiatın* ondan istediği tek şeydir: rasyonellik, yani onun kendi muhakemesine göre en iyi şekilde yaşaması ve faaliyet göstermesi.

Bir serbest piyasada sunulan mal ve hizmetlerin her kategorisi içinde en büyük maddi ödülleri kazanan, *o alanda* en iyi ürünü en ucuz fiyata sağlayandır. Bu, otomatik olarak, derhal veya buyrukla olan bir şey değildir, fakat her katılana kendi yetenek kategorisi içinde en iyi *hedefini* aramayı öğreten ve irrasyonelliklere dayalı olarak davrananları cezalandıran serbest piyasanın fazileti sayesinde gerçekleşen bir şeydir.

Şimdi bir serbest piyasanın insanları aynı ortak payda seviyesine indirgemediğine, çoğunluğun entelektüel kriterlerinin serbest bir piyasayı veya serbest bir toplumu yönetmediğine ve istisnai insanların, mucitlerin, entelektüel devlerin çoğunluk tarafından aşağı çekilmediğine dikkat edin. Aslında, kendileri yukarı, daha yukarı çıkarken tüm toplumu kendi başarı seviyelerine yükseltenler, bu istisnai azınlık bireyleridir.

Bir serbest piyasa, durağan kalamayan, *devam eden bir süreçtir*, her insandan en iyiyi (en akılcı olanı) talep eden ve onu buna uygun olarak ödüllendiren yönü yukarıya doğru olan bir süreçtir. Çoğunluk daha otomobilin değerini özümsememişken, yaratıcı azınlık uçağı piyasaya çıkarmaktadır. Çoğunluk ispatlamayla öğrenir, azınlık ispatlamaya özgürdür. Yeni bir ürünün “felsefi açıdan nesnel” değeri, kendi rasyonel melekelerini (kendi yetenekleri ölçüsünde) kullanmaya istekli olanlar için bir öğretmen vazifesi görür. Buna istekli olmayanlar (yeteneklerinin ürettiğinden fazlasını isteyenler gibi) ödüllerden mahrum kalırlar. Durağanlar, irrasyoneller ve sübjektivistler kendilerinden daha iyi olanları durdurma gücüne sahip değillerdir.

(Çalışmaya istekli olan fakat *çalışamayan* küçük bir yetişkin azınlık gönüllü bağışlarla yaşamak zorundadır. Kötü talih, başka insanları kendisine köle yapmayı gerektirmez; kişinin tüketme *hakkı* ve sayelerinde hayatta kaldığı kişileri yönet-

me ve yok etme *hakekî* diye bir şey yoktur. Krizlere ve büyük çapta işsizliklere gelince, bunlara serbest piyasa yol açmaz, hükümetin ekonomiye müdahalesi yol açar.)

Zihin parazitleri (halkın bilinen zevki olarak düşündükleri şeye hitap etmeye çalışan taklitçiler), ürünleri halkın bilgisini ve zevkini daha da yüksek seviyelere çıkaran mucitlere daima mağlup olmaktadır. Serbest piyasanın yönetimi bu anlamda tüketicilerle değil üreticilerle olmaktadır. En başarılı olanlar, yeni üretim alanlarını, daha önce var olduğu bilinmeyen alanları keşfedenlerdir.

Belli bir ürün (bu bilhassa da çok radikal bir ürün ise) bir anda beğenilmeyebilir; fakat bazı aşırı istisnalar hariç, bu ürün uzun vadede kazanır. Serbest piyasanın, sadece bir anda ve belli bir süre boyunca egemen olan çoğunluğun entelektüel kriterlerince yönetilmemesi bu yüzdendir; serbest piyasa uzun dönemi görebilen ve planlayabilenlerce yönetilir; ve bir akıl ne kadar iyi ise vizyonu da kadar uzun dönemlidir.

Bir serbest piyasada, bir kişinin çalışmasının ekonomik değeri tek bir kriterle belirlenir: onunla kendi işleri ve ürünlerini mübadele etmek isteyenlerin gönüllü rızası. Bu, arz ve talep kanununun ahlâki anlamıdır ve iki kötü doktrinin tümünden reddedilmesini ifade eder: kabile fikri ve altruizm. İnsanın kabilenin ne malı ve ne de hizmetçisi olduğu, bir *insanın doğasının gerektirdiği gibi kendi geçimini sağlamak için çalıştığı*, insanın kendi rasyonel çıkarı ile yönlendirilmek zorunda olduğu ve eğer insan diğer insanlarla ticaret yapmak isterse, kendine kurban olacak kişiler bulunmasını bekleyemeyeceği, yani karşılığında eşit değerler vermedikçe insanın değerler elde etmeyi bekleyemeyeceği gerçeğinin tanınmasını ifade eder. Burada, neyin uygun olduğuna dair tek kriter ticaret yapanların özgür, gönüllü ve baskı altında olmayan hükmüdür.

Kabile zihniyetine sahip olanlar, bu prensibe görünüşte birbirine zıt olan iki açıdan saldırırlar: onlar serbest piya-

sanın hem dahiler ve hem de sıradan insanlar için adil olmadığını düşünürler. İlk itiraz genellikle şöyle bir soruyla dile getirilir: “Niçin Elvis Presley Einstein’dan daha fazla para kazansın?” Cevap: Çünkü insanlar kendi geçimlerini sağlamanın ve kendi zevklerinin peşindedirler; eğer pek çok kişi Elvis Presley’de değer buluyorsa, onlar kendi zevkleri için para harcama hakkına sahiptirler. Presley’in serveti, onun çalışmasını umursamayan insanlardan da (ki ben onlardan birisiyim), Einstein’dan da gelmemektedir, o Einstein’ın önünde engel de değildir, Einstein’ın özgür bir toplumda, uygun bir entelektüel seviyede, tanınma ve desteklenme problemi de bulunmamaktadır.

İkinci itiraza, yani ortalama becerideki bir insanın serbest bir piyasada “adil olmayan” biçimde bir dezavantajdan muzdarip olduğu iddiasına gelince:

İçinde bulunulan anın ötesine bakın. Üstün zekâlı insanlarla rekabet etmekten korktuğunu söyleyenler, onların akıllarının sizin yaşamlarınız için bir tehdit olduğunu söyleyenler, güçlü-nün zayıfa gönüllü ticarette hiçbir şans bırakmadığını söyleyenler... Siz, insanların ticaret yapmaya özgür olduğu rasyonel bir toplumda yaşadığınızda, çok fazla derecede ödül alırsınız: çalışmanızın maddi değeri sadece sizin çabanız tarafından değil, fakat aynı zamanda etrafınızdaki dünyada bulunan en üretken beyinlerin çabası tarafından belirlenir...

Makine, canlı bir zekânın donuk şeklidir; sahip olduğunuz zamanın üretkenliğini geliştirerek, sizin yaşamınızın potansiyelini geliştiren güçtür... Her insan istediği kadar ya da gücünün yettiği kadar yükselmeye özgürdür, fakat onun yüксеlebi-leceği dereceyi belirleyen, sadece onun ne kadar düşünebildiğidir. Tek başına fiziksel emek, içinde bulunulan anın ötesine geçmez. Fiziksel güçten fazlasını üretmeyen insan ancak üretim işlemine yaptığı katkının maddi eşdeğerini tüketir ve ne kendisine ve ne de başkalarına ilave değer bırakır. Fakat herhangi bir rasyonel iş alanında bir fikir üreten kişi (yeni bir bil-

gi keşfeden kişi) insanlığa kalıcı fayda sağlayan kişidir... Ancak bir fikrin değeri sınırsız sayıda insan tarafından paylaşılabılır ve bu değer, paylaşılanların hiçbirini feda etmeden veya zarara uğratmadan daha zengin yapar, onların sağladıkları emeğin (ne tip olursa olsun) üretkenlik kapasitesini yükseltir...

Harcadığı zihinsel enerji ile orantılı olarak, yeni bir şey icat eden kişi, serveti ne olursa olsun, maddi ödeme olarak değerinin sadece bir kısmını alır. Fakat bu icadı üreten fabrikada hizmetli olarak çalışan kişi, işinin *kendisinden* beklediği zihinsel çaba ile karşılaştırıldığında müthiş bir ödeme alır. Diğer her seviyedeki hırs ve beceriye sahip insan için de bu durum doğrudur. Entelektüel piramidin zirvesindeki insanlar kendi altındakilere en fazla katkıda bulunur, fakat maddi ödülü dışında hiçbir şey almaz, diğer insanlardan kendi sahip olduğu zamanın değerini artıran hiçbir entelektüel prim almaz. Kendi başına bırakıldığında ümitsizce bir beceriksizlik içinde aklıktan ölecek olan piramidin en altındaki insanlar, kendisinin üstündekilere hiçbir katkıda bulunmaz, fakat diğer tüm beyinlerin primini alır. İşte güçlü ve zayıf zekâ arasındaki “rekabetin” doğası budur. İşte güçlüyü lanetlediğiniz sömürünün niteliği budur (*Atlas Vazgeçti*).

Ve kapitalizmin insan aklı ve insan bekası ile ilişkisi budur.

Kapitalizmin kısa bir sürede başardığı muazzam ilerleme (yani insanın dünyadaki varoluş şartlarındaki önemli ilerleme) tarihe geçecek bir olaydır. Kapitalizm düşmanlarının her türlü propagandası onu gizleyemez, örtbas edemez veya göz ardı ettiremez. Fakat özel olarak vurgulanması gereken şey bu ilerlemenin, insanın *feda edilmesi* ile başarılmadığı gerçeğidir.

Açlık çeken kurbanlardan baskıyla bir şeyler almayla, bir “sosyal artuk” çıkarma yoluyla ilerleme başarılamaz. İlerleme ancak *bireysel artuktan*, yani becerileri kişisel tüketimlerin-

den fazlasını üreten, entelektüel ve iktisadi olarak yeniye araya-bilen, bilineni geliştirebilen ilerleyebilen insanların çalışmasın-dan, enerjisinden ve yaratıcı bereketinden gelebilir. Bu gibi in-sanların serbestçe hareket edebildiği ve kendi risklerini alabil-diği kapitalist bir toplumda, ilerleme uzak bir gelecek için bir kendini feda etme konusu değildir, şimdiyi yaşamamanın bir par-çasıdır, normal ve doğal olandır, insanlar hayatlarını yaşadıkça ve yaşarken ve ondan *zevk alırlarken* başarılır.

Şimdi alternatifi, yani tüm insanların emeklerini, değerleri-ni, hırslarını ve amaçlarını bir kabile havuzuna veya ortak bir kap içine akıtıp sonra onun etrafında aç halde bekledikleri, bir açıcılar kliği liderinin bir elindeki süngü ile onu karıştırırken di-ğer elinde herkesin hayatına ait açık çekleri elinde tuttuğu ka-bile toplumunu düşünün. Böyle bir sistemin en anlamlı örne-ği Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğidir.

Yarım yüzyıl önce Sovyet yöneticiler tebaalarına sabırlı ol-mayı, mahrumiyete katlanmalarını ve ülkelerinin “endüstrileş-mesi” uğruna feragatte bulunmayı emrettiler. Bunun sadece geçici olduğunu ve onlara bolluk getireceğini, Sovyet ilerleme-sinin kapitalist Batıyı geçeceğini söylediler.

Bugün, yöneticileri Batının teknolojik ilerlemesini kopya et-meye, ödünç almaya ve çalmaya çabalarken, Sovyet Rusya hâlâ kendi insanlarını doyuramamaktadır. Endüstrileşme statik bir süreç değildir; hızla demode olma özelliği olan dinamik bir süreçtir. Bu nedenle, planlı bir kabile ekonomisinin, elektrik jeneratörleri ve traktörler beklerken açlık çekmiş olan zavallı köylüleri, şimdi atom enerjisi ve gezegenler arası seyahat bek-lerken açlık çekmektedir. Bu nedenle, bir “halk devletinde” bilimin ilerlemesi insanlar için bir tehdittir ve bu nedenle her ilerleme insanların küçülen postlarından çıkmaktadır.

Kapitalizmin tarihi böyle değildi.

Amerikanın bereketi “ortak fayda” için halkın feda edilme-siyle yaratılmamıştır, fakat kendi çıkarları ve kendi şahsi ser-

vetlerini yapma peşinde koşan özgür insanların üretken zekâsı ile yaratılmıştır. Onlar Amerika'nın endüstrileşmesi için insanları aç bırakmadılar. Onlar icat ettikleri her yeni makine ile, her yeni bilimsel keşif ile veya her yeni ilerlemeyle insanlara daha iyi işler, daha yüksek ücretler ve daha ucuz mallar verdiler; ve böylece tüm ülke atılan her adımda, sıkıntı çekmiyor, ilerliyor ve faydalanıyordu.

Ancak, sebeple sonucu karıştırma hatasına düşmeyin: ülkenin iyiliği bizzat, bu işin birisi üzerine ahlâki bir amaç veya bir görev olarak zorla yüklenmemiş olması gerçeği ile sağlandı; o sadece bir etki idi; sebep, insanın kendi çıkarının peşinde koşma hakkı idi. Kapitalizmin ahlâki haklılığı, bu hakkın olumlu sonuçlarına değil, bizzat kendisine dayanmaktadır.

Fakat bu hak içkinci veya sübjektivist değerler teorisiyle, altruist ahlâkla ve kabile fikriyle uyuşmaz. Nesnellik reddedildiğinde insanın hangi özelliğinin reddedildiği açıktır; ve kapitalizmin geçmişine bakıldığında, altruist ahlâkın ve kabile fikrinin birlikte karşı durduğu şeyin insanın aklı ve zekâsı olduğu açıktır. Bilhassa insanın varlığını devam ettirmesi problemlerine uygulanan insan zekâsına, yani üretkenlik becerisine karşı.

Altruizm, beceriklilerin ahlâki görevinin beceriksizlere hizmet etmek ve kendilerini başkalarının ihtiyaçları için feda etmek olduğunu iddia ederek zekânın ödülleri çalma peşindeyken, kabile fikri bir adım daha öteye gitmektedir: zekânın varlığını ve servet üretimindeki rolünü yalanlamaktadır.

Serveti anonim bir kabile ürünü olarak görmek ve onun “yeniden dağıtımından” bahsetmek ahlâken iğrençtir. Zenginliğin ayrım gözetmeyen, ortak bir işlemin sonucu olduğu, hepimizin bir şeyler yaptığı ve kimin ne yaptığını söylemenin imkânsız olduğu ve bu nedenle bir tür eşitçi “dağıtımın” gerekli olduğu görüşü, bir vahşiler sürüsünün sadece fiziksel güç ile kayaları hareket ettirdiği ilkel bir orman için geçerli olabilirdi (orada bile birisinin hareketi başlatmış olması ve organize et-

mesi gerekirdi). Bu görüşü bireysel başarıların açık bir şekilde kayda geçirildiği endüstriyel bir toplumda savunmak öylesine aptalca bir kaçamakçılıktır ki ona şüphe ile yaklaşmak bile bir edepsizliktir.

Bir işveren veya çalışan olmuş veya çalışan insanları seyretilmiş olan veya kendisi bir günlük dürüst bir çalışma yapmış olan herhangi bir kişi, becerinin, zekânın, odaklanmış, yetenekli bir aklın, en alt seviyeden en üst seviyeye her tip işteki kritik rolünü bilir. Böyle bir kişi, beceri veya beceri eksikliğinin (eksiklik ister gerçek olsun, ister iradi olsun) herhangi bir üretim işleminde ölüm kalım anlamında bir fark meydana getirdiğini bilir. Kanıt öylesine büyüktür ki, (teorik ve pratik olarak, mantıksal ve “deneysel olarak,” tarihsel olaylarda ve herhangi bir kişinin kendi günlük angaryasında) hiç kimse onu göz ardı edemez. Bu büyüklükte hatalar masumane yapılmaz.

Büyük sanayiciler *serbest* bir piyasada (yani kuvvet kullanımı, hükümet yardımı veya müdahalesi olmadığı bir durumda) büyük servetler kazandığında, yeni bir zenginlik *yarattılar*, zenginliği onu *yaratmamış* olanlardan almadılar. Eğer burada şüphemiz varsa, bu gibi insanların var olmasına izin verilmeyen ülkelerdeki “toplam sosyal üretime” ve yaşam standardına bir göz atın.

Kabileci-devletçi-altruist kuramcılarının yazılarında insan zekâsı konusunun ne kadar nadiren ve yetersizce tartışıldığını görebilirsiniz. Bugünün karma ekonomi savunucularının, siyasi ve iktisadi konulara yaklaşımlarında, iddialarında, taleplerinde ve “toplam sosyal ürünün” yağmalanması konusundaki baskı grubu savaşında, zekâdan veya beceriden bahsetmekten ne kadar dikkatli bir şekilde kaçınıldığını ve sakınıldığını gözleyin.

Şu soru sık sık sorulmaktadır: Karşılaştırılmaz derecede faydalı geçmişine rağmen kapitalizm neden harap oldu? Cevap, bir sosyal sistemi besleyen asıl unsurun bir kültürün ege-men felsefesi olduğu ve kapitalizmin asla bir felsefi teme-

le sahip olmadığı gerçeğinde yatmaktadır. O bir Aristotel-yen etkinin son ve (teorik olarak) tamamlanmamış ürünü idi. 19. yüzyılda yeniden ortaya çıkan bir mistisizm akımı felsefeyi yok ettiği için, kapitalizm entelektüel bir boşluk içinde kalmıştır; onun hayat damarı kesilmiştir. Onun ne ahlâki niteliği ve ne de politik prensipleri tamamen anlaşılmış veya tanımlanmıştır. Kapitalizmin sözde savunucuları, laissez-faire kavramının anlamını ve kastettiklerini göz ardı ederek, onu hükümet kontrolleri ile (yani hükümetin ekonomiye müdahalesi ile) uyushabilir görmüşlerdir. Bu nedenle, 19. yüzyılda uygulanan şey saf kapitalizm değildi, fakat çeşitli şekillerde karma ekonomilerdi. Kontroller daha fazla kontrolleri gerektirdiğinden ve doğurduğundan, karma ekonomileri mahveden, onların devletçi unsuru idi; suçlanan ise onların serbest, kapitalist unsuru olmuştur.

Kapitalizm, mistisizm ve altruizmin, ruh-beden ayrımının ve kabile fikrinin egemen olduğu bir kültürde yaşayamaz. Hiçbir sosyal sistem (ve herhangi bir insan kurumu veya aktivitesi) ahlâki bir dayanak olmadan ayakta duramaz. Altruist ahlâk temeli üzerinde kapitalizm en başından mahvolmak zorundaydı ve mahvoldu da.⁵

Felsefenin siyasi ve iktisadi konulardaki rolünü tam olarak anlamayanlar için, bugünün entelektüel durumunun en açık örneği olarak, *Encyclopaedia Britannica*'nın kapitalizm maddesinden ilave alıntılar sunuyorum.

Üretim motoru olarak kapitalizmi pek az kişi hatalı bulur. Eleştiri genellikle, kapitalist sistemin bazı özelliklerinden *ahlâki* veya *kültürel* olarak hoşlanılmamasından veya uzun dönem gelişme evrelerindeki kısa dönem olaylardan (krizler ve bunalımlar) kaynaklanmaktadır. [İtalikler bana aittir.]

⁵ Kapitalizm konusunda filozofların hatası ile ilgili bir tartışma için, *Yeni Entelektüel* (For the New Intellectual) adlı kitabımdaki aynı isimli makaleye bakınız.

“Krizlere ve bunalımlara” kapitalist sistem değil, hükümet müdahalesi yol açmıştır. Öte yandan söz konusu “ahlâki veya kültürel hoşnutsuzluk” neydi? Makale açıkça bildirmiyor, fakat zarıf bir ima veriyor:

Ancak bu nedenle, [kapitalizmin] hem temayülleri ve hem de gerçekleştirdikleri, bariz bir biçimde işadamlarının çıkarlarının izlerini ve işadamı tipi zihniyeti taşıyordu. Dahası, bu izleri taşıyan sadece siyaset değildi, aynı zamanda ulusal ve bireysel yaşamın felsefesi, kültürel değerlerin durumu idi. Kapitalizmin maddeci faydacılığı, onun belli bir tip ilerlemeye olan safça güveni, onun temel ve uygulamalı bilimler alanındaki gerçek başarıları, onun sanatsal yaratımlarının tabiatı; tüm bunlarla, işadamlarının ofisinden doğan *rasyonellik ruhu* arasında bağlantı kurulabilir. [İtalikler bana aittir.]

Kapitalist (veya *raseyonel*) türden bir ilerlemeye inanacak kadar “saf” olmayan makale yazarı, farklı bir inanca sahip görünmektedir:

Orta çağların sonunda Batı Avrupa, 20. yüzyılda pek çok az gelişmiş ülkenin durduğu yerde duruyordu. [Bu durum, Rönesans kültürünün bugünün Kongo’suna yaklaşıp olarak eşit olduğu, aksi halde insanların entelektüel gelişmesinin ekonomi ile ilgisi olmadığı anlamına gelir.] Az gelişmiş ekonomilerde devlet adamlığına ilişkin zorlu görev, kümülatif bir ekonomik gelişme süreci tesis etmektir, çünkü belli bir ivme başarıldığında ilave ilerlemeler az ya da çok otomatik olarak gelir görünmektedir.

Böyle bir fikir her planlı ekonomi teorisinin temelini oluşturmaktadır. Rusya’da iki kuşağın *otomatik* bir ilerleme bekleyerek mahvolması da böyle bir “sofistike” inanç üzerinde olmuştur.

Klasik iktisatçılar kapitalizm için, bir toplumun “kaynaklarının” “tahsisatını” en iyi şekilde sağladığı şeklinde kabileci bir

gerçekçe bulmaya çalıştılar. İşte onlardan inciler:

Özel sektör içindeki kaynak tahsisatına ilişkin piyasa teoris, klasik iktisadın merkezindeki konudur. Kamu ve özel sektör arasındaki tahsisat kriteri biçimsel olarak diğer herhangi bir kaynak tahsisatında olduğu gibidir; yani toplum, kamu ve özel ortamlarda kullanılan kaynakların marjinal artırılmasından eşit derecede tatmin olmalıdır... Örneğin, pek çok iktisatçı, kapitalist ABD'deki kaynakların kamu sektörüne tahsis edilmesi ile toplam refahın ciddi şekilde artırılacağına, daha fazla okul dersliğı ve daha az alışveriş merkezi, daha fazla kamu kütüphaneleri ve daha az otomobiller, daha fazla hastane ve daha az bowling salonları olacağına dair somut (ve belki de çok açık) kanıt olduğunu iddia etmektedir.

Bu, bazı insanların, diğer insanlara okul, kütüphane ve hastaneler sağlansın diye yeterli ulaşım (otomobil) olmadan, ihtiyaç duydukları malları satın almak için yeterli sayıda yer (alışveriş merkezleri) olmadan, dinlenme zevki (bowling salonları) olmadan tüm yaşamlarını zahmet çekerek geçirecekleri anlamına gelir.

Servet ile ilgili kabile fıkrının tam anlamını ve nihai sonuçlarını (yani özel girişim ve hükümet girişimi arasındaki farkın, üretim ve kaba kuvvet arasındaki farkın ortadan kaldırılmasını, "hak" kavramının, bireysel bir insan realitesinin tamamen ortadan kaldırılmasını ve onun yerine yük hayvanları veya "üretim faktörleri" şeklinde tanımlanan bir insan görüşü getirilmesini) görmek isterseniz şunu inceleyin:

Kapitalizm iki sebepten dolayı devlet sektörü aleyhine meyillidir. İlk olarak, tüm ürünler ve gelirler başlangıçta özel sektöre verilir [?], bunlar kamu sektörüne sancılı vergilendirme işlemi ile ulaşır. Kamusal ihtiyaçlar, sadece vergi ödeyenler olarak tüketicilerin sıkıntısı ile karşılanır [ya üreticiler?]. Onların siyasi temsilcileri, seçmenlerinin

vergi konusundaki hassas duyguları [!] hakkında iyi bir şekilde bilgi sahibidir. İnsanların vergileri ile ne yapacaklarını hükümetten daha iyi bildikleri fikri, karşı görüşe, yani insanların vergilerinin karşılığını diğer tip harcamalara nazaran daha iyi aldıkları fikrine nazaran daha cazip gelmektedir. [Hangi değerler teorisi ile? Kimin hükmü ile?]

İkincisi, özel işletmelerin satış yapmak zorunda olmaları müthiş bir modern satıcılık mekanizması meydana getirir. Bu mekanizma tüketici tercihini etkiler ve böylece tüketicilerin değerleri özel tüketim yönüne meyleder... [Bu ifade, kazandığınız paranın, sizden alınmasından ziyade kendiniz tarafından harcanmasını istemenizin sadece bir *önyargı* olduğu anlamına gelir.] Bu nedenle, özel harcamanın büyük kısmı temel olarak pek de acil olmayan isteklere gider. [Kimin için acil? Hangi istekler “temel”dir, bir mağara, bir ayı postu ve bir parça çiğ et ötesindeki mi?] Doğal sonuç, bu gereksiz ve suni olarak yaratılan özel isteklerin aynı kaynaklar için etkili şekilde rekabet etmesinden dolayı pek çok kamu ihtiyacının göz ardı edilmesidir. [Kimin kaynakları?]

Bu konuda kapitalizmin ve sosyalist kolektivizmin kamu ve özel sektöre kaynak tahsisinin karşılaştırılması aydınlatıcıdır. [Gerçekten de öyledir.] Kolektif bir ekonomide bütün kaynaklar kamu sektörünce işletilir ve vergilendirme yoluyla herhangi bir transfer olmaksızın, eğitim, savunma, sağlık, sosyal yardımlar ve diğer kamu ihtiyaçları için kullanılmaya hazırdır. Özel tüketim, *sosyal ürün için izin verilen* [kimin tarafından?] taleplere sınırlıdır, halbuki kapitalist bir ekonomide kamu hizmetleri özel sektör için izin verilen taleplere sınırlıdır. [İtalikler benimdir.] Kolektif bir ekonomide, kamu ihtiyaçları, kapitalist bir ekonomideki özel tüketim ile aynı önceliğe sahiptir. Sovyetler birliğinde öğretmen çoktur, fakat otomobil azdır, halbuki

ABD’de durum bunun tersidir.

İşte bu makalenin vardığı sonuç:

Kapitalizmin hayatta kalması ile ilgili tahminler kısmen bir tanımlama problemidir. Kapitalist ülkelerde her yerde özel sektörden kamu alanına bir ekonomik faaliyet kayması olduğu görülür... Aynı zamanda [İkinci Dünya Savaşından sonra] özel tüketimin komünist ülkelerde artışa geçtiği görülmüştü. [Buğday tüketimi gibi mi?] İki ekonomi sistemi de her iki yönde gerçekleşen değişikliklerle birlikte birbirine yaklaşıp görünmekteydi. Ancak ekonomik yapıda hâlâ önemli farklılıklar vardı. İnsanlara daha fazla yatırım yapmış olan toplumun daha hızlı ilerleyeceğini ve geleceğe daha fazla miras bırakacağını varsaymak makul görünmektedir. Bu önemli konuda, bazı iktisatçıların gözünde kapitalizm, kolektivizm ile rekabette önemli, fakat kaçınılmaz olmayan bir dezavantaja sahiptir.

Sovyet tarımının kolektifleştirilmesi, hükümetçe planlanmış (çiftçileri kolektif çiftliklere zorlamak için kasıtlı olarak planlanmış ve gerçekleştirilmiş olan) bir kıtlıkla sağlanmıştır; Sovyet Rusya’nın düşmanları bu kıtlıkta on beş milyon çiftçinin öldüğünü iddia etmektedir; Sovyet hükümeti yedi milyon kişinin öldüğünü kabul etmektedir.

İkinci Dünya Savaşının sonunda, Sovyet Rusya’nın düşmanları otuz milyon insanın Sovyet toplama kamplarında zorla çalıştırıldığını (ve insan hayatının gıdadan ucuz olmasından dolayı planlı bir kötü beslenme nedeniyle öldüklerini) iddia etmiştir; Sovyet Rusya’nın savunucuları bu sayının on iki milyon olduğunu kabul etmektedir.

Encyclopaedia Britannica’nın “insana yatırım” ifadesiyle kasettiği şey işte budur.

Böyle bir ifadenin entelektüel olarak cezalandırılmayacağından emin olunarak ve bir ahlâki doğruluk havası ile söylendi-

ği bir toplumda, en suçlu kişiler kolektivistler değildir; en suçlu kişiler mistisizme veya altruizme karşı çıkma cesaretinden yoksun olarak, akıl ve ahlâk konularını göz ardı etmeye çalışan ve insanoğlunun tarihindeki tek akılcı ve ahlâklı sistemi yani kapitalizmi akılcılık ve ahlâklılık dışında her türlü gerekçeyle savunmaya kalkışan insanlardır.

2. SAVAŞIN KÖKLERİ*

Nükleer silâhların savaşları hayal edilemeyecek kadar korkunç hale getirdiği söylenir. Yine dünyadaki her ulus çaresizce bir dehşet içinde bilir ki böyle bir savaş olabilir.

İnsanoğlunun ezici çoğunluğu (savaş alanlarında ölenler, açlıktan ölenler ya da yıkıntılar arasında mahvolanlar) savaş istemezler. Asla da istememişlerdi. Ancak yüzyıllar boyunca savaşlar, insanoğlunun tarihinin altını çizen uzun bir kan çizgisi gibi süregelmıştır.

İnsanlar savaşın olabileceğinden korkarlar,¹ çünkü bilinçli veya bilinçsiz olarak bugün savaşa sebep olan, dün olmuş olan ve yine olabilecek olan bir doktrini (yani insanların amaçlarına ulaşmak için, diğer insanlara karşı fiziksel kuvvet kullanımı-*nı başlatmaları* ve bir araç olarak bu gücü kullanmaları yolunun doğru, pratik veya gerekli olduğu ve bir tür “fayda” adına savaşın haklı olabileceği doktrinini) asla reddetmemiş olduklarını bilirler. Bu, kuvvetin beşeri varoluşun ve insan toplumlarının özel ve kaçınılmaz bir parçası olduğu doktrindir.

Bugünün dünyasının en çirkin niteliklerinden birine dikkat ediniz: bu çılgın savaş hazırlıklarının histerik barış propagandası ile karışımı ve *her ikisinin de aynı kaynaktan* (aynı siyaset felsefesinden) *geldiği* gerçeğidir. Çağımızın iflas etmiş olan, ancak yine de egemen olan siyaset felsefesi *devletçiliktir*.

*AYN RAND, *The Objectivist*, Haziran, 1966.

Bugünün sözde barış hareketlerine bir bakın. Aşıktan ve insanoğlunun bekasından bahseden bu hareketler, nükleer silâh yarışının durması gerektiğini, uluslararasıdaki anlaşmazlıkları halletme yolu olarak silâhlı kuvvetlerin devreden çıkarılması gerektiğini ve savaşın insanlık adına yasadışı sayılması gerektiğini haykırmaktadırlar. Ancak bu aynı barış hareketleri, diktatörlüklere karşı çıkmamaktadır; bu barış hareketi yanlılarının siyasi görüşleri devletçi yelpazenin refah devletçiliğinden sosyalizme, faşizme ve komünizme kadar her tonunu taşımaktadır. Bu onların bir ülkenin diğerine baskı uygulamasına karşı oldukları, fakat bir ülkenin hükümetinin kendi vatandaşlarına baskı uygulamasına karşı olmadıkları anlamına gelir; bu onların *silâhlı* rakiplere karşı güç kullanmaya karşı oldukları, fakat *silâhsızlara* karşı güç kullanımına karşı olmadıkları anlamına gelir.

Diktatörlerin gerçekleştirdiği soygunu, yıkımı, açlığı, vahşeti, zorla çalıştırma kamplarını, işkence odalarını, toplu kıyımları düşünün. Ancak bu, bugünün sözde barış aşıklarının (insanı sevmek adına) savunmak istedikleri veya müsamaha ettikleri şeydir.

Devletçiliğin veya kolektivizmin ideolojik kaynağının, bireysel hakları kavrayamayan; kabilenin üstün ve her şeye kadir bir yönetici, kabile üyelerinin hayatlarının sahibi olduğuna ve kabilenin “faydasını” talep ettiği bir şey adına ne zaman dilerse onları kurban edebileceğine inanmış olan ilkel vahşilerin *kabile fikri* olduğu açıktır. Kaba kuvvet yönetimi hariç, herhangi bir sosyal prensibi algılayamayan bu vahşiler, kabilenin isteklerinin sadece onun fiziksel gücü ile sınırlı olduğuna ve diğer kabilelerin onun (fethedilmesi, yağmalanması, tutsak edilmesi ve boğulması gereken) doğal avı olduğuna inanırlardı. Bütün ilkel halkların tarihi, bir dizi kabile savaşı ve kabileler arası katliamdır. Bu vahşi ideolojinin şimdi nükleer silâhlarla donanmış ülkeleri yönetmesi, insanoğlunun bekası ile ilgilenen herkesi bir an düşündürmelidir.

Devletçilik, kurumsallaştırılmış bir şiddet ve bitmez tükenmez iç savaş sistemidir. İnsanlara siyasi gücü ele geçirmek için savaşmaktan başka tercih bırakmaz: soymak veya soyulmak, ölmek veya öldürmek. Kaba kuvvet sosyal davranışın tek kriteri olduğunda ve mahvolmaya direnmeden teslim olma tek alternatif olduğunda, insanların en aşağısı bile, bir hayvan bile (köşeye sıkışmış bir sıçan bile) savaşacaktır. Tutsak bir ulus için barış diye bir şey yoktur.

Tarihin en kanlı çatışmaları ülkeler arasındaki savaşlar değildir, fakat aynı ülkenin, kanun, prensip veya adalette barışçı bir çare bulamamış insanları arasındaki *iç savaşlardı*. Tarihte tüm mutlak devletlerin acımasız imhalarla bastırılan kanlı ayaklanmalarla (ideolojisiz, programsız veya amaçsız kör çaresizlik halindeki şiddetli patlamalarla) sona erdirildiğine dikkat edin.

Tam bir diktatörlükte, devletçiliğin kronik “soğuk” iç savaşı, Nazi Almanya’sı veya Sovyet Rusya’da olduğu gibi, bir çetenin bir diğerini alaşağı ettiği kanlı tasfiyeler halindedir. Karma bir ekonomide bu, baskı grubu savaşları halindedir; her grup, kendi avantajını diğer tüm gruplar aleyhine zorla edebileceği kanunlar için kavga etmektedir.

Bir ülkenin siyasi sisteminde devletçiliğin derecesi, aynı zamanda, ülkeyi rakip çetelere parçalama ve insanları birbirine düşürme derecesidir. Bireysel haklar ortadan kaldırıldığında, kimin neyi hak ettiğini belirlemek mümkün değildir; herhangi bir kimsenin taleplerinin, arzularının veya çıkarlarının adaletini belirlemenin yolu yoktur. Bu yüzden kriter, “kişinin istekleri ancak kişinin çetesinin gücü ile sınırlıdır” şeklindeki kabile kavramına geri döner. Böyle bir sistemde hayatta kalmak için insanlar, korkmaktan, nefret etmekten ve bir diğerini yok etmekten başka hiçbir tercihe sahip değildir. Bu bir yer altı tezgâhları, gizli komplolar, pazarlıklar, kıyaklar, ihanetler, ani ve kanlı askeri darbeler sistemidir.

Bu bir kardeşlik, güvenlik, işbirliği ve barış sistemi değildir.

Devletçilik gerçekte ve prensipte çete yönetiminden başka bir şey değildir. Bir diktatör, kendi ülkesinin üreten vatandaşlarının emeğini yağmalamaya devam eden bir çetedir. Devletçi bir hükümdar, kendi ülkesinin ekonomisini tükettiğinde, komşularına saldırır. Bu onun dahili çöküşü geciktirmesinin ve iktidarını uzatmasının tek yoludur. Kendi vatandaşlarının haklarını ihlâl eden bir ülke, komşularının haklarına saygı duymayacaktır. Bireysel hakları tanımayanlar, ulusların haklarını da tanımayacaklardır: bir ulus sadece belli sayıdaki bireylerdir.

Devletçiliğin savaşa *ihtiyacı vardır*, özgür bir ülkenin yoktur. Devletçilik yağma ile ayakta durur; özgür bir ülke üretim ile ayakta durur.

Tarihteki büyük savaşların zamanın daha kontrollü ekonomilerince daha özgür olanlara karşı başlatıldıklarına dikkat edin. Birinci Dünya Savaşı daha özgür olan müttefiklerini peşlerinden sürükleyen Monarşik Almanya ve Çarlık Rusya'sınca başlatıldı. İkinci Dünya Savaşı, Nazi Almanya'sının Sovyet Rusya ile ittifakı ve Polonya'ya birlikte saldırımları ile başladı.

İkinci Dünya Savaşı'nda hem Rusya ve hem de Almanya'nın, ele geçirdikleri ülkelerdeki fabrikalara el koyduklarına ve söküp kendi ülkelerine götürdüklerine; karma ekonomilerin en özgürü olan yarı-kapitalist ABD'nin ise, müttefiklerine tam donanımlı fabrikalar dahil, milyarlarca dolarlık ödünç verilen veya kiralanan ekipman gönderdiğine dikkat ediniz.¹

Almanya ve Rusya'nın savaşa ihtiyacı vardı; ABD'nin yoktu ve hiçbir şey kazanmadı. (Aslında ABD savaşı kazanmasına rağmen ekonomik olarak kaybetti; müthiş bir milli borcu oldu ve bu borç bugüne kadar eski müttefiklerini ve düşmanlarını destekleme şeklindeki saçma politikayla daha da azdırıldı.) Ancak bugünün barışseverlerinin karşı çıktığı şey kapitalizmdir ve barış adına savundukları şey ise devletçiliktir.

¹ Rusya'nın yağmasının detaylı ve belgeli muhasebesi için Werner Keller'in *Doğu Eksi Batı= Sıfır* (*East Minus West=Zero*), New York: G. P. Putnam's Sons, 1962'ye bakınız.

Laissez-faire kapitalizmi bireysel hakların tanınmasına dayanan tek sosyal sistemdir ve bu yüzden sosyal ilişkilerde kuvveti yasaklayan tek sistemdir. Temel politikalarının ve ilgi alanlarının doğası gereği kapitalizm, savaşa temelden karşı olan tek sistemdir.

Üretme özgürlüğü olan insanları hiçbir şey yağmaya teşvik edemez; bu insanların savaştan kazanacakları hiçbir şey yoktur, kaybedecekleri çok şey vardır. İdeolojik olarak, bireysel haklar prensibi, bir insanın kendi ülkesinde veya başka bir ülkede silâh kullanarak kendi geçimini sağlamasına müsaade etmez. Ekonomik olarak savaşlar paraya mal olur; servetin özel olarak sahiplenildiği serbest bir ekonomide, savaşın maliyeti özel vatandaşların gelirlerinden sağlanır; gerçekleri saklamak için aşırı şişirilmiş bir kamu hazinesi yoktur; ve bir vatandaş savaşı kazanarak kendi maddi kayıplarını (vergiler, işinin yerinin değiştirilmesi veya mülkiyetinin zarar görmesi gibi) geri almayı umamaz. Bu yüzden, onun ekonomik çıkarları barış tarafındadır.

Servetin “kamu tarafından sahiplenildiği” devletçi bir ekonomide, savaş bir vatandaşa, efendilerinden daha büyük bir bağış koparma şeklinde (yanlış) bir ümit verirken, onun barışı muhafaza etme ile koruyacağı hiçbir ekonomik çıkarı yoktur; ve o bağış da, ortak sepet içinde sadece bir damladır. İdeolojik olarak, bu vatandaş insanları kurban edilecek hayvanlar olarak görecektir; kendisi böyledir; ve aynı devletin çıkarı için aynı kamu sunağı üzerinde yabancıların niçin kurban edilmemesi gerektiğine dair hiçbir anlayışa sahip olamaz.

Tüccar ve savaşçı tarih boyunca birbirine taban tabana zıt kimliklerdir. Savaş alanlarında ticaret gelişmez, bombardıman altında fabrikalar üretim yapmaz, yıkıntılar altında kâr artmaz. Kapitalizm bir *tüccarlar* toplumdur ve bu nedenle kapitalizm, ticareti “bencil,” fethetmeyi ise “soylu” gören her silâhlı haydut tarafından eleştirilir.

Barışla gerçekten ilgilenenler *kapitalizmin insanoğluna tarihteki en uzun barış dönemini yaşattığını* görsünler. Bu, 1815'deki

Napolyon Savaşları'ndan sonra 1914'deki I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesine kadar geçen ve tüm uygar dünyayı kapsayan, hiçbir savaşın olmadığı dönemdir.

On dokuzuncu yüzyılın siyasi sistemlerinin saf kapitalizm olmadığı, fakat karma ekonomiler olduğu hatırlanmalıdır. Ancak özgürlük unsuru egemendi; bu dönem insanoğlunun kapitalizme en fazla yaklaşabildiği dönemdi. Fakat devletçilik unsuru 19. yüzyıl boyunca büyümeye devam etti ve 1914'de dünyayı ateşe attığında, savaşa karışan hükümetlerde devletçi politikalar egemendi.

Tıpkı iç konularda devletçiliğin yol açtığı bütün kötülüklerin ve hükümet kontrollerinin kapitalizmin üzerine atılması gibi, dış konularda da devletçi politikaların bütün suçu kapitalizme atılmış ve atfedilmiştir. “Kapitalist emperyalizm,” “savaş vur-gunculuğu” gibi safsatalar veya kapitalizmin askeri fetihlerle “pazar” kazanmak zorunda olduğu fikri, devletçi yorumcu ve tarihçilerin sığılık ve ahlâksızlık örnekleridir.

Kapitalizmin dış politikasının esası *serbest ticarettir*, yani ticaret engellerinin, korumacı tarifelerin, özel imtiyazların ortadan kaldırılmasıdır ve dünya ticaret yollarının tüm ulusların birbirleriyle iş yapan özel vatandaşları arasındaki serbest uluslararası ticarete ve rekabete açılmasıdır. Ondokuzuncu yüzyılda, feodalizmin ve mutlak monarşilerin devletçi zalimliğinin kalıntılarını mahvederek dünyayı bağımsızlaştıran serbest ticaretti.

Dünya Roma'yı olduğu gibi, İngiliz İmparatorluğunu da kabul etti; çünkü o dünya enerji kanallarını genel ticarete açtı. Basıkıcı hükümet sonuçları çok kötü olacak şekilde İrlanda'ya hâlâ ciddi şekilde dayatmalarda bulunuyorsa da, genelde İngiltere aslında kanun ve serbest ticaret ihraç ediyordu. Pratik açıdan, İngiltere'nin denizleri yönettiği zamanlarda, herhangi bir ülke-

den herhangi bir kişi malları ve parası ile birlikte güven içinde istediği yere gidebilirdi.²

Roma örneğinde olduğu gibi, İngiltere'nin karma ekonomisinin baskıcı unsuru onun egemen politikası olacak şekilde büyüdükçe ve ülkeyi devletçiliğe dönüştürdükçe, İngiliz imparatorluğu dağıldı. Ülkeyi bir arada tutan şey askeri güç değildi.

Kapitalizm, yurt içinde ve dışında pazarlarını serbest rekabet ile kazanır. Savaşla kazanılan bir pazar, sadece, onu uluslararası rekabete kapatmak, sınırlayıcı düzenlemeler getirmek ve böylece kuvvet kullanarak özel imtiyazlar elde etmek isteyen karma ekonomi savunucuları için (geçici olarak) değerli olabilir. Kendi ülkesinde hükümet aracılığıyla özel avantajlar peşinde koşan aynı tip işadamaı, yurtdışında da hükümet aracılığıyla özel pazarlar aramıştır. Kimin pahasına? Bu gibi işler için vergi ödemiş olan, fakat hiçbir şey kazanmamış olan işadamlarının büyük çoğunluğunun pahasına. Bu gibi politikaları haklı gösteren ve onları halka yutturan kimdir? "Kamu çıkarı" veya "ulusal saygınlık" ya da "aşikâr kader"* gibi doktrinler üreten devletçi entelektüeller.

Tüm karma ekonomilerin gerçek savaş vurguncuları, eskiden de bugün de, işte bu aynı tiptir: bir savaş esnasında veya sonrasında hükümet kıyakları ile servetler elde etmiş (*serbest piyasada elde edilemeyecek olan servetleri* elde etmiş) siyasi nüfuz sahibi insanlar.

İster zengin, ister fakir, ister işadamaı, ister işçi olsun, özel vatandaşların bir savaşı başlatma gücü yoktur. Bu güç sade-

* ["Aşikâr kader" (manifest destiny), 1840'larda özellikle Amerikan siyasetçileri, devlet adamları ve önde gelen yazarları arasında yaygın olarak kabul gören ve Amerika'nın Kıtâ üzerindeki topraklarını ve genişletmesini bir tür "ilahi misyon" veya "kader" şeklinde açıklayarak, Amerikan yayılcılığını meşrulaştıran işlevi gören bir doktrin. Editör.]

² Isabel Paterson, *Makine Tanrısı (The God of the Machine)*, Caldwell, Idaho: The Caxton Printers, 1964, s.121. Orijinal olarak basım G. P. Putnam's Sons, New York, 1943.

ce bir hükümete aittir. Hangi tip hükümetin bir ülkeyi savaşa sokması daha olasıdır: sınırlı gücü olan, anayasal kısıtlamalarla sınırlı olan bir hükümet mi, yoksa savaşa ilgili çıkarları veya ideolojileri olan herhangi bir grubun baskısına açık olan, bir baş sorumlunun kaprisleri ile ordularını yürütebilen sınırsız bir hükümet mi?

Ancak bugünün barış-severlerinin savunduğu sınırlı bir hükümet değildir.

(Tek taraflı barışseverliğin sadece saldırganlığa davetiye çıkardığını söylemeye gerek yok. Tıpkı bir bireyin kendini savunmaya hakkı olduğu gibi, saldırıldığında bir ülkenin de kendini savunmaya hakkı vardır. Fakat bu durum o ülkenin hükümetine, insanları askerlik hizmeti için askere alma hakkı vermez; bu durum bir kişinin kendi hayatı üzerindeki hakkının en küstah şekildeki devletçi ihlâlidir. Ahlâk ve pratik arasında çelişki yoktur: pek çok askeri otoritenin de ifade ettiği gibi, gönüllü bir ordu en başarılı ordudur. Yabancı bir saldırgan tarafından saldırıldığında, özgür bir ülkede gönüllüler asla eksik olmaz. Ancak Vietnam veya Kore gibi maceralar için fazla sayıda gönüllü bulunamaz. Zorla askere alınmış ordular olmaksızın, devletçi veya karma ekonomilerin dış politikaları mümkün olmaz.)

Bir ülke yarı-özgür olduğu müddetçe dahi, onun karma ekonomisinin vurguncuları, savaşçı tesir veya politikaların kaynağı veya o ülkenin savaşa ilgilenmesinin asıl sebebi olmazlar. Onlar sadece bir kamusal gidişatı paraya dönüştüren siyasi leş kargalarıdır. Bu gidişatın asıl sebebi karma ekonominin entelektüelleridir.

Ondokuzuncu ve Yirminci yüzyılların entelektüel tarihinde, devletçilik ile militarizmin bağlantısını ele alalım. Tıpkı kapitalizmin çöküşü ve totaliter devletin yükselişinin, işadamlarının, işçilerin veya herhangi bir ekonomik çıkarın değil, fakat entelektüellerin egemen devletçi ideolojisinin ürünü olması gibi,

askeri fetih ve siyasi “idealler” için silâhlı seferberlik doktrinlerinin yeniden canlanması da aynı entelektüellerin, “fayda”nın güç kullanma yoluyla gerçekleştirilebileceğine ilişkin inanışlarının ürünüydü.

ABD’de bir milliyetçi emperyalizm ruhunun yükselişi sağdan gelmedi, fakat soldan geldi, büyük işletmelerin çıkarlarından doğmadı, Theodore Roosevelt ve Woodrow Wilson’ın politikalarını etkilemiş olan kolektivist reformculardan kaynaklandı. Bu etkilerin tarihi için, Arthur Ekirch Jr.’ın *Amerikan Liberalizminin Gerilemesi* (*The Decline of American Liberalism*) adlı eserine bakınız.³

İlericilerin zorunlu askeri eğitimi ve beyaz adamın borcunu zamanla kabullenmesi gibi örnekler [diye yazıyordu Profesör Ekirch,] bariz biçimde onların ekonomik reform yasalarının çoğunda mevcut olan paternalizmin etkisini gösteriyordu. Amerikan dış politikası konusundaki son bir çalışmaya göre emperyalizm, geleneksel liberalizmin değerlerine karşı bir başkaldırı idi. “Emperyalizm ruhu haklara karşı ödevlerin, bireysel öz-çıkara karşı kolektif refahın, materyalizme karşı kahramanlık değerlerinin üstün tutulmasını, mantığın yerine eylemin, soluk akla karşı doğal dürtünün coşkusu ifade ediyordu.”⁴

Woodrow Wilson konusunda Professor Ekirch şunu yazıyor:

Şüphesiz Wilson ABD dış ticaretinin serbest uluslararası rekabetin bir sonucu olarak gelişmesini tercih ederdi, fakat kendi ahlâk ve görev anlayışıyla, ulusal çıkarı korumanın bir yolu olarak doğrudan Amerikan müdahalesini haklılaştırmanın daha kolay olduğunu gördü.⁵

³ New York: Longmans, Green & Co., 1955.

⁴ *A.g.e.* s. 189. “Emperyalizm ruhu” alıntısı R.E. Osgood’un *Amerikan Dış İlişkilerinde İdealler ve Özçıkara* (*Ideals and Self-Interest in America's Foreign Relations*), Chicago: University of Chicago Press, 1953, s. 47’den alınmıştır.

⁵ *A.g.e.* s. 199.

Ve “O [Wilson] görünüşte, ABD’nin kurumlarını (ki Wilson bunları liberal ve demokratik kabul ediyordu) dünyanın daha geri bölgelerine yayma görevine sahip olduğunu düşünüyordu.”⁶ Wilson’un, gönülsüz, barışsever bir ulusu askeri bir seferberlik histerisine sokmasına yardım eden, kapitalizm savunucuları değildi; bunu yapan “liberal” dergi *The New Republic* idi. Derginin editörü Herbert Croly şu türden argümanlar kullanıyordu: “Amerikan ulusu ciddi bir ahlâk macerası ilacına ihtiyaç duymaktadır.”

Tıpkı, “liberal” bir reformcu olan, Wilson’ın “dünyayı demokrasi için emniyetli hale getirmek için” ABD’yi I. Dünya Savaşına götürdüğü gibi, bir başka “liberal” reformcu olan Franklin D. Roosevelt de “Dört Özgürlük” adına ABD’yi II. Dünya Savaşına götürmüştür. Her iki durumda da “muhafazakârlar” ve büyük işletmelerin çıkarları, ezici çoğunlukla savaşa karşı idi, fakat onlar susturuldu. II. Dünya Savaşında onlar “izolasyonistler,” “gericiler” ve “önce Amerikalılar” şeklinde karalandılar.

I. Dünya Savaşı “demokrasiye” değil, üç diktatörlüğün kurulmasına yol açtı: Sovyet Rusya, Faşist İtalya ve Nazi Almanya’sı. II. Dünya Savaşı “Dört Özgürlüğe” değil, fakat dünya nüfusunun üçte birinin komünist köleliğine teslim olmasına yol açtı.

Eğer bugünün entelektüellerinin amacı barış olsaydı, bu büyüklükteki bir başarısızlık (ve anlatılması mümkün olmayan boyutlardaki ıstırapın kanıtları) onların durmalarını ve devletçi fikirlerini gözden geçirmelerini sağlardı. Bunun yerine, kapitalizme karşı nefret dışında her şeye karşı kör olan onlar, şimdi “savaşı yoksulluğun doğurduğunu” iddia ediyorlar (ve bu tür bir “maddi açgözlülüğü” anlaşılır bularak savaşı haklı gösteriyorlar). Fakat sorulması gereken soru şudur: *fakirliği meydana getiren şey nedir?* Eğer bugünün dünyasına bakarsanız (ve eğer

⁶ Aynı Yerde.

tarihe bakarsanız) cevabı göreceksiniz: bir ülkenin özgürlük derecesi, onun refah derecesidir.

Bugünlerde yaygın olan bir başka moda deyim dünya uluslarının “sahip olanlara” ve “sahip olmayanlara” bölünmesi serzenişidir. “Sahip olanların” özgürlüğe sahip olanlar olduğunu ve “sahip olmayanların” sahip olmadığı şeyin ise özgürlük olduğuna dikkat edin.

Eğer insanlar savaşa karşı çıkmak isterse, onların karşı çıkmaları gereken şey *devletçiliktir*. İnsanlar, bireylerin kolektivite için kurbanlar oldukları, bazı insanların diğerlerini kuvvet kullanarak yönetme hakkına sahip oldukları ve bazı (herhangi) sözde “fayda” adına bunun haklı olabileceği şeklindeki kabile inancını muhafaza ettikleri müddetçe, bir ulusun kendi içinde de, uluslar arasında da barış olamaz.

Nükleer silâhların, savaşları düşünemeyecek kadar korkunç yaptığı doğrudur. Fakat bir insan için nükleer bir bomba ile veya bir dinamit ile ya da eski moda bir sopa ile öldürülmüş olmak fark etmez. Bu insan için diğer kurbanların sayısı veya yıkımın derecesi de herhangi bir şeyi değiştirmeyecektir. Ve korkuyu bir sayı meselesi olarak gören, küçük bir grup genci kabile için ölüme göndermeye razı olan, fakat kabilenin kendisi için tehlike nedeniyle çılgılık atanların ve dahası: savunmasız kurbanların katledilmesine göz yummaya hazır olanların, fakat iyi şekilde silâhlanmışlar arasındaki bir savaşa karşı protesto yürüyüşü düzenleyenlerin tavrında aslında art niyetler vardır.

İnsanlara kuvvet kullanarak boyun eğdirildiği müddetçe, bu insanlar karşı koyacak ve ellerine geçirdikleri her silâhla mücadele edeceklerdir. Eğer bir insan, onu savunmak için hiçbir ses çıkmadan Nazi gaz odalarına veya Sovyet İdam mangalarına gönderilirse, bu insanın insanlığın bekasına karşı herhangi bir sevgisi veya ilgisi olur mu? Yoksa o diktatörlükleri hoş gören yamyam bir insanlığın hayatta kalmayı hak etmediğini düşündüğünde mi daha haklıdır?

Eğer nükleer silâhlar korkunç bir tehdit ise ve insanlık artık herhangi bir savaşı kaldıramazsa, bu durumda *insanlık artık devletçiliği de kaldıramaz*. Hiçbir iyi insan, ülkesinin içinden veya dışından kuvvete dayalı hiçbir yönetimi savunmayı vicdanına yedirmesin. Gerçekten barışla ilgili olanlar (*insanlığı sevenler* ve insanlığın bekası konusunda endişelenenler) farkına varsınlar ki, eğer savaş yasaklanacaksa, bunun için öncelikle yasaklanması gereken şey *kuvvet kullanımı*dır.

3. AMERİKA'NIN EZİLEN AZINLIĞI: BÜYÜK İŞLETMELER*

Küçük bir insan grubu diğer herhangi bir grup ile herhangi bir nedenle çatıştığında, konu veya durum ne olursa olsun, daima suçlu görülürse bunu ezilme olarak adlandırır mıydınız? Eğer bu gruba diğer herhangi bir grubun günahları, hataları veya yetersizlikleri ödettilerse, *bunu* ezilme olarak adlandırır mıydınız? Eğer bu grup sessiz bir terör baskısı altında, diğer insanlara dokunmayan, suçlananların önceden anlayamadığı veya tanımlayamadığı ve suçlayanın istediği şekilde yorumlayabildiği özel kanunlar altında yaşamak zorunda kalsa, *bunu* ezilme diye adlandırır mıydınız? Eğer bu grup kendi hataları için değil fakat erdemleri için, yetersizliği için değil becerileri için, eksiklikleri için değil başarıları için cezalandırılrsa ve başarısı ne kadar büyükse cezası da o kadar büyük olsa, *bunu* da ezilme diye adlandırır mıydınız?

Eğer cevabınız “evet” ise, bu durumda kendinize ne tip canavarca bir adaletsizliğe göz yumduğunuzu, desteklediğinizi veya işlediğinizi kendinize sorun. Bu grup Amerikalı işadamlarıdır.

Azınlık haklarının savunulması bugün herkes tarafından yüksek derecede bir ahlâk prensibi olarak kabul edilmektedir.

*AYN RAND, 17 Aralık 1961'de Boston'da Ford Hall Forum'da ve 15 Şubat 1962'de Columbia Üniversitesi'nde verilen konferanstır. 1962'de New York Nathaniel Branden Institute'de yayınlanmıştır.

Fakat ayrımcılığı yasaklayan bu prensip, “liberal”* entelektüellerin çoğu tarafından *ayrımcı* bir tarzda uygulanmaktadır: sadece radikal veya dini azınlıklara uygulanmaktadır. İşadamlarını içeren küçük, sömürülmüş, kınanan, savunmasız azınlığa uygulanmamaktadır.

Aslında, radikal veya dini azınlıklara karşı adaletsizliğin her türden çirkin ve acımasız yönü işadamlarına karşı uygulanmaktadır. Örneğin, bazı insanları lanetlerken bazılarını, gerçekler ne olursa olsun, yargılamadan temize çıkarmanın kötülüğünü düşünün. Bugünün “liberalleri” bir işadamını, ilgili konu veya gerçekler ne olursa olsun, bir sendika ile olan herhangi bir çatışmasında suçlu görürler ve “ister haklı ister haksız olsun” bir grevi eleştirmeyecekleri ile övünürler. İnsanları bir çifte standartla değerlendirmenin ve onlara diğer insanlara verilen hakları vermemenin ne kadar kötü bir şey olduğunu düşünün. Bugünün “liberalleri”, işçilerin (çoğunluğun) bir maişete (ücretlerine) hakları olduğunu tanırlar, fakat işadamlarının (azınlığın) da bir maişete (kârlarına) hakları olduğunu inkâr ederler. Eğer işçiler daha yüksek ücretler için mücadele ederlerse, bu “sosyal kazanç” olarak adlandırılır; eğer işadamları daha yüksek kârlar için uğraşırsa bu “bericil açgözlülük” olarak kınanır. Eğer işçilerin yaşam standartları düşürülse, “liberaler” bu konuda işadamlarını suçlarlar; fakat eğer işadamları daha yüksek ücretler ve daha düşük fiyatlar oluşturmak için pazarlarını genişletmeye, girişimlerinin mali getirisini artırmaya ve ekonomik başarılarını geliştirmeye çalışırsa, aynı “liberaler” bunu “kâr amacı gütmek” olarak kınarlar. Eğer kâr amacı gütmeyen bir kurum, yani finansmanını kendisi kazanmak zorunda olmayan bir kurum, kendi görüşünü savunan bir televizyon şovuna sponsorluk yaparsa, “liberal-

* [Liberal kavramının ABD’de bir “anlam kaymasına” uğradığını ve genelde Amerikan solcularını, özelde ise Demokrat Parti taraftarlarını isimlendirmek için kullanıldığını, dolayısıyla siyaset teorisindeki anlamıyla liberalizmin kast edilmediğini belirtmek gerekir. Editör.]

ler” bunu “aydınlanma,” “eğitim,” “sanat,” ve “kamu hizmeti” olarak görürler; eğer bir işadama bir televizyon şovuna sponsorluk yaparsa ve bu şovun *kendi* fikirlerini yansıtmamasını isterse, “liberal” onu “sansür,” “baskı,” ve “diktatörlük idaresi” şeklinde adlandırarak yaygara koparırlar. Uluslararası Kardeşlik Şoförleri grubunun üç yerel birimi, New York’u süt dağıtımından on beş gün yoksun bıraktığında, “liberal” çevrelerden hiçbir ahlâki içerleme veya kınama duyulmadı; fakat bu süt arzını işadamları sadece bir saat durdursa ne olacağını (ve “anti-tröst” olarak bilinen yasal linç veya katliamla ne kadar hızla karşılaştıklarını) bir düşünün.

Bir çağda, bir kültürde veya toplumda, ne zaman önyargı, adaletsizlik, baskıya dayalı kör ve gerekçesiz nefretin bir azınlık grubuna yöneldiğine şahit olursanız, bu ezilmeden bir kazanç sağlayacak olan çeteyi arayın; bu somut kurbanların ezilmesinden bir çıkarı olanları arayın. Her zaman, ezilen azınlığın, kendi amaçlarının ne olduğunun bilinmesini istemeyen bir başka azınlık için günah keçisi olarak kullanıldığını göreceksiniz. Bir ülkeyi köleleştirme peşinde olan her hareket, her diktatörlük veya her potansiyel diktatörlük, ülkenin sıkıntıları için suçlayacağı ve diktatörlük yetkileri talep etmesinin bir gerekçesi olarak kullanabileceği bir günah keçisi olacak bir azınlığa ihtiyaç duyar. Sovyet Rusya’da günah keçisi burjuvalardı, Nazi Almanya’sında Yahudi halkı idi; Amerika’da işadamlarıdır.

Amerika henüz bir diktatörlük aşamasına gelmemiştir. Fakat geçmişteki onlarca yıl boyunca diktatörlüğün ekmeğine yağ süren işadamları, komünist, faşist, refah devletçi ve diğer her türlü *devletçi* hareket için bir günah keçisi olarak iş görmüştür. İşadamları kimin günahları ve kötülükleri için suçlanmıştı? Bürokratların günahları ve kötülükleri için.

Ekonomik gücün *siyasi* güç ile bir tutulması, bize devletçilik kuramcıları tarafından dayatılan feci bir entelektüel toptancılıktır. Bunu şu türden basmakalıp ifadelerde duymuşsunuzdur: “Aç bir adam özgür değildir,” veya “bir işçi için emri bir

işadamından veya bir bürokrattan almak fark etmez.” Çoğu insan bu laf kalabalıklarını kabul eder; ancak Amerika’daki en fakir emekçinin Sovyet Rusya’daki en zengin komiserden daha hür ve güvende olduğunu bilir. Özgürlüğü kölelikten ayrıran temel, öz, kritik prensip nedir? Birinde gönüllü davranış *diğerinde ise* fiziksel baskı veya zorlamalar olması.

Siyasi güç ve diğer herhangi bir tür sosyal “güç” arasındaki, bir hükümet ve diğer herhangi bir özel organizasyon arasındaki fark, *bir hükümetin fiziksel güç üzerine yasal bir tekele sahip olmasıdır*. Bu fark öylesine önemlidir ve öylesine az bilinmektedir ki, bunu aklınızda tutmanıza ısrar edeceğim. Bunu tekrarlayayım: *bir hükümet, fiziksel güç kullanımı üzerine yasal bir tekele sahiptir*.

Hiçbir birey veya özel grup veya özel organizasyon, diğer bireylere veya gruplara fiziksel kuvvet kullanmayı başlatma ve onlara kendi gönüllü tercihlerine aykırı hareket etmeyi yasal olarak dayatma gücüne sahip değildir. Bu güce sadece bir hükümet sahiptir. Hükümet *baskıcı* hareket uygular. Siyasi iktidar, fiziksel zarar verme tehdidi altında (mülkiyetin kamulaştırılması, hapsedilme ve ölüm tehdidi) itaate zorlar.

Üstü kapalı imalar, saçma imajlar, müphem şiirler ve “Aç bir insan özgür değildir” gibi birden çok anlamlı sözler, fiziksel zorlama gücünün *sadece* siyasi iktidara ait olduğu gerçeğini ve siyasi özgürlüğün *sadece fiziksel baskının olmayışı* anlamına geldiği gerçeğini değiştirmez.

Özgür bir ülkenin hükümetinin tek meşru görevi, bireylerin haklarını koruyan, yani bireyi fiziksel şiddetten koruyan bir araç olmaktır. Böyle bir hükümet hiç kimseye karşı fiziksel güç kullanımını *başlatma* hakkına (bireyin sahip olmadığı ve bu yüzden hiçbir aracıya devredemeyeceği bir hak) sahip değildir. Fakat birey kendini savunma hakkına sahiptir ve *bu* kişinin, düzenli bir şekilde, yasal olarak tanımlanmış bir uygulama için hükümete devrettiği bir haktır. Meşru bir hükümet *sadece* kar-

şı koyma ve *sadece* onu başlatanlara karşı fiziksel güç kullanma hakkına sahiptir. Bir hükümetin meşru görevleri: insanları suçlulardan korumak için polis; insanları yabancı işgalcilerden korumak için askeri kuvvetler; ve insanların mülklerini ve sözleşmelerini güç kullanımı veya sahtekarlıkla ihlâl etmeden korumak ve insanlar arasındaki anlaşmazlıkları nesnel olarak tanımlanmış kanunlara göre çözmek için hukuk mahkemeleridir.

Bunlar dolaylı olarak, ABD Anayasasının dayandığı siyasi prensiplerdi; fakat açık bir şekilde değil, üstü kapalı olarak. Anayasada devletçilerin bir çatlak meydana getirmesine, bir oyuğu genişletmesine ve aşama aşama sistemi yıkmasına müsaade eden çelişkiler vardı.

Bir devletçi, bazı insanların diğerlerine karşı güç kullanma, onları ezme, köleleştirme, soyma ve katletme hakkına sahip olduğuna inanan bir insandır. Bunu pratiğe dökersek, bu görüş, hükümetin (devletin) kendi vatandaşlarına karşı fiziksel güç kullanımını *başlatma* hakkına sahip olduğu siyasi görüşü ile gerçekleştirilmektedir. Gücün ne sıklıkla, kime karşı, ne derecede, hangi amaçla ve hangi fayda için kullanılacağı gereksiz sorulardır. Tüm devletçi doktrinlerin temel prensibi ve nihai sonucu aynıdır: diktatörlük ve yıkım. Geri kalan sadece bir zaman meselesidir.

Şimdi ekonomik güç sorusunu düşünelim.

Ekonomik güç nedir? Üretme ve kişinin ürettiğini satma gücüdür. Hiçbir kişi veya grubun hiç kimseye karşı fiziksel güç kullanmadığı özgür bir ekonomide, ekonomik güç ancak *gönüllü* yollarla, yani üretim ve ticaret işlemine katılanların gönüllü tercihi ve anlaşması ile elde edilir. Bir serbest piyasada, bütün fiyatlar, ücretler ve kârlar zengin veya fakirin keyfi kaprisiyle değil, hiç kimsenin “açgözlülüğü” ile değil (veya hiç kimsenin ihtiyacı ile değil) fakat arz ve talep kanunu ile belirlenir. Bir serbest piyasa mekanizması, tüm katılanların bütün ekonomik tercihleri ve kararlarını yansıtır ve bünyesinde top-

lar. İnsanlar malları ve hizmetlerini karşılıklı faydaları için kendi hür, baskı altında olmayan muhakemelerine göre karşılıklı rıza ile değişirler. Bir insan, ancak diğerlerinin sunabildiğinden daha iyi *değerler* (daha ucuza daha iyi ürünler ve hizmetler) sunabilirse zengin olabilir.

Serbest bir piyasada servet hür, genel, “demokratik” oy ile elde edilir; yani bir ülkenin ekonomik yaşamında yer alan her bireyin yaptığı satışlar ve satın almalar ile. Bir ürünü değil de bir diğerini satın aldığınızda, siz bir imalatçının başarısına oy veriyorsunuz. Ve bu tip oylamayla, her insan ancak hüküm vermeye yeterli olduğu konularda oy verir: tercihlerine, çıkarlarına ve ihtiyaçlarına göre. Hiç kimse başkası için karar verme gücüne ve *kendi* hükmünü diğer insanların hükmünün yerine koyma hakkına sahip değildir; hiç kimse kendini “halkın sesi” yerine koymaya ve halkı sessiz ve haklarından mahrum bırakma gücüne sahip değildir.

Şimdi ekonomik güç ve siyasi güç arasındaki farkı tanımlayayım: ekonomik güç *pozitif* bir şey yoluyla, insanlara bir ödül, bir teşvik, bir ödeme, bir değer sunma yoluyla uygulanır; siyasi güç *negatif* bir şeyle, ceza, zarar, hapse atma, mahvetme tehdidi ile uygulanır. İşadamlarının aracı *değerlerdir*, bürokratin aracı *korkudur*.

Amerika’nın bir buçuk yüzyıllık kısa bir zamandaki endüstriyel ilerlemesi bir efsane niteliği kazanmıştır: dünyada benzeri hiçbir yerde, hiçbir tarih döneminde olmamıştır. Bir sınıf olarak Amerikan işadamları, büyük bir üretkenlik dehasına ve iktisat tarihinin şimdiye kadar kaydettiği en önemli başarılarla imza atmışlardır. Karşılığında kültürümüzden ve entelektüellerimizden hangi ödülü aldılar? Nefret edilen, ezilen bir azınlık payesini. Bürokratların kötülükleri için bir günah keçisi olma payesini.

Saf, regüle edilmemiş bir laissez-faire kapitalizmi henüz hiçbir yerde gerçekleşmemiştir. Gerçekleşenler sadece karma ekonomi olarak adlandırılan şeylerdi, yani özgürlüklerin, kontrolle-

rin, iradi tercihlerin ve hükümet baskılarının, kapitalizm ve devletçiliğin çeşitli derecelerdeki karışımları idi. Amerika dünyadaki en özgür ülke idi, fakat devletçilik unsurları başından beri Amerikan ekonomisinde de vardı. Bu unsurlar, yaygın olarak devletçilik felsefesine bağlı olan Amerikan entelektüellerinin etkisi ile büyümeye devam etti. Entelektüeller (yani toplumsal olayların ideologları, yorumcuları ve değerlendircileri) tüm diğer sosyal gruplardan gelen siyasi gücü ele geçirme ve bir silâhla, yani yasallaştırılmış fiziksel zorlama gücü ile kendi “iyi” toplumlarını oluşturma fırsatının cazibesine yenik düştüler. Hür işadamlarını “bencil açgözlülük” savunucuları olarak kınadılar ve bürokratları “kamu hizmetçileri” olarak yücelttiler. Sosyal problemleri değerlendirirken, “ekonomik gücü” lanetlemeyi, siyasi gücü aklamayı ve böylece suçu politikacılardan alıp işadamlarının üstüne yıkmayı sürdürdüler.

Popüler şekilde işadamlarına ve kapitalizme atfedilen tüm kötülükler, suiistimaller ve adaletsizlikler, regülasyonun olmadığı bir ekonomi veya serbest bir pazar tarafından değil, fakat ekonomiye hükümet müdahalesi tarafından meydana getirilmiştir. James Jerome Hill veya Commodore Vanderbilt veya Andrew Carnegie veya J. P. Morgan gibi Amerikan ekonomi devleri servetlerini kişisel yetenekleri ile, serbest piyasada serbest ticaret ile kazanmış olan kendini yetiştirmiş kimselerdi. Fakat, karma bir ekonominin ürünleri olan, siyasi nüfuz sahibi, kendisine hükümet tarafından verilen imtiyazlar yoluyla servetler yapan, Orta Pasifik Demiryolu’nun Büyük Dörtlüsü gibi başka tip işadamları da vardı. Ülkenin ekonomisindeki karmaşıklıklara, zorluklara, krizlere ve artan gösterilere yol açan şey, onların arkasındaki siyasi gücü; kuvvetle elde edilmiş, kazanılmamış, ekonomik açıdan haksız ayrıcalıkların gücü idi. Fakat suçlanan, serbest pazar ve özgür işadamları oldu. Hükümet kontrollerinin her olumsuz sonucu ekonomi üzerindeki kontrollerin ve hükümet gücünün artırılmasının gerekçesi olarak kullanıldı.

Eğer benden Amerikan sanayisinin nihai yok oluşuna giden yoldaki dönüm noktasını meydana getiren tarihi ve Amerikan tarihindeki en kötü ve rezil yasayı söylemem istense, 1890 yılı ve anti-tröst yasaları olarak bilinen, uygulanması ve uyulması imkânsız, gerekçesiz, saçma, akıldışı, habis çelişkilerin ortaya çıkmasını sağlayan Sherman Yasası derim.

Anti-tröst kanunlarına göre, bir kişi iş dünyasına girdiği andan itibaren, ne yaparsa yapsın, bir suçlu haline gelir. Bu yasaların birisine uyarırsa, diğer birkaçı tarafından ciddi kriminal kovuşturma ile yüz yüze kalır. Örneğin, eğer bazı bürokratların çok yüksek olarak değerlendirdiği fiyatlar isterse, tekel olarak ya da daha ziyade başarılı bir “tekelleşme girişimi” açısından kovuşturulabilir; eğer rekabetçilerinden daha düşük fiyatlar isterse, “adil olmayan rekabet” veya “ticaretin engellenmesi” nedeniyle kovuşturulabilir; eğer rakipleri ile aynı fiyatı isterse “gizli anlaşma” veya “komploculuk” nedeniyle kovuşturulabilir.

Size A.D. Neale'nin *ABD'nin Anti-tröst Yasaları* adlı mükemmel kitabını öneririm.¹ Bu, bilgi dolu, tarafsız, nesnel bir çalışmadır; bir İngiliz kamu görevlisi olan yazar bir serbest girişim savunucusu değildir, muhtemelen bir “liberal” olarak sınıflandırılabilir. Fakat o yorumlarında gerçekleri karıştırmaz, ciddi şekilde ayrı tutar; ve sunduğu gerçekler bir korku hikâyesidir.

Bay Neale “ticareti sınırlamanın” engellenmesinin anti-tröstün özü olduğuna ve “ticareti sınırlamanın” hiçbir kesin tanımının yapılamayacağına işaret etmektedir. Buna göre hiç kimse kanunun kimseye neyi yapmayı yasakladığını ve serbest bıraktığını söyleyemez; bu kanunların yorumu tamamen mahkemelere bırakılmaktadır. Bir işadamı veya onun avukatı, bu kanunların şu anki anlamı hakkında genel bir fikir edinmek için bile sözde içtihat hukukunun (davaların, emsallerin ve kararların) tüm kayıtlarını incelemek zorundadır; tabi emsallerin yan-

¹ A. D. Neale, *ABD'nin Anti-tröst Yasaları: Kanunla Düzenlenen Rekabet (The Antitrust Laws of the United States of America: A Study of Competition Enforced by Law)*, Cambridge England: Cambridge University Press, 1960.

lış olması ve kararların yarın veya önümüzdeki hafta ya da gelecek yıl tersine çevrilmesi de mümkündür. “ABD’deki mahkemeler 1890’dan beri her davada, kanunun tam olarak neyi yasakladığına karar vermekle meşguldür. Hiçbir genel tanım-lama, yasanın anlamını açıklamamaktadır...”²

Bu durum, bir işadının yaptığı davranışın legal mi, il-legal mi olduğunu, kendisinin suçlu mu masum mu olduğunu önceden bilmesinin hiçbir yolu olmadığını gösterir. Bu, bir işadının, kariyeri, itibarı, mülkiyeti, serveti, bütün yaşamında başardıklarının, kamu veya özel herhangi bir gerekçeden dolayı kendisine karşı dava açmak isteyen herhangi bir hırslı genç bürokratin insafına bırakılmış halde, sahip olduğu her şeyi kaybetme veya hapse atılma riskini alarak anı, tahmin edilemez bir felaket tehdidi altında yaşamak zorunda olduğu anlamına gelir.

Geçmişe dönük olarak işletilen (veya *ex post facto*) kanun (yani bir kişiyi işlediği anda yasal olarak bir suç olarak tanımlanmamış bir davranıştan dolayı cezalandıran kanun) bütün Anglosakson hukuk bilimi geleneğine aykırıdır ve bu gelenekçe reddedilir. Bu, sadece diktatörlerce uygulanan bir ezme şeklidir ve her sivil hukuk sistemince yasaklanır. Bunun ABD’de bulunmaması gerekir ve (işadamları hariç) zaten hiç kimseye de uygulanmamaktadır. Kişinin, geçmişte yaptığı davranışın legal mi yoksa illegal mi olduğunu, suçlu bulunana kadar bilemeyeceği bir dava, kesinlikle geçmişe dönük olarak açılmış bir davadır.

Size *Harry Fleming’den On Bin Emir* adlı harika bir kitabı tavsiye ederim.³ Meslekten olmayan bir kimse tarafından yazılmıştır ve açık, basit, mantıklı terimlerle, detaylı, belgeli kanıt zenginliği ile anti-tröst kanunlarının, “kabus” kelimesi-

² *A.g.e.* s. 13.

³ *Onbin Emir: Anti-tröst Yasalarının Bir Hikâyesi (Ten Thousand Commandments: A Story of the Antitrust Laws)*, New York: Prentice-Hall, 1951.

nin onu tanımlayamayacak kadar güçsüz kaldığı bir tasvirini sunmaktadır.

[Bay Fleming yazıyor ki] satış müdürlerinin şimdi hesaba katması gereken tehlikelerden birisi, bugün en iyi yasal zeminde izlenen politikanın bir dahaki yıl yasadışı olarak yorumlanabileceğidir. Böyle bir durumda, suç ve ceza geriye dönük olacaktır.. Bir diğer tip tehlike, üçlü zarar tazminat davaları ihtimalidir ve bu da muhtemelen geriye dönüktür. Yukarıda verilen kanunlardan birisine takılmış olan iyi niyetli bir firma, yaptığı şey, herkesin zamanında etik olduğu kadar yasal olarak da gördüğü, fakat kanunun sonraki bir yorumlanmasının illegal bulduğu bir davranış yolu olsa bile, anti-tröst kanunları altında üçlü tazminat davalarına maruz kalabilir.⁴

İşadamları bu konuda ne söylüyorlar? “Yargılamadan Önce Suçlu” adlı bir konuşmada (18 Mayıs 1950), zamanın ABD Çelik Şirketi Başkanı olan Benjamin F. Fairless şunu söylemişti:

Baylar, böyle bir hukuk sistemine ısrar edersek (ve onu objektif olarak tüm ihlâl edenlere karşı uygularsak) Amerika’daki büyük küçük her işletmenin Atlanta’dan, Sing Sing’den, Leavenworth’dan veya Alcatraz’dan yönetileceğini söylememe gerek yok.

Gerçek suçlulara uygulanan yasal muamele, işadamlarına uygulanandan çok daha iyidir. Suçlunun hakları nesnel kanunlarca, nesnel işlemlerle, nesnel kanıtların idaresinde korunmaktadır. Suçlu olduğu ispatlanana kadar, bir suçlunun masum olduğu kabul edilir. Sadece işadamları (üreticiler, ham madde sağlayıcılar, destekleyiciler, bütün ekonomimizi omuzlarında taşıyan Atlas tanrıları) yaradılıştan suçlu kabul edilmektedirler ve hiçbir tanımlanabilir masumluk kriteri veya

⁴ *A.g.e.* s. 16-17.

kanıtı olmadan masumluklarını ispatlamak zorundadırlar ve herhangi bir şekilde tanınma peşinde koşan politikacının, herhangi bir dalavereci devletçinin, hasbelkader bir bürokratik işe girmiş olan ve bir tröst-önleme hırsıyla yanan herhangi bir kıskanç alelade görevlinin kaprisine, lütfüne ve kötü niyetinin insafına terk edilmektedir.

Daha iyi veya daha onurlu türden hükümet görevlileri defalarca anti-tröst kanunlarının nesnel olmayan niteliğine karşı ifadelerde bulunmuşlardır. Aynı konuşmada, Bay Fairless zamanında Federal Ticaret Komisyonu'nun bir üyesi olan Lowell Mason'ın bir ifadesinden alıntı yapıyor:

Çoğu anlaşılmaz, uygulanamaz ve adaletsiz olan saçma, rasgele bir kanunlar sistemi Amerikan iş dünyasını canından bezdirmektedir, yüreğini sızlattmaktadır ve hatta üç kağıda getirmektedir. Eyaletler arası ticareti yöneten, hükümetin neredeyse istediği her şirketi kovuşturmak için suçlamalar bulabileceği bir kanunlar karmaşası vardır. Bu sistemin bir çılgınlık olduğunu söylüyorum.

Dahası, Bay Fairless Anayasa Mahkemesi Yargıcı Jackson tarafından, kendisi Adalet Bakanlığı Anti-tröst Bölümü Başkanı iken yazılmış bir yorumu alıntılıyor:

Bir hukukçu için hangi işletme davranışının Mahkemeler tarafından yasal kabul edileceğini belirlemek imkânsızdır. Bu durum yasaya uymaya çalışan işadamlarına ve onu uygulamaya çalışan Hükümet görevlilerine utandırıcı gelmektedir.

Ancak bu utanma hükümetin tüm üyelerince paylaşılmaktadır. Bay Fleming'in kitabı Temsilciler Meclisi Hukuk Komitesi başkanı Emanuel Celler tarafından New York Baro Birliğinin bir sempozyumunda 1950 Ocak ayında yapılan aşağıdaki ifadesi alıntılıyor:

Özel bireysel durumları genel prensiplerin yerine koyma-

ya çalışmış olan her türlü anti-tröst kanununa kesinlikle karşı çıktığımı açık seçik ifade etmek isterim. Hukuk, dinamik bir topluma izin verecek şekilde akıcı kalmalıdır.⁵

Ben de, “Akıcı hukukun” “keyfi güç” için bir kamuflaj olduğunu, “akışkanlığın” herhangi bir diktatörlük altındaki hukukun asıl karakteri olduğunu ve kanunları ülkeyi sele verecek ve boğacak kadar akışkan olan türden bir “dinamik toplumun” Nazi Almanyası’nda veya Sovyet Rusya’da görülebileceğini açık seçik ifade etmek isterim.

Tüm bu konunun trajik yanı anti-tröst kanunlarının sözde “muhafazakârlar”, sözde serbest girişim savunucuları tarafından yaratıldığı ve bugüne kadar desteklendiği gerçeğidir. Bu, kapitalizmin asla hiçbir gerçek, felsefi savunucusu olmadığı ve onun sözde savunucularının herhangi bir siyasi prensipten, herhangi bir ekonomi bilgisinden ve siyasi gücün tabiatını anlamaktan ne derece yoksun olduğu gerçeğinin acı bir kanıtıdır. Kanunla uygulanan serbest rekabet kavramı, terim olarak saçma bir çelişkidir. İnsanları bir silâhla özgür olmaya zorlama anlamına gelir. İnsanların özgürlüğünü sorumsuz bürokratik فرمانların keyfi yönetimiyle korumak anlamına gelir.

Sherman Yasasının geçmesine yol açmış olan tarihsel sebepler nelerdi? Bay Neale’nin kitabından alıntılıyorum:

İlk yasama hareketinin arkasındaki güdü 1870’lerde ve 1880’lerde güçlendi... İç Savaştan sonra imtiyazları, ayrıcalıkları ve sübvansiyonları ile demiryolları asıl şüphe ve düşmanlık odağı oldular. “Ulusal Anti-Tekel Ucuz Yük Demiryolu Birliği” gibi açıklayıcı isimleri olan pek çok oluşum türedi.⁶

Bu, politikacıların günahlarının suçunu yüklenerek günah keçisi olarak kullanılan işadamlarına dair zarif bir örnektir. İnsanların karşı çıktıkları şey, siyasi olarak verilen imtiyazlardı;

⁵ A.g.e. p. 22

⁶ Neale, s.23.

yani demiryolları imtiyazları ve sübvansiyonları idi. Batı demiryollarını rekabet alanı dışına çıkarmış olan ve onlara (arkalarından gelen tüm yanlış sonuçları ile birlikte) bir tekel gücü vermiş olan şey bu ayrıcalıklardı. Fakat bir *Cumhuriyetçi Kongre* tarafından yasaya yazılmış olan çözüm, işadamlarının özgürlüğünü ortadan kaldırmayı ve ekonomi üzerindeki siyasi kontrollerin gücünü genişletmeyi içeriyordu.

Gerçek Amerikan trajedisini görmek istiyorsanız, anti-tröst kanunlarının ideolojik sebebini, onların gerçek sonuçları ile karşılaştırın. Bay Neale'nin kitabından alıntılıyorum:

Anti-tröst politikasının ardındaki köklü ve sağlam sebep, herhangi bir ekonomik inanç veya herhangi bir radikal siyasi eğilimden daha çok, her türlü kontrol edilmeyen güce karşı olan Amerikan itimatsızlığıdır. Bu itimatsızlık Amerikan hayatının pek çok alanında görülür.. “Kontrol ve denge” ve “güçler ayrılığı” teorilerinde açıklanmaktadır. ABD’de bazı insanların diğer insanların faaliyetleri ve servetleri üzerinde güce sahip olduğu gerçeği bazen kaçınılmaz olarak kabul edilir; fakat asla hoşnutsuzlukla kabul edilmez. Daima, *ister siyasi ister ekonomik olsun*, herhangi bir güç sahibinin diğer otoritelerce haddini aştığı şeklinde uyarılacağı ümit edilir.. [İtalikler bana aittir.]

Anti-tröstün ardındaki temel güdü, onun idari düzenlemelerinden ziyade yasal sürece ve adli çözüme dayanmasıdır.

Ünlü Massachusetts Haklar Yasasının ifadesi (onun bir insanlar hükümeti değil de kanunlar hükümeti olması sebebiyle) gözde bir Amerikan söylemidir ve anti-tröstü anlamak için esas bir söylemdir. Bu faktör olmaksızın, anti-tröst politikasının, sıkça ve yaygın olarak bu kanunun etkisine maruz kalan bu gruplarca ve bilhassa da “büyük işletme” gruplarınca kabul edilme derecesini açıklamak (ki ABD dışındaki kişiler için çok şaşırtıcıdır) imkânsız olacaktır.⁷

⁷ *A.g.e.* s. 422-423.

İşte bu, pratik sonuçlarına yol gösterecek açıkça tanımlanmış bir felsefe teorisi olmadığında beşeri âmacın trajedisidir. Tarihteki ilk özgür toplum özgürlüğü koruma adına kendi özgürlüğünü yok etmiştir. *Siyasi* ve *ekonomik* gücü ayırt edememe başarısızlığı insanların, baskının üretim için uygun bir “denge” olacağını, her ikisinin de bir diğeri için “kontrol” fonksiyonu gören aynı düzeyde aktiviteler olduğunu, bir işadamlarının “otoritesi” ile bir bürokratin “otoritesinin” aynı sosyal işlevde birbiri yerine geçen rakipler olduğunu varsaymasını sağlamıştır. “Bir insanlar hükümeti değil de bir kanunlar hükümeti” isteyen anti-tröst savunucuları, bütün Amerikan ekonomisini (bir diktatörün oluşturmayı ümit edebileceği kadar) keyfi bir hükümetin kucağına itmiştir. Rasyonel hüküm kriterlerinin yokluğunda, insanlar serbest piyasanın aşırı karmaşık konuları hakkında “büyük-lük” gibi yüzeysel bir standartla hüküm vermeye kalkışmaktadırlar. Bugüne kadar onu duymuşsunuzdur: “büyük işletme,” “büyük hükümet” veya “büyük işgücü.” Büyüklüğün niteliği, kaynağı veya fonksiyonu ile ilgilenilmeksizin, kendi başına *büyük-lük* kötüymüş gibi, topluma bir tehdit olarak görülmektedir. Bu tip bir bahane bulma Edison gibi “büyük” bir dehanın ve Stalin gibi “büyük” bir gangsterin eşit suçlular olduğu anlamına gelecektir: birisi dünyayı eşsiz değerlerle doldurdu, diğeri sayısız katliamla; fakat her ikisi de *yaptığını büyük* çapta yaptı. Herhangi bir kimsenin bu ikisini bir tutmaya kalkışacağına şüphe ederim; ne var ki bu tam olarak büyük işletme ve büyük hükümet arasındaki farktır. Bu hükümetin büyümesinin tek yolu fiziksel güçtür; bir işletmenin büyümesinin tek yolu serbest bir ekonomide üretkenlik başansıdır.

Serbest bir rekabette ihtiyaç duyulan tek gerçek faktör, engellenmemiş, sekteye uğratılmamış bir serbest piyasa mekanizması faaliyetidir. Bir hükümetin serbest rekabeti korumak için başvuracağı tek hareket, kabaca *Çek Ellerini!* şeklinde çevrilebilecek olan Laissez-Faire’dir. Fakat anti-tröst kanunları bunun tamamen tersini oluşturmuştur ve bunların başarmaya çalıştığının tam tersini başarmıştır.

Rekabeti yasaya bağlamanın hiçbir yolu yoktur; kimin, kiminle rekabet etmesi gerektiğinin, bir alanda kaç tane rakibin bulunması gerektiğinin, bunların nispi güçlerinin veya sözde “ilgili pazarlarının” ne olması gerektiğinin, bunların hangi fiyatları istemesi gerektiğinin, hangi rekabet metotlarının “adil”, hangilerinin “adaletsiz” olduğunun belirlenebileceği hiçbir standart yoktur. Bunların hiçbirisi cevaplanamaz; çünkü *bunlar* kesinlikle sadece bir serbest piyasa mekanizmasıyla cevaplanabilecek sorulardır.

Kendisine yol gösteren hiçbir prensip, standart veya kriter olmayışı ile anti-tröst hukuku 20 yıllık yanıltmaca, keyfi yorumlama ve orta çağ skolastik tartışmaları kadar saçma ve gerçeğe ilgisiz bir kılı kırk yarma işidir. Sadece şu farkla: skolastikler gündeme getirdikleri konular için daha iyi gerekçelere sahiptiler; ve hiçbir insan yaşamı ve zenginliği onların tartışmalarının sonucuna bağlı değildi.

Size anti-tröst kanunları konusunda birkaç örnek vereyim. *Associated Press - Birleşik Devletler* 1945 tarihli davasında, Associated Press suçlu bulundu, çünkü yönetmelikleri üyeliği kısıtlıyordu ve yeni kurulmuş gazetelerin ona katılmasını çok güçleştiriyordu. Bay Neale’nin kitabından alıntılıyorum:

Associated Press savunmasında, yeni piyasaya çıkanların haber alabilecekleri diğer haber ajanslarının mevcut olduğunu ifade etti... Mahkeme ... Associated Press’in üye olmayanlara karşı, üyeler için kolektif olarak rekabetçi avantajları garanti etme şeklinde organize edildiğini ve böylelikle, üye olmayanlar rekabet etmekten kesinlikle önlenmemiş olsalar da, onlar için ticareti kısıtladığını savundu. [Associated Press haber servisi öylesine önemli bir imkân olarak değerlendiriliyordu ki] onu tamamen kendilerine ait tutma yoluyla birliğin üyeleri *olası rakiplere* gerçek bir güçlük yaratacağı... Üyelerin bir imkân oluşturmuş olmaları kendileri için bir savunma değildir...; on-

suz rekabet etmek pratik olmadığı müddetçe, yeni gelenlerin onu makul şartlarla kullanmalarına izin verilmesi gerekir [İtalikler bana aittir.]⁸

Burada kimin *hakları* ihlâl edilmektedir? Ve kanunun gücüyle kimin *kaptisleri* dayatılmaktadır? Kişiyi “bir olası rekabetçi” yapan şey nedir? Eğer ben yarın General Motors ile rekabet etmeye karar versem, benim onlarla rekabet etmemi “pratik” hale getirmek için onlar, imkânlarının hangi kısmını benimle paylaşmak zorunda kalacaklardır?

1951 tarihli *Milgram-Loew's* davasında, önde gelen sinema filmi dağıtıcılarının, vizyona yeni giren filmlerin ilk gösterimini bir açık hava sinemasına vermeyi sürekli reddetmesi, bir *gizli anlaşma* kanıtı olarak kabul edildi. Açıkçası her bir şirketin reddetmesinin açık sebepleri vardı ve her bir şirket diğerlerin kararlarını bilmeden kendi bağımsız kararını verdiğini savundu. Fakat mahkeme “bilinçli şekilde paralel işletme uygulamalarının” gizli anlaşma için yeterli kanıt oluşturduğu ve savunmacılar arasındaki gerçek bir anlaşma için “ilave kanıtının gerekmediği” hükmüne vardı. Yüksek Mahkeme, paralel hareket etmenin kesin olduğunu ileri sürdü ve bu durumun, (görünürde kendisinin açıklayamadığı) paralel hareket etmenin gerçekleşmediğini kanıtlama yükümlülüğünü açık biçimde savunmayı yitdiğini belirterek bu kararı onayladı.

Bir an için *bu* davanın sonuçlarını düşünün. Eğer üç işadama bağımsız olarak kabaca aynı olan işletme kararlarına varırlarsa, tezgâh *kurmadıklarını* kendileri mi ispatlamak zorunda kalacaklar? Yoksa iki işadama üçüncüsü tarafından geliştirilen akıllı bir işletme politikası görseler, bir tezgâh suçlaması nedeniyle bunu uygulamaktan çekinmeli midirler? Yoksa eğer onu benimserlerse, üçüncü kişi asla duymadığı iki kişinin davranışları nedeniyle mahkemeye çıkarılıp tezgâh ile mi suçlanmalıdır? Ve bu durumda o kendisine atfedilen suç “nasıl açıkla-

⁸ *A.g.e.* ss.70-71.

yacak” ve masumiyetini nasıl ispatlayacaktır?

Patentler meselesinde anti-tröst yasası, kişi patentini sadece kendisi kullandığı ve onu kimseyle paylaşmadığı müddetçe bir patent sahibinin hakkına saygı duyar görünmektedir. Fakat eğer o aynı genel kategoride patentleri elinde tutan bir rekabetçi ile bir patent savaşına girmemeye karar verirse, eğer ikisi de işadamlarının sık sık suçlandığı sözde dışı dışı politikasını terk etmeye karar verirlerse, eğer patentlerini bir araya getirmeye ve onları kendi tercih ettikleri diğer birkaç imalatçı için serbest hale getirmeye karar verirlerse, bu durumda anti-tröst kanunları onların her ikisinin başına bela olur. Bu gibi patent bir araya getirme durumlarındaki cezalar, patentlerin herhangi bir kimseye ve herkese zorunlu olarak serbest hale getirilmesini, aksi halde patentlere açıkça el konulmasını gerektirmektedir.

Bay Neale'nin kitabından alıntılıyorum:

Patentlerin zorunlu olarak serbest hale getirilmesi (şirketin kendi çalışanları tarafından araştırma işlemi yoluyla yasal olarak elde edilen geçerli patentler bile) bir cezalandırma olarak değil rakip şirketlerin pazara çıkarılmasının bir yolu olarak düşünülmüştür... Örneğin I.C.I. ve duPont davasında (1952), Hakim Ryan, onların kısıtlayıcı anlaşmalarının uygulandığı alanlardaki patentlerinin ve iyileştirme patentlerinin (fakat bu alanlardaki yeni patentlerin değil) serbest hale getirilmesi kararını verdi. Bu davada, son yıllarda yaygınlaşacak olan bir ara çözüme varıldı. Hem I.C.I. ve hem de duPont'a, başvurulara, makul bir fiyatla, patentlerin nasıl kullanıldığını detaylarıyla gösteren teknik kullanma kılavuzları vermeleri emredildi.⁹

Dikkat edin, *bu* “ceza olarak” görülmüyor!

Burada kurban edilen *kimin* aklı, becerisi, başarısı ve haklarıdır ve bunlar *kimin* hak etmediği faydalar için kurban edilmektedir?

⁹ A.g.e. s.410.

Bu vahim gelişmelerde (bu güne kadarki, fakat 1961 yılı hariç) en şok edici mahkeme kararı neredeyse kesinlikle tahmin edileceği üzere seçkin bir “muhafazakâr” olan Hakim Learned Hand tarafından yazıldı. Kurban ALCOA (Amerika Alüminyum Şirketi) idi. Dava, 1945 tarihli *Birleşik Devletler - Amerika Alüminyum Şirketi* davası idi.

Anti-tröst kanunlarına göre, tekel olmak kendi başına yasadışı değildir; yasadışı olan şey “tekelleşme niyetidir”. ALCOA’yı suçlu bulmak için, Hakim Learned Hand ALCOA’nın, piyasasındaki rakipleri devre dışı bırakma yönünde agresif davranışta bulunduğu kanıt bulmak zorundaydı. İşte onun bulduğu ve Amerika’nın en büyük sanayi şirketlerinden birinin takatini kesen kararını dayandırdığı tür kanıt. Hakim Hand’in kararından okuyorum:

O [ALCOA] sürekli olarak külçe talebinin artmasını beklemek ve bu talebi karşılamak zorunda değildi. Diğerleri pazara girmeden, onu kapasitesini tekrar tekrar katlamaya zorlayan bir şey yoktu. O, rekabetçileri asla devre dışı bırakmadığını ısrarla söylüyor; fakat açılan her yeni fırsatı daha açılırken sahiplenmekten ve her yeni piyasaya çıkarnı tecrübe, iş bağlantıları ve seçkin personel avantajına sahip olarak karşılamaktan daha başarılı bir devre dışı bırakma düşünmüyoruz.¹⁰

İşte, anti-tröst kanunlarının açık ve küstah anlamı ve amacı budur. Hazırlayanlarının niyeti bu olsun veya olmasın, bu kanunların sahip *olabileceği* tek anlam ve amaç, yetenekliyi yetenekli olduğu için cezalandırmak, başarıyı başarı için cezalandırmak ve üretken dehayı kıskanç sıradan kimsenin talepleri uğruna kurban etmektir.

Eğer böyle bir prensip tüm üretken aktivitelere uygulansa, eğer zeki bir insan “ortaya çıktıkça, her yeni fırsatı sahiplen-

¹⁰ *A.g.e.* s. 114.

mekten” kendisiyle rekabet etmek isteyen bir ödleşin veya aptalın engellenmesi korkusuyla yasaklansa, bu durum hiçbirimizin, hiçbir meslekte risk alamayacağımız, yükselemeyeceğimiz veya gelişemeyeceğimiz anlamına gelir, çünkü (ister bir daktilografin yüksek hızı olsun, ister bir sanatçının daha büyük tuvali olsun, ister bir doktorun daha yüksek iyileştirme oranı olsun) herhangi bir tip kişisel gelişme henüz başlamamış olan, fakat rekabet etmeye en üstten başlamak isteyen tipten yeni gelenleri engelleyebilir.

Küçük, fakat taçlandırıcı bir dokunuşla, Bay Neale’nin ALCOA davası ile ilgili dipnotunu alıntılacağım:

Ekonomi yazarlarının alüminyum tekeline kınamalarındaki asıl gerekçenin, kesinlikle ALCOA’nın sürekli olarak genişleme fırsatlarını kullanmayı başaramaması ve böylece ABD’nin her iki dünya savaşının başında üretken kapasite bakımından vahim derecede yetersiz olduğu bir ortamda, bu metale olan talebi iyi hesaplayamaması olduğuna dikkat çekmekte fayda vardır. ¹¹

Şimdi sizden, anti-tröst kanunlarının kirli geçmişinin geri kalan tümünü önemsiz kılan ve yanlışın zirvesine ulaşan, 1961 tarihli *General Electric* davasından bahsettiğimde, anti-tröst kanunlarının niteliğini, esasını ve geçmişini aklınızda tutmanızı isteyeceğim.

Bu davada suçlananların listesi elektrik gereçleri sanayinin onur listesi gibi bir şeydir: General Electric, Westinghouse, Allis-Chalmers ve diğer 26 daha küçük şirket. Suçları size, ekmek kızartıcılarından elektrik jeneratörlerine kadar, elektrik çağının emsalsiz faydalarını ve rahatlıklarını getirmiş olmalarıydı. Onların cezalandırılmaları *bu* suçtan dolayı idi; çünkü anti-tröst kanununu çiğnemedi onlar ne bunların herhangi birini size sağlayabilirler ve ne de ayakta kalabilirlerdi.

¹¹ Aynı Yerde.

Onlara karşı yapılan suçlamalar, ürünlerinin fiyatlarını ayarlamak ve anlaşmalı fiyat belirlememek için gizli anlaşmalar yapmaları idi. Fakat bu gibi anlaşmalar olmazsa, büyük şirketler fiyatlarını öyle düşük ayarlarlardı ki, küçük olanlar bu fiyatlarla baş edemez ve piyasadan çekilirdi. Bunun üzerine büyük şirketler aynı anti-tröst kanunlarıyla “tekelleşme niyeti” nedeniyle kovuşturmaya tabi tutulurlardı.

Richard Austin Smith’in *Fortune*’da yer alan (Nisan ve Mayıs 1961) “İnanılmaz Gizli Elektrik Anlaşması” adlı makalesinden alıntı yapıyorum: “G. E. pazarın % 50’sini kontrol edecek olsa, I-T-E Circuit Breaker gibi güçlü şirketler bile ölümcül derecede zarar görürdü.” Bu aynı makale fiyat-ayarlama anlaşmalarının General Electric’e fayda getirmediğini, onun zararına etki gösterdiğini, General Electric’in aslında “enayi” olduğunu ve onun yöneticilerinin bunu bildiğini, “gizli anlaşmadan” vazgeçmek istediklerini, fakat (anti-tröst ve diğer hükümet düzenlemeleri nedeniyle) başka tercihleri olmadığını göstermektedir.

Anti-tröst kanunlarının elektrik sanayiini “gizli anlaşmaya” zorlamadaki asıl faktör olduğunun en iyi kanıtı, bu davanın sonrasındaki, “mutabakat kararında” görülebilir. General Electric, şimdi olası en düşük fiyatı istemeye niyetli olduğunu ilan ettiğinde, küçük şirketler ve hükümet (Anti-tröst Dairesi) itiraz etmişti.

Bay Smith’in makalesi “gizli anlaşmacıların” toplantısının O.P.A.’nın bir sonucu olarak başladığı gerçeğini ifade etmektedir. Savaş sırasında, elektrikli aletlerin *fiyatları hükümet tarafından sabitlendi* ve elektrik sanayi yöneticileri ortak bir politika belirlemek için toplandılar. O.P.A. kaldırıldıktan sonra da bu uygulamaya devam ettiler.

Hangi anlaşılabilir bir standartla fiyat-sabitleme işadamları tarafından uygulandığında bir suç, hükümet tarafından uygulandığında bir kamu çıkarı olabilir? Barış zamanında fiyat-

ları hükümet tarafından sabitlenen pek çok sanayi vardır (örneğin kamyon taşımacılığı). Anti-tröst savunucularının iddia ettiği gibi, eğer fiyat sabitleme rekabet için, sanayi için, üretim için, tüketici için, bütün ekonomi için ve “kamu çıkarı” için zararlıysa, bu durumda bu aynı zararlı politika hükümetin elinde nasıl faydalı bir hale dönüşebilir? Bu soruya hiçbir akılcı cevap olmadığından, size anti-tröst savunucularının ekonomi bilgisini, amacını ve dürtülerini sorgulamanızı tavsiye ediyorum.

Elektrik şirketleri “gizli anlaşma” suçlamasına karşı savunma yapmadılar. “*Nolo contendere*,” yani “*doğruluk araştırılmaması*” talep ettiler. Böyle yapılar, çünkü anti-tröst kanunları kişinin kendisini savunmak için yapacağı herhangi bir girişimin önüne öyle bir tehlike koyuyordu ki, savunma kelimesinin tam anlamıyla imkânsız hale geliyordu. Bu kanunlar, anti-tröst ihlâlinden suçlu bulunmuş olan bir şirketin, zarar gördüğünü iddia edebilecek olan herhangi bir müşteri tarafından *üçlü zarar* için dava açabilmesini sağlıyordu. Elektrik sanayi davası gibi büyük bir davada, böylesine üçlü zarar tazminatları muhtemelen bütün savunmacıları ortadan kaldırabilir. Üzerlerinde bu tip bir tehdit ile, kim, suçluluk veya masumiyet konusunda nesnel hiçbir standardı olmayan, kişinin şansını tahmin etmenin hiçbir nesnel yolunun olmadığı bir mahkemede bir savunma yapma riskini alabilir veya alır?

Eğer diğer bir grup insan, diğer bir azınlık grubu, *savunma yapmanın* imkânsız hale getirildiği veya ihlâl ne kadar ciddi ise savunma yapmanın o kadar tehlikeli olduğu bir duruşmaya maruz kalsa, etrafımızda her tarafta ne yaygaralar ve protestolar duyulacağını düşünmeye çalışın. Halbuki gerçek suçlular söz konusu olduğunda bu uygulamanın kesinlikle tersi söz konusudur: suç ne kadar ciddi ise kanun, her şüpheli durumu savunmacı lehine işletme konusunda o kadar büyük önlemler ve korumalar sağlar. Mahkemeye, eli-kolu bağlı ve susturulmuş halde gelmek zorunda olan sadece işadamlarıdır.

Şimdi hükümetin elektrik sanayinde araştırma başlatmasının nedeni nedir? Bay Smith'in makalesi, araştırmanın T.V.A.'nın şikayetleri ve Senator Kefauver'in talepleri ile başlatıldığını söylüyor. Bu 1959'da, Eisonhower'in Cumhuriyetçi Hükümetinde olmuştu. 17 Şubat 1961 tarihli *Time*'den alıntı yapıyorum:

Hükümet anti-tröst davalarında sık sık kanıt toplamada sıkıntı yaşamaktadır, fakat bu kez şansı yaver gitti. Ekim 1959'da, dört Ohiolu işadamı bir anti-tröst davasında *nolo contendere* talep ettikten sonra hapse mahkum edildi. (Bunlardan biri hapse giderken intihar etti.) Bu haber soruşturma geçirmekte olan elektrikli alet üreticisi şirketlerin sorumluları üzerinde soğuk düş etkisi yaptı ve bazıları dokunulmazlık güvencesi altında çalışma arkadaşları hakkında tanıklık etmeyi kabul ettiler. Onlardan toplanan delillerle (bunların çoğu hâlâ şirketlerinde çalışmaktadır) hükümet davayı hazırladı.

Burada bu şartlar altında tartışılan gangsterler, dolandırıcılar veya uyuşturucu satıcıları değil, fakat toplumun üretici, yaratıcı, çalışan, yetenekli üyeleri olan işadamlarıdır. Ancak, anti-tröst kanunları *şimdi* bu yeni aşamada iş dünyasını, muhbirlerle, çığırtkanlarla, döneklerle, özel "pazarlıklarla" ve bir *Dokunulmazlar* atmosferinin diğer tüm gereksinimlerinin bulunduğu bir yer altı dünyasına dönüştürmeyi hedefler görünmektedir.

Elektrik sanayinin yedi sorumlusu hapse mahkum edildi. Bu davada perde arkasında veya şirketlerle hükümet arasındaki görüşmelerde neler olup bittiğini asla bilemeyeceğiz. Bu *yedi kişi* sözde "gizli anlaşmadan" mı sorumluydular? Eğer bu bir suç ise, onlar diğerlerinden daha mı suçlu idiler? Kim onları "jurnalledi" ve niçin? Onlar oyuna mı geldiler? Onlara kalleslik mi edildi? Onların yakılmasıyla kimin amaçları, hırsları veya amaçlarına hizmet edildi? Bilmiyoruz. Anti-tröst yasalarının oluşturduğu türden bir ortamda, bunu bilmenin yolu yoktur.

Kendilerini savunamamış olan bu yedi kişi cezalarını duy-
mak için mahkeme salonuna geldiklerinde, onların avukatlara
yargıçtan af talep etti. *Time*'deki aynı hikâyeden alıntı ya-
pıyorum: "Mahkeme önüne önce, af talep etmek için Wes-
tinghouse'da bir başkan yardımcısı olan ... 'nın avukatı geldi.
Avukat, müvekkilinin Sharon, Philadelphia'da St. John Epis-
copal Kilisesinin yönetim kurulu üyesi ve kötürüm çocuk-
lar için hayır kurumlarına katkıda bulunan bir kimse oldu-
ğunu söyledi." Bir diğer savunmacının avukatı "müvekkili-
nin New York'un Schenectady bölgesindeki bir çocuk ku-
lübünün yöneticisi ve Massachusettes'in Lenox bölgesinde-
ki yeni bir papaz okulu inşa etme kampanyasının başkanı ol-
duğunu" söyledi.

Avukatlarının anlatmayı gerekli gördüğü şey bu insanların
üretici becerisi, yönetim yeteneği, zekâları veya *hakları* değil-
di; fakat "ihtiyaç içinde olanların refahı" için yapmış oldukla-
rı altruistik "hizmetler" idi. *İhtiyaç içinde olanların* refaha ihtiya-
cı vardı; fakat üretmiş olan ve bu refahı sağlamış olanın yok-
tu. Üreticilerin refahı veya hakları göz önüne almaya veya ka-
bul etmeye değmezdi. Bu kültürümüzün mevcut durumunun
en rezil ithamıdır.

Tüm bu tüyler ürperici komediye son dokunuşu Yargıç
Ganey'in ifadesi yapmıştır. Yargıç şunu söylüyordu: "Burada
gerçekten tartışılan şey Amerika'nın muhteşemliğe ve hür te-
şebbüs sistemine ulaştığı ekonomi türünün bekasıdır." Yargıç
bu sözleri, hür teşebbüs sisteminin o zamana kadar yaşadığı
en mahvedici hamleyi yaparken, serbest girişimin en iyi tem-
silcilerinden yedisini hapse gönderirken ve böylece Ameri-
ka'yı muhteşemliğe taşıyan insan sınıfının (işadamlarının) şim-
di nitelikleri ve mesleklerine suçlu gözüyle muamele edilecek
olmasını ilan ederken söylemiştir. Bu yedi kişinin şahsında,
onun cezaya çarptırdığı, hür teşebbüs sistemidir.

Bu yedi kişi şehitlerdi. Onlara kurbanlık hayvanlar gibi mu-

amele edildi; onlar *kurbanlık insanlardır*, ormanda tarih öncesi yerliler tarafından kurban edilen insanlar kadar hakikiydiler ve daha vahşi şekilde kurban edildiler.

Eğer azınlık gruplarına karşı adaleti önemsiyorsanız, dünyadaki medenileşmemiş sürülerin toplamıyla karşılaştırıldığında, işadamlarının bir azınlık, *çok küçük* bir azınlık olduğunu hatırlayın. Bu küçük azınlığa ne kadar çok şey borçlu olduğunuzu ve onların ne kadar aşağılayıcı bir baskıya katlandıklarını hatırlayın. Yine dünyadaki en küçük azınlığın birey olduğunu hatırlayın. Bireysel hakları inkâr edenler, azınlıkların savunucuları olmayı iddia edemezler.

Bu konuda ne yapmalıyız? Tüm anti-tröst konusunun yeniden gözden geçirilmesini ve revize edilmesini talep etmeliyiz. Onun felsefi, siyasi, ekonomik ve *ahlâki* dayanağına karşı çıkmalıyız. İşadamları için bir Sivil Özgürlükler Sendikası kurmalıyız. Anti-tröst kanunlarının iptal edilmesi nihai hedefimiz olmalıdır; bu, uzun bir entelektüel ve siyasi mücadele gerektirecektir; fakat bu esnada ve ilk adım olarak, bu kanunların hapis cezası hükümlerinin kaldırılmasını talep etmeliyiz. Herkesin nesnel olmadığını, çelişkili ve tanımlanamaz olduğunu kabul ettiği (çünkü hiçbir iki jüri onların anlamı ve uygulaması üzerine hemfikir değildir) kanunlarca insanların para cezaları gibi mali cezalara çarptırılması yeterince kötüdür; bu kadar tartışmalı kanunlarla hapis cezası vermek ise edepsizliktir. İnsanları, ihlâl etmekten kaçınamadıkları, anlaşılmaz kanunları ihlâl etmelerinden dolayı hapse atma zulmüne bir son vermeliyiz.

İşadamları, kapitalizm ve Amerikan tarzı hayatı, dünyanın geri kalanını yutan totaliteryen devletçilikten ayıran bir gruptur. Tüm diğer sosyal gruplar (işçiler, çiftçiler, profesyonel insanlar, bilim adamları, askerler) diktatörlük altında zincirlerle, dehşet içinde, sefalet içinde ve gittikçe kendini tüketerek de olsa var olurlar. *Fakat bir diktatörlük altında işadamları diye bir grup yoktur.* Onların yeri silâhlı eşkıyalar, bürokratlar ve komi-

serler tarafından alınmıştır. İşadamları hür bir ülkenin sembolüdür; Amerika'nın sembolüdür. Onlar mahvolursa ve mahvolduklarında uygarlık mahvolacaktır. Fakat eğer siz özgürlük için mücadele etmek istiyorsanız, önce özgürlüğün adı anılmamış, ödüllendirilmemiş, tanınmamış ancak en iyi temsilcileri olan Amerikalı işadamlarının safında mücadele etmeye başlayabilirsiniz.

112

113

4. ANTI-TRÖST*

Anti-tröst dünyası Alis'in Harikalar Diyarı'na benzemektedir: her şey görünüşte eşzamanlıdır, ama aslında değildir. Bu, rekabetin temel aksiyom ve kılavuz prensip olarak övüldüğü, ancak çok fazla rekabetin “gırtlak gırtlığa” diye kınandığı bir dünyadır. Rekabeti sınırlamak için tasarlanan davranışlar işadamları tarafından yapıldığında suç olarak damgalandığı, ancak hükümet tarafından başlatıldığında “aydın” olarak övüldüğü bir dünyadır. Böyle bir dünyada kanunlar öylesine muğlaktır ki, (jüri suç olduğunu söyleyene kadar) işadamları yaptıklarının suç teşkil ettiğini hiçbir şekilde bilemezler.

Anti-tröst konusunun kendine has özelliği olan kafa karışıklıkları, çelişkiler ve kılı kırk yaran hukuk kuralcılığı ile, tüm anti-tröst sistemini mercek altına almayı teklif ediyorum. Şu iki hususu araştırmak ve saptamak gereklidir: (a) anti-tröst kanunlarının tarihi kökleri, (b) bu kanunların dayandırıldığı ekonomi teorileri.

Amerikalılar daima keyfi gücün politikacıların elinde toplanmasından korkmuşlardır. İç Savaştan önce pek az kişi böyle bir gücü işadamlarına atfederdi. Hükümet görevlilerinin, fiziksel güç kullanarak itaati sağlamak için yasal güce sahip olduğu ve işadamlarının böyle hiçbir güce sahip olmadığı anlaşıldı. Bir işadamlarının müşterilere ihtiyacı vardı. Onların öz-çıkarlarına hitap etmek zorundaydı.

*ALAN GREENSPAN, bu bölüm, Cleveland'da 25 Eylül 1961'de Ulusal İşletme İktisatçıları Birliği'nde verilen Anti-tröst seminerine dayanmaktadır. 1962'de New York'ta Nathaniel Branden Enstitüsüne yayınlanmıştır.

Konunun bu şekilde değerlendirilmesi İç Savaş'ın hemen sonrasında, bilhassa demiryolu çağının ortaya çıkışı ile hızla değişti. Dışarıdan bakınca, demiryolları yasal gücün desteğine sahip değildi. Fakat Batının çiftçilerine göre, demiryolları önceden sadece hükümete atfedilen keyfi güce sahipmiş gibi görünüyordu. Görünüşte demiryolları rekabetin kanunlarından etkilenmiyordu. Çiftçilerden, onlara ne kâr ne zarar ettirecek şekilde hesaplanmış ücretler istiyor görünüyordular, ne fazla ne de eksik. Çiftçilerin protestosu Ulusal Ambar hareketine dönüştü; ve sonuçta 1887 Eyaletler Arası Ticaret Kanunu'nun kabulü gerçekleşti.

Bu süreçte yükselmekte olan Rockefeller Standard Oil Tröstü gibi sanayi devlerinin de rekabetten, arz ve talep kanunundan etkilenmediği ileri sürülüyordu. Tröstlere karşı halk reaksiyonu ise 1890 Sherman Kanunu ile sonuçlandı.

O zamanlar (bugün de olduğu gibi) kendi başlarına bırakıldıklarında işletmelerin mutlaka, keyfi güç ile donatılmış olan bir kurum haline geleceği iddia edilmekteydi. Acaba bu iddia geçerli midir? İç Savaş sonrası dönem yeni bir keyfi güç şekli mi doğurdu? Yoksa, işletmeler sadece bu gücün uygulanabileceği yeni bir saha oluştururken, hükümet böyle bir gücün kaynağı olmaya devam mı etti? Bu, en önemli tarihi sorudur.

İç Savaştan önce Doğu'da eski taşımacılık şekilleri (mavnalar, nehir sallar ve tekerlekli araba) yanında birbiriyle sert rekabetin de bir sonucu olarak demiryolları gelişti. 1860'lar itibarıyla, tren yollarının batıya kaymasını ve Kaliforniya'yı ülkeye bağlamasını talep eden bir siyasi yaygara ortaya çıktı: ulusal prestij söz konusuydu. Fakat nüfusu yüksek olan Doğu'nun dışındaki trafik hacmi ticari taşımacılığı batıya doğru kaydırmak için yetersizdi. Potansiyel kâr taşımacılık yatırımlarının ağır maliyetlerini karşılamıyordu. Bu nedenle "kamu politikası" adına demiryollarını batıya hareketleri esnasında sübvansetme kararı alındı.

1863 ve 1867 arasında, 45 milyon hektara yakın kamu arazi-si demiryollarına verildi. Bu tahsisatlar bireysel demiryollarına yapıldığından, Batı'da aynı alandaki trafik için hiçbir rakip demiryolu rekabet edemedi. Bu esnada, alternatif rekabet formlarının (tekerlekli arabalar, nehir salları vs.) Batı'da demiryoluyla rekabet etmeye gücü yetmezdi. Bu nedenle, federal hükümetin yardımıyla, demiryolu sanayinin bir kısmı Doğu'da hakim olan rekabet zincirlerinden "kurtuldu."

Beklenebileceği üzere, sübvansiyonlar işletme dünyasının bir kenarında duran ve sürekli olarak "kolay kâr" arayan türden müteşebbisleri cezbedti. Yeni batı demiryollarının pek çoğu berbat şekilde inşa edildi: çünkü bu demiryolları, trafiği taşımak için değil, fakat arazi tahsisatına konmak için inşa edilmişlerdi.

Batı demiryolları kelimenin kitabi anlamıyla gerçek tekellerdi. Ancak keyfi bir güç ortamında iş görebilirlerdi ve öyle de oldu. Fakat bu güç bir serbest piyasadan değil, hükümet sübvansiyonları ve hükümet sınırlamalarından geliyordu.¹

Batı trafiği nihayet diğer kâr yapan taşımacılık şirketlerini kaldırabilecek seviyeye geldiğinde, demiryollarının tekel gücü kısa sürede kırıldı. Başlangıç imtiyazlarına rağmen, tekelci demiryolları serbest rekabetin baskısına dayanamadılar.

Ancak bu esnada, ekonomi tarihimizde kötü bir dönüm noktası, 1887 tarihli Eyaletler Arası Ticaret Kanunu hazırlandı.

Bu kanunu gerektiren serbest bir piyasanın "kötülükleri" değildi. İşletmeleri kontrol eden daha sonraki kanunlar gibi, bu kanun da aslında önceki hükümet müdahalelerinin sebep olduğu, fakat serbest piyasanın suçlanmış olduğu ekonomik çarpıklıklar için bir düzeltme girişimi idi. Eyaletler Arası Tica-

¹ Bu prensibin teşhisi konusunda Ayn Rand'a müteşekkirim. Onun "Amerikan Hür Teşebbüsünün Tarihi Üzerine Notlar" ("Notes on the History of American Free Enterprise" adlı yazısına bakınız (Bölüm 7).

ret Kanunu da demiryollarının yapısı ve finansmanında yeni çarpıklıklar meydana getirdi. Bugün de bu çarpıklıkların daha fazla sübvansiyonlar yoluyla düzeltilmesi önerilmektedir. Demiryolları nihai çöküşün eşiğindedir, ancak hiç kimse hastalığın gerçek sebebini keşfederken en başta yapılan yanlış teşhi-se karşı çıkmaya ve düzeltmeye çalışmamaktadır.

Ondokuzuncu yüzyıl demiryolu tarihini bir piyasa başarısızlığının “delili” olarak yorumlamak korkunç bir hatadır. On dokuzuncu yüzyıldaki “tröst” korkusuna ilişkin aynı hata bugün de yapılmaktadır.

“Tröstlerin” en ürkütücüsü Standard Oil idi. Ne var ki, Sherman Yasasının geçtiği zaman (ki bu otomobil öncesi bir dönemdi) bütün petrol sanayii Gayrisafi Milli Hasılda % 1’den daha az bir paya sahipti ve ayakkabı sanayiinin ancak üçte biri büyüklüğündeydi. Korkuya yol açan, tröstlerin mutlak büyüklüğü değil, onların kendi sanayileri içindeki egemenliği idi. Ancak olayları dışardan izleyenlerin kavrayamadığı şey, yüzyılın başında Standard Oil’in rafine kapasitesinin % 80’den fazlasını kontrol etmesinin ekonomik olarak etkili olduğu ve Amerikan ekonomisinin büyümesini hızlandırdığı gerçeği olmuştur.

Böyle bir kontrol, farklı rafine etme, pazarlama ve boru hatlarının entegrasyonu yoluyla başarıyı açık şekilde artırdı; sermaye artırımını kolaylaştırdı ve daha ucuz hale getirdi. Tröstler, nispeten yeni olan ve birden fazla büyük şirketi taşıyamayacak olan sanayilerde en etkin birimler oldukları için doğdular.

Tarihsel olarak, sanayiinin genel gelişimi aşağıdaki yolu izlemiştir: bir sanayi bir kaç küçük firma ile başlar, zamanla onların pek çoğu birleşir; bu durum etkinliği ve kârları artırır. Pazar genişledikçe, sahaya yeni firmalar girer, böylece egemen firmanın pazar payı daralır. Bu, çelik, alüminyum, taşıyıcılar ve çok sayıdaki diğer büyük sanayilerde mevcut olan bir eğilimdir.

Bir sanayideki hakim şirketlerin eninde sonunda pazar paylarının bir kısmını kaybetmeleri şeklindeki belirgin eğilime anti-tröst yasası yol açmaz; buna yol açan şey belli bir ürüne olan talep arttığında yeni firmaların alana girmesine engel olmanın zorluğudur. Örneğin Texaco ve Gulf, başlangıçtaki Standard Oil dağılmamış olsaydı bile büyük firmalar haline gelecektlerdi. Benzer şekilde, Birleşik Devletler Çelik Şirketinin çelik sanayiindeki yarım yüzyıl önceki hakimiyeti Sherman Yasası olsa da olmasa da azalacaktı.

Serbest piyasa sisteminde, büyük bir sanayii pazarının % 50'den fazlasını elde tutmak sıra dışı bir beceri gerektirir. Sıra dışı üretim yeteneği ise yanılmayan işletme muhakemesi, ürünün ve tekniğin durmaksızın geliştirilmesini gerektirir. Yıllar veya on yıllar sonrasında pazar payını hâlâ koruyabilen az sayıdaki şirket bunu, üretkenlik etkinliği sayesinde başarır; ve kınanmayı değil övgüyü hak eder.

Ondokuzuncu yüzyıldaki korkunun ve iktisadi cehaletin bir yansıması olarak görüldüğünde, Sherman Yasası anlaşılabilir bir durumdur. Fakat bu yasa bugünün ekonomi bilgisi bağlamında su katılmamış bir saçmalıktır. Bir diğer yetmiş yıl boyunca devam eden endüstri gelişimi tecrübesi bize bir şey öğretmeliydi.

Anti-tröst kanunlarımızı tarihsel gerekçelerle haklı gösterme teşebbüsleri hatalıysa ve tarihin yanlış yorumlanmasına dayanıyorsa, onları teorik gerekçelerle haklı gösterme teşebbüsleri daha da radikal bir yanlış bilgilenmeden kaynaklanmaktadır.

Birleşik Devletler'in ilk günlerinde Amerikalılar büyük bir ekonomik özgürlüğün tadını çıkardılar. Her bir birey istediğini üretmekte ve istediğine, karşılıklı olarak anlaştıkları bir fiyat üzerinden satmakta özgürdü. İki rakip, ortak fiyat politikası oluşturmanın karşılıklı çıkarlarına uygun olduğuna karar verdiklerinde bunu yapmakta özgürdüler. Eğer bir müşteri yapacağı ticaret karşılığında bir indirim talep ederse, bir

firma (genellikle bir demiryolu) işine geldiği sürece onu kabul veya reddedebilirdi. On dokuzuncu yüzyılda derin bir etkiye sahip olan klasik iktisada göre, ekonomiyi dengede tutan şey rekabetti.

Fakat klasik iktisatçıların pek çok teorisi (örneğin onların serbest ekonominin işleyişini tanımlamaları) doğru iken, onların rekabet kavramları muğlak ve savunucularının kafalarında karışıklıklara yol açıyordu. Rekabet, piyasa fiyatını doğanın bir kanunuymuş gibi pasifçe kabul edip, sadece maksimumu üretmek ve satmak olarak anlaşılırdı, piyasa şartlarını etkileme yönünde hiçbir girişim yoktu.

Ancak, ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısındaki işadamları, reklamlar, üretim miktarları üzerinde değişiklikler ve hammadde sağlayıcıları ve müşterilerle fiyat üzerinde pazarlıklar yoluyla pazarlarının yapısını aktif şekilde değiştirmeye çalıştılar.

Pek çok gözlemci bu aktivitelerin klasik teori ile uyuşmadığını düşünürdü. Rekabetin artık etkili şekilde çalışmadığı kanaatindeydiler. Onların anladıkları anlamda rekabet, bazı tecrit edilmiş tarımsal pazarlar hariç, asla işe yaramamış veya var olmamıştı. Fakat gerçek anlamındaki rekabet, tıpkı bugün olduğu gibi on dokuzuncu yüzyılda da vardı.

“Rekabet” pasif değil aktif bir isimdir. Ekonomik aktivitenin, sadece üretim değil ticareti de kapsayan her alanında geçerlidir; rekabet kişinin kendi lehine piyasa şartlarını etkileme yönünde davranması gereğini ifade eder.

On dokuzuncu yüzyıl gözlemcilerinin hatası, büyük bir soyut olayı (yani rekabeti) dar bir özeller takımına, yani kendi klasik ekonomi yorumlarının ifade ettiği “pasif” rekabete indirgemeleri idi. Bunun bir sonucu olarak onlar, bu hayali “pasif rekabetin” sözde “başarısızlığının,” (laissez-faire’nin bütün ekonomi sistemleri içinde en etkin ve üretkeni olduğu gerçeği de dahil) klasik ekonominin tüm teorik yapısını çökertti-

ği hükmüne vardılar. Onlar serbest bir pazarın, tabiatı gereği, kendini yok etmeyle sonuçlandığı hükmüne vardılar ve hükümet kontrolleri ile pazarın serbestliğini koruma gibi, yani laissez-faire'yi ortadan kaldırarak onun faydalarını koruma girişimi gibi saçma bir çelişkiye düştüler.

Onların sormadıkları kritik soru “aktif” rekabetin, onların varsaydığı gibi, daima baskıcı tekeller oluşumuna yol açıp açmayacağı veya bir laissez-faire “aktif” rekabet ekonomisinin onu koruyan ve muhafaza eden, kendi içinde saklı bir düzenleyici güce sahip olup olmadığı idi. Şimdi bizim incelememiz gereken soru da budur.

“Baskıcı bir tekel” fiyatlarını ve üretim politikalarını, rekabetten, arz ve talep kanunundan korunmuş bir şekilde, piyasadan bağımsız olarak oluşturabilen bir teşebbüstür. Bu gibi tekellerin egemen olduğu bir ekonomi katı ve durağan olacaktır.

Baskıcı bir tekelin gerekli ön şartı kapalı giriştir; yani belli bir alana rekabet edici üreticilerin girişinin engellenmesidir. Bu ancak özel düzenlemeler, sübvansiyonlar veya ayrıcalıklar şeklindeki bir hükümet müdahalesinin eseri olarak gerçekleştirilebilir. Hükümet yardımı olmaksızın, potansiyel bir tekelin fiyatlarını ekonominin geri kalanından bağımsız olarak oluşturması ve devam ettirmesi imkânsızdır. Çünkü eğer o fiyatlarını ve üretimini diğer alanlardan yeni gelecek rakiplere kâr sağlayacak kadar önemli ölçüde yüksek tutarsa, rekabetçiler kesinlikle bu alanı işgal edeceklerdir.

Serbest bir ekonomide rekabetin nihai düzenleyicisi *sermaye piyasasıdır*. Serbest olarak akmaya devam ettiği müddetçe sermaye, maksimum kâr oranını sunan alanları arama eğiliminde olacaktır.

Potansiyel sermaye yatırımcısı sadece, belli bir sanayideki şirketler tarafından kazanılan gerçek kâr miktarını göz önüne almaz. Onun nereye yatırım yapacağı kararı bu alanda onun

kendisinin gerçekte ne kazanabileceğine bağlıdır. Belli bir sanayideki mevcut kâr oranları ilgili maliyetlere göre hesaplanır. Yatırımcı piyasaya yeni giren birisinin hemen deneyimli üreticiler kadar düşük maliyeti gerçekleştiremeyeceği gerçeğini göz önüne almak zorundadır.

Bu yüzden, bir serbest sermaye piyasasının varlığı yüksek kârlar elde eden bir tekelinin mutlaka ve derhal rekabetle yüz yüze geleceğinin garantisi değildir. Garanti ettiği şey yüksek kâr, *düşük maliyetlerden* değil de, *yüksek fiyatlardan* dolayı gerçekleşen bir tekelinin kısa süre içinde sermaye piyasasından kaynaklanan bir rekabetle karşılaşacağıdır.

Sermaye piyasası fiyatların bir düzenleyicisi olarak iş görür; ancak kârların bir düzenleyicisi fonksiyonuna sahip olması gerekmez. Bir üreticiyi, diğerlerine nazaran maliyetini düşürme ve etkinliğini artırma yoluyla istediği kadar kazanmaya serbest bırakır. Böylece, artan üretkenlik için daha büyük teşvikleri üreten ve bunun bir sonucu olarak daha yüksek bir yaşam standardına yol açan bir mekanizma oluşturur.

Amerika Alüminyum Şirketi'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan önceki geçmişi bu sürecin bir ifadesidir. Gelişen bir pazar nedeniyle kendi çıkarını ve uzun dönem kârlılığını gözetken ALCOA, primer alüminyumun fiyatını piyasanın maksimum gelişimine uygun bir seviyede tuttu. Ancak böyle bir fiyat seviyesinde, kârlar ancak etkinliği ve üretkenliği artırma yönündeki olağanüstü çabanın bir sonucu olarak gerçekleşiyordu.

ALCOA bir tekeldi; primer alüminyumun tek üreticisi idi; fakat baskıcı bir tekel değildi, yani fiyatını ve üretim politikalarını rekabetçi dünyadan bağımsız olarak belirleyemezdi. Aslında, şirketin fiyatları yükseltme yerine sadece maliyeti düşürme ve etkinlik üzerinde durması nedeniyle, primer alüminyumun tek üreticisi konumunu bu kadar uzun süre sürdürebilmiştir. ALCOA fiyatlarını yükselterek kârları artırmaya çalışsaydı, kısa süre içinde kendisini primer alüminyum işine yeni

giren rakiplerle rekabet halinde bulacaktır.

Bir laissez-faire ekonomisinin rekabetçi işlemini analiz ederken, sermaye harcamaları (mevcut bir üreticinin veya piyasaya yeni girenlerin yeni fabrika ve ekipman yatırımı) sadece mevcut kârlarla belirlenmez. Gelecekteki beklenen kârların [cari faiz oranıyla] *iskonto edilmiş* net bugünkü değerine bağlı olarak bir yatırım yapılır veya yapılmaz. Bunun sonucu olarak, yeni bir rekabetçinin o zamana kadar tekeli olan bir sanayiye girip girmeyeceği konusu, onun gelecekte beklediği kârlar tarafından belirlenir.

Belli bir sanayi dalında gelecekte beklenen kârın iskonto edilmiş net bugünkü değeri, o sanayideki şirketlerin ortak hisse senetlerinin piyasa değeri tarafından temsil edilir.² Eğer belli bir şirketin hisse senetlerinin fiyatı (veya belli bir sanayinin ortalaması) yükselirse, bu hareket gelecekteki beklenen kazanımların mevcut değerinde bir artışı ifade eder.

İstatistiksel kanıtlar, sadece bir bütün olarak sanayi için değil fakat aynı zamanda büyük sanayi grupları içinde de hisse senedi fiyatları ile sermaye masrafları arasında bir korelasyonu ortaya koymaktadır.³ Dahası, stok fiyatlarının dalgalanmaları ve sermaye harcamalarının buna karşılık olarak verdiği dalgalanmalar arasındaki süre de oldukça kısadır, bu durum yeni sermaye yatırımlarının kâr beklentileri ile ilişki kurma sürecinin nispeten hızlı olduğunu göstermektedir. Eğer böyle bir korelasyon bu kadar iyi çalışıyorsa, sermaye hareketlerine karşı bugünkü hükümet engelleri göz önüne alındığında, tamamen serbest olan bir piyasada işlemin çok daha etkin olması beklenecektir.

² Alan Greenspan, "Hisse Fiyatları ve Sermaye Değerlendirilmesi" ("Stock Prices and Capital Evaluation.") Amerikan İstatistik Birliği ve Amerikan Finans Birliği tarafından 27 Aralık 1959'daki ortak bir toplantıda sunulan makaledir.

³ Bu korelasyonun detaylı bir analizi için, Alan Greenspan'ın "İşletme Yatırım Kararı ve Tam İstihdam Modelleri" ("Business Investment Decision and Full Employment Models"), American Statistical Association, 1961 Proceedings of the Business and Economic Statistics Section makalesine bakınız.

Bir ülkenin sermayesinin tamamen serbest bir ekonomide dolaşması sermayeyi sürekli olarak kârlı alanlara itecektir; bu durum firmaların rekabetçi fiyatını ve üretim politikalarını etkin şekilde kontrol edecek ve sonuçta baskıcı tekellerin devamı imkânsız olacaktır. Baskıcı tekellerin gelişmesi ancak, hükümet kararlarıyla sağlanan imtiyazlarla, sübvansiyonlarla ve özel ayrıcalıklarla sermaye piyasalarının disiplininden çıkmış, karma ekonomi olarak adlandırılan şeyle mümkün olabilir.

Özetleyecek olursak: Bu ülkedeki anti-tröst kanunlarının tüm dayanağı iktisadi irrasyonellik ve cehalettir. Bu dayanak şunların sonucudur: a) tarihin tümünden yanlış yorumlanması ve b) oldukça ahmak ve kesinlikle gerçeğdışı iktisat teorileri.

Bazı insanlar en azından anti-tröst kanunlarının hiç zarar vermemiş olduğunu savunurlar. Bu kişiler, rekabet sürecinin kendisinin baskıcı bir tekeli önlemesi yanında, bazı iktisadi faaliyetleri yasadışı ilan ederek iki kez emin olmakta zarar olmadığını iddia ederler.

Fakat bu tanımlanamayan kanunların ve çelişkili kararnamelerin varlığının bizzat kendisi işadamlarını sağlam üretken girişimleri gerçekleştirmekten alıkoymaktadır. Hangi yeni ürünlerin, işlemlerin, makinelerin ve maliyet düşürücü şirket evliliklerinin, daha doğmadan Sherman Yasası ile öldürüldüğü için ortaya çıkamadığını hiç kimse asla bilmeyecektir. Sermayenin daha az etkin şekilde kullanımını sağlaması nedeniyle yaşam standartlarımızı olabileceğinden daha düşük tutan bu yasa için hepimizin ödediği fiyatı hiç kimse asla hesaplayamayacaktır.

Ancak anti-tröst kanunlarıyla kariyerlere, itibarlara ve hapse atılan işletme yöneticilerinin hayatlarına verilen zarar ve yapılan adaletsizlikleri anlamak için spekülasyon gerekmez.

Anti-tröst kanunlarının amacının rekabeti, girişimi ve etkinliği korumak olduğunu iddia edenlere, Yargıç Learned Hand'ın ALCOA'nın sözde tekeli uygulamaları iddianame-

sinden aşağıdaki alıntının hatırlatılmasına gerek vardır.

O [ALCOA] sürekli olarak külçe talebinin artmasını beklemek ve bu talebi karşılamak zorunda değildi. Diğerleri pazara girmeden, onu kapasitesini tekrar tekrar katlamaya zorlayan bir şey yoktu. O, rekabetçileri asla devre dışı bırakmadığını ısrarla söylüyor; fakat açılan her yeni fırsatı daha açılırken sahiplenmekten ve her yeni piyasaya çıkkanı tecrübe, iş bağlantıları ve seçkin personel avantajına sahip olarak karşılamaktan daha başarılı bir devre dışı bırakma düşünmüyoruz.

ALCOA çok başarılı, çok etkin ve çok iyi bir rekabetçi olduğu için kınanmaktadır. Anti-tröst kanunları ekonomimize geçmişte hangi zararları vermiş olurlarsa olsunlar, ulusal sermaye yapımızda hangi çarpıklıkları meydana getirmiş olurlarsa olsunlar, bunlar, ABD'deki anti-tröst kanunlarının gerçek amacının, gizli niyetinin ve gerçek uygulamasının toplumumuzun üretken ve etkin üyelerinin (üretken ve etkin oldukları için) kınanmaları gerçeğinden daha feci değildir.

5. KAPİTALİZM HAKKINDAKİ YAYGIN YANILGILAR*

TEKELLER

BİR LAISSEZ-FAIRE KAPİTALİZM TOPLUMUNDA, TÜM EKONOMİNİN KONTROLÜNÜ ELE GEÇİREBİLECEK OLAN GÜÇLÜ TEKELLERİN OLUŞUMUNU ENGELLEYEN ŞEY NEDİR?

Ekonomi alanındaki (Karl Marx tarafından yayılan ve bugün pek çok işadımı dahil neredeyse herkes tarafından kabul edilen) en kötü yanlışlardan birisi tekellerin gelişmesinin serbest, regüle edilmeyen bir ekonominin kaçınılmaz ve gerçek bir sonucu olduğu fikridir. Aslında, tam tersi doğrudur. Tekelleri imkânsız kılan serbest bir piyasadır.

“Tekel” tanımında açık ve spesifik olmak zorunludur. İnsanlar ekonomik veya siyasi anlamda tekelin tehlikelerinden ve kötülüklerinden bahsederken, kastettükleri şey *baskıcı* tekeldir, yani rekabete kapalı olan ve rekabet dışında bulunan belli bir üretim alanının kontrolüdür, böylece üretim alanını kontrol edenler pazara bağlı olmadan, arz ve talep kanunundan etkilenmeden keyfi üretim politikaları oluşturabilirler ve keyfi fiyatlar isteyebilirler. Böyle bir tekelin rekabet *eksikliğinin* ötesinde, rekabetin *imkânsızlığı* özelliğini de taşıdığına dikkat çekmek önemlidir. Bu, baskıcı bir tekelin karakteristik niteliği

*NATHANIEL BRANDEN. Bu makaleler orijinal olarak *Objectivist Newsletter*'in “Entelektüel Mühimmat Bölümü”nde yayınlanmıştır. Bunlar okuyucular tarafından çok sık olarak sorulan ve kapitalizm hakkında en yaygın olan yanlış algılamaları yansıtan iktisadi sorulara verilmiş olan kısa cevaplardan oluşmaktadır.

olup böyle bir tekelin eleştirilen ana özelliğidir.

Kapitalizmin bütün tarihi boyunca, serbest bir piyasada hiç kimse rekabet yoluyla baskıcı bir tekel oluşturamamıştır. Belli bir üretim alanına girişi yasaklamamanın sadece bir yolu vardır: *kanunla yasaklama*. ABD’de, Avrupa’da veya dünyanın başka herhangi bir yerinde var olan veya bir zaman var olmuş olan her baskıcı tekel *ancak bir hükümet faaliyeti ile* (bir kişiye veya gruba özel imtiyazlar, lisanslar, sübvansiyonlar, özel ayrıcalıklar sağlayan ve diğerlerinin tümünün o alana girmesini yasaklayan ve serbest bir piyasada elde edilemeyecek ayrıcalıklar olan yasama faaliyetleri ile) *yaratılmıştır ve mümkün kılınmıştır*.

Baskıcı bir tekel laissez-faire’nin sonucu değildir; o ancak laissez-faire’nin *ortadan kaldırılmasından* ve yerine onun zıttı olan ilkenin (*devletçilik* ilkesinin) getirilmesinden kaynaklanabilir.

Bu ülkede, bir kamu hizmetleri şirketi baskıcı bir tekeldir: hükümet ona kendine has bir arazi imtiyazı verir ve başka hiç kimsenin o arazide o hizmetle ilgilenmesine müsaade edilmez; elektrik enerjisi satmak isteyen potansiyel bir rekabetçi kanun tarafından durdurulur. Bir telefon şirketi baskıcı bir tekeldir. Daha İkinci Dünya Savaşı kadar yakın bir zamanda, hükümet o zaman var olan iki telgraf şirketine (Western Union ve Postal Telegraph) bir tekel oluşturmak üzere birleşmelerini emretmiştir.

Amerikan kapitalizminin nispeten özgür günlerinde, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında, yirminci yüzyılın başlarında, buğday ve pamuk gibi çeşitli mallarda “pazarı ele geçirme” ve sonra da alanı rekabete kapatma ve fahiş fiyatlarla mal satma yoluyla büyük kârlar toplama yönünde pek çok girişim vardı. Bu gibi çabaların hepsi başarısız kaldı. Bunu deneyen insanlar pes etmeye mecbur kaldılar; aksi halde iflasa gideceklerdi. Onlar yasa tarafından değil, serbest piyasa tarafından mağlup edildiler.

Şu soru sık sık sorulmaktadır: Büyük, zengin bir şirket küçük rakiplerini satın almaya devam etse veya fiyatları düşürerek zararına satış yapma yoluyla onları alanı terk etmeye zorlasa ve sonra yüksek fiyatlar isteyerek ve rekabet korkusu olmadığından durağan kalarak, belli bir alanın kontrolünü ele geçiremez mi? Cevap hayırdır, bu yapılamaz. Eğer bir şirket rakiplerini devre dışı bırakmak için ağır zararlar üstlenirse, daha sonra kaybettiğini geri kazanmak için yüksek fiyatlar istemeye başlayacaktır. Bu durum, o alana girmek ve geri alması gereken kaybı olmadan yüksek kârın avantajını kullanmak isteyen yeni rekabetçiler için bir teşvik olacaktır. Yeni rekabetçiler fiyatları pazar seviyesine indirecektir. Büyük şirket tekel fiyatları oluşturmaya çalışmayı terk etmek zorunda kalacaktır, aksi halde kendi politikalarının getirmiş olduğu rakiplerle savaşarak iflasa sürüklenecektir.

Arz ve talep kanunu dışında, hiçbir “fiyat savaşının” bir tekel oluşturmada veya fiyatları piyasa seviyesinin *üstünde* tutmada başarılı olamadığı tarihsel bir gerçektir. (Ancak “fiyat savaşları” rekabet eden şirketlerin ekonomik başarısı için kamçı görevi görmüştür; ve bu nedenle halka daha ucuza, daha iyi ürünler anlamında müthiş faydalar sağlamıştır.)

Bu konuyu değerlendirirken, insanlar genellikle sermaye piyasasının serbest bir ekonomideki rolünü sık sık göz ardı ederler. Alan Greenspan’ın “Antitröst”¹ makalesinde de tespit ettiği gibi: Eğer belli bir üretim alanına giriş hükümet düzenlemeleri, imtiyazlar veya sübvansiyonlar ile engellenmezse, serbest bir ekonomide rekabetin tek düzenleyicisi *sermaye piyasasıdır*. Sermaye serbest olarak dolaştığı müddetçe, maksimum kâr sağlayan alanları bulmaya çalışacaktır.” Yatırımcılar sürekli olarak sermayeleri için en kârlı kullanımları arama peşindedirler. Bu yüzden, eğer bir üretim alanı çok kârlı olarak görülürse (bilhassa kârlılık düşük maliyetlerden ziyade yüksek

¹ Bakınız Bölüm 4.

fiyatlardan dolayı ise) o alan işadamlarına ve yatırımcılara mutlaka cazip gelecektir; ve söz konusu olan ürünün arzı talebine oranla artarsa, fiyatlar düşer. Bay Greenspan, “sermaye piyasası” fiyatların bir düzenleyicisi olma fonksiyonuna sahiptir, ama bu onun mutlaka kârların da bir düzenleyicisi olmasını gerektirmez demektir. Sermaye piyasası, bireysel bir üreticiyi maliyetini düşürmek ve diğerlerine oranla etkinliğini artırmak yoluyla istediği kadar kazanmaya serbest bırakır. Böylece o, artan üretkenlik için daha fazla teşvikler meydana getiren bir mekanizmayı ve bunun bir sonucu olarak artan bir yaşam standardını oluşturur.”

Serbest piyasa, (ekonomik bir dokunulmazlık sağlayarak) herhangi bir üretim alanında başarısızlığa veya durağanlığa izin vermez. Örneğin, Amerikan otomobil sanayi tarihinde iyi bilinen bir olayı düşünün. Henry Ford’un T-modelinin otomobil piyasasının önemli bir kısmını elinde tuttuğu bir dönem vardı. Fakat Ford’un şirketi durağanlaşmaya ve stil değişikliklerine ayak diremeye kalkıştığında (“Siyah olması kaydıyla istediğiniz renk T-model alabilirsiniz”) daha çekici stildeki Chevrolet, Ford’un pazarının önemli bir kısmını kaptı. Ve Ford şirketi rekabet etmek için politikasını değiştirmek zorunda kaldı. Tarihte her sanayi alanında bu prensibin örneklerini bulabilirsiniz.

Şimdi kapitalizm şartlarında var *olabilen* tek tekeli tipi olan *baskıcı olmayan* tekel düşünüldüğünde, bu tekelin fiyatlarının ve üretim politikalarının onun içinde fonksiyon gösterdiği büyük pazardan bağımsız olmadığı, fakat arz ve talep kanununa tamamen bağlı olduğu; baskıcı olmayan anlamında kullanıldığında “tekel” adlandırmasına devam etmenin hiçbir faydası veya değeri olmadığı; ve bu gibi “tekelleri” eleştirmenin hiçbir rasyonel gerekçesi olmadığı görülecektir.

Örneğin, eğer küçük bir kasaba, yalnızca bir (ucu ucuna ayakta durabilen) eczaneye sahipse bu eczanenin sahibinin bir

“tekelin” keyfini sürdüğü söylenebilir; fakat gerçekte hiç kimse tekel terimini bu anlamda kullanmayı düşünmez. İkinci bir eczane için hiçbir ekonomik gerekçe veya pazar yoktur, onu desteklemeye yetecek kadar iş yoktur. Fakat eğer bu kasaba büyürse, var olan tek eczane diğer eczanelerin açılmasını önlemek için hiçbir araca ve güce sahip olmayacaktır.

Topraktan çıkarılan maddeler sınırlı olduğu için ve bazı firmaların bir ham maddenin bütün kaynaklarını kontrol edebileceğine inanıldığı için, sık sık, madencilik alanının tekeller oluşturmaya özellikle hassas olduğu düşünülür. Fakat Kanada’nın Uluslararası Nikel şirketinin dünya nikelinin üçte ikisinden fazlasını ürettiğine, ancak tekel fiyatları *oluşturmadığına* dikkat edin. Ürünlerini çok fazla sayıda rekabetçisi *varmış gibi* fiyatlandırmaktadır; ve gerçekten de onun çok fazla sayıda rekabetçisi *vardır*. Nikel (alaşım ve paslanmaz çelik halinde) alüminyum ve diğer çeşitli materyallerle rekabet etmektedir. Bu durumda söz konusu olan, hiçbir ürün, mal veya materyalin, *fiyatına bakmaksızın*, ekonomi için vazgeçilmez olamayacağı az bilinen prensibidir. Bir mal diğerlerine ancak nispi olarak tercih edilebilir. Örneğin, (John L. Lewis’in ekonomik açıdan gerekçesiz ücret artışı dayatması nedeniyle) bitümlü kömürün fiyatı yükseldiğinde bu pek çok endüstride yaygın şekilde petrol ve gaz kullanımına dönüşüme neden oldu. Serbest piyasa kendisinin koruyucusudur.

Şimdi eğer bir şirket, özel olarak hükümetçe sağlanmış ayrıcalıklarla değil fakat sırf üretkenlik başarısı ile maliyetlerini düşük tutabilme becerisiyle ve/veya herhangi bir rekabetçisinin yapabildiğinden daha iyi ürün sunabilme becerisiyle baskıcı olmayan bir tekel elde edebilirse ve onu sürdürebilirse, belli bir alandaki bütün müşterilere sahip olabilirse, böyle bir tekele eleştirmenin hiçbir gerekçesi yoktur. Aksine, bunu başarmış olan şirket en yüksek övgüyü ve saygıyı hak edecektir.

Ahlâken hiç kimse, belli bir alanda rekabet etmek isteği kişilerin üretkenlik başarısına ayak uyduramazsa, rekabet etme

hakkı iddia edemez. İnsanların, daha az başarılı şirketleri çalışır tutmak için daha yüksek fiyatlarla adi ürünleri satın almasının hiçbir gerekçesi yoktur. Kapitalizm şartlarında, rekabetçilerini geçebilen herhangi bir kişi veya şirket buna özgürdür. Serbest piyasanın beceriyi ödüllendirmesi ve herkesin yararına çalışması (hak etmediğini elde etmeye çalışanlar hariç) bu yolla olur.

Bu bağlamda kapitalizm muhaliflerinin dillerine doladıkları bir söylem, büyük bir marketler zinciri tarafından piyasa dışına itilen yaşlı bir köşe başı manavının hikâyesidir. Bu kişiler açıkça ne demek istiyorlar? Marketler zinciri onlara daha düşük fiyata daha iyi bir hizmet verse ve para tasarruf ettirse de yaşlı manavın mahallesinde yaşayanların manavdan satın almaya devam edecek olmalarını. Böylece yaşlı manavın durağanlığını korumak için hem mağaza zincirinin sahipleri ve hem de mahalleli insanlar zarar görecektir. *Ne hakla?* Eğer büyük mağaza zinciri ile rekabet edemezse, bu manavın başka bir yere göçmekten veya başka bir işe geçmekten ya da mağaza zincirinde iş aramaktan başka seçeneği yoktur. Kapitalizm doğası gereği sürekli bir hareket, gelişme, ilerleme işlemine sahiptir; hiç kimse diğerleri kendisinden daha iyisini yaptığında belli bir konum için *garanti bir hakka* sahip değildir.

İnsanlar serbest piyasayı “acımasız” diye eleştirdiğinde, onların kötülediği, gerçek pazarın tek bir ahlâk prensibiyle, yani *adaletle* yönetilmesidir. Ve onların kapitalizme duydukları nefretin temelinde yatan şey *budur*.

İnsanların haklı olarak eleştirebilecekleri bir tekel vardır ve bu, “tekel” teriminin ekonomi açısından önemli olduğu tek tekel tipidir. Bu baskıcı tip tekeldir. (Kelimenin *baskıcı olma* anlamında, *her* insan (kendi çabası ve ürününün tek sahibi olması nedeniyle) bir “tekelci” olarak düşünülebilir. Fakat bu, sosyalistler hariç hiç kimse tarafından kötü bir şey olarak kabul edilmez.)

Tekeller konusunda, diğerk pek çok konuda olduğu gibi, kapitalizm yaygın olarak onun düşmanlarının işlediğı kötölükler nedeniyle suçlanmaktadır: baskıcı tekelleri yaratan serbest bir piyasadaki serbest ticaret değil, hükümet yasaları, hükümet faaliyetleri ve hükümet kontrolleridir. Eğer insanlar tekellerin kötölükleri konusunda endişeleniyorlarsa resimdeki gerçek kötü adamı ve kötölüklerin gerçek sebebini, yani ekonomiye hükümetin müdahalesini tanısınlar. Tekelleri yok etmenin sadece bir yolu olduğunu bilsinler: Devletin ve Ekonominin birbirinden ayrılması; yani hükümetin üretim ve ticaret özgürlüklerini kısıtlayamayacağı prensibinin kurumsallaştırılması.

(HAZİRAN 1962.)

KRİZLER

BİR LAISSEZ-FAIRE KAPİTALİST SİSTEMİNDE DÖNEMSEL KRİZLER KAÇINILMAZ MIDIR?

Kapitalizmin düşmanlarının karakteristiğı kapitalizmi aslında devletçiliğın bir sonucu olan olumsuzluklardan dolayı eleştirmeleridir. Bunlar ekonomiye devlet müdahalesinden kaynaklanan ve sadece bu yolla mümkün olan olumsuzluklardır.

Bu politikanın bariz biçimde kötü olan bir örneğini, kapitalizmin baskıcı tekeller oluşumuna yol açtığı suçlamasını tartıştım. Bu politikanın en kötü örneğı, kapitalizmin doğası gereğı dönemsel krizlere yol açtığı iddiasıdır.

Devletçiler, laissez-faire'in özünde mütemadiyen krizlerin (sözde "patlama ve gerileme" döngüsü fenomeni) olduğunu ve 1929 büyük çöküşünün regüle edilmeyen bir serbest piyasa ekonomisinin başarısızlığının nihai kanıtı olduğunu iddia ederler. Konunun doğrusu nedir?

Bir kriz, üretimde ve ticarete büyük çaptaki düşüştür; üre-

tim miktarında, yatırımda, istihdamda ve sermaye değerlerinde (fabrikalar, makineler vs.) keskin bir düşüşle karakterize edilir. Normal işletme dalgalanmaları veya endüstriyel genişleme hızındaki geçici bir düşüş kriz oluşturmaz. Bir kriz, işletme aktivitesinde ülke çapındaki görülen önemli bir daralmadır; ve sermaye değerlerinde genel bir düşüştür.

Serbest bir piyasa ekonomisinin tabiatında böyle bir olaya sebep olacak hiçbir şey yoktur. Krizin “aşırı üretim,” “düşük tüketim,” tekeller, emek tasarrufu sağlayan makineler, bozuk dağıtım, aşırı servet birikmesi vs. tarafından meydana getirildiği şeklindeki popüler açıklamaları zaman zaman olarak ortaya çıkan yanılgılardır.²

Değişen şartlardan dolayı ekonomik aktivitenin yeniden ayarlanması, sermaye ve işgücünün bir sanayiden diğerine kayması, kapitalizmde sürekli olarak meydana gelir. Bu durum kapitalizmi karakterize eden hareket, gelişme ve ilerleme ile ilgilidir. Fakat daima bir sahada veya diğerinde kârlı bir iş ihtimali daima vardır, mallar için daima bir ihtiyaç ve talep vardır ve değişebilen sadece üretmesi en kârlı olan malların çeşididir.

Herhangi bir sanayide, diğer var olan tüm talepler anlamında, arzın talebi geçmesi mümkündür. Böyle bir durumda, o sanayide fiyatlarda ve kârlılıkta, yatırımda ve istihdamda bir düşüş olur; sermaye ve işgücü daha avantajlı durumlar arayarak başka yere gitme eğilimine girer. Böyle bir sanayi, gereksiz olan, yani ekonomik, kârlı ve üretken olamayan bir yatırımın bir sonucu olarak bir durağanlık dönemi geçirir.

Altın standardı ile çalışan serbest bir ekonomide, bu gibi üretken olmayan yatırım ciddi şekilde sınırlıdır; gereksiz spekülasyonlar, kontrolsüz olarak bütün ülkeyi kapsayacak kadar artmaz. Serbest bir ekonomide, işletme girişimlerini finanse edecek olan para ve kredi arzı *nesnel* ekonomik faktörlerce be-

² Bu bağlamda, Carl Snyder'in *Yaratıcı Kapitalizm (Capitalism the Creator)*, New York: The Macmillan Company, 1940 adlı eserine bakınız.

lirlenir. Bankacılık sistemi ekonomik kararlılığın bekçisi olarak çalışır. Para arzını yönlendiren prensipler büyük çaptaki gereksiz yatırımları engelleyecek şekilde işler.

Çoğu işletmeler girişimlerini, en azından kısmen, banka borçları ile finanse eder. Bankalar, müşterilerinin tasarruflarını en başarılı olmayı vaat eden girişimlere yatıran yatırım düzenleme merkezleri olarak çalışırlar. Bankaların borç verecek sınırsız fonları yoktur; verebilecekleri borç miktarı bakımından sahip oldukları altın rezervleriyle sınırlıdırlar. Başarılı kalmak, kâr etmek ve böylece yatırımcıların tasarrufunu cezbetmek için bankalar, kredilerini akılcıca vermelidirler; en sağlam ve potansiyel olarak en kârlı olduğuna kanaat getirdikleri girişimleri aramalıdırlar.

Aşırı bir spekülasyon döneminde bankalar aşırı sayıda kredi talebi ile karşılaşılırsa, bu durumda azalan para varlığına reaksiyon olarak a) faiz oranlarını yükseltirler ve b) akılcı bir yatırımı belirleyen daha sıkı standartlar getirerek kredi talep eden girişimleri daha dikkatle incelerler. Bunun bir sonucu olarak, kredi elde etmek çok daha zor olur ve işletme yatırımlarında geçici bir azalma ve daralma olur. İşadamları çoğu kez ihtiyaç duydukları krediyi alamazlar ve genişleme planlarını azaltmak zorunda kalırlar. Yatırımcıların şirketlerin gelecekteki kazançları ile ilgili tahminlerini yansıtan sıradan hisse senedi (common stock) alımı da benzer şekilde azalır; aşırı değerli olan hisse senetlerinin fiyatı düşer. Ekonomik olmayan işlerle ilgilenen işletmeler şimdi ek kredi alamamaktadırlar ve kapılarını kapatmak zorundadırlar; üretim faktörlerinin daha da fazla israfı durdurulur ve ekonomik hatalar tasfiye edilir.

En kötü durumda, ekonomi orta bir kriz yaşar, yani yatırım ve üretimde hafif bir genel düşüş olur. Regüle edilmeyen bir ekonomide, oldukça çabuk bir şekilde ayarlanmalar olur ve daha sonra üretim ve yatırım yeniden artmaya başlar. Geçici kriz zararlı değil, faydalıdır; kendi hatalarını düzeltme, has-

talığı azaltma ve sağlığına kavuşma sürecinde olan bir ekonomiyi ifade eder.

Böyle bir durgunluğun etkisi bir kaç sanayide önemli ölçüde hissedilebilir, fakat bütün bir ekonomiyi harap edemez. Otuzlarda ABD’de olan gibi, ulusal çaptaki bir kriz tamamen hür olan bir toplumda meydana gelmezdi. Tamamen ekonomiye hükümet müdahalesinin bir sonucu olarak, daha spesifik olarak hükümetin para arzını yönlendirmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Hükümetin politikası esas olarak, spekülasyonun kontrolden çıkmasını ve sonuçta ortaya çıkan ekonomik çöküşü önleyen serbest bir bankacılık sistemi düzenleyicilerini devre dışı bırakmayla ilgiliydi.

Ekonomiye olan tüm hükümet müdahaleleri, ekonomi kanunlarının işlemesine gerek olmadığı, sebep-sonuç prensiplerinin askıya alınabileceği, bir bürokratin her şeye kadir olan kaprisleri hariç, her şeyin “esnek” ve “yumuşak” olduğu; realite, mantık ve ekonominin engel teşkil etmesine izin verilmesi inanisına dayanır.

Bu durum, 1913’teki Federal Reserve Sistemi’nin (karmaşık ve çoğu kez dolaylı yollarla ülkedeki tüm bankalar üzerinde kontrole sahip olan bir kurum) kurulmasının arkasında yatan gizli düşünceydi. Federal Reserve, münferit olarak bankaları, sahip oldukları bireysel rezerv miktarının empoze ettiği “sınırlamalardan,” piyasa kanunlarından kurtarmaya (ve hangi zamanda ne kadar kredi vermek istediklerine karar verme hakkını hükümet görevlilerine vermeye) soyundu.

Bir “ucuz para” politikası bu görevlilerin hakim düşüncesi ve amacıydı. Bankalar artık borç vermede kendi altın stokları ile sınırlı değillerdi. Artan spekülasyonlara ve artan kredi taleplerine reaksiyon olarak artık faiz oranları artmayacaktı. Fe-

* Merkez Bankası’nın Amerika’daki eşdeğeri olan kurum (Çevirmen).

deral Reserve aksine karar verene kadar ve vermedikçe, krediler kolayca verilebilecekti.³

Hükümet, (diğer müdahaleci politikalarla birlikte) “ben-cil” bankacılar dışındaki hususları göz önüne alma düşünce-siyle, para ve kredi kontrolünü özel bankacılardan alma yoluyla ve kredileri isteğe bağlı olarak artırma veya azaltma yoluyla kelimenin tam anlamıyla sabit bir zenginlik durumunu garanti edecek şekilde yatırımı kontrol edebileceğini savunuyordu. Pek çok bürokrat, hükümetin ekonomiyi sonsuz bir gelişme durumunda tutabileceğine inanıyordu.

Alan Greenspan’den paha biçilemez bir mecaz alıyoruz: Eğer laissez-faire şartlarında bankacılık sistemi ve fonların mevcudiyetini kontrol eden prensipler ekonomideki bir yanmayı engelleyen bir sigorta görevi görüyorsa, bu durumda hükümet Federal Rezerve Sistemi yoluyla *sigorta kutusunun içine bir metal para koymuştur*. Sonuç 1929 Çöküşü olarak bilinen patlamaydı.

1920’lerin büyük kısmında hükümet, bankaları faiz oranlarını suni olarak ve ekonomik olmayacak şekilde düşük tutmaya zorluyordu. Bunun bir sonucu olarak, her türlü spekülatif girişime para akıtıldı. 1928 yılı itibarıyla, tehlikenin uyarı sinyalleri açıkça görülüyordu: her yer yanlış yatırımlarla doluydu ve hisse senetleri gittikçe değeri düşüyordu. Hükümet bu tehlike sinyallerini göz ardı etmeyi tercih etti.

Hür bir bankacılık sistemi ekonomik gereklilikten dolayı bu kontrolsüz spekülasyon işlemini frenlemek zorunda kalırdı. Böyle bir durumda kredi ve yatırım çarpıcı şekilde azalır-dı; kârsız yatırımlar yapan bankalar, verimli olmayan işletmeler ve bunlarla ilgili olanlar sıkıntı çekerd; fakat hepsi bu olur-

³ Benjamin M. Andersen’in *Ekonomi ve Kamu Refahı (Economics and Public Welfare)*, Princeton, New Jersey: D. Van Nostrand Co., 1949. adlı eserine bakınız. Bu 1914’den 1949’a kadar Birleşik Devletler’in en iyi mali ve iktisadi tarihidir.

du; ülke bir bütün olarak aşağı çekilmezdi. Ancak, serbest bir bankacılık sistemi “anarşisi” terk edilerek “bilinçli” bir hükümet planlamasına geçilmişti.

Her büyük krizden önce gelen canlılığın ve vahşi spekülasyonun kontrolsüz olarak artmasına müsaade edildi; bunlar artan bir yanlış yatırımlar ve yanlış hesaplamalar ortamında ülkenin bütün ekonomi sistemini ilgilendiriyordu. İnsanlar her şeye yatırım yapıyorlar, bir gecede (*kağıt üzerinde*) servetler kazanıyorlardı. Kârlar şirketlerin gelecekteki kazançlarının isterik şekilde abartılmış değerlendirilmesi üzerine hesaplanıyordu. Bir şekilde destekleyecek malların bulunacağı görüşüyle fark gözetmeden herkese kredi veriliyordu. Durum, icraya verilmeden önce bir şekilde gerekli parayı bulup bankaya yatırma ümidine güvenerek karşılıksız çekler veren bir kişinin politikasına benziyordu.

Fakat A A’dır ve realite sonsuz şekilde esnek değildir. 1929’da ülkenin ekonomik ve mali yapısı son derece tehlikeliydi. Sonunda hükümet faiz oranlarını çılgınca yükselttiği zaman iş işten geçmişti. Paniği ilk olarak hangi olayların başlattığını hiç kimse söyleyemez ve zaten bu önemli de değildir: çöküş kaçınılmaz olmuştu; tetiği çeşitli olaylar çekmiş olabilirdi. Fakat ilk bankanın ve ticari başarısızlıkların haberleri yayılmaya başladığında, belirsizlik gittikçe artan dehşet dalgaları halinde ülkeyi yutmuştu. İnsanlar kârlarıyla borsadan çıkmayı umarak veya bankadan geri istenen banka borçlarını ödemek için aniden ihtiyaç duyulan parayı elde etmek için hisselerini satmaya başladılar. Bunu gören diğer insanlar da endişeyle *kendi* hisselerini satmaya başladı ve bir gecede borsa bir vurgun yedi, fiyatlar çöktü, tahviller değersiz oldu, borçlar geri istendi, çoğu ödenemedi, sermaye kıymetlerinin değerleri anormal şekilde düştü, servetler yok oldu ve 1932 yılı itibarıyla işletme faaliyetleri neredeyse durmuştu. Nedensellik kanunu intikamını almıştı.

Öz olarak 1929 krizinin tabiatı buydu.

Bu kriz, “planlı” bir ekonominin feci sonuçlarının en zarif örneklerinden birini ifade etmektedir. Serbest bir ekonomide, münferit bir işadamı ekonomi konusunda bir muhakeme hatası yaparsa, *kendisi* (ve belki onunla çok yakın olarak iş yapanlar) sonuçlardan muzdarip olur; kontrollü bir ekonomide ise merkezi bir planlayıcı bir ekonomik muhakeme hatası yaparsa sonuçlarından bütün ülke muzdarip olur.

Fakat 1929 krizinin suçu Federal Reserve’in üstüne atılmadı, hükümet müdahalesinin üstüne de atılmadı. Suç kapitalizmin üstüne atıldı. Her cinsten ve mezhepten devletçi, özgürlüğün şansını denediği ve başarısız olduğu çığlıklarını attılar. Kötülüğün gerçek sebebine işaret eden bir kaç düşünürün sesi kâr dürtüleri ve kapitalizm nedeniyle işadamlarının kınanması arasında boğuldu gitti.

İnsanlar çöküşün sebebinin anlamak istemiş olsaydı, ülke ardından gelen ıstırabın çoğuna maruz kalmazdı. Kriz, bizzat kendisini meydana getiren kötülük nedeniyle, yani hükümet kontrolleri ve düzenlemeleri nedeniyle, gereksiz şekilde trajedi dolu yıllar boyunca uzadı.

Yaygın olan yanlış algılamamanın aksine, kontroller ve düzenlemeler New Deal’den çok önce başlamıştı; karma ekonomi, 1920’lerde Amerikan hayatında halihazırda yerleşmiş bir olguydu. Fakat devletçiliğe eğilim, Hoover yönetiminde çok daha hızlı gelişmeye başladı; ve Roosevelt’in New Deal’i geliştirmesiyle, tahmin edilmeyen bir şekilde hızlandı. Krizi sona erdirmek için gereken ekonomik ayarlamaların olması, sıkboğaz eden kontrollerin dayatılmasıyla, artan vergilerle ve işgücü kanunuyla engellendi. Bu sonuncusu, ücretlerin gereğinden fazla seviyelere çıkması yönünde zorlayıcı bir etki yaptı ve böylece yatırım ve üretimin yeniden canlanması için tam da maliyetlerin düşürülmesi gerektiği bir zamanda işadamlarının maliyetlerini yükseltti.

Ulusal Sanayii Düzeltme Kanunu, Wagner Kanunu ve altın

Marmara Üniversitesi
Kütüphane ve Dokümantasyon
Baire Başkanlığı

standardının kaldırılması (hükümetin daha sonra enflasyona sarılması ile ve açık finansman çılgınlığı ile) New Deal tarafından, ülkeyi krizden çıkarmak şeklinde ilan edilen amaçla uygulamaya koyulan pek çok feci önlemden sadece üç tanesiydi; hepsi de ters etki yaptı.

“Hisse Senedi Fiyatları ve Sermaye Değerlendirmesi”⁴ adlı makalesinde Alan Greenspan’ın da işaret ettiği gibi, işletmelerin düzelmesinin önündeki engel sadece geçirilen özel New Deal yasası değildi; daha da zararlısı Yönetim tarafından oluşturulan genel *belirsizlik* atmosferiydi. İnsanların, hangi kanun veya düzenlemenin hangi an başlarına ineceğini bilmelerinin hiçbir yolu yoktu; hükümet politikasının hangi ani yön değişimine uğrayacağını bilmelerinin yolu yoktu; uzun dönem planlaması yapmalarının imkânı yoktu.

Çalışmak ve üretmek için, işadamlarının “inanca” veya “ümi-de” değil, (bilhassa da, bir bürokratin kafasının içindeki tahmin edilemez ani dönüşler arz eden “inanç” ve “ümi-de” değil) *bilgiye* ve rasyonel ihtimal hesaplamalarına ihtiyaçları vardır.

İşletmelerin New Deal ile başarabildiği ilerlemeler, hükümetin bir dahaki sefere ne yapmayı tercih edeceğine dair belirsizliğin artması üzerine 1937’de çöktü. İşsiz sayısı on milyonun üzerine çıktı ve işletme aktiviteleri neredeyse, krizin en kötü yılı olan 1932 seviyesine indi.

Roosevelt’in “bizi krizden kurtardığı” resmi New Deal safatasının bir kısmıdır. Kriz problemi sonunda nasıl “çözüldü”? Tüm devletçilerin acil zamanlardaki gözde çaresi ile, bir savaşla.

1929’daki borsa çöküşüyle hızlanan kriz, daha öncekilerle karşılaştırılamayacak kadar ciddi olsa da Amerikan tarihindeki ilk kriz değildi. Eğer daha önceki krizlere bakılırsa, aynı temel

⁴ Amerikan İstatistik Birliği ve Amerikan Finans Birliği’nin 27 Aralık 1959’daki ortak bir toplantısında sunulan makale.

sebepler ve aynı ortak payda bulunacaktır: şu ya da bu şekilde, şu ya da bu yolla para arzının hükümetçe yönlendirilmesi. Federal Reserve sisteminin, hükümet yönlendirmelerinin sonucu olan önceki krizlere karşı önerilen bir çare olarak kurulması müdahaleciliğin gelişmesinde karşılaşılan tipik bir olaydır.

Bir ekonominin mali mekanizması işletme faaliyetinin yumuşak karnıdır, yaşayan kalbidir. Hükümet müdahalesi diğer hiçbir alanda böylesine feci sonuçlar doğurmaz. İşletme döngüsü ve para arzının hükümetçe yönlendirilmesi ilişkisi konusundaki genel bir tartışma için Ludwig von Mises'in *Human Action* isimli eserine bakınız.⁵

Tarihin en çarpıcı gerçeklerinden birisi insanların ondan ders çıkaramamasıdır. Bu konuyla ilgili daha fazla detay için, bugünkü yönetimin politikalarına bakınız.

(AĞUSTOS 1962.)

SENDİKALARIN ROLÜ

SENDİKALAR GENEL YAŞAM STANDARDINI YÜKSELTİR Mİ?

Çağımızın en yaygın saplantılarından biri Amerikan işçisinin yüksek yaşam standardını sendikalara ve "insancıl" işgücü yasalalarına borçlu olduğu inancıdır. Bu inanış ekonominin en temel gerçekleri ve prensipleriyle (sendika liderleri, yasama üyeleri ve devletçi inanışa sahip entelektüellerce sıkça göz ardı edilen gerçekler ve prensiplerle) çelişmektedir.

İşçi ücretleri dahil bir ülkenin yaşam standardı, emeğin üretkenliğine bağlıdır; yüksek üretkenlik makinelere, buluşlara ve sermaye yatırımlarına bağlıdır; bunlar da bireysel insanların yaratıcı zekâsına bağlıdır; bu zekâ faaliyet göstermek için bireyin haklarını ve özgürlüğünü koruyan bir siyasi-ekonomik sisteme ihtiyaç duyar.

⁵ New Haven, Connecticut: Yale University Press, 1949.

Fiziksel emeğin kendi başına üretken değeri düşüktür. Eğer bugünün işçileri 50 yıl öncesinin işçilerinden daha fazla ürettiyorsa, bu işçilerin daha fazla fiziksel güç ürettiğinden değil; tam tersine, ondan istenen fiziksel gücün çok daha az olmasından dolayıdır. İşçinin çalışmasının üretken değeri onun çalıştığı alet ve makinelerle bir kaç kez katlanmış; bu alet ve makineler işçinin hizmetlerinin ekonomik değerinin belirlenmesinde önemlidir. Bu prensibi göstermek için: ıssız bir adada bir insanın parmağını bir santim hareket ettirmesinin ekonomik sonucunu düşünün; sonra da New York şehrindeki bir asansör görevlisine bir düğmeye basması için ödenen ücreti düşünün. Aradaki farkı kaslar oluşturmamaktadır.

Ludwig von Mises'in de ifade ettiği gibi:

Amerikan ücretleri diğer ülkelerdeki ücretlerden daha yüksektir, çünkü işçi başına sermaye yatırımı daha yüksektir ve bu nedenle fabrikalar en etkin alet ve makineler kullanma durumundadır. Amerikan tarzı yaşam olarak adlandırılan şey ABD'nin tasarruf ve sermaye birikimi önüne diğer ülkelere nazaran daha az engel koyması gerçeğinin sonucudur. Hindistan gibi ülkelerin ekonomik açıdan geri olması kesinlikle, onların politikalarının hem sermaye birikimini ve hem de yabancı sermaye yatırımını engellemesi gerçeğinde yatmaktadır. Gerekli sermaye bulunmadığından, Hindistan girişimleri yeterli miktarda modern teçhizat kullanamamaktadırlar, bu sebeple birim saat insan emeği başına daha az üretmektedirler ve Amerikan ücretleriyle karşılaştırıldığında sadece şok edici derecede düşük ücretler ödeyebilmektedirler.⁶

Bir serbest piyasa ekonomisinde, işverenler, tıpkı diğer üretim faktörlerini rekabet ile almak zorunda olmaları gibi, işçilerin hizmetlerini de rekabet ile almak durumundadırlar. Eğer

⁶ Ludwig von Mises, *Özgürlüğün Planlanması (Planning for Freedom)*, 2nd edition, South Holland, Illinois: Libertarian Press, 1962, s.151-152.

bir işveren, çalışanlarının başka yerlerde alabileceğinden daha düşük ücretler ödemeye kalkışırsa, işçilerini kaybedecektir ve bu yüzden ya politikasını değiştirecek, ya da işini kaybedecektir. Diğer şartlar eşit olduğunda, eğer bir işveren piyasanın üzerinde ücret öderse, onun yüksek maliyetleri ona ürünün satışında bir rekabet dezavantajı sağlayacaktır ve o da ya politikasını değiştirecek ya da işini kaybedecektir. İşverenler ücretleri gaddar oldukları için düşürmez veya şefkat sahibi oldukları için yükseltmezler. Ücretler işverenin *kaprisleriyle* belirlenmez. Ücretler insan emeği için ödenen fiyatlardır ve serbest bir ekonomideki diğer tüm fiyatlar gibi, arz ve talep kanunu ile belirlenirler.

Sanayi Devrimi ve kapitalizmin başlangıcından beri, ücretler, artan sermaye birikiminin, teknolojik ilerlemenin ve sanayi genişlemesinin kaçınılmaz bir ekonomik sonucu olarak kararlı şekilde yükselmektedir. Kapitalizm sayısız yeni pazarlar ürettiğinden, o aynı zamanda emek için de sürekli genişleyen pazar üretmektedir: kapitalizm, var olan iş çeşidi sayısını katlamış, işçi hizmetleri için olan talebi ve rekabeti artırmış ve böylece ücret artışları sağlamıştır.

Ücretleri artırmaya ve çalışma saatlerini kısaltmaya yol açan şey, sendikaların baskısı değil, işverenlerin *kendi ekonomik çıkarları* idi. Günde sekiz saat çalışma, çoğu Amerikan endüstrisinde sendikaların yeterince büyük olmasından ve ekonomik güce sahip olmasından çok daha önce gerçekleşmiştir. Rekabetçileri işçilerine saatte iki-üç dolar öderlerken, Henry Ford günde beş dolar vermiş ve böylece ülkedeki en başarılı işgücünü çekmiştir, bu şekilde kendi üretimini ve kârlarını artırmıştır. Fransa ve Almanya'daki işçi hareketlerinin ABD'dekilerden çok daha baskın olduğu 1920'lerde, Amerikan işçisinin yaşam standartları çok daha yüksekti. Bu ekonomik *özgürlüğün* sonucu idi.

Gönüllü olması kaydıyla, yani hiç kimsenin katılmaya *zorlamaması* kaydıyla, insanların kendilerini sendikalar halinde örgütlenme hakkına sahip olduğunu söylemeye gerek yoktur.

Sendikalar kardeşlik organizasyonları olarak veya üyelerini mevcut pazar şartları konusunda haberdar etme aracı olarak, ya da işverenlerle daha etkili şekilde pazarlık yapma aracı olarak (bilhassa küçük, izole edilmiş toplumlarda) değerli olabilirler. Münferit bir işveren piyasa geneline göre çok düşük ücretler ödüyor olabilir; böyle bir durumda, bir grev veya grev tehdidi onu politikasını değiştirmeye zorlayabilir, çünkü verdiği fiyatlarla yeterli işgücü bulamayacağını anlayacaktır. Ancak sendikaların yaşam standardında genel bir artış sağlayabileceği inancı bir safsatadır.

Bugün, işgücü piyasası artık özgür değildir. Sendikalar ekonominin pek çok alanında, tekele yakın eşsiz bir gücün keyfini sürmektedir. Bu durum, insanların istese de istemese de sendikalara katılmaya ve işverenleri istese de istemese de bu sendikalarla anlaşmaya zorlayan yasa yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bunun bir sonucu olarak, pek çok sanayideki ücret artışları artık serbest bir piyasa tarafından belirlenmemektedir; sendikalar ücretleri normal piyasa değerinden ciddi şekilde yukarı zorlamaktadırlar. Bunlar, başarısı genellikle sendikalara atfedilen “sosyal kazançlardır.” Aslında sendika politikalarının sonuçları şunlardır: a) üretimin engellenmesi, b) yaygın işsizlik ve c) nüfusun geri kalanının olduğu kadar diğer sanayilerdeki işçilerin de cezalandırılması.

a) Ücretlerin aşırı artışlarıyla, üretim maliyetleri sık sık üretimin azaltılmasının yol açacak hale gelmektedir, yeni girişimler genellikle çok pahalı olmakta ve gelişme engellenmektedir. Artan maliyetlerle, marjinal üreticiler (yani piyasada ucu ucuna rekabet edebilenler) işlerini devam ettiremezler. Bunların sonucu: normalde üretilecek olan mal ve hizmetler üretilemezler.

b) Yüksek ücretlerin bir sonucu olarak, işverenler ancak daha az sayıda işçi istihdam edebilirler; azalan üretimin bir sonucu olarak işverenler daha az işçiye ihtiyaç duyarlar. Böylece bir grup işçi, hiçbir iş bulamayan diğer işçilerin pahasına gereksiz yere yüksek ücret elde eder. Asgari ücret kanunu ile

birlikte bu, yaygın işsizlik sebebidir. *İşsizlik, ücretleri piyasa seviyesinin üzerine zorlamanın kaçınılmaz sonucudur.* Ne işverenin ve ne de çalışanın baskıya maruz kalmadığı serbest bir ekonomide, ücretler daima, iş arayanların onu elde edebileceği bir seviyeye gitme eğilimindedir. Durağan, kontrollü bir ekonomide, bu işlem bloke edilmiştir. Sözde “emek-yanlısı” yasanın ve emek sendikalarının keyfini sürdüğü tekeli bir sonucu olarak, işsiz işçiler piyasada egemen olan ücretten daha düşük bir ücrete hizmetlerini sunma yoluyla işgücü pazarında rekabet etmeye özgür değillerdir; işadamları onları istihdam etmeye özgür değildir. Grevler durumunda, işsiz işçiler sendika grevcilerinin boşalttığı işleri almaya kalkışsa, bu işçiler çoğu kez sendika üyelerinin tehditlerine ve fiziksel şiddetlerine maruz kalmaktadır. Bu gerçekler işsizlik problemi konusundaki bugünkü çoğu tartışmada bilhassa hükümet görevlileri tarafından göz ardı edilmektedir.

c) Pazar şartları, işgücü maliyetleri yükselen işverenlerin sattıkları malların fiyatını yükseltmeyeceği bir halde olduğunda, yukarıda anlatıldığı gibi bir üretim azalması ortaya çıkar; ve bununla bağlantılı olarak genel nüfus, potansiyel mal ve hizmet kaybının sıkıntısını çeker. (Üreticilerin bu gibi ücret artışlarını gelecekteki üretime zararı olmadan “karlardan çıkarak” “absorbe edebilecekleri” görüşü ekonomik olarak, aptalca olmaktan da kötüdür; gelecekteki üretimi mümkün kılan şey kârlardır; yatırıma değil üreticinin kişisel tüketimine giden kâr miktarı genel ekonomi içinde ihmal edilebilir düzeydedir. Piyasa şartlarının izin verdiği ölçüde, işgücü maliyetleri yükselmiş olan üreticiler mallarının fiyatlarını artırmak zorunda kalırlar. Daha sonra diğer sanayilerdeki işçiler yaşam maliyetlerinin arttığını, şimdi satın aldıkları mallar için daha yüksek fiyatlar ödemeleri gerektiğini anlarlar. Bu defa da onlar *kendi* sanayilerinde bir zam talebinde bulunurlar ve bu da yeni fiyat artışlarına yol açar ve bu böyle devam eder. (Ne zaman fiyatlar yükselse sendika liderleri tipik olarak hoşnutsuzluklarını dile getirirler; sendika liderlerinin yükselmesini ahlâki bul-

dukları tek fiyat emeğe ödenen fiyat, yani ücrettir.) Sendikasıız işçiler ve genel nüfusun geri kalanı, bu şekilde yaşam maliyetlerindeki sürekli bir artışla karşı karşıya kalır; sendikalı işçilerin gereksiz yere yüksek ücretlerinin bedeli onlara ödettirilir. Onlar sendikaların “sosyal kazançlarının” gizli kurbanlarıdır. Ve böylece büro çalışanları veya profesörlerin maaşının iki ve hatta üç katını alan tuğla örücüleri manzaraları görebilirsiniz.

Olayların bu hale gelmesine yol açan şeyin kendi başına sendikalaşmak değil, hükümet kontrolleri ve düzenlemeleri olduğu ne kadar vurgulansa azdır. Serbest, regüle edilmeyen bir ekonomide, baskının engellendiği bir piyasada, hiçbir ekonomik grup nüfusun geri kalanını kurban edecek gücü elde edemez. Çözüm sendikalar aleyhine yeni yasalar hazırlamak değil, mevcut kötü durumu doğuran yasanın yürürlükten kaldırılmasıdır.

Sendikaların (genel yaşam standardını yükseltecek) yaygın bir reel ücret artışı sağlayamadığı, kısmen enflasyon olayı tarafından perdelenmektedir. Hükümetin açık finansman politikasının ve kredilerdeki genişlemenin bir sonucu olarak, para birimi doların satın alma gücü yıllar boyunca çarpıcı şekilde düşmektedir. *Nominal* ücretler *gerçek* ücretlerden, yani gerçek satın alma gücü ile ölçülen ücretlerden önemli derecede fazla artmıştır.

Bu konunun gizlenmesine daha fazla hizmet etmiş olan şey, gerçek ücretlerin yüzyılın başından beri önemli ölçüde yükselmesidir. Üretim ve ticaret özgürlüğü üzerindeki gittikçe artan ve yıkıcı nitelikte olan hükümet kısıtlamalarına rağmen, bilim, teknoloji ve sermaye birikimi alanlarında büyük ilerlemeler yapılmıştır ve bunlar genel yaşam standardını yükseltmiştir. Bu ilerlemelerin serbest bir piyasada olacağından daha az olduğunu ve kontroller sıkılaşmaya devam ettikçe, bu gibi ilerlemelerin daha yavaş ve nadir olacağını da eklemek gerekir.

İşçi liderlerini, kızgın bir ses tonuyla “işçilerin millî hasılanın içinde daha büyük bir paya” sahip olması gerektiğini söylerken duyduğunuzda, işadamlarının hangi engellerle mücadele etmesi ve üretime devam etmesi gerektiğini gözden geçir-

menizde fayda vardır. Burada John Galt'a kulak verelim: *Kim tarafından sağlanan* daha büyük bir pay? Cevap yok.

Diğer her tip ilerleme gibi ekonomik ilerleme de sadece bir nihai kaynağa sahiptir: insan *aklı*, ve ilerleme ancak insanın düşüncesini harekete dönüştürmeye özgür olduğu ölçüde var olabilir.

Yüksek bir yaşam standardının sendikaların ve hükümet kontrollerinin başarısı olduğuna inananlar kendilerine şu soruyu sorsunlar: eğer bir “zaman makinesi” olsa ve Amerika'nın sendikalı işçi liderleri artı üç milyon hükümet bürokrati onuncu yüzyıla gönderilse, *onlar* ortaçağ serflerine elektrik ışığı, buzdolapları, otomobiller ve televizyonlar verebilirler mi? Onların bunu yapamayacağını kavradığında, bunları gerçekleştirenin kim ve ne olduğu da anlaşılacaktır?⁷

Dipnot: Yukarıdaki yazımı tamamladıktan sonra, 8 Eylül tarihli *New York Times*'da, burada açıklamadan geçemeyeceğim kadar önemli olan bir makaleye rastladım. Damon Stetson imzalı “10 Birleşik Otomobil İşçileri Lideri, Üyelerinin Sendikalarına olan Sadakatini Kaybettiğini Gözlemliyor” adlı makale Birleşik Otomobil İşçileri yöneticilerinin işçilerde, sendika liderlerine ve sendika dayanışmasına karşı giderek artan sadakat eksikliği problemini tartışmak için toplandığını bildiriyor. Bir Birleşik Otomobil İşçileri sendika görevlisinden şu alıntı yapılıyor: “Bir bireyin sendikaya daha sadık olmasını nasıl sağlayabiliriz? Mücadelesini verdiğimiz her şeyi, şirketler şimdi işçilere veriyor. İşverenlerin işçilere vermeyi istemediği, işçilerin ise istediği başka şeyler bulmak zorundayız ve programımızı birliğe ait olma gerekçeleri olarak bu şeyler etrafında oluşturmalıyız.

Artık başka söze gerek var mı?

(KASIM 1963.)

⁷ Bu konuların daha detaylı, tam bir tartışması için, Ludwig von Mises'in *Özgürlüğün Planlanması* adlı eserine, bilhassa da “Ücretler, İstihdam ve Enflasyon” bölümüne ve Henry Hazlitt'in *Bir Derste Ekonomi (Economics in One Lesson)* adlı eserine (New York: Harper and Brothers, 1946) ve bilhassa “Asgari Ücret Kanunları” ve “Sendikalar Gerçekten Ücretleri Artırır mı?” başlıklı bölümlerine bakınız.

KAMUSAL EĞİTİM

EĞİTİM BUGÜN OLDUĞU GİBİ, ZORUNLU OLUP
VERGİLERLE DESTEKLENMELİ Mİ?

Eğer bu soru şu şekilde daha somut ve spesifik olarak sorulursa cevap aşikâr hale gelir: Hükümetin, ebeveynlerinin izniyle veya onların izni olmaksızın, çocuklarını evlerinden zorla alıp, onlara ebeveynlerinin onaylayabileceği veya onaylamayabileceği eğitime ve işlemlere tabi tutmasına izin verilmeli midir? Onaylayabilecekleri veya onaylamayabilecekleri bir eğitim sisteminin desteklemek için ve kendilerinin olmayan çocukların eğitimini finanse etmek için vatandaşların servetleri zorla alınmalı mıdır? Bireysel haklar prensibini anlayan ve onlara tutarlı bir düzeyde sadık olan insanlar için cevap açıktır: *Hayır*.

Eğitimin devletin yetkisinde olduğu fikri için veya bazı insanlarca dile getirilen, hak etmedikleri kazançlar için diğer insanların soyulmasının doğru olduğu iddiası için hiçbir ahlâki gerekçe yoktur.

Eğitimin devlet tarafından kontrol edilmesi gerektiği doktrini Nazi veya komünist hükümet teorisiyle uyuşmaktadır. Amerikan hükümet teorisi ile ise uyuşmamaktadır.

Devlet eğitiminin (ki saçma bir şekilde “parasız eğitim” olarak tanımlanmıştır) totaliter yönleri, Nazi Almanyaya veya Sovyet Rusya’nın aksine Amerika’da özel okullara yasal olarak tolerans gösterildiği gerçeğiyle kısmen gizlenmektedir. Ancak bu gibi okullar hak olarak değil, fakat sadece *izinle* vardır.

Dahası, şu gerçekler de vardır: a) bu okulları desteklemek için kendilerinden vergi alındığından ve kendi çocuklarını özel okullara göndermek için gereken ilave ücretleri ödeyemediğinden, çoğu ebeveynler fiili bir şekilde çocuklarını devlet okullarına göndermek zorunda bırakılmaktadırlar; b) *bütün* okulları kontrol eden eğitim *standartları* devlet tarafından belirlenir;

c) hükümetin eğitimin her alanında gittikçe daha fazla kontrol uygulaması Amerikan eğitiminde büyüyen bir eğilimdir.

Bu sonuncuya bir örnek şudur: okul çocuklarına resimya-
zı ile okuma öğretme metoduna itiraz eden pek çok ebeveyn
kendi çocuklarına evde fonetik metoduyla öğretme işini üst-
lendiğinde, ebeveynlerin bu işi yapmasını *kanunen yasaklamak*
için bir teklif yapıldı. Bunun anlamı “çocuğun akli devlete ait-
tir”den başka nedir?

Devlet eğitimin *mali* kontrolünü üstlendiğinde, Devle-
tin aşama aşama eğitimin *içeriğinin* kontrolünü de üstlenmesi
mantığa uygun görünmektedir; çünkü devlet, parasının “tat-
min edici şekilde” kullanılıp kullanılmadığını belirleme so-
rumluluğuna sahiptir. Fakat bir hükümet *fikirler* alanına gir-
diğinde, entelektüel *içerikle* ilgili konularda buyruklar vermeye
kalkıştığında, bu hür bir toplumun ölümüdür.

Isabel Paterson’un *Makine Tanrısı* adlı eserinden alıntılatalım.

Eğitim metinleri, konu, dil ve bakış açısı bakımından ter-
cihe şayandır. Eğitim özel okullar tarafından yapıldığın-
da, farklı okullar arasında önemli farklılıklar olacaktır; ebe-
veynler çocuklarına sunulan müfredatla ne öğretilmesi ge-
rektiği konusunda kendileri karar verebilmelidirler. Son-
ra her biri nesnel doğru için çabalamalıdır... Hiçbir yerde
“devletin üstünlüğünü” zorunlu felsefe olarak öğretme-
nin gereği olmayacaktır. Fakat siyasi olarak kontrol edilen
her eğitim sistemi eninde sonunda, ister kralların ilahi hak-
kı olarak, ister “demokraside” “halkın iradesi” olarak dev-
letin üstünlüğü doktrininin aşılayacaktır. Bu doktrin kabul
edildiğinde, siyasi gücün vatandaşın yaşamı üzerindeki bo-
gucu hakimiyetini kırmak neredeyse insanüstü bir çaba ge-
rektirecektir. Devlet, bebekliğinden itibaren bireyin vücu-
duna, mülkiyetine ve aklına sahip olmaktadır.⁸

⁸ Caldwell, Idaho: The Caxton Printers, 1964. s.271-272. Orijinal olarak G. P. Putnam’s Sons, New York, 1943 tarafından basılmıştır.

Bugün Amerika'da eğitimin utanç verici derecedeki düşük seviyesi, devlet kontrollü okul sisteminin beklenen sonucudur. Okullaşma belli bir dereceye kadar bir statü sembolü ve alışkanlık olmuştur. Gittikçe daha fazla sayıda insan üniversiteye gitmektedir ve gittikçe daha az sayıda insan uygun şekilde eğitim almış olarak çıkmaktadır. Eğitim sistemimiz, bir öğretmenin *öğretme kapasitesi hariç* (öğretmenin yayın sayısı gibi) her türlü vasfını dikkate alan, bir öğrencinin de *entelektüel becerisi* dışındaki tüm vasıflarını ("sosyal uyumluluğu" gibi) dikkate alan büyük bir memurluk, muazzam bir bürokrasi gibidir.

Çözüm, *eğitim alanını piyasaya çıkarmaktır*.

Eğitime acil bir *iktisadi ihtiyaç* vardır. Eğitim kurumları sundukları eğitimin kalitesi için rekabet etmek zorunda kaldıklarında, verdikleri diplomalara kazandırdıkları değer bakımından yarışmak zorunda kaldıklarında öğretim standartları mutlaka yükselecektir. Onlar en iyi öğretmenler için (en fazla sayıda öğrenci çeken öğretmenler) rekabet ettikçe öğretimin düzeyi (ve öğretmenlerin maaşları) mutlaka yükselecektir. (Bugün, en yetenekli öğretmenler çoğu kez mesleklerini terk ederler ve çabalarının daha iyi ödüllendirileceğini bildikleri özel sanayie giderler.) Amerikan endüstrisinde olağanüstü başarısını kanıtlamış olan iktisadi prensiplerin eğitim alanında da işlemesine müsaade edildiğinde, sonuç benzeri görülmemiş öğretim gelişme ve büyümesi yönünde bir devrim olacaktır.

Eğitim, hükümetin kontrolünden veya müdahalesinden bağımsız hale getirilmeli ve *kâr-amaçlı* özel girişimlere devredilmelidir; bu, eğitim önemsiz olduğu için değil, bilhassa *çok önemli* olduğu içindir.

Mücadele edilmesi gereken şey, eğitimin bir tür "doğal hak," daha doğrusu doğanın bedava bir hediyesi olduğu şeklindeki yaygın inançtır. Böyle bedava hediyeler *yoktur*. Fakat bu yanlışlığının gelişmesi, bu gibi "bedava hediyeleri" ödemek için kimin kurban edileceği konusu üzerine bir şal örtmek bakımından devletçiliğin faydasıdır.

Eğitimin çok uzun bir süredir vergi ile desteklenmesi gerçeğinin bir sonucu olarak, çoğu insan bir alternatif ortaya koymakta zorlanır. Ancak eğitimi, özel girişim tarafından sağlanan pek çok insan ihtiyacından ayıran hiçbir özel şey yoktur. Eğer uzun yıllar boyu hükümet (ayakkabıların acil bir ihtiyaç olduğu gerekçesiyle) bütün vatandaşlara ayakkabı vermiş olsaydı ve birisi eninde sonunda bu alanın hür teşebbüse devredilmesi gerektiğini önerseydi, şüphesiz ona kızgın bir şekilde şu söylenecekti: “Ne! Zenginler hariç herkesin çıplak ayakla mı dolaşmasını istiyorsun?”

Fakat ayakkabı endüstrisi kendi işini kamunun eğitim işini yapmasından ölçülemez derecede daha iyi bir şekilde yapmaktadır.

Isabel Paterson’u bir kez daha alıntılayalım:

Eğitimcilerin diktatör benzeri konumlarından ayrılmalarna dair herhangi bir öneriye karşı en kindar içerleme eğitim bilimi mesleğinden beklenebilir; bu içerleme asıl olarak en ılımlı haliyle “gerici” gibi yakıştırmalarla ifade edilecektir. Ne var ki, böyle bir serzenişte bulunan bir öğretmene sorulacak soru şudur: Kimsenin çocuğunu size *isteyerek* emanet etmeyeceğini ve onları öğretmeniz için size para vermeyeceğini mi düşünüyorsunuz? Niçin ücretlerinizi zorla almak durumundasınız ve niçin öğrencilerinizi zorla toplamak zorundasınız?⁹

(HAZİRAN 1963.)

MİRAS KALAN SERVET

REKABETÇİ BİR EKONOMİDE, MİRAS KALAN SERVET BİREYLERE ADİL OLMAYAN BİR AVANTAJ MI SAĞLAR?

Miras konusu düşünülürken, mirasçının değil, fakat o servetin asıl *üreticisinin* hakkının önemli olduğunun kabulü ile işe baş-

⁹ *A.g.e.* s. 274.

lanmalıdır. Mülkiyet hakkı onu kullanma ve yönetme hakkıdır; serveti üreten insanın, tıpkı sağlığında onu kullanma ve yönetme hakkına sahip olması gibi, ölümünden sonra ona kimin sahip olacağı konusunda da seçim hakkına sahiptir. Bu tercihi yapma hakkına başka hiç kimse sahip değildir. Bu yüzden burada herhangi bir mirasçının mirasa layık olup olmadığını tartışmak doğru değildir; söz konusu olan ona ait bir temel hak değildir; insanlar miras kalan serveti kınadıklarında, aslında onların kınadıkları *üreticinin hakkıdır*.

Mirasçı serveti üretmek için çalışmış olmadığından, miras üzerinde hiçbir doğal hakka sahip değildir; doğru: mirasçının *ki türemiş* bir haktır; tek *orijinal* hak üreticinkidir. Fakat gelecekteki mirasçı, üreticinin tercihi hariç, servet için hiçbir ahlâki talebe sahip değilse, *başka hiç kimse de değildir*, hükümet veya “kamu” hiç değildir.

Serbest bir ekonomide, miras kalan servet ona sahip olmayanlar için bir engel veya tehdit değildir. Servetin sadece bölünen ve yağmalanan durağan, sınırlı bir miktar olmadığını hatırlamak gerekir; servet üretilir; onun potansiyel miktarı kelimelerin tam anlamıyla sınırsızdır.

Eğer bir mirasçı parasına layıkça, yani parayı üretken olarak kullanırsa, daha fazla servet üretir, genel yaşam standardını yükseltir ve o ölçüde de herhangi bir yeni başlayan için zirveye giden yolu kolaylaştırır. Endüstriyel gelişmede var olan servetin miktarı ne kadar fazla ise, (kârlar ve ücretler olarak) ekonomik ödüller o kadar fazladır ve *beceri için* (yeni fikirler, ürünler ve hizmetler için) *pazar o kadar geniştir*.

Var olan servet ne kadar azsa, herkesin mücadelesi o kadar uzun ve zordur. Endüstriye dayalı ekonominin başlangıç yıllarında, ücretler düşüktür; sıra dışı beceri için henüz çok az pazar vardır. Fakat her sonraki nesil ile birlikte sermaye biriktikçe, becerikli insanlara olan ekonomik talep artmaktadır. Mevcut endüstriyel oluşumlar bu gibi insanlara çok ihtiyaç duy-

maktadır; sanayi kuruluşlarının bu gibi insanların hizmetine sürekli artan ücretler ödemekten ve böylece *kendi potansiyel rakiplerini eğitmekten* başka şansları yoktur; böylece yetenekli bir yeni başlayan için kendi servetini biriktirmesi ve kendi işini kurması için gereken süre sürekli olarak kısalmaktadır.

Eğer mirasçı parasına layık değilse, onunla tehdit edilen tek kişi kendisidir. Serbest, rekabetçi bir ekonomi, sürekli bir ilerleme, yenilik, gelişme işlemidir; durağanlığa müsaade edemez. Beceriksiz bir mirasçı, başarılı babasından bir servet ve büyük bir endüstriyel teşebbüs devraldığında, onu uzun süre devam ettiremeyecektir; rekabete ayak uyduramayacaktır. Bürokratlar ve yasa yapıcıların ekonomik iyilikler verme veya satma gücü olmayacağı serbest bir ekonomide mirasçının tüm parası ona beceriksizliğinden korunmayı satın alamayacaktır; içinde iyi olmak zorundadır, aksi halde müşterilerini üstün yetenekli insanlar tarafından işletilen şirketlere kaybedecektir. Küçük, etkin şirketlerle rekabet eden büyük, yanlış yönetilen bir şirket kadar zayıf hiçbir şey yoktur.

Beceriksiz mirasçının babasının parasıyla keyfini süreceği kişisel lüksler veya sarhoşluk partilerinin *ekonomik önemi yoktur*. İş dünyasında, bu mirasyedi, yetenekli rakiplerin önünde duramaz veya yetenekli insanlara engel oluşturamaz. O, hiçbir yerde otomatik bir güvenlik bulamayacaktır.

Yüzyılın başında, yukarıda anlatılanlara çok yakışan popüler bir deyim vardı: “üç kuşakta rençperlikten rençperliğe”. Eğer kendi kendini yetiştirmiş bir kişi yeteneğiyle yükselse ve sonra da işini beceriksiz mirasçılara bıraksa, onun torunu bedenlen çalışan rençperliğe döner. (Bir eyaletin valisi *olmaz*.)

Toplumu belli bir gelişme seviyesinde dondurarak, insanların sınıflara ve kastlara ayırarak ve insanların bir kasttan diğerine yükselmesini veya düşmesini gittikçe zorlaştırarak, üretken olmayan zenginleri koruyan (bugün bizim sahip olduğumuz yarı-sosyalist veya yarı-faşist türden ekonomi gibi) *karma* bir

ekonomidir; böylece her kim donma öncesinde bir servet miras almışsa, feodal bir toplumdaki bir mirasçı gibi, çok az bir rekabet korkusuyla onu muhafaza edebilir.

Büyük endüstriyel servetlerin kaç mirasçısının, ikinci, üçüncü kuşak milyonerlerin kaçının, daha fazla kontroller isteyen refah devletçisi olduğunu bilmek önemlidir. Bu kontrollerin hedefi ve kurbanları serbest bir ekonomide bu mirasçıların yerine geçen yetenekli insanlardır; mirasçıların rekabet edemeyeceği insanlardır.

Ludwig von Mises'in *Human Action*'da yazdığı gibi:

Bugün vergiler sık sık yeni başlayanların "aşırı" kârlarının büyük kısmını tüketmektedir. Yeni başlayan kişi sermaye biriktirememektedir; işini geliştirememektedir; asla büyük bir işletme olamayacaktır; çıkar çevreleriyle baş edemeyecektir. Eski firmaların onun rekabetinden korkmaları gerekmemektedir; onlar vergi toplayıcısı tarafından korunmaktadır. Cezalandırılmayacaklarından emin olarak rutin bir şekilde müsamaha görürler... Gelir vergisinin onları da yeni sermaye biriktirmekten engellediği doğrudur. Fakat onlar için daha önemli olan, verginin, tehlikeli yeni başlayanları sermaye biriktirmekten alıkoymasıdır. Vergi sistemi onlara kesinlikle ayrıcalık tanımaktadır. Bu anlamda artan oranlı vergilendirme ekonomik ilerlemeyi önler ve katılık meydana getirir...

Müdahaleciler, büyük işletmelerin katı ve bürokratik bir hal aldığını ve becerikli yeni gelenlerin artık eski zengin ailelerin çıkar çevreleri ile rekabetinin mümkün olmadığından şikayet ederler. Ancak, şikayetleri haklı olsa da, onlar sadece kendi politikalarının sonucu olan şeylerden şikayet etmektedirler.¹⁰

(HAZİRAN 1963.)

¹⁰ s. 804-805.

KAPİTALİZMİN UYGULANABİLİRLİĞİ

TOPLUM KARMAŞIK HALE GELDİKÇE LAISSEZ-FAIRE
KAPİTALİZMİNİN DAHA AZ UYGULANABİLİR OLDUĞU
İDDİASININ GEÇERLİLİĞİ VAR MIDIR?

Bu iddia, “liberallerin,” herhangi bir şekilde ispatlamaya veya kanıtlamaya çalışmadığı, ritüel olarak tekrarladığı türden kolektivist bir zırvalamadır. Sağmalığını göstermek için onu inceleyeceğiz.

Yüksek bir endüstri seviyesi *elde etmek* için gerekli olan özgürlük şartı (yani yüksek seviyedeki bir “karmaşıklık”) onu *muhafaza etmek* için de gereklidir. Bir toplumun daha karmaşık olduğunu söylemek sadece daha fazla insanın aynı coğrafi alanda yaşadığı ve birbiriyle temasta olduğu, daha büyük hacimde iş yaptıkları ve daha fazla sayıda ve daha çeşitli üretim faaliyetlerinde bulundukları anlamına gelir. Bu gerçeklerde hükümet “planlaması” lehine ekonomik özgürlüğü ortadan kaldırmayı haklı gösterecek anlaşılır hiçbir şey yoktur.

Aksine bir ekonomi ne kadar “karmaşık” ise, yapılması gereken tercihler ve alınması gereken kararlar da o kadar fazladır; ve bu yüzden bu işlemin merkezi bir hükümet tarafından üstlenilmesi o kadar açık şekilde uygulanamazdır. İlkel, endüstrileşmemiş bir ekonominin bir felaket meydana gelmeden devlet tarafından yönetilebileceğini hayal etmek inandırıcı olabilir; fakat bilimsel, yüksek derecede endüstrileşmiş bir toplumu köle işgücü ile çalıştırma fikri, bu fikrin ortaya koyduğu bilgisizlik nedeniyle barbarcadır.

Bu doktrini kabul eden kişilerin, aynı zamanda dünyanın gelişmemiş uluslarının ekonomik özgürlüğe uygun olmadığını, onların ilkel gelişmişlik seviyelerinin sosyalizmi zorunlu kıldığını söylediklerine de dikkat edin. Böylece, onlar aynı anda hem bir ülkenin ekonomik açıdan gelişmemişliğinin *çok* olması nedeniyle özgürlüğüne müsaade edilmemesini ve hem de bir ülkenin *çok fazla* gelişmiş olduğu için özgürlüğüne mü-

saade edilmemesini savunuyorlar.

Her iki durum da, sanayi uygarlığını neyin oluşturduğunu asla anlayamamış olan devletçi zihniyetlerin arsız bahane bulmalarındır.

(KASIM 1963)

6. ALTIN VE EKONOMİK ÖZGÜRLÜK*

Altın standardına karşı neredeyse histerik bir düşmanlık, her görüşten devletçileri birleştiren bir konudur. Onlar (belki de pek çok laissez-faire savunucusundan daha açık ve doğru şekilde) altın ve ekonomik özgürlüğün ayrılmaz olduğunu, altın standardının bir laissez-faire enstrümanı olduğunu ve bu ikisinin birbirini çağrıştırdığını ve gerektirdiğini anlamış görmektedirler.

Devletçilerin düşmanlıklarının kaynağını anlamak için, öncelikle özgür bir toplumda altının spesifik rolünü anlamak gerekir.

Tüm ekonomik işlemlerin ortak paydası paradır. Bir değiş-tokuş aracı olarak iş gören, bir değiş-tokuş ekonomisinin tüm katılımcılarınca mal veya hizmetleri için evrensel olarak kabul edilen ve bu yüzden bir piyasa değeri standardı ve bir değer stoku, yani bir tasarruf aracı olarak kullanılan bu maldır.

Böyle bir malın varlığı bir iş bölümü ekonomisinin ön şartıdır. Eğer insanlar para olarak kabul edilmiş olan nesnel değerli bir mala sahip olmazlarsa, ya ilkel trampa (takas) sisteme başvuracaklardır ya da kendi kendisine yeterli çiftliklerde yaşamak zorunda kalacaklar ve ihtisaslaşmanın tahmin edilemez avantajlarından vazgeçmek zorunda kalacaklardır. Eğer insanlar değeri stoklayacak, yani tasarruf edecek hiç bir yola sahip olmasalardı, ne uzun vadeli planlama ve ne de de-

* ALAN GREENSPAN, *The Objectivist*, Temmuz, 1966.

ğiş-tokuş mümkün olurdu.

Bir ekonomideki bütün katılanlarca hangi değiş-tokuş aracının kabul edileceği keyfi olarak belirlenmez. İlk olarak, değişim aracı dayanıklı olmalıdır. Az servete sahip bir ilkel toplumda, buğday bir araç olarak iş görmek için yeterince dayanıklı olabilir, çünkü bütün değiş-tokuşlar sadece hasat esnasında veya hasattan hemen sonra olur ve depolanacak hiç bir değer fazlası kalmazdı. Fakat daha zengin, daha medeni toplumlarda olduğu gibi, değer-stoku ile ilgili hususlar önemli olduğu yerlerde değişim aracı dayanıklı bir mal, genellikle bir metal olmalıdır. Genellikle bir metal seçilir, çünkü metal homojendir ve bölünebilirdir: her birim bir diğeri ile aynıdır ve herhangi bir miktarda karıştırılabilir veya şekillendirilebilir. Örneğin, değerli mücevher taşlar ne homojendir ve ne de bölünebilirdir.

Daha önemlisi, bir değişim aracı olarak seçilen mal bir lüks olmalıdır. İnsanların lüks şeylere olan arzuları sınırsızdır. Bu yüzden lüks maddelere daima rağbet vardır ve bunlar daima kabul edilir olacaktır. Yeterince beslenmeyen uygarlıklarda buğday bir lüktür, fakat zengin bir toplumda değildir. Sigara normalde para görevi görmez, ancak bir lüks olarak görüldüğü İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'sında para görevi görmüştür. "Lüks mal" terimi kıtlığı ve yüksek birim değerini ifade etmektedir. Yüksek bir birim değerine sahip olan böyle bir mal kolayca taşınabilir; örneğin, bir ons altın yarım ton pık demire değerdir.

Para ekonomisi geliştirmesinin erken aşamalarında, bir kaç değişim aracı kullanılabilir; çünkü oldukça çeşitli mallar yukarıdaki şartları yerine getirecektir. Ancak, mallardan birisi, daha yaygın olarak kabul edilerek, aşama aşama diğerlerini devre dışı bırakacaktır. Bir değer muhafazası olarak neyin kullanılacağı tercihi, en yaygın olarak kabul edilen mala doğru kayma sağlayacaktır, bu da onu daha da kabul edilir yapacaktır. Bu mal tek değişim aracı olana kadar bu kayma devam edecektir. Bir para ekonomisinin bir trampa ekonomisine üstün olma

nedenleri, tek bir değişim aracı kullanmanın avantajlarının da nedenleridir: para ekonomisi müthiş derecede daha geniş ölçekte değiş-tokuşu mümkün kılmaktadır.

Belli bir ekonominin durumuna ve gelişmesine bağlı olarak, tek aracın altın mı, gümüş mü, deniz kabukları mı, inek mi yoksa tütün mü olacağı tercihe bağlıdır. Aslında bunların hepsi değişik zamanlarda değişim aracı olarak kullanılmıştır. İçinde bulunduğumuz yüzyılda bile, iki önemli mal (altın ve gümüş) uluslararası mübadele aracı olarak kullanılmaktadır, fakat altın daha baskındır. Hem sanatsal ve hem de işlevsel kullanımları olan ve nispeten kıt olan altın daima bir lüks mal olarak kabul edilmiştir. Dayanıklısıdır, taşınabildir, homojendir, bölünebilirdir ve bu yüzden tüm diğer mübadele aracı tiplerine karşı avantajlıdır. Birinci Dünya Savaşı'ndan beri altın, neredeyse tek uluslararası mübadele standardıdır.

Eğer tüm mal ve hizmetler altın olarak ödense, büyük ödemeleri gerçekleştirmek güç olacaktır ve bu durum bir toplumdaki emeğin bölünmesinin derecesini ve uzmanlaşmayı sınırlayacaktır. Dolayısıyla bir mübadele aracının yaratılmasının mantıksal uzantısı bir bankacılık sistemi ve altın yerine geçen, ve istendiğinde altına dönüştürülebilen kredi araçları (banknotlar ve depozitler) geliştirilmesidir.

Altına dayalı özgür bir bankacılık sistemi ekonominin üretim gereksinimlerine göre kredi verebilir ve böylece banknotlar (para) ve mevduat yaratabilir. Bireysel altın sahipleri faiz ödemeleri ile altınlarını bir bankaya yatırmaya teşvik edilebilirler (bu altınlarına karşı çek alabilirler). Bütün yatırımcıların altınlarını aynı zamanda bankadan çekmesi çok nadir bir durum olduğundan, bankacı toplam altın stokunun sadece bir bölümünü bankada rezerv olarak tutar. Bu durum bankacıya altın stokundan daha fazlasını borç verme imkanı sağlar (bu durum onun altın stokları için menkul kıymet olarak altın yerine altın hak talepleri (claims) muhafaza ettiği anlamına gelir). Fakat onun vermeye gücünün yetebileceği borç miktarı keyfi

değildir: bu miktarı rezervlerinin ve yatırımlarının durumuna göre dengelemek zorundadır.

Bankalar üretken ve kârlı girişimleri finanse etmek için para borç verdiğinde, borçlar hızla ödenir ve genellikle banka kredisi var olmaya devam eder. Fakat banka kredisi ile finanse edilen işletme girişimleri az kârlı ise ve geri ödemesi yavaşsa, bankacılar kısa süre içinde ödenmemiş borçlarının altın rezervlerine nispeten düşük olduğunu anlarlar ve genellikle yüksek faiz işletmek suretiyle yeni borç vermekten sakınırlar. Bu durum yeni girişimlerin finansmanını sınırlar ve mevcut borçluların, daha da büyüme amacıyla kredi alabilmeleri için kârlılıklarını artırmasını gerektirir. Böylece altın standardı altında, özgür bir bankacılık sistemi bir ekonominin istikrarının ve dengeli büyümesinin koruyucusu olarak durur.

Çoğu veya tüm ülkeler tarafından altın mübadele aracı olarak kabul edildiğinde, engellenmemiş özgür bir uluslararası altın standardı dünya çapında bir işbölümünü ve en geniş ölçüde uluslararası ticareti sağlar. Değişim birimleri (dolar, sterlin, frank vs.) ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de, her biri altın olarak tanımlandığında farklı ülkelerin ekonomileri tek ekonomi gibi çalışacaktır (ticaret veya sermaye hareketi üzerine kısıtlamalar olmadığı müddetçe). Kredi, faiz oranları ve fiyatlar bütün ülkelerde benzer eğilimler izler. Örneğin, bir ülkedeki bankalar krediyi çok liberal bir şekilde verirlerse, o ülkedeki faiz oranları düşme eğiliminde olacaktır, bu durum mevduat sahiplerini altınlarını yüksek faiz ödeyen diğer ülke bankalarına kaymaya teşvik edecektir. “Kolay para” ülkesindeki banka rezervlerinde derhal bir eksilme meydana gelecek, bunun sonunda kredi standartları sıkılaşacak ve tekrar yüksek faiz oranlarına dönüş olacaktır.

Bütünyle özgür bir bankacılık sistemi ve bütünyle tutarlı altın standardı henüz başarılmamıştır. Fakat I. Dünya Savaşı’ndan önce ABD’deki bankacılık sistemi (ve dünyanın çoğundaki bankacılık sistemi) altına dayanırdı ve zaman zaman

hükümet müdahale etse bile bankacılık kontrollü olmaktan ziyade serbestti. Aşırı kredi vermeden dolayı bankalar periyodik olarak altın rezervlerinin sınırına kadar borç vermişlerdir, faiz oranları hızla yükselmiştir, yeni krediler kesilmiştir ve ülke keskin fakat kısa süreli durgunluklara girmiştir. (1920 ve 1932 krizleri ile karşılaştırıldığında, I. Dünya Savaşı öncesi iş düşüşleri gerçekten de yumuşak sayılırdı.) İşletme aktivitesinin dengesiz genişlemelerini, I. Dünya Savaşı sonrası türden bir felaket haline dönüşmeden önce durdurmuş olan şey sınırlı altın rezervleri idi. Ekonominin kendini düzeltme periyotları kısaydı ve ekonomi çabucak genişlemeyi başlatacak sağlam bir temel üzerinde yeniden güçlendi.

Fakat hastalığın kendisi gibi iyileşme süreci de yanlış teşhis edildi: iktisadi müdahalecilik yanlıları, eğer banka rezervleri eksikliği işletme faaliyetlerinde düşüşe yol açıyorsa niçin bankalara daha fazla rezerv sağlamanın bir yolu bulunmuyor, böylece bankalar asla rezerv sıkıntısı çekmez, şeklinde düşünüyorlardı. Eğer bankalar sınırsız şekilde borç vermeye devam ederse iş dünyasında asla kriz olmayacağı iddia ediliyordu. Ve böylece 1913'te Federal Rezerv Sistemi oluşturuldu. Bu sistem nominal olarak özel bankacıların sahip olduğu, fakat aslında hükümetin kefil olduğu, kontrol ettiği ve desteklediği on iki bölgesel Federal Rezerv bankasından oluşuyordu. Bu bankaların verdiği krediler pratikte (yasal olarak olmasa da) federal hükümetin vergi gücüyle destekleniyordu. Teknik olarak, altın standardına dayalı olarak çalışıyordu; bireyler hala altın sahibi olmaya özgürdü ve altın banka rezervleri olarak kullanılmaya devam ediyordu. Fakat şimdi altına ilave olarak, Federal Rezerv bankaları tarafından verilen krediler ("kağıt" rezervler) mevduat sahiplerine ödeme yapmak için geçerli yasal ödemeler olarak kullanılabiliyordu.

ABD'deki iş dünyası 1927'de ılımlı bir daralma geçirdiğinde, Federal Rezerv herhangi bir olası banka rezerv eksikliğini önlemek ümidiyle daha fazla kağıt rezerv üretti. Ancak daha feci olan Federal Rezerv'in İngiltere'ye yardım etmeye çalış-

masıydı. İngiltere, piyasa güçleri ihtiyaç duyduğunda, Bank of England'ın faiz oranlarının yükselmesine izin vermeyi reddetmesi üzerine (bu durum siyasi açıdan yanlış) bize karşı altın kaybediyordu. İlgili otoritelerin gerekçesi şöyleydi: eğer Federal Rezerv Amerikan bankalarına bol miktarda kağıt rezerv pompalarsa, ABD'deki faiz oranları İngiltere'dekilerle karşılaştırılabilir bir seviyeye düşecektir; bu durum İngiltere'nin altın kaybını durduracaktır ve faiz oranlarını yükseltme zorunda kalma siyasi utancını engelleyecektir.

“Fed” başarmıştı: altın kaybını durdurdu, fakat bu esnada neredeyse dünya ekonomisini mahvetmişti. Fed'in ekonomiyeye pompaladığı aşırı kredi borsaya taşı; müthiş bir spekülatif artış gerçekleşti. Federal Rezerv görevlileri gecikmiş halde aşırı rezervleri geri emdiler ve nihayet artışı frenlediler. Fakat iş işten geçmişti: 1929 yılı itibarıyla spekülatif dengesizlikler öylesine büyüktü ki, bu girişim keskin bir düşüşü ve onun sonrasında ekonomideki güven kaybını hızlandırdı. Bunun bir sonucu olarak Amerikan ekonomisi çöktü. İngiltere daha da kötü oldu; ve daha önceki hatasının tüm sonuçlarını giderme yerine, güven dokusundan geriye kalanları paramparça ederek ve dünya çapında bir dizi banka batışını sağlayarak, 1931'de altın standardını tamamen terk etti. Dünya ekonomisi 1930'ların Büyük Çöküşüne girdi.

Bir kuşak öncesini hatırlatan bir mantıkla devletçiler, Büyük Çöküş'e yol açan kredi çöküşü için büyük ölçüde altın standardının suçlanması gerektiğini savundular. Onlara göre altın standardı olmasaydı, İngiltere'nin 1931'deki altın ödemelerinden vazgeçmesi dünya çapındaki banka krizlerine yol açmıyacaktı. (İşin ilginç tarafı, 1913'ten beri bizim altın standardında değil, “*bir karma altın standardı*” olarak adlandırılabilen bir standart üzerinde olduğumuzdu; ancak suçlanan altın oldu.

Fakat artan sayıdaki refah-devleti savunucusundan gelen ve altın standardına karşı olan her türlü muhalefet, altın stan-

dardının kronik açık finansman ile (ki bu refah devletinin karakteristik işaretidir) uyuşmaz olduğunun anlaşılması ile güç kazandı. Akademik jargondan soyutlandığında refah devleti, çok çeşitli sosyal yardım programlarını desteklemek için, hükümetlerin bir toplumun üretken bireylerinin servetine el koyma mekanizmasından başka bir şey değildir. El koymanın çok önemli bir kısmı vergilendirme yoluyla olmaktadır. Fakat refah devletçileri, eğer siyasi gücü koruyacaklarsa, vergilendirme miktarının sınırlanması gerektiğinin ve büyük açık finansman programlarına başvurmak zorunda olduklarının çabucak farkına vardılar. Yani büyük sosyal yardım harcamalarının büyük kısmını finanse etmek için hükümet bonoları çıkarma yoluyla para ödünç almak zorundaydılar.

Bir altın standardı uygulamasında, bir ekonominin kaldırabileceği kredi miktarı ekonominin somut kıymetleri tarafından belirlenir, çünkü her kredi aracı en sonunda bazı somut kıymetler üzerine bir hak talebidir. Fakat hükümet bonoları somut servetlerle desteklenmez, sadece hükümetin gelecekteki vergi gelirlerinden onu ödeyeceği vaadi ile desteklenir ve finansal piyasalar tarafından kolayca kabullenilmez. Büyük bir hacimdeki yeni hükümet bonoları halka sadece gittikçe artan faiz oranları ile satılabilir. Bu nedenle bir altın standardı şartlarında hükümetin açık finansman yoluna gitmesi ciddi şekilde sınırlıdır.

Altın standardını terk etmek, refah devletçilerinin *bankacılık sistemini* sınırsız bir kredi verme yolu olarak *kullanmasını* mümkün kıldı. Bankaların karmaşık bir şekilde somut kıymetler olarak kabul ettiği ve gerçek mevduatlarıymış gibi –yani eski altın mevduatının bir benzeri olarak– muamele ettiği hükümet bonoları halinde kağıt rezervler ürettiler. Bir hükümet bonusu veya kağıt rezervlerle üretilen bir banka mevduatı sahibi gerçek bir kıymet üzerinde hak sahibi olduğuna inanmaktadır. Fakat gerçekte şimdi gerçek kıymetlerden daha fazla hak talepleri vardır.

Arz ve talep kanunu suçlanmamalıdır. Para arzı ekonomideki kıymetli değerlerin (ya da hak taleplerinin) arzına nispeten arttıkça, fiyatlar mutlaka yükselir. Böylece toplumun üretken üyelerince tasarruf edilen kazançlar mallar olarak değer kaybeder. Ekonomi defterlerinin alacak vereceğinin belirlenmesinden sonra kişi, kendi değer kaybının hükümet tarafından sosyal yardımlar veya diğer amaçlar için banka kredisi verme yoluyla finanse edilen hükümet bonolarından gelen para ile satın alınan mallara karşılık geldiğini anlar.

Altın standardının yokluğunda, enflasyon yoluyla el koymaya karşı tasarrufları korumanın yolu yoktur. Hiç bir güvenilir değer stok etme şekli yoktur. Eğer olsa, altın örneğinde olduğu gibi, hükümet ona sahip olmayı yasadışı hale getirmek zorunda kalırdı. Örneğin, eğer herkes tüm banka mevduatlarını gümüş, bakır veya diğer herhangi bir mala çevirmeye karar verse ve bundan sonra mallar karşılığında ödeme olarak çek kabul etmekten vazgeçse, banka depozitoları satın alma gücünü kaybedecektir ve hükümetçe yaratılan banka kredisi mallar üzerinde bir hak talebi olarak değersiz olacaktır. Refah devletçilerinin mali politikası servet sahiplerinin kendilerini korumak için hiçbir yolu olmamasını gerektirmektedir.

İşte bu refah devletçilerinin altına karşı olmalarındaki rezil sırdır. Açık finansman basitçe servete bir “gizli” el koyma işlemidir. Altın bu sinsi işlemin önünde engel olarak durmaktadır. Altın, mülkiyet haklarının bir koruyucusu olarak durmaktadır. Kişi eğer bunu kavrarsa, devletçilerin altın standardına karşı olan husumetini anlamakta da hiçbir zorluk çekmeyecektir.

7. AMERİKAN HÜR TEŞEBBÜSÜ ÜZERİNE NOTLAR*

Devletçiler tarafından hür teşebbüsü suçlamak ve hükümet kontrollü ekonomiyi savunmak için bir argüman olarak kullanılmış olan Amerikan endüstri tarihindeki tüm olayların detaylı, olgulara dayanan bir çalışması yapılsa, işadamlarının sebep olduğu iddia edilen durumların *sadece* hükümetin iş dünyasına müdahalesi tarafından yol açıldığı, zorunlu kıldığı ve gerçekleştirildiği anlaşılacaktır. Yaygın olarak büyük sanayicilere atfedilen kötülükler, regüle edilmeyen bir ekonominin sonucu değillerdi, fakat endüstri üzerindeki hükümet gücünün sonucu idiler. Resimdeki kötü kişi işadamı değil, yasa koyucuydu; hür teşebbüs değil, fakat hükümet kontrolleri idi.

İşadamları kurbanlardı, ancak kurbanlar suçu üstlerine almışlarken (ve hâlâ da alıyorlarken) suçlular kendi suçlarını (aynı suçu daha büyük ölçekte işlemek için daha büyük fırsatlar yaratmak amacıyla) güçlerinin artırılması için bir argüman olarak kullanmışlardır. Kamuoyu gerçekler konusunda öylesine yanlış bilgilendirilmiştir ki, şimdi bu ülkenin problemlerine bir çare olarak insanların kendilerini ilk baştan dumura uğratan zehirden daha fazlasını istedikleri bir aşamaya ulaştık.

Bunu göstermek için, sadece bir sanayiinin (Amerikan demiryollarının) tarihi konusunda yaptığım araştırma esnasında bulduğum bazı örnekleri aşağıda sıralayacağım.

*AYN RAND, Nathaniel Branden Enstitüsü tarafından yayınlanmıştır, New York, 1959.

Devletçilerin hükümet kontrolleri lehinde sunduğu argümanlardan birisi Amerikan demiryollarının asıl olarak hükümetin mali yardımıyla inşa edildiği ve bu yardım olmasaydı demiryollarını yapmanın imkânsız olacağı fikridir. Gerçekte, hükümetin demiryollarına yardımı ülkedeki tüm demiryollarının maliyetinin % 10'una denkti ve bu yardımın sonuçları demiryolları için feci olmuştur. Stewart H. Holbrook'un *Amerikan Demiryollarının Hikâyesi* (*The Story of American Railroads*) kitabından alıntılıyorum:

Yirmi yıldan biraz daha uzun bir sürede, hükümet yardımıyla kıtanın bir ucundan diğerine üç demiryolu inşa edildi. Her üçü de iflas mahkemelerinde sonuçlandı. Ve böylece, James Jerome Hill nakit veya arazi tahsisi olmadan Great Lakes'den Puget Sound'a bir demiryolu inşa edeceğini söylediğinde, yakın arkadaşları bile onun deli olduğunu düşünmüştü. Fakat onun Great Northern'i bir kuruş bile federal yardım olmadan Puget Sound'a ulaştı. Bu, çok cıfcaflı olan Erie Kanal inşasını bile utandıran bir başarıydı.¹

Herhangi bir demiryolu tarafından alınan hükümet yardımı derecesi o demiryolunun sıkıntıları ve başarısızlıkları ile doğrudan orantılıydı. En kötü skandal, dolandırıcılık ve iflas siciline sahip olan demiryolları, hükümetten en fazla yardımı alan demiryollarıydı. En iyi durumda olan ve asla iflas etmemiş olan demiryolları ise ne hükümet yardımı alan ve ne de isteyen demiryollarıydı. Bu kuralın istisnaları olabilir, fakat benim demiryolları üzerine okuduğum kadarı ile ben henüz iflas etmiş bir tane bile bulamadım.

Bu ülkede demiryollarının ilk inşa edilmeye başladığı dönemde, büyük miktarda gereksiz "aşırı hat inşası" olduğuna, başlatılmış ve faydasız olduğu anlaşıldıktan sonra terkedilmiş olan ve bu işle ilgilenenleri batırmış olan çok fazla sayıda hat

¹ New York: Crown Publishers, 1947, ss.8-9.

olduğuna inanılmaktadır. Devletçiler bu donemi sık sık hur teŗebbsn “plansız kaosunun” bir rneği olarak kullanırlar. Gerçek, kullanıŗsız demiryollarının çoğunun (belki de hepsi- nin) kar amaçlı olarak bir demiryolu inŗa etme niyetinde olan kiŗilerce değil, fakat bu giriŗimleri sadece devletten para elde etme amaı için baŗlatmıŗ olan siyasi nfuz sahibi spekulatr- ler tarafından inŗa edilmiŗ olduğudur.

Bu projeler için, arazi tahsisatı, sbvansiyonlar, devlet bo- noları, belediye bonoları vs. gibi pek çok yardım tipi vardı. Kısa yoldan bir miktar hkmet parası elde edebilmek için pek çok spekulatr, yaptıkları demiryollarının geleceği veya ti- cari imkânları konusunu hiç dŗnmeden demiryolu proje- lerine baŗlamıŗlardır. Seçtikleri yerlerin demiryoluna ihtiyaı olup olmadığına veya bu yerlerin herhangi bir ekonomik ge- leceğe sahip olup olmadığına bakmadan, her trl yere, mil- lerce uzunlukta kalitesiz ray dŗeme iŗi yapmıŗlardır. Bu kiŗi- lerden bazıları parayı almıŗlar ve hiçbir demiryolu alıŗmasına baŗlamadan kaybolmuŗlardı. Amerikan demiryollarının orijini- nin vahŗi, ahlâksız bir spekulasyon donemi olduğuna dair yay- gın izlenimin kaynağı budur. Oysa bu donemin iŗadamlarınca doğru, özel, ticari bir amaç için planlanan ve yapılan demiryol- ları ayakta kaldılar, baŗarılı oldular ve yer tercihlerindeki sıra dıŗi ngrnn haklılığını ispatladılar.

Demiryollarımız arasında, en skandallı gemiŗler Union Pa- cific ve Central Pacific’in (ŗimdi Southern Pacific olarak ad- landırılmaktadır) gemiŗleridir. Bunlar bir hkmet sbvansi- yonu ile inŗa edilmiŗ olan demiryolları idi. Union Pacific, inŗa- sından hemen sonra, belki de herhangi bir demiryolu tarihin- deki en rezil skandal ile iflas etti; skandal resmi yolsuzluk ie- riyordu. Demiryolu, bir kapitalist olan Edward H. Harriman tarafından devralınana kadar da doğru şekilde organize edil- medi ve ynetilmedi.

Kaliforniya'nın "Büyük Dördü" tarafından federal sübvansiyonlarla inşa edilen Central Pacific, demiryollarına karşı yaygın şekilde atfedilen tüm kötülüklerden suçlu olan demiryolu idi. Neredeyse 30 yıl boyunca, Central Pacific Kaliforniya'yı kontrol etti, bir tekel sürdürdü ve eyalete hiçbir rakibin girmesine müsaade etmedi. Feci navlunlar uyguladı, bunları her yıl değiştirdi; ve başka demiryolu alternatifleri olmayan bütün Kaliforniya çiftçisinin ve yük sahiplerinin kelimenin tam anlamıyla tüm kârını aldı. Bunu mümkün kılan şey neydi? Kaliforniya yasamasının gücü. Büyük Dörtlü yasamayı kontrol ediyordu ve bu sayede yasal kısıtlamalarla eyaleti rekabetçilere kapalı tuttu. Bu gibi kısıtlamalar arasında Büyük Dörtlü'ye Kaliforniya'nın bütün sahil hattının kontrolünü veren ve herhangi bir diğer demiryolunun limana girmesini yasaklayan bir kanun da vardı. Bu 30 yıl boyunca, Kaliforniya'da rekabet edecek olan demiryolu inşa etmek ve Central Pacific'in tekeli kırma için özel şirketlerce pek çok girişimde bulunuldu. Bu girişimler serbest ticaret ve serbest rekabet metotlarıyla değil, fakat *yasama faaliyetine* yenildi.

Büyük Dörtlü'nün bu 30 yıllık tekeli ve uygulamaları daima büyük işletmelerin ve hür teşebbüsün kötülüklerinin bir örneği olarak zikredilmektedir. Ancak Büyük Dörtlü'deki şirketler hür teşebbüsler değillerdi; onlar gücünü regüle edilmeyen ticaret yoluyla elde etmiş olan işadamları değillerdi. Onlar bugün karma ekonomi olarak adlandırılan şeyin tipik temsilcileri idiler. İş dünyasına yasama müdahalesi ile güç elde etmişlerdi; onların suiistimallerinin hiçbirisi özgür, regüle edilmemiş bir ekonomide mümkün olmazdı.

Aynı Central Pacific, 1870'lerin sonundaki, çiftçilerin arazilerinin ellerinden alınmasına ve kanlı ayaklanmalara yol açmış olan bir arazi meselesinden dolayı da kötü şöhretlidir. Bu olay, iş dünyasına karşı olan *Ahtapot (The Octopus)* romanının Frank Norris tarafından yazılmasının temelini oluşturan, büyük halk içerlemesine yol açmış olan ve tüm demiryollarından ve tüm

büyük işletmelerden nefret edilmesine sebep olmuş olan olaydır. Fakat bu olay, hükümet tarafından Büyük Dörtlü'ye verilen bir araziye ilgilendiriyordu; ve ardından gelen adaletsizlik sadece yasama ve yargı yardımıyla sağlanmıştır. Ancak, bu olayda hükümetin iş dünyasına müdahalesi suçlanmamıştı, iş dünyası suçlanmıştı.²

Terazinin diğer tarafında, en temiz geçmişe sahip olan, en zor şartlarda en başarılı şekilde inşa edilen ve bütün Amerikan Kuzeybatısının gelişmesinden tek başına sorumlu olan demiryolu J. J. Hill tarafından hiçbir federal yardım alınmaksızın oluşturulan Great Northern vardı. Ancak Hill'e, bütün yaşamı boyunca, Sherman Yasası ile bir tekelci (!) olduğu gerekçesiyle hükümet tarafından eziyet edildi.

En büyük adaletsizlik, yaygın yanlış anlamayla New York Central'den Commodore Vanderbilt'ine yapıldı. O daima “yaşlı bir korsan,” “bir Wall Street canavarı” vs. olarak adlandırılır ve sözde acımasız Wall Street faaliyetleri için eleştirilir. Fakat işte size gerçek hikâye. Vanderbilt, daha sonraları *New York Central* sistemi olacak olan birkaç küçük, tanınmamış demiryolu inşa etmeye başladığında, New York ve Harlem adlı demiryolunun New York şehrine girmesine izin vermesi için Şehir Konseyinden bir işletim hakkı almak zorundaydı. Konseyin yolsuzluklara bulaştığı biliniyordu; eğer birisi işletim hakkı istiyorsa onun bedelini ödemek zorundaydı ve Vanderbilt bunu ödedi. (Bunun için o mu ayıplanmalı, yoksa ayıp hükümetin konu üzerinde keyfi, sorumsuz bir gücü elinde bulundurması ve Vanderbilt'in başka tercihi olmaması gerçeğinde mi aranmalı?) Onun demiryolunun şehre girme hakkı olduğu duyulunca, onun şirketinin hisseleri yükseldi. Kısa bir müddet sonra, Konsey aniden işletme hakkını iptal etti ve Vanderbilt'in hisseleri düşmeye başladı. (Vanderbilt'in parasını alan) meclis üyeleri bir spekülâtörler kligi ile birlikte

² Central Pacific'in olgusal gerçeklere dayanan bir tarihi için, Oscar Lewis'in *Büyük Dörtlü (The Big Four)*, New York: Alfred A. Knopf, 1938 adlı eserine bakınız.

Vanderbilt hisselerini düşük değerle satıyordu. Vanderbilt onlarla m¼cadele etti ve demiryolunu kurtardı. Onun acımasızlığı, borsaya gelen hisselerini derhal satın almasıydı ve böylece hisselerinin fiyatının düşük değere satanların istediği seviyeye düşmesini engellemekti. Vanderbilt, bu m¼cadelede sahip olduğu her şeyi riske etti, fakat kazandı. Klik ve meclis üyeleri ise meteliksiz kaldı.

Ve bu yetmezmiş gibi, aynı numara bir müddet sonra bu kez New York Eyalet Meclisini içerecek şekilde yeniden sahnelendi. Vanderbilt sahibi olduğu iki demiryolunu birleştirmeye izin verecek bir kanuna ihtiyaç duyuyordu. Yine meclis üyelerine gerekli kanun teklifini geçirme vaadi için ödeme yapmak zorunda kaldı. Şirketinin hisseleri yükseldi, yasama üyeleri bu hisseleri düşük değerle satmaya başladı ve Vanderbilt'e söz verdikleri yasayı reddettiler. Vanderbilt, tekrar aynı Wall Street m¼cadelesine girmek zorunda kaldı, ürküt¼c¼ bir sorumluluk aldı, sahip olduğu her şeyi artı arkadaşlarından borç aldığı milyonları riske etti, fakat kazandı ve Albany'deki yöneticileri perişan etti. "O, b¼t¼n meclisi mahvettik ve bazı onur üyeleri yemek paralarını bile ödeyemeden evlerine dönmek zorunda kaldılar" demiştir.

Bug¼nlerde bu hikâyenin detayları hakkında hiçbir şey söylenmemekte veya bilinmemektedir ve Vanderbilt'in şimdi hük¼met kontrollerini savunanlarca h¼r teşebb¼s¼n köt¼l¼ę¼n¼n örneklerinden birisi olarak kullanılması büyük bir tezattır. Albany'li yöneticiler unutulmuştur ve Vanderbilt bir kötü adam rol¼ne sokulmuştur. Eğer şimdi Vanderbilt hakkında neyin kötü olduğunu sorarsanız, onlar şöyle diyecektir: "Niçin, o Wall Street'te gaddarca davrandı ve pek çok insanın hayatını mahvetti."³

İş dünyası ve hük¼met konusundaki genel kafa karışıklığının en iyi gösterimi Holbrook'un *Amerikan Demiryollarının Hikâyesi* adlı eserinde bulunabilir. Sayfa 231'de Bay Holbrook ş¼nu yazıyor:

³ Bu hikâyenin detayları için David Marshall'ın *B¼y¼k Merkez (Grand Central)*, New York: McGraw-Hill (Whittlesey House), 1946, ss 60-64 ve Alvin F. Harlow'un, *Y¼zyılın Yolu (The Road of the Century)*, New York: Creative Age Press, 1947, ss. 166-173 kitaplarına bakınız.

Neredeyse birinci gününden itibaren, demiryolları politikacıların ve onların yordakçıların hakaretlerine maruz kalmak veya şu veya bu tip şantajlarına karşılık para ödemek zorundaydı. Metodun başarısı neredeyse kesindi; genellikle bir eyalet meclisinin üyesi olan politikacı, bu eyalette demiryolları için maliyetli olacak veya sıkıntı yaratacak olan bir yasa tasarlardı. Sonra bunu bir yasa tasarısı haline getirirdi, halkın canavar demiryollarına karşı korunması için bu tasarının geçmesi gerektiğini dile getirir ve sonra demiryollarından bir kişinin insanlık tarihi kadar eski bir metotla kendisini vazgeçirmesini bekledi. Bir meclisin bir oturumuna demiryollarını rahatsız etmek üzere sunulan 35 kadar fazla, rekor sayıda yasa teklifi bulunmaktadır.

Ancak, aynı kitapta Bay Holbrook sadece dört sayfa sonra (235-236) şunları yazıyor:

Kısaca 1870 itibarıyla, zamanın hatiplerinin pek çoğunun söylediğı üzere, demiryolları kendi başlarına buyruk olmuşlardı. Tıpkı ray ve lokomotif satın aldıkları gibi, ABD senatör ve temsilcilerini de nakit para ile satın almışlardı. Bütün yasama organlarına ve çoğu kez eyalet mahkemelerine de sahiptiler... 1870'deki demiryollarını yozlaşmış olarak adlandıırırsak çok sert bir ifade kullanmamış oluruz..

Bu iki ifade arasındaki bağlantı ve onlardan çıkarılacak olan hüküm görünüşe göre Bay Holbrook'un aklına asla gelmemiştir. Onun suçladığı ve "yozlaşmış" olarak adlandırdığı demiryollarıdır. Eğer bu yasama organları demiryollarının ölüm-kalım kararını ellerinde tutuyorlarsa, demiryolları "bütün yasamaya sahip olmaya çalışmaktan" başka ne yapabilirdi? Hayatta kalmak istiyorlarsa demiryolları rüşvete başvurmadan başka ne yapabilirdi? Kimin suçlanması gerekirdi ve yozlaşmış olan kimdi; işini sürdürme hakkı için "koruma" parası

ödemek zorunda olan demiryolları mı, yoksa bu hakkı satma gücünü elinde bulunduran politikacılar mı?

Büyük işletmelere karşı bir diğer yaygın suçlama bencil özel şirketlerin, pazarlarını ortadan kaldıracak olan yeni bir buluşla tehdit edildiklerinde ilerlemeyi engellediği ve geciktirdiğidir. Hiçbir özel şirket, hükümet yardımı olmadan bunu yapamaz ve yapmamıştır da. Demiryollarının başlangıç dönemi buna iyi bir örnektir. Zamanın taşımacılığının büyük kısmını yapan kanal ve buharlı gemi sahipleri demiryollarına şiddetle karşı çıkıyorlardı. Kanal şirketlerinin teşviki ile çeşitli yasamalardan demiryollarının gelişimini engellemeye veya durdurmaya çalışan bazı kanun, düzenleme ve kısıtlamalar geçirildi. Bu “kamu refahı”(!) adına yapıldı. Mississippi üzerinde ilk demiryolu köprüsü kurulduğunda, buharlı nehir gemileri sahipleri köprü yapımına aleyhine tazminat davası açtılar ve mahkeme köprünün bir “maddi engelleme ve sıkıntı yaratan şey olarak” yıkılmasına karar verdi. Anayasa Mahkemesi az bir farkla kararı tersine çevirdi ve köprünün yıkılmamasına karar verdi.⁴ Eğer bu az fark tersi yönde olsaydı, tüm ABD’nin endüstriyel gelişmesinin ne olacağını; ve bu tür kararlar, nesnel bir kanıtla alınmayıp siyasi güçle teçhiz edilmiş birkaç adamın keyfi kararına bırakıldığında tüm iktisadi gelişmenin kaderinin ne olacağını kendimize soralım.

Demiryolu sahiplerinin hükümeti yozlaştırarak işlerine başlamadıklarına dikkat çekmek önemlidir. Onlar sadece kendilerini korumak için yasa koyuculara rüşvet vermek zorunda kaldılar. İlk ve en iyi demiryolu inşa ediciler kendi başlarına büyük riskler alan, kendi sermayeleri olan ve hükümet yardımı almayan hür müteşebbislerdi. Spekülatörlerin ve yasa koyucuların yeni devin sahip olduğu her şeyi sağlamak için oyuna dahil olması, ancak bu hür işadamlarının yeni sanayinin ülke için müthiş bir servet potansiyeli taşıdığını ispatlamasından

⁴ Frank H. Spearman’ın *Büyük Demiryollarının Stratejisi (The Strategy of Great Railroads)*, New York: Scribner’s, 1904, s. 273-276. cserinc bakınız.

sonra olmuştur. Demiryolu sahiplerinin rüşvete başvurusu, ancak yasa koyucuların berbat ve imkânsız düzenlemeleri onlar aleyhine meclislerden geçirme tehdit ve şantajında bulunmaya başladıklarında olmuştur.

Kendi özel paralarıyla başlayan en iyi demiryolu yapıcılarının ne rakiplerini boğmak için ve ne de herhangi bir tip özel yasal avantaj veya ayrıcalık için yasa koyuculara rüşvet vermemiş olması önemlidir. Onlar servetlerini kendi kişisel becerileriyle kazanmışlardı. Eğer Commodore Vanderbilt gibi rüşvete başvurmuşlarsa, bu sadece birleşme izni gibi bazı suni kısıtlamaları ortadan kaldırmak için olmaktaydı. Onlar yasama organından bir şey *almak* için değil, fakat sadece yasama organını önlerinde engel olmaktan kaldırmak için para ödediler. Fakat Central Pacific'in Büyük Dörtlüsü gibi hükümet yardımıyla başlayan demiryolu inşacıları hükümeti özel avantajlar için kullanmışlardı ve servetlerini kişisel beceriden ziyade yasalara borçluydular. İşte bu herhangi bir tür veya derecedeki karma ekonominin kaçınılmaz sonucudur. Daha az kabiliyetli bir kişinin kendisinden daha iyi olan rakiplerini yok edebilmesi ancak hükümet düzenlemeleri yardımıyla olur ve bu kişi ekonomik yardım için hükümete koştan tek insan tipidir.

Bu bir tesadüfi kişilikler, “dürüst olmayan işadamları” veya “dürüst olmayan yasa koyucular” meselesi değildir. Dürüst olmama sistem içinde vardır ve sistem tarafından yaratılır. Bir hükümet ekonomik kontrol gücünü elinde tuttuğu müddetçe, mutlaka özel bir “seçkin,” “nüfuzlu bir aristokrasi” yaratacaktır; dürüst olmayan türden politikacıları yasama organlarına çekecektir; dürüst olmayan işadamlarının avantajına çalışacaktır ve dürüst ve beceriklileri cezalandıracak ve sonunda da yok edecektir.

Anlatılan örnekler en bariz olanlardan sadece bir kaçıdır; hepsi aynı konuya işaret eden çok fazla sayıda başka örnekler de vardır. Bunlar tek bir sanayiün geçmişinden alınmıştır.

Eğer diğer Amerikan sanayilerinin tarihleri de benzer detayla araştırılsa nelerin bulunabileceğini siz düşünün.

Şimdi Marksizm'in halkın aklında yarattığı ve çoğu insanın düşünmeden kabul ettiği kafa karışıklığını gidermenin zamanıdır. Bu karışıklık, ekonomik kontrollerin hükümetin gerekli bir görevi olduğu, hükümetin iktisadi sınıf çıkarları için bir araç olduğu ve konunun sadece hükümetin hangi özel sınıf veya baskı grubuna hizmet edeceği olduğu şeklindeki fıkirdir. Çoğu insan, güya çalışanların çıkarlarına hizmet eden kontrollü bir ekonomi olan refah devletinin aksine, hür teşebbüsün sanayicilerin çıkarlarına hizmet eden kontrollü bir ekonomi olduğunu düşünür. *Kontrolsüz bir ekonomi* fikri veya olasılığı tamamen unutulmuştur ve şimdi kasıtlı olarak göz ardı edilmektedir. Çoğu insan Great Northern'in sahibi J. J. Hill ile Central Pacific'in Büyük Dörtlüsü gibi işadamları arasında hiçbir fark görmemektedir. Çoğu insan işadamlarının hükümeti daima yozlaştıran dolandırıcılar olduğunu ve çözümün hükümetin sendikalarca yozlaştırılmasına izin verilmesi olduğunu söyleyerek farkı basitçe göz ardı etmektedir.

Mesele serbest ticaret kontrolünden veya sendikaların kontrolünden yana olma meselesi değildir, kontroller ve özgürlük arasında tercih yapma meselesidir. Yine mesele, refah devletine karşı Büyük Dörtlü meselesi değildir, bir yanda Büyük Dörtlü ve refah devleti, diğer yanda J. J. Hill ve diğer tüm dürist işçiler ve diğer kişiler konusudur. Kimin adına olursa olsun, ekonominin hükümetçe kontrolü sanayi tarihimizdeki tüm kötülüklerin kaynağıdır ve çözüm bir laissez-faire kapitalizmidir, yani üretime, ticarete her türlü hükümet müdahalesinin önlenmesi ve Kilise ile Devletin ayrılmasındaki sebeple ve aynı şekilde Devlet ve Ekonominin ayrılmasıdır.

8. SANAYİ DEVRİMİNİN KADINLAR VE ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ*

ÇOCUK İŞGÜCÜ VE SANAYİ DEVRİMİ

Kapitalizm tarihinin en az anlaşılmış ve en saptırılmış yönü çocuk işgücü konusudur.

Fabrika sisteminin doğuşunun, kapitalizm öncesi çağda, gençlik çağına ulaşması bile mümkün olamayacak olan on binlerce çocuğa bir geçim, bir hayatta kalma yolu sağlamış olduğunun farkına varılmadıkça, 18. yüzyıl sonunda ve 19. yüzyılın başındaki Sanayi Devrimi esnasında İngiltere'deki çocuk işgücü konusunun anlaşılması mümkün değildir.

Fabrika sistemi genel yaşam standardında bir artışa, kentlerdeki ölüm oranlarında hızlı bir düşüşe ve çocuk ölümlerinde azalmaya yol açmıştır ve benzeri görülmemiş bir nüfus artışı sağlamıştır.

1750'de İngiltere'nin nüfusu altı milyondur; 1800'de dokuz milyon ve 1820'de 12 milyondur. Bu, benzeri hiçbir çağda görülmemiş bir nüfus artışıydı. Nüfusun yaş dağılımı büyük ölçüde değişmişti; çocuk ve genç oranı aniden artmıştı. "Londra'da doğanlar içinde beş yaşından önce ölenlerin oranı" 1730-49 dönemindeki % 74.5'ten 1810-29 döneminde

*ROBERT HESSEN, *The Objectivist Newsletter*, Nisan ve Kasım 1962.

% 31.8'e düşmüştü.¹ Normalde çocukluk döneminde ölecek olan çocuklar şimdi yaşama şansına sahipti.

Hem artan nüfus ve hem de artan yaşam süresi, kapitalizmin sosyalist ve faşist eleştiricilerine emekçi sınıfın şartlarının Sanayi Devrimi esnasında gittikçe kötüleşmekte olduğu yalanını söyledi.

Kapitalizmi, Sanayi Devrimi döneminde çocukların içinde bulunduğu şartlar nedeniyle suçlayan kişi hem ahlâken adil değildir ve hem de tarihi göz ardı etmektedir, çünkü kapitalizm aslında çocukların önceki çağdaki durumlarına kıyasla çok büyük iyileştirmeler getirmiştir. Bu adaletsizliğin kaynağı Dickens ve Bayan Browning gibi yanlış bilgilendirilmiş duygusal romancılar ve şairler, Southey gibi ortaçağ ilimleri uzmanları ve Engels ve Marks gibi ekonomi tarihçileri olarak kasılan siyaset tarihi yazarları idi. Bunların hepsi, Sanayi Devriminin güya ortadan kaldırdığı emekçi sınıfın geçmişteki “altın çağını” belirsiz şekilde toz pembe gösteriyorlardı. Tarihçiler onların iddialarını desteklememişti. Araştırmalar ve sağduyu, yerli sanayinin fabrika öncesi durumunun iyi gösterilmesi oyununu bozdu. Bu sistemde işçi bir dokuma tezgâhı veya iş tezgâhı için maliyetli bir başlangıç yatırımı yapıyordu veya ağır kiralar ödüyordu ve söz konusu olan spekülâtif risklerin çoğunu kendisi yükleniyordu. Yedikleri az ve tekdüzeydi ve hatta geçinebilmeleri sık sık eşi ve çocukları için iş bulup bulunmamasına bağlıydı. Bir aile yaşantısının veya yeterli ışığı olmayan, uygun şekilde havalandırılmayan ve kötü şekilde inşa edilmiş bir kulübede birlikte çalışmanın romantik olan veya kıskanılacak olan hiçbir yanı yoktu.

Çocuklar Sanayi Devrimi öncesinde nasıl iyi durumdaydı? 1697’de John Locke, Ticaret Kuruluna yoksulluk ve kötü durum konusunda bir rapor yazdı. Locke sağlığı iyi olan bir çalı-

¹ Mabel C. Buer, *Sanayi Devriminin İlk Günlerinde Sağlık, Servet ve Nüfus (Health, Wealth and Population in the Early Days of the Industrial Revolution)*, 1760-1815, London; George Routledge & Sons, 1926, s.38.

şan erkek ve karısının iki çocuktan daha fazlasına bakamayacağına hesaplıyordu ve *üç yaş üzerindeki bütün çocuklara*, kendilerine yemek verilecek olan çalışma okullarında ip eğiterek ve örgü örerek hayatlarını kazanmalarının öğretilmesini tavsiye ediyordu. Locke, “bunların evde ebeveynlerinden alabilecekleri şeyin ekmek ve sudan fazla bir şey olmayacağını ve bunun da çok kıt olacağını” söylüyordu.

Profesör Ludwig von Mises bize şunu hatırlatıyor:

Fabrika sahiplerinin kimseyi fabrikalarında çalışmaya zorlayacak gücü yoktu. Onlar sadece kendilerine sunulan ücretlerle çalışmaya hazır olan kişileri işe alabilirlerdi. Her ne kadar bu ücretler düşük olsa da, yine de bu yoksul kişilerin kendilerine açık olan diğer herhangi bir alanda kazanabileceklerinden çok daha yüksekti. Fabrikaların, ev kadınlarını çocuklarının yanından veya mutfaklardan ve çocukları da oyunlarından çekip aldığı doğru değildir. Bu kadınların pişirecek ve çocuklarına yedirecek hiçbir şeyi yoktu. Bu çocuklar yoksuldu ve açlık çekiyorlardı. Onların sığınacağı tek yer fabrika idi. Fabrika kelimenin gerçek anlamında onları açlıktan ölmekten kurtardı.²

Fabrika çocukları ebeveynlerinin ısrarı ile işe gittiler. Çocukların çalışma saatleri çok uzundu ancak, iş çoğu kez çok kolaydı; çoğunlukla bir örgü veya dokuma makinesinin başında durmak ve koptuklarında ipleri bağlamak gibi. Fabrika yasası için tahriklerin başlaması çocuklardan dolayı olmadı. İngiltere’deki ilk çocuk işgücü yasası (1788), Sanayi Devriminden çok öncesine ait kirli, tehlikeli ve fabrikalarla ilgili olmayan bir iş olan baca temizleyiciliği yapan sefil çocukların çalışma saatlerini ve şartlarını düzenliyordu. Fabrika çocukları ile ilgili olan ilk Kanun, *bir hükümet kuruluşu olan mahal-*

² Ludwig von Mises, *Human Action*, New Haven Connecticut: Yale University Press, 1949, s.615.

li otoriteler tarafından kelimenin tam anlamıyla köle olarak çalıştırılanları korumak için kabul edildi: bunlar, yasal olarak bölgenin fakirleri olan, koruma kanunu görevlilerinin gözetimi altındaki terkedilmiş veya ana-babasız olan ve bu görevlilerce uzun ve ücretsiz çıraklık dönemi sözleşmeleri altında, kıt kanaat geçim karşılığı çalıştırılan yoksul çocuklardı.

Çalışma ve temizlik şartlarının daha yeni ve daha büyük fabrikalarda en iyi olduğu bildirilmiştir. 1819 ve 1846 arasında peş peşe gelen Fabrika Kanunları çocuk ve gençlerin istihdamına artan kısıtlamalar getirdikçe, fabrika müfettişleri tarafından daha kolayca ve daha sıkça teftişlere ve incelemelere maruz kalan büyük fabrika sahipleri, çocuk istihdam eden fabrikaların nasıl çalıştırılacağı konusundaki detaylı, keyfi ve sürekli değişen kanunlara maruz kalmaktansa, gittikçe çocuklara iş vermemeyi tercih etmeye başladılar. Yasama müdahalesinin sonucu, hayatta kalmak için çalışmak zorunda olan çocukların, çalışma, temizlik ve güvenlik şartları çok daha kötü olan küçük, eski ve daha ücra fabrikalarda iş aramak zorunda kalması idi. Bir iş bulamayanlar yüzlerce yıl önceki akranlarının konumuna, yani düzensiz tarım işçilerinin ve hatta daha kötüsü, Profesör von Mises'in ifadesiyle, "ülkeye yayılacak olan serseri, dilenci, avare, soyguncu ve fahişeler konumuna" düştüler.

Çocukların çalışması kanun kararıyla sona erdirilmedi; çocukların hayatta kalmak için ücret kazanmasına ekonomik olarak gerek kalmadığında, ebeveynlerinin gelirleri kendilerini geçindirmeye yeterli hale geldiğinde sona erdi. Bu çocuklara fayda sağlayanlar ve onlara özgürlüklerini verenler yasa koyucular veya fabrika müfettişleri değildi, ancak imalatçılar ve üretimi finanse edenlerdi. Onların çabaları ve makine yatırımları genel ücretlerde bir artışa, daha ucuza bol miktarda mala ve genel yaşam standardında karşılaştırılmaz bir artışa yol açtı.

Sanayi Devrimini eleştirenlere uygun cevabı Profesör T. S. Ashton vermektedir:

Bugün Hindistan ve Çin ovalarında, dışarıdan bakıldığında, gündüz kendileriyle dolaşan, gece uyudukları yeri paylaşan sığırların yaşamından daha iyi olmayan bir hayat yaşayan, dert yüklü ve aç kadın ve çocuklar vardır. Bu Asya standartları ve bu makinesiz dehşet, bir sanayi devriminden geçmeksiz sayıca artanların kaderidir.³

Buna Sanayi Devrimi ve sonucundaki zenginliğin, kapitalizmin başarısı olduğunu ve diğer herhangi bir politik-ekonomik sistem altında başırlamayacağını ekleyeyim. Kanıt olarak, size sanayileşme ile kılığı bir araya getiren Sovyet Rusya'nın durumunu gösteriyorum.

KADIN VE SANAYİ DEVRİMİ

Kapitalizmi lanetleyebilmek için önce onun tarihinin saptırılması gereklidir. Sanayi kapitalizminin sefaletten ve kadının aşağılanması başka bir şeye yol açmadığı fikri kapitalizm karşıtlarının bir inanç gibi benimsediğı bir konudur. Bu görüş de çocukların Sanayi Devrimi tarafından sömürüldüğü ve kurban edildiğı fikri kadar yaygındır ve kadar yanlıştır.

Bu görüşün kaynağını inceleyelim. Kapitalizmin kadınlara getirdiğı faydaları anlamak için, kadınların kapitalizm altındaki konumlarının önceki yüzyıllardaki konumları ile karşılaştırılması gerekir. Fakat 19. yüzyıl kapitalizm karşıtları bunu yapmadılar; bunun yerine, geçmişi överek ve bunun aksine modern olan her şeyi küçümseyerek tarihi çarpıttılar ve saptırdılar.

Örneğin, Kapitalizmin en fanatik 19. yüzyıl düşmanlarından biri olan Richard Oastler, Orta Çağlarda herkesin maddi ve manevi olarak 19. yüzyıl başındakinden daha iyi durumda olduğunu iddia ediyordu. Ortaçağ İngiltere'sini tanımlayan Oastler, kaybolan altın çağı şöyle övüyordu: "Aah, ah... İngil-

³ T. S. Ashton, *Sanayi Devrimi (The Industrial Revolution)*, 1760-1830, London: Oxford University Press, s.161.

tere bir zamanlar ne güzel bir gemiydi! İyi inşa edilmişti, mürettebatı iyiydi, iyi donatılmıştı ve teçhiz edilmişti! O zamanlar gemideki herkes şen, neşeli ve mutluydu.”

Bunlar “nüfusun çoğunun köle konumunda çiftçiler olduğu, toplumsal statüsü ile sınırlı olduğu, hayat şeklini değiştirme özgürlüğü olmadığı veya doğduğu yerden göç edemediği;” insanların kendilerinin çoğunu yok eden musibetler karşısında, tekrarlanan kıtlıklar ve en iyi durumda yarı dolu midelerle, mutlu olma şansına sadece mezardan sonraki hayatta sahip olduğu; insanların bir tarihçiye “Sağlık açısından, onlar için söylenecek tek olumlu şey, çok kolay yanmaları idi”⁴ dedirtecek şekilde kir ve haşaratla bulaşık evlerde yaşadığı yüzyıllar hakkında söylenenlerdi.⁵

Oastler ortaçağcılarının görüşünü temsil ediyordu. Onlarla aynı fikirde olan sosyalistler de eşit derecede kusurlu tarihçilerdi.

Örneğin, sanayi öncesi 17. yüzyılı ve 18. yüzyıl başını tanımlayan Friedrich Engels şunu iddia etmişti: İşçiler iyi konforlu bir hayatta adaletli bir şekilde, dindar ve dürüst olarak, basit bir yaşam sürüyorlardı; ve maddi durumları kendilerinden sonrakilerden çok daha iyi idi.”

Bunlar bilhassa çocuklar arasında çok yüksek derecede ölüm oranlarının olduğu, hijyenin girmediği kalabalık şehir ve kasabaların bulunduğu, aşırı derecede yüksek cin tüketimi ile ünlü bir çağ hakkında yazılmıştı. Emek sınıfının öğünleri yulaf unu, süt, peynir ve bira ile sınırlıyken ekmek, patates, kahve, çay, şeker ve et hâlâ pahalı lüks mallardı. Sabun çok pahalı olduğundan ve (on yıl veya bir jenerasyon dayanmak zorunda olan) çamaşırlar sık yıkandıklarında dayanmayacakları için banyo yapma ve çamaşır yıkama çok nadirdi.

Sanayi Devrimi ile oluşturulan en hızlı değişim tekstil üre-

⁴ Buer, s.250.

⁵ *A.g.e.* s.58.

timinin evden fabrikaya kayması idi. “Ev endüstrisi” olarak adlandırılan önceki sistemde ip eğirme ve dokuma işçinin kendi evinde eş ve çocukların yardımı ile yapıldı. Kapitalizm karşıtlarından biri, teknolojik ilerlemeler tekstil üretiminin fabrikalara kaymasını mecbur kıldığında bu durumun “sosyal bir ünite olan evin parçalanmasına” yol açtığını söylemişti.⁶

Bayan Neff onaylayıcı tarzda, “ev endüstrisi sisteminde ebeveynler ve çocuklar birlikte çalışmak zorundaydı, ailede tek yönetici olan baba aile kazancını alıyor ve harcamaları yönlendiriyordu.” Sözlerinin devamında sesi kınamaya dönüşerek şöyle anlatılıyordu: “Fakat fabrika sisteminde aile üyelerinin hepsi kendilerine ait kazançlara sahip oluyordu, fabrikanın farklı bölümlerinde yaşıyorlar ve eve sadece uyku ve yemek için geliyorlardı. Ev bir barınaktan başka pek bir şey değildi.”

Bu gibi eleştirmenler, zina, eşini aldatma ve fahişelik gibi o çağın her sosyal probleminden fabrikaları sorumlu tutmaktadırlar. Fabrikalarda çalışan kadınlar eleştirilirken gizli olarak bir kadının yerinin evi olduğu, ona uygun tek rolün kocası için evini yönetmek ve onun çocuklarını büyütmek olduğu fikri vardır. Kızların ebeveynlerinin özenli denetiminden uzaklaşması ve erken evlilikler için; ve daha sonra ihmalkâr anne ve ev kadını olmalarını teşvik ettiği için ve kadınların itaat eksikliği ve lükse düşkünlükleri için de fabrikalar suçlanıyordu. Sanayi Devriminin hangi tip “lüksleri” emekçi-sınıf bütçesinin ulaşabileceği bir seviyeye getirdiği de fabrika öncesi sistemin bir suçlamasıdır. Kadınlar takunya yerine ayakkabı, şallar yerine şapkalar, “sıradan gıdalar” yerine leziz yiyecekler (kahve, çay ve şeker gibi) istemesi bu tip lükslerdi.

Eleştirmenler artan hazır-giyim alışkanlığını kınamaktaydılar ve yün ve ketenin pahalı olmayan pamukla değiştirilmesini

⁶ Wanda Neff, *Victoria Döneminin Çalışan Kadını* (*Victorian Working Women*), New York: Columbia University Press, 1920, s.51.

artan bir fakirlik alameti olarak görüyorlardı. Kadınlar, tekstil üretimindeki devrimden dolayı daha ucuza satın alabilecekleri şeyleri elle yapmamaları nedeniyle eleştiriliyorlardı. Elbiseler artık on yıl dayanmak zorunda değildi; kadınlar artık kaba iç eteklikleri kirden ve eskilikten dolayı parçalanana kadar giymek zorunda değildi; ucuz pamuklu elbiseler ve iç çamaşırları kişisel hijyende bir devrim meydana getirmişti.

Kadınların fabrikalarda niçin çalıştığına dair en yaygın iki 19. yüzyıl açıklaması şunlardı: a) “erkekler, hanımları tarafından geçindirilen evlerde işsiz kalmak istiyorlardı,” ve b) fabrika sistemi “yetişkin erkeğin yerini değiştirdi ve ‘kocalarına ve ailelerine bakma görevini’ kadına yükledi.” Bu suçlamalar Exeter Üniversitesi’nden Dr. Margaret Hewitt’in *Victoria Çağında Kadınlar ve Anneler (Wives and Mothers in Victorian Age)* adlı mükemmel eserinde incelendi. Onun hükmü şuydu: “Bu varsayımların hiçbirinin herhangi bir istatistiksel dayanağı yoktur.”⁷

Aslında kadınlar fabrikalarda çok daha klasik sebeplerden dolayı çalıştılar. Dr. Hewitt bunları sayıyor: pek çok kadın “kocasının geliri evi ayakta tutmaya yeterli olmadığı” için çalıştı; diğer bazıları dul kalmıştı veya terkedilmişti; bazıları kırsırdı veya yetişkin çocuklardı; bazıları kocaları işsiz olan veya mevsimlik işlerde çalışan kadınlardı; ve birkaçı da kocalarının ücretleri gerekli ihtiyaçları sağlamaya yeterli ise de evdeki ekstra rahat için para kazanmak amacıyla çalışmayı tercih ediyordu.⁸

Fabrika sisteminin bu kadınlara sunduğu şey, sefalet ve alçalma *değil*, fakat bir hayatta kalma idi, ekonomik bağımsızlık idi, en basit yaşam seviyesi üstüne çıkmanın bir yolu idi. Her ne kadar 20. yüzyıl şartları ile karşılaştırıldığında, 19. yüzyıl fabrika şartları zor idiyse de, gittikçe artan sayıda kadın fabrikalarda çalışmayı evde hizmet veya tarım gruplarında bellerini bükten çalışma veya madenlerde yük taşıma işi gibi diğer alter-

⁷ London: Rockliff, 1958, s.190.

⁸ *A.g.e.* ss.192, 194.

natiflere tercih ettiler; dahası eğer bir kadın kendini geçindirebilirse erken evliliğe yönelmiyordu.

Fabrikaları sürekli olarak aşığlayan ve “eski iyi günleri” öven Profesör Trevelyan bile şu itirafta bulunuyor:

...fabrikalarda çalışmaya giden kadınlar hayattaki en iyi şeylerden bazılarını kaybetseler de [Trevelyan burada ne kastettiğini açıklamıyor] bağımsızlık kazanırlardı... Kazandıkları para kendilerine aitti. Fabrika onlara zamanla diğer kadınların kıskandığı bir ekonomik konum sağlamıştı.

Ve Trevelyan şu hükme varıyordu: “Emekçi sınıfı evi artık küçük bir fabrika olmadığından, çoğu kez daha konforlu, sessiz ve temiz olurdu.”⁹

Fabrika sistemine karşı çıkanlar hâlâ, evde ip dokuyan ve örgü örenlerin, büyük bir sanayi kompleksinde sadece bir çarkın dişlisi olarak sahip oldukları üretme onurunu kaybettiklerini savunmaya çalışırlar. Dr. Dorothy George bu tezi kolayca çürütüyor: Bir mekiği saatlerce ileri geri atarak monoton ve sıkıcı bir şekilde çalışan ortalama bir dokumacının bugünkü bir bahçe meraklısının aldığı hazzı duyması muhtemel görünmüyor.¹⁰

Nihayet, fabrikada çalışmasının kadınları, manevi hususları bir tarafa bırakıp maddi konforla çok fazla ilgilenir yaptığı suçlaması yapıldı.

Kapitalizmden önce kadınların içinde yaşadığı sefalet onlara İncil’deki emri yaşattırmış olmalıydı: “Ne dünyayı ve ne de dünyadaki şeyleri sev.” Fakat kapitalizmin üretken ihtişamı bu görüşü mağlup etti. Bugün, bu görüşün önde gelen savunucuları Profesör Galbraith ve Demir Perde’nin arkasındaki azla yetinmeyi tavsiye eden vaizlerdir.

⁹ George M. Trevelyan, *İngiliz Sosyal Tarihi (English Social History)*, New York and London: Longmans, Green & Company, 1942, s.487.

¹⁰ M. Dorothy George, *England in Transition: Life and Work in the Eighteen Century*, London, 1953, p.139.

9. DÜRÜSTLÜĞE SALDIRI*

“Dürüst olmayan ve vicdansız özel teşebbüs uygulamalarına” karşı tüketicilerin korunması, refah devletçiliğinin asli unsurlarından birisi olmuştur. Kendi başlarına bırakılırlarsa işadamlarının güvenilir olmayan gıda ve ilaçlar, hileli tahviller ve kalitesiz binalar satacakları iddia edilir. Buna göre, işadamlarının “açgözlülüğüne karşı” tüketicinin korunması için, Saf Gıda ve İlaç İdaresi, Tahviller ve Mübadele Komisyonu ve çeşitli inşaat düzenleme kuruluşlarının zaruri olduğu savunulur.

Fakat tüketicinin en iyi koruyucusu işadamlarının bizzat bu “açgözlülüğüdür” veya daha doğrusu onların kâr peşinde koşmasıdır.

Kolektivistlerin tanımayı reddettikleri şey, dürüst ticaret ismine ve kaliteli bir ürüne sahip olmanın her işadamlarının kendi çıkarına olduğudur. Çalışan bir işletmenin pazar değeri onun para kazanma potansiyeli ile ölçüldüğünden, isim veya “iyi niyet” işletmenin fiziksel fabrikası ve ekipmanlarını gibi bir kıymettir. Pek çok sayıdaki ilaç şirketi için, marka adının satılabilirliğini yansıtan isim değeri çoğu kez onun asıl kıymetidir. Kalitesiz veya tehlikeli bir ürünün satışı yoluyla kaybedilen isim, şirketin fiziksel değerleri bozulmadan kalsa da, ilaç şirketinin pazar değerini büyük ölçüde düşürecektir. Bir komisyonculuk firmasının pazar değeri, onun iyi niyet kıymetleri ile daha yakından ilişkilidir. Yüzlerce milyon dolarlık tahviller her gün

*ALAN GREENSPAN, *The Objectivist Newsletter*, Ağustos, 1963.

telefonla el değiştirmektedir. Bir komisyoncunun sözünün doğruluğuna veya taahhüdüne olan en küçük bir şüphne ona bir gecede işini kaybettirir.

Regüle edilmeyen bir ekonomide isim bu nedenle önemli bir rekabet aracıdır. Üst kalitede bina yapma şöhreti olan inşa-atçılar daha az titiz ve dikkatli rakiplerinden pazarı alacaklardır. En iyi isimli tahvil satıcıları komisyon işinin çoğunu elde eder. İlaç imalatçıları ve gıda işleyicileri kendi marka adlarını iyi kalite ile eş anlamlı yapmak için yarışırılar.

Doktorlar da yazdıkları ilacın kalitesi konusuna karar vermede bu kadar titiz olmalıdır. Onlar da iş dünyası içindedirler ve güvenilirlik için rekabet ederler. Köşedeki bakkal da böyledir: eğer para kazanmak istiyorsa sağlıksız ürünler satmayı göze alamaz. Aslında, öyle veya böyle, her mal ve hizmet üreticisi veya dağıtıcısı isim rekabeti içindedir.

Bir isim elde etmek ve onu finansal bir kıymet haline getirmek, yıllar süren sürekli bir mükemmel performans gerektirir. Sonrasında, bu ismi korumak ondan da büyük bir çaba ister: bir şirket, bir anlığına veya kalitesiz bir ürün için kalite standartlarının düşmesine izin vererek yılların yatırımını riske etmeyi göze alamaz; anlık bir “kısa sürede büyük bir vurgun” elde etme fikri de onu yoldan çıkaramaz. Piyasaya yeni gelenler piyasadaki yerleşik, isimli şirketlerle derhal rekabet edemez ve eşit bir isim elde etmek için daha mütevazı bir ölçekte çalışarak yıllar geçirmek zorundadır. Bu şekilde bir titiz çalışma teşviki belli bir üretim alanının her seviyesinde işlemektedir. Bu teşvik, hür teşebbüs sisteminin kendi içinde olan bir koruyucusudur ve tüketicilerin işletme sahtekarlığına karşı tek gerçek korumasıdır.

Hükümet düzenlemeleri tüketiciyi korumanın alternatif bir yolu değildir. Malların kaliteli olmasını veya bilginin doğru olmasını sağlamaz. Onun tek “katkısı” tüketicinin “koruyucusu” olarak teşvik yerine kuvveti ve korkuyu koymaktır. Hükümetlerin basın açıklamalarında yumuşak ifadeler kullanılması-

na rağmen, yasal düzenlemenin dayanağı silâhlı güçtür. Bütün yasal düzenlemelerin özelliği olan sonsuz kâğıt yığınlarının altında bir silâh bulunur. Peki bunun sonuçları nelerdir?

Gresham Kanununu alıntılalım: kötü “koruma” iyi korumayı kovar. Tüketicuyu kuvvet kullanarak koruma girişimi, onun teşvik ile sağladığı korumayı zayıflatır. İlk olarak, böyle bir koruma iyi ismi olan şirketi bilinmeyenle, yeni gelenle veya kapkaççı ile aynı kefeye koyma suretiyle iyi ismin değerini azaltır. Pratikte, herkesin eşit derecede şüpheli olduğu ve aksini gösteren kanıtlarla dolu yıllar bile bir insanı bu şüpheyne maruz kalmaktan kurtarmaz. İkincisi, böyle bir koruma, keyfi biçimde belirlenmiş olan minimum standartlara uyan her şirketin her ürünü için (aslında sağlanması mümkün olmayan) bir otomatik güvenlik garantisi verir. İsim değeri, tüketicilerin satın aldığı mal ve hizmetleri tercih etmesinde muhakemesini kullanmasının gerekli olduğu gerçeğine dayanmaktadır. Hükümetin “garantisi” bu gereksinimi zayıflatmaktadır; pratikte tüketicilere, hiçbir tercih veya muhakemenin gerekmediğini ve bir şirketin geçmişinin (yıllarca başarılı olmasının) önemsiz olduğunu bildirmektedir.

Yasal düzenlemenin dayanağı olan minimum standartlar aşama aşama maksimumlar olmaya da başlar. Eğer inşaat sistemi inşaat için minimum standartlar koyarsa, bir inşaatçı bu standartları aştığında çok fazla rekabet avantajı elde etmez ve bu nedenle sadece minimumları elde etmeye çalışır. Eğer vitaminler için minimum değerler belirlenirse, ortalama kalitenin üzerinde bir şey üretmek fazla kârlı olmayacaktır. Minimum standartları sürdürme girişimi bile aşama aşama imkânsız hale gelir, çünkü kaliteyi düşürme yönündeki teşvikler minimumları bile kemirmeye başlar.

Hükümet yasal düzenlemelerini hazırlayanların aklındaki amaç, bir şey yaratmaktan ziyade bir şeyi önlemektir. Eğer ilaç şirketinin bilim adamları tarafından mucizevi bir ilaç geliştire-

rilirse hükümet düzenleyicisi bundan itibar kazanmaz; fakat eğer hükümet görevlisi thalidomidi* yasaklarsa itibar kazanır. Negatif özellik üzerinde böylesine durulması en vicdanlı yasa koyucuların bile çalıştığı sistemin özelliğidir. Sonuç, ilaçlarla ilgili araştırmalar, ilaçların test edilmesi ve dağıtılması üzerine faaliyet gösteren ve gittikçe büyüyen bir sınırlayıcı yasamanın ortaya çıkmasıdır. Bütün araştırmalarda olduğu gibi, bu araştırmanın da ikincil ödülleri (var olan ilaçların geliştirilmesi) ortadan kaldırmadan yeni bir ilacın geliştirilmesine kısıtlamalar getirmek söz konusu değildir. Kalite geliştirme ve yenilik birbirinden ayrılmaz şeylerdir.

İnşaat kanunlarının halkı koruması beklenir. Fakat yeni teknolojik keşiflerle uzun süre önce aşılmış olan inşaat standartlarına bağlı kalma dayatmasına maruz kalan inşaatçılar, çabalarını yeni ve daha güvenilir inşaat tekniklerini uygulama yerine eskiyi sürdürmeye yönlendirmektedir.

Kuvvete ve korkuya dayalı yasal düzenlemeler ticari işlemlerdeki ahlâki dayanağı zayıflatmaktadır. İnşaat standartlarını karşılamaktansa bina tefişçisine rüşvet vermek daha ucuzdur. Kapkaççı bir tahvil işlemcisi bütün S.E.C. standartlarını çabucak yerine getirebilir, saygınlık anlamını elde edebilir ve halkı dolandırmaya başlayabilir. Regüle edilmeyen bir ekonomide, işlemci kendisine para yatıracak bazı yatırımcıları teşvik etmeye yetecek güven konumuna ulaşmadan önce, itibarlı işler yaptığı bir kaç yıl harcamak zorunda kalacaktı.

Bu nedenle, yasal düzenlemeyle tüketicinin korunması bir hayaldir. Yasal düzenleme tüketiciyi dürüst olmayan işadamlardan korumak yerine, tüketicinin sahip olduğu tek güvenilir korumayı, iyi isim için rekabeti aşama aşama yok etmektedir.

Bu şekilde tüketici tehlikeye atılırken, “koruyucu” yasal düzenlemenin asıl kurbanı üretici olan işadamlarıdır. İşadamları

* Hamilelik döneminde kullanan annelerin çocuklarında sakat doğumlara yol açan sakinleştirici ve hipnoz meydana getiren bir ilaç (Çevirmen).

rının iyi isim elde etme yönündeki rekabetini yok edecek şekilde çalışan yasal düzenleme, iş adamlarının oluşturmak için yıllarını verdiği iyi niyetin piyasa değerini düşürmektedir. Bu, dürüstlikle yaratılan servete bir zorla el koyma olayıdır. Bir işletmenin değeri (serveti) onun para kazanma becerisine bağlı olduğu için, bir hükümetin, bir şirketin fabrikasına el koyması veya onun isminin değerini düşürmesi davranışları aynı kategoride yer alır; her ikisi de zorla el koyma davranışlarıdır.

Dahası, “koruyucu” düzenleme yasası önleyici hukuk kategorisine girer. İşadamları, daha herhangi bir suç *işlemeden* hükümet baskısına maruz kalmaktadırlar. Serbest bir ekonomide hükümet, ancak bir sahtekarlık yapıldığında veya bir müşteriye ispatlanabilir bir zarar verildiğinde devreye girebilir; ve bu gibi durumlarda gereken tek koruma ceza hukuku korumasıdır.

Hükümet düzenlemeleri potansiyel dolandırıcıları ortadan kaldırmaz, fakat sadece onların faaliyetlerinin belirlenmelerini güçleştirir veya örtbas edilmelerini kolaylaştırır. Dahası, bireysel dolandırıcılık ihtimali diğer herhangi bir grup insan için olduğu kadar hükümet görevlileri için de geçerlidir. Bir denetçi veya bürokratin üstün muhakeme, bilgi veya dürüstlüğü sahip olduğunu garanti edecek hiçbir şey yoktur ve keyfi güce sahip olan bu kimselere güvenmenin ölümcül sonuçları da aşıkardır.

Kolektivistlerin belirgin özelliği onların özgürlüğe ve serbest piyasa işlemlerine olan kökleşmiş güvensizlikleridir; fakat onların temel fikirlerini çok açık bir şekilde ortaya koyan, onların sözde “tüketicinin korunmasını” savunmalarıdır. İnsan motivasyonu için kuvveti ve korkuyu teşvik ve ödülün yerine koyarak, kendilerine ait şu insan tanımını ifşa ediyorlar: gerçek bencil çıkarı “kapkaççılıkta” ve “hızlı vurgunlarda” yatan, anlık olarak faaliyet gösteren akılsız hayvan. Aslında onlar üretim işleminde zekanın rolünü ve modern bir sanayiye devam

ettirmek için gereken geniş entelektüellik seviyesini ve uzun vadeli vizyonu göz ardı ettiklerini itiraf etmektedirler. Onlar kapitalizmin teşvik gücü olan ahlâki değerlerinin önemini anlayamadıklarını itiraf etmektedirler. Kapitalizm, insanın kendi çıkarı ve kendine saygı duymasına dayanır; dürüstlük ve güvenilirliği vazgeçilmez erdemler olarak kabul eder ve bu erdemlerin piyasada karşılığını bulmasını sağlar. Bu şekilde insanların, ahlâksızlıklarıyla değil, sadece erdemleriyle ayakta kalmasını gerektirir. Refah devletçilerinin önleyici hukuk, başkalarının işine burnunu sokan bürokratlar ve kronik korku kısıtması ile iyileştirilmesini önerdikleri şey, işte bu üstün ahlâk sistemidir.

10. YAYIN DALGALARININ MÜLKİYET STATÜSÜ*

İnsan bilgisinin veya çabasının uygulanmasını gerektiren herhangi bir maddi unsurun veya kaynağın insana faydalı olabilmesi için, üzerinde bilgi ve çabayı uygulayanların hak sahibi olduğu özel mülkiyet olması gerekir.

Bu bilhassa yayın frekansları ve yayın dalgaları için geçerlidir, çünkü bunlar insan faaliyeti ile üretilirler ve başka türlü bulunmamaktadırlar. Tabiatta bulunan şey sadece potansiyeldir ve dalgaların içinde seyahat etmesi gereken boşluktur.

Tıpkı aynı ray bölümleri üzerinde aynı anda iki trenin gidemeyeceği gibi, yayınlar da aynı anda birbirlerine “engel olmadan” aynı bölgede aynı frekansı kullanamazlar. Arazi sahipliği ile yayın kanalları sahipliği arasında fark yoktur. Mesele sadece bu özel alanda mülkiyet haklarının uygulanmasının tanımlanması işidir. Amerikan hükümeti maalesef bu görevde hesaplanamaz feci sonuçlar meydana getirecek şekilde başarısız olmuştur.

Bir yayın ve bir konser arasında hiçbir temel fark yoktur: ilki sadece daha uzak mesafelere sesi yayar ve daha karmaşık teknik ekipman gerektirir. Hiç kimse bir piyanist bana ait parmakları ve piyanoyu sahiplendi iddiasında bulunamaz, fakat konser salonu içinde piyanistin ürettiği ses dalgalarının yayıldığı hava “kamu mülkiyetidir” ve bu nedenle piyanist hükümetten bir li-

*AYN RAND, *The Objectivist Newsletter*, Nisan, 1964.

sans almadan bir konser verme hakkına sahip değildir. Oysa bu durum yayıncılık endüstrimize yutturulan bir saçmalaktır.

Yayın frekanslarının “kamu mülkiyeti” olması gerektiği fikrine destek olarak asıl argüman Yargıç Frankfurter tarafından özlü bir şekilde ifade edilmiştir: “[Radyo] olanakları sınırlıdır; onları kullanmak isteyen herkes için bu olanak bulunmamaktadır; basitçe, radyo spektrumu herkesi kapsayacak kadar geniş değildir. Birbirlerini engellemeden çalışabilecek istasyon sayısı konusunda sabit bir doğal sınırlama vardır.”

Bu argümandaki yanılğı açıktır. Yayın frekansları *sınırlıdır*, konser salonları sayısı da öyle; petrol veya buğday ya da mücevherler de öyle; dünyadaki ekilebilir alanların miktarı da öyle. *Sınırsız miktarda* bulunan hiçbir maddi unsur veya değer yoktur. Ve eğer belli bir “imkânı” kullanma “istegi” onu kullanım hakkı için kriter ise, bu durumda evrenin, kazanmadığını isteyenlerin arzuları için yeterince büyük olmadığı açıktır.

Bireysel hakları korumak ve onun bir parçası olarak bu hakların uygulanması ve onlarla ilgili kararlar verilebilmesi için kanunlar oluşturmak hükümetin gerçek görevidir. Belli bir faaliyet alanında bireylerin haklarının uygulanmasının tanımlanması (tanımlamak, yani belirlemek; yaratmak, icat etmek, bağışlamak veya kamulaştırmak *değil*) hükümetin sorumluluğudur. Her önemli keşif veya icattan sonra, mülkiyet haklarının uygulanmasının tanımlanması sorusu sıkça gündeme gelmektedir, örneğin petrol hakları sorusu, dikey hava hakları sorusu vs. Çoğu durumda, Amerikan hükümeti, ilgili tüm bireysel hakların ortadan kaldırılması *değil*, korunması doğru prensibini rehber almaktadır.

Daha önceden sahipsiz bir alanda, sıfırdan özel mülkiyet oluşturulması için uygun olan metodun dikkate değer bir örneği hükümetin batı sınırını yerleşime açtığı ve “kamu arazisini” özel sahiplere terk ettiği 1862 Homestead Kanunudur. Hükü-

met yaklaşık 65 hektar büyüklüğünde bir araziyi üzerinde yerleşecek ve beş yıl onu işleyecek olan herhangi bir yetişkin vatandaşta sundu; bu beş yılın sonunda arazi o kişinin olacaktı. Her ne kadar bu arazi orijinal olarak “kamu mülkiyeti” olarak görülse de, onun tahsisat metodu *askında* (*aslında*, fakat açık ideolojik niyetle değil) doğru prensibi izledi. Vatandaşlar hükümete bir mal sahibiymiş gibi *ödeme yapmak* zorunda değillerdi; mülkiyet *kendileri* ile başladı; ve onlar araziyi “mülkiyet” kavramının kaynağı ve kökü olan metotla, *kullanılmayan* maddi kaynak üzerinde çalışarak, yabani nitelikteki bir şeyi medeni bir yerleşim haline getirerek kazandılar. Böylece bu durumda hükümet bir sahip olarak değil, fakat sahipsiz kaynakların *sorumlusu* olarak, potansiyel sahiplerinin kaynakları alma kurallarını nesnel bir tarafsızlıkla belirleme *sorumlusu* olarak işlev görmektedir.

Yayın frekanslarının tahsisatındaki prensip ve eğilim de *bu* olmalıydı.

Radyo yayıncılığının, yasal tanımlamalar yokluğunda, çatışan bireysel talepler arenası haline gelecek olan yeni bir maddi kaynak alanı açmış olduğu anlaşılır anlaşılmaz, hükümet yayın kanallarında Homestead Kanununa benzer bir kanunu; yeni alandaki özel mülkiyet haklarını tanımlayan, bir radyo frekans kullanıcısının belli bir süre bir istasyonu işlettikten sonra ona sahip olacağı kuralını ortaya koyan ve bütün frekansları öncelik kuralına göre (yani “ilk gelen ilk alır” kuralına göre) dağıtan bir kanunu yürürlüğe koyması gerekirdi.

Ticari radyoculuğun gelişmesinin pek çok yıllık mücadele ve denemeler gerektirdiğini ve “heveslilerin” altına hücumunun, bir bilinmeyenler dünyasında macera riskini almış olan öncüler bu durumu büyük ticari değeri olan parlak bir umut haline getirene kadar başlamadığını aklınızda tutun. Onu yaratan insanlardan başka herhangi bir kişi hangi hakla, sistemle veya standartla bu değerle hak iddia edebilir.

Eğer hükümet özel mülkiyet hakları prensibine sarılmış olsaydı ve öncülerin mülkiyeti yasal olarak sağlanmış olsaydı, daha

sonra bir radyo istasyonu elde etmek isteyen bir sonradan gelen onu (diğer herhangi bir mülkiyette olduğu gibi) orijinal bir sahipten *satın almak* zorunda kalacaktı. Var olan frekansların sayısının sınırlı olduğu gerçeği, orijinal sahiplerin konumlarını daha da sabitleştirmek için değil, fakat mülkiyetlerini ekonomik olarak en iyi şekilde kullanmadıklarında onların sahipliğini tehdit edecek şekilde işlerdi, ki bu serbest rekabetin diğer her türlü mülkiyete yaptığı şeydir). Sınırlı bir arz ve artan bir talep ile, piyasaya bir radyo istasyonunun (daha sonraları TV istasyonunun) piyasa değerini öylesine yükseltirdi ki, sadece en başarılı kişinin onu satın almaya veya onu muhafaza etmeye gücü yeterdi; kâr elde edemeyen bir kişi bu kadar değerli bir mülkiyeti uzun süre israf etmeyi sürdüremezdi. Serbest bir piyasada bir girişimin başarısını veya başarısızlığını kim belirler? *Halk* (her biri tek, çaresiz, kendi başına olamayan, dünyadaki iradesinin sözcüsü olarak bir kaç bürokratin kasıtlılık yaptığı bir *kolektivite değil*, kendi kararını veren, bireysel üreticiler, izleyiciler ve dinleyicilerin bütünü olarak halk).

“Kıt olma” argümanının aksine, eğer siz sınırlı bir kaynağı bütün insanlara açık hale getirmek isterseniz, onu bir özel mülkiyet yapın ve serbest, açık bir pazara atın.

Bu arada, “kıtlık argümanı” gerçek anlamında bile eskimiş bir argümandır: ultra yüksek frekansların keşfiyle bugün geliştirilmelerine öncülük yapmaya istekli potansiyel başvuruclarının sayısından daha fazla yayın kanalı bulunmaktadır. Alışıldığı üzere “hevesliler” yaratmayı değil, diğerleri tarafından yaratılanların ödülleri ve avantajlarını almayı isterler.

Radyo ve televizyonun kolektifleştirilmelerinin tarihi özet biçimde ve bir tür mikro evren halinde, kapitalizmin yok ediliş sürecini ve sebeplerini gösterir. Bu, kapitalizmin, sözde savunucularının felsefi hatası nedeniyle yok edilmekte olduğunun zarif bir ifadesidir.

Kolektivistler, sıkça radyonun ilk yıllarını hür teşebbüsün başarısızlığına bir örnek olarak verirler. Yayıncıların radyo

üzerinde hiçbir mülkiyet hakkına, hiçbir yasal koruma veya başvurma hakkına sahip olmadığı bu yıllarda yayın kanalları, isteyeninin istediği frekanstan yayın yaptığı ve istediği kişinin yayınına engel olduğu, kimsenin müdahale etmediği bir kaos alanı idi. Bazı profesyonel yayıncılar özel anlaşmalarla kendi frekanslarını bölmeye çalıştılar, fakat bunu diğerleri üzerinde uygulayamadılar; zarar verici uygulamalarda bulunan amatör seriserilerin müdahalesi ile de mücadele edemediler. İşte bu durum radyonun hükümetçe kontrolü üzerine ısrar etmek için ve onun bir gerekçesi olarak kullanılmıştır.

Bu, düşmanlarının kötülükleri yüzünden kapitalizmin suçlanmasının bir örneğidir.

Yayın kanalları kaosu bir hür teşebbüs değil fakat bir *anarşi* örneği idi. Bu kaos, özel mülkiyet hakları tarafından değil, fakat bizzat bu hakların olmayışı tarafından oluşturulmuştur. Bu örnek, kapitalizmin niçin anarşi ile uyumsuz olduğunu, niçin insanların bir hükümete ihtiyaç duyduğunu ve bir hükümetin doğru fonksiyonunun ne olduğunu göstermiştir. İhtiyaç duyulan şey *kontroller* değil, *yasallık* idi.

Dayatılan şey kontrollerden de kötü bir şeydi: tam millileştirmeydi. Aşama aşama, karşı çıkılmayan bir şekilde (ideolojik hata sonucu) yayın kanallarının “halka” ait oldukları ve “kamu mülkiyeti” oldukları kabul edildi.

Eğer o dönemin entelektüel durumunu bilmek istiyorsanız, sizden aşağıdaki alıntının yazarının siyasi ideolojisini tahmin etmenizi isteyeceğim:

Radyo iletişimi, sadece özel kazanç, özel reklam veya meraklıların eğlencesi için yürütülecek olan bir iş olarak görülemez. Kamu itimatı ile ilgili bir kamu işidir ve asıl olarak, diğer kamu imkânları ile aynı derecede ve aynı genel prensipler esasına dayalı olarak, kamu çıkarı açısından değerlendirilmelidir.

Hayır, bu sözler işletmelerden nefret eden “kamu çıkarını” “özel kazanç” üstünde tutmaya istekli olan bir kolektivist tarafından söylenmemiştir. Bir sosyalist planlamacı ve komünist bir komplocu tarafından da söylenmemiştir; bu söz zamanın Ticaret Bakanı olan Herbert Hoover tarafından 1924’te söylenmiştir.

Radyo’nun hükümet tarafından kontrolü için mücadele veren ve Ticaret Bakanı olarak hükümetin gücünü zamanın yasalarının koyduğu sınırlar ötesine genişletmek isteyen ve hiçbir yasal otoritesi olmadığı bir konuda radyo lisanslarına ayrıntılı şartlar eklemeye çalışan ve bu girişimi defalarca mahkemelerden dönen Hoover’di. Bütün otokratik yetkisi, takdir yetkisi, tanımlanmamış ve tanımlanamaz yetkileri ile Federal Radyo Komisyonunu şekillendirmiş olan ve 1927 Kanunu olarak bilinen Radyo sanayiinin (ve o zamanlar henüz doğmamış olan televizyon sanayiinin) sahip olduğu bu çirkinlik anıtından, büyük ölçüde Hoover’in etkisi sorumluydu. (Federal Radyo Komisyonu’nu Federal İletişim Komisyonuna -F.C.C.- dönüştüren 1934 Kanunu da dahil, küçük değişikliklerle, bugün tüm esaslar bakımından yayıncılık sanayini yöneten temel yasadır.)

F.C.C. başkanı Newton N. Minow 1962’de “şu anda yapmakta olduğumuz şey New Frontier ile başlamamıştır” demiştir. Haklıydı.

1927 Kanunu, hükümeti, yayıncıların haklarını teknik karışıklıklardan koruyan bir hava trafiği polisi rolüne (ki bu rol bir hükümetten istenen ve bir hükümetin uygun olarak yapması gereken şeydi) sınırlamıyordu. Kanun, Federal Radyo Komisyonunun radyo lisanslarına başvuranlar hakkında karar vereceği ve onları kabul veya reddedeceği bir kriter olarak “kamu çıkarına, rahatlığına veya ihtiyacına” hizmetten bahsediyordu. “Kamu çıkarı” diye bir şey olmadığından (bireysel vatandaşların bireysel çıkarlarının toplamı haricinde), bu kolektivist yavan laf asla tanımlanmadığından ve asla tanımlanamayacağından

dan, bu durum yayıncılık sanayi üzerindeki totaliter güce (Komisyona atanan her tip bürokrata) açık bir çek vermek anlamına geliyordu.

“Kamu çıkarı” (yani şu yayın istasyonu işleticilerinin kafalarını blok üzerine koyarak her üç senede bir test etmek zorunda kaldıkları kolektivizm giyotininin entelektüel bıçağı) yayın istasyonu sahiplerinin başlarının üzerine, kapitalizmin düşmanları tarafından değil, bizzat liderleri tarafından konmuştur.

Yasal düzenleme ve kontroller için hükümete koşanlar, “kamu mülkiyeti” ve “kamu çıkarına” hizmet fıkırına alkış tutan ve böylece Bay Minow ve Bay Henry gibilerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayanlar (öncülerden bazıları ve bugün şikayetçi olan ve protesto eden yayıncılık sanayinin sorumlularından bazıları da dahil) sözde “muhafazakârlar”dı.

Yayıncılık sanayi kurbanların onayı ile köleleştirildi; ama onlar tamamen masum kurbanlar değillerdi.

Karma ekonomiye inanan pek çok işadamı kapitalizmin gerçek tabiatından hoşlanmamaktadır; onlar bir konuma hak ile değil fakat iltimaslarla sahip olmanın daha güvenli olduğuna inanmaktadırlar; serbest bir piyasa rekabetinden dehşete düşmektedirler ve bir bürokratin arkadaşlığını kazanmanın çok daha kolay olduğunu düşünmektedirler. Onların “sosyal güvenlik” tarzları fayda değil iltimastır. Onlar “anlaşabilecekleri” “iyi bir arkadaş” olan ve onları acımasız yabancidan, becerikli bir rekabetçiden koruyacak olan bir bürokratin teveccühünü kazanmada, onu baskı altına almada, ona rüşvet vermede daima başarılı olacaklarına inanmaktadırlar.

“Kamu çıkarının” tescilli bir hizmetçisi ve “kamu mülkiyetinin” lisanslı kullanıcısı statüsünde olmanın özel imtiyazlarını düşünün. Bu konum o kişiyi ekonomik rekabette ulaşamayacak bir pozisyona koymakla kalmaz, onu aynı zamanda özel bir mülkiyetle ilgili sorumluluktan ve *masraflardan* da korur. Ona, bir serbest piyasa sisteminde müthiş bir fiyat öde-

mek zorunda olacağı ve bugün yaptığı anlamsız çöplükleri yayınladığında çok uzun bir süre elinde tutamayacağı bir yayın frekansını kullanma hakkını karşılıksız olarak verir.

İşte “kamu çıkarı” doktrininin oluşturduğu çıkar çevreleri bunlardır ve herhangi bir şekil, versiyon veya derecedeki “kamu mülkiyeti” doktrininden fayda sağlayanlar da bunlardır.

Şimdi mülkiyet hakları olmadığına başka hiçbir hakkın mümkün olmadığı gerçeğinin pratik ispatına bakalım. Eğer bu ülkede sansür ve konuşma özgürlüğü üzerine baskı bir şekilde yerleşirse, bunlar radyo ve televizyonda ortaya çıkacaktır.

1927 Kanunu bir hükümet komisyonuna yayıncıların meşleki kaderleri üzerine, (esas kriter “kamu çıkarı” olarak) tam bir yetki verdi ve aynı zamanda Komisyonun radyo programlarını sansürlemesini yasakladı. Başlangıçtan itibaren, yıllar geçtikçe giderek daha gür olarak, pek çok ses bunun uygulaması imkânsız olan bir çelişki olduğuna işaret etmektedir. Eğer bir komisyon üyesi bir yayın lisansına başvuranlardan hangisinin “kamu çıkarı” için en iyi şekilde hizmet edeceğine karar vermek zorunda ise, bunu, başvuran kişinin sunduğu veya sunacağı programların içeriği, niteliği ve değeri hakkında hüküm vermeden nasıl yapabilir?

Eğer kapitalizm herhangi bir gerçek entelektüel savunucuya sahip olmuş olsaydı, bu tip bir çelişkiye en sesli karşı çıkanlar onlar olacaktı. Fakat bu söz konusu değildi: bu durumu, serbest konuşmayı savunmak için değil, fakat Komisyonun programları sansür etme “hakkını” desteklemek için *devletçiler* değerlendirdiler. Zira, “kamu çıkarı” kriterine karşı çıkılmadıkça, mantık devletçilerin tarafındaydı.

Sonuç (temel prensiplerin gücünü bir kez daha gösterecek şekilde) beklenendi: aşama aşama, dikkat çekmeyen bir tarzda, gittikçe hızlanan adımlarla, Komisyon radyo ve televizyon programlarının içeriği üzerindeki kontrolünü artırdı; yıllardır gizli olarak bilineni aşikâr hale getiren Bay Minow’un açık tehditlerine ve ültimatolarına gelindi. Hayır, Komisyon spesi-

fık programları sansürlemedi: sadece lisans yenileme zamanında programların içeriğine karıştı. Oluşturulan şey, bir mahkemenin dönme ihtimali olan açık sansürden daha kötü idi: bu, nesnel olmayan herhangi bir yasanın alışılmış ve tek sonucu olan ispatlanamaz, elle tutulamaz, sinsi, memnun-olmama sansürüydü.¹

Bütün iletişim araçları birbirini etkiler. Televizyon gibi güçlü bir medya unsurunun gri, uysal, korku yüklü, uyuşuk kafalı sıradanlığının kültürümüzün ahlâksızlığına yaptığı katkının boyutunu hesaplamak imkânsızdır.

Medyanın diğer tüm unsurları etkilenmeksizin bir medya iletişim unsuru yok edilemez. Radyo ve televizyon sansürü bir *oldu bitti* olarak tamamen hazmedildiğinde, diğer tüm medyanın (kitaplar, dergiler, gazeteler, konferanslar) dikkat çekmeyecek tarzda, gayri resmi olarak ve aynı metotla sansürü kabul etmesi çok sürmeyecektir; açıkça “kamu çıkarı” adına, gizli olarak ise hükümetin misilleme korkusu nedeniyle. (Bu süreç halihazırda gerçekleşmektedir.)

“İnsan” haklarının mülkiyet hakları ile ilişkisi konusu işte böyledir.

“Kamu mülkiyeti” kolektivist bir uydurma olduğundan, bir bütün olarak kamu, “mülkiyetini” ne kullanabileceğinden ve ne de onu düzenleyebileceğinden, bu “mülkiyet” daima bir politik “seçkin” tarafından, kamuyu (kelimenin tam anlamıyla malı olmayan proletaryalardan oluşan kamuyu) yönetecek olan küçük bir klik tarafından üstlenilecektir.

Eğer bir kolektivist teorinin realiteden ne kadar uzak olduğunu anlamak isterseniz kendinize şunu sorun: hangi algılanabilir standartla yayın kanallarının, elektronik kavramını asla al-

¹ Mart 1962 ve Temmuz, 1963'deki *Objectivist Newsletter*'da yer alan “Have Gun, Will Nudge” ve “Vast Quicksands” makalelerime bakınız. Televizyon sanayinin durumu üzerine bir rapor için, Edith Efron'ın *TV Guide*'daki “TV: The Timid Giant” ve “Why the Timid Giant Treads Softly” 18 Mayıs ve 10 Ağustos 1963 isim ve tarihli makalelerine bakınız.

gılayamayacak, okur yazar olmayan bir marabanın veya mühendislik kapasitesi bir mısır likörü imbiğine yetmeyecek olan bir orman köylüsünün mülkiyeti olduğu ve sayısız bilimsel dahinin ürünü olan yayıncılığın, bu gibi sahiplerin iradesiyle yönelebileceğini iddia edilebilir.

Bunun tamı tamına yayın sanayimizin tüm yasal yapısının temelindeki sözde prensip olduğunu hatırlayın.

Bu problemin sadece bir çözümü vardır ve o da temelden başlamak zorundadır, daha az hiçbir şey çözüme yetmez. Yayın kanalları özel mülkiyete dönüştürülmelidir. Şimdi bunu yapmanın tek yolu, radyo ve televizyon frekanslarını en yüksek fiyatı verenlere satmaktır (nesnel şekilde tanımlanmış, açık, tarafsız bir işlemle) ve böylece ürkütücü “kamu mülkiyeti” uydurmasına bir nokta koymaktır.

Böyle bir reform akşamdan sabaha başarılamaz; uzun bir mücadele gerektirir; fakat bu, kapitalizm savunucularının akıllarında tutmaları gereken nihai amaçtır. Bu, kapitalizmin sözde savunucularının yaptığı feci, tarihin tekerrürü olan hatanın düzeltilmesinin tek yoludur.

“Tarihin tekerrürü olan” dedim, çünkü ilkel, göçmen vahşi kabilelerin özel mülkiyet kavramına (bilhassa da medeniyetin başlangıcını belirten *toprak* mülkiyetine) ulaşması pek çok yüzyıl almıştır. Bilim tarafından muhteşem bir başarı ile açılan yeni bir alanın varlığında, siyasi ve entelektüel liderlerimizin ilkel göçmenlerin zihniyetine dönmesi ve mülkiyet haklarını anlamayarak, yeni alanın kabile av alanı olduğunu ilan etmesi trajik bir tezattır.

İnsanın bilimsel başarıları ve ideolojik gelişmesi arasındaki açıklık her geçen gün daha da büyüyor. Eğer insanlar bilimsel ilerlemenin her adımında ideolojik illelliğe geri giderlerse, insanlığın bunu fazlaca bir süre daha devam ettiremeyeceğini anlamamanın zamanı gelmiştir.

11. PATENTLER VE TELİF HAKLARI*

Patentler ve telif hakları tüm mülkiyet haklarının temelini, bir insanın aklının ürünü üzerindeki hakkının, yasal uygulamasıdır.

Her türlü üretken çalışma, zihinsel ve fiziksel çabanın bir kombinasyonu; düşünceyi ve bu düşünceyi maddi bir şekle dönüştüren fiziksel hareketle ilgilidir. Bu iki unsurun değişik türden çalışmalardaki oranı farklıdır. Iskalanın en altındaki hüner istemeyen el işlerini gerçekleştirmek için gerekli olan zihinsel çaba minimumdur. Diğer uçta ise, maddi değerlerin üretiminde üst düzeyde zihinsel çaba gerektiren patent ve telif hakları kanununun tanımladığı işler vardır; bu kanunlar en yalın haliyle aklın katkısını, bir *fikirin* doğuşunu korumaktadır. Patentlerin ve telif haklarının konusu entelektüel mülkiyettir.

Kendi başına bir fikir, ona maddi bir şekil verilene kadar korunamaz. Bir icada patent alınmadan önce o icat bir fiziksel model haline getirilmek zorundadır; bir hikâye yazılmalı veya basılmalıdır. Fakat patent veya telif haklarının koruduğu şey kendi başına fiziksel nesne değil, bu nesnede cisimleşmiş olan *fikirdir*. Kanun, bu nesnenin izinsiz olarak çoğaltılmasını önlemek suretiyle, aslında kopyalamadaki fiziksel emeğin nesnenin değerinin kaynağı olmadığını, bu değer *fikrin* sahibi tarafından yaratıldığını ve onun oluru olmadan kullanılamayacağını ilan etmektedir; böylece kanun bir aklın, ortaya çıkardığı şey üzerindeki mülkiyet hakkını ortaya koymaktadır.

*AYN RAND, *The Objectivist Newsletter*, Mayıs, 1964.

Bu bağlamda, bir *keşfe* patent alınamayacağına, sadece bir *icada* patent alınabileceğine dikkat çekmek önemlidir. Doğanın bir kanununu, bir prensibini veya önceden bilinmeyen bir realitesini ortaya çıkaran bilimsel veya felsefi bir keşif, keşfedenin şahsî malı olamaz çünkü: a) onu, keşfeden *üretmemiştir*, b) doğru olduğunu iddia ederek, buluşunu halka açıklarsa, kendi izni hariç, insanların yanlış yoldan gitmesini veya yanlışlıklar yapmaya devam etmesini talep edemez. Buluşunu yayınladığı kitap için telif hakkı isteyebilir ve buluşunun yazarlığının belirtilmesini, diğer hiçbir kişinin bu buluşun itibarını üstlenmemesini ve bu konuda hırsızlık ve sahtekarlık yapmamasını talep edebilir; fakat teorik bilgi için telif hakkı isteyemez. Patentler ve telif hakları sadece, bilginin pratiğe uygulamasıyla, doğada bulunmayan özel bir nesnenin (patentler durumunda kendi buluşçusu olmasa asla *varolmayacak* olan bir nesnenin) üretilmesi ile ilgilidir.

Hükümet bir patent veya telif hakkını bir hediye, ayrıcalık veya lütuf anlamında “vermez”; hükümet onu sadece *garanti altına alır*, yani hükümet bir fikrin doğuşunu belgeler ve sahibine ait olan onu kullanma ve düzenleme hakkını korur. Bir insan bir patent veya telif hakkı almaya zorlanamaz; eğer isterse fikrini insanlara bedava verebilir; fakat eğer mülkiyet hakkını kullanmak isterse, hükümet diğer tüm hakları koruduğu gibi onu da koruyacaktır. Bir patent veya telif hakkı bir mülkün tapusunu veya ruhsatını çıkartmanın şekilsel eşdeğerini ifade eder. Fiziksel bir nesne üzerindeki patent veya telif hakkı üzerindeki bilgi mucidin veya yazarın ürününü satmaya istekli olduğu şartların açıkça ifadesini temsil eder; bu satın almanın kullanımı içindir, ticari çoğaltma için *değil*.

Entelektüel mülkiyet hakkı ebedi olarak uygulanamaz. Entelektüel mülkiyet maddi nesneler üzerine değil, fakat maddi nesnelerin vücuda getirdikleri fikir üstünedir. Bu, sadece var olan servet üzerine değil, fakat aynı zamanda henüz üretilmemiş olan servet üzerine de bir talep, yani mucidin veya yaza-

rın çalışması için bir ödeme talebi anlamına gelir. Hiçbir alacak sonsuzluğa kadar uzatılamaz.

Maddi mülkiyet halihazırda üretilmiş olan statik miktarda bir serveti temsil eder. Vârislere bırakılabilir, fakat onların çaba göstermemeleri durumunda ebedi olarak onlarda kalamaz: mirasçılar onu tüketebilirler. Servetin sahipliğini kendi üretken çalışmaları ile *kazanmak zorundadırlar*. Mülkiyetin değeri ne kadar büyükse, mirasçının çabası da o kadar büyük olmalıdır. Serbest, rekabetçi bir toplumda, hiç kimse bir fabrikanın veya bir arazi parçasının sahipliğini, yeterli bir çaba göstermedikçe uzun süre koruyamaz.

Fakat entelektüel mülkiyet tüketilemez. Eğer sonsuza dek elde tutulsaydı, dayandığı prensibin tam aksine yol açardı; kazanılmış başarı ödülü değil kazanılmamış bir parazitlik desteği sağlardı. Doğmamış kuşakların üretimi üzerine, en sonunda onları felç edecek olan kümülatif bir ipotek olurdu. Bir otomobil üretiminde, tekerleğin mucidinden başlayarak, bugüne kadar ilgili bütün mucitlerin torunlarına telif hakkı ödemeye devam etmek zorunda olsaydık ne olacağını bir düşünün. Bu kayıtları tutmanın güçlüğüne yanında, bu torunların tesadüften kaynaklanan konumlarını ve onların kazanılmamış taleplerinin gerçek dışılığını bir düşünün.

Maddi mülkiyetin mirası, statik miktardaki bir mal üzerine dinamik bir talebi ifade eder; entelektüel mülkiyetin mirası, dinamik bir üretim süreci üzerine statik bir talebi ifade eder.

Aslında entelektüel başarı tıpkı zekâ, beceri veya diğer herhangi bir kişisel erdem durumunda olduğu gibi transfer edilemezdir. Transfer edilebilen, sadece bir başarının, gerçekten üretilmiş servet şeklindeki maddi sonuçlarıdır. Entelektüel mülkiyetin dayandığı hakkın (bir insanın kendi aklının ürününe hakkı) bizzat doğası gereği, bu hak onunla birlikte sona erer. İnsan bilemediği veya hakkında karar veremediği bir şey üzerinde, başarısının dört jenerasyon sonraki (veya dört yüzyıl

sonraki) henüz üretilmemiş, dolaylı, potansiyel sonuçları üzerinde tasarrufta bulunamaz.

Bizim bir ölçüde kolektivist terminolojimiz işte bu noktada yanıltıcı olabilir: bir patent veya telif hakkının süresinin dolması üzerine, söz konusu mülkiyet (“kamu malı” olarak etiketlense de) “kamu mülkiyeti” olmaz; mülkiyet olma özelliğini kaybeder. Ve eğer icat veya kitap üretilmeye devam ederse, bu eski mülkiyetin geliri “kamuya” gitmez, tek haklı mirasçılara, yani üreticilere, bu fikri yeni maddi şekillere sokan ve böylece onu canlı tutmaya çabalayanlara gider.

Entelektüel mülkiyet hakları ilelebet kullanılamayacağından, bu hakların zaman limitleri sorusu çok karmaşık bir konudur. Eğer sahibinin yaşam süresi ile kısıtlansa, uzun dönemli kontrat anlaşmalarını imkânsız kılarak onların değerlerini yok eder: eğer bir mucit icadı pazara çıktıktan birkaç ay sonra ölürse, bu durum bu icadın üretimine bir servet harcamış olan imalatçıyı mahveder. Bu şartlar altında, yatırımcılar uzun vadeli riskler alamazlar; bir icat ne kadar devrim niteliğinde veya önemli ise, mali destekleyici bulma şansı o kadar az olacaktır. Bu yüzden kanun, ilgili tüm hak ve gelirleri koruyacak olan bir zaman periyodu tanımlamak zorundadır.

Telif hakları meselesinde en akılcı çözüm, İngiltere’nin, kitaplara, resimlere, filmlere vs. bir yazarın hayatı ve sonrasındaki 50 yıl için telif hakkı getiren 1911 Telif Hakları Kanunudur.

Patenler durumunda, konu çok daha karmaşıktır. Patent alınmış bir icat belli bir bilim alanında diğer araştırma ve geliştirmeyi sık sık engeller veya sınırlar. Pek çok patent örtüşen alanları kapsamaktadır. Zorluk, bir mucidin dolaylı sonuçlar veya henüz keşfedilmemiş sonuçlar halinde, haklı olarak talep edebileceğinden fazlası olmadan özel haklarının tanımlanmasında yatmaktadır. Ömür boyu bir patent, bilginin gelişmesi için mucidin potansiyel gücü ve gerçek başarısı ötesinde, gere-

ği olmayan bir engel oluşturur. Yasal problem, diğer kişilerin bağımsız icat yapma hakkını ihlâl etmeden mucidin olası en iyi şekilde faydasını garanti altına alan bir zaman limiti ortaya koymaktır. Diğer pek çok yasal konuda olduğu gibi, bu zaman sınırı da ilgili olan bütün bireysel hakların korunması prensibiyle belirlenmek zorundadır.

Patent kanunlarına bir itiraz olarak, bazı insanlar iki mucidin bağımsız olarak aynı icat üzerinde yıllarca çalışmasını ele alırlar, fakat birisi bir saat veya bir gün farkla diğerini yenerek kendine ait bir tekel elde ederken, kaybedenin çalışması tamamen boşa gitmiş olacaktır. Bu tip itiraz, potansiyel olanı aktüel olanla eşdeğer tutma hatasına dayanmaktadır. Bir kişinin ilk *olabileceği* gerçeği onun ilk *olmadığı* gerçeğini değiştirmez. Konu ticari haklardan biri olduğu için, bu tip bir durumda kaybeden kişi, başkaları ile iş yaparken bir rakibin yarışı kazanabileceği gerçeğini kabul etmek zorundadır, bu diğer tüm rekabet tiplerinde de geçerlidir.

Patentler bugün, ticari markalar, marka isimleri vs.'nin kaldırılması gibi konular yoluyla kolektivistlerin doğrudan veya dolaylı saldırılarının özel hedefi durumundadırlar. Sözde “muhafazakârlar” bu saldırılara kayıtsız kalırken veya zaman zaman onaylamayla yaklaşırken, kolektivistler biliyorlar ki, patentler mülkiyet haklarının kalbi ve merkezidir ve bunlar yok edildiklerinde, onu otomatik olarak diğer tüm hakların yok edilmesi izleyecektir.

Patent sistemimizin şu anki durumu bir kâbustur. Mucidin hakları, o kadar çok sayıda nesnel olmayan kanun örtüsü altında ihlâl edilmekte, aşındırılmakta, yontulmakta ve kemirilmektedir ki, sanayiciler patent almaya korktukları değerli icatlarını korumak için gizliliğe başvurmaya başlıyorlar. (Pek çok örnekten sadece biri olarak, antitiröst kanunundaki patentlerle ilgili düzenlemeyi düşünün.)

Patent konusunun her geçen gün çöktüğünü görenler (de-

haların başarılarının hasılatını toplamak için sıradan insanların dalaşmasını gözleyenler) ve bunun sonuçlarını anlayanlar, *Atlas Vazgeşti*'nin 7. Bölümün, 2. Kısımının son paragraflarında, en suçlu kişilerden birisinin “Rearden metalinin imalatı için izin verilen tek kişi niçin Rearden olsun ki?” diye soran yolcu olduğunu anlayacaklardır.

12. TEORİ VE PRATİK*

İNSANDAN NEFRET EDENLER

“Muhafazakârların” kapitalizmi altruist-kolektivist gerekçelerle haklı göstermeye çalışması kadar aptalca ve intihar niteliğinde pek az hata vardır.

Pek çok insan altruizmin şefkat, hayırseverlik veya başkalarının haklarına saygı anlamına geldiğini düşünürler. Fakat o tam da ters anlama gelir: belirsiz bir “kamu ihtiyacı” için, kendini kurban etmeyi olduğu kadar diğerlerini kurban etmeyi de öğretir; insanı kurbanlık bir hayvan olarak görür.

Kolektivistlerin insanoğlunun refahı yönünde otantik bir çıkar tarafından motive edildiğine inanan sözde kapitalizm savunucuları, kapitalizmin sosyalistlerin amaçları için pratik yol olduğu, aynı sona giden en iyi yol olduğu, kamu ihtiyaçlarının en iyi “hizmetçisi” olduğu konusunda düşmanlarını temin etmektedir.

Sonra da niçin başarısızlığa uğradıklarını; ve sosyalizasyonun kanlı pisliğinin niçin yerküreyi kirletmeye devam ettiğini düşünmektedirler.

Onlar başarısız olmaktadır, çünkü kimsenin refahı başkasının kurban edilmesiyle elde edilemez; ve çünkü sosya-

*AYN RAND, Bu iki makale ilk olarak 1962’de *Los Angeles Times*’da Ayn Rand’ın sütununda çıkmıştır.

listlerin amacı insanın refahı değildir. Altruist-kolektivistlerin kapitalizmden nefret etmeleri onun sözde kusurlarından dolayı değil, fakat erdemlerinden dolayıdır.

Eğer bundan şüphe ediyorsanız, bir kaç örneğe bakın.

Pek çok kolektivist tarihçi, ABD Anayasasını hazırlayanları, herhangi bir siyasi fikirle değil, fakat sadece kendi “bencil” ekonomik çıkarları ile hareket eden zengin toprak sahipleri oldukları gerekçesiyle eleştirir.

Tabi ki bu doğru değildir. Fakat kapitalizmin hiç kimsenin çıkarının kurban edilmesini gerektirmediği doğrudur. Ve burada önemli olan şey kolektivistlerin argümanlarının ardındaki ahlâkın niteliğidir.

Amerikan Devrimi’nden önce, feodalizm ve monarşi yüzyılları boyunca, zenginlerin çıkarı, geri kalan insanların kamu malı haline getirilmesine, köleleştirilmesine ve sefaletine dayanıyordu. Bu yüzden, zenginlerin çıkarlarının genel bir özgürlüğü, sınırlanmamış üretkenliği ve bireysel hakların korunmasını gerektirdiği bir toplumun, amacı insan mutluluğu olan herhangi bir kimse tarafından ideal bir sistem olarak adlandırılması gerekirdi.

Fakat kolektivistlerin amacı bu değildir.

Benzer bir eleştiri kolektivist ideologlar tarafından Amerikan İç Savaşı konusunda da dile getirilmiştir. Bu ideologlar küçümseyerek, Kuzeyin güdüsünün, kölelerin kötü durumunu ortadan kaldırmak için kendilerini feda etme düşüncesi değil, fakat serbest bir işgücü pazarı gerektiren kapitalizmin “bencil” ekonomik çıkarı olduğunu iddia etmişlerdir.

Bu son cümlecik doğrudur. Kapitalizm köle işgücü ile çalışamaz. Köleliği sürdüren tarıma dayalı, feodal Güney idi. Köleliği ortadan kaldıran sanayileşmiş, kapitalist Kuzey idi, 19. yüzyılda tüm sanayileşmiş dünyada kölelik ve serflik ortadan kaldıran da kapitalizm idi.

Bir sosyal sisteme, onun hiç kimseye kendi çıkarları için diğ er insanları köleleştirme ihtimali bırakmaması gerçeğ inden daha muhteş em ne atfedilebilir ki? Amacı insan refahı olan birisi tarafından daha soylu hangi sistem istenebilir ki?

Fakat kolektivistlerin amacı bu değildir.

Kapitalizm dünyada bilinen en yüksek yaşam standardını yaratmıştır. Kanıt açıktır. Herkesin görmesi gereken bir laboratuar deneyi gibi olan, Batı ve Doğu Berlin arasındaki zıtlık en son ispattır. Ancak, yoksulluğu ortadan kaldırma amacını en yüksek sesle ifade edenler, kapitalizmi en yüksek sesle kınayanlardır. Onların amacı insanların refahı değildir.

“Az gelişmiş” ülkeler dünya için güya bir problemdir. Onların çoğu yoksuldur. Brezilya gibi bazıları yabancı yatırımcıların mülkiyetini yağmalamaktadırlar (veya millileştirmektedirler); Kongo gibi diğ er bazıları kadın ve çocuklar dahil yabancıları boğ azlamaktadırlar; sonra da hepsi yabancı yardım, teknisyenler ve para için ç ığ lık atmaktadır. Onlara, yaptıklarının yanlarına kâr kalacağı ümidini veren sadece altruistik doktrinlerin edepsizliğ idir.

Eğ er bu ülkelerden, mülkiyet haklarının tam korunması ile birlikte kapitalizmi yerleştirmeleri öğ retilse, problemleri ortadan kalkacaktır. Gücü yeten insanlar para kazanmayı ümit ederek doğ al kaynakların geliştirilmesine özel sermaye yatıracaktır. Bunlar teknisyenler, para, uygarlaştırıcı etki ve bu ülkelerin gereksinim duyduğu istihdamı getireceklerdir. Hiç kimsenin aleyhine olmadan veya kimsenin feda edilmesine gerek kalmadan herkes faydalanacaktır.

Fakat altruistlerin kanununa göre bu “bencil” ve bu nedenle kötüdür. Bunun yerine, onlar vergilendirme yoluyla insanların kazançlarına el koymayı ve onları herhangi bir yabancı havuzlara akıtmayı ve ekonomik büyümemizin yıl be yıl azalmasını seyretmeyi tercih ederler.

Gücünüzün yetmediğ i bir şeyi veya bir durumu tatsızlık-

tan bir zevk haline dönüştürecek olan küçük bir lüksü almak-
tan vazgeçtiğinizde, paranızın hangi kısmının Kamboçya'daki
harap bir yola gittiğini veya vergi mükelleflerinin parasıyla or-
mandaki büyük adam rolü oynayan Barış Gönüllülerinin han-
gi “bencil olmayan” küçük altruistik desteğine harcandığını
kendinize sorun.

Eğer bunu durdurmak isterseniz, altruizmin bir insan sevgi-
si doktrini değil, fakat bir insan nefreti doktrini olduğunu fark
ederek işe başlamalısınız.

Kolektivizm feda etmeyi, istenen bir amaç için geçici bir
araç olarak öğütlemeyi. Feda etme onun amacıdır, feda etme
bir yaşam biçimidir. Kolektivistlerin yıkmak istedikleri şey in-
sanın bağımsızlığı, başarısı, zenginliği ve mutluluğudur.

Feda etmenin gerekli olmadığı, fedakarlığa dayalı olmayan
bir toplumun mümkün olduğu, böyle bir toplumun insanın
refahını sağlayacak tek toplum olduğu şeklindeki herhangi bir
tavsiyeyi onların nasıl dış gıcırdatarak ve histerik bir nefretle
karşıladıklarına dikkat ediniz.

Eğer kapitalizm hiç varolmamış olsaydı, herhangi bir dürüst
insancıl kişi onu icat etmek için çırpınırdı. Fakat siz, onun var
olmuş olduğunu göz ardı etmeye, onun niteliğini yanlış gös-
termeye ve onun son kırıntılarını yok etmeye çalışan insanla-
rı gördüğünüzde, onların amaçlarının insan sevgisi olmadığı-
na emin olabilirsiniz.

KÖR KAOS

Cezayir’de şu anda cereyan etmekte olan olaylardan öğrenile-
cek bazı önemli dersler bulunmaktadır.

Başkan Kennedy ideolojiye karşı ideolojik bir savaş başlat-
maktadır. Başkan, mütemadiyen siyaset felsefesinin işe yara-
maz olduğunu ve “gelişmişliğin” içinde bulunulan anın çıkar-

larına uygun hareket etmeyi ilgilendirdiğini ifade etmektedir.

Başkan 31 Temmuzda, bir grup Brezilyalı öğrenciye “ilerleme sağlama yolunda” rehberlik eden hiçbir prensip veya kural olmadığını ve insanların “hür tercihlerini” temsil ettiği müddetçe, sosyalizm dahil, herhangi bir siyasi sistemin bir diğer sistem kadar iyi olduğunu söylemiştir.

Sadece bir ay sonra, 31 Ağustos’ta, iyi tasarlanmış bir oyun gibi, tarih ona zarif bir cevap vermiştir. Başkent Cezayir’de halk, yeni iç savaş tehdidine karşı sert bir protesto ile, “Barış istiyoruz! Bir hükümet istiyoruz!” diye bağırarak şehrin caddelerinde yürümüştü.

Bunu nasıl elde edecekler?

İç savaş yılları boyunca, onları herhangi bir siyaset felsefesi değil, fakat sadece bir ırk meselesi birleştirmiştir. Onlar herhangi bir program için değil, fakat sadece Fransız yönetimine karşı mücadele ediyorlardı. Onlar bağımsızlıklarını kazandıklarında, rakip kabilelere ve birbiriyle mücadele eden silâhlı “willaya’lara” bölündüler.

The New York Times (2 Eylül 1962) bu durumu “ülkeye öncülük etmesi beklenen insanlar arasında güç için acı mücadele” olarak tanımlıyordu. Ülkeyi nereye götürmek için öncülük etmek? Siyasi prensipler yokluğunda, hükümet konusu bir gücü ele geçirme ve kaba kuvvetle yönetme konusudur.

Cezayir halkı ve Fransa’ya karşı savaşan çoğunluğu temsil eden çeşitli kabile liderleri, zafer sonrasına kadar sahnede görünmemiş olan, iyi organize olmuş bir azınlık tarafından teslim alınıyorlar. Bu azınlığa Ben Bella liderlik ediyordu ve Sovyet Rusya tarafından silâhlandırılmıştı.

Bir ideolojisi olmayan bir çoğunluk, birileri tarafından ele geçirilmeye mahkum çaresiz bir kalabalıktır.

* İdari birimler anlamında. (Çevirmen.)

Şimdi Bay Kennedy'nin Brezilyalılara ve dünyaya verdiği öğüdün anlamını düşünün. Onun açıkladığı şey ABD'nin siyaset felsefesi değil, fakat sınırsız çoğunluk yönetimi prensibi, yani çoğunluğun istediği şeyi yapabileceği, çoğunluğun yaptığı her şeyin doğru ve pratik olduğu, çünkü çoğunluğun iradesinin her şeye kadir olduğu doktrini idi.

Bu durum, çoğunluğun oyla azınlık haklarını reddedebileceği ve bir bireyin yaşamı, özgürlüğü ve mülkiyeti konusunda (bu birey eğer yapabilirse kendi çoğunluk çetesini toplayana kadar) tasarrufta bulunabileceği anlamına gelir. Bu, bir şekilde, siyasi özgürlüğü garanti edecektir.

Fakat istemek bir şeyi gerçek yapmaz, ne bir birey için ve ne de bir ulus için. Siyasi özgürlük insanların istemesinden çok daha fazlasını gerektirir. Siyasi teori ve onun uygulamaya nasıl konacağı hakkında müthiş derecede karmaşık bilgiyi gerektirir.

Siyasi özgürlüğü elde etmek yüzlerce yıllık entelektüel ve felsefi gelişme gerektirmiştir. Bu Aristotle'dan John Locke'a ve ABD'nin Kurucu Babaları'na kadar uzanan uzun bir mücadele gerektirmiştir. Onların kurdukları sistem sınırsız çoğunluk yönetimine dayanmıyordu; tersine, yani çoğunluk oyu veya azınlık komploları ile gasp edilemeyecek olan bireysel haklara dayanıyordu. Birey, komşusunun veya liderlerinin insafına bırakılmamıştı: kuvvetler ayrılığına dayanan Anayasa sistemi bilimsel olarak bireyi her ikisine karşı korumak için geliştirilmişti.

Büyük Amerikan başarısı buydu; ve eğer diğer ulusların gerçek refahı endişesi bugünkü liderlerimizin hareket sebebi ise, bizim dünyaya öğretmemiz gereken şey bu olmalıydı.

Biz bunun yerine cahilleri ve yanı-vahşileri, ambargolarımız ve desteklerimiz konusunda hiçbir siyasi bilginin gerekli olmadığını; sistemimizin sadece sübjektif bir tercih konusu olduğunu; herhangi bir tarih öncesi kabile zulmü, çete yönetimi ve boğazlamanın da pekala aynı işi yapabileceğini

söyleyerek kandırıyoruz.

Böylece biz Cezayirli işçilerin caddelerdeki yürüyüş görüntülerini ve başarmak için hangi bilgi ve erdemin gerekli olduğunu bilmeksizin “Kan değil, iş” diye bağırımlarını teşvik ediyoruz.

Aynı şekilde, 1917’de Rus köylüleri “Toprak ve Özgürlük!” talep ediyorlardı. Fakat elde ettikleri Lenin ve Stalin idi.

1933’te Almanlar “Yaşayacak alan!” istiyorlardı. Fakat elde ettikleri Hitler idi.

1793’te Fransızlar “Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik!” istiyorlardı. Aldıkları Napolyon oldu.

1776’da Amerikalılar “İnsan Hakları” diye bağınıyorlardı ve siyaset felsefecilerinin önderliğinde onu elde ettiler.

Kendisine kılavuzluk edecek, yönünü ve amaçlarını belirleyecek bir siyaset felsefesi olmadıkça, ne kadar haklı olursa olsun hiçbir devrim ve ne kadar popüler olursa olsun hiçbir hareket başarıya ulaşmamıştır.

Siyaset kuramcılarınca yaratılan bir ülke için tarihteki en muhteşem örnek olan Birleşik Devletler kendi felsefesini terk etmektedir ve dağılmaktadır. Bir ulus olarak, sadece uygar bir geleneğin zayıflayan bir ivmesi ile, şu anda “ekonomik baskı grupları” olarak adlandırılan savaştan kabilelere parçalanıyoruz. Büyüyen devletçiliğimize muhalefet olarak, herhangi bir siyasi felsefe için değil fakat sadece “liberallere” karşı mücadele eden, sözde “muhafazakâr” anlamsız “willaya’lar”dan başka bir şeyimiz yok.

Cezayir’in kaosa yenik düşmesine fena halde canı sıkılan bir Cezayirli lider şunu söylemişti: “Biz Kongolulara gülerdik; şimdi bizim başımıza geliyor.”

Bizim de başımıza geliyor.

13. BİZİ YALNIZ BIRAKIN*

“Ekonomik büyüme” bugünün büyük problemi olduğundan ve bugünkü Yönetimimiz, hiç olmadığı kadar fazla hükümet kontrolleri ile genel zenginliği artırmak için üretilmemiş bir serveti harcama yoluyla büyümeyi “teşvik etmeyi” vaat ettiğinden dolayı, merak ediyorum, laissez-faire teriminin orijini ni kaç kişi bilmektedir?

Onyedinci yüzyılda Fransa mutlak bir krallıktı. Fransa’nın sistemi “kaos ile sınırlı bir mutlakiyet” olarak tanımlanırdı. Kral, herkesin hayatı, çalışması ve mülkiyeti üzerine mutlak gücü elinde tutardı ve sadece hükümet görevlilerinin yolsuzlukları insanlara resmi olmayan bir özgürlük marjı sağlardı.

Ondördüncü Louis tipik bir despottu: son derece hırslı, kendini beğenmiş bayağı bir kişiydi. İktidarda kaldığı dönem Fransız tarihinin en parlak dönemlerinden birisiydi: o, ülkeye uzun ve başarılı savaşlar halinde bir “milli hedef” vermişti; Fransa’yı Avrupa’nın önde gelen gücü ve kültürel merkezi yapmıştı. Fakat “milli hedef” paraya mal oluyordu. Onun hükümetinin mali politikaları, ülkeyi sürekli artan vergilendirme ile emme şeklindeki eski çareyle çözülen kronik bir kriz durumu yaratmıştı.

On dördüncü Louis’in baş danışmanı Colbert modern

*AYN RAND, 1962 Ağustos’unda *Los Angeles Times*’da yer alan bir makaleye dayanmaktadır.

devletçilerin ilklerindendi. Colbert, hükümet regülasyonları yoluyla ulusal zenginlik yaratabileceğine ve daha yüksek vergi gelirlerinin ancak ülkenin “ekonomik büyümesinden” elde edilebileceğine inanıyordu; bu nedenle kendini “sanayinin teşvik edilmesi yoluyla genel bir servet artışına” adanmıştı. Teşvik, sayısız hükümet kontrolleri empoze etmeyi ve işletme faaliyetlerini boğan küçük düzenlemeleri içeriyordu; sonuç iç karartıcı bir başarısızlıktı.

Colbert iş dünyasına düşman değildi; bugünkü Yönetimimizden daha fazla düşman değildi. Colbert kesilecek kurbanlıkları semirtmeye yardım etmede istekliydi; ve tarihsel bir olayda, bir grup imalatçıya kendisinin sanayi için ne yapabileceğini sordu. Legendre adındaki bir imalatçı cevapladı: “*Laissez-nous faire!*” (“Bizi kendi halimize bırak!”)

Görünüşte 17. yüzyıl Fransız işadamları 20. yüzyıldaki Amerikalı meslektaşlarından daha cesurdular ve ekonomiyi daha iyi anlıyorlardı. Hükümetin iş dünyasına “yardımının” hükümet baskısı kadar feci bir şey olduğunu ve bir hükümetin ulusal zenginliğe hizmet etmesinin tek yolunun onları rahat bırakması olduğunu biliyorlardı.

Biz jetlerde seyahat ederken eskilerin at arabalarında seyahat etmesi nedeniyle, 17. yüzyılda doğru olanın bugün yanlış olduğunu söylemek tıpkı şunu söylemek gibidir: biz geçmişteki insanlar gibi gıdaya ihtiyaç duymuyoruz, çünkü onlar pudralı peruk ve çemberli etek giiyorlardı, biz ise trençkot ve bol pantolon giiyoruz. İnsanların günümüz ekonomik krizinin tarihteki en eski ve en bayat kriz olduğu gerçeğini görmelerini engelleyen, bu tip bir somuta bağımlı üstünkörülük veya prensipleri kavrayamama, esas olanı esas olmayandan ayıramama beceriksizliğidir.

Esasları düşünün. Eğer hükümet kontrolleri bir endüstri çağı öncesi felç, açlık ve çöküşten başka bir şey sağlaya-

mıyorsa, yüksek derecede sanayileşmiş bir ekonomiye kontroller empoze edildiğinde ne olur? Bürokratlar için hangisini kontrol etmek daha kolaydır: el tezgâhları ve atölyelerin çalışmasını mı yoksa çelik değirmenler, uçak fabrikaları ve elektronik şirketlerinin çalışmasını mı? Hangisinin baskı altında çalışması daha olasıdır: beceri gerektirmeyen el emeği ile çalışan duygusuzlaştırılmış bir insan sürüsü mü, yoksa bir sanayi uygarlığını kurup sürdürmek için gerekli yaratıcı zekâya sahip hesapsız sayıda bireysel insan mı? Ve eğer hükümet kontrolleri birincide başarısız olursa, nasıl bir göz ardı etme modern devletçilerin ikincide başarılı olacakları konusunda ümitli olmasını sağlayacaktır?

Devletçilerin epistemolojik metodu tek, somut, bağlamı olmayan, anlık konular hakkında, bunların bir bütün haline getirilmesine asla izin vermeyen, temel prensiplere veya nihai sonuçlara asla gönderme yapmayan ve böylece bu tartışmaları izleyenlerde bir entelektüel dağılmaya yol açan sonu gelmez tartışmaları içerir. Bu laf kalabalığını oluşturmanın amacı iki temel şey hakkındaki kaçınmacılığı gizlemektir: a) üretim ve zenginlik insan zekâsının ürünüdür ve b) hükümet gücü fiziksel güç ile uygulanan ezici bir güçtür.

Bu iki gerçek kabullenildiği zaman, çıkarılacak sonuç kaçınılmazdır: zekâ baskı altında çalışmaz ve insan akli bir silâh dayatmasıyla işlemez.

Düşünülmesi gereken esaslı konu *budur*, diğer tüm hususlar nispeten gereksiz detaylardır.

Bir ülkenin ekonomisinin detayları, mevcut pek çok kültür ve toplum kadar değişkendir. Fakat insanoğlunun tüm tarihi hangi şekilde veya versiyonda olursa olsun, aynı temel prensibin pratik ispatıdır: insan zenginliğinin, başarısının ve ilerlemesinin derecesi, siyasi özgürlük derecesinin doğrudan fonksiyonudur ve sonucudur. Bunun kanıtı antik Yunan, Rönesans ve 19. yüzyıldır.

Kendi çağımızda, Batı Almanya ve Doğu Almanya arasındaki fark (nispeten) özgür bir ekonomi ile kontrollü bir ekonomi arasındaki başarı farkının o kadar zarif bir örneğidir ki, daha fazla hiçbir tartışma gerekmemektedir. Ve hiçbir kuramcı, sonuçlarını cevapsız, sebeplerini teşhis etmeden ve alınacak dersleri almadan bırakarak bu zıtlığı göz ardı ederse ciddiye alınmayı hak etmez.

Şimdi “sosyalizmdeki barışçı deney” olan bir ülkenin, oylamayla intiharı seçmiş olan bir ülkenin, İngiltere’nin akıbetini düşünün: şiddet yoktu, kan dökme yoktu, dehşet yoktu, sadece “demokratik olarak” dayatılan hükümet kontrollerinin boğucu etkisi vardı; fakat İngiltere’nin şu anki “beyin göçü” gerçeğine, en iyi ve en yetenekli insanların (bilhassa da bilim adamları ve mühendislerin) İngiltere’yi terk ettiği ve dünyanın herhangi bir yerinde var olan herhangi bir özgürlük kısıntısına koştukları gerçeğine ilişkin feryatlara bakın.

Berlin Duvarı’nın Batı Almanya’dan benzer bir beyin göçünü önlemek için dikildiğini hatırlayın; 45 yıllık tamamen kontrol edilen bir ekonomiden sonra dünyadaki en iyi tarımsal alanlardan bazılarına sahip olan Sovyet Rusya’nın kendi nüfusunu besleyemediğine ve yarı kapitalist ABD’den buğday ithal etmek zorunda kaldığını gözleyin; Sovyet Ekonomisinin güçsüzlüğünün açık (ve çürütülmemiş) bir tasviri için Werner Keller’in (*Doğu Eksi Batı = Sıfır*)¹ adlı eserini okuyun ve *sonra* özgürlüğe karşı kontroller konusu hakkında kararınızı verin.

Kullanma amacı ne olursa olsun, servetin öncelikle üretilmesi gerekir. Ekonomi açısından Colbert ve Başkan Johnson’ın güdülleri arasında fark yoktur. Her ikisi de ulusal zenginlik istemişti. Vergilendirme ile zorla alınan servetin 14. Louis’nin hak etmediği çıkarlarına mı, yoksa “temel sosyal haklardan yoksul kişilerin” hak etmediği çıkarlarına mı gittiği, bir ülkenin ekonomik üretkenliği üzerinde bir fark oluş-

¹ New York; G. P. Putnam’s Sons, 1962.

turmaz. Kişinin “soylu” olan veya olmayan bir amaç için mi, fakir veya zenginin çıkarı için mi, birisinin “ihtiyacı” veya “açgözlülüğü” için mi zincirlendiği fark etmez, eğer kişi zincirlenmişse üretemez.

Zincirlenmiş bütün ekonomilerin nihai kaderleri arasında, zincirlerin sözde gerekçeleri ne olursa olsun, fark yoktur.

Şu gerekçelerden bazılarına bir göz atalım:

“Tüketici talebi” yaratmak? Sosyal yardım alan kaç adet ev hanımının Madame de Maintenon ve onun çalışma arkadaşları tarafından sağlanan “tüketici talebine” eşit olduğunu hesaplamak ilginç olacaktır.

Servetin “adil” bir dağılımı? On dördüncü Louis’nin imtiyazlı gözdeleri “Billie Sol Estes veya Bobby Baker’in gerçek veya potansiyel versiyonları olan bizim “nüfuzlu aristokratların” diğer insanlar üzerinde sürmüş olduğu kadar adaletsiz bir avantajın keyfini sürmediler.

“Ulusal çıkarın” gerektirdikleri? Eğer, bireylerin haklarını ve çıkarlarını feda ederek elde edilen “ulusal çıkar” diye bir şey varsa, bu durumda 14. Louis kesinlikle temize çıkmıştır. Onun çılgınlığının büyük kısmı “bencilce” değildi: o Fransa’yı büyük bir uluslararası güç haline getirdi ve ekonomisini batırdı. (Bu şu anlama gelir: o, kendi tebaasının refahı, geleceği ve hayatları pahasına, diğer totaliter yöneticiler arasında “pres-tij” kazandı.)

“Kültürel” veya “manevi” ilerlememiz amacıyla? Hükümetçe sübvansé edilen bir tiyatro projesinin “sanatın hamisi” rolüyle 14. Louis’nin sarayı tarafından desteklenenle (Corneille, Racine, Moliere vs.) karşılaştırılabilir bir deha dizisi üreteceği şüphelidir. Fakat, bu gibi sistemler altında mahvolan, sanatın herhangi bir siyasetçi hamisinin istediği çizme yalama sanatını öğrenmeye istekli olmayan, doğmadan ölmüş dehaların sayısını da hiç kimse hesaplayamaz. (*Cyrano de Bergerac*’ı okuyun.)

Gerçek şudur ki, güdüler gerçekleri değıştirmek. Bir ÷lkenin üretkenliğinin ve zenginliğinin en yüce gereksinimi özgürlüktür; insanlar zorlama ve kontrol altında üretmez ve ahlâki bakımdan da üretmeyecektir.

Bugünün ekonomik problemleri konusunda yeni veya bilinmeyen bir şey yoktur. Colbert gibi Başkan Johnson da, kendileri için ne yapabileceğı konusunda tavsiye isteyerek çeşitli ekonomi gruplarına başvurmaktadır. Ve eğer Johnson, Colbert'inkine benzer bir sicille tarihe geçmek istemiyorsa, eğer varsa, modern bir Legendre'nin sesini dinlemekle iyi eder. Bu ses ona tek kelime ile aynı ölümsüz tavsiyeyi verecektir: "Kontrolü kaldır!"

MEVCUT DURUM

14. UZLAŞMANIN ANATOMİSİ*

Bir insanın (veya bir kültürün) entelektüel veya ahlâki bozulmasının başlıca belirtilerinden birisi, vizyon ve amaçların sadece içinde bulunulan an ile ilgili somut şeylere indirgenmesidir. Bu, bir insanın zihinsel işlemlerinden veya bir toplumun ilgi alanlarından soyutlukların giderek kaybolmasını ifade eder. Dağılan bir bilincin dışı vurumu *prensiplere* dayalı olarak düşünme ve davranma yetersizliğidir.

Bir prensip, “diğer doğruların dayandığı temel, asıl ve genel bir doğrudur.” Buna göre bir prensip çok fazla sayıda somut şeyi içine alan bir soyutluktur. Bir kişi uzun dönem amaçlarını oluşturmayı ve herhangi bir anın somut alternatiflerini değerlendirmeyi sadece prensipler aracılığıyla gerçekleştirir. Bir insana geleceğini planlama ve bu planı uygulama imkânını sadece prensipler verir.

Fakat kültürümüzün şu anki durumu kamusal tartışmalarda prensiplerin bulunmayışı gerçeği ile değerlendirilebilir. Bu durum, kültürel atmosferimizi, tüm önemli değerlere ihanet ederken ve geleceğini bazı anlık sahte avantajları için satarken, gereksiz somut şeyleri tartışan, aşağılık, dar kafalı anlamsız bir aile atışması haline indirger.

Durumu daha da saçma hale getirmek için, bu atışmaya sinirli bir tarzda, kişinin herkesle her şey üzerinde (uzlaşmanın

*AYN RAND, *The Objectivist Newsletter*, Ocak, 1964.

gerekli olduğu ilkesi hariç) uzlaşması şeklindeki histerik bir ben-doğruyum’culuk havası ve panik halindeki “pratikliğe” meyilli olma hali de eklenir.

Fakat sözde “pratik” bir insan kadar pratik olmayan hiçbir şey yoktur. Pratik insanın pratiklik görüşü en iyi şöyle anlatılabilir: eğer siz New York’tan Los Angeles’a araba ile gitmek isterseniz, oraya varmak için en iyi yolu seçmek amacıyla bir haritaya başvurmanız “pratik olmayan” ve “idealistçe” bir davranıştır; eğer sadece rasgele, herhangi bir köşeden dönecek (veya köşeyi keserek) herhangi bir yönde herhangi bir yoldan giderek, içinde bulunulan anın ruh hali ve hava şartlarından başka bir şeyi dikkate almadan araba sürmeye başlarsanız oraya daha hızlı gidersiniz.

Gerçek tabi ki bu metotla oraya asla varamayacağınızdır. Fakat çoğu insan bu gerçeği bir seyahat için fark ederken, hayatlarının ve ülkelerinin gidişatı konusunda bu kadar kavrayışlı değillerdir.

Bu kadar büyük çapta körlüğü sağlayabilecek sadece bir bilim vardır; bu, amacı insanlara vizyon sağlamak olan bilimdir, yani felsefedir. Modern felsefe özde bir insanın bilincinin kavramsal seviyesine karşı planlı bir saldırı (aklı, soyutlukları, genellemeleri ve herhangi bir bilgi entegrasyonunu geçersiz kılmak için uzun süreli bir girişim) olduğundan, geçen onlarca yılda insanlar, prensiplerin tabiatı, işlevi veya pratik uygulaması hakkında en ufak bir bilgi sahibi olmadan, vahşi insanların sahip olduğu epistemolojik çaresizlikle üniversitelerden mezun olmaktadır. Bu insanlar, karmaşık bir sanayi medeniyetinin günlük yaşamındaki (kendilerine göre) anlaşılmaz somutlar yığını arasında körü körüne, el yordamıyla bir yön aramaktadırlar. Nasıl olup da kendilerini mahvettiklerini bilmeden el yordamıyla ilerlemekte, mücadele etmekte, başarısız olmakta, pes etmekte ve mahvolmaktadırlar.

Bu yüzden, bu intihar işlemini sürdürmek istemeyenler için,

prensiplerin pratikteki çalışması ve prensiplerin amaçlarla ilişkileri hakkında bir kaç kuralı gözden geçirmek önemlidir.

Aşağıda verilen üç kural hiçbir şekilde ayrıntılı değildir, sadece geniş bir konunun anlaşılması için ilk ipuçlarıdır.

1. *Aynı* temel prensiplere sahip iki insan (veya iki grup) arasındaki herhangi bir *çatışmada*, kazanan daha tutarlı olandır.
2. *Farklı* temel prensiplere sahip iki insan (veya insan grubu) arasındaki *işbirliğinde*, kazanan daha kötü olan veya daha irrasyonel olandır.
3. Zıt temel prensiplerin açık ve net olarak tanımlanması rasyonel tarafın avantajıdır; bunların açıkça *tanımlanmaması* ise irrasyonel tarafın avantajıdır.

1. İki insan (veya grup) aynı temel prensiplere sahipse, fakat belli bir konuda birbirlerine zıt iseler, bu onlardan en az birisinin tutarsız olduğunu gösterir. Herhangi bir uzun vadeli hareketin nihai amacını temel prensipler belirlediği için, başarılı olacak amaç konusunda daha açık, daha tutarlı bir görüş sahibi olan kişi metod tercihinde daha tutarlı şekilde haklı olacaktır; ve rakibinin çelişkileri psikolojik olarak ve maddi olarak onun avantajına olacaktır.

Psikolojik olarak, tutarsız kişi, daha zayıf ve sulandırılmış da olsa, rakibi ile aynı fikirlere sahip olacaktır ve böylece rakibinin zaferini kabul edecek, yardımcı olacak ve hızlandıracaktır. Bu şekilde, kendilerini izleyenlerin aklında rakibi için büyük bir dürüstlük ve cesaret, kendisi için ise bir kaçamakçılık ve ödlelik izlenimi yaratacaktır.

Maddi olarak, onların ortak amacını gerçekleştirmek için atılan her adım veya alınan her önlem aynı yönde daha ileri ve daha kritik adımlar atılmasını veya önlemler alınmasını gerektirecek (amaç reddedilmedikçe ve temel prensipler değişti-

rilmedikçe), bu şekilde tutarlı kişinin liderliği pekiştirilecek ve tutarsız kişi daha güçsüz hale gelecektir.

İki rakip tarafından paylaşılan temel fikirler ister doğru ister yanlış olsun, ister haklı, ister haksız olsun, ister akılcı ister akıldışı olsun, çatışma bu şekilde bir gidişat alacaktır.

Örneğin, Cumhuriyetçiler ve Demokratlar arasındaki (ve her iki parti içindeki “muhafazakârlar” ve “liberaller” arasındaki) çatışmaya bakın. Her iki parti de altruizmi temel ahlâki prensipleri olarak kabul ettikleri için, her ikisi de bir refah devletini veya karma ekonomiyi nihai amaçları olarak savunurlar. Ekonomi üzerine empoze edilen her hükümet kontrolü (kimin lehine olursa olsun) birinci kontrolün sebep olduğu felaketlerin anlık olarak hafifletilmesi için daha fazla kontrollerin empoze edilmesini gerektirir. Hükümet gücünün artması konusuna Demokratlar daha tutarlı olarak bağlı oldukları için, Cumhuriyetçiler çaresiz bir “ben de’ciliğe,” Demokratların başlattığı her türlü programı becerisizce taklitçiliğe ve Demokratlarla “aynı amacı” farklı yollarla başarma peşinde oldukları şeklindeki beyanlarında ima edilen onursuz itirafa indirgenmişlerdir.

İşte reddedilmesi gereken bizzat bu (altruizm-kolektivizm-devletçilik) amaçlardır. Fakat iki parti de bunu yapmayı tercih etmezse, onların ortak temel prensipleri ile yaratılan olayların mantığı onların her ikisini de daha sola sürüklemeye devam edecektir. “Muhafazakârlar” oyundan tamamen ihraç edilirse ve edildiklerinde aynı çatışma “liberaller” ve kimliklerini saklamayan “sosyalistler” arasında olacaktır; sosyalistler kazandığında çatışma sosyalistler ve komünistler arasında olacaktır; komünistler kazandığında altruizmin nihai hedefi olan evrensel kurban etmeler gerçekleşecektir.

Kökten bir değişim, yani temel prensiplerin değiştirilmesi hariç, bu süreci durdurmanın veya değiştirmenin yolu yoktur.

Her ülkede bu sürecin kanıtları görülmektedir. Ve bunları gören düşünmeyen kişi tanımlanmamış bir şekilde, bilinme-

yen yollarla insanoğlunun komünizm çukuruna düşmesini emretmiş olan “tarihsel zorunluluk” olarak adlandırılan gizemli bir esraren giz güçten bahsetmektedir. Fakat hiçbir kaderci, “tarihsel zorunluluk” yoktur: dünya olaylarını yönlendiren “gizemli güç” insanların prensiplerinin korkunç gücüdür, bu güç sadece (“yetersiz” olduğu için onu göz ardı etmesi kendilerine öğretilen) “pratik” modern vahşiler için gizemlidir.

Fakat karma bir ekonominin savunucularının da özgürlüğü en azından kısmen savunduğu tartışılabilir. Neden onların karmalarının irrasyonel kısmı kazansın? Bu bizi şu gerçeğe götürüyor:

2. Farklı temel prensiplere sahip iki insan (veya grup) arasındaki işbirliğinde, kazanan daha kötü veya daha irrasyonel olmalıdır.

Rasyonel, (prensip, temel fikir, düşünce, politika veya hareket) realitenin gerçekleriyle uyumlu olmalıdır; irrasyonel, gerçeklerle çelişen ve bununla devam etmeye çalışandır. Bir işbirliği ortak bir iş yapmadır, ortak bir hareket yoludur. Rasyonelin (iyinin) irrasyonelden (kötüden) elde edeceği, onun başarısızlıklarının veya işlediği suçların bir kısmı dışında, bir şey yoktur; irrasyonelin rasyonelden kazanacağı çok şey vardır: onun başarısı ve değerlerinin bir kısmı. Bir sanayici başarılı olmak için bir hırsızın yardımına ihtiyaç duymaz; fakat bir hırsız varolmak için bile bir sanayicinin başarısına ihtiyaç duyar. Bu ikisi arasında ne amaçla ne tip bir işbirliği olasıdır?

Eğer bir birey karışık fıkirlere sahipse, kötü özellikleri onun erdemlerini zayıflatır, engeller, yenilgiye uğratar ve nihayet yok eder. Arada bir hırsızlık yapan dürüst bir adamın ahlâki durumu nedir? Aynı şekilde, eğer bir grup insan karışık amaçlar peşinde koşarsa, onun kötü prensipleri iyi prensiplerini devre dışı bırakır. Hükümeti vatandaşlarının haklarını arada bir ihlâl eden bir ülkenin siyasi konumu nedir?

Bir iş ortaklığı durumu düşünün: bir ortak dürüst, diğeri dolandırıcı ise, ikincisi işletmenin başarısı için hiçbir katkıda bulunmaz; fakat birincisinin iyi ünü kurbanları silâhsızlandırır ve dolandırıcıya kendi başına elde edemeyeceği kadar büyük çapta bir fırsat sağlar.

Şimdi yarı özgür ülkelerin Birleşmiş Milletler’de komünist diktatörlüklerle olan işbirliklerine bakın. Bu kurumun adını onu eleştirmek için veriyorum. Bu, kurucu üyeleri arasında, bütün tarihteki en acımasız saldırgan, en kanlı diktatörlük, en büyük çaptaki toplu katil ve toplu köleleştirici olan Sovyet Rusya’nın da bulunduğu, güya barışa, özgürlüğe, insan haklarına kendini adanmış bir kurumdur. Bu gerçeğe hiçbir şey eklenemez ve hiçbir şey onu hafifletemez. O, akıl, ahlâk ve medeniyet için öylesine kötü bir aşağılamadır ki, sonuçlara bir göz atma dışında ilave tartışma gereksizdir.

Psikolojik olarak BM, Batı dünyasını yutmakta olan ahlâksızlaştırma (kötümser olma, kin, ümitsizlik, korku ve tarifi imkânsız suç) bataklığına büyük ölçüde katkıda bulunmuştur. Fakat komünist dünya Batı dünyasından bir ahlâki onay, bir medeni saygınlık damgası elde etmiştir; kurbanlarını kandırmak için Batı’nın yardımını kazanmıştır; eşit bir partner konumu ve prestiji kazanmıştır, böylece insan hakları ve toplu kıyımlar arasındaki farkın sadece bir siyasi görüş farklılığı olduğu fikrini yerleştirmiştir.

Komünist ülkelerin ilan etmiş oldukları amaçları dünyanın ele geçirilmesidir. (Nispeten) özgür ülkelerin işbirliğinden elde etmeye çalıştıkları şey bu ülkelerin maddi, mali, bilimsel ve entelektüel kaynaklarıdır; özgür ülkelerin komünist ülkelere elde edecekleri hiçbir şey yoktur. Bu yüzden, böyle iki taraf arasındaki tek ortak politika şekli veya olası tek uzlaşma, silâhlı bir zorbaya kendilerini soymaması sözü karşılığında azar azar tavizler veren mülkiyet sahiplerinin izlediği politikadır.

BM, Sovyet Rusya’nın silâhlı kuvvetleriyle asla elde ede-

meyeceği bir yerküre yüzeyi ve nüfusunu Rusya'nın hakimiyetine vermiştir. Katanga'ya uygulanan muamele ile Macaristan'a uygulanan muamele BM politikaları için yeterli bir örnektir. Dünyanın birleşik gücünü güya bir saldırganı durdurmak için kullanma amacıyla kurulmuş olan bir kurum, dünyanın birleşik gücünü birer birer çaresiz ülkeleri saldırganın gücüne teslim olmaya zorlamak için kullanma aracı haline gelmiştir.

Böylesine bir "işbirliği denemesinden" başka türlü bir sonucu, somut şeylere bağlı bir epistemolojik vahşiden başka kim bekleyebilirdi ki? Yönetim kurulu üyeleri toplumun önde gelen gangsterlerinden oluşan bir suçla mücadele komitesinden ne bekleyebilirsiniz ki?

Bunu sadece temel prensipleri toptan göz ardı etme mümkün kılabilirdi. Ve bu durum aşağıdaki gerçeği açıklıyor:

3. Zıt temel prensiplerin açıkça ve net bir şekilde tanımlanması rasyonel tarafın avantajıdır; bunların açıkça *tanımlanmaması*, saklanması veya göz ardı edilmesi irrasyonel tarafın avantajına çalışır.

Herhangi bir tartışmada rasyonel tarafın kazanması için onun amaçlarının anlaşılması gerekir; realite onun müttefiki olduğu için rasyonel tarafın saklayacak hiçbir şeyi yoktur. İrrasyonel taraf ise aldatmak, kafa karışıklığı yaratmak ve amaçlarını saklamak zorundadır. Sis, bulanıklık, körlük aklın araçları değildir; bunlar irrasyonelliğin araçlarıdır.

Yıkma için hiçbir düşünce, bilgi veya tutarlılık gerekmez; başarmak veya yaratmak için ise kesintisiz düşünce, müthiş bilgi ve tavizsiz bir tutarlılık gerekir. Her hata, göz ardı etme veya çelişki yıkım amacına yardım eder; yapma amacını ise sadece akıl ve mantık sağlar. *Negatif*, bir yokluk (göz ardı etme, güçsüzlük, irrasyonellik) gerektirir; *pozitif* ise bir var olmayı, var olan bir şeyi (bilgi, başarı, düşünce) gerektirir.

Kötülüğün yayılması bir boşluğun işaretidir. Her ne zaman kötülük kazanırsa, hatadan dolayı kazanır; temel prensipler üzerinde uzlaşma olamayacağı gerçeğini göz ardı edenlerin ahlâki başarısızlığı nedeniyle kazanır.

“Gıda ve zehir arasındaki herhangi bir uzlaşmada, kazana-bilen sadece ölümdür. İyi ve kötü arasındaki herhangi bir uzlaşmada, fayda elde edebilen daima kötüdür.” (*Atlas Vazgeçti*)

15. ATLAS VAZGEÇİYOR MU?

Bu tartışmanın başlığının da gösterdiği gibi konu, *Atlas Vazgeçti* isimli romanımda sunulan olayların bugünün dünyasındaki gerçek olaylarla ilişkisidir.

Veya bana sıkça sorulan bir soru haline getirilirse: “*Atlas Vazgeçti* gelecek hakkında bir roman mıdır, yoksa tarihi bir roman mı?”

Sorunun ikinci kısmının birinci kısmı cevapladığı görülmektedir: eğer bazı insanlar *Atlas Vazgeçti*’nin tarihi bir roman olduğunu düşünürlerse, bu onun başarılı bir kehanet olduğu anlamına gelir.

Konunun gerçekliği en iyi şekilde şöyle ispatlanabilir: *Atlas Vazgeçti*’nin siyasi yönü onun ne merkezi konusu ve ne de asıl amacı olduğundan, benim bu hususlara karşı tutumum (romanın yazıldığı yıllarda) kendim için koyduğum kısa bir kuralda saklıydı. “*Bu kitabın amacı, kendisinin bir kehanet olmasını önlemektir.*”

Kitap 1957’de yayınlandı. O zamandan beri, pek çok mektup aldım ve yorum dinledim; ve bunlar özetle şunu söylüyorlardı: “Ben *Atlas Vazgeçti*’yi ilk okuduğumda, sizin abarttığınızı düşünüyordum, fakat daha sonraları (gazeteleri okurken) aniden fark ettim ki, dünyada olan biten şeyler tamı tamına sizin kitabınızdaki şeyler gibiler.

*AYN RAND, 19 Nisan 1964’te Boston, The Ford Hall Forum’da verilen konferans. Ağustos 1964’te *The Objectivist Newsletter*’da yayınlanmıştır.

Gerçekten de öyle. Sadece daha fazlası.

Dünyanın şu anki durumu, bugünün siyasi olayları, önerileri ve fikirleri öylesine saçma derecede akıldışıdır ki, ne ben ve ne de diğer herhangi bir romancı onları hayal edebilirdi: onlara kimse inanmazdı. Bunu bir romancı başaramazdı, sadece bir siyasetçi başarabileceğini düşünürdü.

Atlas Vazgeçti'nin siyasi boyutu onun ana teması değildir, fakat temasının sonuçlarından birisidir. Onun teması aklın *insan mevcudiyetindeki rolü* ve (bunun bir sonucu olarak) yeni bir ahlâk sisteminin, akılcı öz-çıkar ahlâkının sunulmasıdır.

Atlas Vazgeçti'nin hikâyesi (her akılcı işin başlatıcısı ve mucidi olan) akıllı insanların altruist-kolektivist topluma karşı bir protesto olarak greve gidip ortadan çekildiklerinde dünyanın başına neler geldiğini göstermektedir.

Atlas Vazgeçti'de, romanın anlamının temel bir özetini veren iki anahtar pasaj vardır. Birincisi Galt'ın bir ifadesidir.

İnsanlık tarihinde asla grev yapmamış bir tek insan tipi vardır. Dünyayı omuzları üzerinde taşıyan, canlı tutan, tek karşılık olarak işkenceye tahammül eden, fakat beşeri yarışta asla kenara çekilmeyen insanlar. Onlar hariç, diğer her insan sınıfı veya tipi canı istediğinde durmuş ve vazgeçilmez olduğunu ilan ederek, dünyaya taleplerini bildirmiştir. İşte şimdi onların sırası geldi. Şimdi dünya, onların kim olduklarını, ne yaptıklarını ve çalışmayı reddettiklerinde ne olduğunu keşfetsin. Bu akıllı insanların grevidir, Bayan Taggart. Bu greve gitmiş akıldır.

Romanın ismini de açıklayan ikinci kritik pasaj şöyledir:

Fransisco, sesi ağırbaşlı şekilde sakın olarak “Bay Rear-den” dedi, “dünyayı omuzlarında tutan Atlası görürseniz, onu göğsünden aşağı kan akarken, dizleri bükülürken, kolları titrerken, fakat hâlâ kalan gücüyle dünyayı ta-

şımaya devam ederken, çabasını artırırken dünyanın onun omuzları üzerine getirdiği yük artarak, ayakta durduğunu görürseniz ona ne yapmasını söylerdiniz?”

“Ben... bilmiyorum. O ne... yapabilir? *Sen* ona ne derdin?”

“Vazgeçmesini”.

Atlas Vazgeçti’nin hikâyesi iki temel rakibin, iki zıt felsefe ekolünün veya dünya görüşünün çatışmasını temsil etmektedir. Başlıca bir tanım için ben onları “akıl-bireycilik-kapitalizm eksenini” ve “mistisizm-altruizm-kolektivizm eksenini” olarak adlandıracam. Hikâye, çağımızın ana çatışmasının sadece siyasi veya ekonomik *değil*, fakat aynı zamanda ahlâki ve felsefi olduğunu; çağımızın egemen felsefesinin akla karşı nefret dolu bir ayaklanma olduğunu; sözde yeniden servet dağıtımının sadece mistisizm-altruizm-kolektivizm ekseninin üstün-körü bir dışı vurumu olduğunu; bu eksenin gerçek niteliğinin ve en derin, nihai anlamının *insan düşmanlığı*, *akıl düşmanlığı* ve *yaşam düşmanlığı* olduğunu ispatlamaktadır.

Abarttığımı mı düşünüyorsunuz?

Atlas Vazgeçti’nin yazımı esnasında ve sonrasında biçimsel olarak bir “Araştırma veya Belgeleme Dosyası” olarak adlandırılması gereken bir dosya tuttum. Onu “Dehşet Dosyası” olarak adlandırdım. Size ondan bir kaç örnek vereyim.

İşte size, Haziran 1959’da Wesleyan Üniversitesi’nde verilen “Akla Güvenmeme” başlıklı bir Emekli Öğretim Üyesi Seminarindeki modern bir ideolojiden bir örnek:

Akıl, belki de gelecekte önemini kaybedecektir. Belki de bir sıkıntı anında rehber olarak, insanlar düşünceye değil, ıstırap çekme yeteneklerine başvuracaklardır. Düşünürleri ile üniversiteler değil, fakat ıstırap içindeki yerler ve insanlar, mülteci ve toplama kampları sakinleri, bürokrasi-deki çaresiz karar alıcılar ve siperlerdeki çaresiz askerler,

insanın yolunu aydınlatacak olanlar, insanın felaket bilgisini yaratıcı bir şey halinde yeniden tasarlayanlar bunlar olacaktır. Yeni bir çağa giriyor olabiliriz. Kahramanlarımız Isaac Newton veya Albert Einstein gibi entelektüel devler değil, bize akıldan daha muhteşem bir mucizeyi gösterecek olan Anne Frank gibi kurbanlar olabilir. Onlar bize nasıl tahammül edileceğini, kötülüğün ortasında nasıl iyinin yaratılacağını ve ölümün varlığında sevgiyi nasıl büyüteceğimizi öğretecekler. Ancak eğer bu gerçekleşirse, üniversite hâlâ yerini koruyacaktır. Entelektüel insan bile yaratıcı ıstırap çekmenin bir örneği olabilir.

Bunun nadir bir istisna, tuhaf bir ekstrem olduğunu mu düşünüyorsunuz? 4 Ocak 1963'te *Time* aşağıdaki haberi yayınladı:

Philadelphia yakınlarındaki Haverford Okulundan Müdür Leslie R. Severinghaus, üst düzey üniversitelerin kabul kriteri, sadece zeka ve notlar değil, "toplumdaki nihai performans" olmalıdır demektedir. *Üniversiteye Giriş Danışmanları Birliği Dergisi*'nde, "yüksek derecede entelektüel, agresif, kişisel hırsa sahip ve sosyal olarak kayıtsız ve bencillere" karşı uyarıda bulunmaktadır. Bu ben-merkezli, parlak öğrenciler "şimdi veya sonra, verecek pek bir şeye sahip olmadıklarından" üniversiteler diğer iyi vasıfları kabul etmeye hazır olmalıdırlar. "Zekilerin ve motive edilmiş performansın mükemmelliğinin ölçüsünü temsil ettiğini kim söylüyor?" Sosyal olma bir mükemmellik göstergesi değil midir? 'Hiç kimse'nin kendisi için yaşamadığına" inanan bir aday bulmak heyecan verici değil midir? Ya liderlik? Dürüstlük? Hem fikirleri ve hem de arkadaşlığı yayma becerisi? Manevi istekliliği göz ardı edebilir miyiz? Ve biz iyi amaçlar uğruna, hatta birisinin kendi skolastik başarısından feragat adına, diğerleriyle işbirliğini niçin görmezden gelmeliyiz? Peki ya nezaket ve terbiye?" Severinghaus, bunların hiçbirini üniversiteye girişte dikkate alınmıyor şeklinde eleştir-

mektedir. “Üniversitelerin kendileri bu tür genç insanların potansiyeline inanmalıdır.”

Bunun anlamını düşünün. Eğer eşiniz veya çocuğunuz ölümcül bir hastalığa yakalanmışsa, doktorun “sosyal ilgisi” veya “nezaketi” size ne kadar faydalı olacaktır? O doktor “kendi skolastik başarısını” feda etmişse ne kadar faydalı olur? Toplumumuz nükleer yıkımla tehdit ediliyorsa, hayatlarımız bilim adamlarımızın *şekâsına* ve *hırsına* mı, yoksa onların “manevi istekliliğine” ve “arkadaşlığı yayma yeteneklerine” mi bağlı olacaktır?

Böyle bir pasajı, en abartılmış komedyada bile böyle bir karaktere söyletmezdim (bunu aşırı ölçüde saçma bulurdum) ancak bu güya medeni bir toplumda *ciddi şekilde* söylendi, dinlendi ve tartışıldı.

Bu tür teorilerin uygulamada hiçbir sonuca sahip olmayacaklarına inanma eğiliminde misiniz? 18 Şubat 1960 tarihli *Rochester Times Union*’daki “Yeteneklerimiz Tükeniyor mu?” isimli makaleden alıntı yapıyorum.

Bu güçlü ülke yeteneksiz mi kalıyor?

Rusya ve ABD’nin “ölümcül bir rekabette” olduğu tarihin bu döneminde, bu ülke beyin gücü eksikliği nedeniyle geride kalabilir mi?

New York’taki Amerikan Doğal Tarih Müzesinde antropoloji bölümünün başkanı Dr. Harry Lionel Shapiro “... yetenek akışında bir daralma olduğuna dair henüz ifade edilmemiş olan, artan bir huzursuzluk vardır” demektedir.

Shapiro tıp mesleğinin konu üzerinde “ciddi şekilde endişeli” olduğunu ifade etmektedir. Çalışmalar bugünün tıp öğrencilerinin not olarak on yıl öncekilerden daha düşük seviyede olduğunu göstermektedir.

Mesleğin bazı sözcüleri bunun suçunu bu uzay çağında diğer mesleklerin (mühendislik ve diğer teknoloji alanlarının) çarpıcı ve maddi çekiciliğine atfetme eğilimindedirler.

Fakat Dr. Shapiro “Bu evrensel bir şikayet olarak görünmektedir” demektedir.

Shapiro, Ardsley-on-Hudson’da bir grup bilim adamına hitaben bir konuşma yapmıştır. Aynı grup, iki haftalık bir dönemde yaklaşık 25 bilim adamını dinlemiştir ve aynı sızlanmayı mühendislerden, fizikçilerden, bir meteorologdan ve diğer pek çok kişiden dinlemiştir.

Kendi alanlarının seçkin sözcüleri olan bu bilim adamları, bu konuyu daha fazla paraya olan ihtiyaçlarından çok daha önemli bir konu olarak görmüşlerdir.

Murray Hill, N. J.’de bulunan Bell Telefon Laboratuvarları’ndaki araştırmadan sorumlu başkan yardımcısı ve ülkedeki en üst düzey bilim adamlarından birisi olan Dr. William O. Baker, daha fazla araştırmanın gerekli olduğunu, fakat bunun daha fazla para ile sağlanmayacağını söylemiştir.

“Bu iş tamamen fikirlere dayanmaktadır, fikirlerin çok fazla sayıda olmaları değil, fakat yeni olmaları gereklidir” demişti.

Dr. Baker Ulusal Sağlık Enstitüsü’nün proje tahsisatlarını sürekli olarak artırmakta olduğunu, fakat çalışmanın seviyesinin “eğer düşmüyorsa” belli bir düzeyde kaldığını savunmuştur.

Amerikan Fizik Cemiyeti halkla ilişkiler direktörü Eugene Kone, “fizikte hiçbir yerde birinci sınıfa yakın insan bulamıyoruz” demişti.

Mühendislik İşgücü Komisyonu başkan yardımcısı Dr.

Sidney Ingram, durumun “Batı medeniyeti tarihinde benzeri görülmemiş bir durumda” olduğunu söylemiştir.

Bu haber basınıımızda önemli bir ilgi görmemiştir. Bu durum, genel halktan belki de hâlâ gizleniyor olan bir durum hakkındaki kaygının ilk işaretlerini yansıtmaktadır. Fakat aynı durum İngiltere’de öylesine aşikâr olmuştur ki, artık gizlenemekte ve manşetlerde tartışılmaktadır. İngilizler buna bir de isim vermişlerdir: “beyin göçü”.

Size bu arada *Atlas Vazgeçti*’de da John Galt’ın grev konusunda şunları söylediğini hatırlatayım. “Tarih boyunca sessiz bir içerlemeyle yapılanı ben planlı olarak ve kasten yaptım.” John Galt, müstesna insanların tarih boyunca mahvolmasının çeşitli yollarını sıralıyor. Bu yollar bakımından zekâ, zulme karşı *psikolojik olarak* greve gitmiştir ve mistik-altruistik-kolektivist toplumu kendi başına bırakmıştır. Dagny’nin Galt’ı tanımadan önce onu tanımlamasını da hatırlayabilirsiniz, bunu daha sonra Galt’a açıklamıştı: “Dünyanın beyinlerini göç ettiren kişi.”

Hayır, İngilizlerin benim sözlerimi çaldıklarını ima etmeye çalışmıyorum. Çok daha önemli olan onların *çalmadıklarıdır*, şüphesiz onların çoğu *Atlas Vazgeçti*’yi asla okumamıştır. Önemli olan, onların aynı fenomenle karşı karşıya olmaları ve onu tanımlamaya çalışmalarıdır.

The New York Times’taki 11 Şubat 1964 tarihli bir haberden alıntı yapıyorum:

İşçi Partisi, burada “beyin göçü” olarak bilinen bir problem konusunda, ABD’ye göçen İngiliz bilim adamları konusunda, bir araştırma yapılmasını istiyor. İşçi partisinin bu davranışı, Prof. Ian Bush ve ekibinin Birmingham Üniversitesini terk ederek Shrewsbury, Massachusetts’deki Worcester Deneysel Biyoloji Vakfına gideceğini açıklamasından sonra olmuştur.

Otuzbeş yaşındaki Profesör Bush Birmingham Üniver-

sitesinde fizyoloji bölümüne başkanlık etmektedir. Onun dokuz kişilik araştırma ekibi zihinsel hastalıkların ilaçlarla tedavisini çalışmaktadır.

Bu akşam önde gelen bir fizikçi olan Maurice Pryce ve üst düzey bir kanser araştırma patoloğu Dr. Leonard Weiss'in de ABD'de çalışacakları öğrenildi...

İşçi Partisi'nin bilim konusundaki sözcülerinden birisi olan Tom Dalyell Başbakan Sir Alec Douglas-Home'un "İngiltere'de bilimsel insan gücünün eğitimi, istihdamı ve tutulması konularının tümünü gözden geçirmek için" bir kraliyet komitesi atayıp atamayacağını soracak...

İngiliz Tıp Birliği'nin başkanı Sir George Pickering, Profesör Bush'un kararını "trajik" olarak niteliyor. Pickering Profesör Bush'u, şimdiye kadar tanıdığım en iyi öğrenci ve şimdiye kadar tanıdığım en parlak insanlardan biri şeklinde tanımlamıştır.

12 Şubat tarihli *The New York Times*'tan:

İngiltere'nin bilim yeteneklerini kaybetmesi konusundaki öfke, bugün önde gelen bir teorik fizikçinin ABD'ye gideceğini söylemesi üzerine yoğunlaştı.

Ulusal Fizik Laboratuvarında Temel Fizik Bölümü yöneticisi Dr. Anthony Pople yaklaşık bir ay içinde Pittsburgh'daki Carnegie Teknoloji Enstitüsüne gideceğini söyledi.

Akşam gazeteleri, hafta sonundan beri on üçüncü olan bu gidişi haber vermek için büyük manşetler kullandı. Bir gazetenin ön sayfa manşeti şöyleydi: "Bir Beyin Daha Göçtü."

13 Şubat tarihli *The New York Times*'dan:

Bugün İngiltere'den en az beş bilim adamının daha yakındaki ayrılacaklarını ilan etmeleri ile, ülke bu toplu

kaçışın kökenindeki sebepleri araştırmak için daha da sabırsızlanıyor.

Hikâyede ayrılan iki bilim adamının, Londra, University College'den bir anatomi doçenti olan 34 yaşındaki Dr. Ray Guillery ve yine aynı üniversiteden 39 yaşında bir biyokimya yardımcı doçenti Dr. Eric Shooter'ın adı geçiyor.

16 Şubat tarihli *The New York Times*'dan:

İngiltere, bilim adamlarının sürekli olarak ayrılmasına duyduğu öfke ile yeniden, kaçışın sebeplerini ve çarelerini arıyor...

Burada bilim adamlarının kaçışına verilen isim olan “beyin göçü” İngiltere için yeni bir şey değildir. Onlarca yıldır, bilhassa ABD'dekiler olmak üzere yabancı üniversiteler ve diğer öğrenim ve araştırma kuruluşları İngiltere'den bilimsel yetenekleri çekmektedirler.

Öğretim Üyeleri Birliği'nin bir araştırmasına göre, geçen akademik yıl içinde, İngiltere, yaklaşık 60'ı ABD'ye olmak üzere, 160 üst düzey öğretim üyesini kaybetmiştir...

Royal Society'nin geçen yıl hazırladığı bir rapora göre, yeni doktora almış İngiliz bilim adamları ülkeyi yılda en az 140 gibi yüksek bir sayıda terk etmektedir. Bu, ülkede yapılan doktoraların yaklaşık % 12'si demektir.

Kalıcı olarak giden bilim adamları, en yaygın olarak, ABD'deki araştırma ekipmanı ve personel için harcanan paranın İngiltere ile karşılaştırılmayacak düzeyde olduğunu söylüyorlar.

Bazıları açık bir şekilde İngiltere'de aldıklarının iki veya üç katı olan maaşların ve ABD'de bilimsel çabalara ve başarılarla daha büyük bir genel saygı olmasının kendilerini çektiğini söylemektedir.

Diğerleri, üniversitelerde üst düzey kadroların olmayışından, İngiltere’de araştırma tahsisatlarının geçmesi gereken bürokrasi karmaşasından ve Hazinesinin bütün üniversite tahsisatlarındaki can sıkıcı, kontrol etme işlevinden şikayet etmektedir.

Ayrılımlarını engellemek için teşvik olarak bilim adamlarına hangi entelektüel argümanlar sunulmaktadır ve hangi pratik çözümler önerilmektedir? Eğitim ve Bilim Bakanı Quintin Hogg “ülkede kalmaları için bilim adamlarının vatanseverliklerine” hitap ederek “İngiliz olmak başka her şey olmaktan daha iyidir” demiştir.” Daha önceki bir haber (*The New York Times*, 31 Ekim 1963’te) “Kabine Sözcüsü Sir Burke Trend’in başkanlığındaki bir komite tarafından hazırlanan bir raporun İngiltere sivil bilim sisteminin yeniden şekillendirilmesi ve Bilim Bakanlığına *artırılmış yetki* verilmesi için çağrıda bulunduğunu bildiriyordu. [İtalikler bana aittir.]

Tabi ki, İngilizlerin bilimsel yeteneklerinin uçup gitmesi konusunda, asıl olarak suçladıkları anlaşılan Amerikan servetine ve büyük iş dünyasına karşı büyük bir üstü kapalı ve açık içermeme mevcuttur.

Şimdi iki önemli konuya dikkatinizi çekmek istiyorum: bu makalelerde adı geçen bilim adamlarının yaşları ve meslekleri. Bu kişilerin çoğu otuzlarındadır; çoğu teorik tıp ile ilgilidir.

Sosyalleştirilmiş tıp İngiltere siyasi sisteminde yerleşik bir kurumdur. Parlak genç insanlar sosyalleşmiş tıp altında nasıl bir gelecek elde edeceklerdir? “Beyin göçünün” sebepleri hakkında, refah devletinde geride kalanların refahı hakkında ve insanın var oluşu içinde aklın rolü hakkında kendi hükümünüzü verin.

İngiltere’de ve Avrupa’daki diğer refah devletlerinde sosyalleşmiş tıbbın başarısı konusunda bir daha bazı raporlar (içinde bulunulan anın ötesini göremeyen ve aile doktorlarının özenli

başarısında hiçbir değişiklik görmediklerini söyleyen, somutlara bağımlı, üstünkörü zihniyetler tarafından hazırlanan raporlar) duyduğunuzda veya okuduğunuzda, aile doktorlarının başarısının, bilgisinin ve gücünün teorik tıp laboratuvarlarında yattığını ve bu kaynağın kurumakta olduğunu hatırlayın. İşte sosyalleşmiş bir tıp için bir ülkenin ödediği bedel, devlet planlayıcılarının maliyet çizelgelerinde görülmeyen fakat realitede ortaya çıkması çok zaman almayacak olan bedel *budur*.

Şu anda, kolektivizm uçurumuna giden yolda biz İngiltere'nin gerisindeyiz, fakat çok da gerisinde değiliz. Son yıllarda gazetelerimiz tıp okullarına kaydolmalarda alarm verici raporlardan bahsetmektedirler. Bu okulların kabul edebileceğinden çok daha fazla başvuran olduğu ve sadece akademik notları ve başarıları en yüksek olan öğrencilerin kabul edilme şansına sahip olduğu bir dönem vardı. Bugün başvuranların sayısı azalıyor ve bazı raporlara göre bu sayı, tıp okullarında var olan kontenjanların da *altında* kalacaktır.

Tüm dünyada sosyalleşmiş tıbbın büyümesine dikkat edin (bu ülkedeki Sağlık Koruması -medicare- programına bakın) Saskatchewan'da Kanadalı doktorların grevine ve yakınlar da Belçika'daki doktorların grevine bakın. Her örnekte doktorların büyük çoğunluğunun sosyalleştirmeye karşı mücadele verdiğine ve refah devletçilerinin ahlâk yamyamlığının onları silâh zoruyla köleliğe zorlamaya tereddüt etmediğine dikkat edin. Binlerce doktorun arkasına bakmadan kaçtığı, ülkeyi terk ettiği, doktorları tıp uygulamasına geri dönmeye zorlamak için kaba, Nazi benzeri, militarist *zorunlu askerlik* önlemine başvuran, sözde "insancıl" hükümeti ile Belçika'daki durum bilhassa anlamlıdır.

Bunu düşünün ve sonra *Atlas Vazgeçti*'de sosyalleşmiş tıbbı karşı protesto olarak grev yapan cerrah Dr. Hendricks'in ifadesini okuyun: "Sık sık insanların beni köleleştirme, çalışmamı kontrol etme, irademi baskı altına alma ve vicdanımı çiğne-

me hakkı iddia etmeleri kendini beğenmişliğine hayret etmek-teyim; fakat bir ameliyat masasında ellerimin altına yattıkların-da neye bel bağlamayı umuyorlar?”

Belçika’daki altruistik köle yöneticilerine sorulması gere-ken soru *budur*.

Bir daha Sağlık Koruması hakkında bir tartışma duyarsanız, biraz geleceği düşünün; bilhassa var olan en iyi beyinlerin ar-tık tıp mesleğine gitmeyecekleri bir zamanda yaşayacak olan çocuklarınızın geleceğini düşünün.

Atlas Vazgeşti’de korsan Ragnar Danneskjöld, “ihtiyaç, in-sanların feragatlerini gerektiren kutsal bir idoldür” anlayışına karşı mücadele ettiğini; bazı insanların ihtiyacının diğerlerinin başları üzerinde asılı duran bir giyotin bıçağı olduğunu ve be-cerimizin derecesinin tehlike seviyemiz olduğunu, böylece ba-şarımızın kafamızı giyotine sokarken, başarısızlıklarımızın ise bize ipi çekme hakkını vereceğini söylemişti. Altruizmin ahlâ-kının özü *budur*: bir insanın başarısı ne kadar büyükse ve top-lumun ona ihtiyacı ne kadar fazla ise, onun gördüğü muame-le o kadar kötü olacaktır ve o bir kurbanlık hayvan konumuna o kadar yaklaşıacaktır.

Bize geçim yolları, işler, işgücünden tasarruflar sağlayan makineler, çağdaş rahatlıklar, sürekli artan yaşam standartları sağlayan işadamları, toplumun en acil olarak ihtiyaç duyduğu kimselerdir. Onlar, mistik-altruist-kolektivist eksenin ilk kur-banları, nefret edilen, karalanan, kınanan, sömürülen günah keçileri olmaktadır. Daha sonra doktorlar gelmektedir; bu, özel olarak onların hizmetleri çok önemli olduğu için ve onla-ra çaresizce ihtiyaç duyulduğu içindir ve doktorlar bu yüzden dünyanın her yerinde altruistlerin saldırı hedefleridir.

İşadamlarının şu anki konumlarına gelince, şunu söyleye-yim. *Atlas Vazgeşti*’yi tamamlayınca, onu bir teknik kontrol için ilk düzeltmelerle birlikte bir demiryolu uzmanına verdim. Kitabı okuduktan sonra uzmanın bana sorduğu ilk soru şuy-

du: İcat ettiğiniz bütün kanunlar ve yönergelerin bizim kanun kitaplarımızda zaten bulunduğunun farkında mısınız? “Evet, farkındayım” diye cevapladım.

Ve okuyucularımın fark etmesini istediğim şey *budur*.

Romanımda, bu konuları herhangi bir zamanda herhangi bir ülkedeki hükümet kontrollerinin ve devletçi yasamanın *özünü* ifade eden soyutluklar halinde sundum. Fakat *Atlas Vazgeçti*’de sunulan her hükümet düzenlemesi ve yönergesinin prensipleri (Fırsat Eşitliği Yasa Tasarısı” veya “Yönerge 10-289” gibi) daha kaba halde *anti-tröst kanunlarımızda* bulunabilir.

Bu nesnel olmayan, tanımlanamaz, hukuksal olmayan kanunlar yığnında, beceriyi beceri olduğu için, başarıyı başarı olduğu için cezalandırmanın, üretici dehayı sıradan kıskanç kişinin talepleri için kurban etmenin her türlü versiyonunu bulacaksınız. Şu gibi saçma kararlar bulacaksınız: büyük şirketlerin zorla parçalanması veya şirketlerin yan kuruluşlarından zorla “boşandırılması” (ki bu benim “Fırsat Eşitliği Yasa Tasarım”dır); yerleşik şirketlerin oluştururken yıllar harcadıkları olanaklarını yeni gelenlerle paylaşmaya zorlanması; zorunlu lisans veya patentlere açıktan el konması; ve bu sonuncunun üstüne kurbanların rakiplerine patentlerini nasıl kullanacaklarını *öğretme* emri.

Bizimle *Atlas Vazgeçti*’de sunulan sosyal dağılma arasında duran tek şey, devletçilerin henüz anti-tröst kanunlarını sonuna kadar dayatmaya cüret etmemeleridir. Fakat bu güç orada durmaktadır ve onun gittikçe genişletilmesini yıl be yıl gözleyebilirsiniz.

Ancak şimdi *Atlas Vazgeçti*’nin sonuna doğru verdiğim “Demiryolu Birleştirme Planının” ve “Çelik Birleştirme Planının” gerçek hayatta hiçbir karşılığı olmadığını düşünebilirsiniz. Ben de öyle düşünüyordum. Ben onları olaylardaki mantık dizisinin gerektirdiği bir gelişme olarak, bir toplumun çö-

küş aşamalarını göstermek için icat ettim. Bu iki plan, kaynaklarını “havuz haline getirmeye” zorlama yoluyla bir sanayinin en zayıf üyelerine en güçlünün aleyhine yardım etmek için tasarlanmış tipik kolektivist mekanizmalardı. Bu iki planın zamanımızın biraz ötesinde olduğunu düşünüyordum.

Yanılmışım.

17 Mart 1964 tarihli bir haberden alıntı yapıyorum:

Federal Hükümet üç televizyon grubuna programlarının bir kısmını bir rekabet dezavantajı ile çalışma durumunda olan mevcut veya yeni TV istasyonlarına devredecek olan bir plan hakkında mütalaa istedi...

Yine Federal İletişim Komisyonu tarafından tartışmaya açılan bir arkadaş tavsiyesi, şimdi bir network ile bağlantılı olan bazı istasyonları alternatif bir zincirle bağlantılı olmaya zorlamaktaydı.

Aslında televizyon sanayiinde “sahip olanlara,” “sahip olmayanlara” yardım etme çağrısında bulunan öneriler, hafta sonu boyunca Columbia Yayıncılık Sisteminden ağır itirazlarla karşılaştı...

Federal İletişim Komisyonunun yaptığı önerilerin ardındaki düşünce, mevcut ultra-high frekans (U.H.F.) istasyonlarını sürdürmeye yardım etmek ve bu gibi ilave istasyonların kurulmasını kendilerine izleyici kazanacak olan program kaynakları garanti ederek teşvik etmektir. Çoğu reklamcı normalde daha güçlü olan ultra-yüksek frekans (V.H.F.) istasyonlarını tercih etmektedir...

Tartışmalı önerilere göre, iki V.H.F. istasyonu ve bir U.H.F. istasyonu arasında genel network programlama havuzu oluşturulacaktı.

Bu önerilerin sözde gerekçesi “rekabet dengesizliğini” giderme isteğidir.

Şimdi işgücü alanında bugünün durumunu gözleyin.

Atlas Vazgeçti'de, lokomotif gücü, ray ve yakıt eksikliğinden dolayı şiddetli taşımacılık yetersizlikleri problemi söz konusu olduğunda ülkenin demiryollarına daha düşük hızla, daha kısa vagonlar çalıştırılması emri verildiğini anlattım. Bugün, demiryollarının perişan durumda olduğu ve çoğunun iflasın eşiğinde olduğu bir zamanda, demiryolları sendikaları, “kuş tüyü yatak”^{*} uygulamalarının (yani faydasız, ihtiyaç duyulmayan iş kadrolarının) ve antika çalışma ve ödeme kurallarının sürdürülmesini talep etmektedir.

Bu konu üzerinde basındaki yorumlar karışıktır. Fakat bir başyazı bir anlık özel bir ilgiyi hak etmektedir: Bu New Jersey, Camden'den *Star Herald*'ın 16 Ağustos 1963 tarihli “Editör'den” başlıklı yazıdır ve bana bir hayranım tarafından gönderilmiştir.

Amerika'nın para kazananları, güçlü iş dünyası liderleri, zenginliğin insanlık dışı bir şey olabileceğini fark edememişlerdir. Onlar, insanların kârdan önce geldiğini anlayamamışlardır...

Kâr hırsı ve güdüsü iyi bir şeydir. İnsanı daha fazla başarı için kamçılar. Fakat bu hırs ve güdü, toplumu ve onun üyelerini düşünme ile yumuşatılmalıdır. İnsan ihtiyaçlarının ışığında yavaşlatılmalıdır...

Bunlar demiryolu çıkmazını düşündüğümüz anda bize sıkıntı veren düşüncelerdir. Sanki savaş çılgılığı atar gibi “kuştüyü yatak” diye bağırان demiryolu yöneticileri, on binlerce işçinin işinin... ailelerin en büyük geçim kaynakları olan iş kadrolarının... bir insanın kendisini saygın veya işe yaramaz hissetmesi arasındaki fark anlamına gelen işlerin yok olmasına ısrar etmişlerdir... Böyle bir sancılı sürece evet demeden önce, kocanızı veya erkek kardeşinizi veya babanızı gelişme sunağında kurban edilmeye

* Kuştüyü yatak (featherbedding): Bir işte daha fazla işçiye ihtiyaç duyulmasını sağlamak için etkin olmayan çalışma kuralları üzerinde kasıtlı olarak ısrar etme. (Çevirmen.)

gidenlerden biri olarak hayal edin. Bizce, hükümetlerin demiryollarını millileştirmesi ve insan pahasına sadece kâr elde etme amaçlı bir başka insan felaketini önlemesi çok daha iyidir.

Bu başyazıda yazar ismi verilmemiştir, fakat benim isimsiz hayranım yazının üzerine kurşun kalemle “Eugene Lawson???” yazmıştı.

Bu tür bir “insancıl” tutum kâra değil fakat başarıya karşıdır; zengine karşı değil fakat *başarıya* karşıdır. Mistik-altruist-kolektivist eksenin kurbanlarının sadece sosyal piramidin zirvesindeki, mali ve entelektüel anlamda dahi olan birkaç istisnai insan olduğunu mu düşünüyorsunuz?

İşte size benim “Dehşet Dosyamdan” kestiğim bir yazı, yıllar önceye dayanan bir haber:

İngiltere 2.000 madencinin Doncaster’de greve çıkmasını önlemek için işini terk eden genç bir kömür madencisi haberiyle çalkalanıyor.

Alan Bulmer, 31, bir haftalık bir işi zamanından üç saat önce bitirdiği için arkadaşlarıyla başı derde girdi. Üç saat oturma yerine, o yeni bir işe başladı.

İki binden fazla madenci geçen Pazar günü onun çok fazla çalışmasına itiraz etmek için toplandı. Üç ay boyunca derecesinin düşürülmesini ve haftalık ücretinin 36 dolar-dan 25 dolara düşürülmesini talep ettiler.

Bulmer, daima “bir insanın tam günlük ücret alması için tam gün çalışması gerektiğine inandığını” söyleyerek, krizi sona erdirmek için işten çıktı.

Hükümetçe işletilen madenlerin görevlileri, bunun sendikaların iç meselesi olduğunu söylediler.

Bu genç insana gelecekte ne olacağını kendinize sorun? Onların kendisine ödül değil *ceza* vereceklerini bilirse, bütünlüğünü ve azmini ne kadar koruyabilecekler? Becerisi için

cezalandırılacağı bilirse, becerisini kullanmaya devam edecek midir? Bir ulus en iyi insanların işte böyle kaybeder.

Atlas Vazgeçti'de Hank Rearden'in sonunda greve gitmeye karar verdiği sahneyi hatırlıyor musunuz? Durumu apaçık anlamasına yol açan son damla, James Taggart'ın (en akıldışı ve imkânsız talepler karşısında bile) Rearden'in daima "bir şeyler yapmanın" bir yolunu bulacağı ifadesi idi. Bunu, 28 Aralık 1959 tarihli bir haberde verilen aşağıdaki alıntı ile karşılaştırın. Bu alıntıda şehir taşımacılığı konusundaki grev tehdidi üzerine yorumda bulunan Taşımacılık Sendikası Başkanı Michael J. Quill'in bir ifadesi verilmektedir: "Pek çok insan bizim bunu tehlikeli bir noktaya getirdiğimizi düşünüyor. Fakat bu hep böyle olur, biz ne zaman bir işe el atmaya karar verdiksek, daima onu daha önceden kapmış birileri olmuştur".

Atlas Vazgeçti'nin son bölümlerinde, ülkenin işgücü durumunu şöyle tanımladım:

"Bize insanlar verin!" İşsizlikten mahvolan bir ülkenin her tarafından gelen bu yakarış, Birleştirme Kurulu'nun masasını gittikçe daha sesli bir şekilde dövmeye başlamıştı, fakat ne yakaranlar ve ne de Kurul, çılgınlığın ima ettiği tehlikeli kelimeleri ilave etme cesaretini gösteremiyordu: "Bize yetenekli insanlar verin!". Hizmetli, makine yağcısı, kapıcı ve bulaşıkçı gibi işler için yıllarca uzayan kuyruklar vardı; fakat yöneticiler, müdürler, müfettişler ve mühendisler gibi işlere başvuracak hiç kimse yoktu.

Barron's'da 29 Temmuz 1963 tarihli bir başyazı şöyle diyor:

Dr. Arthur F. Burns'ün resmi işsizlik istatistikleri üzerine son zamanlardaki bir yorumunun da dikkat çektiği gibi, "bilim adamları, öğretmenler, mühendisler, doktorlar, hemşireler, daktilocular, stenograflar, otomobil ve TV tamircileri, terziler ve ev hizmetçileri konusundaki büyük yetersizlikler" de dahil, kalifiye işgücündeki gittikçe büyü-

yen bir açık söz konusudur.

Atlas Vazgeçti'deki Minnesota hasat felaketi hikâyesini hatırlıyor musunuz? Bereketli bir buğday ürünü yol kenarlarında, aşırı doldurulmuş silolarda ve ambarlarda mahvolmuştu. Çünkü demiryolu yük vagonları hükümet emriyle soya fasulyesi hasadını taşımak üzere gönderilmişti.

Aşağıdaki haber 2 Kasım 1962 tarihli *Chicago Sun Times*'dan alınmıştır:

İllinois tarım görevlileri ve tahıl tüccarları aniden ortaya çıkan ve Ortabatı'nın bereketli tahıl hasadını tehdit eden yük vagonu eksikliği problemini çözmek amacıyla Perşembe günü toplandı...

Çiftçiler ve tahıl tüccarları, kapalı yük vagonu eksikliğinin "kritik" hale geldiği konusunda hemfikirler ve en azından iki hafta içinde pek ümit görmüyorlardı.

Bazı tahıl ambarı işleticileri, taşınamamış olan mısırla ağzına kadar dolmuş ambarların yanlarına yığılmış olan mısırlara ait grup fotoğrafları gösteriyordu...

Bu yıl aynı zamanda üç önemli ürün hasadında (mısır, soya ve darı) kapalı vagon yetersizliği suçlandı. Ayrıca, hükümetin sahip olduğu tahıllar da hızlı bir şekilde taşınamıyordu.

Atlas Vazgeçti'de Ragnar Danneskjöld, kendisinin insanların kafalarından silmek istediği kötülük imajı olarak Robin Hood'u kınıyordu. "O, hakların kaynağının başarı değil ihtiyaç olduğu, üretmek zorunda olmadığımız, sadece istemek zorunda olduğumuz, kazanılmışın değil, kazanılmamışın bize ait olduğu fikrinin sembolü olan kişidir."

Geçen yıl *Justice of the Peace and Local Government Review* adlı hukuk ve polis konuları ile ilgili bir İngiliz dergisinde çıkan, Robin Hood'u eleştiren bir makalenin ilham kaynağının Ragnar

olup olmadığını asla bilemeyeceğim. Makale Robin Hood festivalinin yeniden hayata geçirilmesi nedeniyle yayınlanmıştı.

Bu efsanevi kahramanın sömürüleri, asıl olarak fakire verme yanıltıcı amacı ile zenginlerin soyulması ile ilgiliydi. Bu işlem günümüzde refah devleti tarafından üstlenilmiştir. Bu gerçeğe dayanarak, bir Robin Hood festivalinin kamu politikasına aykırı olup olmadığı şüpheli bir konudur.

Fakat şimdi *Atlas Vazgeçti*'deki her şeyi geride bırakan bir olaya geliyoruz. Altruist-kolektivist zihniyetlerin ne kadar aşağı olduklarını tahmin etsem de (gerçekten de çok aşağı olduklarını düşünüyorum) itiraf ediyorum ki bunu ben de icat etmezdim ve bunun mümkün olacağına inanmazdım. Bu bir kurgu değildir. *The New York Times*'da 23 Mart 1964 tarihinde ön sayfada çıkan bir *haberdir*.

Bugün, kendini Üçlü Devrim üzerine Ad Hoc Komitesi* olarak adlandıran 32 üyeli bir grup, çalışsın, çalışmasın her Amerikalıya yeterli bir gelirin bir hak olarak verilmesi gerektiğini söylemiştir...

Onların başkan Johnson'a gönderdikleri bu ifadelerinde geçen üç devrim "sibernasyon** devrimi," "silâh devrimi" ve "insan hakları devrimidir."

Komite, "ABD'de sibernasyon devriminin oluşturduğu temel problem, onun bugüne kadar kullanılan, *tüketiciler olarak insan haklarını* el altından destekleyen genel mekanizmayı geçersiz hale getirmesidir" demiştir.

"Şu ana kadar, ekonomik kaynaklar üretime katkı esasına göre dağıtılmaktaydı, *makine ve insanlar istihdam için bir ölçüde eşit şartlarda rekabet ediyordu*. Gelişen bilgisayarlı sistemde, insanlardan çok az iş isteyen makine sistemleri ile potansiyel olarak sınırsız üretim başarılabilmektedir.

* Özel ve sıırlı bir amaca hizmet eden komite (Çevirmen).

** Kontrol ve işletim için bilgisayarların kullanılması (Çevirmen).

Bizlere *tüketme hakkını bağışlayan* ve efektif talebin dağıtımındaki tek temel mekanizma olan “meslekler yoluyla gelir” sisteminin devam etmesi, şimdi bilgisayarlı bir üretim sisteminin sınırsız kapasitesinin tek freni olarak iş görmektedir.”

Komite, toplum tarafından uygun hukuki ve idari kurumlar aracılığıyla “her bireye ve her aileye *yeterli bir geliri bir hak olarak*” sağlamak için bu bağlantının “kayıtsız şartsız bir şekilde” kınılmasını istemiştir. [Bütün itaflıklar bana aittir.]

Bu gelir kim tarafından sağlanacak? Cevap yok.

Bu tip bir beyanatın, realiteden ve herhangi bir ekonomi bilgisinden kopuk bir grup küçük kasaba uçuğu tarafından ifade edildiği sanılabilir. Ya da bir grup ayaktakımı kışkırtıcısı tarafından, nüfusun en aşağı unsurlarını bir bilgisayarlı olan ve böylece onları “tüketme hakkından” yoksun bırakan herhangi bir işletme bürosuna karşı şiddete teşvik amacıyla söylenmesi beklenir.

Fakat durum bu değildi.

Bu beyan bir grup profesör, iktisatçı, eğitimci, yazar ve diğer “entelektüeller” tarafından yapılmıştır. Kültürümüzün şu anki durumunun bir göstergesi olarak korkutucu olan, bunun ön sayfada kendine yer bulabilmesi ve görünüşte medeni insanların bunu medeni tartışma sınırları içerisinde görmeye istekli olmalarıdır.

Günümüzün kültürel atmosferi nedir? Aşağıdaki tanımlamanın buna uyup uymadığına bakın. Gittikçe hızlanan bir seri felaket ve facia ile ilgili bir pasajı *Atlas Vazgeçti*’den, alıntılıyorum:

Gazeteler ondan bahsetmediler. Başyazılar, kendini yalanlamayı ilerlemeye giden yol olarak, kendini feda etmeyi ahlâki zorunluluk olarak, açgözlülüğü düşman olarak, sevgiyi çözüm olarak göstermeye devam ettiler; onların

köhne tabirleri bir hastanedeki eter kokusu kadar tiksindirici derecede tatlıydı.

Söylentiler, bir dehşet fısıltısı halinde ülkenin her tarafına yayıldı; ancak insanlar gazeteleri okudular ve okuduklarına inanmış gibi davrandılar, her biri bildiğini bilmiyormuş gibi yaparak, itiraf edilmeyen şeyin gerçek olmadığına inanmaya çalışarak, en sağır derecede sessiz kalma konusunda birbirleriyle yarışıyordu. Sanki bir volkan çatlıyordu, fakat dağın altındaki insanlar ani çatlakları, siyah dumanları, kaynayan akıntıları göz ardı ediyor ve tek tehlikelerinin bu işaretler realitesini kabul etmek olduğuna inanmaya devam ediyorlardı.

Bugün bunu tartışmamın amacı ne övünme ve ne de sizde bir mistik kehanet yeteneğine sahip olduğum izlenimi vermektir, fakat bunun tam zıddını, bu yeteneğin mistik bir şey *olmadığını* ispatlamaktır. Bugünün sözde bilgelerinin yaygın görüşlerinin aksine, tarih şansla ve kaprisle yönetilen bir anlaşılmaz kaos değildir (tarihsel gidişat tahmin *edilebilirdir* ve *değiştirilebilirdir*) insanlar, karşısında yetersiz kaldıkları anlaşıl-maz güçlerce yok edilmeye götürülen çaresiz, kör, mahvolmaya mahkum yaratıklar *değillerdir*.

Tarihin gidişatını (ve aynı şekilde her bireysel yaşamın gidişatını) belirleyen sadece bir güç vardır: insanın akılcı melekesinin gücü, yani *fikirlerin gücü*. Siz eğer bir insanın inandığı şeyleri bilerseniz, onun davranışlarını tahmin edebilirsiniz. Eğer siz bir toplumun egemen felsefesini anlarsanız, o toplumun izleyeceği yolu tahmin edebilirsiniz. Fakat inançlar ve felsefe insan tercihi-ne açık olan konulardır.

Hiçbir kaderci, önceden belirlenmiş tarihsel zorunluluk yoktur. *Atlas Vazgeçti* bir engellenemez mahvoluş kehaneti değildir, fakat eğer gidişatımızı değiştirmeyi tercih edersek, bizim bu mahvoluşu önleyebilme gücümüzün bir ifadesidir.

Bizi bugünkü duruma getiren ve *Atlas Vazgeçti*'de açıklanan toplumdaki gibi bir finale götüren mistisizm-altruizm-kolektivizm eksenli felsefesidir. Bunun yerine, bizi kurtarabilecek olan ve romanımın son iki sayfasında tasarladığım Atlantis'e doğru bizi götürebilecek olan sadece akıl-bireycilik-kapitalizm eksenidir.

İnsanlar özgür iradeye sahip oldukları için, hiç kimse ne *ideolojik* bir çatışmanın sonucunu ve ne de böyle bir çatışmanın ne kadar uzun sürebileceğini kesin olarak tahmin edebilir. Bu ülkenin hangi tercihi yapacağını söylemek için henüz çok erkendir. Fakat ben sadece şunu söyleyebilirim ki, eğer *Atlas Vazgeçti*'nin amacının bir kısmı kendisini kehanet olmaktan korumak ise, onun bu amaçta başarılı olduğunu ortaya koyan pek çok işaret vardır.

(Son not: Bu makalenin yazılmasından bir yılı aşkın bir süre sonra, burada anlatılması gereken bir olay meydana geldi.

Atlas Vazgeçti'nin kolektivistlerin yönetiminin çöküşünü anlatan son bölümünde, aşağıdaki paragraf yer almaktadır:

Aniden, uçak gökdelenlerin tepesinin üzerinde iken sanki birdenbire yer, şehri yutmak için açılmış gibi şehir dünyaya yüzünden kayboldu. Paniğin elektrik santrallerine ulaştığını ve New York'un elektriğinin kesildiğini ancak bir süre sonra fark ettiler.

9 Kasım 1965'te New York ve bütün Doğu sahilinin elektrikleri kesildi. Durum benim hikâyemdekine tamamen benzer değildi, fakat çok fazla sayıda okuyucu bu olayın sembolik anlamını fark etti. İzleyen bir kaç gün içinde aldığım mektup ve telgrafları alıntılıyorum:

Austin, Texas'tan bir kaç kişi tarafından imzalanmış bir telgraf: "Romanın kehanet olmadığını söylediğinizi sanıyorduk."

Wisconsin, Marion'dan bir telgraf: "Bir John Galt var."

Indianapolis'ten bir mektup: "Fakat o, bir panik bile oluşturmamış, değil mi Bayan Rand? Sadece o aynı eski sorumsuzluk ve yetersizlik. Tren enkazları [vs.] bizi gülümsetti, fakat bu gerçekleşen kehanet aynı zamanda bir ürperti de getirmektedir.

İskoçya, Dundee'den bir not: Televizyonda New York'u ışsız görünce kitabınız *Atlas Vazgeçti*'yi düşünmekten kendimizi alamadık; ekranda siyah binalardan oluşan kanyonlar ve bir çıkış yolu bulmaya çalışan zayıf ışıklı arabalar vardı.

Memphis, Tennessee'den (annesi tarafından bir okuyucuya gönderilen, onun da bana gönderdiği bir kart): Bunu anlatmak zorundaydım. Geçen gece Kuzeydoğu'daki karartmada [bir arkadaş] aradı ve senin orada olup olmadığını sordu. Ben hayır dedim, o ise "Çok kötü, Atlas'ın vazgeçip vazgeçmediğini sormak istemiştım!" dedi.

Chicago'dan bir not: "11/9/1965 tarihli 'karartma' için rasyonel bir açıklamayı umutla bekledik. 'İmza: John Galt'."

16. NÜFUZ TACİRLERİ*

Amerika'nın dış politikası öylesine saçma derecede irrasyoneldir ki pek çok insan arkasında anlamlı bir amaç olması gerektiğini düşünmektedir. İrrasyonelliğin büyüklüğü kendi kendini koruyucu olarak işlev görmektedir: "Büyük Yalan" tekniği gibi, insanların böylesine kaba bir yanlışın, görüldüğü kadar kötü olamayacağı ve bu nedenle kendileri bilmese de *birisinin* onun ne anlama geldiğini bilmesi gerektiğini varsaymasını sağlamaktadır.

Dış yardım programını haklılaştırmak için bize eşzamanlı olarak sunulan iğrenç genellemeler ve çelişkilerle dolu gerekçeler kabaca iki grupta toplanabilir: "idealist" ve "pratik" olanlar veya başkalarını ezmeye veya onlardan "korkma"ya dayananlar.

"İdealist" argümanlar, altruizme başvurmayı ve açlık çeken ve yardımsever desteğimiz olmasa mahvolacak olan tüm "az gelişmiş" dünya uluslarının desteklenmesi görevimiz konusunda havada uçuşan soyutluklar sisinde yüzmeyi içerir.

Pratik argümanlar korkuya başvurmayı içerir ve bizim ben-cil öz-çıkarlarımızın "az gelişmiş" ülkelere iyilik yapmak için (aksi halde onlar bizim için tehlikeli bir tehdit olacaklardır) para harcayarak iflas etmemizi gerektirdiği anlamına gelen farklı bir tip belirsizlik bulutu meydana getirir.

*AYN RAND, *The Objectivist Newsletter*, Eylül, 1962.

Dış politikamızı savunanlara bunun bir biri veya öteki durumu olduğunu göstermek faydasızdır: “az gelişmiş” ülkeler ya öylesine zayıftır ki, bizim yardımımız olmazsa mahvolurlar; ki bu durumda onlar bizim için bir tehdit olamazlar; ya da onlar öylesine güçlüdürler ki, biraz daha yardımla bizi ortadan kaldırma aşamasına gelebilirler; ki bu durumda da biz ekonomik kaynaklarımızı bu kadar güçlü olan potansiyel düşmanlarımızın gelişmesine yardım etmeye akıtmamalıyız.

Bu iki durum arasındaki çelişkiyi tartışmak faydasızdır, çünkü bunların ikisi de doğru değildir. Onların savunucuları gereklerden, mantıktan ve 20 yıllık küresel altruizmden sonra dış politikamızın amaçladığının tam tersini elde ettiği gerçeğinden etkilenmezler; bu politika ekonomimizi mahvetmektedir; bizi uluslararası ortamda uzlaşmalar, geri çekilmeler, yenilgiler, geçmişinde ihanetlerden başka bir şeyi olmayan güçsüz ve başarısız bir ülke konumuna indirmektedir; ve dünyaya ilerleme yerine kabile savaşları kanlı kaosunu getirmektedir ve çaresiz ulusları birer birer komünizmin pençesine düşürmektedir.

Bir toplum bir intihar yolunda gitmekte ısrar ederse, sözde sebepler ve söylenen sloganlar sadece bahanelerdir. Soru sadece şudur: bu bahaneler neyi saklıyorlar?

Belirsiz dış yardımlarımız kaostunda hiçbir tutarlı eğilim yoktur. Ve her ne kadar uzun vadede Sovyet Rusya’nın faydasına yol açsa da, ondan doğrudan ve hemen faydalanan Rusya değildir. Belirli bir kazanan yoktur, sadece belirli bir kaybeden vardır, o da ABD’dir.

Böyle bir durum karşısında, bazı insanlar anlamaya çalışmaktan vazgeçerler; diğerleri her şeye kadir bir komplonun Amerika’yı yıkmakta olduğunu, bahanelerin çok güçlü, kötü niyetli bir canavarı sakladığını düşünürler.

Gerçek bundan daha kötüdür: gerçekte bahaneler hiçbir

şeyi saklamamaktadır; sisin altında, cırlayan hamam böcekleri yuvasından başka hiçbir şey yoktur.

Kanıt olarak 15 Temmuz 1962 tarihli *The New York Times*'ın başyazı bölümünden, "Yabancı Lobilerin Rolü" adında bir makaleden alıntılar sunuyorum:

[Makale şunu söylemektedir]: "Diplomatik olmayan gönüllü" yabancı görevliler son yıllarda [Washington'da] mantar gibi bittiler...

Yabancı müşterileri ile ilgili yasaların geçişini sağlamak (veya önlemek) için Kongre'de lobicilik yapan, Yönetime bazı siyasi veya ekonomik politikaları kabul etme yönünde baskı yapmaya çalışan veya çok sayıda metot ve teknikle kamuoyunu şekillendirmeye çalışan bu özel görevliler ordusu Washington'da her yeri kapladılar.

Lobicilik, yasa koyucuları özel olarak etkileme yoluyla yasaları etkilemeye çalışma işlemidir. Karma bir ekonominin (baskı grupları ile hükümetin) sonucu ve eseridir. Lobicilik metotları sadece sosyal nezaketten ve kokteyl partilerinden veya iş yemeği "arkadaşlıklarından" kıyaklara, tehditlere, rüşvetlere ve şantajlara kadar değişiklik gösterir.

İster yurtçi, ister yurtdışı çıkarlara hizmet etsin, bütün lobiciler son 30 yılda çıkarılmış olan kanunlar gereği hükümetçe tescil edilmiş olmalıdırlar. Tescil edilen lobilerin sayısı öylesine büyük bir hızla artmaktadır ki (yasa koyucular alarma geçmeye başlamıştır) yabancı lobicilerin sayısı yerli lobicilerin üzerindedir. Senato Dış İlişkiler Komitesi bu yabancı görevlilerin çalışmaları konusunda bir araştırma yapmaya hazırlandığını duyurmuştur.

The New York Times makalesi yabancı lobiciliğini şöyle tanımlamaktadır:

Tüm bu çabaların ardındaki teori şudur: bir ücret veya bir paralı görevli karşılığında ve çoğu kez yüz binlerce dolar-

lık reklam, tanıtım ve harcama karşılığında, yabancı bir hükümet veya yabancı bir ekonomik veya siyasi teşebbüs, *ABD Kongresinde lehte bir yasayı, Yönetimin dostane bir politikasını veya Amerikan kamuoyu gözünde olumlu bir imajı satın alabilir ve bu daha sonra kârlı bir siyasi veya ekonomik avantaj haline gelebilir.* [İtalikler bana aittir.]

Bu lobiciler kimdir? Siyasi nüfuzu olan ve etkili Amerikalılara “ulaşabilen” kişiler. Makale, bu insanların çoğunun “Washington Avukatları” veya “New York halkla ilişkiler firmaları” olduğunu söylüyor.

Bu yabancı teşebbüslerden birisi Rusya’dır ve Rusya’ya Washington’daki tescilli lobiciler hizmet etmektedir; fakat Rusya tıpkı diğerleri gibi sadece fırsattan faydalanmaktadır. Rusya’nın bu ülkedeki komplosunun başarılı olması, bizim kendimizi mahvetmemizin sebebi değil sonucudur; Rusya bizim hatamızdan dolayı kazanmaktadır. Sebep bundan çok daha derindir.

Lobiler konusu son zamanlarda, yabancı lobicilerin ABD hükümetinden şeker kotası elde etme mücadelesi nedeniyle ilgi çekmiştir.

[Makale şöyle diyor] Onların çabası Temsilciler Meclisi Tarım Komitesi başkanı olan Kuzey Carolina’lı Demokrat Temsilci Harold D. Cooley üzerinde odaklanıyordu. Bay Cooley bu yıla kadar kotaların dağıtılmasında neredeyse tek başına yetkiliydi. Bay Cooley’in bu kotaların tahsisinde tam olarak hangi kriterleri kullandığı asla bilinmemektedir, aynı gerekçeyle lobicilerin onun üzerindeki ricalarının gerçek etkisini belirlemek de imkânsızdır.

Fakat lobiciler, yabancı hükümetlere veya şeker yetiştiricileri birliklerine hizmetlerinde aslında Bay Cooley ile olan gerçek veya sözde dostluklarını pazarlıyorlardı.

Lobicilik (ve dış yardımlarımız) ve karma bir ekonomi meselesinin özü ve esası budur.

Sıkıntı, “Bay Cooley’in bu kotaları tahsis etmede hangi kriterleri kullandığının asla bilinmemesi değil; fakat ona bu yetkileri veren yasa ile ondan hangi kriterleri kullanmasının istendiğinin asla bilinmediği veya bilinmeyecek olmasıdır. Bu bağlamda asla hiçbir kriter tanımlanamaz; işte nesnel olmayan hukukun ve tüm ekonomi yasalarının niteliği budur.

“Kamu çıkarı” (veya “sosyal,” “ulusal” ya da “uluslararası” çıkar) gibi bir kavram yasamaya kılavuzluk eden bir prensip olduğu müddetçe, lobiler ve baskı grupları mutlaka var olmaya devam edecektir. “*Hal/k*” diye bir varlık olmadığından, halk sadece belli sayıda bireyler olduğundan, “kamu çıkarının” bireysel çıkarlar ve hakların yerine geçtiği fikrinin şundan başka bir anlamı olamaz: bazı bireylerin çıkarları ve hakları, diğerlerinin çıkarları ve haklarından üstün tutulmaktadır.

Eğer böyleyse, bu durumda tüm insanlar ve tüm özel gruplar “halk” olarak kabul edilme ayrıcalığı için ölümüne mücadele etmelidirler. Hükümetin politikası, belli bir anın kaprislerine göre bozuk sarkaç gibi bir gruptan diğerine (birini vurarak diğerini kayırarak) sallanmak durumundadır ve lobicilik gibi saçma bir meslek (“nüfuz” satma) ciddi bir meslek haline gelmektedir. Asalaklık, kıyakçılık, yolsuzluk ve elde edemediğine karşı açgözlülük vasıfları kendiliklerinden bulunmasaydılar bile, karma bir ekonomi onları yaratırdı.

Bazı insanların diğerlerine kurban edilmesi için hiçbir rasyonel gerekçe olmadığından, uygulamada böyle bir kurban etmeye kılavuzluk edecek hiçbir nesnel kriter de yoktur. Tüm “kamu çıkarı” yasaları (ve bazı insanlardan zorla para alınması ve hak edilmemiş kazançlar olarak diğerlerine dağıtılması) en sonunda gelip bazı hükümet görevlilerinin tanımlanmamış, tanımlanamaz, nesnel olmayan, keyfi gücüne dayanmaktadır.

Bunun en kötü tarafı, böyle bir gücün dürüst olmayan şekilde kullanılabilmesi değildir, fakat onun *dürüst olarak kullanılmayacağıdır*. Dünyadaki en saf dürüstlüğe sahip en akıllı insan, adil olmayan, eşit olmayan, irrasyonel bir prensibin adil, eşit,

rasyonel bir uygulaması için bir kriter bulamaz. Dürüst bir görevlinin yapabileceği en iyi şey, keyfi kararı için hiçbir maddi rüşvet kabul etmemektir; fakat bu durum onun kararını ve kararının sonuçlarını daha adil veya daha az feci yapmaz.

Net inançları olan bir insan hiç kimseden etkilenmez. Fakat net inançlar imkânsız olduğunda, kişisel etkiler işbaşına geçer. Bir insanın beyni nesnel olmayan, hiçbir çıkışı ve çözümü bulunmayan sisli bir labirentte kapana kısılsa, kişi, bazı yalancı, ikna edici, yarı makul argümanlara sarılacaktır. Belli belirsiz şekilde herhangi bir kişiyi taklit edecektir. O, “sosyal vurguncuların,” propaganda satıcılarının, lobicilerin doğal avıdır.

Bir argüman diğer herhangi bir argüman kadar yetersiz olduğunda, sübjektif, duygusal ve “insani” unsur belirleyici olmaktadır. Etki altına alınan bir yasa koyucu, bilinçle veya bilinçaltından, geçen haftaki kokteylde yüzüne gülen arkadaş canlısı kişinin kendisini kandırmayacak iyi bir kişi olduğu ve onun fikrine güvenileceği hükmüne varabilir. Görevliler sizin paranızı, emeklerinizi ve geleceğinizi bu gibi şeylerle çöpe atabilmektedirler.

Yasa koyucular ve hükümet görevlileri arasında şüphesiz gerçek yolsuzluk örnekleri varsa da, bunlar bugünkü durumun önemli bir sebebi değildir. Açığa çıkmış olan bu gibi durumlarda rüşvetlerin çok önemsiz derecede küçük olması anlamlıdır. Milyonlarca doları çevirme gücü olan insanlar kıyaklarını bin dolarlık bir kilime veya bir kürk mantoya veya bir buzdolabına satmaktadırlar.

Çok muhtemeldir ki, onlar bunu bir rüşvet olarak veya kamu güvenine bir ihanet olarak düşünmemektedirler; onlar, yapmak zorunda oldukları sebepsiz tercihlerde, herhangi bir kriter yokluğunda, görünüşte sahipsiz olan bir serveti etrafa saçma genel hengamesi içinde verdikleri kararın öyle veya böyle, önemli olduğunu düşünmemişlerdir. Ülkelerini bir milyon dolara satmayacak olan insanlar onu birisinin gülümsemesine ve Florida’da bir geziye satıyorlar. John Galt’dan alın-

tı yapalım: “Ülkenizin yıkılması bu gibi kuruşlarla ve gülümsemelerle yapılıyor.”

Genel halk şaşkın derecede çaresizdir. “Entelektüeller dış politikamıza çok yakından bakmak istemiyorlar. Suçluluk duygusu hissediyorlar; karşı çıkmaya cüret edemedikleri kendi köhne ideolojilerinin, yüzleşmeye cesaret edemedikleri sonuçların sebebi olduğunu düşünüyorlar. Herhangi bir moda saçmalığı veya bahaneyi ne kadar çok göz ardı ederlerse, o kadar istekli ve şevkli bir saldırganlıkla kabulleniyorlar. Köhne altruizm peçesi bunu gizlemeyi ve solgun bir ahlâki haklılık havasıyla göz ardı etmeyi onaylama görevi yapmaktadır. Gerisini, iflas etmiş bir kültürün, değerleri, prensipleri, inançları veya entelektüel standartları olmayan bir toplumun bitmiş sinisizimi halledecektir: geriye sadece önüne gelenin dolduracağı bir boşluk bırakır.

Dünyanın en büyük ülkesinin intihara giden kan kaybının ardındaki itici güç artık altruistik bir tutku veya kolektivist bir seferberlik değildir; küçük avukatların ve halkla ilişkiler elemanlarının, cansız bedenlerin zihinsel bağlantılarını koparak yaptıkları ayak oyunlarıdır.

Bunlar, yani yabancı girişimlerce ödeme yapılan lobiciler, şimdi kazandıkları parayı hiçbir durumda kazanmayı ümit edemeyecek olanlar, tıpkı kendi türlerinin tarihteki her altruistik hareketin daima etrafında olması gibi, şimdi de küresel kurban etmenin tek ve gerçek faydalanıcılarıdır. Amerika’nın kendini kurban etmesinden faydalananlar ne “az gelişmiş” uluslar, ne “mahrum” kitleler ve ne de orman köylerinin açlık çeken çocuklarıdır; faydalanan sadece bu gibi hareketleri başlatamayacak kadar küçük olan, ancak oluşan hasılatı toplayacak kadar küçük olan kişilerdir.

Altruizm-kolektivizm doktrininin başardığı veya başarabileceği şey “yüce” bir ideal değildir: Sonuçta olacak olan şudur:

Kuzey Dakota’da yerel bir demiryolu iflas ederek bölge-

yi kötü kaderine terk etmiştir, yerel bankacı önce karısını ve çocuklarını öldürerek intihar etmiştir. Tennessee’de bir yük treni yerel bir fabrikaya sadece bir gün önceden haber vererek programdan çıkarılmış ve fabrikayı taşımacılıktan yoksun bırakmıştır, fabrikanın sahibinin oğlu üniversiteyi terk etmiştir ve şimdi hapiste bir yağmacılar çetesi ile *birlikte* bir cinayet işlemekten dolayı idam edileceği günü beklemektedir; Kansas’ta bir istasyon kapanmıştır ve bir bilim adamı olmak isteyen istasyon görevlisi bulaşıkçı olmuştur; James Taggart bir meyhanede oturup Oren Boyle’un boğazına giden alkolün parasını, Boyle içkiyi üstüne döktüğünde onun elbisesini temizleyen garsonun parasını, eski bir Şili’li kadın pazarlayıcısının bir metre ötedeki kül tablasına uzanma zahmetine girmediği için yaktığı halının parasını ödüyor olabilir. (*Atlas Vazgeçti.*)

17. “AŞIRILIK” YA DA İFTİRA ATMA SANATI

Bugünün ahlâkî iflasının pek çok belirtisi arasında, Cumhuriyetçilerin Ulusal Kongresindeki sözde “ılımlıların” davranışı en azından bugüne kadar olanların en üst düzeyi idi. Onlarınki, iftiraları bir ulusal politika olarak kurumsallaştırma girişimi idi; bu iftiraları ucuz gazetelerdeki bireysel iftiracılar bir siyasi parti platformunu da içerecek bir düzeye yükseltme girişimi idi. “*İlmlılar,*” ne anlama geldiğini tanımlamadan “aşırılığın” reddini istiyorlardı.

“Aşırılıkla” neyi kastettiklerini tanımlama davetini defalarca reddederek, tanımlama yerine hakaret koyarak, tartışmayı somutluklar düzeyinde tutmuşlar ve konuyla ilgili daha geniş somutlukları veya prensipleri açıklamamışlardır. Belirli bazı gruplara çok ağır hakaretlerde bulunmuşlar ve bu grupları hangi kriterlerle seçtiklerini söylememişlerdir. Halkın gördüğü tek şey, hırslayarak “nefret tacirlerini” kınayan ve “hoşgörü” isteyen bir dizi surat ve nefret çılgınlıkları atan isterik seslerdi.

İnsanlar bir konu hakkında bu kadar güçlü hislere sahip olduklarında, ancak bu konuyu açıklamadıklarında, görünüşte anlamsız olan, anlaşılması mümkün olmayan bir amaç için vahşice mücadele ettiklerinde, onların gerçek amaçlarının ortaya çıkmasına tahammül edemeyeceklerine emin olabilirsiniz. Bu yüzden şimdi bunu teşhis etmeye çalışalım.

*AYN RAND, *The Objectivist Newsletter*, Eylül, 1964.

İlk olarak, “ılımlıların” nefret etmeyi seçtikleri somut konulardaki tuhaf tutarsızlığa dikkat edin: “Komünist Parti, Ku Klux Klan ve John Birch Cemiyeti.” Bu üç grubun bağlantısı olan ortak özelliği, yani *prensibi* bulmak (“siyasi grup”tan daha spesifik bir şey bulmak) mümkün değildir. “İlmlıların” aklındaki şeyin bu olmadığı açıktır.

“İlmlıların” bu aşamada zirvalayacakları ortak özellik “kötülük” olacaktır. Tamam, fakat hangi kötülük? Komünist Parti yerkürenin her kıtasında sayısız milyonların toptan katledilmesinden suçludur. Ku Klux Klan masum kurbanların bir kalabalık tarafından linç edilerek öldürülmesinden suçludur. Peki John Birch Cemiyeti neden suçludur? “İlmlıların” verdiği tek cevap şuydu: “Onlar General Eisenhower’ı bir komünist olmakla suçladılar.”

Bu suçlamanın konacağı en kötü suç kategorisi “iftiradır.” “İftiranın” her refah devleti karşısının kamusal alanlarda kronik olarak maruz kaldığı bir şey olduğu gerçeğini bir tarafa bırakalım. İftiranın ciddi bir ihlâl *olduğunu* kabul edelim ve sadece bir soru soralım: iftira Komünist Parti ve Ku Klux Klan’ın yaptıkları kötülüklerle aynı kategoriye mi girer?

Toplu katliamı, linç cinayetlerini ve iftirayı eşit kötülükler olarak mı kabul edeceğiz?

Eğer bir kişinin “Ben vebaya, insanların yüzüne kezzap atmaya ve kaynanamın dırdırına eşit derecede karşıyım” dediğini duyarsanız, bilin ki o kişinin gerçekten nefret ettiği tek şey onun kaynanasıdır ve kaynanasını ortadan kaldırmak o kişinin tek amacıdır. Aynı prensip her iki örnekte de geçerlidir.

Komünist Partiye ve Ku Klux Klan’a gerçekten karşı olan hiç kimse, bu kötülükleri, gereksiz, şaşkın organizasyonların aktiviteleriyle (ki bunlar, günahları en kötü ihtimalle ispatlanmamış iddialarda veya iftirada bulunmak olan sorumsuz ve pervasız organizasyonlardır) eşit tutacak şekilde hafife almaz.

Ve dahası: Komünist Parti kendi başına ne Cumhuriyetçiler, ne Demokratlar ve ne de genel olarak seçmenler için bir kampanya konusu değildir; bugünlerde kelimenin tam anlamıyla herkes Komünist Partiyi lanetlemektedir ve hiç kimse resmi bir reddetmeye ihtiyaç duymamaktadır. Ku Klux Klan bir *Cumhuriyetçi* meselesi veya problemi değildir; Komünist Parti üyeleri geleneksel olarak Demokratlardır; Cumhuriyetçilerin onların oylarını reddetmesi Tammany Hall'in* oyunu reddetmeleri gibidir, o da onlara ait bir oy değildir.

Bu durum Cumhuriyetçilerin kongresinin tek konusu olarak John Birch Cemiyetini bırakmaktadır. Gerçek konu *buydu*; fakat görüldüğünden çok daha derin ve daha dolambaçlı anlamda.

Gerçek konu kendi başına John Birch Cemiyeti de değildi: bu cemiyet, "ılımlılar" tarafından, çok daha büyük ve çok daha önemli kurbanların kasıtlı olarak yok edilmesi için ilgi odağı olarak seçilmiş, sadece suni ve beş para etmez bir saman kukla idi.

Cumhuriyetçilerin toplantısındaki herkesin, "aşırılık" konusu arkasındaki gizli amacı anlamış görüldüğüne, fakat hiç kimsenin onu açık bir şekilde dile getirmediğine dikkat edin. Tartışma, büyük bir tanımlanmamış "toptancılık" ile yapıyordu, sanki kelimeler hiç kimsenin *dile getiremediği* bir konuyu *ifade etmeyi* amaçlayan yaklaşık şeylerdi. Sonuç, odaklanmadan yapılan bir ölüm kalım mücadelesi izlenimi veriyordu.

Aynı atmosfer şimdi bu konuda halk arasındaki anlaşmazlıkta da egemendir. İnsanlar sanki kelimenin anlamını biliyorlarmış gibi "aşırılıktan" bahsediyorlar, ancak hiçbir iki ifade onu aynı anlamda kullanmıyor ve hiçbir iki kişi aynı konudan bahsetmiyor. Eğer mutlak kargaşa diye bir durum varsa, bu kesinlikle odur. Fakat lütfen *bunun* konunun önemli bir kısmı olduğuna dikkat edin.

* 1800'lerin sonu ve 1900'lerin başında, New York'ta Demokrat Parti içinde, yolsuzluk ve baskıyla siyasi kontrolü ele geçirme peşinde olan siyasi bir organizasyon (Çevirmen).

Aslında çoğu insan “aşırılık” kelimesinin anlamını *bilmez*, onu sadece hisseder. İnsanlar sadece anlayamadıkları bir şekilde kandırıldıklarını hissine sahiptirler.

Yapılan şeyin ne olduğunu ve *nasıl* yapıldığını anlamak için, aynı tekniğin önceki bazı örneklerini inceleyelim.

1930’larda yaygın olan bir örnek “izolasyonizm” kelimesinin siyaset sözlüğümüze girmesi idi. Bu, kötü bir anlam ifade eden bir hakaret terimi idi ve hiçbir açık, net tanımı yoktu. Biri sözde, diğeri gerçek iki anlamı vardı ve her ikisi de hakaret anlamlıydı.

Sözde anlamı yaklaşık olarak şöyle tanımlanmıştır: “izolasyonizm,” sadece kendi ülkesiyle ilgilenen ve dünyanın geri kalanını umursamayan kişinin tutumudur.” Gerçek anlam şuydu: “Vatanseverlik ve ulusal bencil düşünme.”

“Dünyanın geri kalanını umursamak” tam olarak ne demektir? Hiç kimse dünyanın durumunun bu ülkeyle hiçbir *ilgisi* olmadığını iddia etmediğinden veya edemeyeceğinden dolayı, “izolasyonizm” kelimesi bu ülkenin çıkarları ile ilgilenen insanların konumunu yanlış ifade etmek için kullanılan bir samandan kukladır. Vatanseverlik kelimesi “izolasyonizm” kelimesiyle değiştirilmiştir ve halk arasındaki tartışmalarda ortadan kaldırılmıştır.

Bu etiketle iftira edilen, susturulan ve bertaraf edilen vatansever liderlerin sayısını belirlemek imkânsızdır. Sonra, aşama aşama, hissedilmez bir süreçle etiketin gerçek amacı öne çıktı: “umursama” kavramı “kendi çıkarını düşünmeden umursamaya” dönüştü. Nihai sonuç, ABD’yi bugüne kadar mahveden bir dış politika görüşü, yani dış politikamızın kendi ulusal çıkarlarımızca değil fakat dünyanın, yani bizim dışımızdaki dünyanın, çıkarları ve refahı ile belirlenmesi gerektiğine ilişkin intihar niteliğindeki görüş oldu.

1940’ların sonunda, yeni ortaya atılan bir terim kültür damar-

lanımıza zerk edildi: “McCarthy’cilik.” Bu da, sinsî bir kötülük anlamı taşıyan bir hakaret kelimesi idi ve hiçbir açık tanımlaması yoktu. Sözde anlamı şuydu: “Masum kurbanların adil olmayan şekilde suçlanması, eziyet görmesi ve karakter cinayetine uğraması.” Gerçek anlamı ise “Komünizm karşıtlığı” idi.

Senatör McCarthy bu suçlamalardan dolayı asla suçlu bulunmadı, fakat bu terimin etkisi kamuoyu tartışmalarına gözdağı vermek ve onları susturmaktı. Her türlü uzlaşmasız komünizm veya komünist eleştirisine “McCarthy’cı” iftirası atılmıştı ve hâlâ da atılmaktadır. Bunun bir sonucu olarak komünist yayılmaya muhalefet etmek ve onu ifşa etmek artık entelektüellik sahnemizden kaybolmuştur. (Burada Senatör McCarthy’nin bir hayranı olmadığımı, fakat onu sevmememin bu iftiradaki sebeplerden dolayı *olmadığını* söylemem gerekiyor.)

Şimdi “aşırılık” terimini düşünün. Onun sözde anlamı şudur: “Hoşgörülü olmamak, nefret, ırkçılık, bağnazlık, uçuk teoriler, şiddete tahrik.” Onun gerçek anlamı ise “Kapitalizm savunuculuğudur.”

Bu üç örnekteki tekniğe dikkat edin. Teknik, bazı haklı kavramların yerini alması ve onları ortadan kaldırması için suni, gereksiz ve (rasyonel olarak) kullanılamaz bir terim oluşturmayla ilgilidir. Bu terim bir kavram gibi görünen, fakat herhangi bir mantıksal algılama düzeninden veya bağlamından alınmış, farklı, bağdaşmaz, çelişkili elementlerin bir “toptancılığı,” (yaklaşık olarak) tanımlayıcı karakteri daima esaslar dışında bir şey olan bir “toptancılığı” temsil eder. Asıl karakterinin esaslara dayanmaması bu kandırmacanın özüdür.

Size bir tanımın amacının, tek bir kavram altına giren şeyleri, var olan diğer tüm şeylerden ayırmak olduğunu hatırlatayım; ve bu nedenle, tanımlayıcı karakter daima, onları diğer her şeyden ayıran bu esas nitelik olmalıdır.

İnsanlar dili kullandığı müddetçe, *böyle* kullanacaklardır. Başka *hiçbir* iletişim kurma yolu yoktur. Ve eğer bir kişi bir te-

rimi esaslara dayalı olmayan şeylerden oluşan bir tanımla kabul ederse, bu kişinin aklı o şeyin yerine, kişinin isimlendirmeye çalıştığı nesnelerin *esas* karakteristiğini koyacaktır.

Örneğin, “dünyanın geri kalanını umursama (veya umursamama)” herhangi bir dış ilişki teorisinin temel karakteristiği *değildir*. Eğer “izolasyonist” teriminin bazı bireyler için kullanıldığını duyarsanız, bu kişileri diğer bireylerden ayıran şeyin *vatanseverlik* olduğunu göreceksiniz; ve “izolasyonizmin” “vatanseverlik” anlamına geldiğini ve vatanseverliğin kötü olduğu hükmüne varacaksınız. Böylece terimin gerçek anlamı otomatik olarak sözde anlamının yerini alacaktır.

Eğer “McCarthy’cilik” terimini duyarsanız, Senatör McCarthy’yi diğer tanınmış kişilerden ayıran en önemli özelliğin *komünist karşıtı* olma olduğunu göreceksiniz ve komünizm karşıtlığının kötü olduğu hükmüne varacaksınız.

Eğer “aşırılık” terimini duyarsanız ve size John Birch Cemiyetinin masum kişiliği bir örnek olarak verilirse, onun en önemli özelliğinin “*muhafazakârlık*” olduğunu anlayacaksınız ve “muhafazakârlığın” kötü olduğuna, Komünist Parti kadar ve Ku Klux Klan kadar kötü olduğuna hükmedeceksiniz. (“Muhafazakârlığın” kendisi laçka, tanımlanmamış, kötü derecede yanlış anlamlara yol açan bir terimdir; fakat bugünkü yaygın kullanımda “kapitalizm yanlısı” anlamında kullanılmaktadır.”)

Çağdaş iftira etiketlerinin işlevi budur ve bu iftira etiketleri bu şekilde rasyonel tartışmaları imkânsız hale getirerek kamusal iletişimimizi yok etmektedirler.

Kahramanları yok etmek için “kahraman karşıtlığı” yaratan ve yeniyi yok etmek için “yeni karşıtlığı” yaratan aynı zihniyetler, kavramları yok etmek için “*kavram karşıtlıkları*” yaratıyorlar.

“Kavram karşıtlığının” amacı kamuoyu tartışmaları olmaksızın bazı kavramları ortadan kaldırmaktır. Amacı, kamuoyu tartışmalarını anlamsız hale getirmek ve insanları açık dü-

şünme ve rasyonel hüküm yeteneğinden yoksun bırakarak, bu kavramları kabul eden bütün insanların beyninde aynı parçalanmayı sağlamaktır. Bir aklın ulaşabileceği en üst seviye, onun kavramlarının netliği ile sınırlıdır.

(Bu konuyu, “kavram karşıtlığının” yaygınlaştırılmasına yardım ve yataklık eden iki özel sınıf insanın dikkatine sunuyorum: tanımların bir keyfi sosyal kapris ve gelenek konusu olduğunu ve doğru veya yanlış tanımlama diye bir şey olamayacağını iddia eden akademik tatlı su felsefecileri ve epistemoloji gibi soyut bir bilimin bugünün siyasi olayları üzerinde hiçbir etkiye sahip olamayacağına inanan “pratık” insanlar.)

Kültürel atmosferimizi kirlüten tüm “kavram karşıtlıkları” içinde “aşırılık,” çapı ve sonuçları bakımından en önde gelenidir; ve politikanın çok ötesine geçmektedir. Şimdi bunu detaylı olarak inceleyelim.

İlk olarak, “aşırılık” kendi başına hiçbir anlamı olmayan bir terimdir. “Aşırı” terimi bir oran, bir ölçü, bir derece ifade eder. Sözlük şu tanımları veriyor: “Aşırı, *sıfat*. 1 sıradan veya ortalama olandan çok uzakta bulunan bir karakter veya tip. 2. derece bakımından olabildiğince ve aşırı derecede büyük.”

Bu terimin kullanılmasından önce sorulması gereken ilk soru şudur: bir derece, fakat neyin bir derecesi?

Cevap: “Herhangi bir şeyin!” ve herhangi bir aşırının aşırı olduğu için kötü olduğunu söylemek, *niteliğine* bakmaksızın bir karakterin derecesini kötü kabul etmek bir saçmalıktır (aksi yöndeki her türlü karmaşık Aristoculuğa rağmen). Kendi başına ölçümler hiçbir önemli değere sahip değildir ve önemini sadece ölçülen şeyin niteliğinden alır.

Aşırı sağlık ve aşırı hastalık aynı derecede istenmeyen şeyler midir? Her ikisi de “sıradan ve ortalama olandan” eşit derecede uzakta bulunan aşırı zekâ ve aşırı aptallık eşit derecede mi

değersizdirler? Aşırı dürüstlük ve aşırı sahtekarlık eşit derecede mi ahlâksızdır? Aşırı erdemli bir kişi ve aşırı ahlâksız bir kişi aynı derecede mi kötüdür?

Bu gibi saçmalık örnekleri sonsuz derecede çoğaltılabilir, bilhassa sadece *aşırı* (yani eksiksiz, tavizsiz) bir erdem derecesinin gerçek anlamda bir erdem olarak isimlendirilebileceği ahlâk alanında. (“Tımlı” derecede dürüst bir insanın ahlâki durumu ne olabilir?)

Fakat “bir aptallığı incelemeye zahmet etmeyin; kendinize sadece onun neyi başardığını sorun.” “Aşırılık” “kavram karıştının” siyasette başarmaya çalıştığı şey nedir?

Zamanımızın temel ve kritik sorusu *kapitalizm mi yoksa sosyalizm mi*, ya da özgürlük mü yoksa devletçilik mi sorusudur. Onlarca yıldır, bu konu susturulmuş, bastırılmış, göz ardı edilmiş ve (belirsiz, tanımlanmamış, anlamlarını kaybetmiş, herkes için her anlama gelecek şekilde esnetilebilecek olan) naylon “muhafazakârlık” ve “liberalizm” terimleri altında gizlenmiştir.

“Liberallerin” amacı (geçen on yıllardaki sicilinden anlaşıldığına göre) bu ülkeyi basit, somut, özel önlemlerle, hükümetin gücünü her defasında bir adım daha artırarak, bu adımların prensipler haline konmasına asla izin vermeyerek, gidilen yönün anlaşılmasına ya da asıl konunun isminin zikredilmesine asla izin verilmeyerek refah devletçiliğine götürmektir. Bu devletçilik oyla veya şiddetle değil, fakat yavaştan bir çürümeyle (bir oldu bittiyle sonlanan uzun bir göz ardı etme ve epistemolojik çürüme ile) gelecekti. (“Muhafazakârların” amacı sadece, bu süreci yavaşlatmaktır.)

“Liberallerin” programı *kapitalizm* kavramının ortadan kaldırılmasını gerektiriyordu; sadece artık var olmayacağı gibi değil, fakat sanki hiç var olmamış gibi ortadan kaldırılmasını. Kapitalizmin gerçek niteliği, prensipleri ve tarihi iftira atılmak,

çarpıtılmak, yanlış anlatılmak ve böylece kamuoyu tartışmalarının dışında tutulmak zorundaydı; çünkü açık bir tartışmada, yozlaşmamış bir fikirler pazarında sosyalizm, ne mantık, ne ekonomi, ne ahlâk ve ne de tarihsel performans alanında kazanmamıştır ve kazanamaz. Sosyalizm ancak hata sonucu kazanır; onun sözde karşıtlarının ahlâki hatası ile.

Bu gizleme bir müddet işe yarar göründü. Fakat “herkesi her zaman kandıramazsınız.” Bugün yıpranmış, köhne “muhafazakârlık” ve “liberalizm” etiketleri parçalanmaktadır; alttan çıkan kapitalizm-sosyalizm mücadelesidir.

Refah devletçileri yeni bir kamufleja ihtiyaç duyuyorlar. Şu anda iki kavram karşıtlığının (“aşırılar” ve “ıhlamlılar”) devreye sokulmasının şiddetli, son çare girişimlerine tanık oluyoruz.

Bir “anti-kavramı” devreye sokmak, onun *sözde* anlamına bir örnek olarak iş görecektir. Bir saman kukla (veya korkuluk ya da günah keçisi) gerektirir. “*Liberallerin*” John Birch Cemiyetini seçmelerinin sebebi budur.

Bu cemiyet “liberal” basın tarafından birkaç yıl önce ön plana çıkarıldı ve gerçek öneminin ötesinde tanıtımı yapıldı. Bu cemiyet hiçbir açık, spesifik felsefeye (kapitalizm *yanlısı* değildir, sadece komünizm *karşıtıdır*), hiçbir gerçek siyasi programa, hiçbir entelektüel etkiye sahip değildir; sadece ne istediğini bilmeyen, gayri-entelektüel, köylü tarzında protestoyu temsil etmektedir; bu cemiyet, kapitalizm taraftarlığının veya hatta “muhafazakârlığın” ne bir sözcüsüdür ve ne de amaçlı bir taraftardır. İşte bu cemiyetin “liberaller” tarafından hedef seçilmesinin sebepleri kesinlikle bunlardır.

Amaçlanan teknik şuydu: önce, kapitalizmin herhangi bir ciddi, saygı duyulan, entelektüel savunuculuğunun varlığını ve konu üzerinde geçmişte ve bugün var olan artan miktardaki yayını kelimenin tam anlamıyla hiç yayımlanmamışlar gibi yaparak göz ardı etmek; sonra John Birch Cemiyetini “sağın”

tek temsilcisi gibi tanıtmak; sonra da John Birch Cemiyeti ile bir tutarak bütün “sağcılar” karalamak.

Bu niyetin açık bir kanıtı geçen yıl Vali Rockefeller tarafından (ki kendisi daha sonra Cumhuriyetçiler Toplantısında “aşırılığın” eleştirilmesinde başı çekmiştir) bir TV mülakatında verildi (15 Eylül 1963). “Radikal sağ” demekle ne kastettiğini tanımlaması istenen Vali Rockefeller şunları söylemiştir:

En iyi açıklama bir kaç ay önce San Francisco’daki Genç Cumhuriyetçiler Toplantısında olan şeydi. Orada bir Genç Cumhuriyetçi, gelir vergisini kaldırma ve Birleşmiş Milletlerden çekilme platformuna seçildi. Earl Warren’in görevden alınmasını *(fakat bu da konunun bütününün bir parçasıdır)* ve General Eisenhower’in gizli bir komünist olduğu fikrini *ekledi mi bilmiyorum*. [İtalikler bana aittir.]

Fakat *hangi* fikrin parçası?

Sıralanan ilk iki ilke pek çok geçerli sebeple desteklenen meşru “sağcı” konumlardır; üçüncüsü saf bir Birch Cemiyeti aptallık örneğidir; dördüncüsü sadece bir Birch Cemiyeti tipi sorumsuzluğunun bir örneğidir. Tümü ise iftira sanatının bir örneğidir.

Şimdi “aşırılık” toptancı yaklaşımı içinde “sağcı” terimine atfedilen anlamı düşünün. Genel kullanımda “sağcı” ve “solcu” kapitalizmin ve sosyalizmin savunucularını ifade eder. Fakat “aşırı sağ” *ırkçılık* ve *şiddet* ile ilişkilendirme yönündeki anormal, suni vurgulamaya dikkat edin; *ırkçılık* ve *şiddet* saman kukla olarak kullanılan Birch Cemiyetinin bile suçlanamayacağı ve aslında çok daha makul şekilde (Ku Klux Klan aracılığıyla) Demokrat Parti ile ilişkilendirilebilecek olan iki kötülüktür. Amaç, 2. Dünya Savaşı öncesinde dönemin şu eski özdeyişini yeniden canlandırmaktır: sahip olduğumuz iki siyasi alternatif, iki “*uçtur*,” yani faşizm ve komünizmdir.

Bu fikrin siyasi orijini “ılımlıların” onu açıkça kabul ede-

meyecekleri kadar utanç vericidir. Mussolini, kendisinin İtalya'nın sahip olduğu tek tercih olduğunu iddia ederek iktidara geldi. Hitler, kendisinin Almanya'nın sahip olduğu tek tercih olduğunu söyleyerek iktidara geldi. 1933'teki Alman seçimlerinde Komünist Parti liderlerinin Nazilere oy vermeleri konusunda partiye emir verdikleri kayıtlarda bulunmaktadır. (Güya Nazilerle daha sonra kendileri iktidar mücadelesi vereceklerdi, fakat önce ortak düşmanları olan kapitalizm ve onun parlamenter hükümet şeklinin yok edilmesi için onlara yardım etmek zorundaydılar.)

Faşizme karşı komünizm sahte meselesi açıkça aynı siyasi sistemin iki versiyonunu muhalifler olarak göstermektedir; böyle bir yaklaşım, kapitalizmin bir ihtimal olarak düşünülmesini ortadan kaldırmaktadır; “Özgürlük mü yoksa diktatörlük mü?” tercihini “Ne tür bir diktatörlük?” tercihine çevirmekte; böylece diktatörlüğü kaçınılmaz bir gerçek olarak göstermekte ve sadece yöneticilere ilişkin tercih sunmaktadır. Bu sahtekarlığın savunucularına göre tercih, zenginin diktatörlüğü (faşizm) veya fakirin diktatörlüğüdür (komünizm).

Bu sahtekarlık 2. Dünya Savaşı sonrasında, 1940'larda çöktü. Faşizmin ve komünizmin iki muhalif olmadığı, fakat aynı bölgeyi ele geçirme üzerine mücadele veren iki rakip çete olduğu, her ikisinin de devletçiliğin (insan devletin, hakları olmayan kölesidir şeklindeki kolektivist prensibe dayanan) versiyonları olduğu, her ikisinin de hem teoride, hem pratikte ve hem de liderlerinin açık beyanlarında sosyalist tabiatlı olduğu; her iki sistemde de iktidardaki kılığın çıkarları için fakirlerin köleleştirildiği, zenginlerin soyulduğu; faşizmin siyasi “sağın” değil, fakat “solun” ürünü olduğu; temel meselenin “zengine karşı fakir” değil, fakat insana karşı devlet veya bireysel haklara karşı totaliter devlet, yani kapitalizme karşı sosyalizm olduğu¹ çok açık ve çok kolayca gösterilebilecek bir şeydir.

¹ Nathaniel Branden Enstitüsü tarafından 1961'de New York'ta yayınlanan *Faşist Yeni Öncü (The Fascist New Frontier)* adlı konferans metnime bakınız.

Kapitalizm savunucularına yapılan “faşist” iftirası bu ülkede başarısız olmuştur ve on yılı aşkın bir süredir karanlık köşelerde çürümektedir, nadiren alenen duyulma cüretini göstermektedir, sadece ara sıra yeraltından, gerçek solculuk lağımlarından gelen pis bir koku olarak duyulmaktadır. İşte bu “liberallerin” yeniden canlandıracak kadar cesaretli olamadıkları türden bir fikirdir. Fakat bu fikrin hangi gizli çıkarlara hizmet edeceği açıktır.

Eğer diktatörlüğün kaçınılmaz olduğu, faşizm ve komünizmin önümüzde duran zıt “aşırılıklar” oldukları doğru olsaydı, bu durumda seçilecek en emniyetli konum nedir? Tabi ki, orta yol. Zenginler için “ılımlı” bir miktarda hükümet kıyakları ve özel ayrıcalıklar ve fakirlere “ılımlı” miktarda hükümet sadakaları olan; haklara “ılımlı” bir saygısı olan ve “ılımlı” derecede kaba kuvvet kullanan; “ılımlı” bir miktarda özgürlüğü ve “ılımlı” bir miktarda köleliği olan; “ılımlı” bir derecede adaleti ve “ılımlı” bir derecede adaletsizliği olan; “ılımlı” bir miktarda güvenliği ve “ılımlı” bir miktarda terörü olan; ve prensipleri, tutarlılıkları, nesnelliği, ahlâkı olan ve uzlaşmayı reddeden “aşırılar” hariç, her şey için ılımlı bir miktarda toleransı olan, güven verici şekilde tanımlanmamış, belirsiz, karma ekonomi, “ılımlı” orta.

Diğer her şeyden üstün bir erdem olan uzlaşma fikri, karma bir ekonominin ahlâki zorunluluğu ve ahlâki ön şartıdır.² Bir karma ekonomi iki zıt elementin kararlı olamayan, sonunda ya birine veya diğerine dönüşecek olan patlayıcı bir karışımıdır; karma ekonomi özgürlük ve kontrollerin bir karışımıdır; faşizm ve komünizmin bir karışımı değil, kapitalizm ve devletçiliğin (tüm versiyonlarını da içeren) bir karışımıdır. Desteklenmesi mümkün olmayan, çürümüş statükoyu desteklemeye çalışanlar panik içinde statükonun temel unsurlarının iki “aşırısını” ortadan kaldırma yoluyla statükonun ömrünün uzatılabileceği çığlıkları atıyorlar; bu iki aşırı, kapitalizm veya tam diktatörlüktür.

² *Bencilliğin Erdemi* adlı kitabımdaki “Ahlaki Grilik Kültü” (“The Cult of Moral Grayness”) bölümüne bakınız.

Şaşkın, ahlâkını kaybetmiş, zararlı derecede esnek, mukavemet göstermeyen insanların kaosu diktatörlüğü besler. Fakat kapitalizm tavizsiz bir duruş gerektirir. (Bir şeyi yıkmak kör olarak, rasgele yapılabilir; fakat yapmak özel prensiplere sıkı sıkıya yapışmayı gerektirir.) Refah devletçileri iftira ve susturma ile kapitalizmi ortadan kaldırmayı ve “gönüllü” itaat, daha fazla hükümet gücü konusunda pazarlık yapma ve uzlaşma yoluyla diktatörlükten kaçınmayı ummaktadırlar.

Bu durum bizi “aşırılık” teriminin daha derin sonuçlarına götürür. Bu “anti-kavramın (her konuda) uzlaşmasız bir duruşa karşı olarak tasarlandığı açıktır. Uzlaşmanın ahlâkla uyusmadığı da aşikârdır. Ahlâk alanında uzlaşma, kötülüğe teslim olmak demektir.

Temel prensipler üzerinde hiçbir uzlaşma olamaz. Ahlâki konularda hiçbir uzlaşma olamaz. Bilgi, hakikat, rasyonel kanatlar konularında hiçbir uzlaşma olamaz.

Eğer uzlaşmacı olmayan bir duruş “aşırılıkla” karalanacaksa, bu durumda bu karalama her türlü değerlere bağlı olmaya, prensiplere sadakate, samimi inanca, tutarlılığa, tutkuya, bozulmamış, hakiki gerçeğe olan her türlü sadakate, *her dürüst insana* yöneltilebilir.

Bu “anti-kavram” bu tür şeylere karşı kullanılmıştır ve kullanılmaktadır.

Burada daha derindeki kökleri, “anti-kavramların” yayılmasını sağlayan kaynağı görebiliriz. Üniversitelerimizden çıkan, modern felsefenin çöküşünün meydana getirdiği şüpheli, epistemolojik olarak irrasyonel ve ahlâken subjektif, kronik korku içinde mahvolmuş, kendilerini karşısında yetersiz gördükleri realitenin mutlaklığından kaçmaya çalışan zihni felç olmuş, öfke yüklü nevrozlular. Korku onları (bayağılığı bir ahlâki ideal statüsüne yükseltmeyi sağlamak için) kurnaz siyasi vurguncularla ve pragmatist oy hırsızları ile birleşmeye iter. Bu, karma ekonominin tipik vatandaşı olan, asla heyecan

duymayan, uysal, itaatkar, asla sıkıntı yaşamayan, asla çok fazla umursamayan, her şeye uyan ve hiçbir şeye bağlı olmayan, ılımlı çekingen kişinin ahlâki idealidir.

Entelektüel bir hareketin çöküşünün en iyi kanıtı onun nihai bir ideal olarak “ılımlılık” istemekten başka sunacak hiçbir şeyinin olmadığı gündür. İşte bu kolektivizmin çöküşünün nihai kanıtıdır. Vizyon, cesaret, kendini verme ve ahlâki heyecan, daha yeni uyanmaya başlayan kapitalizm savaşçıları-
nın yanındadır.

Onları durdurmak için bir “anti-kavramdan” fazlası gerekir.

18. KAPİTALİZMİN YOK EDİLMESİ*

“Aşırılık” ya da “İftira Sanatı” makalemde, “anti-kavramlar” konusunu, yani insanların aklındaki bazı meşru kavramların yok edilmesi ve onların yerine getirilmek istenen suni, gereksiz, tanımlanmamış ve (rasyonel olarak) kullanılması mümkün olmayan kavramları tartışmıştım.

“Anti-kavramları,” bu ülkeyi gizli bir süreç ile devletçiliğe götürmek isteyen “liberallerin” ortaya attıklarını ve yadıkla-rını; ve yok edilmek istenen asıl hedefin “kapitalizm” kavramı olduğunu, kapitalizmin ortadan kalkmasının özgür bir toplu-mun var olabileceği ve var olduğu bilgisini de beraberinde gö-türeceğini söylemiştim.

Fakat kapitalizmin düşmanlarından çok daha az çekici (ve siyasi olarak çok daha feci) bir şey vardır: bazıları, kendi “anti-kavramlarını” üretme oyunu ile meşgul olan kapitalizmin söz-de savunucuları.

Komik olmayan bir komedyenin soytarlıkları gibi kaba de-recede uygunsuz bir insan davranışına tanıklık ederken hiç tu-haf bir utanma hissettiniz mi? Bu utanç, insan türünün bir üyesi olarak, böylesine onursuz bir davranışa tanıklık etmenin kişi ötesi, neredeyse metafizik bir utancıdır.

Komünistlerin kapitalizmi gömecekleri böbürlenmesine sözde bir cevap olarak Vali Romney’in aşağıdaki ifadesini duyduğumda :’issettiğim şey işte *budur*.

* AYN RAND, *The Objectivist Newsletter*, Ekim, 1965.

“Fakat, onların anlamadığı şey ve bizim de dünyaya anlamadığımız şey, Amerikalıların kapitalizmi uzun süre önce gömdüğü ve tüketici yanlılığına* geçtiğidir.”

Böyle bir ifadenin sonuçları iğrenç derecede açıktır. Bu ifadeye karşı en iyi yorum *The Richardson Digest*’ten, Earl Lively’nin “Canlı Yorumlar” köşesinden (Richardson, Texas, 28 Nisan 1965) geldi, Lively şunları yazıyordu: “Dizleri üstünde bile, tek başına durmaktan korkan Romney bize kapitalizmin tanımını bilmediğimizi, ekonomik prensiplerimizi anlamadığımızı ve kapitalizm gibi popüler olmayan bir kavramı savunmaktan vazgeçmemizin bizim için daha iyi olacağını söylüyor.”

Bay Lively, söz konusu duruşu hayran olunacak derecede kesin bir şekilde tanımlıyor. Fakat bu duruş sadece Bay Romney’e has değildir. Entelektüel olarak daha saygın bazı insanlar (bazı seçkin hür teşebbüs iktisatçıları da dahil) aynı psikolojik sebeplerden dolayı aynı duruşu ve aynı çizgiyi benimsemişlerdir.

Kapitalizmin özünün ve ahlâki gerekçesinin başkalarına (müşterilere) *hizmet* olduğunu, tüketicilerin isteklerinin serbest piyasayı yöneten mutlaklar olduğunu vs. savunan iktisatçılar vardır. (Bu, esaslara dayalı olmayan bir tanımlamanın ne sonuç meydana getireceğinin ve bir yarımla doğruyun neden bir yalandan daha kötü olduğunun iyi bir örneğidir: bu gibi teorilerin tamamının söylemediği şey, kapitalizmin ekonomik anlamda sadece bir tür tüketiciye, yani üreticiye değer verdiği; sırf “tüketici” olanlara değil, sadece sunacak bir şeyi olan üreticilere serbest bir piyasada değer verildiği, akıl, adalet ve realite alanlarında olduğu gibi kapitalist bir ekonomide de üretimin tüketicinin ön şartı olduğu gerçeğidir.)

Güya kapitalizmi savunma adına, sanayi gelirinin küçük bir kısmı dışında geri kalanının emeğe (ücretlere), hükümete (vergilere) vs. gittiği yönünde halkı temin eden ideolojik reklamlara servet ödeyen işadamları vardır. Bu reklamlarda bu paylar tam renkli olarak büyük şekilde gösterilirken, bunların ara-

* Consumerism: Tüketicinin haklarını ve çıkarlarını korumak (Çevirmen).

sında kaybolmuş halde özür dileme mahiyetinde küçük şekilde “karlar” olarak etiketlenmiş “% 2.5’luk” küçük bir dilim bulunmaktadır.

New York Borsasının salonunda hür teşebbüsün başarılarını temsil eden ve “Halkın Kapitalizmi” başlığını taşıyan grafik ve modellerin bir sergisi vardır.

Bunların hiçbirisi ne kapitalizmin tabiatını aşağılamada ve ne de onu altruistik mezbahaya indirgemedi başarılı olamadığından, onların tek sonucu, halkı, sözde kapitalizm savunucularına böylesine aşağılık bir suç ve iki yüzlülük havası veren kapitalizmin, bazı kötü niyetli sırlar gizlediğine ikna etmektir. Fakat aslında, onların gizlemeye çalıştıkları sır, kapitalizmin özü ve en büyük erdemidir: kapitalizmin bireysel hakları tanımayacağı, insanın bir kurbanlık hayvan olduğu altruistik görüşüne *değil*, insanın var olma (ve çalışma) hakkına dayanan bir sistem olduğudur. Buna göre, bu gibi savunucuların halkın kötü olduğunu kabul etmesine ısrar ettikleri şey kapitalizmin *erdemidir* ve onların tüm çabalarının bir iyilik standardı olarak dayatmaya ve teyit etmeye yardım ettiği şey *altruizmdir*.

Anlamaya cesaret edemedikleri şey, kapitalizm ve altruizmin birbirleriyle uyuşmaz oldukları gerçeğidir; bu nedenle, neden kendileri ne kadar çok propaganda yaparlarsa kapitalizmin o kadar popülerite kaybettiğini merak etmektedirler. Bu konuda insanlığın aptallığını (çünkü insanlar başarılı bir sanayicinin bir altruistik kendini adama savunucusu olduğuna inanmayı reddetmektedirler) ve insanların kazanmadıkları şeyler hakkındaki açgözlülüklerini (çünkü insanlar sanayicinin servetinin “ah-lâken” kendilerine ait olduğu konusunda temin edilmelerinden sonra buna inanmaya başlamışlardır) suçlamaktadırlar.

“Liberallerin” ortaya atmış oldukları hiçbir “anti-kavram” “tüketicilik” kadar böylesine arsızca ileri gitmemiştir. Bu anti-kavram, açıkça ve yüksek sesle “tüketici” konumunun “üreticiden” ayrı ve üstün olduğunu ifade etmiştir; bu anti-kavram

tüketme kabiliyeti ile ayırt edilen ve (üretme yeteneği ile karakterize edilen) serfler sınıfı üzerinde özel bir hakka sahip olan yeni bir aristokrasiye hizmete dayalı sosyal bir sistem ortaya atmaktadır. Eğer ciddiye alınsa böyle bir etiket şu komünist beyanda söz konusu olan büyük saçmalığa ulaşacaktır: “Çok çalışmayan, yemeyecektir,” ve kapitalizmin sözde temsilcileri yanıtlıyorlar: “Oh, evet, yiyecektir!” Ve Üçlü Devrim konusundaki Ad Hoc Komitesi “tüketme hakkı” gibi ahlâki bir müstehcenliği ortaya atarsa, onlar kimden esinlenmiş olacaktır, Karl Marx mı yoksa Vali Romney mi?

Artık bir kapitalist sistem olmadığımız doğrudur: biz bir karma ekonomiyiz, yani kapitalizm ve devletçiliğin, özgürlük ve kontrollerin bir karışımıdır. Karma bir ekonomi bir dağılma, birbirini yağmalayan ve yok etmeye çalışan, bir baskı grupları iç savaşı sürecindedir. Bu anlamda “tüketicilik” onun için uygun isim olabilir.

Şimdi kapitalizmin dostları, yarı dostları ve hatta tanıdıkları böylesine arzulu şekilde kimden özür diliyorlar?

“Anti-kavramların” oluşturulmasındaki psikolojik güdülerin, ahlâki anlamın ve entelektüel tekniğin en açık gösterimi olarak size C. L. Sulzberger’in 1964 Temmuz’undaki *New York Times*’da yer alan “Eski Etiketler Değişmeli mi?” (“Should the Old Labels Be Changed”) adlı bir köşe yazısını sunuyorum.

[Bay Sulzberger şöyle yazıyor] ABD Bilgi Kuruluşunun (U.S.I.A.) bir araştırma raporu üzüntülü bir şekilde şunu keşfetmiştir: propagandamız “kapitalizmin” erdemlerini ne kadar çok savunuyorsa ve “Sosyalizme” saldırıyorsa, dünya bizi o kadar az sevmektedir... Karışık semantik, kötü halkla ilişkiler doğurur. Anketçilerinin her iki yarıküredeki hükümlerini analiz eden U.S.I.A. çalışması şunu gözlemliyor: “Kapitalizm kötüdür. ABD dünyadaki önde gelen kapitalist ülkedir. Bu nedenle, ABD kötüdür.” Bu düşünce çizgisinin yol açtığı zarar küçümsenemez. Sov-

yetler Birliği ve Komünist Çin’de bu çizgi, bir nükleer savaş tehlikesini büyük ölçüde artıran tavır ve davranışları güçlendirmektedir.

Burada “tavır ve davranışları güçlendirmek” gibi böylesine muğlak bir ifade ile kastedilen şey nedir? Kapitalizmin kötü olarak karalanması komünistler tarafından başlatılmıştır ve sürdürölmektedir. Yukarıdaki ifade onların kendi karalamalarının kendi tavırlarını güçlendirdiği anlamına mı geliyor? Ve bu bizim için nükleer savaşı önlemenin yolunun bu karalamanın doğru olduğunu kabul etmemiz olduğu anlamına mı geliyor?

Rapor bundan bahsetmiyor. Sadece devam ediyor:

“Komünist olmayan dünyada kapitalizm, bizim yardım programlarımızı ve diğer uluslararası işbirliğini gerçekleştirmekle atmosferimizi zehirliyor.”

Bu, bize gelen zararın sadaka verdiklerimizin paramızı almayı reddedebileceği tehlikesi olduğu ve onların “işbirliği” için bizim kendi suratımıza tükürmemiz ve onların hayatını kurtaran serveti üreten sistemi karalamaya katılmamız gerektiği anlamına gelmektedir.

“Kapitalizm,” “Sosyalizmi” bir şekilde yardımsever gören milyonlarca Marksist olmayan kişi için çirkin bir kelimedir. U.S.I.A. yabancıların fikirleri konusunda örnekleme yaptığında, çoğunluk için “Sosyalizmin” hükümet sahipliği anlamına gelmediği ve komünizm ile mutlaka ilişkili olmak zorunda olmadığı anlaşılıyordu. Daha çok, sıradan insanın refahını ön plana çıkaran bir sistem anlamına geldiği görünüyordu.

Eğer Pragmatizm felsefesinin, aslında gerçeğin kamuoyu anketlerince ortaya konan şey olduğunu öğrettiğine şüphe ediyorsanız, işte size onun saf ve yalın bir örneği. Ciltler dolusu teori, bir asırlık tarih ve beş kıtadaki kanlı uygulama aksini söylese de “sosyalizm,” hükümet sahipliği anlamına gelmez

ve komünizm ile ilgisi yoktur; çünkü çoğunluk fikri konusunda yapılan bir anket öyle söylemiştir. Peki “sıradan insanların refahını ön plana çıkaran bir sistem” ile kastedilen nedir? “Sıradan insanlar” nasıl “ön plana çıkarılabilir”. Sıradan olmayan pahasına. Bir “ön plana çıkarma” kazanılmamış anlamına gelir; çünkü kazanılmış olan bir haktır, bir lütuf değil. Kimin hakları ve kazanımları, kimin çıkarı için ortadan kaldırılacak ve kamulaştırılacaktır? Hükümet sahipliği olmadan, “lütuflar” dağıtacak olan sosyalizmin tek versiyonu faşizmdir. Bu anketle ilgili olan ahlâk yamyamlarının siyasi eğilimleri hakkın-da kendi hükmünüzü kendiniz verin.

Çoğu yabancı, görünüşte “kapitalizmi” başarılı bir ekonominin tanımlayıcısı veya bireysel hakların bir koruyucusu olarak görmemektedir. Onlar için kapitalizm fakiri pek düşünmeme, servetin adil olmayan dağılımı ve zenginin aşırı nüfuzu anlamına gelmektedir.

Hükümetçe dayatılan “fakirlerin gözetilmesi” prensibi ile bireysel hakların korunması ve hükümetçe dağıtılan servet ve “nüfuz” nasıl bir araya getirilebilir? Cevap yok.

U.S.I.A. İngiliz, Batı Alman, İtalyan, Japon, Meksikalı ve Brezilyalıların önemli bir kısmının “Sosyalizm” hakkında olumlu, “kapitalizm” hakkında ise çok olumsuz görüşe sahip olduğunu tespit etmiştir.

Bu ülkelerin felsefi eğilimlerini, entelektüel durumlarını ve ahlâki geçmişlerini (ve *bunların politik sonuçlarını*) düşünün. Almanya, İtalya ve Japonya faşist diktatörlüklerdi; onların politik bilgelige sahip olduğu iddiaları dünyaya, ancak ideolojik kardeşleri Sovyet Rusya ve Kızıl Çin’in yapabileceği türden bir dehşeti yaşattı. İngiltere, Meksika ve Brezilya sosyalist ülkeler kategorisinde bulunan ve ekonomik iflas sınırının ötesine çoktan geçmiş olan karma ekonomilerdir. Ve bizden görüşlerine değer vermemiz, gözüne girmeye çalışmamız istenen uluslar *bunlardır*, tarihteki en asil siyasi sistemden (bizim sistemimizden) dolayı kendilerinden özür dilememiz gereken

uluslar bunlardır; sistemimizi reddederek, geçmişini karalayarak ve adını yok ederek gönüllerini almamız gereken yargıçlar bunlardır.

Bir ulusu böylesine bir ihanet seviyesine indirebilecek anlaşılır bir güdü var mıdır? Anlaşılır bir güdü yoktur; eğer rasyonel kavramlardan bahsediyorsak. Fakat;

Yurtdışında “kapitalizm” çoğu kez aşağılayıcı bir kelimedir. “Halkın kapitalizmi” gibi deyimlerle onun negatif çağrışımlarını ortadan kaldırma çabaları başarısız olmuştur... Fakat “Sosyalizm” şıktır. [Evet, *şık*.] Özel mülkiyetin yaygın olduğu İngiltere ve Batı Almanya’da bile çoğunluk, Komünizmden nefret ederken “Sosyalizme” sempatisini ifade etmiştir.

Eğer bu noktada aklınıza “sosyal metafizik” terimi gelebilir. Ancak bu terim bile aşağıdakileri açıklamak için çok temiz ve neredeyse çok masum kalır:

“Kapitalizmi” reddeden az gelişmiş ülkelerin liderleri özel “Sosyalizm” etiketleri ile böbürlenmektedirler. Senegalli lider Leopold Senghor “Sosyalizm, bir anlamda Afrika’cılığa bir dönüş olan komünizmdir” demektedir. Tanganyika’lı* lider Julius Nyerere “hiçbir az gelişmiş ülkenin “Sosyalist” olmaktan başka çaresi olmadığına” ısrar ediyor. Tunusun lideri Habib Bourguiba, Hz. Muhammed’in arkadaşlarının “terim icat edilmeden önceki Sosyalistler olduğunu” iddia etmektedir. Ve Kamboçyalı Prens Norodom Sihanouk, “Sosyalizmimiz Budizm’in ilk ve en önemli uygulamasıdır” demektedir.

Yukarıdakiler doğrudur, tamamen doğrudur, en derin felsefi, psikolojik, siyasi ve ahlâki temeller açısından doğrudur. Ve bu, rasyonel bir insanın görmesi gereken en aşağılık sosyalizmin ithamıdır. Sosyalizm ilkel barbarlığa bir geri dönüştür. Fa-

* Daha sonra Zanzibar’la birleşerek Tanzanya’yı oluşturan ülke (Çevirmen).

kat bu U.S.I.A. raporunun hükmü veya değerlendirmesi değildir. Kapitalist ABD'nin gökdelenleri, otomobilleri, çalışan ve gülümseyen, kendinden emin, işkence görmemiş, canlı canlı derisi yüzülmemiş, yenmemiş genç insanların dolay kendilerinden özür dilenmesi istenenler Muhammediler, Budistler, yamyamlar (bu kez gerçek *yamyamlar*), az gelişmiş, gelişmemiş ve gelişmeyecek kültürlerdir.

Yazısı şöyle sona eriyor:

Çalışma, yabancıların ABD'ye şunları atfettiği hükmüne varıyor: “(kendilerine göre) *Sosyalizmin belirleyici kriteri olan sosyal yardım önlemlerinin hiç olmaması*, yüksek derecede kapitalist sömürü ve toplum üzerine bir bütün olarak aşırı kapitalist güç uygulama [İtalikler U.S.I.A.'ya aittir.]

Felsefemizi, kimsenin kabul etmediği ve rakiplerimizin saldırıları karşısında aşırı derecede zayıf terimlerle tanıtmamızın kesinlikle anlamı yoktur...

Bizim kapitalist sistemimiz tamamen, modası geçmiş etiketi ilk olarak Marx ve diğer 19. yüzyıl düşünürleri tarafından vurulmuş olan ekonomi doktrininden gelişmiştir. U.S.I.A. sosyal ve politik sistemimizi, fikirlerini etkileyeceğimiz yurtdışındaki insanlara daha kabul edilebilir bir tarzda duyurmanın yollarını araştıran bir başka anket yapamaz mı?

Etkilemek - nasıl? Hangi yönde? Ne amaçla? Eğer gönül almak amacı ile ise biz felsefemizden vazgeçer ve onlarınkini benimseriz, eğer biz kapitalizmin son kuruntularını atarsak ve kendimizi “Ulusal Sosyalist Refah Devleti” olarak ilan edersek kim kimi “etkilemiş” (ve gömmüş) olacaktır?

Bu sıra dışı bilgilendirici köşe yazısında pek çok şey gözlemlenebilir. Tabi ki Amerikalı propagandacılar yurtdışında kapitalizmi yurt içinde yaptıkları gibi savunurlarsa, sonuçlar kesinlikle yukarıdaki U.S.I.A. raporunda olduğu gibidir veya daha kötüdür. Yurt içinde “liberalleri” yatıştıran ve mücadeleyi kay-

bedenler “muhafazakârlardır,” çünkü onlar kapitalizmin gerçek niteliğini savunmaya cesaret edemezler. Yurtdışında “komünistleri” yatıştıran ve aynı sebepten dolayı, yani insanın var olma hakkını savunmadan, bir başka deyişle altruizmi reddetmeden kapitalizmi savunmak mümkün olmadığından, mücadeleyi kaybedenler “liberallerdir.”

Sözde kapitalizm savunucularının doğru ya da yanlış konusundaki şok edici kayıtsızlığına dikkat edin. Komünizmi lanetlerken sosyalizme sempati duyma gibi çelişkilere (veya kapitalizmin, komünizmin tek muhalifi ve ona karşı tek savunma olduğu gerçeğine) hiç önem vermiyorlar. Kapitalizmi eleştirenlerin cehaletine, samimiyetsizliklerine, adaletsizliklerine, irrasyonelliklerine hiç önem vermiyorlar. Bir ahlâki-felsefi konu karşısında onların takındığı tavır, eleştirenlerin terimlerini hemen ve düşünmeden kabul etme reaksiyonudur; cehalete, samimiyetsizliğe, adaletsizliğe, irrasyonelliğe teslim olmaktır. Kapitalizmin, bizzat mücadele etmeleri gereken düşman tarafından, komünistler tarafından karalandığı bilgisi karşısında, onların yaptığı karalamayı boşa çıkarmak, dünyayı aydınlatmak, kurbanı savunmak, adalet adına konuşmak değil; fakat karalamayı onaylamak, gerçeği gizlemek, mağduru kurban etmek, linçe katılmaktır. Düşündükleri şey ise şudur: “İnsanlar bizi sevmiyor” gibi bir düşünce karşısında gerçeğin ne önemi olabilir? Yaygaraları şudur: “Fakat insanlara kurbanı bu yolla sevdireceğiz!; tabi onların kurbanı parçalarına ayırmalarına yardım ettikten sonra. Sonra da niçin, hem ihanete uğramış dostlardan ve hem de ezeli düşmanlardan benzer şekilde sadece aşağılanma gördüklerini merak ederler. Ahlâki ödeklilik ne çekici, ne şevk verici ve ne de çok pratik bir özelliktir.

Bugün ve bu çağda, yükselen küresel kan dökme dalgası ortamında, “yeni ortaya çıkan” ulusların akla hayale gelmez düşmanlıkları karşısında, “fakirler için yeterince endişelenmeme” zırvalamasına cüret eden ve *bunun* için ABD’yi eleştiren Avrupalıların edepsizliğine bakın. Güdülerini her şey olabilir ama in-

san ıstırabı bunlardan biri değildir.

Tüm bunları görebiliriz, fakat bunlar asıl, büyük gerçeğin yanında neredeyse önemsiz kalmaktadır: o gerçek, bugünün dünyasının entelektüel liderlerinin her şeyi kabul etmeye ve bağışlamaya istekli oluşlarıdır. Onlar, Budizm ve Afrikanizm'in hakkını, kendini beğenmişçesine savunulan geleneklerine kadar (bu geleneklerin niteliğini ve geçmişini hatırlayın) kabul etmeye isteklidirler; fakat bir istisnaları vardır. Onlar için kabul edilemez olan bir ülke vardır: ABD. O *kendi* geleneğini terk etmelidir ve karşılığında beş kıtanın dilencilerine, kendi sistemine, geçmişindeki suçunu yok edecek yeni bir isim seçmeleri için yalvararak dizleri üstünde sürünmelidir. Nedir ABD'nin suçu? İnsanlık tarihinin kısacık bir anında, dünyaya kurban edilmemiş bir yaşam tarzı içinde kurban edilmemiş bir insan vizyonu vermesi.

Bu kavrandığında, kişi siyasi ıvır zıvır üzerine tartışmanın veya altruizmin niteliğini ve niçin altruistlerin hükümdarlığının dünyayı sürekli artan bir dehşet içine götürdüğünü merak etmenin gereksizliğini bilir. Altruizmin tabiatı *budur*, herhangi bir yardımseverlik, iyi niyet veya insan talihsizliğini dert edinme değil, *budur*. İnsandan nefret etme; ona yardım etme arzusu değil; yaşamdan nefret etme; onu geliştirme arzusu değil; *başarılı yaşam tarzından nefret etme*; ve şu asıl *iyi olduğu için iyiden nefret etme* kötülüğü.

Her başarılı insanın (maddi veya manevi herhangi bir beşeri değer bakımından başarılı) rastladığı, algıladığı, karşısında şaşkına uğradığı, fakat pek anlayamadığı şey, bireysel olarak insanların yerine uluslar konduğunda şimdi açıkça anlaşılabılır. Bu aynı akla hayale gelmez kötülük, artık saklanamayacak şekilde dünya çapında ortaya çıkmaktadır. Amerika Birleşik Devletlerinden nefret edilmesinin sebebi onun kusurları değildir; fakat *erdemleridir*, zayıflıkları değil fakat *gerçekleştirdikleridir*, yetersizlikleri değil fakat *başarılarıdır*, onun muhteşem, parlak, hayat veren başarılarıdır.

Onların peşinde oldukları sizin servetiniz değildir. Onlarınki akla karşı, yani hayata ve insana karşı bir komplodur. Bu, lideri veya yönü olmayan bir komplodur; ve o veya bu bölgenin sefaletinden çıkar sağlayan zamanın rasgele küçük zorbaları yüzyılların çatlamış lağım barajının, akıldan mantıktan, beceriden, başarıdan, neşeden nefret etmenin oluşturduğu ve sürekli olarak “kalbin” akla üstünlüğünü övmüş olan her cıyaklayan insan düşmanının doldurduğu pislik havuzundan gelen selin üstündeki rasgele kötülerdir. (*Atlas Vazgeçti*)

Dünyanın çoğu harabe halindeyken, felsefenin sesi susmuşken ve medeniyetin son kalıntısı vahşilerin ve aşağılık şer ittifakının karşısında mücadele etmeden yok olup giderken, kanlı caniler ganimet için çarpışırken, iş başında bırakılan kötümser pragmatistler ise paniklerini Avrupa’nın kokteyl partilerinde bastırmaya çalışıyorlar. Bu partilerde, iğdiş edilmiş erkekler ve beyaz dudaklı kadınlar sosyalizminin şık olduğunu söyleyerek dünyanın kaderini belirliyorlar.

Çağımızın çehresi *budur*. Uzlaşma ile, ara bulma ile, kelime oyunları ile ve laf gevelleme ile onunla mücadele etmeye çalışmak saçmalıktan da kötüdür. Bu, herhangi bir şekilde düşmana katılarak yapılacak bir savaş değildir, onun kanlı sloganlarını veya kanlı ideolojik araçlarını alarak da bu savaş yapılamaz; dünyayı bu savaşın ne olduğu konusunda kandırarak da savaşılamaz; kişinin kendini bu tip kalabalığın “içinde” ben de varım demesi ile de savaşılmaz.

Bu sadece, niçin “out” olmak gerektiğini (kelimenin kaldırılabileceği kadar fazla derecede yığının dışında olmak anlamında), ahlâki konular söz konusu olduğunda kişinin niçin düşmanın üssünü havaya uçurmayla ve ona olan her türlü bağlantıyı, her türlü köprüyü, dar geçidi keserek başlaması gerektiğini ve eğer yanlış anlaşılırsa katı fikirlilik tarafında olmayı, böylesine canavar bir kötünün hiçbir tarafına benzememek gerek-

tiğini bilenler için bir savaştır.

Bu (“*Atlas Vazgeşti*”deki bir karakterden alıntı yaparak) şunu söylemeye hazır olanlar için bir savaştır:

“Kapitalizm tarihte servetin yağmalamayla değil fakat üretimle, kaba kuvvetle değil fakat ticaretle kazanıldığı tek sistemdi; insanın kendi aklı, çalışması, hayatı, mutluluğu, kendi üzerinde hakkı olduğunu savunan tek sistemdi. Eğer bu, dünyanın şu anki standartlarına göre kötü ise, eğer bu sizin bizi lanetlemenizin sebebi ise, bu durumda biz, biz insanlığın savunucuları, bunu kabul ediyoruz ve bu dünya tarafından lanetlenmeyi tercih ediyoruz. Alnımıza yazılmış olan ‘Kapitalizm’ ismini onurla, asalet etiketimiz olarak taşımayı kabul ediyoruz.”

İşte savaş bunu istiyor. Daha az hiçbir şeyi değil.

19. MUHAFAZAKÂRLIK: BİR ÖLÜM İLANI*

Hem “muhafazakârlar” ve hem de “liberaller” herkesin kabul ettiği bir gerçeği, dünyanın ölümcül bir çatışmayla yüz yüze olduğu ve uygarlığı korumak için mücadele etmemiz gerektiği gerçeğini vurguluyorlar.

Fakat bu nasıl bir çatışmadır? Her iki grup cevaplıyor: bu, komünizm ile ... arasındaki bir mücadeledir? Komünizm ile neyin arasındaki? Cevap yok. Bu, iki hayat tarzı arasındaki bir çatışmadır, şeklinde cevap veriyorlar. Komünist hayat tarzı ve ...? Cevap yok. İki ideoloji arasındaki bir çatışmadır, şeklinde cevap veriyorlar. *Bizim* ideolojimiz nedir? Cevap yok.

Her iki grubun da yüzleşmeyi ve kabul etmeyi reddettiği gerçek, politik olarak bugünkü çatışmanın *kapitalizm* ve devletçilik arasındaki mücadelenin son aşaması olduğudur.

Her iki grup da biz *özgürlüğü* temsil ediyoruz demek; ve ne tip kontroller, düzenlemeler, zorlamalar, vergiler ve “feragatler” dayatacaklarını, ne tip keyfi güç talebinde bulunacaklarını, çeşitli gruplara ne tür “sosyal kazanımlar” dağıtacaklarını (bu “kazanımları” hangi diğer gruplardan hükümet eliyle gasp edeceklerini belirtmeden) açıklamaktadırlar. İkisi de bir ülkenin ekonomisinin hükümetçe kontrolünün (bu kontrolün türü ve derecesi ne olursa olsun, hangi grup tarafından

*AYN RAND, 7 Aralık 1960'da Princeton Üniversitesi'nde verilen bir konferanstır. Nathaniel Branden Enstitüsü tarafından yayınlanmıştır, New York, 1962.

yapılırsa yapılınsın, hangi amaç için olursa olsun) insan hayatının devlete ait olduğu *devletçilik* temel prensibine dayandığını itiraf etmez. Karma bir ekonomi sadece yarı sosyalist bir ekonomi demektir; bu, yarı köleleşmiş bir toplum demektir; o da aşama, aşama dağılma sürecinde olan, uzlaşmaz çelişkilerle bölünmüş bir ülke demektir.

Özgürlük, politik anlamda hükümet baskısından özgür olmayı ifade etmektedir. Toprak ağalarından, işverenden, insana otomatik olarak zenginlik sağlamayan doğa kanunlarından bağımsızlığı ifade *etmemektedir*. Devletin baskı gücünden özgür olmayı ifade etmektedir; başka da bir şeyi ifade etmemektedir.

Dünyada bugünkü çatışma devlete karşı birey çatışmasıdır, insanlık tarihi boyunca yapılan çatışmanın aynısıdır. İsimler değişir, fakat öz ve sonuçlar aynı kalır, bu ister feodalizme karşı birey olsun, ister mutlak hanedana karşı birey olsun, ister komünizme, faşizme, Nazizme, sosyalizme veya refah devletine karşı birey olsun, böyledir.

Eğer bir kişi özgürlüğü savunuyorsa, insanın bireysel haklarını savunmalıdır; eğer kişi insanın bireysel haklarını savunuyorsa kendi hayatına, kendi özgürlüğüne, kendi mutluluğu peşinde koşma hakkına sahip olma hakkını savunmalıdır; ki bu şu anlama gelir: kişi, bu hakları kendisine garanti eden ve koruyan bir politik sistemi, yani *kapitalizmin* siyasi-iktisadi sistemini savunmalıdır.

Bireysel haklar, özgürlük, adalet, ilerleme kapitalizmin felsefi değeri, teorik amaçları ve pratik sonuçlarıydı. Başka hiçbir sistem onları yaratamaz veya sürdüremez; başka hiçbir sistem bunu yapamamıştır, yapamayacaktır. Bunun ispatı olarak, temel prensiplerin tabiatına ve fonksiyonuna bakınız. Kanıt olarak, tarihe ve Avrupa'nın farklı ülkelerinin durumuna bakınız.

Mesele, “kötü” amaçlar için kölelik mi yoksa “iyi” amaçlar için kölelik mi meselesi *değildir*, mesele “iyi” bir çetenin diktatörlüğü mü, yoksa “kötü” bir çetenin diktatörlüğü mü

meselesi de *değildir*. Mesele özgürlüğe karşı diktatörlük meselesidir. İnsanların sosyalist ülkelerin alışılmış çete savaşlarına (kimin çetesinin iktidara geleceği, kimin kimi köle yapacağı, kimin mülkiyetinin kimin çıkarı için çalınacağı, kimin “soylu” amaçları için kimin kurban edileceği konuları üzerindeki çete savaşları) başlayabilmesi (ki bugün bunlara baskı grubu savaşları denmektedir), ancak insanların kölelik ve diktatörlüğü seçmelerinden *sonra* olmaktadır. Tüm bu argümanlar daha sonra ortaya çıkar ve aslında hiçbir etkileri yoktur: sonuçlar her zaman aynı olacaktır. Yapılacak ilk tercih (ve tek önemli tercih) şudur: özgürlük mü yoksa diktatörlük mü, *kapitalizm mi yoksa devletçilik mi?*

Bugünün siyasi liderlerinin göz ardı etmeye kararlı olduğu tercih *budur*. “Liberaller” devletçiliği (yarı-sosyalist, yarı-faşist tip devletçiliği) ülkeye, hangi yolu izlediklerini göstermeden ve nihai amaçlarının ne olduğunu söylemeden gizlilik içinde kabul ettirmeye çalışmaktadırlar. Böyle bir politika suçlanmayı hak etse de, suçlanmayı daha fazla hak eden başka bir şey daha vardır: *özgürlüğü* gizlice savunmaya çalışan “muhafaza-kârların” politikası.

Eğer “liberaller” programlarını gerçek ismiyle adlandırmaktan korkuyorsa, eğer onlar devletçiliğin her aşamasını, önlemini, politikasını ve prensibini savunurken, “Refah Devleti,” “New Deal,” “Yeni Ufuk” gibi cıfca sözlerle anlamsal kelime oyunları ile kıvrıyorlarsa, görünüşte bir mantıklılığa sahip olurlar (bir ahlâklılık görüntüsüne olmasa da): *sahip oldukları*, amacını kurbanlarının keşfetmesine izin vermeyen bir dolandırıcının mantığıdır. Ayrıca, “liberaller” terimiyle gevşek şekilde tanımlananların çoğu kendi savundukları şeyin *devletçilik* olduğunu *kendilerinin* keşfetmesinden kaçınırlar. Amaçlarının tam olarak ne anlama geldiğini kabul etmek istemezler; kapitalizmin amacı ile mücadele ederken, onun avantajlarını ve etkilerini muhafaza etmek isterler ve devletçiliğin mutlak sonuçlarının bulunmadığı bir devletçilik oluşturmak ister-

ler. Kendilerinin diktatörlük ve kölelik savunucusu oldukları gerçeğini bilmek veya kabul etmek istemezler. Bu nedenle amaçlarının *kötü* olduğunu keşfedecekleri korkusuyla konuyu göz ardı ederler.

Bu durum ahlâksızlık olabilir. Peki, amaçlarının *iyi* olduğunun keşfedilmesi korkusuyla konuyu göz ardı eden insanlar hakkında ne düşünülür? Özgürlüğün savunucuları olduklarını ilan etmekten korkanların ahlâki duruşları nedir? İftirada, saptırmada, çamur atmada ve kendi ideali için özür dilemede düşmanlarının ötesinde olanlar ne kadar dürüsttür? İnsanları kandırarak onlara özgürlük, adalet, ilerleme, haklarını koruma sağlamayı umanların ve onların beyinlerini devletçilikle yıkarken, onları kandırıp bir sabah mükemmel bir kapitalist toplumda uyanmalarını sağlamayı umanların akılcılığı ne düzeydedir?

İşte bunlar “muhafazakârlardır,” veya onların çoğu sözcüleridir.

Bunların seçimleri *niçin* kaybetmekte olduklarına veya bu ülkenin neden tedirgin ve isteksiz bir şekilde devletçiliğe doğru saptığına şaşmamak gerek. Böyle bir şekilde temsil edilen veya savunulan bir amacın neden başarısız olduğuna şaşmamak gerek. Böyle bir politikaya sahip olan bir grubun, niçin her türlü ahlâki, entelektüel veya politik liderliğini kaybederek aslında kendi iflasını ilan etmekte olduğuna şaşmamak gerek.

“Liberallerin” programının anlamı şimdi oldukça açıktır. Fakat “*muhafazakârlarınki*” nedir? Onların “*muhafaza etme*” peşinde oldukları şey nedir?

Genelde “muhafazakârları” destekleyenlerden, “*Amerikan tarzı yaşam*” belirsiz terimi ile kamufle edilen sistemi savunmaları beklenmektedir. “Muhafazakâr” liderlerin ahlâki ihaneti onların bu kamuflej arkasına saklanmalarında yatmaktadır: onlar *Amerikan tarzı yaşamın kapitalizm* olduğunu, *bunun* ABD’de doğmuş ve yerleşmiş olan siyasi-iktisadi sistem oldu-

ğunu, diğer tüm yüzyılların ve diğer tüm sistemlerin toplamının elde ettiğinden daha fazla seviyede özgürlüğü, ilerlemeyi, zenginliği ve insan mutluluğunu sadece bir yüzyılda elde etmiş olan bir sistem olduğunu ve aynı zamanda sessiz kalmalarıyla mahvolmasını sağladıkları sistemin de bu olduğunu kabul etme cesaretine sahip değillerdir.

Eğer “muhafazakârlar” kapitalizmi savunmazlarsa, hiçbir şeyi savunmazlar ve hiçbir şey değillerdir; hiçbir amaca, yöne, politik prensibe, sosyal ideale, entelektüel değere sahip değildirler ve hiç kimseye yapacakları bir önderlikleri yoktur.

Ancak kapitalizm, “muhafazakârların” savunmaya cesaret edemediği şeydir. Kapitalizm ve çağımızın egemen ahlâk sistemi olan altruizm ahlâkı arasındaki derin çatışma onları felç etmiştir. Altruizm, insanın kendisi için varolmaya hakkı olmadığını, diğer insanlara hizmetin insanın varlığının tek ahlâki gerekçesi olduğunu ve *kendini feda etmenin* en yüksek ahlâki görev, erdem ve değer olduğunu savunmaktadır. Kapitalizm ve altruizm birbiriyle uyuşamazdır; felsefi açıdan birbirlerinin zıtlarıdır; aynı insanda ve aynı toplumda birlikte bulunmazlar. Kapitalizm ve altruizm arasındaki çatışma kuruluşundan beri Amerika’nın altını oymaktadır ve bugün en üst seviyesine ulaşmıştır.

Amerikan politik sistemi farklı bir ahlâk prensibine, insanın kendi hayatı üzerindeki hakkından soyutlanamayacağı prensibine dayanırdı: yani insanın ne kendisini başkalarına ve ne de başkalarını kendisine feda etmeden kendisi için varolma hakkına sahip olduğu ve diğer insanlarla karşılıklı fayda için gönüllü tercihle yapılan *alış-verişçiler* olarak birlikte yaşaması prensibine dayanırdı.

Fakat bu ahlâk prensibi Amerikan politik sisteminde sadece ima şeklinde bulunuyordu: açıkça ifade edilmemişti, tanımlanmamıştı, bütün bir felsefi etik sistemi haline getirilmemişti. Bu, kültürümüzde ölümcül bir kusur olarak kalan ve bugün

Amerika'yı yok eden, yerine getirilmemiş bir görevdi. Kapitalizm, bir ahlâki temeli ve eksiksiz bir felsefi savunması olmadığı için çökmektedir.

Kendini feda etme düsturuyla, altruist ahlâka dayanan ve onunla uyuşan sosyal sistem her versiyonu ile (faşizm, Nazizm ve komünizm) sosyalizm'dir. Bunların hepsi insanı grubun, kabilenin, toplumun ve devletin çıkarı için boğazlanacak kurbanlık hayvan olarak görürler. Sovyet Rusya, altruist ahlâkın pratikteki nihai sonucu ve en mükemmel hayata geçirilmesidir; Sovyet Rusya bu ahlâkın uygulanabileceği tek şekildir.

Altruizm ahlâkına karşı çıkmaya cesaret edemeyen “muhafazakârlar” ahlâk konusundan kaçınmaya veya onu baypas etmeye çalışmaktadırlar. Bu onların kendilerine güvenlerine, cesaretlerine ve amaçlarına mal olmuştur. Çoğu “muhafazakârın” konuşmalarında ve yazılarındaki suçlu kaçamakçılığa, özür diler nitelikteki çekingenliğe, tuhaf derecede entelektüel ve felsefi olmayan tavırlara dikkat edin. Hiçbir insan ve hiçbir hareket, *ahlâki* açıdan emin olmadan (amacın ahlâki haklılığı konusunda tam olarak ve rasyonel olarak ikna olmadan) başarıya ulaşamaz.

Tıpkı “muhafazakârların” “liberallerle” mücadelelerinde kendilerini suçlu, şüpheli, ahlâken silâhsız hissetmeleri gibi “liberaller” de komünizm ile mücadelelerinde kendilerini suçlu, şüpheli ve ahlâken silâhsız hissetmektedirler. İnsanlar aynı temel prensibi paylaştıklarında, kazanan en tutarlı olandır. İnsanlar altruist ahlâkı kabul ettiği müddetçe, komünizmin ilerlemesini durduramayacaklardır. Altruist ahlâk Sovyet Rusya'nın en iyi silâhıdır ve *tek* silâhıdır.

Amerika'nın uluslararası konulardaki duruşunun ikiyüzlülüğü, kaçamak tutumu, kendini alçaltan çekingenliği, (serveti, gücü, başarısı ve sahip olduğu sistemin en büyük erdemleri için) özür dilemeleri, “*kapitalizm*” ifadesinin herhangi bir şekilde bahsedilmesinden gardırobundaki bir iskeletten kaçır

gibi kaçması, tüm dünyada Sovyet Rusya'nın itibarını ve komünizmin yayılmasını, Rusların kendi ucuz, cıfcaflı propagandalarının asla başaramayacağı şekilde artırmıştır. Bir *ahlâki suçluluk* tavrı bir dünya liderine uygun değildir ve insanları bizi izlemeye teşvik etmez.

Ve biz insanların ne için savaşmalarını isteyeceğiz? Bir kölelik-özgürlük mücadelesine, yani komünizm-kapitalizm mücadelesine girişmelerini. Fakat kim bir komünizme karşı sosyalizmin mücadelesinde savaşmak ister? Kim, herkesin herkeşe feda edilmesinin, gönüllü olarak (ya da daha ziyade halk oyu ile) yapılacağı bir sistemi savunmak için mücadele etmek ve ölmek ister? Bunu bir diktatör daha hızla ve daha mükemmel bir şekilde yapabilir. Kim intihar etme imtiyazı için cinayete karşı bir seferberlik ister?

Son yıllarda, “muhafazakârlar” duruşlarının zayıflığını, düzeltilmesi gereken felsefi yanlışlıklarını yavaş yavaş ve belli belirsiz fark etmeye başladılar. Fakat onların bu hatayı düzeltmeye çalışırken kullandığı yollar asıl zayıflıklarından da kötüdür; bu yollar, onların *entelektüel* liderlik iddialarının son kalıntıları da gözden düşürmekte ve yok etmektedir.

Bugünün “muhafazakârlarının” kapitalizmi haklı göstermek için kullandığı birbiriyle ilişkili üç argüman vardır; ve bunlar en iyi şöyle anlatılabilirler: *iman* orijinli argüman, *gelenek* orijinli argüman ve *ahlâksızlık* orijinli argüman.

Ahlâki bir temele ihtiyaçları olduğunu algılayan pek çok “muhafazakâr” ahlâki temelleri olarak *dini* tercih ettiler; onlar Amerika ve kapitalizmin Tanrı'ya imana dayandığını iddia ettiler. Politik olarak böyle bir iddia ABD'nin temel prensipleri ile çelişmektedir: Amerika'da, din politik konular içine çekilemeyecek olan ve çekilmemesi gereken kişisel bir konudur.

Entelektüel olarak, birisinin davasını *imana* dayandırması kişinin aklın düşmanları tarafında olduğunu, sunacak rasyo-

nel argümanları olmadığını kabul etmesi anlamına gelir. “Muhafazakârların,” davalarının dine dayandığı şeklindeki iddiası, Amerikan sistemini desteklemek için hiçbir rasyonel argüman olmadığı, özgürlük, adalet, mülkiyet, bireysel haklar için hiçbir rasyonel geçerlilik bulunmadığı, bunların mistik ilhamlara dayalı olduğu ve ancak *imanla* kabul edilebilecekleri, akla ve mantığa göre düşmanın haklı olduğu, fakat insanların imanını aklın üstünde tutması gerektiği anlamına gelir.

Bu teorinin sonuçlarını düşünün. Komünistler akıl ve bilimin temsilcileri olduklarını savunurken, “muhafazakârlar” onu terk etmekte, mistisizm, din ve doğaüstü alanlara yönelmekte, *bu* dünyayı komünistlere teslim ederek diğer dünyaya kaymaktadır. Bu, komünistlerin akıldışı ideolojisinin kendi başına asla kazanamayacak olduğu türden bir zaferdir.

Sonuçlara bakınız. Khrushev, Amerika’yı ilk ziyaretinde, TV’den yayınlanan bir öğle yemeğinde komünizmin, dünyayı yönetmesi mutlak olan, geleceğin sistemi olduğunun “*bilimsel olarak*” ispatlanmış olması nedeniyle bizi *gömme* tehdidinde bulunmuştu. *Bizim* sözcümüz ne cevap verdi? Bay Henry Cabot Lodge bizim sistemimizin Tanrı’ya imana dayandığını söyledi. Khrushev’in gelişinden önce, aralarında senatörler ve temsilciler de bulunan “muhafazakâr” liderler onun ziyaretine karşı kızgın protestolarda bulunuyorlardı; fakat Amerikan halkına yaptıkları tek tavsiye, tek “pratik” protesto şekli dua etmek ve Khrushev’in kurbanları için dini törenler düzenlemektir. Dünyanın en güçlü ülkesinin, sözde kendini özgürlük mücadelesine adanmış olan bir ülkenin temsilcilerinin tek silâhı olarak sunulan *duaları* dinlemek, yurt içinde ve dışında herkesin gözünde Amerika’nın ve kapitalizmin itibarını düşürmek için yeterliydi.

Şimdi ikinci argümanı, kapitalizmi *gelenek* gerekçesiyle haklı gösterme girişimini ele alalım. Bazı gruplar “muhafazakâr” kelimesini onun modern Amerikan kullanımının tam tersiy-

le, kelimenin 19. yüzyıl anlamı ile değiştirmeye ve bunu halka yutturmaya çalışmaktadırlar. Bu gruplar bir “muhafazakâr” olmanın, statükoyu, bilineni, yerleşik olanı, iyi veya kötü, doğru veya yanlış, savunulabilir veya savunulamaz olduğuna bakılmaksızın ne olursa olsun savunmak anlamına geldiğini bildirmektedir. Onlar bizim, Amerikan politika sistemini *doğru* olduğu için değil, fakat atalarımız onu seçtiği için, *iyi* olduğu için değil, fakat *eski* olduğu için savunmamız gerektiğini söylerler.

Amerika, tüm politik geleneklerden sıyrılmış ve tarihte benzeri görülmemiş bir sistem kurmuş, kendi entelektüel güçleri dışında hiçbir yerden “yardım almamış” insanlar tarafından kurulmuştur. Fakat “neo-muhafazakârlar” şimdi bize Amerika’nın, “vahiy gerçeklerine iman etmenin” ve geçmişin geleneklerine eleştirmeden saygı göstermenin (!) ürünü olduğunu söylemeye çalışıyorlar.

“Yeni” ifadesini bir değer standardı olarak kullanmak, bir fikir veya politikanın sadece yeni olduğundan dolayı iyi olduğuna inanmak kesinlikle akıldışıdır. Fakat “eskiyi” bir değer standardı olarak kullanmak, bir fikir veya politikanın sadece antik olduğu için iyi olduğunu iddia etmek çok daha mantıksızca akıldışıdır. “Liberaller” sürekli olarak kendilerinin geleceği temsil ettiğini, “yeni,” “ilerici,” “ileri görüşlü” olduklarını iddia etmekte ve “muhafazakârları” ölü bir geçmişin eski moda temsilcileri olarak kınamaktadırlar. “Muhafazakârlar” bunu kabul etmektedirler ve böylece “liberallerin” bugünün en iğrenç çarpıtmalarından birini yaymalarına yardım etmektedirler: şimdiye kadar geliştirilmiş tek özgür, dinamik, yaratıcı toplum olan kapitalizm *durağanlık* adına savunulurken, antik, donuk statü toplumu kolektivizm bize *ilerleme* olarak sunulmaktadır.

“*Geleneği*” olduğu gibi savunma isteği sadece pes etmişlere veya hayatta asla hiçbir şey başarma peşinde olmamış olanlara cazip gelebilir. Bu, insandaki en kötü unsurlardan hoşla-

nan ve en iyi unsurları reddeden bir istektir: bu istek korkudan, tembellikten, ödleklikten, itaatçilikten, kendinden şüpheden hoşlanır ve yaratıcılığı, orijinallığı, cesareti, bağımsızlığı, kendine güveni reddeder. Her yerde insanlar için çirkin bir istektir, fakat burada, Amerika'da, insanların kendi ayakları üzerinde durması gerektiği, kendi düşüncesine göre yaşaması gerektiği ve sürekli olarak bir üretici, yaratıcı bir yenilikçi olarak ileriye gitmesi gerektiği prensibine dayalı olan ülkede özelliklerle çirkindir.

“Geleneğe” *sadece* bir “gelenek” olduğu için saygı göstermemiz gerektiği argümanı, bizim diğer insanların seçmiş olduğu değerleri, *sadece* diğer insanlar onları seçmiş olduğu için kabul etmemiz anlamına gelir. Bunun anlamı şudur: *biş* kimiz ki onları değiştireceğiz? Böyle bir argümanda bir insanın kendine saygısına edilen hakaret ve insanın tabiatına olan derin aşışılama aşıkârdır.

Bu durum bizi bazı “muhafazakârlarca” kullanılan üçüncü (ve en kötü) argümana, yani *insanın ahlâksız olduğu* gerekçesiyle kapitalizmi savunma argümanına götürür.

Bu argüman şöyledir: insanlar zayıf olduklarından, hataya düşebildiklerinden, her şeyi bilen olmadıklarından ve doğuştan ahlâksız olduklarından dolayı hiç kimseye bir diktatör olma ve diğer herkesi yönetme sorumluluğu verilemez: bu yüzden özgür bir toplum mükemmel olmayan yaratıklar için uygun yaşam tarzıdır. Lütfen bu argümanın ne anlamlara geldiğini tam olarak anlayınız: insanlar ahlâksız olduğundan, bir *diktatörlük için yeterince iyi değillerdir*, onların hak ettikleri şey ancak özgürlüktür; eğer onlar mükemmel olsalardı, totaliter bir devlete layık olacaklardı.

Bu teoriye göre, diktatörlük, ister inanın ister inanmayın, *insana* ve insanın iyi olduğuna *inanışın* bir sonucudur; eğer insanlar insanın doğası gereği ahlâksız olduğuna inansalar, güce sahip olan bir diktatöre güvenmezlerdi. Bu durum, insanın ahlâk-

sızlığına inanmanın insan özgürlüğünü koruduğu, ahlâksızları köleleştirmenin yanlış olduğu, fakat erdemlileri köleleştirmenin doğru olduğu anlamına gelir. Ve dahası: bu teori diktatörlüğün ve çağdaş dünyanın diğer tüm felaketlerinin insanın kendi zekâsına dayanmasının ve mükemmel bir siyasi sistemi geliştirmeye ve *rasyonel* bir toplum oluşturmaya çalışarak dünya hayatını geliştirmeye çalışmasının günahının cezası olduğunu bildiriyor. Bu, aşağılanma, pasiflik, teslimiyetçi kabullenme ve İlk Günah inanışının kapitalizmin silâhları olduğu anlamına gelir. Tarihsel, siyasal ve psikolojik cehalet veya tahribatta bundan daha ileri gidilemez. Bu, sanayi devrimimizin ortasında, bir kez daha yükselen Karanlık Çağların sesidir.

Bu teorinin art niyetli, insana düşman savunucuları her türlü fikri hor görür, bütün insan istekleri ile alay eder ve insan varoluşunu iyileştirme yönündeki tüm çabalara gülerler. “İnsan tabiatını değiştiremezsiniz” ifadesi onların sosyalistlere karşı hazır cevabıdır. Böylece onlar sosyalizmin ideal *olduğunu*, fakat insan tabiatının buna değer olmadığını ifade eder; sonra da insanları kapitalizm için seferber olmaya (kişinin kendini inkâr ederek başlayacağı bir seferberliğe) davet ederler. Sefil bir günahkâr olarak konumunu savunmak için kim mücadele verir ve ölür ki? Eğer bu teorilerin sonucu olarak, insanlar “muhafazakârlığı” küçük görürlerse şaşırmayın ve bunu sosyalistlerin akıllılıklarına atfetmeyin.

İşte kapitalizmin sözde savunucuları bunlardır; ve bu savunucuların kapitalizmi korumak için önerdikleri argümanlar da bunlardır.

Bu tip teorik gereçlerle ve uygulamadaki mağlubiyet, taviz, uzlaşma, ihanet geçmişiyle bugünün “muhafazakârlarının” boş, güçsüz ve kültürel olarak ölü olduğu açıktır. Verecek hiçbir şeyleri yoktur ve hiçbir şeyi başaramazlar. Onlar sadece entelektüel standartları yok etmeye, düşünceyi mahvetmeye, kapitalizmin itibarını zedelemeye ve bu ülkenin çaresizlik ve diktatörlü-

ğe doğru karşı çıkılmayan çöküşünü hızlandırmaya yararlar.

Fakat buna karşı çıkmak isteyenlere, bilhassa da genç olanlara ve teslim olmaya hazır olmayanlara, bir uyarıda bulunmak istiyorum: hiçbir şey ölü doğmuş bir şey kadar ölü değildir. Hiçbir şey amaçsız bir hareket veya fıkırsız bir seferberlik kadar veya cephanesiz bir savaş kadar boş değildir. Boş bir argüman etkisiz bir argümandan daha kötüdür: o sizin rakibinizin argümanlarına itibar kazandırır. Bir yarım mücadele hiç mücadele olmamasından daha kötüdür: sadece mağlubiyetle neticelenmez; fakat aynı zamanda düşmanınızın zaferine de yardım eder ve hızlandırır.

Dünyanın derin bir *ideolojik* çatışmayla mahvolduğu bir zamanda, size verecek ideolojisi olmayanlara, fikirleri ve felsefesi olmayanlara katılmayın. Bayat sloganlar, dinsel klişeler ve anlamsız yuvarlak sözlerden başka bir şeyiniz yoksa mücadeleye girmeyin. “İnanç,” “gelenek” veya “ahlâksızlıktan” kaynaklanan argümanların versiyonlarını savunan herhangi bir sözde “muhafazakâr” gruba, organizasyona veya kişiye katılmayın. Herhangi bir köy tartışmasında oranın yerlisi olan lafazan bu argümanları reddedebilir ve sizi beş dakika içinde kaçmaya zorlayabilir. Böyle bir cephaneye ile dünya çapındaki bir felsefe savaşında başınıza neler gelir? Fakat siz böyle bir savaşın yapıldığı meydana dahi ulaşamazsınız: söyleyecek hiçbir şeyiniz olmadığı için orada sesiniz duyulmaz.

Kişinin medeniyeti kurtarması kaçamak yollarla olmaz. Entelektüel liderlik yokluğundan dolayı mahvolan bir dünya boş sloganlarla kurtarılamaz. Ölümcül bir hastalığın iyileştirilmesi, hastalığın sebeplerinin göz ardı edilmesi ile olmaz.

“Muhafazakârlar” kapitalizmi neyin mahvettiği konusunu göz ardı ettikleri ve insanlara sadece “geriye gitmeleri” için yalvardıkları müddetçe, şu sorudan kaçamazlar: *neye* geri? Ve onların kaçışlarının hiçbirini ima edilen cevabın şu olduğunu kamufle edemez: bizi bugün yiyip bitiren ve neredeyse son aş-

masına ulaşan kanserin erken bir aşamasına. Bu kanser altruizm ahlâkıdır.

“Muhafazakârlar” altruizm konusunu göz ardı ettikçe, tüm istekleri ve argümanları esas olarak şuraya varır: kapitalizm ve altruizmin bir şekilde birlikte var olduğu görülen 19. yüzyıla niçin geri dönemiyoruz? Kanserın erken safhaları ağrsız iken niçin aşırılıklara kaçmak ve ameliyatı düşünmek zorundayız?

Cevap, realitenin tarih ve felsefeyi içeren gerçeklerinden kaçınılamayacağıdır. Kapitalizm altruizm ahlâkı ile yıkılmıştır. Kapitalizm, kolektifin “kamu çıkarı” için bireyin feda edilmesine değil, bireysel haklara dayanır. Kapitalizm ve altruizm birbiriyle uyuşabilir değildir. Ya biri bulunur, ya diğeri. Uzlaşmalar, klişeler ve aspirin hapları için zaman geçmiştir. Kapitalizmi (veya özgürlüğü, ya da medeniyeti, ya da Amerika’yı) kurtarmanın *entelektüel* ameliyat hariç, yani yıkımın sebebini yok etme, altruizm ahlâkını reddetme hariç, yolu yoktur.

Kapitalizm için mücadele etmek isterseniz, benimsemeniz gereken sadece bir tür argüman vardır, bu ahlâki bir tartışma da daima kazanacak olan bir argümandır: *kendine-saygı argümanı*. Yani, insanın var olma hakkından kaynaklanan argüman; insanın kendi yaşamı hakkında söz sahibi olduğu vazgeçilmez hakkından kaynaklanan argüman.

Yeni Entelektüel kitabımdan alıntı yapıyorum:

Bugünkü dünya krizi bir *ahlâk* krizidir ve onu bir ahlâk devriminden daha aşağı bir şey çözemez: Amerikan Devriminin politik başarısını onaylayan ve onu tamamlayan bir ahlâk devrimi... Yeni Entelektüel kapitalizm için, “pratık” bir açıdan değil, ekonomik bir açıdan değil, fakat en haklı gururla *ahlâki* bir açıdan mücadele vermeli dir. Kapitalizmin hak ettiği budur ve daha azı onu kurtarmayacaktır.

Kapitalizm geçmişin sistemi değildir; geleceğin sistemidir;

tabi eğer insanoğlunun geleceği olacaksa. Onun için mücadele etmek isteyenler “muhafazakârlar” unvanından kurtulmalıdırlar. “Muhafazakârlık” öteden beri yanıltıcı bir isim olmuştur, Amerika için uygun değildir. Bugün muhafaza edecek bir şey kalmamıştır: yerleşik siyasi felsefe, entelektüel kabuller ve *statüko* kolektivizmdir. Kolektivizmin tüm temel fikirlerini reddedenler kelimenin doğru anlamıyla *radikallerdir*. “Radikal” “kökten” anlamına gelir. Bugün kapitalizm için mücadele edenler iflas etmiş “muhafazakârlar” değil, yeni radikaller, yeni entelektüeller ve hepsinden öte yeni, kendini adanmış ah-lâkçılar olmak zorundadır.

20. YENİ FAŞİZM: KONSENSÜS İLE YÖNETİM*

Bugünkü entelektüel modaya ve bu nedenle de “konsensüse uymayan,” hoşlanılmayan bir şeyle başlayacağım: işe terimleri tanımlamakla başlayacağım, böylece benim neden bahsettiğimi bileceksiniz.

Size üç siyasi terimin, sosyalizmin, faşizmin ve devletçiliğin sözlük tanımlarını vereyim:

Sosyalizm – üretim araçları, sermaye, toprak vs.nin sahipliğini ve kontrolünü bir bütün olarak topluma vermeyi savunan bir sosyal organizasyon teorisi veya sistemi.

Faşizm – hiçbir muhalefet veya eleştiriye izin vermeyen, ülkenin tüm işlerini (endüstriyel, ticari, vs.) kontrol eden kuvvetli merkezi güce sahip bir hükümet sistemi. . .

Devletçilik – kapsamlı ekonomik, siyasi ve diğer ilgili kontrolleri bireysel özgürlük pahasına devlette yoğunlaştırma prensibi veya politikası.¹

“Devletçiliğin” daha geniş ve genel bir terim olduğu ve diğer iki terimin devletçiliğin bir versiyonu olduğu açıktır. Devletçiliğin, günümüzün egemen siyasi eğilimi olduğu da açıktır. Fakat bu iki versiyonun hangisi bu eğilimin gittiği yönü temsil etmektedir?

*AYN RAND, 18 Nisan 1965'te Boston, Ford Hall Forum'da verilen bir konferansa dayanmaktadır. Mayıs ve Haziran 1965 *The Objectivist Newsletter*'de yayınlanmıştır.

¹ Bu tanımlar *American College Dictionary*, New York: Randomhouse, 1957'den alınmıştır.

Hem “sosyalizmin” ve hem de “faşizmin” mülkiyet hakları konusunu ilgilendirdiğine dikkat ediniz. Mülkiyet hakkı kullanma ve yönetme hakkıdır. Bu iki teori arasındaki farka da dikkat ediniz: sosyalizm özel mülkiyeti tamamen reddeder ve “*sahiplik ve kontrollerin*” bir bütün olarak topluma, yani devlete verilmesini savunur; faşizm *sahipliği* özel bireylere bırakır, fakat mülkiyetin *kontrolünü* hükümete devreder.

Kontrolsüz sahiplik terim olarak bir çelişkidir: kullanım veya yönetme hakkı bulunmayan “mülkiyet” anlamına gelir. Vatandaşların, avantajları olmaksızın mülkiyete sahip olmanın sorumluluğunu sürdürürken, hükümetin de sorumlulukların hiçbirini olmaksızın bütün avantajlara sahip olduğu anlamına gelir.

Bu bakımdan, sosyalizm iki teoriden daha dürüst olandır. “Daha iyi” *değil*, “daha dürüst” diyorum, çünkü *uygulamada* bu ikisi arasında fark yoktur: her ikisi de aynı kolektivist, devletçi prensipten gelir, her ikisi de bireysel hakları reddeder ve bireyi kolektif olandan aşağı tutar, her ikisi de vatandaşların canlarını ve hayatlarını her şeye kadir hükümetin yetkisine verir ve bu ikisi arasındaki fark sadece bir zaman, derece ve yönetenlerin tutsak tebaalarını kandırma sloganlarının seçimi gibi gereksiz detaylardır.

Biz devletçiliğin bu iki versiyonunun hangisine doğru ilerliyoruz: sosyalizme mi yoksa faşizme mi?

Bu soruya cevap vermek için, kişi önce şunu sormalıdır: Hangisi bugünün kültürünün egemen ideolojik eğilimidir?

Aşağılayıcı ve dehşet verici cevap şudur: *bugün hiçbir ideolojik eğilim yoktur*. İdeoloji yoktur. Siyasi prensipler, teoriler, idealler ve felsefe yoktur. Hiçbir yön, amaç, pusula, gelecek vizyonu, entelektüel liderlik unsuru yoktur. Bugünün kültürüne egemen olan *duygusal* unsurlar var mıdır? Evet, bir tane vardır. *Korku*.

Siyasi felsefesi olmayan bir ülke, okyanusun ortasında, her-

hangi bir rasgele rüzgar, dalga veya akıntının insafında, rasgele sürüklenen bir gemi gibidir, yolcuları da kaptan köprüsünün boş olduğunu keşfetme korkusuyla dışarı çıkmaksızın kabinleri dolduran ve “Gemiye sallamayın!” çığlıkları atan bir gemi gibidir.

Sallanmaya karşı koyamayan bir geminin zaten mahvolmaya mahkum olduğu ve yoluna tekrar girmesi için sallanmasının daha iyi olacağı açıktır; fakat bu durumun farkına varılması gerçeklerin, realitenin, prensiplerin ve uzun-vadeli bir görüşün kavranması şartıyla olabilir, ki bunların hepsi tam da “sallamayın’cılarının” çılgın bir şekilde kaçınmaya çalıştığı şeylerdir.

Tıpkı bir nevrozlunun, tanımayı reddettiğinde realitenin gerçeklerinin ortadan kalkacağına inandığı gibi, bugün bütün bir kültürün nevrozu, insanların, eğer kendileri bütün prensip ve kavramların yok edilmesinde başarılı olurlarsa siyasi prensip ve kavramlara olan çaresiz ihtiyaçlarının ortadan kalkacağına inanmasına yol açar. Fakat *aslında*, ne bir birey ve ne de bir ulus bir tür ideoloji olmadan var olamayacağından dolayı, bu tür bir *anti-ideoloji* şimdi bizim iflas etmiş kültürümüzün resmi, aşıkâr, egemen ideolojisidir.

Bu anti-ideoloji yeni ve çok çirkin bir isme sahiptir: ona “Konsensüs ile Hükümet etme” denmektedir.

Eğer bir demagog bize bir inanç rehberi olarak aşağıdaki düsturları sunacak olsa; yani hakikat yerine istatistiklerin, prensipler yerine oy sayısının, haklar yerine sayıların ve ahlâk yerine kamuoyu anketlerinin ikame edilmesi; pragmatik, anlık çıkarların bir ülkenin çıkar kriteri olması ve bir fikrin savunucularının sayısının onun doğruluk veya yanlışlığının kriteri olması; yeterli sayıda insan tarafından sahiplenildiği müddetçe, ne tip olursa olsun, herhangi bir nitelikteki bir isteğin geçerli bir talep olarak kabul edilmesi; bir çoğunluğun bir azınlığa istediği her şeyi yapabilmesi; kısacası çete yönetimi ve kalabalık yönetimi... bir demagog bunları teklif etseydi, foyası çok

abuk ortaya çıkardı. Ancak, bunun tümü “Konsensüs ile Hükümet” fikri içinde bulunmaktadır ve gizlenmektedir.

Ŗimdi bu fikir, bir ideoloji olarak değil, fakat bir *anti-ideoloji* olarak; bir prensip olarak değil, fakat prensipleri ortadan kaldırma aracı olarak; akıl olarak değil bir bahane bulma olarak, bir sözel rituel olarak veya ulusal nevrozu yatıŖtıracak sihirli bir formül olarak, “gemiyi-sallamayın’cılara” bir tür enerji hapı veya uyku hapı olarak, diğerleri için ise aklına geleni yapabilme Ŗansı olarak gösterilmektedir.

Bugün “Konsensüs ile Hükümet” fikrinin anlamı, etkile-ri ve sonuçları konusunda insanları kr eden Ŗey sadece siyasi ve entelektüel liderlerimizin beyanlarındaki ilgisiz aŖaęılamadır. Bunu hepiniz duymuŖsunuzdur ve sanırım gerçek anlamını dŖünmeden bir politikacı nutku olarak göz ardı etmiŖsinizdir. Fakat *bu*, benim, dŖnmenizi istediğim Ŗeydir.

Bu anlam için önemli bir ipucu Tom Wicker’in *New York Times*’daki bir makalesinde (11 Ekim 1964) verilmiŖtir. “Nelson Rockefeller’in ‘ana eksen Amerikan dŖncesi’ olarak adlandırdığı Ŗeyi” kastederek Bay Wicker Ŗunları yazıyor:

Bu ana eksen, siyaset kuramcılarının yıllardır “ulusal konsensüs” olarak tasarladığı, Walter Lippmann’ın uygun Ŗekilde “nemli merkez” olarak adlandırdığı Ŗeydir... Konsensüs’n merkezinde neredeyse tanım gereği siyasi ılımlılık bulunur. Yani, konsensüs genellikle tüm kabul edilebilir siyasi grŖleri (nüfusun önemli bir kısmını doğrudan tehdit etmeyen ve tamamen nefret uyandırmayan her türlü fıkri) kapsar. Bu yüzden, kabul edilebilir fikirler diğerlerinin fikirlerini de hesaba katmalıdır ve ılımlılık ile kastedilen Ŗey budur.

Ŗimdi bunun ne anlama geldiğini belirleyelim. “konsensüs genellikle tüm *kabul edilebilir* siyasi grŖleri kapsar...” Kimin için kabul edilebilir? Konsensüs için. Ve hükümet konsensüs ile

yönetileceğinden, bu durum siyasi görüşlerin hükümet için “kabul edilebilir” ve “kabul edilemez” görüşlere bölüneceği anlamına gelir. “Kabul edilebilirlik” kriteri ne olacaktır? Bunu Bay Wicker veriyor. Bunun entelektüel bir kriter *olmadığına*, bazı görüşlerin doğru veya yanlış olup olmadığı sorusu olmadığına dikkat ediniz; kriter ahlâki değildir, görüşlerin haklı veya haksız olması sorusu değildir; kriter *duygusaldır*. görüşlerin “aykırı” olup olmadığıdır. Kime göre? “Nüfusun *önemli* bir kesimine göre.” Bu görüşlerin nüfusun bu önemli kesimini “*doğrudan* tehdit etmemesi” şeklinde bir başka şart daha vardır.

Peki ya nüfusun *küçük* kesimi? *Onları* tehdit eden görüşler “kabul edilebilir” midir? Peki en küçük kesim: birey? Açıktır ki, birey ve azınlık grupları göz önüne alınmamaktadır; fikir bir insan için ne derece aykırı olursa olsun ve o kişinin hayatını, çalışmasını, geleceğini ne kadar ciddi etkileyecek olursa olsun, o kişi (kendini destekleyen bir çetesi, *hatırı sayılır* büyüklükte bir çetesi olmadıkça) her şeye kadir konsensüs ve onun hükümeti tarafından göz ardı edilecek veya kurban edilecektir.

Nüfusun herhangi bir kesimi için “doğrudan bir tehdit” tam olarak nedir? Karma bir ekonomide, hükümetin her hareketi bazı insanlar için doğrudan, herkes için ise dolaylı bir tehdittir. Ekonomiye her hükümet müdahalesi bazı insanlara, diğerleri pahasına, güç kullanarak başkalarından gasp edilmiş olan bazı hak edilmemiş kazançlar vermekle ilgilidir. Bir konsensüs hükümetine hangi adalet kriteri rehberlik eder? Kurbanın çetesinin büyüklüğü.

Şimdi Bay Wicker’in son cümlesine dikkat edin: “Bu yüzden, kabul edilebilir fikirler diğerlerinin fikirlerini hesaba katmalıdır ve ılımlılıkla kastedilen şey budur.” Ve burada “diğerlerinin görüşleriyle” derken kastedilen *şey* nedir? Hangi diğerlerinin? Bu ne bireylerin ve ne de azınlıkların görüşleri olmadığından, anlaşılabilen tek anlam “her önemli kesimin” diğer önemli kesimlerin görüşlerini hesaba katmaları-

dır. Fakat bir grup sosyalistin tüm fabrikaları kamulaştırmak istediğini ve bir grup sanayicinin mülkiyetlerini korumak istediklerini varsayın. Her bir grup için diğerlerinin görüşlerini “hesaba katmak” ne anlama gelecektir? Ve böyle bir durumda, “ılımlılık” neyi içerecektir? Kamu harcaması ile desteklenmek isteyenlerle paralarını başka şekillerde kullanmak isteyen vergi ödeyenler grubu arasındaki bir çatışmada “ılımlılık” ne olacaktır? Adil bir duruşmanın vazgeçilmez hakkı olduğunu düşünen Güneydeki bir Zenci gibi küçük bir grubun bir üyesi ile toplumlarının “kamu çıkarının” bu zenciyi linç etmelerine izin verdiğine inanan Güneyli büyük bir ırkçı grubu arasındaki bir çatışmada “ılımlılık” nedir? *Ben* ve bir komünist arasındaki (veya bizim taraftarlarımız arasındaki) çatışmada, *ben* yaşamıma, özgürlüğüme ve mutluluğuma vazgeçilmez hakkım olduğunu savunurken, *o* ise devletin “kamu çıkarının” onun beni soymasına, tutsak etmesine ve katletmesine izin verdiğini savunurken “ılımlılık” ne anlama gelecektir?

Zıt prensipler arasında bir buluşma noktası, bir orta yol, bir uzlaşma olamaz. Akıl ve ahlâk alanında “ılımlılık” diye bir şey olamaz. Fakat akıl ve ahlâk, “Konsensüs ile Hükümet” fikrinin kesin olarak ortadan kaldırdığı iki kavramdır.

Bu fikrin savunucuları bu aşamada hiçbir uzlaşma sağlamayan bir fikrin “aşırılık” olduğunu, herhangi bir tip “aşırılığın” ve herhangi bir “uzlaşmazlığın” kötü olduğunu, konsensüsün sadece “ılımlılığa” müsaade eden fikirleri “kapsayacağını” ve “ılımlılığın” akıl ve ahlâkın yerini alan üstün bir erdem olduğunu söyleyeceklerdir.

Bu “Konsensüs ile Hükümet” doktrininin özü, esası, amacı ve gerçek anlamı için bir ipucudur: *uzlaşma* merakı. Uzlaşma karma bir ekonominin ön şartı, gereği ve olmazsa olmazıdır. “Konsensüs” doktrini karma bir ekonominin kaba gerçeklelerini ideolojik (veya anti-ideolojik) bir sistem haline getirme ve

bu gerçeklere haklılık görüntüsü sağlama girişimidir.

Karma ekonomi bir özgürlük ve kontroller karışımıdır, fakat bunların her ikisini tanımlayan hiçbir prensip, kural veya teorinin olmadığı bir karışımdır. Kontroller getirilmesi daha fazla kontroller getirdiğinden ve daha fazla kontrollere yol atığından, en sonunda ortaya çıkan ya kontrolü ortadan kaldırmak zorunda olan ya da çökerek bir diktatörlüğe dönüşecek olan kararsız, patlamaya açık bir karışımdır. Karma bir ekonomi, politikalarını, amaçlarını, kanunlarını tanımlamak ve hükümetinin gücünü sınırlamak için hiçbir prensibe sahip değildir. Karma bir ekonominin (isimsiz olan ve açıklanmaması gereken) tek prensibi hiç kimsenin çıkarının emniyette olmadığı, herkesin çıkarının bir açık mezatta olduğu ve herkesin yaptığının yanına k r kaldığıdır. Böyle bir sistem – veya daha doğrusu systemsizlik – bir ülkeyi sayısız sürekli genişleyen düşman kamplara, böyle bir keşmekeşin sonucu olarak, kendini korumak için bir diğeriyle bir karmaşanın gerektirdiği şekilde belirsiz bir *saldırı* ve *savunma* karışıklığı içinde kavga eden ekonomi gruplarına böler. *Siyasi olarak*, karma bir ekonomi kanun ve düzen görüntüsüyle organize bir toplum görüntüsünü korurken, *ekonomik olarak* yüzlerce yıl Çin'i yönetmiş olan kaosun, soygun çetelerinin ülkenin üretken unsurlarını yağmalayan (ve tüketen) kaosun eşdeğeridir.

Bir karma ekonomi baskı grupları ile yönetimdir. Hepsi yaşama mekanizmasının kontrolünü anlık olarak ele geçirme, bir hükümet hareketi ile, yani zorla, bir diğer grup pahasına bazı özel ayrıcalıklar elde etme mücadelesi veren, özel çıkarların ve lobilerin ahlâksız ve kurumsallaşmış bir i savaşıdır. Bireysel hakların yokluğunda, herhangi bir ahlâki veya yasal prensibin yokluğunda, karma bir ekonominin sağlam olmayan düzeninin görüntüsünü muhafaza etmesinin, kendi yaratığı vahşi, tehlikeli derecede ağ zl  gruplarını zaptetmesinin ve yasallaşmış yağmanın herkesin herkesi yağmaladığı açık, yasal olmayan yağma haline gelmesinin önlenmesinin tek  mi-

di *uzlaşmadır*, her şey üzerinde ve her alanda (maddi, manevi, entelektüel) uzlaşmadır; böylece hiçbir grup çok fazla talepte bulunarak sınırı aşmayacak ve tüm çürümüş yapıyı çökturmeyecektir. Eğer oyun devam edecekse, hiçbir şeyin sıkı, katı, mutlak, dokunulmaz kalmaması gerekir; her şey (ve herkes) kaypak, esnek, belirsiz, yaklaşık olmalıdır. Kişinin hareketlerine hangi standart rehberlik edecektir? Herhangi bir kısa dönem çıkarı.

Karma bir ekonomi için tek tehlike herhangi bir tavizsiz değer, erdem veya fıkırdır. Tek tehdit uzlaşmaz kişi, grup veya harekettir. Tek düşman bütünlüktür.

Bu tür bir oyunda sürekli kazananın ve sürekli kaybedenin kim olduğunu söylemeye gerek yoktur.

Bu tip bir oyunun ne tip bir birlik (veya *konsensüs*) gerektirdiği de açıktır: her şeye izin verilen, her şeyin satılık olduğu (veya “pazarlığa” tabi olduğu) ve işin geri kalanının herkesin katıldığı açık baskılara, lobiciliğe, insan kullanmaya, karşılıklı kıyak yapmaya, halkla ilişkilere, al onu ver bunuculuğa, kazıkçılığa, yalvarmalara, rüşvete, ihanete ve ihtimale kaldığı (ödüllü, yasal silâhlı kuvvetleri yasal olarak silâhsızlaştırılmış kurbanlara karşı kullanma imtiyazı olan bir savaş ihtimaline) yazılı olmayan ama herkesin bildiği bir birlik.

Bu tip bir ödülün tüm oyuncular tarafından benimsenen temel bir çıkar ortaya koyduğuna dikkat ediniz: güçlü bir hükümet, sınırsız gücü olan bir hükümet, kazananların ve kazananların istedikleri şeyleri alabilmelerine müsaade edecek kadar güçlü bir hükümet; herhangi bir politikaya bağlı olmayan, herhangi bir ideoloji ile sınırlanmayan bir hükümet, sürekli artan bir gücü (güç uğruna gücü, yani gücü bir an için ele geçirebilecek olan herhangi bir “önemli” çete uğruna ve onun kendi özel yasasını ülkenin gırtlığına dayatmak amacıyla anlık kullanımı için) elinde tutan bir hükümet. Bu nedenle “uzlaşma” ve “ılımlılık” doktrininin bir şey hariç her alana uygu-

landığına dikkat edin: hükümet gücünü sınırlama konusundaki herhangi bir öneri hariç.

Karalama, suiistimal ve histerik nefret dalgasının herhangi bir özgürlük, yani kapitalizm savunmasına karşı “ılımlılar” tarafından başlatıldığına dikkat edin. “Aşırı orta” veya “militan orta” ifadelerinin insanlar tarafından ciddi şekilde ve gururla kullanıldığını gözleyin. Senatör Goldwater’a karşı olan ve “ılımlıların,” “önemli-merkezcilerin,” “orta-yol’cuların” gerçek, kapitalizm yanlısı bir hareketin oyunlarını sona erdirebileceği ihtimali karşısında, panik izleri taşıyan karalama kampanyasının aşırı saldırgan yoğunluğuna dikkat edin. Bu hareket, Senatör Goldwater bir kapitalist olmadığı için ve onun anlamsız, felsefi, entelektüel olmayan kampanyası konsensüs savunucularının kemikleşmesine katkıda bulunduğu için, şu an için var olmayan bir harekettir. Fakat burada önemli olan şey onların paniğinin tabiatıdır: bu bize, onların övündükleri “ılımlılıklarının,” onların insanların tercihlerine olan “demokratik” saygılarının ve hemfikir olmama veya muhalefet karşısında hoşgörülerinin bir ölçüsünü vermektedir.

The New York Times’a yazılan bir mektupta (23 Haziran 1964), Goldwater’in adaylığından korkan bir siyaset bilimi yardımcı doçenti şunları yazıyor:

Gerçek tehlike onun adaylığının kışkırtacağı bölücü kampanyada yatmaktadır. Goldwater’ın adaylığı sonucunda bölünmüş ve bezgin bir seçmen ortaya çıkacaktır... Etkin olmak için, Amerikan hükümeti temel konularda yüksek derecede konsensüse ve iki partili yapıya sahip olmalıdır..

Devletçilik *ne zaman* ve *kim tarafından* Amerikanın temel prensibi olarak (üzerinde görüş ayrılığı veya tartışma olmaması gereken, hakkında artık hiçbir temel sorunun gündeme getirilmeyeceği bir prensip olarak) kabul edilmiştir? Bu bir tek parti hükümetinin formülü değil midir? Yardımcı doçent

bunu belirtmemiştir.

The New York Times'a mektup yazan ve kendisini “Liberal Demokrat” olarak tanımlayan, bir başka kişi (24 Haziran 1964) biraz daha ileri gidiyor:

Bırakın Kasım'da Amerikan halkı seçimini yapsın. Eğer ezici şekilde Lyndon Johnson'u ve Demokratları seçerlerse Federal Hükümet ilk ve son olarak, hiçbir bahanesi olmadan, milyonlarca zenci, işsiz, yaşlı, hasta ve diğer şekilde engelli insanların beklediği gibi onları işe alabilir; denizasını yükümlülüklerimizden bahsetmeye ise zaten gerek yok.

Eğer insanlar Goldwater'ı seçerse, bu durumda artık bu ülkeyi korumaya pek değmez gibi görünüyor.

Woodrow Wilson bir defasında savaşılmayacak kadar onurlu olmak diye bir şey söylemişti; sonra savaşa gitmek zorunda kaldı. İlk ve son kez olarak, savaş hâlâ mermiler yerine oy pusulaları ile yapılabiliyorken kozlarımızı paylaşalım.

Bu kişi, eğer kendi istediği şekilde oy vermezsek mermilere başvuracağını mı söylüyor? Sizin tahmininiz de en az benimki kadar iyidir.

Belirgin şekilde “Konsensüs ile Hükümet” savunucusu olan *The New York Times* Başkan Johnson'un zaferi üzerinde yaptığı yorumda bazı tuhaf şeyler söylemiştir. *New York Times*'ın 8 Kasım 1964'teki başyazısında şunlar yer almaktadır:

Seçim zaferi ne kadar büyük olursa olsun -ve büyüktü de- yönetim sadece, basmakalıp genellemeler ve neşeli vaatler denizinde yuvarlanan popüler dalgaya yaslanamaz... hükümet şimdi geniş halk kesimlerinin vekilliğini taşıdığından, herkesin her şeyi olmaya çalışmamasıdır; zira zorlu, sağlam, amaçlı bir hareket tarzı ile işe koyulmasının siyasi olduğu kadar ahlâki zorunluluğu da vardır.

Ne tip bir amaçlı hareket? Eğer seçmenlere “basmakalıp genellemeler ve neşeli vaatlerden” başka bir şey sunulmazsa onların oyları “geniş bir popüler vekillik” olarak nasıl alınabilir? *Adı konmamış* bir amaç için vekillik mi? Siyasi bir açık çek mi? Ve eğer Bay Johnson “herkesin her şeyi” olmaya çalışarak büyük bir zafer kazanmışsa, bu durumda ondan şimdi ne olması beklenmektedir, hangi seçmenleri hayal kırıklığına uğratacak veya onlara ihanet edecektir; ve geniş popüler konsensüs ne olacaktır?

Ahlâken ve felsefi olarak, bu başyazı oldukça kararsız ve çelişkilidir. Fakat bir karma ekonomi, anti-ideolojisi anlamında açık ve tutarlıdır. Bir karma ekonominin cumhurbaşkanının özel bir programa veya politikaya sahip olması beklenemez. Onun seçmenlerinden kendisine vermesini istediği tek şey *güç üzerine açık bir çek*ti. Bundan sonrası, herkesin anladığı ve kabul ettiği varsayılan fakat asla zikretmediği baskı grupları oyununa kalmıştır. Hangi kişilere karşı ne olacağı oyundaki şanslara ve nüfusun önemli kesimlerine bağlıdır. Onun işi sadece gücü muhafaza etmek ve kıyaklar dağıtmaktır.

1930’larda, “liberaller” geniş bir sosyal reform programına ve bir seferberlik ruhuna sahipti, planlı bir toplumu savunmaktaydılar, soyut prensiplerden bahsetmekteydiler, ağırlıklı olarak sosyalist nitelikte teoriler ileri sürmekteydiler ve bu liberallerin çoğu hükümetin gücünü artırdıkları suçlamasına içerliyorlardı; onların çoğu, hükümet gücünün bir amaç için, “soylu bir amaç” için, bireyin maddi gereksinimlere bağımlılıktan kurtarılması amacı için, sadece geçici bir araç olduğu konusunda muhaliflerine garanti vermekteydiler.

Bugün “liberal” kampta hiç kimse planlı bir toplumdan bahsetmiyor; uzun-vadeli programlar, teoriler, prensipler, soyut şeyler ve “soylu amaçlar” artık moda değil. Modern “liberaller” bütün bir toplum veya bir bütün olarak ekonomi gibi büyük boyuttaki konularla siyasi olarak ilgilenmeye gülüp geçmektedir; kendilerini maliyeti, içeriği ve sonuçları ne olursa ol-

sun, tek, somut, anlık projelere ve taleplere vermişlerdir. “Duruşlarını” anlatmaları istendiğinde kullandıkları sıfat “idealist” *değil*, “pragmatik”tir. Siyaset felsefesine militan derecede karşıdılar; “etiketler,” “yaftalar,” “safsatalar,” “illüzyonlar” gibi siyasi kavramları kınamaktadırlar ve görüşlerinin herhangi bir şekilde “etiketlenmesi” yani *tanımlanması* girişimine karşı çıkmaktadırlar. Kavgacı tarzda anti-teoriktirler ve hâlâ solgun entelektüellik örtüsü altında anti-entelektüeldirler. Eski “idealistliklerinden” geriye kalan tek şey içinde bulundukları ortam gerektirdiğinde kullandıkları yorgun, alaycı, alışkanlık eseri olan, elde kalmış “insancıl” sloganlardır.

Alaycılık, şüphe ve korku onların başından beri egemen oldukları kültürün alametleridir. Ve onların ideoloji mekanizmasında paslanmadan kalan ve yıllar boyunca gittikçe parlayan ve berraklaşan tek şey onların güce, (otokrat, devletçi, totaliter hükümet gücüne) olan düşkünlüğüdür. Bu parlaklık bir seferberlik parlaklığı değildir, bu düşkünlük bir fanatiğin görev ve olan düşkünlüğü değildir, daha çok uyuşuk çaresizliği amacının izlerini çoktan yutmuş olan, fakat hâlâ “bu konuda bir kanun çıkarmalı” diyen, eğer birisi bir yasa geçirirse her şeyin yolunda olacağına, her şeyin kaba kuvvetin sihirli gücü ile çözülebileceğine olan inatçı inancıyla mistik silâhına sarılan bir uyurgezerin camısı gözlerinin parlaklığıdır...

İşte kültürümüzün şu anki entelektüel durumu ve ideolojik eğilimi budur.

Şimdi sizden bu tartışmanın başında sorduğum soruyu düşünmenizi isteyeceğim: Biz devletçiliğin bu iki versiyonundan hangisine doğru gidiyoruz: sosyalizme mi, yoksa faşizme mi?

Cevabın bir parçası olarak, kanıt olması için *Washington Star*’daki bir başyazıdan bir alıntı veriyorum (Ekim 1964). Bu doğru ve yanlış bilginin zarif bir karışımıdır; ve bugünkü siyaset bilgisinin içinde bulunduğu durumu gösteren tipik bir örnektir:

Sosyalizm basitçe üretim araçlarına devletin sahip olmasıdır. Bu önemli bir partinin Başkan adayınca şimdiye kadar asla teklif edilmemiştir ve şimdi Lyndon Johnson tarafından da teklif edilmemektedir. [Doğru.]

Ancak, özel işletmelerin hükümetçe düzenlenmesini veya bireysel refah için hükümet sorumluluğunu artıran bir dizi ABD yasa maddesi vardır. [Doğru.] “Sosyalizm!” uyarı çığlıkları bu gibi yasalar içindir.

Eyaletler arası ticaretin Federal olarak düzenlenmesi konusundaki Anayasa Hükmü yanında hükümetin piyasa ortamına bu şekilde “burnunu sokması” anti-tröst kanunları ile başlar. [Çok doğru.] Rekabetçi kapitalizmin devam eden varlığını ve kartel kapitalizminin gelmemesini bunlara borçluyuz [Yanlış.] Sosyalizm öyle ya da böyle kartel kapitalizminin bir sonucu olsa da [yanlış] hükümetin iş dünyasına bu şekilde bir müdahalesinin aslında sosyalizmi önlediğini söylemek makul olacaktır. [Yanlıştan da kötü.]

Sosyal yardımlar yasasına gelince, o, çağdaş sosyalizmin savunduğu “beşikten mezara” sosyal güvenlik hâlâ ıskıyılı uzaklıktadır. [Pek doğru değil.] O, herhangi bir tür ideolojik programdan ziyade insan ıstırapı konusundaki sıradan bir endişeye çok daha fazla benzemektedir. [Bu cümle nin son kısmı doğrudur: o ideolojik bir program değildir. İlk kısmına gelince, insan ıstırapı için sıradan insan endişesi kişinin komşusunun cüzdanına ve kazandıklarına yöneltilen bir silâh kadar sıradan bir şekilde kendini gösteremez.]

Bu başyazı tabii ki hükümetin üretim araçlarını millileştirmede, fakat ekonomi üzerindeki bütün kontrolü üstüne aldığı bir sistemin faşizm olduğunu belirtmemiştir.

Refah devletçilerinin sosyalistler olmadığı, özel mülkiyetin kamulaştırılmasını asla savunmadıkları veya buna niyetlenmedikleri, özel mülkiyeti (kullanımı ve tasarrufunda hükümet

kontrolü ile) “korumak” istedikleri doğrudur. Fakat *bu* faşizmin temel karakteridir.

İşte size bir başka kanıt. Bu birinciden daha az safçadır ve çok daha sinsice zarar verici şekilde yanlıştır. Bir ekonomi yardımcısı doçenti tarafından *The New York Times*’a yazılan bir mektuptan alınmıştır (1 Kasım, 1964):

Her türlü standartla değerlendirildiğinde, bugün ABD, özel girişimi muhtemelen diğer herhangi bir endüstri ülkesinden daha fazla benimsemiştir ve sosyalist bir sisteme uzaktan dahi yaklaşmamaktadır. Karşılaştırmalı ekonomi sistemleri öğrencilerince ve onu gevşek şekilde kullanmayan diğerlerince de kabul edildiği üzere, sosyalizm terimi yaygın millileştirme, baskın bir kamu sektörü, güçlü bir işbirliği hareketi, eşitlikçi gelir dağılımı, tam bir refah devleti ve merkezi planlama ile tanımlanır.

ABD’de millileştirme hiç olmadığı gibi Hükümet şirketleri özel girişimlere devredilmektedir..

Bu ülkedeki gelir dağılımı gelişmiş ülkelerde en eşitsiz olanlardan birisidir ve vergi kesintileri ve vergi yasalarındaki boşluklar vergi sistemimizin aslında orta halli olan durumunu kötüleştirmektedir. New Deal’dan* 30 yıl sonra, pek çok Avrupa ülkesindeki kapsamlı sosyal güvenlik ve kamu iskân planlarıyla karşılaştırıldığında ABD çok kıstıtlı bir refah devletine sahiptir

Bu kampanyadaki asıl meselenin kapitalizm veya sosyalizm arasındaki ya da özgür ve planlı bir ekonomi arasındaki tercih olduğunu anlamak için çok fazla hayal gücü gerekmez. Mesele esas olarak bir hür teşebbüs sistemi çerçevesinde hükümetin rolünün ne olması gerektiğine dair iki farklı anlayıştan doğmaktadır.

* New Deal, ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt’in, ekonomik düzelmeyi ve sosyal reformu teşvik etmek için 1930’larda tasarlanan yasama ve idare programıdır (Çevirmen, Webster Dictionary).

Bir özel teşebbüs sisteminde hükümetin rolü kişiyi fiziksel güçten koruma yoluyla insanların kişisel haklarını (mülkiyet hakları dahil) koruyan polisin rolüdür; özgür bir ekonomide hükümet, insanların ekonomik faaliyetlerini kontrol etmez, düzenlemez, baskı yapmaz veya burnunu sokmaz.

Bu mektubun yazarının siyasi görüşünü bilmiyorum; bir “liberal” veya kapitalizmin sözde bir savunucusu olabilir. Fakat ikincisi ise, (pek çok “muhafazakârca” da paylaşılan) onunkine benzer görüşlerin, kapitalizm için kapitalizmin açık düşmanlarının fikirlerinden daha fazla zarar verici ve aşağılayıcı olduğunu belirtmem gerekir.

Bu gibi “muhafazakârlar” kapitalizmi, hükümet kontrolleri ile bir arada bulunabilen bir sistem olarak görmekte ve böylece en tehlikeli yanlış anlamaların yayılmasına yardım etmektedirler. Tam laissez-faire kapitalizmi henüz hiçbir yerde gerçekleşse de ve bazı (gereksiz) hükümet kontrollerinin orijinal Amerikan sistemini sulandırmasına ve altını oymasına (teorik niyetten ziyade hata nedeniyle) izin verilse de, bu gibi kontroller küçük engellerdi. On dokuzuncu yüzyılın karma ekonomileri yaygın olarak özgürdü ve insanoğlunun benzeri görülmemiş ilerlemesini sağlayan da bu benzeri görülmemiş özgürlüktü. Kapitalizmin prensipleri, teorisi ve gerçek uygulaması son iki yüzyıl tarihinin açıkça gösterdiği gibi serbest, regüle edilmeyen bir piyasaya dayanır. Hiçbir kapitalizm savunucusu karışım içinde bulunan iki zıt unsurun, “laissez-faire” ve “karma ekonomi” terimlerinin tam anlamlarının neyi ifade ettiğini göz ardı edemez: bunlar ekonomik özgürlük unsuru (yani kapitalizm) ve hükümet kontrolleri (yani devletçilik) unsurudur.

Bize bütün hükümetlerin, ekonomik çıkar sınıflarının araçları olduğu ve kapitalizmin özgür bir ekonomi değil, imtiyazlı bir sınıfa hizmet eden hükümet kontrolleri sistemi olduğu Marksist görüşünü kabul ettirmek için yıllardır süren ısrarlı bir kampanya vardır. Bu kampanyanın amacı ekonomiyi

bozmak, tarihi yeniden yazmak ve özgür bir ülkenin ve kontrol edilmeyen bir ekonominin varlığını ve var olma ihtimalini ortadan kaldırmaktır. Hükümet kontrolleriyle yönetilen, özel mülkiyetin sadece adının bulunduğu bir sistem kapitalizm *değil faşizm* olduğundan, bu tasfiyenin bize bırakacağı tek tercih faşizm ve sosyalizm (veya komünizm) arasında yapılacak olan tercihtir ve dünyadaki her çeşit, derece ve isimdeki devletçilerin çılgınca bizi inandırmaya çalıştığı şey budur. (Özgürlüğün yok edilmesi onların asıl amacıdır, bundan sonra onlar güç için birbirleriyle mücadele edeceklerdir.)

Bu yardımcı doçentin ve pek çok diğer “muhafazakârın” kapitalizmi faşizm ile eşitleyen bu tehlikeli solcu propaganda ya güvenmesi ve onu desteklemesi bu şekilde olmaktadır.

Fakat olayların mantığında acı türden bir adalet vardır. Bu propaganda komünistler için avantajlı olabilecek bir etkiye sebep olmaktadır, fakat onu yayma suçunu paylaştan “liberallerin,” refah devletçilerinin, sosyalistlerin istediğinin tersine bir etki meydana getirmektedir: bu propaganda, kapitalizmi karalamak yerine, faşizmi maskelemekte ve gizlemekte başarılı olmaktadır.

Bu ülkede, kapitalizmi savunmak ve hatta anlamak pek az kimsenin umurundadır; ne var ki çok az sayıda insan onun avantajlarından vazgeçmek ister. Bu nedenle, eğer onlara kapitalizmin kontrollerle, bilhassa da onların çıkarları lehine olan kontrollerle (bu ister hükümet yardımları, ister asgari ücret, ister fiyat sübvansiyonları, ister anti-tröst kanunları, ister porno filmlerin sansürü olsun) uyushabilir olduğu söylenirse, onlar, sonucun “modifiye edilmiş” bir kapitalizmden daha kötü bir şey olmayacağı rahatlatıcı inancıyla bu gibi programları destekleyeceklerdir. Böylece faşizmden tiksinen bir ülke, göz ardı etme, kaçınma, kafa karışıklığı, ahlâki ödeklilik ve entelektüel hatalar yoluyla sosyalizme veya herhangi bir iğrenç altruistik ideale doğru değil, fakat düz, kaba, talancı, güce tapan, fîli faşizme doğru hissedilmeyen adımlarla ilerlemektedir.

Hayır, bu safhaya varmadık. Fakat biz artık kesin olarak, “temelde özel bir girişim sistemi” *değiliz*. Şu anda biz, dağılan, sağlam olmayan, sallantılı şekilde kararsız karma bir ekonomiyiz; hepsi birlikte faşist bir devlete doğru sürüklenen, sosyalist programların, komünist etkilerin, faşist kontrollerin ve bunların hepsinin bedelini ödeyen küçülen kapitalizm kalıntılarının rasgele, melez bir karışımıyız.

Şu anki Yönetimimizi düşünün. Başkan Johnson’ın bir felsefe düşünürü *olmadığını* söylersem adil olmamakla suçlanacağımı sanmıyorum. Hayır, o bir faşist, bir sosyalist, bir kapitalizm taraftarı değildir. İdeolojik olarak, o hiçbir belli şey değildir. Geçmişinden ve onun destekleyicilerinin hemfikir olmalarından hareketle onun durumuna bir *ideoloji* kavramı uygulanamaz. O bir politikacıdır; çok tehlikeli olan ancak şu anki durumumuza çok uygun bir fenomendir. O neredeyse bir hayaldir; karma bir ekonominin mükemmel bir lideri için tipik bir örnektir: güç uğruna güçten hoşlanan, baskı gruplarını yönlendirme, onları birbirlerine karşı kullanma oyununda usta olan, gülücükler, kaş çatmalar, kıyaklar, bilhassa da *ani* kıyaklar dağıtma işini seven, vizyonu bir sonraki seçimden öteye uzanmayan bir kişidir.

Ne Başkan Johnson ve ne de bugünün önde gelen grupları sanayinin sosyalistleşmesini savunmazlar. Modern selefleri gibi, Bay Johnson da işadamlarının karma bir ekonominin sağmal inekleri olduğunu bilir ve onları yok etmek istemez. Onlar (işadamları) istekli görünerek kendi elinden beslenirken, kendisinin (bir sonraki seçim için gerekli olan) sosyal yardım projelerini beslemeleri için onların gelişmesini ister. Tıpkı işgücü lobisi, tarım lobisi, ya da Johnson’un tabiriyle herhangi bir “önemli kesimin” lobisi gibi, iş dünyası lobisi de etki ve tanınma bakımından kendine düşen adil bir payı alacağından emindir. Johnson, benim “nüfuz aristokrasisi” diye adlandırdığım tip işadamını yaratma ve cesaretlendirme görevinde özellikle becerikli olacaktır. Bu sosyalist bir eğilim değildir; tipik faşizm eğilimidir.

Bay Johnson'ın işadamlarına karşı olan politikasının siyasi, entelektüel ve ahlâki anlamı *The New York Times*'in 4 Ocak 1965'deki bir makalesinde zarıf bir şekilde özetlenmiştir:

Bay Johnson iş dünyasına karşı sürekli kurlarıyla tam bir Keynesçidir. II. Dünya Savaşı kendisini isteksiz bir ateş-kese zorlayana kadar işadamlarına saldırmaktan zevk alan Başkan Roosevelt'in ve yine iş dünyasına düşmanlık besleyen Başkan Kennedy'nin aksine, Başkan Johnson, programları için işadamlarını ulusal konsensüs saf-larına çekmek için uzun bir müddet ve yoğun şekilde ça-lışmıştır.

Bu kampanya pek çok Keynesçiyi rahatsız edebilir, fakat Keynes tam olarak budur. Gerçekten de bir zamanlar Ame-rikalı işadamlarınca tehlikeli ve Makavelist bir kişi olarak ta-nınan Lord Keynes, Başkan ve iş dünyası arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi için özel tavsiyelerde bulunmuştur.

Keynes, görüşlerini, bir önceki yıl meydana gelen dur-gunluğun ardından işadamlarından gelen yoğun eleştiri-lerle karşılaşan Başkan Roosevelt'e 1938'de bir mektup-ta ilettil. Kapitalizmi kurtarmak için daima onu transfor-me etmenin peşinde koşmuş olan Lord Keynes, iş dünya-sının güveninin önemini biliyordu ve Bay Roosevelt'i ger-çekleşmiş olan zararı tamir etme konusunda ikna etme-ye çalışıyordu.

Başkana, işadamlarının siyasetçi olmadığını ve aynı mua-meleye siyasetçiler gibi cevap vermediklerini anlattı. Key-nes "işadamlarının siyasetçilerden çok daha ılımlı olduğu-nu, aynı anda meşhur olmaktan hem korkup hem de meş-hur olma hevesine kapıldıklarını, 'vatansever' olmak için kolayca ikna olduklarını, şaşkın olduklarını, akıllarının ka-rışık olduğunu, ancak neşeli bir görüşe sahip olamayacak kadar heyecanlı olduklarını, belki biraz kibirli oldukları-nı, fakat kendilerinden hiç de emin olmadıklarını, iyi bir

söze karşı derhal iyi reaksiyon verici özellikte olduklarını yazmıştır.

Keynes, Bay Roosevelt'in, bazı basit Keynesçi kuralları izlemesi şartıyla, onları uysallaştıracağından ve emirlerine itaat ettireceğinden emindi.

Mektup, "eğer onlara kaplanlar ve kurtlar olarak değil, fakat evcil hayvanlar olarak muamele ederseniz, kötü yetiştirilmiş ve sizin istediğiniz gibi eğitilmemiş de olsalar, onlara (büyüklerine bile) canınızın istediği her şeyi yapabilirsiniz" diye devam ediyordu.

Başkan Roosevelt onun tavsiyesini göz ardı etti. Görüşünde Başkan Kennedy de. Fakat Başkan Johnson mesajı almış görünüyor.. Nazik sözlerle sık sık baş okşamalarla, iş dünyasını eliyle beslemişti.

Bay Johnson, işadamlarıyla bir kavga sürdürmekle pek bir şey kazanılamayacağı şeklindeki Lord Keynes'in görüşüyle hemfikir görünmektedir. Kendisinin ifade ettiği gibi, eğer onları yanlış muameleye tabi tutulan evcil hayvanlardaki gibi kızgın, inatçı, korku dolu bir ruh haline sürüklerseniz, ülkenin yükünü taşımayacaklardır; ve sonuçta kamuoyu onların tarafına dönecektir."

İşadamlarının "ülkenin yükünü" taşıyan ve Başkan tarafından "onun emirlerini yapacak şekilde" eğitilmesi gereken "*evcil hayvanlar*" olarak görülmesi kesinlikle kapitalizm ile bağdaşır bir görüş değildir. Sosyalist bir devlette hiçbir işadamı olmadığından sosyalizme uygulanabilir bir görüş değildir. Bu, faşizmin, faşist bir ülkede işletme ve hükümet arasındaki ilişkinin ekonomik esasını ifade eden bir görüştür.

Hangi sözle kamufle edilirse edilsin, işte bu herhangi bir "*transforme edilmiş*" (veya "modifiye edilmiş" ya da "modernize edilmiş" ya da "insancıllaştırılmış") kapitalizm versiyonunun gerçek anlamıdır. Bu gibi tüm doktrinlerde, "insancıllaş-

tırma” toplumun bazı bireylerini (en üretici olanları) yük hayvanları haline getirmeyi kapsar.

Kurbanlık hayvanları kandırma ve evcilleştirme formülü bugün daha sık ve daha ısrarlı bir şekilde tekrarlanmaktadır: işadamlarının hükümeti bir düşman olarak değil fakat bir “partner” olarak görmesi gerektiği söylenir. Özel bir grup ile kamu görevlileri arasında, iş dünyası ile hükümet arasında, üretim ile kuvvet arasında bir “partnerlik” fikri faşist ideolojiye has (kuvveti tüm insan ilişkilerinde temel unsur ve hakem olarak gören) bir dil yozlaşmasıdır (bir “anti-kavramdır”).

“Partnerlik” “hükümet kontrolü” için çirkin bir kamuflajdır. Silâhlı bürokratlar ve itaat etmekten başka bir tercihi olmayan savunmasız vatandaşlar arasında partnerlik olmaz. *Canının istediği* kanun olan, sizi belki dinleyen (eğer baskı grubunuz yeterince büyükse) fakat kıyaklar dağıtan ve sizin çıkarlarınızı kelepire düşüren, daima son sözü söyleme hakkına sahip olan ve bunu bir silâh zoruyla size dayatmak için yasal “hakka” sahip olan, mülkiyetinizi, çalışmanızı, geleceğinizi, yaşamınızı elinde tutan bir “partnere” karşı nasıl bir şansınız olabilir. “Partnerliğin” anlamı *bu* mudur?²

Fakat böyle bir durumu çekici bulabilecek insanlar vardır; bunlar işadamları arasında ve diğer her türlü meslek arasında bulunurlar: serbest bir piyasanın rekabetinden korkan ve becerikli rakipleri üzerine baskıyla özel avantajlar sağlayan silâhlı bir “partneri” hoş karşılayacak olan insanlar; faydayla değil iltimasla yükselme peşinde olan insanlar, hak ile değil kıyakla yaşamaya istekli olan ve bunu arzulayan insanlar. İşadamları arasında, antitröst kanunlarının geçmesinden sorumlu olan zihniyet buydu ve bugün de bu kanunları hâlâ bu zihniyet desteklemektedir.

Son seçimde önemli sayıda Cumhuriyetçi işadamı Bay

² Ayn Rand, *Faşist Yeni Sınır*, New York: Nathaniel Branden Institute, 1963, p.8.

Johnson'ın tarafına geçti. İşte size bu konuda *New York Times* tarafından yapılan bir araştırmadan (16 Eylül, 1964) alınan ilginç bazı gözlemler:

Sanayileşmiş Kuzeydoğu ve Ortabatı'daki beş şehirde yapılan mülakatlar, büyük şirketlerin görevlileri ve küçük şirketleri yöneten kişiler arasında siyasi bakıştaki çarpıcı farklılıkları ortaya koymaktadır... Başkanlık seçimlerinde hayatlarında ilk kez Demokratlara oy vermeleri beklenen işletme yöneticilerinin neredeyse tamamı büyük şirketler-

de çalışmaktadır... Kırk veya ellili yaşlardaki işletme yöneticileri daha genç veya daha yaşlı işadamlarından daha fazla oranda Başkan Johnson'ı destekliyorlar... Kırk veya ellilerinde olan pek çok işadamına göre genç işletme yöneticileri tarafında Bay Johnson'ı destekleme yönünde nispeten az bir kayma vardır. Otuzlarında olanlarla yapılan mülakatlar bunu teyit ediyor... Genç yöneticiler, daha genç kişilerde bulunan liberalizme doğru gidişatı durdurmaları ve tersine çevirmelerinden dolayı kendi kuşaklarından gururla bahsediyorlar... Küçük ve büyük işadamları arasındaki fikir ayrılığının en çarpıcı olarak ortaya çıktığı konu Hükümet açıklamalarıdır. Dev şirketlerin yöneticileri bütçe açıklarının bazen kaçınılmaz ve hatta istenen bir şey olduğu fikrini kabul etmeye çok daha büyük bir eğilim duymaktadırlar. Oysa tipik bir küçük işadamı açık finansmana karşı çok daha büyük bir çekinceyle yaklaşmaktadır.

Bu bize karma bir ekonomide kimlerin çıkar çevreleri olduğuna ve böyle bir ekonominin yeni başlayanlara veya gençlere ne yaptığına dair ipuçları vermektedir.

Sosyalist eğilimli zihniyetin temel bir özelliği kazanılmış ve kazanılmamış arasındaki farkı ortadan kaldırma ve bu şekilde Hank Rearden ve Orren Boyle gibi işadamları arasında hiçbir ayırım yapılmamasını sağlama arzusudur. Somut şeylere bağ-

lı, sadece içinde bulunulan anı düşünen, ilkel sosyalist zihniyet için – “servetin orijinine bakılmaksızın, yeniden dağıtılması” yaygarası yapan bir zihniyet için – zenginliklerinin kaynağı ne olursa olsun tüm zengin olanlar düşmandır. Bu zihniyetler (30’ların “idealistleri” olan ve yaşlanıp grileşen “liberaller”) bizim, zenginlere düşman olan, fakirlere fayda sağlayan bir tür sosyalist devlete doğru ilerlemekte olduğumuz hayaline çaresizce sarılırken, onların (“liberallerin”) kurdukları sistem altında *ne tip zenginlerin* mahvedilmekte olduğu ve ne tip zenginlerin gelişmekte olduğunu görmekten çılgınca kaçıyorlar. Onların durumu bir trajedidir: onların “sözde” idealleri sosyalizmin değil, fakat faşizmin ekmeğine yağ sürmüştür. Onların çabalarının hasılasını toplayan da onların düz taban imajlı ve eskimiş görüntülü, çaresiz, beyinsizce erdemli “küçük adamları” değil, fakat en kötü tip, kan emen zengindir, kuvvet kullanarak, siyasi imtiyaz kullanarak zengin olmuş tiptir; kapitalizm şartlarında hiçbir şansı olmayacak olan, fakat her kolektivist “soylu denemenin” parsasını toplamaya daima hazır olan zengin tipidir.

Herhangi bir tip devletçilik (ister sosyalist, ister komünist, ister faşist olsun) idaresinde yok edilecek olanlar servet yaratıcısıdır, Hank Rearden’lerdir; devletçiliğin, bilhassa faşizmin ayrıcalıklı “elitleri” ve çıkarıcıları parazitlerdir, Orren Boyle’lerdir. (Sosyalizmin özel çıkarıcıları James Taggart’lar, komünizmin Floyd Ferrises’lerdir.) Aynı durum, bu anılan kişilerin fakirler arasındaki ve diğer bütün ekonomi seviyelerindeki eşdeğerleri için de geçerlidir.

Bu ülkede, baskı gruplarının gücünün bir uzantısı olarak git-tikçe daha aşikâr olan ekonomik organizasyon şekli, devletçiliğin en kötü versiyonlarından birisidir: *lonca sosyalizmdir*. Lonca sosyalizmi, insanları katı kurallar altında meslek sınıfları içine hapsedme yoluyla, yetenekli gençlerin geleceğini çalar. Devletçiler itiraf etmemeyi tercih etseler de, lonca sosyalizmi çoğu devletçinin temel güdüsünün açık bir şekilde hayata geçirilmesini; yani vasat olanların yerleşmesini ve becerikli rakiplerden

korunmasını, üstün yetenekli insanların mesleklerinde ortalama seviyeye indirilmesini ifade eder. Bu teori (savunucuları varsa da) sosyalistler arasında pek popüler değildir, fakat onun büyük çaptaki uygulamasının en ünlü örneği Faşist İtalya idi.

1930'larda, birkaç zeki insan Roosevelt'in New Deal'inin bir tür lonca sosyalizmi olduğunu ve her şeyden çok Mussolini'nin sistemine benzediğini söylemişlerdir. Onlara kulak asan olmamıştı. Bugün kanıtlar açıktır.

Eğer ABD'ye faşizm gelecekse, sosyalizm gibi kendini saklayarak geleceği de söylendi. Bu bağlamda size Sinclair Lewis'in *Burada Olamaz (It Can't Happen Here)* adlı kitabını okumanızı veya yeniden okumanızı tavsiye ederim, faşist lider Berzelius Windrip karakterine, stiline ve ideolojisine özellikle dikkat edin.

Şimdi müsaadenizle, bugünün "liberallerinin" destekledikleri sistemin tabiatını gizlemeye çalışmak için (faşizmden ayırt edilmede) kullandıkları standart itirazlardan bazılarını vereyim ve cevaplayayım.

"Faşizm tek parti yönetimi gerektirir." "Konsensüs ile Hükümet" fikri pratikte ne anlama gelir?

"Faşizmin amacı dünyanın ele geçirilmesidir." Birleşmiş Milletler'in bu global kafalı, iki partili savunucularının amacı nedir? Ve, onlar bu amaca ulaşırlarsa, onlar "Tek Dünya"nın güç yapısı içinde hangi konumda olmayı beklemektedirler?

"Faşizm ırkçılığı tavsiye eder." Mutlaka değil. Hitler'in Almanyası böyleydi. Mussolini'nin İtalyası değildi.

"Faşizm refah devletine karşı çıkar." Fikirlerinizi ve tarih kitaplarınızı bir daha gözden geçirin. Refah devletinin babası ve geliştiricisi, diğer kişilerden söğüşlenen para ile bazı grupların sadakatini satın alma fikrini uygulamaya sokan Hitler'in siyasi atası olan Bismarck'tı. Size Nazi

Partisinin tam isminin Almanya Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi olduğunu hatırlatırım.

Size yine bu partinin 24 Şubat 1920'de Münih'te benimse-
nen siyasi programından bazı alıntılar hatırlatayım:

Hükümetin tüm vatandaşlara yeterli istihdam ve geçim
sağlama zorunluluğunu üstlenmesini istiyoruz.

Bireyin faaliyetlerinin toplumun çıkarları ile çatışmasına
müsaade edilmemelidir, bireyin aktiviteleri toplum çıkarla-
rı sınırları içinde olmalı ve herkesin iyiliğine olmalıdır. Bu
yüzden, *mali çıkarların gücüne bir son verilmesini...* istiyoruz.

Büyük işletmelerde kâr paylaşımı istiyoruz.

Yaşlılar için bakımın büyük ölçüde yaygınlaştırılmasını is-
tiyoruz.

Ulusal, eyalet ve belediye yönetimlerinin satın almaların-
da küçük işletmelerin mümkün olduğunca düşünülmesi-
ni ... talep ediyoruz.

Her yetenekli ve çalışkanın [vatandaşın] yüksek öğre-
tim elde etmesini sağlamak ve böylece bir liderlik kadro-
su oluşturulabilmek için, hükümet bütün kamusal eğitim
sisteminin her alanda genişletilmesini sağlamalıdır... Fa-
kır ebeveynlerin yetenekli çocuklarının eğitiminin hükü-
metçe karşılanmasını istiyoruz...

Hükümet, anne ve çocuğu koruyarak, çocukların çalışma-
sını önleyerek ... gençliğin fiziksel eğitimi ile ilgili her ku-
lübün mümkün olduğunca desteklenmesi ile kamu sağlı-
ğının geliştirilmesini üstlenmelidir.

İçimizdeki ve dışımızdaki maddiyatçı ruh ile mücadele
ederiz ve insanlarımızın kesin olarak kalkınmasının ancak
Bireysel Çıkardan Önce Ortak Çıkar temeli üzerinde sağla-
nabileceğine inanırız.³

³ *Der Nationalsozialismus Dokumente 1933-1945*, editör Walther Hofer, Frank-
furt am Main: Fischer Bucherei, 1957, s. 29-31.

Nazi ve faşist ideolojinin altruist-kolektivist esasını ortaya çıkaran bu türden
daha pek çok alıntı için, size *Faşist Yeni Sınır*'ı tavsiye ediyorum.

Ancak, bizim sürüklenmekte olduğumuz faşizm tipi ile Avrupa'yı mahvetmiş olan faşizm arasında bir fark bulunmaktadır: bizimkisi militan tip bir faşizm değildir, cırtlak demagogların, kanlı haydutların, histerik üçüncü sınıf entelektüellerin ve yeni yetme suçluların organize bir hareketi değildir, bizimki yorgun, yıpranmış, alaycı bir faşizmdir, ateşli bir hastalık gibi değil, fakat içten çürüme ile yavaşça yenmiş bir vücudun uyuşuk bir şekilde sessiz çöküşü gibi, hatayla yükselen bir faşizmdir.

Bu olmak zorunda mıydı? Hayır. Hâlâ önlenebilir mi? Evet.

İnsan toplumlarının yolunu çizen ve kaderini belirleyen felsefenin gücü konusunda şüpheliyseniz, karma ekonomimizin *Pragmatizmin* ve onun etkisi altında oluşturulan kuşağın hakkı, inanarak gerçekleştirilmiş bir ürünü olduğuna dikkat edin. Pragmatizm hiçbir nesnel realite veya kalıcı doğru olmadığını, mutlak prensiplerin bulunmadığını, hiçbir geçerli soyutluk, hiçbir sağlam kavram bulunmadığını, her şeyin göz kararı denenebileceğini, nesnelliğin kolektif öznellik içerdiğini, insanlar neyi isterse doğrunun o olduğunu, insanların neyin var olmasını isterse onun var olduğunu (bir *konsensüsün* böyle demesi şartıyla) savunan bir felsefedir.

Nihai felaketi önlemek istiyorsanız, karşılaşmanız, anlamanız ve reddetmeniz gereken bu tip bir düşüncedir; onun savlarının her biridir ve hepsidir. O zaman felsefenin politika ile ve günlük hayatınızdaki olaylar ile bağlantısını kavramış olacaksınız. O zaman hiçbir toplumun kendi felsefi temelinden daha iyi olmadığını öğrenmiş olacaksınız. Ve John Galt'ın dediği gibi o zaman kapitalizme *dönme*ye değil, fakat onu *keşfetme*ye hazır olacaksınız.

f

21. KONSENSÜSÜN ENKAZI*

İki yıl önce, 18 Nisan 1965'te bir forumda "Yeni Faşizm: Konsensüs ile Yönetim" üzerine konuşmuştum. Demiştim ki: *uzlaşmaya* olan rağbet "Konsensüs ile Hükümet" doktrininin özü, esası, amacı ve gerçek anlamına dair ipucudur. Uzlaşma, karma bir ekonominin ön şartı, gereği, mutlağıdır. 'Konsensüs' doktrini karma bir ekonominin kaba gerçeklerini bir ideolojik (anti-ideolojik) sistem haline dönüştürme ve onlara bir *haklılık* görüntüsü sağlama çabasıdır." Karma bir ekonominin kaba gerçekleri, çete yönetimi (yani herhangi bir ahlâki veya siyasi prensip olmaksızın, herhangi bir program, yön, amaç, uzun vadeli hedef olmaksızın; tek ortak paydanın kuvvete dayalı yönetime içten inanma olduğu, gücü elde etmek için çeşitli baskı grupları arasında var olan bir çekişme) ve gidişat değiş-medikçe de nihai sonuç olarak faşist bir devlettir.

1965 Eylülünde *The Objectivist Newsletter*'da şunları yazdım: "Savunucularının fanatik inancının aksine, uzlaşma herkesi hoşnut etmez, herkeste *hoşnutsuzluk* yaratır; genel tatmini sağlamaz, fakat genel içermeye yol açar; herkesin her şeyi olma-ya çalışanlar sonuçta hiç kimsenin hiçbir şeyi olamazlar."

Bu prensibin bu kadar hızlı bir şekilde gerçekleştiğini görmek (hiçbir prensibin kavranmasının söz konusu olmadığı bir çağda) insanı ürkütmektedir.

Başkan Johnson'ın konsensüsü bugün nerededir? Ve siyasi

*AYN RAND, 16 Nisan 1967'de Boston'da The Ford Hall Forum'da yapılan konuşmadır. Nisan ve Mayıs 1967'de *The Objectivist Newsletter*'da yayınlanmıştır.

olarak, Başkan Johnson bugün nerededir? Açık bir zenginlik çağında, herhangi bir aşikâr ulusal felaket yokken, iki yıl içinde ezici bir zaferden 1966 seçimlerinde kendi partisine engel olucu bir duruma düşmek, modern politika ile ilgilenen herkesi bir an düşündürmesi gereken bir beceridir.

Uzlaşmayı işe yarar kılmanın bir yolu olsa, bunu yapacak kişi Başkan Johnson olurdu. O, vaatlerde bulunmayı, arkadaşlar edinmeyi ve birinciyi değil ikinciyi tutmayı ilgilendiren bir oyun olan baskı gruplarını yönlendirme konusunda bir uzmandı. Kendi çıkarı için insanları yönlendirme becerisi, popülaritesinin zirvesinde onun “kamu imajı yaratıcılarının” bize sattıkları bir nitelikti. Eğer bunu o başaramadıysa, hiçbir amatör başaramaz.

Johnson olayının insanlara gözden geçirtmesi gereken ilk şey, uzlaşmanın pratik faydasıdır. Ve ben, pek çok insanın bu faydayı gözden geçirmekte *olduğuna* inanıyorum. İnsanlar, fakat Cumhuriyetçiler değil, ya da en azından onların hepsi değil. Bir profesyonel başarısız olmuşken, şimdi Romney gibi bir acemiye, bir yumuşak kabukluyu başarılı olması için itekleyenler değil.

Konsensüs çöktüğüne göre, şimdi elimizde ne kaldı? Karma bir ekonominin entelektüel ve ahlâki iflasının açık görüntüsünden başka, onun yalın mekanizmasının etrafa saçılmış enkazından başka hiçbir şey; şimdi bu enkazın dışlılarının gıcırtısı toplumun sessizliğindeki tek sestir ve bu ses herhangi bir siyasi ideal veya ahlâki gerekçedeki haklılık görüntüsünden bile vazgeçmiş olan baskı gruplarının kaba, anlık taleplerinin sesidir.

Konsensüs doktrini bir maske, bir tül, bir örtü idi, basit çete savaşına teorik bir statü kazandırma maskesi idi. Bugün bu tül de gitmiş ve anti-ideolojiyi bugüne kadar olmadığı kadar arsızca açıkta bırakmıştır.

Siyasi bir ideoloji, belli bir sosyal sistem oluşturmayı veya onu muhafaza etmeyi amaçlayan bir prensipler takımıdır;

prensiplerin bireysel adımları tutarlı bir yol halinde entegre etmeye hizmet ettiği, uzun vadeli bir hareket programıdır. İnsanların geleceği görebilmesi ve davranışlarını buna göre seçebilmesi ancak prensipler sayesinde olmaktadır.

Anti-ideoloji, geçmiş veya gelecek dikkate alınmaksızın, bağlam veya hafıza olmaksızın – hepsinden önemlisi hafıza olmaksızın (çünkü bu yolla çelişkiler fark edilmeyecek ve hatalar ve felaketlerin suçu kurbanların üzerine atılacaktır) – insanların akıllarının, içinde bulunulan an düzeyine indirilmesi girişimini içerir.

Anti-ideolojik uygulamada, prensipler gizli olarak kullanılır; muhalefetin silâhsızlandırılmasında prensiplere dayanılır, fakat bu asla itiraf edilmez; ve anlık amaç gerektirdiğinde keyfi olarak bundan vazgeçilir. Kimin amacı? Çetenin. Böylece insanların ahlâki kriteri “benim iyi (veya hak) ya da hakikat görüşüm” değil; “doğru veya yanlış, benim *çetem*” olur.

Bugünün genel meselelerini ve tartışmalarını böylesine iğrenç bir biçimde yanlış ve boş yapan şey budur. Çoğu mesele öylesine fazla yanlış fikre dayanır ve öylesine çok sayıda çelişki taşır ki, “Kim haklıdır?” sorusu yerine insan sürekli olarak ve içten içe “Hangi çeteyi desteklemek istersin?” sorusuyla karşılaşmaktadır.

Örneğin Vietnam’daki savaşı düşünün.

Bu çirkin karmaşa konusunda isminden başlayarak her şey yanlıştır (ancak en sesli olarak dile getirilen sebeplerden dolayı değil). Bir “soğuk savaş” edepsizce çelişkili bir terimdir. O, ne savaş alanlarında öldürülen ABD askerleri için, ne onların aileleri için ve ne de hiçbirimiz için soğuk değildir.

Bir “soğuk savaş” tipik bir Hegelci terimdir. Biz onları isimlendirmedikçe A’nın A olmadığı, her şeyin olduğu şey olmadığı fikrine dayanır; veya pratik açıdan, her şey liderlerimizin

bize söylediği gibidir ve onlar bize söylemedikçe bizim bilmemiz mümkün değildir. Bu tip bir epistemoloji, vurdumduymaz Rus köylüleri için bile geçerli değildir. Bunun Amerikan vatandaşlarına uygulanmaya çalışılması, belki de kültürel parçalanmamızın en aşağılayıcı belirtisidir.

İnsanlar yabancı bir ordu tarafından askeri hareketle öldürülürken, isteyen ona istediği sıcaklık derecesini atfetsin, bu bir *savaş*, tamamen savaştır ve savaştan başka bir şey değildir.

Fakat Hegelci terminolojinin karma bir ekonominin liderlerine sunduğu avantajlara bakınız. Bir ülke savaşta iken, savaşmak ve savaşı mümkün olduğunca çabuk kazanmak için tüm gücünü kullanmalıdır. Bir ülke aynı zamanda savaş yapıyor ve yapmıyor olamaz. Askerlerini, kazanmayı yasaklayıp ölmek için cepheye gönderemez. Bir ülke savaşta iken, bizim liderlerimizin yaptığı gibi, onun liderleri düşmanla “kültürel alış-verişler” ve “köprüler kurma,” düşmanın ekonomisini geliştirme ve onun kendi askerlerimizi öldüren uçaklar ve silâhlar üretmesini sağlaması için *ticaret* köprüleri kurma zırvalmaları yapamaz.

Savaştaki bir ülke sık sık zulüm hikâyeleri yayarak düşmanını karalamaya başvurur, bu özgür, uygar bir ülkenin başvurmamasına gerek olmayan ve başvurmaması gereken bir uygulamadır. Özgür bir basını olan uygar bir ülke gerçeklerin bizatihi kendilerinin konuşmasına izin verebilir. Fakat *kendisi* hakkında iftira ve zulüm hikâyeleri yayan ve düşmanın zulmü hakkında bilinen gerçekleri göz ardı eden veya gizleyen bir ülkenin ahlâki-entelektüel durumu nedir? Vatandaşlarına düşman bayrağı – Vietkong bayrağı – taşıyarak geçit törenleri sahnelemelerine izin veren bir ülkenin ahlâki-entelektüel durumu nedir? Veya üniversite kampuslarında düşman için para toplanmasına izin veren bir ülkenin ahlâki-entelektüel durumu nedir? Bu nasıl mümkün olur? Sözde bizim savaşta olmadığımız, sadece “soğuk savaşta” olduğumuz iddiası sayesinde.

Savaşta bir ülkenin morali çok önemlidir. İkinci Dünya Savaşı sırasında, Nazi Almanyası'nın yenilmez gücü hakkında korkutucu hikâyeler yayınlayarak İngiliz askerlerinin moralini bozmaya çalışmak suçu nedeniyle İngiliz Lordu Haw-Haw'a haklı olarak hain muamelesi yapılmıştı. Bugün bizim yaşadığımız gibi bir "soğuk savaşta" Lord Haw-Haw'ın işini bizim kamu liderlerimiz yapmaktadır. "Savaşın yayılması" hakkındaki, bizim Çin ile savaşma korkumuz konusunda iğrenç korkutucu hikâyeler Monako veya Lüksembourg liderleri tarafından ifade edilseler ahlâken utanç verici olurdu. Dünyanın en güçlü ulusunun liderlerince ifade edildiklerinde "utanç verici" sıfatı bu ifadelerin ahlâki anlamını ifade etmekte yetersiz kalmaktadır.

Eğer bir ülke bir diğer ülkeyle savaşamayacağını bilirse, *savaşmaz*. Eğer bir ülke gerçekte zayıfsa, "Lütfen beni ciddiye almayın, çok ileri gitmeyeceğim" çığlığı atarak savaşa girmez. Barış isteginin kanıtı olarak korkusunu göstermez.

Bu berbat olayın savaş dışı bir şey olarak nitelenmesinin sadece bir anlamı olabilir: ABD'nin ondan kazanacak hiçbir şeyi yoktur. Savaşlar insan toplumlarının yapabileceği ikinci en kötü şeydir. (Birincisi, savaşların sebebi olan, kendi vatandaşlarının köleleştirilmesi yani diktatörlüktür.) Bir ülke savaşa başvurduğunda, doğru veya yanlış bir amaca, uğruna savaşacak bir şeye sahiptir; ve haklı olabilecek tek sebep kendini savunmaktır. Eğer uluslararası boyutta, altruizmin nihai, intihar niteliğindeki en ileri durumunu görmek isterseniz, Vietnam'daki savaşa – Amerikan askerlerinin hiçbir amaçları olmadan öldükleri savaşa – bakınız.

ABD'nin hiçbir ulusal çıkarına hizmet etmemesi; bir katıksız kör, anlamsız, altruistik kendini adama katliamı olması Vietnam savaşının en çirkin yanıdır. Kötü olan, Vietniklerin zırvaladıkları şey değil, budur.

Hiçbirimiz *niçin* bu savaşın içinde olduğumuzu, *nasıl* girdi-

ğimizi ve *nasıl* çıkacağımızı bilmiyoruz. Her ne zaman liderlerimiz bize bir şey açıklamaya çalışsalar, gizem daha da artıyor. Onlar bize aynı anda hem ABD'nin çıkarları için savaştığımızı ve hem de ABD'nin bu savaşta hiçbir "bencil" çıkarının olmadığını söylüyorlar. Onlar hem bize komünizmin düşman olduğunu söylüyorlar, hem de bu ülkedeki anti-komünistlere saldırıyorlar, onları kınıyorlar ve onlara iftira atıyorlar. Onlar bize komünizmin yayılmasının Asya'da durdurulması gerektiğini (fakat Afrika'da değil) söylüyorlar. Bize Vietnam'daki komünist saldırganlığa karşı konulması gerektiğini (fakat Avrupa'dakine değil) söylüyorlar. Bize Güney Vietnam'ın özgürlüğünü savunmamız gerektiğini (fakat Doğu Almanya, Polonya, Macaristan, Letonya, Çekoslovakya, Yugoslavya, Katanga, vs. değil) söylüyorlar. Onlar bize Kuzey Vietnam'ın ulusal güvenliğimiz için bir tehdit olduğunu (fakat Küba'nın değil) söylüyorlar. Onlar bize Güney Vietnam'ın "demokratik" bir seçim yapma ve isterse, oyla olmak şartıyla, komünizmi kabul etmeyi oylama hakkını savunmamız gerektiğini söylüyorlar, ki bu, bizim hiçbir siyasi ideal veya adalet prensibi için savaşmadığımız, fakat sadece sınırsız bir çoğunluk yönetimi için savaştığımız ve Amerikan askerlerinin uğruna öldükleri amacın başka bir kişinin oyu tarafından belirleneceği anlamına gelir. Onlar, bizim Güney Vietnam'ı bir koalisyon hükümeti içinde komünizmi kabul etmeye zorlamamız gerektiğini söylüyorlar; bu bizim Çin'i komünizme teslim ettiğimiz ve hakkında konuşmamamız gereken sürecin bizzat kendisidir. Onlar bize, bizim Güney Vietnam'ın "ulusal kendi-geleceğini belirleme" hakkını savunmamız gerektiğini ve ABD'nin ulusal bağımsızlığını destekleyen herkesin izolasyon politikası taraftarı olduğunu, milliyetçiliğin kötü olduğunu, bütün yerkürenin bizim memleketimiz olduğunu ve Kuzey Amerika kıtası hariç, onun herhangi bir parçası için ölmeye hazır olmamız gerektiğini söylüyorlar.

Toplumsal liderlerimizin beyanlarına artık hem Amerikan halkının ve hem de yabancı ulusların inanmaması şaşırtıcı mı?

Bizim anti-ideologlarımız bu problem konusunda endişelenmeye başlıyorlar. Fakat onlar, – tipik tarzları olduğu üzere – birisinin yalan söylediğini söylemiyorlar, bir “güven boşluğu” olduğunu söylüyorlar.

Vietnam’daki savaşın hangi terimlerle tartışıldığına dikkat edin. Hiçbir amaç, hiçbir entelektüel konu ifade edilmemiştir. Fakat görünürde, herhangi bir özel ideolojik kavram ile değil fakat ilkel yerlilerin epistemolojisine uygun *imajlarla* ifade edilen iki muhalif taraf vardır: “şahinler” ve “güvercinler.” Fakat “şahinler” çekingen bir tarzda koklaşmaktadır, “güvercinler” ise hırslayarak etrafta dolaşmaktadır.

İkinci Dünya Savaşında diğer ülkelerin işçilerinin ABD’nin sorumluluğu olmadığını savunan herkese atfedilen “izolasyonist” terimini ortaya atmış olan aynı gruplar, bu kez ABD’nin Vietnam’ın işçilerine müdahale etmeye hakkı olmadığını söylüyorlar.

Hiç kimse gerçekleştirildiğinde bu savaşı durduracak olan bir amaç ortaya koymamıştır; barışın bedeli olarak bir milyar dolar önermiş olan Başkan Johnson hariç; o da *bize* ödenecek bir milyar dolar *değil*, fakat Vietnam’ın ekonomik gelişmesi için bizim tarafımızdan ödenecek olan bir milyar dolardır; ki bu durum, her Amerikalı vergi mükellefini zamanının bir kısmını Vietnamlı efendileri için harcayan serflere dönüştürme ayrıcalığı için mücadele etmekte olduğumuzu göstermektedir. Fakat Kuzey Vietnam, irrasyonelliğin ABD’nin tekelinde olmadığını ispatlarcasına bu teklifi reddetmiştir.

Hayır, Vietnam’daki savaş için hiçbir uygun çözüm yoktur: o, bizim asla girmemiş olmamız gereken bir savaştır. Bu savaşa devam etmek anlamsızdır; çekilmek bizim uzun, utanç verici davranışlar listemizde yer alacak bir diğer savaş tavizi olacaktır. Bu tavizin nihai sonucu II. Dünya Savaşı’nın göstermiş olduğu gibi bir dünya savaşıdır; bugünkü bağlamda, bu bir nükleer dünya savaşı anlamına gelebilir.

Kendimizi böyle bir durumla tuzağa düşürmemiz bizim 50 yıllık intihar nitelikli dış politikamızın sonucudur. Bir sebep düzeltilmeden onun sonucu düzeltilemez; eğer bu gibi felaketler “pragmatik olarak”, yani genel duruma bakmaksızın, içinde bulunulan anın etkisiyle ve bağlamında çözülebilse, bir ülkenin dış politikaya ihtiyacı olmazdı. Ve *bu* niçin bizim uzun dönemli prensiplere, yani bir *ideolojiye* dayalı bir dış politikaya ihtiyacımız olduğu konusuna bir örnektir. Fakat bizim dış politikamızın en temel fikirlerinden başlayarak tepeden tırnağa bir revizyonu bugünün anti-ideologlarının niyetlenmeye cesaret etmediği bir şeydir. Bu politikanın sonuçları ne kadar kötü olursa olsun, liderlerimiz her seferinde yüksek sesle dış politikamızın *tarafsız* olduğunu beyan etmektedirler.

Uygun bir çözüm, radikal derecede farklı dış politika anlayışına sahip, dış ülkelere yardım yapmaya ve başka ülkeler için her türlü fedakarlık politikasına karşı olan, açıkça ve gururla Amerika’nın haklarına ve ulusal çıkarlarına adanmış bir politikayı savunan devlet adamlarını (eğer varsa) seçmek olacaktır. Böyle bir politikayla, biz Vietnam’dan derhal çekilebiliriz; ve çekilme hiç kimse tarafından yanlış anlaşılmayacaktır ve dünya bir barışa ulaşma şansına sahip olacaktır. Fakat şu anda böyle devlet adamları yoktur. Bugünün şartlarında, tek alternatif bu savaşı yapmaktır ve mümkün olduğunca çabuk kazanmaktır; ve böylece, eski dış politika bizi, tıpkı Kore’deki “soğuk savaşın” Vietnam savaşına itmesi gibi, bir diğer “soğuk savaşa” itmeden, yeni bir dış politikası olan yeni devlet adamları geliştirmek için zaman kazanmaktır.

Liderlerimizin böylesine pervasızca sorumsuz işlere girişmelerini mümkün kılan ise zorunlu askerlik müessesesidir.

Zorunlu askerlik belki de bugün tartışılan en önemli konudur. Fakat onun tartışıldığı terimler bizim anti-ideolojik “ana çizgimizin” acınacak bir dışa vurumudur.

Karma bir ekonomideki bireysel hakların devletçi ihlalleri içinde, zorunlu askerlik en kötüsüdür. O, hakların ortadan kal-

dırılmasıdır. İnsanın temel hakkını, yaşama hakkını ortadan kaldırmakta ve bir insanın hayatının devlete ait olduğu ve devletin, bireyden hayatını savaş alanında feda etmeyi talep edebileceği şeklindeki devletçilik temel prensibini ifade etmektedir. Bu prensip kabul edildiğinde, gerisi sadece bir zaman meselesidir.

Eğer devlet, kendi inisiyatifi ile, kişinin ne onayladığı ve hatta ne de anladığı bir sebepten dolayı ilan ettiği bir savaşta, bir insanı ölme, ciddi şekilde sakatlanma veya kötürüm kalma riskini almaya zorlayabiliyorsa, eğer bu kişiyi tarifi mümkün olmayan bir şekilde şehit olmaya göndermek için onun rızası gerekmiyorsa, bu durumda prensipte bu devlette *tüm* haklar ortadan kaldırılmıştır ve bu devletin hükümeti artık kişinin koruyucusu değildir. Bu durumda koruyacak başka ne kalmıştır ki?

Bugünün anti-ideoloji gruplarındaki en ahlâksız çelişki bireysel hakların, bilhassa da *mülkiyet* haklarının savunucuları olarak hava atan, fakat zorla askerliği destekleyip savunan sözde “muhafazakârlar”ınkidir. Acaba onlar ne tür bir iğrenç göz ardı edicilikle, yaşamaya hakkı olmayan yaratıkların bir banka hesabı sahibi olma hakkına sahip olduklarını izah edebilmeyi ummaktadırlar? İnsanların ekonomik güvenliğe, kamu iskânına, sağlık hizmetlerine, eğitime, dinlenmeye “hakkı” olduğunu, fakat yaşamaya hakkı olmadığını: ya da insanın *geçinmeye* hakkı olduğunu fakat *yaşamaya* hakkı olmadığını savunan “liberaller” için cehennemde biraz daha yüksek – çok daha yüksek değil – bir yer tahsis edilmelidir.

Zorunlu askerliği haklı göstermek için tüm tarafların kullandığı fikirlerden biri “hakların yükümlülükleri mecbur kıldır.” Kime karşı yükümlülükler? ve kim tarafından mecbur kılınacak yükümlülükler? İdeolojik olarak, bu fikir onun haklı göstermeye çalıştığı kötülükten daha da kötüdür: bu, hakların devletin bir lütfü olduğu ve bir insanın bu hakları, karşılığında bir şey sunarak (kendi hayatı) satın alması gerektiği anlamına gelir. Mantıken, bu fikir bir çelişkidir: bir hükümetin

tek gerçek fonksiyonu bireyin haklarını korumak olduğundan, bir hükümet bu koruma karşılığında bireyin hayatı üzerinde hak iddia edemez.

Bireysel haklarla ilgili olan tek “yükümlülük” devlet tarafından değil fakat realite tarafından (yani kimlik kanunu tarafından mecbur kılınan yükümlülüktür: burada bu realite, kişinin kendi haklarına saygı duyulmasını ve korunmasını istiyorsa, diğerlerinin haklarına saygı duyma zorunluluğu anlamına gelen *tutarlılıktır*.

Siyasi olarak, zorunlu askerlik açıkça anayasaya aykırıdır. Ne anayasa mahkemesince ve ne de münferit bireylerce bulunan gerekçeler onun “gönüllü olmayan köleliği” ifade ettiği gerçeğini değiştirmez.

Gönüllü bir ordu, özgür bir ülkeyi savunmanın tek doğru, ahlâki ve pratik yoludur. Eğer ülkesine saldırılırsa, bir kişi gönüllü olmalı mıdır? Eğer kendi hakları ve özgürlüğüne değer veriyorsa evet. Özgür (ve hatta yarı özgür bir ülke) yabancı bir saldırı karşısında asla gönüllü eksikliği duymamıştır. Pek çok askeri otorite gönüllü bir ordunun (ne amaçla ve ne uğruna savaştığını bilen bir insan ordusunun) en iyi, en başarılı ordu olduğunu ve zorla askere alınan bir ordunun ise en az başarılı ordu olduğunu ifade etmişlerdir.

Şu soru sık sık sorulmaktadır: “Fakat bir ülke yeteri kadar gönüllü bulamazsa ne olur?” Böyle olsa bile, bu durum ülkenin geri kalanına, ülkenin gençlerinin hayatı üzerinde bir hak sağlamaz. Öte yandan, gönüllü bulunmayışı iki sebepten biri nedeniyle ortaya çıkar: 1) Ülke, yolsuzluğa bulaşmış, otoriter bir hükümet tarafından yozlaştırılmışsa, bu ülkenin vatandaşları onu savunmak için gönüllü olmayacaktır. Fakat onlar zorla askere alınırlarsa da uzun süre savaşmayacaklardır. Örneğin, Birinci Dünya Savaşı’ndaki Çarlık Rusya’sındaki mütahiş dağılışa bakın. 2) Eğer bir ülkenin hükümeti kendini savunma dışında bir amaçla, vatandaşlarının ne kabul ettiği ve

ne de anladığı bir amaçla bir savaşa girişirse, bu ülke çok fazla gönüllü bulamayacaktır. Buna göre gönüllü bir ordu, sadece yabancı saldırıya karşı değil, fakat aynı zamanda ülkenin kendi hükümeti tarafındaki savaş taraftarı ideoloji ve projelere karşı da barışın en iyi koruyucularından birisidir.

Kore'deki veya Vietnam'daki gibi savaşlar için çok fazla insan gönüllü olmayacaktır. Zorla askere alıma gücüne sahip olmasalar, bizim dış politikamızı hazırlayanlar bu tip maceralara girişemezler. Zorunlu askerliğin kaldırılmasının en pratik gerekçelerinden birisi budur.

Bir diğer pratik sebebi düşünün. Büyük, hantal ordular dönemi geçmişte kalmıştır. Günümüz savaşı bir *teknoloji* savaşıdır, pasif, düşünmeyen, şaşkın insanlar sürüsü değil, yüksek derecede eğitilmiş, bilimsel personel gerektirir. Kas gücü değil beyin, körü körüne itaat değil zekâ gerektirir. İnsanlara ölmeleri emredilebilir, fakat düşünmeleri emredilemez. Silâhlı kuvvetlerimizin Donanma ve Hava Kuvvetleri gibi daha teknolojik branşlarının zorla askere alınmış personel taşımadığına ve gönüllülerden oluştuğuna dikkat edin. Yani zorunlu askerlik silâhlı kuvvetlerimizin en az etkili (ve bugünün şartlarında en az gerekli) kısmı olan piyade için geçerlidir. Durum böyleyse, zorunlu askerliği savunan ve destekleyenlerin düşündüğü asıl şey ulusal savunma mıdır?

Burada söz konusu olan soru ülke savunması değildir; zorunlu askerliğin destekleyicilerinin asıl ilgilendiği şey de bu değildir. Zorla askerlik destekleyicilerinin bazıları rutin, geleneksel fikirler ve korkularla yönlendiriliyor olabilirler; fakat ulusal düzeyde daha derin bir güdü söz konusudur.

Kötü bir prensip kapalı bir şekilde kabul edildiğinde, bu prensibin aşikâr hale gelmesi için çok süre geçmez: baskı grupları çabucak bu prensibin mantıksal sonuçlarında pratik avantajlar bulurlar. Örneğin, İkinci Dünya Savaşı'nda, zorunlu

askerlik, zorunlu işgücü çalıştırmayı (yani bütün nüfusun zorunlu çalışma hizmetini) gerçekleştirme önerileri için mazeret olarak kullanıldı ve hükümete istediği herhangi bir kişiye istediği bir işi verme yetkisi verildi. “Eğer insanlar ülkeleri için ölmek amacıyla zorunlu olarak askere alınabilirlerse, niçin ülkeleri için mecburi çalışmaya tabi tutulmasınlar” savunması yapıldı. Bu gibi önerileri hayata geçirmek için Kongre’ye iki kanun teklifi verildi, fakat iyi ki reddedildiler. Bu tekliflerin ikincisi ilginçti: zorla çalıştırılan işgücüne sendika ücret düzeyini düşürmemek için sendika düzeyinde ücret ödenmesini, fakat zorla askere alınanlara karşı “adaletsizlik olmaması” için, zorla çalıştırılanlara sadece ordunun yaptığı ödeme eşdeğerinde ödeme yapılması ve onların ücretlerinin geri kalan kısmının hükümete gitmesini teklif ediyordu (!).

Bu tip bir öneriyi hangi politik grubun gündeme getirdiğini düşünürsünüz? Her iki teklif de Cumhuriyetçilerden geldi ve bizimle totaliter bir devlet arasında duran tek büyük ekonomik grup olan örgütlü işgücü tarafından reddedildiler.

Şimdi zorunlu askerliğin bugünkü tartışılma şekline bakınız. Zorunlu askerliğin devam etmesi lehine ileri sürülen ana sebep askerî değil, fakat iktisadidir (!). Genel olarak zorunlu askerliğin gereksiz olduğu kabul edilmekte, fakat gönüllü bir ordunun çok fazla maliyeti olacağı ileri sürülmektedir.

Aslında ordu ülkede en az para kazanan gruptur; mecburi olarak askere alınmış bir kişinin maaşı nakit veya eşdeğeri olarak (konaklama, yemek vs. dahil) saatte yaklaşık *bir dolara* karşılık gelmektedir. Gönüllüleri cezbetmek ve böylece bir ordu mesleğini sivil iş piyasasındaki bir meslekle karşılaştırılabilir hale getirmek için daha yüksek ücretler ve daha iyi şartlar gerekir.

Bir gönüllü ordunun tam olarak maliyeti bildirilmemiştir, fakat tahminler yılda yaklaşık dört milyar dolar olarak görünmektedir.

Bu rakamı aklınızda tutun. Gazetelerde ulusal bütçemizi okurken bu rakamı ve bu rakamın neyi satın alabileceğini de iyice ve özellikle aklınızda tutun.

Yaklaşık on beş yaşından yirmi beş yaşa kadar olan yıllar bir insanın hayatındaki kritik şekillendirici yıllardır. Bu zaman, insanın dünya, diğer insanlar ve içinde yaşadığı toplum ile ilgili izlenimlerini teyit ettiği, bilinçli kanaatler edindiği, ahlâki değerlerini tanımladığı, tercihlerini seçtiği ve şevk kazanarak veya kaybederek geleceğini planladığı zamandır. Bu yıllar insanı yaşama hazırlayan yıllardır. Ve sözde insancıl toplumun onu, dehşet içinde (insanın hiçbir şeyi planlayamayacağını ve hiçbir şeye güvenemeyeceğini, seçeceği herhangi bir yolun her an anlaşılmayan bir güç tarafından engellenebileceğini, gelecek vizyonunu engelleyen barakaların belli belirsiz görüntüsü ve belki de arkasındaki yabancı bir ormanda bilinmeyen bir sebepten dolayı öleceğini bilme dehşeti içinde) geçirmeye zorladığı yıllar da *bu* yıllardır.

Bu tip bir baskı, meseleyi kavırıyorsa, genç bir insanın psikolojisi için mahvedicidir, meseleyi kavramıyorsa bu daha da kötüdür.

Her iki durumda da genç insanın vazgeçeceği şey zekâsıdır: bir zekâ, yetersiz olduğu anlayışına dayalı olarak çalışmaz. Eğer bu insan, var olmanın ümitsiz bir olay olduğu, hayatının müthiş ve anlaşılması mümkün olmayan bir şeytanın elinde olduğu inanışına kapılırsa, kendinden yaşlı olan kimselerin ikiyüzlülüğü için ümitsiz bir aşağılama duygusuna ve bütün insanlığa karşı derin bir nefret duygusuna sahip olursa; “Şimdi, şimdi, şimdi!” (bu “*şimdiden*” başka bir şeye sahip değildir) çığlıkları atarak o anda yaygın olan hippî tarikatına sanılarak veya LSD ile içinde bulunduğu dehşeti zayıflatarak ve aklının son kırıntılarını öldürerek bu insanlık dışı psikolojik baskıdan kaçmaya çalışırsa onu ayıplamayın; Kardeşler, bunu siz istediniz!

İşte *bu* sizin dört milyar dolarınızın satın alacağı şeydir; o in-

sanı ve ülkedeki diğer her genç insanı ve onları seven herkesi kurtaracak olan şey bu paradır. Paralarımızın bugün nerelere akıtıldığını düşünün: 1968 mali yılı için Federal Bütçe rakamlarına göre, biz yabancı yardımlara ve ittifak projelerine 4.5 milyar dolar, uzay programlarına 5.3 milyar dolar, kamu refahıyla ilgili çok sayıdaki bölümlerden sadece birine 11.3 milyar dolar harcayacağız; ve biz gençliğimizi ezici, acımasız psikolojik işkence ıstırapında kurtaracak dört milyar dolarımız olmadığını iddia ediyoruz.

Fakat tabi ki bu sosyal suçun sebebi iktisadi değildir; maliyet konusu sadece bir bahanedir. Gerçek sebep Seçme Hizmetleri Sistemi Yöneticisi olan Tuğgeneral Lewis B. Hershey'in 24 Haziran 1966 tarihli aşağıdaki ifadesinde bulunulabilir: "Vatandaşlarımızı ülkelere bir şeyler borçlu olduklarına inandırmayla ilgili tereddütlere ilişkin olarak endişelenmiyorum. Grup haklarının canı cehenneme, ama bireyciliğin tamamen tanınması gerekir diyen çok, pek çok insan var."

Aynı sebep Savunma Bakanı Robert S. McNamara'ya iletilen ve şimdi basın tarafından gittikçe daha ısrarla bir şekilde ön plana çıkarılan bir öneride çok açıktır.

18 Mayıs 1966'da, Bay McNamara şunu söylemiştir: "Aslında, şu anki Seçme sistemimiz sadece, uygun durumdaki küçük bir genç insan azınlığına dayanmaktadır. Bu bir eşitliksizliktir. Bu eşitsizliği ABD'deki her genç insandan (gerek askerlik hizmetleri olarak, gerek Barış Gönüllüleri olarak ve gerekse ülke içinde veya dışında bazı gönüllü kalkındırma çalışmalarında) ülkesine iki yıl hizmet etmesini isteme yoluyla düzeltme yönünde adım atmamız gerektiğini düşünüyorum."

"Kalkınma" çalışması – *kimin* kalkınması için?

Görünüşte, Asya'da, Afrika'da ve Güney Amerika'da pirinç yetiştirme veya çukurlar açma ABD'ye hizmeti oluşturuyor, fakat kişinin kendisini üretken bir kariyer için hazırla-

ması oluşturmuyor. Güneydeki orman köylülerimizi veya şehir gecekondularımızdaki okur yazar olmayanları eğitmemiz ABD'ye hizmeti oluşturuyor, fakat üniversiteye gitmek oluşturmuyor. Zekâ özürlü çocuklara sepet dokumayı öğretmek Birleşik Devletlere hizmeti oluşturuyor, fakat bir doktora yapmak oluşturmuyor.

Adı konmamış olan bu prensip açık değil mi? Kendinizi üretken, hırslı, *bağımsız* bir kişi haline getirerseniz Birleşik Devletler için bir değer olarak görülüyor; fakat kendinizi iğrenç bir kurbanlık hayvan haline dönüştürmeniz değer olarak görülüyor.

Bunun bir ahlâki edepsizlik olduğunu iddia ediyorum.

Bu prensip hangi ülkeye uygulanırsa uygulansın, bu ABD *olamaz*. Bu ülke, gençliğinin beynini yok eden, fakat bu işi bu kadar iğrenç, sebepsizce anlamsız bir tarzda yapmayan, Sovyet Rusya da *olamaz*.

Bu öneri saf ve en tutarlı haliyle çıplak *altruizmin* özünü temsil eder. İnsanları devletin sözde çıkarı için kurban etme adına değil, insanları *kurban etme adına* kurban etmenin peşindedir. İnsan ruhunu yok etme ve aklını, hırsını, kendine saygısını, kendine güvenini, kendini, bizzat bunları elde etme sürecindeyken mahvetme peşindedir.

Bay McNamara'nın deneme balonu başlangıçta çok başarılı değildi. Hükümeti çabucak bir yalanlamada bulunmaya iten protestolar ve içerlemeler oldu. 20 Mayıs 1966 tarihli *The New York Times*, "Johnson Yönetiminin bugün genç Amerikalıları sivil göreve çağırma yönünde veya bu gibi görevlerin askerlik hizmetinin bir alternatifi olması şeklinde bir planları olmadığını" yazıyordu. Aynı habere göre, "onun [McNamara'nın] sözlerini yorumlaması istenen görevliler, McNamara'nın genç insanları hizmete 'zorlamaktan' ziyade onlardan hizmet 'istemeyi' kastettiğini" vurgulamışlardır. *Ben* de, eğer bir hükümet "zorlama" yerine "istemeye" niyetliyse bu "istemeyi" yapmak için Savunma Bakanını seçmeyeceğini ve Savunma Bakanının

da bunu zorunlu askerlikle ilgili bir pasajda “istemeyeceğini” vurgulamak isterim.

Kişinin yaşamını tehdit ederek “gönüllü hizmet” tavsiyesinde bulunmak *şantajdır*, bütün Amerikan gençliğine yöneltilmiş, onların aşikâr bir köleliğe teslim olmasını isteyen bir şantaj.

Bu başlangıç ifadesinden sonra (açıkça kurbanlık hayvanlar “konumuna” bir ara kademe olarak) devletçi-altuist çeteler “gönüllü” sosyal hizmet fikrini yaymaya başladılar. 14 Eylül 1966’da, *The New York Times*’dan James Reston, Başkan Johnson’ın şu sözünü alıntıladi: “Bir gün, topluma ve ülkeye ve dünyaya karşı bir tür gönüllü hizmetin okula gitmek kadar yaygın olduğu, gerçekten sadece kendisine hizmet eden hiçbir insanın bulunmadığı bir Amerika görmek isterim.”

Tüm bunların sebebi açıktır. Zorunlu askerlik, askeri amaçlardan dolayı gerekli değildir, bu ülkenin korunması için gerekli değildir, fakat devletçiler zorunlu askerliğin kendilerine sağladığı gücü, oluşturduğu adı konmamış prensibi (ve emsali) bırakmamanın, hepsinden de öte kişinin hayatının devlete ait olduğu prensibinden vazgeçmemenin mücadelesini veriyorlar.

Gerçek mesele (ve tek mesele) *budur* ve bununla mücadele etmenin veya zorunlu askerliğin kaldırılmasının başarılmasının (insanın kendi yaşamı üzerinde hakkı olduğu prensibini savunmak dışında) hiçbir yolu yoktur. Bir tam, tutarlı, ahlâki-siyasi ideoloji olmaksızın bu hakkı savunmanın yolu yoktur. Fakat konunun her tarafta çılgın, anti-ideologlar tarafından tartışılma şekli bu değildir.

Zorunlu askerliğe karşı çıkması gerekenler, özgürlük ve kapitalizmin sözde savunucuları olan “muhafazakârlardır.” Fakat bunu yapmıyorlar; tersine zorunlu askerliği destekliyorlar. 1964 başkanlık seçimi kampanyasının başlangıcında Barry Goldwater, halkın heyecanlı bir ilgiyle karşıladığı, zorunlu askerliğin kaldırılması lehinde muğlak bir öneride bulundu; kısa sürede bundan vazgeçti ve kampanyasını Bobby Baker’in ah-

lâkını eleştirme kampanyasına dönüştürdü. Yürürlükten kaldırılmasını talep ederek, zorunlu askerlik konusunu halkın gündemine getiren ve tartışmaya açan kimdi? Aşırı *sol* – Vietnik’ler ve Peacenik’ler.*

Diğer tüm grupların anti-ideolojik metotlarıyla uyumlu olarak, sempatileri Rusya, Çin ve Kuzey Vietnam tarafında olan Vietnikler kendi “bireysel hakları” adına (ister inanın, ister inanmayın *bireysel haklar* adına) zorunlu askerliğe karşı çıgılıklar atıyorlar. Onlar bir yandan hangi savaşta savaşmayı tercih etme haklarını dile getiriyorlar, diğer taraftan da bireylerin kendilerine ait bir düşüncüyü bile seçme ve dile getirme şansı olmadığı ülkelere sempati duyuyorlar. Bundan daha da kötüsü onların bireysel hakları hiç değilse ağızlarına alan tek grup oldukları gerçeğidir (tabi eğer gazete haberlerine güvenilirse).

Fakat tüm bu anti-ideolojik kargaşada, ahlâken en kötü örnek olarak küçük bir olayı seçiyorum. 6 Şubat 1967 tarihli *The New York Times*’dan alınılıyorum.

Merkez yanında her iki siyasi ucu da temsil eden 15 öğrenci organizasyonunun lideri bugün zorunlu askerliğin kaldırılmasını ve insancıl amaçlarla gönüllü çalışmanın teşvik edilmesini istedi. [Washington, D.C.’deki] Shoreham otelinde zorunlu askerlik ve ulusal hizmet üzerine iki gün devam eden bir konferansın sonunda alınan kararda öğrenci liderleri şunu bildiriyordu: “Şu anki zorunlu askerlik sistemi, bünyesinde barındırdığı adaletsizliklerle demokratik bir toplumda geleneksel Amerikan bireysel özgürlük prensipleriyle uyuşmamaktadır ve bu nedenle zorunlu askerlik kaldırılmalıdır. Toplumumuzda genç insanların vurdumduymazlık, fakirlik, ırk ayrımcılığı ve savaş gibi sosyal problemlerin ortadan kaldırılması ile ilgilenmesine acil ihtiyaç bulunmaktadır.” Kararı imzalayanlar arasında sol kanatta yer alan Demokratik bir Toplum

* Vietnik ve Peacenik kelimeleri, Vietnam Savaşı karşıtları anlamında kullanılmaktadır (Çevirmen).

için Gençlik, sağ kanattaki Özgürlük için Genç Amerikalılar ve ılımlı özellikteki Renkli İnsanların İlerlemesi için Ulusal Birliğin Üniversite Bölümü gruplarının önde gelen temsilcileri vardı... Somut öneriler için oybirliği elde edilemediyse de Bay Chickering [konferansın sponsoru] öğrenci liderlerinin çoğunun bir gönüllü ulusal hizmet sistemi oluşturulma yönündeki kendi teklifini desteklediğine inandığını söyledi. Bu teklife göre ... ülkenin her yerindeki kampuslarda bulunan öğrencilerden insani işlerde hizmet vermeye istekli olduklarını ifade eden kartlar doldurmaları istenecektir.

(“Bireysel yaşam *hakkı*” yerine, “demokratik bir toplumda geleneksel Amerikan bireysel özgürlük prensipleri” formülasyonuna dikkat edin. “Demokratik bir toplumda bireysel özgürlük” ne demektir? “Demokratik bir toplum” ne demektir? “Bireysel özgürlük” asıl olarak bir siyasi prensip değildir ve bireysel haklar temel prensibi olmadan tanımlanamaz, savunulamaz ve uygulanamaz. Ve “demokratik bir toplum” *geleneksel olarak* çoğunluğun sınır tanımayan yönetimi anlamına gelir. Bu, bugünün anti-ideologlarının haklar kavramını kemirme metoduna bir örnektir. Aynı zamanda, “muhafazakâr” yapıya sahip olan Özgürlük için Genç Amerikalılar liderlerinin de bu tip bir belgeyi imzaladığına da dikkat edin.)

Bunlar kırbaçlanan insanlar değildirler: bunlar itaat ederek kırbacı alan ve kendini kırbaçlayan insanlardır.

Politik olarak, bu öneri zorunlu askerlikten de kötüdür. Zorunlu askerlik en azından, kişinin tehlike anında kendi ülkesine hizmet etmesi bahanesine sahiptir; ve onun politik anlamları vatanseverlikle ilgili uzun bir tarihsel gelenek tarafından sulandırılmaktadır. Fakat eğer genç insanlar bir daha geriye gelmeyecek olan şekillendirici yıllarını pirinç yetiştirerek ve lâzımlık taşıyarak geçirmenin görevleri olduğu inancını kabul ederlerse, onlar psikolojik olarak bitmişler, bu ülke de öyle.

Aynı haber genel olarak üniversite öğrencilerinin tutumları üzerine bazı şok edici istatistikler de taşıyordu. Haber, ülke çapında 23 kampusta Ulusal Öğrenci Birliğinin yaptığı bir anketten alıntı yapıyordu. Eğer bu ankete güvenilirse, “Öğrencilerin yaklaşık % 75’i askerlik hizmetine alternatif olarak Barış Gönüllüleri, Öğretmen Gönüllüleri veya Amerika’ya Hizmet Gönüllüleri bünyesinde çalışmalarına izin veren yolların oluşturulmasını tercih ettiklerini söylediler. Ancak, yaklaşık % 90’ı Hükümetin vatandaşlarını askere alma hakkına sahip olduğuna inandıklarını ve % 68’i bu askere almanın ilan edilmiş bir ulusal acil durum dışında da gerekli olduğunu düşündüğünü söylemiştir.

İşte bu, benim “kurbanın onayı” olarak adlandırdığım duruma örnektir. Bu durum aynı zamanda, insanların *ideolojik* olarak silâhlarını kaybetmeden, politik olarak kurban edilemeyeceğinin de bir örneğidir. Bu şekilde silâhını kaybettiğinde, kendi mahvedilmesine önderlik eden, kurbanın kendisi olmaktadır.

Bugünün en önemli iki meselesini (Vietnam ve zorunlu askerlik) içine alan çelişkiler bataklığı işte budur. Aynı durum şimdi bu meseleyi halka anlatmanın önünü kesen diğer tüm konular veya sözde konular için de geçerlidir. Ve bu işten sorumlu olan anti-ideologlar verilen zarara hakaret de eklemek için halkın uyuşukluğundan şikayet etmektedir.

Uyuşukluk; kafa karışıklığı, iğrençlik ve çaresizlik için sadece tehlikeli bir psikolojik örtüdür.

Ülke genelde, *statüko*’dan son derece rahatsızdır, bayat refah devletçiliği sloganlarından bıkmıştır ve çaresizce bir alternatif, yani anlaşılabilir bir program ve yol aramaktadır. Bu ihtiyacın yoğunluğu, asla bir kamu makamında oturmamış bir kişinin yaptığı bir tek iyi konuşmanın onu Kaliforniya Valisi yapması gerçeğiyle anlaşılabilir. Şimdi Vali Reagan’ı karalamakla meşgul olan her iki partinin devletçileri, onun seçilmesinin ger-

çek anlamını ve verdiği gerçek dersi görmemeye ve diğerlerinin keşfetmesine de izin vermemeye çalışmaktadırlar; bu ders ülkenin bir tutarlılık, açıklık ve ahlâken kendine güven sesine ihtiyaç duyduğudur ve bunlar Vali Reagan'ın konuşmasındaki başarılı vasıflar olup konsensüs arayan anti-ideologlarca başarılamazlar veya tasarlanamazlar.

Bugün itibarıyla, Vali Reagan ümit veren bir halk adamı görüntüsü vermektedir. Onu tanımıyorum ve gelecek için de konuşamam. Belli derecede bir kötümserlikten kaçınmak zordur: çok sık olarak hayal kırıklığına uğruyoruz. Verdiği söze uygun davranışın veya davranışının, insanların açık seçik fikirlere olan ihtiyacı, araştırması ve reaksiyonu bir gerçek olarak durmaktadır; ve bu ülkenin entelektüel liderleri onu göz ardı etmeye devam ettiği müddetçe trajik bir gerçek olarak kalacaktır.

1966 seçimlerinden beri, bazı yorumcular ülkenin “sağa kaymasından” bahsetmektedirler. Hiçbir sağa kayma yoktu (belki Kaliforniya hariç); sadece sola karşı bir kayma vardı (eğer “sağ” ile kapitalizmi, “sol” ile devletçiliği kastediyorsak). Sağlam, tutarlı bir *ideolojik* program ve önderlik olmaksızın, insanların çaresiz protestosu, karşı çıktıkları aynı devletçiliğin karanlık sokaklarında kaybolacaktır. Kişi *ne için* mücadele ettiğini bilmiyorsa, bir şeye *karşı* mücadele etmek anlamsızdır. Sadece bir şeye karşı olan bir eğilim veya hareket kazanamaz ve tarihte de asla kazanmamıştır: böyle bir hareket hiçbir yere varamaz.

Konsensüs doktrini kastettiği amacın tam tersini elde etmiştir: birlik ve uzlaşma elde etme yerine, ülkeyi, bırakın fikir birliğini, diyalogun bile imkânsız olduğu bir ölçüde parçalamış ve atomlarına ayırmıştır. Bir ülkenin ihtiyacı olan şey birlik değil, entelektüel tutarlılıktır. Bu tutarlılık, insan grupları arasındaki uzlaşmalarla değil, ancak temel prensiplerle (çetelerin değil, fikirlerin ön plana çıkmasıyla) gerçekleştirilir.

Fikirleri ve amaçları tanımlama işi politikacıların işi değildir ve seçim zamanında başarılmaz: seçimler sadece sonuçlar-

dır. Bu görev entelektüellere aittir. İhtiyaç şimdi her zamankinden daha acildir.

(Dipnot: Arada bir genç insanlardan bana zorunlu askerlikle ilgili problemler konusunda kişisel görüşler soran mektuplar alıyorum. Ahlâken, tercihlerin ve kararların istemle yapılmadığı durumlarda hiç kimse hiçbir konuda tavsiyede bulunamaz: “Bir silâhın başladığı yerde ahlâk biter.” Var olan pratik alternatifler içinde, yapacak en iyi şey iyi bir avukata danışmaktır.

Ancak konunun açıklığa kavuşturulması gereken bir yönü vardır. Bazı genç insanlar, zorunlu askerliğin haklarına karşı bir ihlâl olması nedeniyle, zorunlu askerlik kanununa uymanın bu ihlâlin ahlâki anlamda onaylanması olacağı şeklinde bir yanlış anlamayla kıvrıyor görünüyorlar. Bu ciddi bir hatadır. Zorlamayla yapılan itaat bir onay değildir. Hepimiz haklarımızı ihlâl eden çok sayıda kanuna uymakta zorlanıyoruz, fakat biz bu gibi kanunların iptalini savunduğumuz müddetçe, bu kanunlara uymamız onay anlamına gelmez. Adil olmayan kanunlarla ideolojik olarak mücadele edilmelidir; ama bu kanunlarla, sırf itaat etmeyerek veya gereksiz yere şehit olarak mücadele edilemez veya onlar bu şekilde düzeltilemez. *Persuasion*'un Nisan 1967 sayısında bu konu üzerine yazılan başyazıdan bir alıntı yapalım: “Bir kişi kendini bir kamyonun önüne atmakla onu durduramaz...”)

22. HASILATI TOPLAMA: ÖĞRENCİ “İSYANI”*

Berkeley'deki Kaliforniya Üniversitesinde başlatılan sözde öğrenci “isyani” çok önemlidir; fakat bu önem yorumcuların çoğunun ona atfettikleri türden bir önem değildir. Bu önem kısmen de onun yanlış yorumlanmasından kaynaklanmaktadır.

Berkeley'deki olaylar 1964 sonbaharında, görünüşte Üniversite yönetiminin, üniversiteye ait olan kampusa bitişik belli bir arazi şeridinde siyasi faaliyeti (özellikle taraftar ve para toplama ve kampus dışında öğrencileri siyasi faaliyet için organize etmeyi) yasaklama emrine karşı bir öğrenci protestosu olarak başladı. Haklarının ihlâl edildiğini iddia eden, küçük bir “asi” grubu, aralarında “muhafazakârların” da bulunduğu her siyasi görüşten binlerce öğrenciyi topladı ve “Özgür İfade Hareketi” (FSM) adını aldı. Hareket, yönetim binasında “oturma” protestosu yaptı ve polise saldırmak ve kürsü olarak kullanmak amacıyla bir polis aracına el koyma gibi diğer fiziksel güç kullanma faaliyetlerinde bulundu.

İsyanın ruhu, stili ve taktikleri en iyi şekilde bir münferit olayla gösterilebilir. Üniversite yönetimi toplu bir görüşme istedi, Üniversite Rektörü Clark Kerr'in konu üzerinde yapacağı konuşmayı dinlemek için bu görüşmeye on sekiz bin öğrenci ve öğretim üyesi katıldı. Toplantıda hiçbir öğrencinin konuşmasına izin verilmeyeceği açıkça ilan edildi. Kerr, asilerin ta-

*AYN RAND, *The Objectivist Newsletter*, Temmuz, Ağustos ve Eylül 1965.

leplerinin çoğunu kabul edeceğine söz vererek isyanı sona erdirmeye çalıştı; dinleyicileri kendi tarafına çekmiş görünüyordu. Bunun üzerine asi lider Mario Savio kuralları ve toplantının sona erdiği gerçeğini göz ardı ederek, toplantıya hakim olma teşebbüsüyle mikrofona kapı. O, haklı olarak kürsüden sürüklenerek uzaklaştırılırken, FSM liderleri açıkça ve sevinçle savaşı neredeyse kaybetmiş olduklarını, fakat yönetimi bir “şiddet” davranışına kıskırtarak durumu kurtarmış olduklarını (böylece açıkladıkları hedeflerin mücadelelerinin gerçek hedefleri olmadığını da) itiraf etmişlerdir.

Bunların ardından, ulusal çapta tuhaf bir kampanya başladı. Ani ve görünüşte kendiliğinden olan, fakat birkaç temel konuda fikir birliği eden bir yaklaşıma sahip olan bir makaleler, çalışmalar, araştırmalar sağanağı başladı; bu fikir birliği şu konularda ortaya çıkmıştı: gerçeklerle desteklenmeyen ulusal bir hareketi FSM’ye atfetmek, anlaşılabilir genellemelerle gerçekleri bulanıklaştırmak, “idealizmlerini” ve kendilerini üniversite öğrencilerinin politik duyarsızlıktan “uyanışının” bir belirtisi olarak göstererek, politik harekete “kendilerini adadıklarını” ilan eden asilere Amerikan gençliğinin sözcüsü statüsü vermek. Bu basının büyük bir kısmı ile yapılan, tarihteki en büyük “ışırma” işi idi.

Bu esnada, Berkeley’de Üniversite yönetimi, Mütevelli Heyeti ve öğretim üyeleri arasında üçlü bir vahşi mücadele yaşıyordu. Bu mücadele, basında öylesine yarım yamalak işleniyordu ki tam olarak ne olduğu anlaşılamıyordu. Anlaşılabilen tek şey görünüşte Mütevelli Heyetinin asilere karşı “sert” bir politika talep ettiği, öğretim üyelerinin çoğunun asilerin yanında olduğu ve yönetimin “ortada kaldığı” şeklindeydi.

Mücadele, (asilerin isteği üzerine) Üniversite Şansölyesinin istifasıyla (Rektör Kerr’in geçici istifasıyla ve daha sonra yeniden görevine dönmesiyle) ve son olarak yönetimin asilerin isteklerinin çoğunu yerine getirmesi nedeniyle FSM’ye neredeyse tamamen baş eğilmesiyle sonuçlandı. (Bunlar arasında ille-

gal faaliyetleri savunma hakkı ve *kampusta* sınırsız ifade özgürlüğü hakkı da vardı.)

Saffar şaşıracaktı, ama bu baş eğme, isyanı sona erdirmedi: ne kadar çok talep yerine getirildi ise o kadar fazla yeni talepte bulunuldu. Yönetim FSM'yi yatıştırma çabalarını yoğunlaştırdıkça, FSM provokasyonlarını artırdı. Sınırlanmamış ifade özgürlüğü dört harfli kelimeler* taşıyan posterler taşıyan ve Üniversite hoparlörlerine müstehcenlik yayan öğrencilerin içinde yer aldığı “Çirkin Dil Hareketine” dönüştü (hareket basının çoğu tarafından hafif bir azarlama ile sadece bir “ergenlik şakası” olarak eleştirildi).

Görünüşte bu durum isyana sempati duyanlar için bile çok fazla idi. FSM taraftarlarını kaybetmeye başladı ve en sonunda çözüldü. Mario Savio, yönetimin izlediği “*demokratik olmayan* işlemlere dayanamayacağını” söyleyerek Üniversiteyi terk etti [italikler bana aittir] ve söylendiği üzere ulusal çapta devrimci bir öğrenci hareketi organize etmek üzere ayrıldı.

Bu, olayların basın tarafından bildirilen yalın bir özetiydi. Fakat bazı açıklayıcı bilgi, normal haber kanalları dışında editöre mektuplar gibi sütunlarda gönüllüler tarafından sağlanmıştır.

The New York Times'a yazılan bir mektupta (31 Mart 1965) Kaliforniya Üniversitesi Donner Laboratuvarında bir biyofizikçi olan Alexander Grendon tarafından zarif bir değerlendirme yapılmıştır:

FSM, zaferi garanti etmek için daima baskı uygulamıştır. Komünist ülkelerde olduğu gibi tek parti “demokrasisi” parti çizgisinin muhaliflerini cezayla düzeltmektedir. İnattı üniversite yönetiminin (ve kargaşaya katılmaktan kaçınan 20.000’den fazla öğrencinin) fiziksel kuvvet kullanılarak cezalandırılması “üniversiteyi sancılı bir şekilde durma noktasına getirecekti”.

Bu tip bir demokrasi yozlaşmasına boyun eğmek öğ-

* İngilizce’deki en yaygın küfür olan kelimenin dört harfi (Çevirmen).

rencilere bu metotların doğru olduğunu ifade edecektir. Rektör Kerr mütemadiyen boyun eğmiştir...

Kerr üniversitenin “yasa dışı faaliyetlerin savunulmasını” engellememesini kabul etmiştir. Bu, aşağıdaki örneklerle gösterilene kadar ne olduğu anlaşılmayan soyut bir durumdur: Üniversiteye ait bir konferans salonunda bir anarşist, öğrencilere askerlik hizmetinden kaçmak için nasıl sahtekarlık yapılacağı konusunda tavsiyelerde bulunmaktadır; ulusal düzeyde tanınan bir Komünist, Vietnam’daki uygulamaları nedeniyle saldırgan ifadelerle hükümetimizi eleştirmek için üniversite olanaklarını kullanırken Vietkong’u desteklemek için de yasadışı yollarla para toplanmaktadır; esrar kullanımı konusunda propaganda ve nereden satın alınacağına dair bilgiler kampusta açıkça dağıtılmaktadır.

Şu örnekler ise “edepsizlik” soyut kavramını somutlaştırmak için kullanılabilir: bir konuşmacı, üniversite amplifikatör sistemi ile bir toplu seks partisindeki homoseksüellik deneyimini ve bu konulardaki tavsiyelerini kaba kelimelerle tanımlarken, bir diğeri öğrencilerin, kampusta köpeklerle aynı cinsel özgürlüğe sahip olması gerektiğini tavsiye etmektedir...

Clark Kerr’in, üniversitenin düzenine karşı meydan okuma konusunda yaptığı “görüşmeler” – teslim olma yerine kullanılan yumuşak kelime – özgür bir üniversiteye değil kanunsuz bir üniversiteye katkıda bulunmaktadır.

Harvard Üniversitesinden Tarih Profesörü David S. Landes *The New York Times*’a yazdığı bir mektupta (29 Aralık, 1964) ilginç bir gözlemde bulunuyor. Berkeley ayaklanmasının Amerika’daki akademik özgürlüğe karşı potansiyel olarak en ciddi saldırılardan biri olduğunu ifade ederek şöyle diyor:

Sonuç olarak, bu anlaşmazlığın Kaliforniya Üniversitesi

için olan zararlı etkilerine işaret etmek istiyorum. “Özgür ifadeye” veya “politik harekete” sempati duymadıkları için değil, fakat bir tanesinin ifade ettiği gibi “Saigon Üniversitesinde kim hocalık yapmak ister?” diyerek ayrılan beş veya altı öğretim üyesini şahsen tanıyorum.

En açık ve en akıllı değerlendirme *Columbia University Forum*’daki “Berkeley’in ardından” isimli bir makalede Berkeley’deki Kaliforniya Üniversitesinde Sosyoloji Profesörü olan William Petersen tarafından yapılmıştır.

Özgür İfade Hareketi hakkında bilinmesi gereken ilk şey, onun özgür ifadeyle çok az ilgili olduğu veya hiç olmadığıdır... Konu eğer özgür ifade değilse, nedir? Aslında, saçma gelse de gerçek konu gücün ele geçirilmesidir...

Yirmi yedi bin kişilik bir öğrenci topluluğundan sadece birkaç yüz kişinin kampusu dağıtmış olması tahrik edilmiş güç ve becerinin ötesinde bir şeydir. Bu küçük grup şu diğer üç destek kaynağı olmasaydı (bazen bilmeden) bu kadar fazla sayıdaki öğrenciyi harekete geçiremezdi: çeşitli şekillerde kampus dışı destek, Üniversite yönetimi ve öğretim üyeleri.

Tahrikçilerin programının etkili ve neredeyse militan organizasyonunu gören herkes, Berkeley mücadelesinde eğitilmiş kişilerin ve paranın söz konusu olduğuna inanmak için sağlam bir dayanağa sahiptir... Berkeley şehrinde nerden geldiği belli olmayacak şekilde öğrenci ayaklanmasının şu veya bu unsurunu “destekleyen bir düzine faaliyet komitesi” aniden türemiştir.

Üniversite yönetiminin izlediği yol... ancak özel olarak düzenlenmiş olsaydı öğrenci hareketini bu kadar destekleyebilirdi. Şüpheli düzenlemeler yapmak ve saldırıldığında mantıksız argümanlarla kendini savunmak yeterince kötüdür; ancak bundan da kötüsü, Üniversite öğrenciler için

kararlaştırdığı tüm yaptırımları sonradan iptal etti... Uygun şekilde ödüllendirildiğinde ve uymama durumunda cezalar uygulandığında normlara itaat gelişir. Profesyonel eğitimcilere bu aksiyomun hatırlatılması gereğı Berkeley krizinin köklerinin ne kadar derine indiğini göstermektedir.

Fakat aşırıların öğrenciler arasında bu kadar çok destekçi bulmalarının en önemli sebebi öğretim üyelerinin tutumuydu. Belki de onların FSM'ye karşı en çok zarar veren boyun eğmesi 8 Aralık'ta Üniversite Senatosu tarafından geçirilen ve öğretim üyelerinin kampusun dikkatini şu konuya çektiğı karar idi: öğretim üyeleri radikallerin tüm taleplerini sadece desteklemeyecekler, fakat aynı zamanda gerekirse aktif olarak radikaller yanında Müttevelli Heyetine karşı mücadele edeceklerdi. Bu karar ezici bir çoğunlukla geçtiğinde – 824'e karşı 115 – FSM karşıtı öğrenci organizasyonlarını etkin bir şekilde susturdu...

Özgür İfade Hareketi 1930'ların Komünist cephelerini andırmaktadır, fakat birkaç önemli fark vardır. Radikal bir merkezin büyük bir kitleyi yönlendirmek için meşru konuları muğlak bir şekilde kullanması özelliğı benzerdir. Ancak bu durumda merkez, disiplinli Komünist parti değıl, fakat heterojen bir radikal fraksiyonlar grubudur.

Profesör Petersen olayla ilgili olan çeşitli sosyalist, Troçkist, komünist ve diğeri grupları sıralıyor. Vardığı sonuç şudur:

Latin Amerika veya Asya üniversitelerindekiler gibi Berkeley kampusundaki radikal liderler de çoğı durumda resmi bir siyasi parti disiplininin uzak olmaları bakımından daha az radikal değıllerdir. Onlar belli bir partiye uyup uymamayla değıl, fakat hareketleriyle, kullandıkları terminolojiyle, düşünme tarzlarıyla karakterize edilirler. Bence onları tanımlamak için en iyi terim Kastrocu'dur. [Petersen bu terimin asıl olarak onların taktik seçimlerinde geçerli olduğunu söylüyor] kritik konularda onların

hepsi Kastro hareketini taklit etmektedir...

Berkeley’de bir diktatörlüğe karşı değil, fakat liberal, bölünmüş ve tereddüt eden bir üniversite yönetimine karşı uygulanan kışkırtıcı taktikler son derece etkili olmuştur. Her kışkırtma ve ardından gelen zafer bir diğer kışkırtma ve zafere yol açmıştır.

Profesör Petersen makalesini bir uyarı notuyla bitiriyor:

Teşhisime göre ... hasta [Üniversite] iyileşmemekle kalmamıştır, daha da ağırlaşmıştır. Ateş geçici olarak düşmektedir, fakat enfeksiyon yayılmaktadır ve daha tehlikeli hale gelmektedir.

Şimdi basındaki ipuçları gibi ipuçlarına bakarak asilerin ideolojisini düşünelim. Bunların genel tarzı *The New York Times*’daki (15 Mart 1965) bir başlık tarafından en iyi şekilde ifade ediliyor: “Yeni Öğrenci Solu: Hareket, Değişiklik Taraftarı Ciddi Eylemcileri Temsil Ediyor.”

Ne tip değişiklikler? Neredeyse bütün sayfayı kaplayan yazıda hiçbir spesifik cevap verilmiyor. Sadece “değişiklikler.”

“Hareketlerini bir ‘devrime’ benzeten bu eylemcilerin bazıları radikaller olarak isimlendirilmek isterler. Ancak onların çoğu ‘organizatörler’ olarak adlandırılmaktan hoşlanırlar.”

Neyin organizatörleri? “Mahrum insanların” organizatörleri. Neyden mahrum? Hiçbir cevap yok. Sadece “organizatörler.”

Çoğu, herhangi bir etiketi aşağılamaktadır; ve kötümser olarak adlandırılmayı umursamazlar.. Mülakat yapılanların büyük çoğunluğu Komünizm konusunda diğer herhangi bir politik kontrol şeklinde olduğu kadar kötümser olduklarını söylemişlerdir... Bir tanesi “bize Komünist olmayan diyebilirsiniz, tıpkı bize ahlâklı olmayan ve istediğiniz diğer herhangi bir şey olmayan diyebileceğiniz gibi” demişti.

Ancak istisnalar vardır. Ayaklanmanın liderlerinden biri

olan, Kaliforniya Üniversitesinden bir kızın şunu söylediği alıntılanmıştır: “Şu anda sosyalist dünya, bütün problemleriyle bile, benim olmasını istediğim türden bir topluma doğru diğer tüm ülkelerden daha hızla ilerliyor. Sovyetler Birliğinde, bu neredeyse başarılmıştır.”

New York City College’den bir diğer öğrenciden şu nakledilmektedir: “Sovyetler Birliği ve tüm Sosyalist blok doğru yoldadır.”

Genç eylemcilerin çoğunun sivil haklar hareketinde rol aldığı ve Berkeley asilerinin sivil haklar konusunun arkasına gizlenerek işe başladığı gerçeğinin ışığında (başarısız şekilde tüm muhalefeti “ırkçı” orijinli olarak karalamaya çalışarak) şunu okumak ilginçtir: “Eylemciler arasında ırk entegrasyonu konusunda pek konuşma yoktur. Bazıları konuyu modası geçmiş olarak görmektedirler. Onlar, eğer keyfine düşkün bir orta sınıf ırklar karışımı toplum meydana getirecekse entegrasyonun neredeyse ayrımcılık kadar kötü olacağını söylemektedirler.”

Bütün eylemcilerin temel ilgisi ve ideolojisi *anti-ideolojidir*. Onlar bütün etiketlere, tanımlamalara ve teorilere militan derecede karşıdılar; içinde bulunulan anın ve eylemin (nesnel olarak ya da duygusal olarak motive edilmiş eylemin) üstünlüğüne inanırlar. Onların anti-entelektüel tutumu basın haberlerinde bir nakarat şeklinde vurgulanmaktadır.

The New York Times Magazine’de (14 Şubat 1965) yer alan bir makale şunu bildiriyor:

Berkeley isyancıları Çalkantılı Otuzların öğrenci asileri tarzında politik görünmüyorlardı. Yetişkinlere ait tüm kurumlar hakkında, sistemi parçalamak isteyen ideolojileri bile samimi olarak sahiplenemeyecek kadar çok şüpheliydiler. Bir anarşist veya IWW tipi, herhangi bir Marksist doktrin kadar güçlü görünmektedir. FSM destekçilerinden biri olan ve üniversitenin Hukuk ve Toplum Çalışmaları dalında bir araştırmacı olan Paul Jacobs “onların-

ki bir tür politik varoluşçuluk gibidir” demektedir. “Bütün eski etiketlere paydos...”

Gururlu derecede aşırı olan FSM yobazları eylemci yaklaşıma sahiptirler. Bu yaklaşım şudur: Berkeley gibi büyük bir “bilgi fabrikasında”, hayatı boş olmaktan ve anlamsızlığından ancak kendini bir şeye adamak kurtarır.

Saturday Evening Post’ta (8 Mayıs 1965) soldaki gençlik gruplarını inceleyen bir makale Demokratik Bir Toplum İçin Öğrenciler grubunun bir liderinden alıntı yapıyor:

“Biz ise eski dar kafalı solu ve onun eski kavgalarını reddederek ve ahlâksızlaşmış olarak gördüğümüz Amerikan toplumunu küçümseyerek başladık. Biz doğrudan eylemle ve somut meselelerle ilgiliz. Sovyet Rusya’nın tabiatını veya Yugoslavya’nın bir yozlaşmış işçi devleti olup olmadığı konusunu tartışarak sonsuz saatler harcamayız.” [Ve]: “Oturma eylemleriyle biz ilk defa, anlamlı sosyal devrime doğrudan katılma şansını elde ettik.”

[Aynı makale devam ediyor] grev-gözcülüğü saatleri dışında, PL [İlerici İşçiler] gençleri Manhattan’ın East Village bölgesindeki deneysel tiyatrolara ve kafelere takılırlar. Onların okuma zevkleri Marx’dan ziyade Sartre’ye yakındır.

İlginç bir hemfikir olma özelliğine sahip bir *Newsweek* anketi kıtanın diğer bir tarafındaki bir gençten alıntı yapıyor: Berkeley Özgür Öğrenci Hareketi liderlerinden biri “Bu öğrenciler Marx’ı okumazlar, Camus’u okurlar” demişti.

Anket devam ediyor, “eğer onlar asi iseler, bir ideolojisi, uzun vadeli devrimci bir programları olmayan asilerdir. Felsefelerle değil somut olaylarla uğraşırlar ve görünüşe göre ne solcu ve ne de sağcı bir sistemli siyasi toplum teorisi üretemezler ve sürdüremezler.”

Anket açıkça, “bugünün öğrencisinin kendini ne düşündüğü ile ilgili olarak değil, ne yaptığı ile ilgili olarak tanımlama-

yı istediğini” bildiriyor ve onları sempatiyle onaylayan bazı yetişkin otoritelerden alıntı yapıyor. New York Post editörü James A. Wechsler “1930’lardaki gibi, şimdi sizin karşı karşıya olduğunuz, hayatta gerçekten bir işleve sahip olmak isteyen eylemci gruplarıdır.’ Fakat ideolojik olarak değil. ‘Biz oturup Marksizm’i tartışırdık, fakat şimdiki öğrenciler sivil haklar ve barış için çalışıyorlar.” Dartmouth’da vaiz olan Richard Unsworth’dan şu alıntı yapılıyor: “Bugünün kampus dünyasında ‘yapılan şey bir işi yapma ve sonra hakkın da düşünmedir, halbuki eskiden önce düşünülür, sonra karar verilir ve uygulanırdı.” Bir yazar, eğitimci ve “şu anki öğrenci kahramanlarından birisi” olarak tanımlanan Paul Goodman’ın Berkeley Hareketi hakkındaki şu eleştirisi alıntılanmaktadır: “İsyanın liderleri serinkanlı olmadılar, riskler aldılar, *kafalarının karışmasına engel olmadılar*, yaptıklarının bir başarı mı başarısızlık mı olacağını bilmiyorlardı. Şimdi artık sakın olmak istemiyorlar, kontrolü ele almak istiyorlar.” [İtalikler bana aittir. Aynı övgü herhangi bir sarhoş sürücüyeye de yapılabilir.]

“Kontrolü ele almak” tekrar tekrar yineleniyor. Görünüşteki acil hedef üniversitelerde kontrolün ele alınmasıdır. *The New York Times Magazine* makalesi FSM liderlerinden birinden alıntı yapıyor. “Bizim düşüncemiz üniversitenin öğretim üyelerinden, öğrencilerden, kitaplardan ve fikirlerden oluştuğudur. Gerçek anlamda yönetim, sadece kaldırımların temiz tutulmasını sağlamak için vardır. Yönetim, öğretim üyelerinin ve öğrencilerin hizmetçisi olmalıdır.”

Bu düşünce çizgisi *The New York Times*’ta (29 Mart 1965) “Üniversiteliler bir ‘Haklar Bildirgesi Benimsiyor” başlığıyla bir haber olarak yayınlandı.

Bir grup Eastern College öğrencisi bu hafta sonu burada [Philadelphia’da] üniversite yöneticilerinin öğretim toplumun ev işlerini çekip çevirmekten başka bir göreve sahip olmadığını ilan ettiler.

Onlar “Modern üniversitenin öğrenciler ve öğretim üyelerince işletilmesi gerektiğini; yöneticilerin, öğretim üyeleri ve öğrencilerin isteklerini yerine getiren bakım, büro işleri ve güvenlik personeli olması gerektiğini” söylediler.

Bu şekildeki bir manifesto Pennsylvania Üniversitesinde yapılan ve Philadelphia ve New York bölgesinden 39 üniversiteden, Harvard’dan, Yale’den, Berkeley’deki Kaliforniya Üniversitesinden ve Ortabatı’daki üniversitelerden 200 gencin katıldığı bir toplantıda kabul edildi.

Toplantıda tekrarlanan bir tema üniversitelerin geçmişte “mali, sanayi ve askeri düzenin” hizmetçileri olduğu ve öğrenci ve öğretim üyelerinin yöneticilerin “oyuncağı olduğu” idi.

Manifestonun maddeleri arasında herhangi bir organizasyonun toplantılarına katılma, organize etme veya gerçekleştirme özgürlüğünün bildirilmesi ... okul harçlarının kaldırılması; kanunların uygulanmasının öğrenciler ve öğretim üyeleri tarafından kontrol edilmesi; Yedek Subay Eğitim Birimlerine son verilmesi; sadakat yeminlerinin kaldırılması; müfredatın öğrenci-öğretim üyelerince kontrolü ... vardı.

Bu manifestoyu benimsemek için kullanılan metot aydınlatıcıdır: “Toplantıya yaklaşık 200 öğrenci katıldı, ‘Öğrenci Hakları Bildirgesinin’ kabul edildiği son ana kadar 45 öğrenci kaldı.” İşte “demokratik işlemlerin” ve eylemcilerin Amerikan gençliğinin sözcüsü unvanının anlamı işte bu kadardı.

Tüm bu haberlerin ve onların alıntılanmayı tercih ettiği otoritelerin öğrenci isyanına atfettikleri önem nedir? Ahlâki cesaret bugünün kültürünün karakteristik niteliği değildir, fakat ahlâki ödleklilik, diğer hiçbir güncel konuda böylesine çıplak ve böylesine çirkin bir şekilde ifşa edilmemiştir. Yorumcular sadece, olayların bağımsız değerlendirmesinden yoksun olmakla

ve bilgilerini asilerden almakla kalmamışlardır. Onlar aynı zamanda, isyanın sebebi olarak öğrenci şikayetleri arasından, en yüzeysel, en ilgisiz ve bu yüzden en *güvenli* olan şeyi, yani üniversitelerin “çok büyük” hale geldikleri şikayetini desteklemeyi ve kabul etmeyi tercih etmişlerdir.

Sanki üniversiteler bir gecede mantar gibi büyümüşlermiş gibi, üniversitelerin “büyüklüğü” aniden ulusal bir problem olarak konsensüs halinde kötülenmiş ve güdülerini gençlik “idealizmi” olarak adlandırılan öğrencilerin “huzursuzluğu” için suçlanmıştı. Bugünün kültüründe, “büyüklüğe” saldırmak daima emniyetli bir şeydir. Ve anlamsız sırf *büyüklik* konusu, uzun süredir siyasi yelpazenin her tarafındaki gerçek konuları göz ardı etmenin bir yolu olarak kullanılmaktadır, “Büyük İşletme,” “Büyük İşgücü,” “Büyük Hükümet” vs. listesine yeni bir tane daha eklenmiştir: “Büyük Üniversite.”

Daha akıllı bir dinleyici için, sosyalist dergi *The New Leader* (21 Aralık 1964), Savio’dan “Bir şekilde insanlar bir şeylere yabancı kalıyor” şeklinde alıntı yaparak, isyanı asıl olarak “yabancılaştırmaya” ve “bir kuşak isyanına” atfeden bir Marksist-Freud’çu değerlendirme sunmaktadır: (“Öğrenci protestosunun siyasi sloganı, kendini ebeveyn yerine koyma kararı alan yasaklayıcı üniversite yönetimine karşı yapılan cinsel protestoda kullanılan deyim ile aynıydı”).

Fakat bugününün kültürünün ahlâki-entelektüel durumunun özünü açıklamanın ödülü Kaliforniya Valisi Brown’a verilme-
lidir. Kaliforniya Üniversitesinin bir eyalet kurumu olduğunu, Mütevelli Heyeti üyelerinin Vali tarafından atandığını ve bu yüzden Valinin, fiziksel şiddetten çirkin dile kadar isyanın bütün dışavurumlarının asıl hedefi olduğunu hatırlayın.

[Vali Brown bir kampus akşam yemeğinde şöyle diyor:] Toplumumuzu fikirlere sahip olan öğrenciler için güvenilir bir yer yaptık mı? Hayır yapmadık. Öğrenciler değişti, fakat üniversitenin yapısı ve onun öğrencilerine karşı olan tutumu bu

değişime ayak uydurmadı.

Bu yüzden bazı öğrenciler, değişimi zorlamak için kanunun dışına çıkma hakları olduğunu düşündüler. Fakat böyle yaparken, *idealist ikiye bölünmüşlüklerinin* boyutunu gösterdiler. [İtalikler bana aittir.] Bir yandan, siyasi taraftarlık hakkı isteyerek Federal Anayasa'ya uydular. Fakat diğer yandan, doğrudan hareket uğruna, işi usulüne uygun yapma prensibini bir kenara attılar.

Böyle yapmakla, onlar da üniversite kadar yanlış davrandılar. Öyleyse, karşı karşıya olduğumuz ve başarmamız gereken asıl problem budur, yani değişim problemidir.¹

Vali Brown'ın genellikle güçlü bir idareci olarak görüldüğü ve Kaliforniya Cumhuriyetçilerince de zorlu bir rakip olarak kabul edildiği gerçeğini düşünün. "Kaliforniya Anketlerine göre insanların % 74'ünün Berkeley'deki öğrenci protesto hareketini onaylamadığı" gerçeğini düşünün.² Sonra Vali Brown'ın kırk-beş öğrenci tarafından yönetilen veya yönlendirilen bir hareketi kınamaya cüret edemediğini ve "iki yüzlülük" terimini "idealist" sıfatıyla nitelikli hale getirerek bugünkü kaçamakçılık kelime dağarcığındaki en ücube kombinasyonlardan birini yarattığını görün.

Şimdi tüm bu yorumlar, değerlendirmeler ve açıklamalar yığının içinde (üniversite hayatının akla gelen her yönü üzerine istatistikler sunan *Newsweek*'teki can sıkıcı anket de dahil), modern eğitimin *içeriği* hakkında, bugünün üniversitelerinde aşılana *fikirlerin niteliği* hakkında tek bir kelime dahi söylenmediğini gözleyin. Öğrencilere düşünmek için nelerin öğretildiği hariç, her olası soru gündeme getirilip tartışılmıştır. Anlaşılan bu, hiç kimsenin tartışmaya cesaret edemediği şeydi.

Bu bizim şimdi tartışmaya başlayacağımız şeydir.

Eğer bir oyun yazarı felsefi fikirleri gerçek etten kemikten

¹ *The New York Times*, 22 Mayıs 1965.

² *The New Leader*, 12 Nisan 1965.

insanlara çevirme gücüne sahip olsa ve modern felsefeyi hayata geçirmeye kalkışsa, sonuç Berkeley asileri olurdu.

Bu “eylemciler,” modern felsefenin öylesine tam, gerçek, sadık ve feci ürünleridir ki, insanın üniversite yöneticilerine ve öğretim üyelerine “Arkadaş, bunu siz istediniz!” diyesi geliyor.

İnsanoğlu bu gibi entelektüel fizyon atığı radyasyonuna onlarca yıl maruz kaldıktan sonra zarar görmemiş olmayı bekleyemezdi: “Akıl şeyleri oldukları gibi bilme yeteneğinde değildir – realiteyi bilmek mümkün değildir – bir şeyden emin olmak imkânsızdır – bilgi sadece ihtimaldir – gerçek işe yaradığı bilinen şeydir – akıl bir batıl inançtır – mantık bir sosyal rahatlıktır – etik, keyfi bir mutlaka karşı sübjektif bir bağlılık konusudur.” Ve bunlar, kronik dehşet ruh hali içinde hiçbir şey bilmediklerini, fakat her şeyi yönetmek istediklerini haykıran buruşuk genç yaratıkları üretmiştir.

Eğer bu oyun yazarı bir film yazıyor olsa, bu filmi haklı olarak “Immanuel Kant’ın Oğlu Mario Savio” olarak adlandırtırdı.

Nadir (ve akademik olarak göz ardı edilen) istisnalarla, bugünün üniversitelerindeki her dershaneye, konuya ve beyne sızmış olan felsefi “ana çizgi,” epistemolojik agnostisizm, itiraf edilmiş irrasyonellik ve ahlâki sübjektivizmdir. Çağımız, Kant tarafından gerçekleştirilen uzun bir yıkım sürecinin altın çağına, yolun sonundaki hasılatı toplama aşamasına tanıklık ediyor.

Kant’ın akli realiteden ayırmasından beri, onun entelektüel torunları gayretle çatlağı genişletiyorlar. Akıl adına Pragmatizm, sadece içinde bulunulan anı düşünmeyi aydın bir yaşam perspektifi olarak, içerik göz ardı etmeyi bir epistemoloji kuralı olarak, menfaati bir ahlâk prensibi olarak ve kolektif sübjektivizmi metafiziğin alternatifi olarak yerleştirdi. Mantıksal Pozitivizm bunu daha da ileri götürdü ve bilginin dil oyunlarını içerdiğini ilan ederek, akıl adına düzenbaz avukatların köhne psiko-epistemolojisini bir bilimsel epistemoloji sistemi

konumuna çıkardı. Bunu ciddiye alan Linguistik Analiz ekolü, felsefenin görevinin evrensel prensipleri tanımlamak değil, konuştuklarında (aksi halde bilemeyecekleri) ne demek istediklerini söylemek olduğunu ilan etti; ki bu anlayış o zaman felsefi çevrelerinde yaygın kabul görüyordu. Bu, felsefenin kendi dayanaklarını yok eden ve onu bir balondan daha hafif bir şekilde sürüklenme kabiliyetine sahip hale getiren, realite ile herhangi bir bağlantısını ve insanoğlunun varoluş problemleri ile ilgisini koparan son darbeydi.

Bu gibi teorileri savunanlar istedikleri kadar dikkatle teori ve pratik arasındaki bilginin etrafında dolaşırlar, felsefeyi istedikleri kadar nazla bir salon veya dersane oyunu olarak görmeye çabalaşlar, genç insanların kendilerine *pratik* davranışlarda yol gösterecek *teorik* bilgiyi almak için üniversitelere gittiği gerçeği yerinde duruyordu. Felsefe öğrencileri, fikirlerinin realiteye uygulanması konusunu, “realitenin anlamsız bir terim olduğunu” ifade ederek veya felsefenin keyfi “kurgular” imal etme eğlencesinden başka hiçbir amacı olmadığını iddia ederek veya öğrencilere her teoriyi “sağduyu” ile (bu sağduyuyu çürütmek için sayısız saatler harcamışlardı) yumuşatmayı tavsiye ederek veya bu türden başka gerekçeler ileri sürerek göz ardı etmeye çalıştılar.

Bunun bir sonucu olarak, bir öğrenci 4-8 yıllık eğitiminin ardından, modern bir üniversiteden kafasında şöyle bir tortu ile çıkmaktaydı: varoluş balta girmemiş, bilinmeyen bir ormandır, korku ve şüphe insanın normal durumudur, kötümserlik olgunluğun işaretidir, iyiliğe inanmama gerçekçiliğin işaretidir ve hepsinden öte zekânın reddedilmesi bir zekânın işaretidir.

Akademik yorumcular teorilerinin pratik sonuçları konusunda herhangi bir yorum yaparlarsa ve yaptıklarında, onlar fikir birliği halinde, şüphe ve kötümserliğin, farklılıkları hoş görmeye, esnekliğe, sosyal “uyuma” ve uzlaşmaya yol açan, sosyal açıdan değerli vasıflar olduğunu iddia ederler. Bir tanesi

açıkça entelektüel kesinliğin diktatör bir zihniyetin işareti olduğunu ve kronik *şüphenin* (kesin olarak inanılan şeylerin, mutlakların olmayışı) barışçı, “demokrat” bir toplumun garantisi olduğunu iddia edecek kadar ileri gitti.

Hesapları yanlıştı.

Kant’ın dikotomisinin*, iki Kant’çı felsefe çizgisine yol açtığı söylenmektedir, bunların her ikisi de Kant’ın temel görüşlerini kabul etmiş, fakat zıt tarafları seçmiştir: bunlar, realiteyi reddederek akli seçenler ve akli reddederek realiteyi seçenlerdir. Birincisi, dünyayı ikincisine teslim etmiştir.

Kant’çı bahane bulucuların çabalarının ürününü – onların felsefeyi indirgediği safsatanın, ahlâkı kendine göre yorumlamanın, kısırlığın ve abesle iştigalin iflas etmiş artıklarını – top-layan *Varoluşçuluk* oldu.

Varoluşçuluk özde, modern felsefeyi işaret edip “İşte *akıl* budur, öyleyse canı cehennem!” demektedir.

Pragmatist-pozitivist-analizciler aklın düşmanları ise de, varoluşçular bunları aklın savunucuları olarak kabul etmiş, onları dünyaya rasyonellik örnekleri olarak göstermiş ve aklın yetersizliğini ilan ederek, aklın “başarısızlığına” karşı isyan ederek, realiteye, insan varoluşunun problemlerine, değerlere, harekete (sübjektif değerlere ve akılsız harekete) bir dönüş çağrısı yaparak, akli tamamen yok etmeye yönelmiştir. Onlar, realite adına, “içgüdülerin,” dürtülerin, hislerin (ve midelerin, kasların, böbreklerin, kalplerin ve kanın idrak edici güçlerinin) ahlâki üstünlüğünü ilan ettiler. Bu kafasız vücutların bir isyanıydı.

Mücadele bitmiş değildir. Bugünün üniversitelerinin felsefe bölümleri aslında analizciler ve varoluşçular arasındaki bir aile kavgasının muharebe alanıdır. Öğrenci ayaklanması eylemcileri bunların çocuklarıdır.

* Genellikle birbiriyle çelişkili kısımlar, kategoriler veya fikirler olmak üzere, ikiye bölünme. Demir, Ö. –Acar, M., Sosyal Bilimler Sözlüğü, Vadi yayınları, Ankara, 2002. (Çevirmen).

Eğer bu eylemciler “önce işi yapma ve sonra üzerinde düşünme” politikasını seçerlerse, onlara doğru hakkında sonuçlara bakarak karar verileceğini Pragmatizm öğretmemiş miydi? Eğer onlar “sistemli bir toplum siyasi teorisi oluşturamıyorlarsa veya böyle bir politikayı sürdüremiyorlarsa,” ancak sosyal amaçlarını fiziksel güç kullanımıyla elde etmeyi önerirken ahlâki haklılık çılgınlıkları atıyorlarsa, ahlâki önermelerin hiçbir idraki (cognitive) anlamı olmadığını ve sadece kişinin hislerini anlatmasının veya duygusal dışavurumlarının eşdeğeri olduğunu onlara Mantıksal Pozitivizm öğretmemiş miydi? Eğer onlar içinde bulundukları an dışında her şeye karşı tamamen kör iseler, başka hiçbir şeyin kesin olarak var olduğunun iddia edilemeyeceğini onlara Mantıksal Pozitivizm öğretmemiş miydi? Ve linguistik analizciler “Kedi yastıktadır” ifadesinde “yastığın” “kediye ait” bir durum anlamına gelmediğini, “yastıkta” ifadesinin “kedinin” ait olduğu cins de olmadığını, yine “kedi” ifadesinin “yastıktadır” ifadesine eşit olmadığını ispatlamaya meşgulken, öğrencilerin Berkeley kampusunu “Şimdi vur, sonra analiz edersin” yazılı levhalarla kasıp kavurmasında şaşacak bir şey var mıdır? (Bu slogan *Columbia University Forum*’da Profesör Petersen tarafından alıntılanmıştır.)

14 Haziranda CBS, *Berkeley Hikâyesi* adlı karışık, abuk sabuk, anlaşılmaz (ve bizzat bu sebeplerden dolayı otantik ve önemli) bir belgesel sundu. Her türlü çılgınlığın bir metodu vardır; ve modern felsefeden haberi olan herkes için bu belgesel, aklın akademik işkence odalarında maruz kaldığı kısımları yansıtan, onun görüntülerini eğip büken ve rasgele imajlarını yaratan bir dev aynası görüntüsü gibi idi.

Görüşülen ilk delikanlı “Wall Street Canın cehenneme” demek için hazırlanmış küstahça ve nefret dolu ses tonuyla “bizim kuşağımızın hiçbir ideolojisi yoktur” demişti. Bu ifadeler açıkça düşmanın Soyguncu Baron’lar olarak adlandırılan şey olmadığını, fakat *akıllı* olduğunu gösteriyordu. Hor görerek, eski kuşağın her şeyi çözmek için “hoş küçük bir hapi” oldu-

ğunu, fakat hapın işe yaramadığını ve yaşlıların sadece “kalplerini mahvettüklerini” söylemişti. “Biz haplara” inanmıyoruz” demişti.

Bir genç kız aceleyle ve savunmacı bir tarzda, sanki bir ak-siyom anlatıyormuş gibi “biz hiçbir mutlak kuralın olmadığını öğrendik” diyor ve anlaşılmaz bir tarzda içedönük olarak yaptığı jestler yardımıyla “biz kendi kurallarımızı kendimiz yaparız” demeye ve kendisi için doğru olanın diğerleri için doğru olmayabileceğini anlatmaya çalışıyordu.

Bir kız derslerini “laf, laf, laf, kâğıt, kâğıt, kâğıt” diye tanımı-lıyor. Sonra alçak sesle ve samimi bir çaresizlik tonuyla, bazen durduğunu ve kendisine şunu sorduğunu söylüyordu: “Burada ne yapıyorum? Hiçbir şey öğrenmiyorum.”

Geveze tarzda konuşan, hiçbir cümlesini tamamlamayan, söylediğinin de amacı olmayan, heyecanlı bir genç kız genel olarak toplumu eleştirerek, insanlar sosyal ürünler olduğundan, toplumun işini iyi yapmadığını söylemeye çalışıyordu. Bir cümlenin ortasında duruyor ve sıradan, alçak bir ses tonuyla “Ne tarzda olursam olayım, yine de bir ürün durumundayım” lafını sokuşturuyor ve sonra devam ediyordu. Bunu, tabiatın aşikâr bir gerçeğinden bahseden dikkatli bir çocuğun basit ciddiyetiyle yapıyordu. Bu bir rol değildi: zavallı küçük yaratık gerçekten de böyle demek istiyordu.

Sunduğu şeyi özetlerken yorumcu Harry Reasoner’ın yüzünde beliren şaşkınlık, basının öğrenci isyanını neden doğru şekilde ele alamadığının zarif bir göstergesiydi. Asilerin tutumunu anlatırken ne överek ne de suçlayarak, Amerika’nın en büyük üniversitelerinden birinin kampusunda başıboş dolaşan vahşiler gördüğüne inanamayan, biraz şaşkın, biraz çaresiz bir insanın ses tonuyla ve kuşkulu bir şekilde, “şimdi, acilen *şimdi* bu mesele çözülmelidir” diyordu.

Modern felsefenin ürünleri işte bunlardır. Bunlar, kendilerine öğretilen teorilerin mantıksal sonucunu görmemek için fazla zeki olan, ancak teorileri anlayıp onları reddedecek kadar

zeki olmayan veya bağımsız düşünemeyen öğrenci tipidirler.

Bu yüzden onlar, kendilerinin sistemin en uysal öğrencileri olduğunu fark etmeden, “Sisteme” karşı meydan okuma çığlıkları atmaktadırlar. Bunları, yaptıklarının statüko’ya karşı, statükonun en müşahhas örnekleriyle bir isyan olduğunun; entelektüel “Düzene” karşı, 1930’ların “liberallerinin” (altruizm klişeleri, “sömürülmüş halka” kendini adama, “yoksullukla savaş” gibi emniyetli şekilde *alışılmış* bir davaya kendini adama dahil) tüm aşınmış fikirlerini yutmuş olan robotlarıyla yapılan bir isyan olduğunun farkına varmadan yapmaktadırlar. Bayağı sözlerin yazılı olduğu pankartların dolatırıldığı bir isyan ne çok inandırıcı ne de şevk verici bir görüntüdür.

Herhangi bir harekette olduğu gibi, açıkça burada da bir güdüler karışımı söz konusudur: aradığını modern felsefede bulan, tartışmak için tartışmaya bayılan, hazır paradokslarla rakiplerini şaşırtan küçük entelektüel dolandırıcılar vardır – kendilerini kahraman olarak gören ve karşı çıkma uğruna karşı çıkan küçük rol kesenler vardır – yıkma uğruna yıkmaktan başka bir şey düşünmeyen, derin bir nefretle yönlendirilen nihilistler vardır – kendilerini alacak olan herhangi bir kalabalığa “ait olmak” isteyen ümitsiz muhtaçlar vardır – ve problem kokan her kalabalık hareketinin kenarında her zaman var olan sıradan holiganlar vardır. Hangi tür güdüler söz konusu olursa olsun, bütün hareketin üzerinde büyük harflerle *nevroz* yazılıdır; çünkü masum bir bilgi hatası yoluyla aklı reddetmek diye bir şey yoktur. Fakat modern felsefe teorileri ister sadece bir örtü, bir savunma mekanizması, bir nevrotik bahane işlevi görsün, ister nevrozun kısmen sebebi olsun, modern felsefenin bu öğrencilerin en iyilerini yok ettiği, en kötülerini beslediği gerçeği ortadadır.

Genç insanlar kapsamlı bir hayat görüşü, yani bir felsefe ararlar; anlam, amaç, idealler ararlar ve onların çoğu karşılarına ne çıkarsa onu alırlar. Çoğu insanın felsefi cevaplar araması ve hayatının geri kalan kısmı için iyi ve kötü kavramlarını şekillendirmesi onlu ve yirmili yıllarının başında olmaktadır. Bazıları bu

aşamaya asla ulaşamaz; bazıları aramayı asla bırakmaz; fakat çoğunluğu felsefeye sadece birkaç yıl açıktır. Bu sonuncular modern felsefenin masum değilse, daimi kurbanlarıdır.

Onlar bağımsız düşünürler değildir, entelektüel fikir kaynakları da değildir; onlar modern safsatalar bombardımanına cevap veremez veya karşı koyamazlar. Bu yüzden bazıları düşünmenin bir zaman israfı olduğuna inanarak bir veya iki anlaşılmaz dersten sonra pes eder ve yirmi beşine gelene kadar uyusuk siniklere veya aptallaşmış Babbitt'ler* haline gelirler.

Diğerleri duyduklarını kabul ederler; körü körüne ve *kelimesi kelimesine* kabul ederler; bugünün eylemcileri bunlardır. Ve şimdi kendilerini hangi karmaşık güdüler yönlendirirse yönlendirsin, her modern felsefe öğreticisi (öğrencilerin saçma küçük çirkinliklere dönüşmesinin, en iyi felsefe öğreticilerinin, çarpık ve tehlikeli şekilde fikirler aramasının bir sonucu olduğunu hâlâ fark edebilecek durumdaysa) bunların varlığı önünde korkudan sinecektir.

Şimdi modern üniversitelerdeki daha iyi akıllara, gerçekten öğrenmeye istekli olan ortalamanın üstündeki zekâyâ sahip öğrencilere ne olmaktadır? Onların karşılaştıkları ve tahammül etmek zorunda oldukları şey uzun, yavaş bir psiko-epistemolojik işkence sürecidir.

Doğrudan veya dolaylı olarak, felsefenin etkisi, beşeri bilimlerde olduğu kadar fiziksel bilimlerdeki bütün bölümler için de, öğretme faaliyetinin epistemolojik standartlarını ve metotlarını ortaya koyar. Bugünkü sonuç, mantığın, iletişimin, gösterimin, ispatın, kanıtın dersten derse, öğretmenden öğretmene değişen kriterlerini şekillendiren bir subjektif kaprisler kaosudur. Ben bir bakış açısı veya içerik farkından bahsetmiyorum, fakat *temel epistemolojik prensiplerin* olmayışından ve sonuçta ortaya çıkan bir öğrencinin aklının ih-

* Sinclair Lewis'in Babbitt (1922) adlı romanında geçen ve egemen orta sınıf karakterlerine düşünmeksizin itaat eden George F. Babbitt adlı işadamları veya profesyonel karakter (Çevirmen).

tiyaç duyduğu çalışma metodundaki farktan bahsediyorum. Sanki her bir ders, her biri kişinin sadece o dilde *düşünmesini* gerektiren başka bir dille anlatılıyor, bu dillerin hiçbirinin bir sözlüğü de bulunmuyor. Sonuç – kişinin razı olmaya çalıştığı ölçüde – entelektüel çözülmedir.

Buna, bilginin nasıl entegre edileceğine dair herhangi bir soru reddedilirken, aşağılanırken ve caydırılırken, bir derste öğretilen materyalin diğeriyle çelişecek şekilde, her bir konunun havada asılı kalacak ve bağlamsız olarak kabul edilmesine yol açacak şekilde “sistem-kurmaya,” yani bilgiyi entegre etmeye karşı çıkmayı ekleyin.

Buna, keyfi, anlamsız, rasgele müfredat yığını, herhangi bir hiyerarşik bilgi yapısının olmayışını, herhangi bir düzen, süreklilik veya gerekçe bulunmayışını; ilgisiz ve gereksiz ayrıntıları, derslerin ve hedefi olmayan araştırmaların karmaşıklığını; her şeyde bulunan anlamsızlığı; küstahça itiraf edilmiş akıl dışılığı; ve bunun sonucu olarak öğrenmeden ziyade ezberlemeyi, anlamadan ziyade ezbere söylemeyi, kişinin bir sonraki sınavı geçmeye yetecek miktarda aklında tuttuğu tanımsız bir jargon kakafonisini ekleyin.

Buna, soruları cevaplamayı reddeden profesörleri; boş vererek veya alaya alarak cevap veren profesörleri; derslerini, “olayları birlikte düşünmek için buradayız” fikriyle bir geyik muhabbetine çeviren profesörleri; *ders veren*, fakat bunu “dogmatizm-karşıtlığı” adına yapan, hiçbir duruşu olmayan, hiçbir görüş ifade etmeyen ve öğrencileri hiçbir çözüme götürmeksiz bir çelişkiler labirentinin ortasında bırakan profesörleri; bir duruşu *olan* ve öğrencileri fikir beyan etmeye davet eden, sonra aykırı olanları düşük notlarla cezalandıran (bilhassa siyaset derslerinde) profesörleri ekleyin.

Buna, çoğu üniversite yönetiminin ahlâki ödleliğini, sürekli ahlâki tarafsızlık, her şey üzerinde uzlaşma, her çatışmadan ne pahasına olursa olsun kaçınma politikasını ve öğrencilerin en kötü derslane adaletsizliğinin düzeltilmeden kalacağını far-

kında olduğunu, hiçbir itirazın söz konusu olmadığını ve hiçbir yerde adalet olmadığını bilmelerini ekleyin.

Evet, tabi ki istisnalar vardır; üniversite personeli arasında üstün eğitimciler, parlak zekâlar ve rasyonel insanlar *vardır*, fakat bunlar şiddetli akıl dışılık ana ekseninde kaybolmuşlardır ve çoğu kez acı, uzun süredir bastırılan içerlemenin ümitsiz kötümserliği tarafından yenilgiye uğratılmaktadır.

Ve dahası: çoğu profesör ve yönetici, kolektif performansları ile karşılaştırıldıklarında, bireyler olarak çok daha üstün ve rasyoneldirler. Çoğu, bugünün eğitim dünyasındaki olumsuzlukların farkındadırlar ve samimi ortamlarda bundan şikayet etmektedirler. Fakat bunların her biri problemin büyüklüğü karşısında kendilerini bireysel olarak güçsüz hissetmektedirler. Bu yüzden suçu “Sistem” olarak adlandırdıkları isimsiz, cisimsel olmayan, neredeyse mislik bir güce atfederler; pek çoğu bunu *siyasi* bir sistem olarak, özellikle de *kapitalizm* olarak algırlar. İnsanların büyük ölçekteki problemlerle başa çıkmasını sağlayan sadece bir disiplin bulunduğunun farkında değillerdir. Bu disiplin, beşeri faaliyetlerini entegre etme ve birleştirme gücüne sahip olan *felsefe*'dir. Ancak, insanlar felsefeyi, çalışmalarını entegre etmek için değil, parçalama ve yok etmek için kullanmaktadırlar.

Tüm bunlar en iyi öğrencileri nasıl etkiler? Çoğu öğrenci üniversite yıllarına, dişleri kenetlenmiş halde, bir hapis cezası çeker gibi katlanır. Bu süreçte aldıkları psikolojik yaraların haddi hesabı yoktur. Fakat işkencenin esasının akıllarına yönelik olduğunu belli belirsiz hissederek, düşünme kapasitelerini korumak için ellerinden geldiğince mücadele ederler. Ve okullarına karşı düşünceleri, bir tükenme ve şiddetli bir can sıkıntısıyla karışık güvensizlikten içerlemeye, küçümsemeye, nefrete kadar değişir.

Bu hisler, entelektüelliğin tavanından tabanına, tüm öğrenci topluluğu piramidi boyunca çeşitli boyutlarda ve farklı bilinç

derecelerinde paylaşılır. Bir avuç Berkeley isyancısının, başlangıçta neye karıştıklarını fark edemeyen, fark edince de isyanı terk eden binlerce öğrenciyi cezbetmesinin sebebi *budur*. Bu öğrencileri yönlendiren, tam olarak neye karşı olduklarını bilmeden, bir protesto ihtiyacı içinde, bir şekilde üniversitede etkili olma yönündeki amaçsız bir arzu ile birlikte çaresiz, tutarsız bir içerlemedir.

New York'un en iyi üniversitelerinden birinde, asilere ideolojik olarak karşı olan küçük bir grup öğrenciye, eğer isyan kendi üniversitelerinde olsa, üniversite yönetimi tarafında mücadele edip etmeyeceklerini sordum. Hepsi solgun, akıllı, acı bir gülümsemeyle kabul etmeme anlamında başlarını salladılar.

Eski kuşağın felsefi yetersizliği, yetişkin otoritelerin (Berkeley yönetiminden, sosyal yorumculara, basına, Vali Brown'a kadar) niçin Berkeley isyanına karşı sıkı bir duruş alamadıklarının ve hiçbir rasyonel cevap veremediklerinin sebebidir. Modern felsefenin dayandığı fikirleri sağlayan mantık asilerin tarafında idi. Asilere cevap vermek, temel fikirlere kadar giden *tüm*den bir felsefi yeniden değerlendirme gerektiriyordu ki, bu yetişkinlerin hiçbiri buna kalkışmaya cüret edemezdi.

Böylece, bir üniversite kampusunda kaba kuvvet, kabada-yı taktikler ve militan derecede aşikâr irrasyonellik manzarası gerçekleşiyordu ve belirsiz, kuşkulu, özür dileme tavrında tavizlerle, bayat genellemelerle, akademik kanun ve düzenin sözde savunucularının kaçamakçı klişeleri ile karşılaşıyordu.

Medeni bir toplumda, bir öğrencinin, bırakın kitle hareketlerine yönelmesini ve bir üniversite kampusunda fiziksel şiddet kullanmasını, aklı reddettiğini ve akılçılık sınırları dışında hareket etmeyi savunduğunu söylemesi bile derhal uzaklaştırma için yeterli gerekçe olarak alınacaktır. Fakat modern üniversiteler kitle hareketlerine karşı çıkma ahlâki haklılığını uzun zaman önce kaybetmişti ve bu yüzden fiziksel şiddete karşı çıkmaya da gücü yoktur.

Öğrenci isyanı, insanların akli terk ettiklerinde, tek alternatif ve kaçınılmaz sonuç olarak fiziksel kuvvete kapı araladıklarını gerçeğinin zarif bir gösterimidir.

İsyan aynı zamanda, kötümserlik ve kronik şüphenin sosyal uyum getireceğini iddia eden entelektüellerin argümanının en açık çürütülmesidir.

İnsanlar erdemlerini yaklaşıkcılığa indirgediklerinde, kötülük bir mutlak gücünü kazanır, erdemliler verimsiz bir amaca sadakatten vazgeçtiklerinde bu amacı alçaklar sahiplenir; ve ortada korkudan sinen, uzlaşmaya çalışan, vatan haini iyi ile kendince haklı olarak uzlaşmayan kötünün oluşturduğu çirkin manzara kalır. (*Atlas Vazgeşti.*)

Bu isyandan fayda elde etme konumunda olan kimdir? Bu sorunun cevabı isyanın amaçlarında ve lider kadrosunda yatmaktadır.

Üniversite asilerinin sıradanları en azından kısmen kurbanlar iseler, liderler için bunun geçerli olduğu söylenemez. Onların liderleri kimdir? Üzerine atılmak ve fırsat olduğunda sonunu hızlandırmak ümidiyle, kapitalizmin kalıntıları üzerinde akbabalar gibi dönen devletçi-kolektivist bir grup veya tüm gruplar. Onların en küçük amacı “sıkıntı yaratmak,” zayıflatmak, kafa karışıklığı sağlamak, moral bozmak ve yıkmaktır. Nihai amaçları ise ele geçirmektir.

Bu gibi liderler için, üniversite asileri sadece, kampuslarda kavga ederek, hapse girerek, kariyerlerini ve geleceklerini kaybederek, eğer liderlikleri başarılı olursa caddelerde kavga ederek ve “mutlak-olmayan” hayatlarını kaybederek, güç mücadelesini veren caniler arasında en kanlı olanının mutlak diktatörlüğüne zemin hazırlayarak kendilerini kafasızca tehlikeye atan fedailerdir. İçinde bulundukları “şimdinin” ötesine bakmayı reddeden genç aptallar, kimin uzun vadeli amaçlarına hizmet ettiklerini hiçbir şekilde bilemeyecekler.

Diğerleri yanında komünistler de olaya dahildir; fakat diğerleri gibi, onlar da öğrenci isyanının sebebi değil sadece yönlendiricileridir. Bu durum onların, kazandıkları zaman sadece karşılarındakinin hatası nedeniyle kazandıkları gerçeğine bir örnektir; tıpkı parçalanan bir vücudun yaraları üzerinde beslenen mikroplar gibi. Amerika'yı mahveden şartları onlar yaratmadılar – canından bezgin, amaçsız, nevrozlu delikanlı sürüsünü onlar yaratmadılar – fakat onlar muhaliflerinin görmeye ısrar ettiği yaralar yoluyla nasıl saldıracaklarını *biliyorlar*. Onlar profesyonel ideologlardır ve onlar için entelektüel boşluğun içini doldurmak ve korkudan sinmiş “anti-ideoloji” savunucularını kendi çelişkileriyle boğmak zor değildir.

Çok çeşitli bir solcu liderlik kadrosu olması bakımından, öğrenci isyanı bir deneme balonudur, bir tür kültürel ateş ölçmedir. Yaptıklarının ne kadar yanlarına kâr kalacağını ve ne tip muhalefetle karşılaşacaklarını belirlemeleri için bir testtir.

Geri kalanlarımız için bu, eğer mevcut kültürel eğilim itiraz görmeden devam ederse tüm ülkeye ne olacağını akademik mikro-evrendeki minyatür bir ön gösterimidir.

Genel olarak ülkenin durumu üniversitelerinin bir aynasıdır. Modern felsefenin pratik sonucu, ahlâki nihilizmiyle, sadece içinde bulunulan anla ilgili pragmatizmiyle, anti-ideoloji ideolojisiyle ve “Konsensüs ile Hükümet” fikrine utanç verici sarılmasıyla bugünün karma ekonomisidir.

Baskı grupları ile yönetim çete yönetiminin sadece başlangıcıdır, sosyal hazırlığıdır. Bir ülke ahlâk prensiplerinin, bireysel hakların, nesnelliğin, adaletin ve aklın yok edilmesini kabul ettiğinde ve yasallaşmış kaba kuvvet yönetimine boyun eğdiğinde, “yasallaşmış” kavramının ortadan kalkması çok zaman almaz. Buna kim direnç gösterir ve ne adına direnç gösterir?

Ahlâk yerine sayılar konduğunda ve hiçbir birey hiçbir hak iddia edemediğinde, ancak bir çete ne isterse onu yapabildiğinde, iktidarda olanlardan istenen tek politika *uzlaşma* oldu-

ğunda ve içinde bulunulan anın “istikrarının” (barışın) ne pahasına olursa olsun korunması iktidardakilerin tek amacı olduğunda, kazanan mutlaka en adaletsiz ve akıldışı taleplerde bulunandır; sistem böyle yapmaya açık bir davet sunmaktadır. Eğer dünyada hiçbir komünist veya başka canı olmasaydı bile, böyle bir sistem onları yaratırdı.

Bir görevli uzlaşma politikasını ne kadar benimsiyorsa, bir şeye karşı o kadar az direnç gösterecektir: pes etmek acil bir durumda onun “içgüdüsel” reaksiyonudur, onun temel davranış prensibidir ve bu durum onu kolay bir hedef haline getirmektedir.

Bu bağlamda, öğrencilerin ilk savaş alanı olarak Berkeley’i ve ilk hedef olarak bir “liberal” ve ünlü bir arabulucu ve hakem vasıflarına *rağmen* Rektör Kerr’i seçmesine hayret eden yorumcular aptalca sığılığın zirvesine ulaşmışlardır. *The New York Times*’daki bir başyazı (11 Mart 1965) “tuhaftır, en toy öğrenci sözcülerinden birisi ... Bay Kerr’i liberal yönetici olarak tasvir etmeye çalışmıştır” demişti. “Bay Kerr’in, akademik özgürlüğü ve öğrenci haklarını Kaliforniya’da egemen olan sağ kanat baskısı karşısında destekleme yönündeki uzun ve cesur mücadelesi ışığında tabi ki bu saçmaydı.” Diğer yorumcular Bay Kerr’i Mütevelli Heyetindeki “muhafazakârlar” ve öğretim üyesi “liberaller” arasındaki çatışma baskısı arasında kalan masum bir kurban olarak tasvir etmiştir. Fakat aslında ve mantiken, orta yol daha başka hiçbir nihai hedefe varmaz; ve asilerin ilk hedef olarak Clark Kerr’i *vasıflarına rağmen* değil, *vasıflarından dolayı* seçtikleri açıktır.

Şimdi, eğer Berkeley isyan tekniğinin ulusal çapta tekrarlanması durumunda ne olacağını düşünün. Savunucularının fanatik inancının aksine, uzlaşma hiç kimseyi tatmin etmez, fakat herkeste *hoşnutsuzluk yaratır*, genel bir memnuniyete değil içerlemeye yol açar; herkesin her şeyi olmaya çalışanlar sonunda hiç kimsenin hiçbir şeyi olmazlar. Ve dahası: adil olmayan bir talebin kısmi zaferi talepte bulunanı daha fazlası için

teşvik eder; adil bir talebin yenilgisi, kurbanın şevkini kırar ve onu felç eder. Eğer kararlı, disiplinli bir devletçiler çetesi, karma bir ekonominin kalıntılarına (ülkenin itiraf edilmemiş bir hatayla kabul etmiş olduğu) cesurca ve açıkça kolektivist prensipleri savunarak saldırsa, hangi dirençle karşılaşılır? Cesareti ve ahlâkını kaybetmiş, canından bezmiş çoğunluk herhangi bir kamusal olaya uyuşuk şekilde kayıtsız kalacaktır. Ve pek çok kişi, başlangıçta çaresiz, tutarsız bir içerlemeyle, neye karşı olduğunu tam olarak bilmeden bir protesto ihtiyacı ile, *statükonun* boğucu ümitsizliğine bir şekilde karşı çıkma kör arzu-su ile çeteyi destekleyecektir.

Johnson'ın "konsensüsü" adına savaşmak için kim ahlâki heyecan hisseder? Rusya'da Kerensky hükümetinin – Almanya'da Weimar Cumhuriyetinin – Çin'de Nasyonalist hükümetin amaçsız basmakalıp lafları için kim mücadele vermiştir?

Fakat bir ülke ne kadar ahlâkını ve felsefe silâhını kaybederse kaybetsin, bir yarı özgürlük devletinden tam palazlanmış bir diktatörlüğe teslim olmaya itilmeden önce, bir psikolojik kırılma noktasına ulaşmak zorundadır. Ve, her kim idiyeler, öğrenci isyanı liderlerinin asıl ideolojik amacı *buydu; ülkeyi, siyasi anlaşmazlıkları çözmenin bir yolu olarak kaba kuvveti kabul etmeye hazırlamak*.

Berkeley asilerinin oluşturmaya çalıştıkları ideolojik emsallere dikkat edin: bu emsallerin hepsi hakların ortadan kaldırılması ve kuvvet taraftarlığı ile ilgiliydi. Bu fikirler tanıtıldı, ancak anlamları büyük ölçüde göz ardı edildi ve cevaplanmadan bırakıldı.

1. Ana konu, ülkeye *toplu sivil itaatsizliği*, siyasi hareketin doğru ve geçerli bir formu olarak kabul ettirmeye çalışmaktı. Bu girişim sivil haklar hareketiyle bağlantılı olarak mütemediyen yapıldı. Fakat orada konu Siyahların yasalarla ilgili adaletsizlik kurbanları *olduğu* gerçeği ile karıştırıldı; ve böylece yasayı çiğneme net bir şekilde açık olmadı. Ülke bunu kanuna bir sal-

dını olarak değil, bir adalet mücadelesi olarak algıladı.

Sivil itaatsizlik bir bireyin bir konuyu mahkemeye bir test davası olarak getirmek istediği bazı durumlarda haklı görülebilir. Böyle bir hareket yasallığa saygı duymayı ve bireyin adaletsiz olduğunu ispatlamaya çalıştığı belli bir kanuna protesto-yu içerir. Aynı durum, söz konusu riskler kendilerine ait olduğunda ve olursa, bir bireyler grubu için de geçerlidir.

Fakat, gösteriler ister iyi, ister kötü olsun, medeni bir toplumda diğer kişilerin haklarının ihlâl edilmesini ilgilendiren toplu sivil itaatsizliğin hiçbir haklı yönü yoktur. Amaç aracı haklı *kalmaz*. Başkalarının haklarının ihlâli ile hiç kimse-nin kendi hakkını sağlamasına izin verilemez. Toplu itaatsizlik haklar kavramına bir saldırıdır: başlı başına kalabalığın yasallığa meydan okumasıdır.

Bir diğer kişinin mülkiyetinin zorla işgali veya halka açık bir caddenin engellenmesi hakların öylesine arsız bir ihlâlidir ki, herhangi bir şekilde onu meşru gösterme girişimi ahlâkı ortadan kaldırma haline dönüşmektedir. Bir kişi kendisiyle aynı fikirde olmayan bir kişinin evinde veya bürosunda bir “oturma eylemi” yapmak için hiçbir hakka sahip değildir ve bir çeteye katılmak da bir kişiye böyle bir hakkı vermez. Haklar bir sayı meselesi değildir ve kanunen veya ahlâken bireylere yasak, ancak kalabalığa serbest olan davranışlar diye bir şey olamaz.

Bir bireye karşı bir kalabalığın tek gücü daha büyük olan kas gücüdür, yani düz, kaba, fiziksel kuvvettir. Sosyal problemleri fiziksel kuvvet yoluyla çözmeye kalkışmayı önlemek medeni bir toplumun kuruluş amacıdır. Toplu sivil itaatsizlik savunucuları amaçlarının gözdağı vermek olduğunu itiraf etmektedirler. Gözdağı vermeyi (bazı insanlara veya gruplara diğerleri tarafından *fiziksel olarak* gözdağı verilmesini) anlaşmazlıkları çözmenin bir yolu olarak hoş gören bir toplum, bir sosyal sistem olarak varolma hakkını ahlâken kaybeder ve bu toplumun çöküşü uzun sürmez.

Siyasi olarak, toplu sivil itaatsizlik, ancak ülkenin siyasi kurumlarından tamamen kopma anlamına gelen bir iç savaş başlangıcında uygundur. Ve bugünün entelektüel kaosunun ve şartları göz ardı etmenin derecesi en iyi şekilde, Berkeley isyanına itiraz ettiğini, fakat sivil itaatsizliğe geçerli bir Amerikan geleneği olarak saygı duyduğunu bildiren bir “muhafazakâr” olan bir Kaliforniya görevlisince sergilenmektedir. “Boston Çay Partisini unutmayın” diyordu, onu unutarak.

Eğer sivil itaatsizliğin anlamı sivil haklar hareketinde bir ölçüde gizliyse – ve bu yüzden ülkenin tutumu belirsiz kalırsa – bir üniversite kampusunda bir oturma eylemi yapıldığında bu anlam küstahça aşikâr hale gelir. Eğer üniversiteler – aklın, bilginin, bilgeliğin ve uygarlığın kaleleri – kaba kuvvet yönetimine teslim edilebilirse, ülkenin geri kalanının işi tamamdır.

2. Güç kullanımının kabul edilmesini kolaylaştırmak için, Berkeley asileri, *güç* ve *şiddet* arasında özel bir fark ortaya koymaya çalıştılar: onlar açık bir şekilde, gücün doğru bir sosyal hareket şekli olduğunu, fakat şiddetin olmadığını iddia ettiler. Onların bu terimleri tanımlamaları şöyleydi: *kelimenin sözlük anlamıyla* fiziksel temas yoluyla baskı “şiddettir” ve kınanmalıdır; diğer herhangi bir şekilde hakların ihlali sadece “güç kullanımıdır” ve rakiplerle mücadele etmenin meşru, barışçı bir yoludur.

Örneğin bir asi, yönetim binasını işgal ederse, bu “güç kullanımıdır”; eğer polisler bunları sürükleyerek çıkarırsa bu “şiddettir.” Eğer Savio, hiçbir şekilde kullanım izni olmayan bir mikrofona el koyarsa bu “güç kullanımıdır”; eğer bir polis memuru onu sürükleyerek mikrofondan uzaklaştırırsa bu “şiddettir.”

Bir sosyal davranış kuralı olarak bu farkın sonuçlarını düşünün: eğer bir akşam evinize gelerseniz, bir yabancıнын evinizi işgal ettiğini görür ve onu dışarı atarsanız, o sadece barışçı bir “kuvvet kullanımı” davranışında bulunmuştur, fakat siz “şid-

detten” suçlusunuz ve cezalandırılacak olan *sizsiniz*.

Bu saçmalığın teorik amacı bir ahlâki ters çevirme işlemidir: kuvvet kullanımının *başlatılmasını* ahlâki yapmak, güce karşı direnmeyi *ahlâksız* hale getirmek ve böylece *kendini savunma hakkını* ortadan kaldırmak. Hemen görülen pratik amaç, güç kullanan ve suçu kurbanların üzerine atan en aşağılık türden siyasi tipin, yani provokatörlerin faaliyetlerini destekleyecektir.

3. Bu sahte ayrımı haklı göstermek için, Berkeley asileri meşru bir ayrımı, *fikirler* ve *eylemler* arasındaki ayrımı ortadan kaldırmaya çalıştılar. Asiler ifade özgürlüğünün eylem özgürlüğü anlamına geldiğini ve ikisi arasında hiçbir açık sınır çizgisi çekilemeyeceğini iddia ettiler.

Örneğin şunu iddia ediyorlardı: eğer herhangi bir siyasi bakiş açısını savunma hakkına sahipsek, kampusta kanunen yasaklananlar dahil herhangi bir kampus dışı aktivite organize etme hakkına da sahibiz. Profesör Petersen’in ifade ettiği gibi onlar üniversiteyi, “toplumun geri kalanına yasadışı saldırılar yapacakları bir sığınak olarak kullanma hakkını” istiyorlardı.

Bir fikir alışverişi ile bir kavga arasındaki fark aşikârdır. İfade özgürlüğü ve eylem özgürlüğü arasındaki fark fiziksel kuvvet başlatılmasının yasaklanması olarak ortaya konmuştur. Böyle bir problem ancak bu yasak ortadan kaldırıldığında meydana gelebilir; fakat bu yasak ortadan kaldırıldığında herhangi bir tür siyasi özgürlük var olmaya devam edemez.

Yüzeysel olarak bakıldığında, asilerin “toptancı yaklaşımı” anarşist karakterli bir özgürlüğün uzantısı gibi görünebilir; fakat gerçekte, mantıken bu yaklaşım tam ters anlamı, yani “özgür ifade” adına isyana katılan düşünmeyen gençler hakkındaki acı bir komediye ortaya koymaktadır. Eğer fikir ifade etme özgürlüğü suç işleme özgürlüğü ile eşit tutulursa, bu şartlar altında hiçbir organize toplumun var olamayacağını, böylece fikir ifade etmenin sınırlanacağını ve tıpkı bazı suç davranışları-

nın yasaklanması gibi, bazı fikirlerin de yasaklanmak zorunda kalınacağını görmek çok uzun süre almayacaktır. Böylece saf kişiler özgür ifade hakkının tanımlanamaz ve “uygulanamaz” olduğunu kabul etme noktasına getirileceklerdir.

4. Böyle bir dürtünün işareti, asilerin kampusta sınırsız ifade özgürlüğü talepleri ve sonrasında ortaya çıkan “Çirkin Dil Hareketi” ile verilmiştir.

Başka bir kişinin mülkiyeti üzerinde sınırsız ifade (veya hareket) özgürlüğü diye bir şey olamaz. Berkeley’deki Üniversite’nin eyalete ait olduğu gerçeği konuyu sadece daha karmaşık hale getirir, fakat değiştirmez. Bir eyalet üniversitesinin sahipleri o eyaletin seçmenleri ve vergi mükellefleridir. Seçilmiş bir görevli tarafından (doğrudan veya dolaylı olarak) atanan Üniversite Yönetimi teorik olarak sahiplerin temsilcisidir ve Üniversite Yönetimi eyalet üniversiteleri var olduğu müddetçe bu şekilde davranmalıdır. (Var olup olmamaları *gerektiği* başka bir konudur.)

Bir kişiden fazlasını ilgilendiren herhangi bir teşebbüs veya kuruluştaki, uygun davranış kural ve şartlarını koyanlar sahip ya da sahiplerdir; diğer katılımcılar aynı fikirde değillerse, başka yerlere gitmeye ve başka şartlar aramaya özgürdürler. Bazı katılımcıların, diğerleri pahasına, kaprise dayalı olarak hareket etme hakkı diye bir şey olamaz.

Bir üniversiteye devam eden öğrenciler, yarı terbiyeli bir meyhane sahibinin, duyduğunda söyleyeni sokağa atacağı türden rezillikleri duymaya maruz kalmamayı bekleme hakkına sahiptirler. Ne tür bir dil kullanılabileceğini belirleme hakkı bir meyhane sahibinin ne kadar hakkı ise, bir üniversite yönetiminin de o kadar hakkıdır.

Tüm devletçilerin tekniği gibi tüm asilerin tekniği de özgür bir toplumun prensiplerinden faydalanarak bu prensipleri sözde “uygulanamazlıklarının” ispatlamak ile zayıflatmaktı, örneğimizde bu, özgür ifade hakkının “uygulanamazlığı” idi. Fakat

asında onlar amaçladıklarından çok farklı şeyi bir ispatladılar; *mülkiyet hakları olmaksızın hiçbir hakkın kullanılamayacağını*.

Belli bir sosyal durumda, bireysel hakların kapsamı ve uygulanmasının tanımlanması ancak mülkiyet hakları esasına göre olur. Mülkiyet hakları olmaksızın, çarpışan görüşler, çıkarlar, talepler, arzular ve kaptisler kaosundan kaçınmanın veya onu çözmenin hiçbir yolu yoktur.

Berkeley yönetimi için, mülkiyet haklarına başvurma dışında, asilere cevap vermenin hiçbir yolu yoktu. Hem modern “liberallerin” ve hem de “muhafazakârların” bunu niçin yapmadığı açıktır. Asilerin ortaya koyduğu ve hasılatını topladığı, özgür bir toplumun çelişkileri değil, karma bir ekonominin çelişkileridir.

Bir eyalet üniversitesi yönetimi tarafından hangi ideolojik politikanın benimsenmesi gerektiği sorusuna gelince, bu hiçbir cevabı olmayan bir sorudur. “Kamu mülkiyeti” kavramında yer alan pek çok çelişki için, bilhassa da mülkiyet, fikirlerin yayılması ile doğrudan ilgili olduğunda, hiçbir çözüm yoktur. Asilerin ilk mücadele alanı olarak bir eyalet üniversitesini seçmelerinin bir sebebi de budur.

Bir eyalet üniversitesinin ne olursa olsun herhangi bir siyasi görüşü, örneğin komünizmi, öğretmeyi veya savunmayı yasaklamaya hakkı olmadığı iddiası haklı bir dava konusu olabilir, çünkü üniversitenin vergisini ödeyen sahiplerinden bazıları komünist olabilir. Bir eyalet üniversitesinin mülkiyete, özgürlüğe ve vergi mükelleflerinin çoğunluğunun hayatına doğrudan bir tehdit olan herhangi bir siyasi görüşü (komünizm gibi) öğretme ve savunma izin verme hakkı olduğu iddiası da aynı derecede haklı bir dava konusu olabilir. Fikirler alanında çoğunluk yönetimi kuralı uygulanamaz; bir bireyin inançları çoğunluk oyuna tabi tutulamaz; fakat ne bir birey, ne bir azınlık ve ne de bir çoğunluk kendi düşmanlarını desteklemeye zorlanabilir.

Bir tarafta, bir hükümet kurumu herhangi bir fikri yasakla-

ma hakkına sahip değildir. Diğer tarafta ise bir hükümet kuruluşu (Vietkong için para toplayanlar gibi) ülkenin düşmanlarını barındırma, onlara yardım etme ve finanse etme hakkına sahip değildir.

Bu çelişkilerin kaynağı bireysel haklar prensibi değil, bireysel hakların “kamu mülkiyeti” kolektivist müessesesi ile ihlâl edilmesidir.

Ancak bu konu ile kampuslarda değil, anayasa hukuku alanında mücadele edilmelidir. Öğrenciler olarak asiler, bir eyalet üniversitesinde bir özel üniversiteden daha fazla hakka sahip değildirler. Vergi mükellefleri olarak onlar, ilgili diğer milyonlarca Kaliforniyalı vergi mükellefinden daha fazla hakka sahip değillerdir. Eğer onlar Mütevelli Heyeti politikalarına itiraz ediyorsa, bir sonraki seçim sandıklarından başka bir çareleri yoktur, tabi yeterli sayıda seçmeni ikna edebilirlerse. Bu çok düşük bir ihtimaldir ve herhangi bir tip “kamu mülkiyetine” *karşı* iyi bir argümandır. Fakat bu fiziksel kuvvetle çözülecek bir konu değildir.

Burada önemli olan şey, (yumuşak şekilde ifade edilecek olursa, özel mülkiyet savunucuları *olmayan*) asilerin kamu mülkiyeti kavramında yer alan tipteki çoğunluk yönetimine uymayı reddetmiş oldukları gerçeğidir. Üniversitelerin mali, sanayi ve askeri sistemin hizmetçisi olduğundan şikayet ettiklerinde, onların karşı çıktıkları şey *buydu*. Ortadan kaldırmaya çalıştıkları, bu özel grup vergi mükelleflerinin haklarıdır (eyalet üniversitelerinin yönetiminde bir ses sahibi olma hakkıdır).

Eğer kamu sahipliği savunucularının, mülkiyeti çoğunluk yönetimi ile “demokratik şekilde” değil de diktatörlük şeklinde kontrol etme peşinde oldukları gerçeğine kanıt istenirse bu çok zarif bir kanıttır.

5. Bu nihai amaç için ideolojik şartlamanın bir parçası olarak, asiler, geçmişteki uzun yıllar boyunca tüm devletçi-kolek-

tivistler tarafından yoğun şekilde ilgilenilen bir konuda, özel faaliyet ve hükümet faaliyeti arasındaki farkı ortadan kaldırma konusunda yeni bir versiyon getirmeye çalışırlar.

Buna, daima, anayasa ile hükümete yasaklanmış olan spesifik ihlalleri özel vatandaşlara atfeden “toptancı bir yaklaşım” yoluyla yaklaşıldı. Bu şekilde bireysel haklar yok edilirken hükümet üzerindeki her türlü sınırlama kaldırılıyordu. Bu tekniğin en sık görülen örneği özel vatandaşların (sadece bir hükümet için geçerli olabilecek bir kavram olan) “sansür” uygulaması nedeniyle suçlanması ve böylece onların hemfikir olma haklarının ellerinden alınması olayıdır.³

Asilerin sunduğu yeni versiyon, onların sözde “aynı suçtan ikinci defa yargılanmaya” karşı olan protestoları idi. Bu şöyle oluyordu: eğer öğrenciler yasadışı davranışlarda bulunurlarsa, mahkemelerce cezalandırılacaklardır ve bu nedenle aynı suçtan dolayı üniversite yönetimi tarafından cezalandırılmamalıdır.

“Aynı suçtan ikinci kez yargılama” sadece hükümet için ve hükümetin sadece bir branşı için, yani yargı için, yargının da sadece belli bir yargılama faaliyeti için geçerli bir kavramdır: aynı kişinin aynı ihlâlden dolayı iki defa yargılanamayacağı anlamına gelmektedir.

Ferdi bir düşünce ve davranışı (ya da buradaki haliyle bir hükümet görevlisinin hüküm ve davranışını) bir mahkeme yargılaması ile eş değer tutmak saçma olmaktan da beterdir. Ahlâki düşünce ve ahlâki davranış hakkını yok etme yönünde çirkin bir girişimdir. Bu, kanunu ihlâl edene, hiçbir *medeni* yaptırımın olmamasını talep etmektir.

Eğer böyle bir fikir kabul edilirse, bireyler ne diğerlerinin davranışlarını değerlendirme hakkına ve ne de değerlendirmelerine göre davranma hakkına sahip olabileceklerdir. Belli bir kişinin masum veya suçlu olduğuna bir mahkemenin karar vermesine kadar beklemek zorunda kalacaklardır; ve hatta

³ Ekteki “İnsan Hakları” adlı makaleme bakınız.

o kişi suçlu ilan edildikten sonra bile o kişiye karşı tutumlarını değiştirme hakkına sahip olmayacaklar; onu cezalandırma görevini tamamen hükümete vereceklerdir.

Örneğin bir banka çalışanı zimmetine para geçirmekten suçlu bulunsa ve cezasını tamamlasa, banka ona eski işini geri vermeyi reddedemeyecektir; çünkü böyle bir uygulama “aynı suçtan ikinci kez yargılama” olacaktır.

Veya bir hükümet görevlisi kendi emrindeki çalışanların davranışlarının yasallığını izleme hakkına sahip olmayacaktır, onların kanuna sıkıca uymaları konusunda kurallar da koyamayacaktır, fakat bir mahkeme onları kanunu ihlâl etmekten suçlu bulana kadar beklemek ve onlar nüfuzlarını kötüye kullanma, rüşvet alma veya vatana ihanet suçunun cezalarını çektikten sonra onları eski görevine iade etmek zorunda kalacaktır.

Ahlâkın hükümetin (ve hükümet içindeki tek bir branşın veya grubun) *tekelinde olduğu fikri*, öylesine küstah bir diktatörlük ideolojisi unsurudur ki, bunun asilerin yanlarına kâr kalması gerçekten şok edicidir.

6. Üniversitelerin öğrenciler ve öğretim üyelerince yönetilmesi şeklindeki asilerin fikri onların diğer tüm fikirlerinin gizli olarak odaklandığı hak üzerine, özel mülkiyet hakkı üzerine açık, aşikâr bir saldırı idi. Ve tüm devletçi-kolektivist fikirler içinde, onların amaçları için seçtiği fikir politiko-ekonomik olarak uygulanması en az pratik olan; entelektüel olarak en zor savunulan; ahlâken en utanç verici olandır: *lonca sosyalizmi*.

Lonca sosyalizmi, insanları iş gruplarına göre zincirleyen ve işi sorumlu kabul ettiği grubun yetkisine veren, işin nasıl yapılacağının kurallarını, standartlarını, uygulamalarını, onu kimin yapacağını ve kimin yapmayacağını belirleme yetkisini gruba veren, bireysel beceri kullanmayı ortadan kaldıran bir sistemdir.

Lonca sosyalizmi, bir sosyal teori haline getirilmiş, somutlara-bağımlı, rutine-bağımlı ilkel bir zihniyettir. Tıpkı bir vahşi kabilenin bir orman bölgesine el koyması ve sadece orada olma gerekçesiyle onun üzerinde bir tekel olmayı talep etmesi gibi, lonca sosyalizmi de bir ormanda veya bir su başında değil, fakat bir fabrikada veya bir üniversitede akla veya insan becerisine, başarıya ve hatta “kamu hizmetine” göre değil, fakat sadece kişinin orada olması gerçeğine bağlı bir tekel sağlar.

Tıpkı vahşilerin hiçbir sebep veya sonuç, geçmiş veya gelecek kavramına ve kabilelerinin bilek gücü ötesinde hiçbir etki kavramına sahip olmaması gibi, kendilerini sanayi medeniyetinin ortasında bulan lonca sosyalistleri de bu medeniyetin kurumlarını doğa olayları olarak görürler ve çetenin onları ele geçirmemesi için hiçbir sebep görmezler.

Eğer bir insanın yetersizliği hakkında herhangi bir kanıt varsa bu, büyük bir teşebbüs içinde bazı küçük, rutin işler yaparak bir makinenin çalıştırma kolunun (veya bir sınıftaki dersin) ötesine bakmayı umursamayan, makinenin (veya sınıfın) oraya nasıl geldiğini veya onun işini mümkün kılan şeyin ne olduğunu bilmek istemeyen ve teşebbüsün yönetiminin bir parazit olduğunu ve gereksiz olduğunu söyleyen bir işçinin (veya bir profesörün) durağan zihniyetidir. İdrak alanında insanın kavrama melekesi ne ise, faaliyet alanında yönetim işi de (insan emeğinin amaçlı, büyük çaplı, uzun vadeli aktiviteler halinde organizasyonu ve entegrasyonu) odur. Algılanamayan bir şeydir ve bu yüzden durağan, duyusal algılama seviyedeki zihniyetin ilk hedefidir.

Eğer insanın sıradanlığını itiraf etmesinin bir yolu varsa bu, bir kişinin işini bir grubun, bilhassa da kişinin kendi *çalışma arkadaşları* grubunun mutlak gücüne vermeye istekli olmasıdır. Her türlü zalimlik içinde, bu en kötüsüdür; bu kötülük tek bir insan niteliğine, akla ve tek bir düşmana, yenilikçiye yönelmiş-

tir. Yenilikçi, tanım gereği, mesleğinin yerleşik uygulamalarına meydan okuyan kişidir. Herhangi bir gruba bir mesleğin tekelini vermek insan becerisini kurban etmek ve ilerlemeyi ortadan kaldırmaktır; böyle bir tekeli savunmak kişinin feda edecek hiçbir şeyi olmadığını itiraf etmesidir.

Lonca sosyalizmi sıradanlığın, sıradanlık tarafından ve sıradanlık için olan yönetimidir. Sebebi bir toplumun entelektüel çöküşüdür; sonucu durağanlık bataklığıdır; tarihsel örneği Orta Çağın lonca sistemidir (veya modern zamanların Musso-lini yönetimindeki İtalya'daki faşist sistemidir).

Asilerin, üniversiteleri yönetmeyi ve müfredatlarını belirlemeyi öğrencilerin (ve öğretim üyelerinin) belirlemesi şeklindeki fikri tam bir saçmalıktır. Eğer cahil bir genç bir öğretim kurumuna bir bilim alanında bilgi elde etmek için gelirse neyin önemli olduğunu ve nasıl öğretileceğine hangi şekilde karar verir? (Öğrenme işleminde öğrenci ancak öğretmenin anlatımının açık veya muğlak, mantıklı veya çelişkili olduğuna karar verebilir; öğrenci, konu hakkında bilgi sahibi olmadan, uygun öğrenme şekline ve metoduna karar veremez.) Bir üniversiteyi yönetme hakkını (veya onu kimin yöneteceğine karar verme hakkını) talep eden bir öğrencinin, bilgi kavramı hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığı, talebinin kendi içinde çelişkili olduğu ve onu otomatik olarak diskalifiye ettiği açıktır. Aynı durum, ona bu gibi talepleri yapacak şekilde öğretim veren ve bu talepleri destekleyen profesör hakkında da (ahlâki suçluluk yükü çok daha ağır olarak) doğrudur.

Tedavi metoduna doktorların veya hastaların oyuyla karar verilen bir hastanede tedavi olmak ister miydiniz?

Ancak bu örneklerin saçmalığı, işçilerin (başarılarını asla anlayamayacakları veya benzerine ulaşamayacakları insanlar tarafından oluşturulan) fabrika yönetimlerini üstlenmesi şeklindeki standart kolektivist talepten sadece daha aşikârdır, daha ırsiyonel veya daha can sıkıcı değildir. Temel epistemolojik-

ahlâki fikir ve eğilim aynıdır: aklın yok edilmesi realite kavramını yok eder; bu, başarı kavramını yok eder; o da *kazanılmış* ve *kazanılmamış* arasındaki fark kavramını yok eder. Sonra beceriksizler fabrikaları, cahiller üniversiteleri, kaba güç kullanıcılar bilimsel araştırma laboratuvarlarını ele geçirir ve bir insan toplumunda kapris ve yumruk gücünden başka bir şey kalmaz.

Lonca sosyalizmini çoğu devletçi-kolektivist teoriden daha kaba (fakat farklı değil) yapan şey, onun altruizmin genellikle bahsedilmeyen diğer yüzünü temsil etmesi gerçeğidir: o verenlerin değil fakat alanların sesidir. Çoğu altruist kuramcı “ortak faydayı” haklılık sebepleri olarak gösterip, “topluma” kendini feda etme hizmetini savunurken ve kurbanların ve faydalananların kimliği veya ne oldukları konusunda sessiz kalırken, lonca sosyalizmini savunanlar arsızca kendilerini faydalananlar olarak ilan eder ve hizmetini istedikleri topluma taleplerini sunarlar. Eğer belli bir meslekte tekel isterlerse, toplumun geri kalanının bunu uygulama hakkını onlara vermesi gerektiğini talep ederler. Onlar eğer bir üniversite isterlerse, toplum onlara bunu sağlamalıdır.

Ve “bencillik” altruistlerce diğerlerinin kendisi için kurban edilmesi anlamında anlaşılıyorsa, ben onlara Berkeleyli küçük kolektivistin şu talebinden daha çirkin olan bir örneğinin adını vermeleri konusunda meydan okuyorum: “Bizim fikrimiz, üniversitenin öğretim üyeleri, öğrenciler, kitaplar ve fikirlerden oluştuğudur. Yönetim sadece kaldırımların temiz olmasını sağlamak için vardır. Yönetim, öğretim üyelerinin ve öğrencilerin hizmetçisi olmalıdır.”

Bu küçük bedensiz mistik, üniversite fikrinde neyi unutmuştu? Öğretim üyelerinin maaşlarını kim ödemektedir? Öğrencilerin geçimini kim sağlamaktadır? Kitapları kim basmaktadır? Sınıfları, kütüphaneleri, yurtları ve kaldırımları kim inşa etmektedir. Eski moda bir mistiğin yapmaya pek cüret edeme-

yeceği türden “bayağı maddi kaygılar” için saygısızlığı sergilemeyi çağdaş bir “*adale* mistiğine” bırakın.

Üniversite yönetiminden başka kim, öğretim üyeleri ve öğrencilerin sesi çıkmayan, haklara sahip olmayan “hizmetçisi” ve kaldırım süpürücüsü olacak? Hayır, sadece, üniversiteleri mümkün kılan maddi serveti yaratan üretken insan değil, sadece “büyük işadamları” değil, sadece “mali, sanayi ve askeri düzen” değil, fakat Kaliforniya eyaletinin tüm vergi mükellefleri, üst veya alt düzeyde geçinmeye çalışan her insan, ekmeğini kazanan, bütçesiyle boğuşan, aldığını ödeyen ve “bayağı türden maddi kaygılardan” kaçmaya çalışmayan her insan.

İşte Berkeley isyanının ideolojisinin açığa çıkardığı ruh budur. İşte asilerin taleplerinin ve onların yerleştirmeye çalıştığı ideolojik emsallerin anlamı budur.

Kontrolsüz hislerin bu kendini ele vermiş savunucularının sergilediği karmaşıklığa, şüphelere, dalaverelere, saptırmalara, entelektüel akrobasilere ve hiçbir ideolojiye sahip olmadığını iddia eden bu eylemcilerin ideolojik tutarlılıklarına bakınız.

Öğrenci ayaklanmasının ilk raundu çok iyi geçmedi. Basının yaptığı yersiz “şişirmelere” rağmen halkın tutumu bir şaşkınlık, kayıtsızlık ve hoşnutsuzluk karışımıdır. Kayıtsızlık; çünkü basındaki haberlerin kaçamakçı anlamsızlığı basının kendi mağlubiyetine yol açıyordu: insanlar ne olup bittiğini anlamıyorlar ve umursamak için de bir sebep görmüyorlar. Hoşnutsuzluk; çünkü Amerikan halkı (artık olması gerektiği durumda olmayan) üniversitelere karşı halâ derin bir saygı duymaktadır; ve yorumcuların “gençliğin idealizmi” hakkındaki yarı övücü, yarı dalga geçici klişeleri, bir üniversite kampusuna kaba kuvvetin getirilmiş olduğu gerçeğini temize çıkarmada başarılı olmamıştır. Bu gerçek insanlarda genel bir hazımsızlık, tanınmazlık, endişeli bir kınama hissi uyandırmıştır.

Asilerin diğer kampusları işgal etme girişimleri çok ileri gidememiştir. Bu ilkbaharda bazı üniversite yöneticilerinin ve

açılış töreni konuşmacılarının onursuz taviz beyanları vardı, fakat halkın bunlara açık bir sempatisi olmadı.

Üniversite yöneticileri arasında uygun davranışta (sıkı duruş, ağırbaşlılık, tavizsiz ciddiyet) bulunanların başta Columbia Üniversitesi olmak üzere bir kaç örneği vardı. Hunter College rektörü Dr. Meng'in bir açılış konuşmasındaki ifadeleri de kayda değerdir. Bir akademik toplumda başkalarının haklarının ihlâl edilmesinin “hoş görülemez olduğunu” ve bu suçu işleyen herhangi bir öğrenci veya öğretim üyesinin “anında ihracı” hak ettiğini ifade ederek şunları söyledi: “Dünün fildişi kulesi bugün fare deliği olmuştur. Teori dersinin boş zamanı gittikçe şu türden veya bu türden grev gözcülüğü organize etme, toplu tartışma, toplu düşünme ve gözetleme ile dolurulmaktadır.”⁴

Fakat öğrenci ayaklanması halk arasında çok fazla sempati uyandırmasa da, durumun en uğursuz yönü bu ayaklanmanın herhangi bir *ideolojik muhalefet* ile karşılaşmamış olması, asilerin suçlamalarının ne cevaplanması ve ne de reddedilmesi, ortaya çıkan eleştirilerin de bir kaç istisna hariç kaçınmacı derecede yüzeysel olması gerçeğidir.

Bir deneme balonu olarak ayaklanma, liderlerinin istediği amaca ulaşmıştır: asilerin bir miktar ileri gittiğini, dişlerini ve pençelerini bir parça erken gösterdiklerini ve pek çok potansiyel sempatizanda (“liberaler” arasında bile) hoşnutsuzluk yarattığını, fakat yolun ileride görünürde hiçbir entelektüel engel olmaksızın kendileri için açık olduğunu göstermiştir.

Mücadele devam edecektir. Öğrenci ayaklanmasının uzun vadeli niyetleri kendilerinin asıl ilgisinin sadece içinde bulunulan an olduğunu söyleyen aynı eylemciler tarafından defalarca ilan edilmiştir. Berkeley’deki “Özgür İfade Hareketinin” kalınları bir “Özgür Öğrenci Birliği” halinde yeniden organize ol-

⁴ *The New York Times*, 18 Haziran 1965.

muştur. Bu birlik bir başka saldırı hazırlığı içinde olduklarını gösteren militan sesler çıkarmaktadır. Fikirleri ne kadar saçma olursa olsun, asilerin saldırısı çağımızın en önemli felsefi-siyasal konularına odaklanmıştır. Bu konular es geçilemez, göz ardı edilemez veya tavizlerle baştan savılamaz. Kaba kuvvet harekete geçtiğinde, taviz kırmızı halıdır. Akla saldırıldığında, sağduyu yeterli değildir.

Bir tür felsefe olmaksızın ne bir kişi ve ne de bir ulus varolamaz. Bir insan, düşünüp düşünmeme konusunda özgür iradeye sahiptir: düşünmezse hak ettiğini alır. Bir ulusun özgür iradesi onun entelektüelleridir; ülkenin geri kalanı onların sunduğunu alır; şartları, değerleri, gidilecek yolu, amacı entelektüeller belirlerler.

Entelektüel muhalefetin yokluğunda asilerin fikirleri toplumca yavaş yavaş hazmedilecektir. Bugünün karşı çıkılamayan saçmalıkları yarının kabul edilmiş sloganlarıdır. Bunlar aşama aşama, emsallerle, imalarla, erozyonla, kendiliğinden, bir tarafın sürekli bastırması diğer tarafın sürekli gerilemesi ile oluşan baskıyla kabul edilecekler ve sonra aniden ülkenin resmi ideolojisi olarak beyan edileceklerdir. Refah devletçiliğinin bu ülkede kabul edilme noktasına gelme şekli budur.

Bugün şahit olduğumuz şey, refah devletçiliğinin ideolojik sonuçlarının hasılatının toplanması ve bunun daha da ileriye götürülmesi girişiminin hızlanmasıdır. Üniversite asileri, ABD'deki kapitalizm kalıntılarına karşı tüm devletçi-kolektivist ideolojik kuvvetlerin tam yol ilerlemesi için kurtarılmış bölgeler oluşturmayla görevli komandalardan başka bir şey değildir ve onların görevinin bir kısmı Amerika'nın üniversitelerinin ideolojik kontrolünün ele geçirilmesidir.

Eğer kolektivistler başarılı olurlarsa, gürültülü, pervasız, kavgacı güvenlerinin aslında histerik bir blöf olduğu gerçeği korkunç bir tarihsel tezat olarak ortaya çıkacaktır. Kolektivizmin ilerlemesi kazananların zaferi değil, fakat kaybeden-

lerin bozgunu olacaktır. Kolektivizm, insan aklı üzerine hakimiyet kurmak için girdiği savaşı kaybetmiştir; onun savunucuları bunu bilmektedirler; onların son şansı bunu başka kimsenin bilmediği gerçeğinde yatmaktadır. Eğer onlarca yıldır süren felsefi yozlaşmanın, kemirilmenin, dağılmanın, neredeyse çökmek üzere olan felsefi fare delikleri labirenti kazanın meyvesini toplayacaklarsa, bu iş ya şimdidir, ya da hiç olmayacaktır.

Bir kültürel-entelektüel güç ve bir ahlâk ideali olarak kolektivizm, 2. Dünya Savaşında ölmüştü. Eğer biz hâlâ kolektivizme doğru sürükleniyorsak, bu sadece başıboşluk uyusukluktan ve dağılmanın ivmesinden dolayıdır. Hegel ve Marx'ın can sıkıcı, beyin çatlatıcı diyalektik uydurmaları ile başlayan ve "onu *şimdi* istiyorum" diye çılgık atarak tepinen ahlâken kirli bir çocuklar sürüsü ile son bulan bir sosyal hareket bitmiştir.

Kolektivizm, dünyanın her yerindeki çaresiz ulusları birbiri ardına biçerken, sürekli olarak gelecek için kritik olan iki unsuru kaybediyordu: insanlık ve onun gençliğinin beyinleri. İlki konusunda İngiltere'deki "beyin göçüne" bakın. İkincisi konusunda, oldukça fazla sayıdaki Amerikan üniversitesinde öğretim üyesinin siyasi görüşlerinin öğrencilerden fark edilir şekilde daha "liberal" olduğuna bakın. Bu durum öğrenci ayaklanmasıyla ilgili basın haberlerinde hiç geçmemiştir. (Aynı durum, New Deal şartlarında yetişmiş olan ve şu anda ülke yönetimini elinde bulunduran 35-50 yaş aralığındaki kuşakta olduğu gibi genel olarak ülke gençliği için de doğrudur). İşte bu, öğrenci ayaklanmasının gizlemeye çalıştığı gerçeklerden birisidir.

Bu durum, kolektivizm karşıtlarının üniversite öğrencileri arasında *sayısal* çoğunluğu temsil ettiği anlamına gelmez. Herhangi bir grupta, kültürde, toplumda ve çağda çoğunluk, daima statükonun pasif temsilcileridir. Fakat bir ulusun eğilimleri pasif çoğunluklarca oluşturulmaz. Bunları kim oluşturur? Bunları umursayanlar; tabi fikirleri, savaşı kazanacak entelektüel cephaneye sahipse. Umursamayanlar kendi tercihleri ve

seçimleriyle, sadece sosyal ağırlıklardır.

Üniversite öğrencileri (ve dünya gençliği) arasındaki “liberal olmayanların” şu anda sadece “anti-kolektivist” olarak tanımlanabilmeleri gerçeğı bugünkü durumun tehlikeli unsuru ve soru işaretidir. Bunlar pes etmeye hazır olmayan, kötölük batıklığına karşı mücadele etmek isteyen, fakat neyin doğru olduğunu bilmeyen genç insanlardır. Onlar kolektivizmin hasta, köhne klişelerini (çaresizlik ve ahlâksızlık; zıplama-haykırma, aptalca dans etmeyi, şarkı söylemeyi, oyuncululuğı; kahraman karşıtlarına tapmayı; ilham için psikozlu bir beyni inceleme deneyimini; ve rehberlik için cahil bir kaba kuvvet kullanıcısının çıplak ayaklarını inceleme deneyimini; duyuşal güdülere indirgenme sersemliğini; *Tom Jones* gibi bir filmin yaşam algılaması dahil, onun kültürel tezahürlerini tümü ile birlikte) reddetmişlerdir. Fakat onlar henüz hiçbir yön, tutarlı felsefe, rasyonel değerler, uzun vadeli amaçlar bulamamışlardır. Bunlara kavuşana kadar ve kavuşmadıkça onların daha iyi bir gelecek için tutarsız bocalamaları kolektivistlerin son darbeleri önünde çökecektir.

Tarihsel olarak, şimdi biz bir tür entelektüel bilinmezlik bölgesi içindeyiz ve gelecek, statükonun siperlerine karşı saldırıya geçenlerce belirlenecektir. Yönümüz, bu saldırıya geçenlerin yeni bir Rönesans için savaşılan akıncılar mı, yoksa dünün savaşlarının geriye bıraktığı enkaza üşüşen leş yiyiciler mi olduğuna bağı olacaktır. Akıncılar henüz hazır değiller; leş yiyiciler ise hazırlar.

Üniversite kampus zombilerinin anlayacağından daha derin bir anlamda “Şimdi, şimdi, şimdi” sloganının bir zamanlar *bilimsel olarak* (!) planlanmış toplum vaadiyle toplanmış bir kılıksız, sakallı sürüsünün son sloganı ve ıglığı olmasının sebebi budur.

Öğrenci isyanının başında verilen en doğru iki nitelemesi “Siyasi Varoluşçuluk” ve “Kastrocu” idi. Her ikisi de entelek-

tüel iflasla ilgili kavramlardır: birincisi aklın ortadan kalkmasını, ikincisi tek yol olarak bir yumruk sallama histerik panik durumunu ifade eder.

Yayınlanan bir araştırma için (22 Mart 1965), *Newsweek* genel olarak üniversite öğrencileri arasında çeşitli konular üzerine bazı anketler yaptı; bunlardan birisi öğrencilerin kahramanlarının kimler olduğu üzerindeydi. *Newsweek* editörleri benim isminin de oluşan listede yer aldığını söylediler ve günümüz üniversitelerinin durumu üzerine görüşlerim konusunda mülakat yapması için bir görüşmeci yolladılar. Onların da çok iyi bildiği sebeplerden dolayı, bu mülakatın hiçbir kısmını yayınlamadılar. Onlara (daha kısa halde) söylediklerim bu makalede şu anda söylemekte olduklarımdı; sadece bilhassa beni kahramanları olarak seçen üniversite öğrencilerine söylemek istediğim sonuç kısmındaki hüküm ifadeleri hariç.

Genç insanlar sürekli olarak bugünkü feci eğilimlerle mücadele etmek için ne yapabileceklerini soruyorlar; bir hareket yolu arıyorlar; ve umutlarını bilhassa her dört yılda bir seçim zamanlarındaki çıkmaz sokaklarda kaybediyorlar. Mücadelenin ideolojik olduğunu fark etmeyenler vazgeçseler daha iyi olur, çünkü onların hiç şansı yok. Bunu fark edenler öğrenci ayaklanmasının, üniversiteden ayrıldıklarında, gerçek dünyada yapmak zorunda olacakları mücadele için kendilerini eğitmek için bir şans verdiğinin farkında olmalıdırlar; bu sadece, kendilerini eğitmek için değil, daha büyük çaptaki savaşın ilk rauntlarında kazanmak için bir şanstır.

Eğer onlar önemli bir sebep ararlarsa, (asilerin taleplerinin anlamını tanımlayarak ve açığa çıkararak, asilerin itiraf etmeye cüret edemedikleri temel prensiplerin adını vererek ve onları cevaplayarak) asilerle savaşıma fırsatına, *ahlâki-entelektüel* alanlarda *ideolojik* olarak savaşıma fırsatına sahiptirler. Savaş her şeyden öte ülkeye (veya duyma mesafesi içinde olan herkese) *ideolojik cevaplar* vermeyi içermektedir; bu eski kuşağın başarısız olduğu bir faaliyet alanıdır.

Daha iyi fikirler olmadan fikirlerle mücadele edilemez. Savaş yapmak muhalif olmayı, öne çıkmayı ve eleştirmeyi değil çürütmeyi, kaçamakçılığı değil fakat tam, tutarlı ve radikal bir alternatifi cesurca açıklamayı içermektedir.

Bu durum, rasyonel öğrencilerin asillerle tartışmaya girmesi gerektiği veya onları döndürmeye çalışması gerektiği anlamına gelmez: irrasyonalist olduğunu kabul eden birisiyle tartışılmaz. İdeolojik bir savaşın amacı üniversitelerdeki (ve genel olarak ülkedeki) büyük, çaresiz, şaşkın çoğunluğu veya bundan da ziyade, çoğunluk içinde cevaplar bulmaya çalışanların veya yıllardır kolektivist safsatalardan başka bir şey duymadan tiksinti içinde geri çekilmiş ve pes etmiş olanların akıllarını aydınlatmaktır.

Böyle bir mücadelenin ilk amacı bir avuç hippiden basının kendilerine vermeye çok istekli olduğu “Amerikan gençliğinin sözcüsü” unvanını çekip almaktır. İlk aşama kendini kampusta ve dışarıda duyurmaktır. Bunu yapmanın pek çok medeni yolu vardır: protesto toplantıları, toplu imzalar, konuşmalar, bildiriler, editörlere mektuplar. Bu Birleşmiş Milletler için grev gözcülüğü yapmak veya ABD Temsilciler Meclisi’nin Amerikan Olmayan Eylemler Komitesi’ni desteklemek için yürümekten çok daha önemlidir. Özgürlük İçin Genç Amerikalılar gibi boş gruplar bu gibi işleri yaparken, kolektivist elebaşlarının onların adına, Amerikan üniversite öğrencileri adına konuşmalarına herhangi bir duyulur protesto sesi çıkarmadan izin vermektedirler.

Fakat duyulabilmek için kişinin söyleyecek bir şeyi olmasıdır. Bunun için kişi davasını bilmelidir. Kişi davasını tamamen, mantıklı olarak, tutarlı olarak, felsefi temellerine kadar bilmelidir. Cumhuriyetçilerin su tabancalarını kullanarak nükleer uzmanlarla mücadele edilemez. Ve öğrenci ayaklanmalarının ardındaki liderler kendi oyunlarında *uzmandırlar*.

Fakat onlar, konulara sadece odaklanmadan bakan ve fikir-

lerle iman, duygular ve para toplama yoluyla mücadele etmeyi umanlar için tehlikelidirler. Kendinden emin, *entelektüel* muhaliflerle karşılaştıklarında, kolektivizm ideologlarının ne kadar çabuk bir şekilde geri çekildiklerini gördüğünüzde şaşıracaksınız. Onların davaları insanların kafalarının karışmasına, göz ardı etmelerine, onursuzluklarına, ödlekliliklerine, çaresizliklerine hitap etmeye dayanır. Onların yaklaşmaya cüret edemeyecekleri tarafta, insan aklına hitap etme tarafında olun.

Kolektivizm, kendisini bir dünya gücü haline getiren ve tüm zaferlerini kendisine sağlayan iki kritik silâhını, entelektüellik ve idealizm, ya da akıl ve ahlâk silâhını kaybetmiştir. Bunları başarısının tam zirvesinde iken kaybetmek zorundaydı, çünkü onların her ikisine de sahip olduğu iddiası bir yalandı: sosyalist-komünist-faşist devletlerin gerçek realitesi, kolektivist sistemlerin kaba irrasyonelliğini ve bir ahlâk sistemi olarak altruizmin acımasızlığını gözler önüne sermiştir.

Ancak tarihin gidişatını sadece akıl ve ahlâk silâhları belirlemiştir. Kolektivistler bu silâhları kaybettiler, çünkü onların bu silâhları taşımaya hakları yoktu. Bu silâhları siz alın, çünkü sizin onları taşımaya hakkınız var.

23. YABANCILAŞMA*

Nasıl cebelleşeceğim Tanrının ve insanın
çileden çıkartan acayıplıkları ile?
Ben, bir yabancı ve korkak,
yaratmadığım bir dünyada.

Çağdaş psikologların ve sosyologların eserlerinde bugün, 20. yüzyıl insanının hayat algılamasını ve psikolojik vahametini zarif bir şekilde özetlemek için alıntılanan A. E. Housman'ın bu şiirinin dizelerine daha sık rastlanılıyor.

Sosyal yorumlarla ilgili pek çok kitapta aynı mesaj bulunmaktadır: modern insan endişe altında ezilmektedir, modern insan bir “kimlik krizi” yaşamaktadır, modern insan *yabancılaşmıştır*. *Birey ve Kalabalıklar: Amerika'da Kimlik Üzerine Bir Çalışma* (*The Individual and The Crowd – A Study of Identity in America*) adlı eserinde sosyolog ve psikanalizci Hendrik M. Ruitenbeek “Ben kimim?” ‘Nereye gidiyorum?’ ‘Buraya ait miyim?’ gibi soruların, günümüz kitle toplumunda insanın kendine sorduğu sorular olduğunu” bildirmektedir.¹

Orijinal psikiyatrik kullanımında *yabancılaşma* kavramı zihinsel olarak hasta olanları, ciddi şekilde zihinsel hasta olanları (çoğu kez bilhassa hukuki bağlamda delileri) ifade etmektedir. Kişinin rasyonellik ve kendi geleceğini belirleme özel-

* NATHANIEL BRADEN, *The Objectivist Newsletter*, Temmuz, Ağustos ve Eylül, 1965.

¹ *New York: The New American Library* (Mentor) 1965, s. 15.

liğinin yok olmasını, anlayamadığı veya kontrol edemediği güçlerce yönlendirilmesini anlatmaktadır. Kişi bunları mecbur kalarak ve bir yabancı olarak yaşamaktadır, bu nedenle kişi kendisinden yabancılaşmış hissetmektedir.

Yüzyıllar önce, ortaçağ teologları insanın Tanrı'dan uzaklaşmasından (insanın, kendi özel ruhsal yapısına yabancılaşması ile birlikte, kendisine yabancılaşmasına yol açmış olan duyular dünyasına aşırı ilgi göstermesinden) üzüntü ile bahsetmekteydiler.

Yabancılaşma kavramını (psikiyatrik anlamı dışında) modern dünyada ortaya atan filozof Hegel'di. Hegel mütemadiyen, insanlık tarihinin insanın kendi kendine yabancılaşmasının tarihi olduğunu söylemiştir: insan kendi gerçek özüne karşı kördür, insan kendisinin yarattığı sosyal kurumlar ve mülkiyet "ölü dünyasında" kaybolmuş, kendisinin de bir parçası olduğu Evrensel Varoluştan yabancılaşmıştır; ve insan ilerlemesi, insanın bireysel algılama sınırlamalarını aşarak bu Bütüne doğru ilerlemesini içerir.

"Yabancılaşma" Karl Marx tarafından devralınmış ve daha dar, daha az kozmik bir anlam yüklenmiştir. Marx bu kavramı asıl olarak işçiler için kullanmıştır. İşbölümü, uzmanlaşma, mübadele ve özel mülkiyet ile işçilerin yabancılaşmasının kaçınılmaz olduğunu iddia etmiştir. İşçi hizmetini satar; böylece kendini bir "meta" olarak görmeye başlar, kendi emeğinin ürününe yabancılaşmış olur ve onun emeği artık onun sahip olduğu güçlerin, kendi öz "ben"inin bir ifadesi değildir. Canlı olan işçi "ölü" bir şeyle (yani sermaye veya makine ile) yönetilir. Marx, bunun devamının ruhsal güçsüzleşme ve mahvoluş olduğunu söylemektedir: işçi kendisine, doğaya ve çalışma arkadaşlarına yabancılaşır; bir insan olarak değil sadece canlandırılan bir nesne olarak vardır.

Marx'ın zamanından beri, yabancılaşma fikri psikologlar, sosyologlar ve felsefeciler tarafından gittikçe daha yaygın bir

şekilde kullanılmıştır ve böylece çok çeşitli kullanımlar ve anlamlar edinmiştir. Fakat Hegel ve Marx'tan sonra terimi kullananlar arasında onu tam olarak tanımlama konusunda neredeyse evrensel bir isteksizlik vardır; sanki kişilerden onu kavramsal olarak anlamak yerine onun anlamını *hissetmeleri* beklenmektedir. Yabancılaşma (*Alienation*) adlı iki ciltlik bir makaleler koleksiyonunda, editör Gerald Sykes, terimin tanımlanması için çok istekli olanları özellikle azarlamaktadır; bir tanım için acele etmenin kişinin “ileri bir yabancılaşma vakası” olduğunu ortaya koyduğunu söylemiştir.²

Bazı yazarlar (bilhassa Freud'çu ve Jung'cu orijinli olanlar) modern sanayi toplumunun karmaşıklığının insanın “aşırı medenileşmesine” yol açtığını, varlığının daha derin kökleri ile teması kaybetmesine yol açtığını, kendi “içgüdüsel tabiatından” yabancılaşmasına yol açtığını belirtmektedirler. Diğerleri (bilhassa varoluşçu veya Zen Budist orijinliler) ileri teknoloji toplumumuzun insanı soyut şeylerle yönetilemeyecek kadar çok entelektüel olarak yaşamaya ittiğini ve böylece insanı (sadece kendi “bütünlüğü” içinde insanın duyguları ile yaşayabileceği) gerçek dünyaya yabancılaştırdığından şikayet etmektedirler.

Diğerleri (bilhassa küskün sıradan orijinli olanlar) özellikle sanatçıların yabancılaşmasını eleştirmektedirler; bunlar hamiler çağının ortadan kalkmasıyla, kendi kaynaklarıyla, “zevksizlerce” yönetilen piyasada mücadele eden sanatçının kendi manevi bütünlüğünü korumak için kaybedeceği bir savaşı yapmaya mahkum edildiğini iddia etmektedirler: maddiyata düşkünlük sanatçıyı çepeçevre kuşatmıştır.

Bu yazarların çoğu, insanın yabancılaşma ve kimlik arayışı probleminin yeni olmadığını, fakat her çağ ve kültürdeki insan için bir ıstırap kaynağı olduğunu söylerler. Fakat bugün Batı medeniyetinde (hepsinden öte Amerika'da) problemin benzeri görülmemiş bir ciddiyete ulaştığına ısrar ederler. Onlara göre problem bir kriz haline gelmiştir.

² *New York: George Braziller, 1964, Cilt I, s. xiii.*

Bu kriz neyin eseridir? İnsanı yabancılaştıran ve kimliğini kaybettiren şey nedir? Yabancılaşma üzerine yazan çoğu yazar tarafından verilen cevap her zaman açık olmamaktadır. Fakat “sanayileşmenin insanlıktan çıkarıcı etkilerine,” “ruhu mahveden ticariliğe,” “bir teknoloji kültürünün kısır rasyonalizmine,” “Batının adi maddiyatçılığına” vs. yaptıkları sayısız hor gören göndermede, onların bakış açısına göre suçluyu, onların her şeyden sorumlu tuttukları yıkıcıyı tanımlamak zor değildir. Bu suçlu ve yıkıcı *kapitalizmdir*.

Bu şaşırtıcı olmamalıdır. Kapitalizm doğuşundan beri herkesin eleştirdiği her gerçek veya hayali kötülükten sorumlu günah keçisi haline getirilmiştir. Seçkin iktisatçı Ludwig von Mises’in de gözlemlediği gibi:

Bugün serbest piyasa ekonomisinden, yani kapitalizmden daha az sevilen bir şey yoktur. Bugünkü şartlarda hoşlanılmayan her şey kapitalizme yüklenmektedir. Ateistler Hristiyanlığın hayatta kalmasından kapitalizmi sorumlu tutmaktadırlar. Fakat Papa’nın genelgeleri dinsizliğin ve günümüz insanının günahının yayılmasından dolayı kapitalizmi suçlamaktadırlar; Protestan kiliseler ve mezhepler de kapitalist açgözlülüğü suçlamada daha aşağı kalmamaktadırlar. Barış taraftarları savaşları kapitalist emperyalizmin bir sonucu olarak görmektedirler. Fakat Almanya ve İtalya’nın inatçı milliyetçi savaş kışkırtıcıları, insan tabiatına ve tarihin kaçınılmaz kanunlarına aykırı “burjuva” barışseverliği nedeniyle kapitalizmi suçlamışlardır. Vaizler, aileyi parçaladığı ve şehveti azdırdığı için kapitalizmi suçlamaktadır. Fakat “ilericiler” sözde modası geçmiş cinsel baskı kurallarını koruduğu için kapitalizmi suçlamaktadırlar. Neredeyse tüm insanlar yoksulluğun kapitalizmin bir sonucu olduğuna hemfikirler. Öte yandan pek çok kişi, kapitalizmin insanları daha fazla rahatlık ve daha iyi yaşam arzularını karşılamak için aşırı maddiyatçılığı teşvik ettiği gerçeğine üzülmemektedir. Kapitalizme kar-

şı yapılan bu çelişkili suçlamalar birbirini götürmektedir. Fakat sonuçta kapitalizmi tamamen lanetlemeyen pek az insan bulunduğu gerçeği ortada durmaktadır.³

Çok sayıda insanın kronik bir içsel boşluk hissinden, manevi yoksulluktan, kişisel kimlik yoksunluğundan muzdarip olduğu gerçektir. Çok fazla sayıdaki insanın (neden olduğunu söyleyemeseler de) *bir şeyden*, kendilerinden veya diğer insanlardan veya kainattan yabancılaşmış hissettikleri doğrudur. Ve kapitalizmin bundan dolayı suçlanması son derece önemlidir. Suçlamanın herhangi bir haklılık payı olduğu için değil, fakat suçlama için verilen bahanelerin incelenmesiyle insanın yabancılaşma ve kimliksizlik hissini niteliği ve anlamı hakkında (ve aynı zamanda kapitalizme karşı düşmanlık sağlayan psikolojik güdüler hakkında) pek çok şey öğrenilebilir.

Yabancılaşma üzerine yazı yazarlar daha önce de işaret ettiğim gibi entelektüel olarak homojen bir grup değildir. Pek çok bakımdan farklılık gösterirler: yabancılaşma probleminin tam olarak neyi içerdiği bakımından, çok olumsuz buldukları modern sanayi toplumu ve serbest piyasa ekonomisinin özellikleri bakımından, kapitalizmi suçlu bulmada ne kadar açık oldukları bakımından ve kendi siyasi eğilimlerinin detayları bakımından. Bu yazarların bazıları sosyalisttir, bazıları faşisttir, bazıları ortaçağcıdır, bazıları refah devletini savunur, bazıları politikayı toptan reddeder. Bazıları yabancılaşma probleminin büyük ölçüde veya tamamen yeni bir sosyal organizasyon sistemi ile çözülebileceğine inanmaktadır; diğerleri problemin temelinde metafizik olduğunu ve tamamen tatmin edici hiçbir çözümün bulunamayacağına inanır.

Ancak iyi ki, analiz amacıyla bu alandaki yorumcular tarafından işlenen tüm büyük hataları kitabında bir araya getirmeyi başaran çağdaş bir yazar vardır: psikolog ve sosyolog Erich

³ Ludwig von Mises, *Sosyalizm (Socialism)*, New Haven, Connecticut: Yale University Press, 1951. s. 527.

Fromm. Bu yüzden Fromm'un insan görüşünü ve onun yabancılaşma teorisini biraz detaylı olarak inceleyelim.

Erich Fromm “insan evrenin ucubesidir” demektedir.

Bu, onun yazılarının tümündeki kritik ve merkezi temadır: insan diğer tüm canlılardan radikal şekilde farklıdır, insan doğadan “yabancılaşmış” ve “uzaklaşmıştır”, bir “izolasyon” ve “ayrı olma” hissi altında ezilmektedir, evrim süreci içinde diğer organizmalarda bulunan mükemmel sükuneti kaybetmiştir, bir hayvan, bir kuş veya bir solucanın keyfini sürdüğü tabiat ile “insan-öncesi uyumu” kaybetmiştir. İnsanın lanetlenmesinin kaynağı akıl sahibi olmasıdır.

Kendisi İçin İnsan (Man for Himself) adlı eserinde Fromm, “kendini bilme, akıl ve tahayyül hayvansal varoluşu karakterize eden ‘ahengi’ yok etmiştir. Bunların ortaya çıkışı insanı anormal yapmış ve evrenin ucubesi haline getirmiştir” demektedir. İnsan bir hayvan olarak yaşayamaz: yaşadığı ortama kendisini otomatik olarak ve düşünmeden adapte edecek şekilde teçhiz olmamıştır. Bir hayvan “türünün eğilimlerini körü körüne tekrarlamaktadır,” davranışı biyolojik olarak programlanmıştır ve basmakalıptır, “ya uyar, ya da ölür gider;” fakat hayatta kalma problemini *çözmek* zorunda değildir, *bir konu olarak yaşam ve ölümün farkında değildir*. İnsan bu sorunu çözmek zorundadır ve bu konuların farkındadır. “İnsana bahşedilmiş şey olan akıl aynı zamanda onun lanetidir...”⁴

Sevme Sanatı (The Art of Loving) adlı eserinde Fromm şunları yazıyor:

İnsanın varoluşunda esas olan şey onun hayvanlar aleminden, içgüdüsel adaptasyondan çıkmış olduğu; tabiatı hiç terk etmese de, onu geçmiş olduğu gerçeğidir; insan tabiatın bir parçasıdır, ancak tabiatı koparıldığından bir daha ona dönemez; bir kez cennetten kovulduğunda (tabiat ile orijinalde bir aynı olma durumu) eğer geri dön-

⁴ Erich Fromm, *Man for Himself*, New York: Rinehart & Co., 1947, s. 39,40.

meye çalışırsa, alevli kılıçlara sahip melekler onun önünü keser.⁵

“İnsanı doğasından ayırarak ve yabancılaştırarak ‘cennetten’ mahrum eden onun akıl melekesidir”, der Fromm. İnsanı kendi zihninde bir savaşa mahkum eden ve hayatın kendisinde olan “çelişkiler,” açıkça bu “varoluşsal dikotomiler”den gelir. Nedir bu trajik “dikotomiler”? Fromm üç tanesini önemli ve kritik kabul ediyor. İnsanın aklı kendisine “kendi sonunu (ölümünü) görmeye izin verir; ancak “vücudu ona canlı kalmayı istettirir.”⁶ İnsanın tabiatı sayısız potansiyeller içerir; ancak insanın “kısa yaşamı bu potansiyellerin en uygun şartlarda bile tamamen gerçekleştirilmesine izin vermez.”⁷ İnsan, “sadece aklının gücüne dayalı olan kararları alırken veya hüküm verirken yalnız olmalıdır;” ne var ki insan “yalnız olmaya, arkadaşlarından ayrı kalmaya dayanamaz.”⁸

Fromm bu “çelişkilerin” (insanın boğuşmaya itildiği, fakat asla çözemediği veya ortadan kaldıramadığı ve *insanı kendinden, arkadaşlarından ve doğadan yabancılaştıran çelişkilerin*) “beşeri durumun” ikilemini oluşturduğunu söylemektedir.

Eğer bu anlatılanların mantığı kolayca algılanamıyorsa, bunun sebebi özetin kısa oluşu değildir. Sebep Fromm’un fikirlerini çok rasgele bir şekilde sunma tarzıdır; o bir bilim adamı gibi değil, kanıtlarını vermeye zorunlu olmayan bir nasihatçi gibi yazmaktadır.

Akılcı bir kavramsal melekeye sahip olma erdemi ile insanın diğer tüm canlı türlerden tamamen farklı olduğu doğrudur. Hayatta kalmanın insan tarafından (zekâsının kullanımı yoluyla) çözülmesi gereken bir konu olduğu doğrudur. Hiçbir insanın her potansiyelini tamamen ortaya koymaya yetecek kadar

⁵ Erich Fromm, *The Art of Loving*, New York: Harper & Brothers, 1956, s. 7.

⁶ *Man For Himself*, s. 40.

⁷ *A.g.e.* s. 42.

⁸ *A.g.e.* s. 43.

uzun yaşamadığı doğrudur. Her insanın yalnız, ayrı ve eşsiz olduğu doğrudur. Düşünmenin bağımsızlık gerektirdiği de doğrudur. Bunlar insanın varlığına şeref kazandıran gerçeklerdir. Bunlar niçin dehşete düşürücü kozmik paradokslar olarak görülmek istensin ve devasa beşeri problemlerin kanıtları bunların içinde görülsün ki?

Hayatlarının kendi sorumluluklarında olduğuna ve akıllarının görevinin hayatlarının nasıl sürdürüleceği olduğuna içeren insanlar *vardır*. Bunlar gibi (hayvanların durumunu tercih eden) herhangi bir halka açık parkta bank üstünde uyuyan çok fazla sayıda insan *bulunabilir* (veya bulunurdu); bunlara serseriler denir. Düşünceyi anormal ve suni bulan insanlar *vardır*. Akıl hastanelerinde bu gibi çok fazla sayıda insan bulunabilir; bunlara moron denir. Aynı anda bir piyanist, büyük bir işadamı, bir demiryolu mühendisi, bir beysbol oyuncusu, bir derin deniz dalgıcı olamadığı gerçeğine ciddi şekilde içeren, ayrı, bağımsız varlıklar olarak hayatlarını dayanılmaz bir yük gibi gören ve kronik ölüm korkusu çeken insanlar *vardır*, Psikoterapistlerin bürolarında bu gibi çok fazla sayıda insan bulunabilir; bunlara nevrozlular denir. Fakat Fromm neden serserileri, geri zekâlıları ve nevrozluları insanlık sembolleri olarak, kendisinin insan imajı olarak seçmiştir ve niçin *bunların* durumunu tüm insanların başlamak zorunda oldukları durum olarak seçmiştir?

Fromm bize söylemiyor. Hiçbir yerde gözlemlediği gerçekler ve bildirdiği hükümler arasında hiçbir mantıksal bağlantı kurmuyor.

Eğer onun hükümlerini keyfi kabul etmezsek (esasinda mistik ilhamlar olarak kabul etmezsek), bu durumda onun niçin böyle düşündüğünü anlatmaya zahmet etmediğini var sayacağız. Çünkü Fromm, kendi hükümlerinin ispatlanması gerekmeyen kendinden aşikâr gerçekler olduğunu ve sunduğu gerçekler tarafından herkesin kendi tecrübesi ve kendi iç dünya-

sına bakması ile kolayca anlaşılabilir şeyler olduğunu düşünmektedir. Eğer Fromm anlattığı gerçeklerin insan için acı veren bir problem oluşturduğunun, kendine bakarak, kolayca anlaşıldığını düşünüyorsa ona verilecek en iyi cevap şudur: “Kendi adına konuş arkadaş!”

Fromm, aklın ve onun mümkün kıldığı kendini bilmenin, insanın “münferit haldeki varoluşunu” “dayanılmaz bir hapishane” haline getirdiğine ve “eğer bu hapishaneden kurtulup dışarıya ulaşarak, kendini şu veya bu şekilde diğer insanlarla, dış dünya ile birleştiremezse insanın çıldıracağına” ısrar etmektedir.⁹

Fromm’a göre aşağıdaki paragraf tipik bir açıklamadır:

Ayrılık tecrübesi içerleme doğurur; bu gerçekten de tüm içerenlerin sebebidir. Ayrı olmak beşeri güçleri kullanma kapasitesinden kopuk olmak demektir. Bu nedenle ayrı olmak çaresiz olmak, dünyayı (nesneleri ve insanları) aktif bir şekilde anlayamamak demektir; bu da benim karşı koyabilme gücüm olmaksızın dünyanın beni işgal edebilmesi demektir. Bu nedenle ayrı olmak yoğun içerenlerin sebebidir. Bunun ötesinde, ayrı olmak utanma ve suçluluk duygusu ortaya çıkarır. Ayrı olmadaki bu suç ve utanç tecrübesi İncil’deki Adem ve Havva olayında ifade edilmiştir. Adem ve Havva “iyi ve kötüyü bilme ağacından” yedikten sonra, emre karşı geldikten sonra ... doğa ile orijinal hayvan uyumundan kendilerini kurtararak insan haline geldikten sonra, yani insan olarak doğumlarından sonra, “çıplak olduklarını gördüler ve utandılar.” Bunun kadar eski ve basit bir safsatanın 19. yüzyıl bakış açısının fazilet taslayan ahlâkına sahip olduğunu ve bu hikâyenin bize anlatmak istediği önemli noktanın onların cinsel organlarının görünür olmasının utancı olduğunu mu düşünmeliyiz? Durum böyle olamaz; ve biz hikâyeyi bir Vic-

⁹ *Sevme Sanatı*, s. 8.

torian ruhu ile anlarken, şu asıl noktayı kaçırmıyoruz: erkek ve kadın kendilerini ve bir diğerini fark ettikten sonra ayrı oluşlarını ve farklı oluşlarını ve farklı cinsiyetlere ait olduklarını fark ederler. Ayrı oluşlarını fark etmelerine rağmen yabancılar olarak kalırlar, çünkü henüz birbirlerini sevmeyi öğrenmemişlerdir (bu Adem'in Havva'yı savunmaya çalışmak yerine onu suçlayarak kendini savunması gerçeği ile de açıkça ortaya konmuştur). *İnsanın aşk ile yenisinden bir araya gelmeden ayrılığı fark etmesi utançın kaynağıdır. Bu aynı zamanda suçun ve içerenin de kaynağıdır.*¹⁰

Fromm, bütün sosyal kurumlar, bütün kültürler, tüm dinler ve felsefeler, tüm ilerlemeler insanın kendi aklının insanı içine attığı dehşete düşürücü çaresizlik ve yalnızlık duygusundan kaçma ihtiyacından doğar demektedir.

*Varoluşundaki çelişkilere tamamen yeni çözümler bulma, doğa ile, arkadaşları ile ve kendisi ile şu ana kadar olduğundan daha ileri birliktelik şekilleri bulma ihtiyacı, insanı motive eden tüm fiziksel güçlerin kaynağıdır...*¹¹

Kendisi İçin İnsan adlı eserinde Fromm, insanın “ayrı olma” problemini çözebilmesinin ve etrafındaki dünya ile yeni bir birlik oluşturmaya başarmasının sadece “akıl, üretkenlik ve sevgi” yoluyla olabileceğini bildirmektedir. Fromm’un bir akıl savunucusu olma iddiası en azından samimi değildir. O, akıl ve sevgiden “dünyayı anlamanın tek yolu” olarak bahsetmektedir.¹² Sanki bu onun mistisizmin kesin kanıtı değilmiş gibi, *Sevme Sanatı* adlı kitabında onaylayarak bize Doğu Dinlerinin “paradoksal mantığı” hakkında konuşmaya devam ediyor. Aristocu çelişki kanunları bu mantığın bir problem olmadığını ve bu mantığa göre “insanın realiteyi ancak çelişkilerle öğrenebileceğini” söylemektedir.¹³ (Fromm, kendi “paradoksal” epistemolojik çizgisine (doğru şekilde) Hegel ve Marx’ın

¹⁰ A.g.e. s. 8-9.

¹¹ Erich Fromm, *Mantıklı Toplum (The Sane Society)*, New York: Rinehart & Co., 1955, s. 25.

¹² *Kendisi İçin İnsan*, s. 97.

¹³ *Sevme Sanatı*, s. 77.

da dahil olduğunu söylüyor.) Onun “üretkenlik” ile neyi kastettiğine dair tartışması daha mutlu edici değildir.

Kendisi İçin İnsan’dan birkaç yıl sonra yazılan *Sevme Sanatı*’nda Fromm, kesinlikle önemli olsa da, akıl ve üretken çalışmanın kendi başlarına sadece kısmi olan ve insanı tatmin etmeyen sonuçlar verdiğini söylemektedir: onların başardığı “birlik,” “kişiler arası değildir” ve “kişiler arası kaynaşma isteği insanın en çok gayret ettiği şeydir.”¹⁴ Fromm bu noktada açıklanmayan bir dönüş yapıyor. İnsan ve doğa arasında bir problem olarak başlayan şey, şimdi (belirtilmeyen bir şekilde) insan “birlikteliği” ile çözülecektir. Buna şaşmamak gerek, çünkü bu Fromm’u okurken beklenmesi gereken bir şeydir. Onun yazılarında bir kaçınılmazlık hissi vardır. Fromm bize harika bir orijinallikle sevginin ve tek başına sevginin, insanın korkusunu yatıştıracağını söylemektedir; “Sevgi insanın varoluş problemi için tek akıllı ve tatmin edici cevaptır.”¹⁵

Fromm, insanın kendisini pozitif olarak diğerleriyle “ilişkilendirmesi” yoluyla, diğer insanlar için “umursama ve sorumluluk” hissetmesi yoluyla, kendisini yabancılaşmış yalnızlıktan kurtaracak yeni bağlar ve yeni bir birliktelik kurabileceğini söylüyor; buna gizemli bir şekilde “kendi bütünlüğünü korurken” diye de ekliyor.

Şimdi çuvalın ağzı tamamen açılıyor. Buraya kadar anlatılanlar, Fromm’un bir *metafizik* problem olarak yabancılaşma görüşüdür; Fromm, yabancılaşmanın *sosyal-siyasi* analizine baktığında, bu görüşün tam anlamı ve ne ima ettiği açık hale gelir. Siyasi anlamda, Fromm’un aklında ne tip “bağlar”, “birlik” ve “sevgi” olduğu açıkça görülebilir.

Fromm, her toplumun, bir beşeri ilişkiler sistemi olarak, insanın temel psikolojik ihtiyaçlarını ne kadar iyi tatmin ettiğine bakılarak (yani toplumun insana sunduğu sevgi, ilişkili olma

¹⁴ *A.g.e.* s. 18

¹⁵ *A.g.e.* s. 133.

ve kişisel kimlik deneyimi ile) değerlendirilebilir, demektedir.

Fromm, kapitalizmin bu bakımdan çok kötü olduğunu, insanın yabancılaşma problemini çözmekten çok uzak olduğunu söylemektedir. Problemi bir çok bakımdan son derece ağırlaştırmaktadır. İnsanı ortaçağ kanunlarından ve otoritesinden kurtarmada, dinsel, ekonomik ve sosyal zulüm zincirlerini kırmada, feodal düzenin “istikrarını” yok etmede kapitalizm ve bireycilik insana (“derin bir güvensizlik, güçsüzlük, şüphe, yalnızlık ve kızgınlık hissi yaratacağı” kesin olan) eşi benzeri görülmemiş bir özgürlük sağlamıştır.¹⁶

Bir kolektivistin içinde genellikle bir ortaçağcı bulacaksınız. Fromm da buna istisna değildir. Pek çok sosyalist gibi o da Ortaçağı övmektedir. Bu tarih periyodunun hatalarını baştan savma bir şekilde kabul etmekte; fakat onun ardından gelen kapitalizm ile bu çağı karşılaştırırken onun erdemleri olarak gördüğü şeylerce büyülenmektedir.

Modern toplumla karşılaştırıldığında ortaçağ toplumunu karakterize eden şey, onda bireysel özgürlüğün olmayışıdır... Fakat her ne kadar kişi modern anlamda özgür değilse de o ne tek başınaydı ve ne de izole edilmişti. Doğumundan itibaren sosyal dünyada farklı, değişmez ve sorgulanmaz bir yer alması ile insan, yapısallaşmış bir bütün içinde kök salmıştı ve böylece hayat, hiçbir şüpheye yer ve ihtiyaç bırakmayan bir anlama sahipti. Kişi toplumdaki rolü ile eşti; bir çiftçi, bir zanaatkar veya bir şövalye idi; şu veya bu mesleği *tesadüfen edinmiş bir birey* değildi. Sosyal düzen, doğal bir düzen olarak algılanmıştı ve onun belli bir parçası olmak insana bir güven ve ait olma hissi veriyordu. Nispeten az rekabet vardı. Kişi, gelenek ile kendisine bir geçimi garanti eden bir sosyal konum içinde doğuyordu. Fakat aynı zamanda kendisinden üstteki sosyal sınıflarda olanlara karşı ekonomik sorumluluklar da ta-

¹⁶ Erich Fromm, *Özgürlükten Kaçış* (*Escape from Freedom*), New York: Rinehart & Co., 1941, s. 63.

şıyordu. Fakat kendi sosyal çevresinin sınırları içinde birey çalışmasında ve duygusal hayatında kendini ifade etmek için çok daha fazla özgürlüğe sahipti. Her ne kadar pek çok olası yaşam şekilleri arasında sınırsız tercihler gibi modern anlamdaki bireycilik (büyük ölçüde soyut olan bir tercih özgürlüğü) yoksa da, *gerçek hayatta* önemli miktarda *somut bireycilik* vardı.¹⁷

Yabancılaşma üzerine yazan yazarlar arasında, Ortaçağ hakkında bu tip bir bakış açısına rastlamak hiç de ender görülen bir durum değildir. Fakat yukarıdaki pasajı özellikle şok edici ve çirkin hale getiren şey, Fromm'un sürekli olarak bir özgürlük düşkünü ve insan hayatına değer verici olduğunu açıklamasıdır.

Kişinin varoluşunun herhangi bir yönü üzerinde hiçbir kontrolünün olmayışı, entelektüel özgürlüğün acımasızca baskı altına alınması, herhangi bir bireysel inisiyatif ve bağımsızlık üzerindeki felç edici sınırlamalar Ortaçağın temel nitelikleridir. Fakat insanların bir şey icat etmek ve rekabet içinde olmak zorunda olmadığı, sadece boyun eğmek ve itaat etmek zorunda oldukları bir dünya vizyonu ile büyülenmiş olan Fromm, bunların hepsini kılık-kıyafetle vebalarla, gün doğumundan gün batımına olan bitirici çalışmalarla, boğan rutinlerle, batıl inanç terörü ile, bütün şehirleri sıkıntıya sokan kitlesel histeri nöbetleri ile, insanların birbirleriyle olan ilişkilerindeki vahşet kabusları ile, yasallaşmış işkencenin normal bir hayat tarzı olarak kullanımı ile birlikte bir tarafa itiyor.

Hiçbir yerde ortaçağ insanının "*somut bireyciliğinin*" neyi içerdiğini özel olarak anlatmıyor. İnsan bu konuda onun ne söyleyeceğini iğrenerek merak ediyor.

Fromm, ortaçağcılığın çökmesi ve bir serbest piyasa toplumunun ortaya çıkışı ile insanın kendi hayatta kalmasının tüm sorumluluğunu üstlenmeye itildiğini söylüyor: insan üretmek

¹⁷ *A.g.e.* s. 41-42.

ve satmak zorundaydı; düşünmek ve hüküm vermek zorundaydı; ona yol gösterecek hiçbir otorite yoktu; ve kendi becerisinden başka hiçbir şey onu hayatta tutamazdı. Artık içinde doğduğu sınıfın erdemleri ile kendi kişisel kimlik anlayışını *miras alamazdır*. bundan sonra onu kendisi *başarmak* zorundaydı. Bu insan için, izolasyon ve ayrı olma temel duygusunu güçlendiren, çökertici bir psikolojik problem doğurdu.

Fromm, “merkezi planlanan herhangi bir sosyal düzenin siyasi zorbalıklara ve sonunda diktatörlüğe dönüşme tehlikesi varken, kapitalist üretim tarzının gerçekten siyasi özgürlüğe olanak sağladığını” söylüyor.¹⁸ Fromm, kapitalizmin, maddi üretim ve insanların maddi yaşam standardını hayal edilemez seviyelere yükseltmede üstünlüğünü ispatlamış olduğunu da itiraf ediyor. Fakat “aklı başında bir toplum” insana siyasi özgürlük ve maddi refahtan daha fazlasını sunmalıdır. Fromm, kapitalizmin insan *ruhu* için yıkıcı olduğuna ısrar etmektedir. Bu suçlama için çok açıklayıcı olan bir kaç sebep ileri sürmektedir.

(1) Marx gibi, Fromm’da *hizmetlerini satmak zorunda* olan işçinin içinde bulunduğu aşağılayıcı çıkmazı eleştirmektedir. Kapitalizm, işçiyi bir insan olarak değil bir mal olarak, satılacak bir şey olarak görerek aşağılar. Dahası işçi, büyük üretim işleminin sadece küçük bir kısmı olduğundan, örneğin tüm bir otomobili kendisi tek başına yapmadığından (ve sonra içinde eve gitmediğinden), fakat sadece onun küçük bir parçasını yaptığından (tamamı daha sonra uzaktaki bilinmeyen bir kişiye satıldığından) işçi, kendi kişiliğinin “tüm zenginliğini” yansıtabilen Ortaçağ zanaatkarlarının aksine, kendi emeğinin ürüne yabancılaştırılmıştır ve bu nedenle kendi emeğine yabancılaştırılmıştır.

İşbölümüne dayalı uzmanlaşma ve mübadelenin normalde asla ulaşılamayacak olan bir üretkenlik seviyesi sağladığı temel bir ekonomi gerçeğidir. Kapitalizm öncesi yüzyıllarda, bir in-

¹⁸ *Mantıklı Toplum*, s. 138.

sanın ekonomik refahının, kendi ilkel araçları ile sağlayabildiği mallar ile sınırlı olduğu zamanlarda, en basit gereksinimleri yapmak veya elde etmek için bile akla hayale gelmeyecek miktarda emek gerekiyordu ve genel yaşam standardı korkunç derecede düşüktü: insan hayatı anlık açlığa karşı sürekli olarak, bir çökertici boğuşmadan ibaretti. Doğan çocukların yaklaşık yarısı 10 yaşına varmadan ölüyordu. Fakat kapitalizmle birlikte ücret sisteminin gelişmesi, makinelerin devreye girmesi ve bir insanın emeğini satma fırsatı bulması ile (sürekli artan maddi refah standardını söylemeye gerek yok) kapitalist öncesi ekonomilerde daha doğumda yaşama şansı olmayacak olan milyonlar için yaşam mümkün oldu. Ancak Fromm ve onun görüşünü paylaşanlar için, bu hususlar şüphesiz çok “maddiatçıdır.” İnsanlara eşi benzeri görülmemiş bir maddi refahın tadını çıkarma şansı vermek açıkçası onları yabancılaştırmaya mahkum etmektir; halbuki onları bir ortaçağ köylüsü veya zanaatkarının durağan seviyesinde tutmak, onlara manevi tatmin sağlamaktır.

(2) Fromm, “kapitalist tip üretim şeklinin yapısında bulunan sosyal kuvvetlerin anonimliğini” eleştirmektedir.¹⁹ Piyasa, arz-talep, ekonomik sebep-sonuç kanunları son derece kişisellikten uzaktır: hiçbir münferit bireyin *arzuları* onları kontrol edemez. Kendisine ne kadar para ödeneceğine karar veren işçinin kendisi midir? Hayır. Bu işveren bile *değildir*. Buna karar veren o suretsiz canavardır, yani piyasadır. Ücretleri işçinin anlama gücünün ötesinde bir şekilde belirleyen *odur*. Kapitaliste gelince, onun durumu çok daha iyi değildir: o da çaresizdir. “Bir kapitalist işini asıl olarak sadece *istediği* için değil fakat *mecbur olduğu* için büyütme zorundadır, çünkü ... daha fazla büyümenin geciktirilmesi gerileme anlamına gelecektir.”²⁰ Eğer durmaya kalkarsa, işini kaybeder. Fromm, böyle bir sistemde insan nasıl yabancılaştırmış *bissetmez*, diye soruyor.

¹⁹ Aynı Yerde.

²⁰ *A.g.e.* s.86

Fromm'un eleřtirdiđi řeyi dűřűnűn. Kapitalizm řartlarında, çalıřması için bir kiřiye ۆdenen ۆcretler *nesnel olarak* arz ve talep kanunu ile belirlenir. İçinde yer alan, almak ve satmak, ۆretmek ve tűketmek, iř sunan ve arayan herkesin gűnűllű deđerlendirmelerini yansıtan piyasa, mal ve hizmetlerin genel fiyat seviyesini oluřturur. Bu, insanların çalıřmaları karřılıđında isteyecekleri fiyatları veya çalıřan insanlara sunacakları fiyatları belirlemede gűz ۆnűne almaya zorunlu olduđu durumdur; eđer bir kiři çalıřmasının pazar deđerinden fazlasını talep ederse iřsiz kalacaktır; eđer bir iřveren ona çalıřmasının pazar deđerinin altında ۆcret teklif ederse, kiři bařka yerde iř arayacak ve bulacaktır. Aynı durum mallarını satıřa çıkaran kapitalist için de geçerlidir. Eđer mallarının fiyatı ve kalitesi aynı ۆretim alanındaki diđer insanlarınki ile karřılařtırılabilir veya tercih edilebilir ise rekabet edebilecektir; eđer diđerleri ondan daha iyisini yaparsa, eđer daha ۆstűn mallar ve/veya daha dűřűk fiyatlar sunabilirlerse, durumunu iyileřtirmek, bűyűmek, onların bařarisını yakalamak zorunda kalacaktır; aksi halde műřterilerini kaybedecektir. Bir ۆreticinin bařarisını veya bařarisızlıđını belirleyen standart, ۆrűnűn piyasa řartlarında alıcı kiřilerce (ve alıcıların bilgilerine dayanarak) kararlařtırılan *nesnel* deđeridir. Bu tek rasyonel ve adil műbadele prensibidir. Fakat *bu* Fromm'un kűtű olarak gűrdűđű bir řeydir.

Fromm'un isyan ettiđi řey *nesnelliktir*. Arzuların her řeye kadirdir olmadıđı, kazanılmamıřın elde edilemeyeceđi, bűyűmenin ۆdűllendirildiđi ve duraklamanın cezalandırıldıđı bir sistemde, diye soruyor Fromm, insan nasıl yabancılařmıř hissedemez.

Buraya kadar anlatılanlardan Fromm'un esas kavgasının *realite* ile olduğu anlaşılmaktadır; űnkű dođa insanların karşısına benzer şartlarda dikilir, serbest bir piyasa bunu olduğu gibi yansıtır: dođa da insanı sebep-sonuç kanunları ile sınırlandırmaktadır; dođa da sűrekli gelişmeyi başarılı bir hayatın şartı kılmaktadır.

Yabancılaşma ۆzerine yazan bağı yazarlar bu durumun far-

kındadırlar ve saldırılarını kapitalizm üzerine odaklama zahmetinde bulunmamaktadırlar: bunlar açıktan açığa doğayı lanetlerler. Bunlar insan yaşamının esas olarak ve kaçınılmaz şekilde *trajik* olduğunu söylerler, çünkü realite “zalimdir,” çünkü çelişkili arzular tatmin edilemezdir, çünkü nesnellik bir hapishanedir, çünkü zaman hiç kimsenin kendisinden kaçamayacağı bir “ağdır,” vs. Bilhassa varoluşçular bu tip bir beyanda uzmandır.

(3) Fromm, kapitalist bir ekonomide insanın *müşteri* olarak daha da fazla yabancılaşmaya maruz kaldığını iddia etmektedir. Aralarından seçim yapılması gereken sayısız çeşitlilikteki ürünler insanın başını döndürmektedir. Kendisinden sürekli olarak mallarını satın almalarını isteyen reklamların çekiciliği ile şaşkına dönmekte ve beyni yıkanmaktadır. Olası tercihlerdeki bu muazzam çokluk Fromm’un aklını tehdit etmektedir. Dahası, sadece “sistemi” ayakta tutmak amacıyla tüketmek için tüketmeye, daha yüksek bir yaşam standardını istemeye “şartlanmaktadır.” Otomatik çamaşır makineleri, otomatik fotoğraf makineleri ve otomatik konserve açacakları nedeniyle modern insanın doğa ile ilişkileri gittikçe daha uzaktan olmaktadır. İnsan, gittikçe *sunî* bir dünya kabusuna sürüklenmektedir.

Feodal köylülerin böyle bir problemi yoktu.

Bu tamamen doğrudur: toprak zeminler üzerinde uyuyan ortaçağ köylüleri (mağara adamından bahsetmeye gerek yok), kelimenin rahatsız edici ve hijyenik olmayan anlamında, doğaya çok daha *yakındı*.

Yukarıdaki kapitalizm eleştirisi sosyal yorumcular arasında çok moda olmuştur. Dikkat çeken şey, Fromm örneğinde olduğu gibi, neredeyse daima eleştirinin insanın daha fazla boş zamana ihtiyacı olduğunu en sesli olarak dile getiren yazarlarca yapıldığıdır. Ancak onların eleştirdiği “zımbırtıların” amacı özellikle insana boş zaman yaratmaktır. Buna göre, bu yazarlar hem insana boş zaman verilmesini istemekte ve hem de boş zamanı yaratan maddi araçları eleştirmektedirler.

Kapitalist toplumda insana sunulan tercihlerin çokluğunun

insanın zihin dengesini tehdit ettiği şeklindeki aynı ölçüde popüler suçlama konusunda, tercih ve karar *korkusunun* zihinsel rahatsızlıkların temel bir semptomu olduğu hatırlanmalıdır. Öyleyse bu kapitalizm eleştiricileri, kimin zihniyetine göre toplumun ayarlanmasını talep etmektedirler?

(4) Fromm, karmaşık, yüksek derecede sanayileşmiş bir toplumun gelişmesinin insanların düşünme metodunda önemli miktarda gelişme ve soyutluk gerektirdiğini gözlemiştir ve bu başka bir şekilde insanı etrafındaki dünyadan yabancılaştırır: insan, “somutluk ve kendine has oluşları” bakımından varlıklar arasında ilişki kurma yeteneğini kaybetmektedir.”²¹

Fromm ile kısmen aynı görüşte olunabilir: bir teknolojik sanayi toplumu insanın *kavramsal* melekesinin, yani *insana* has idrak şeklinin tam olarak gelişmesini ve kullanımını gerektirir. *Duyusal-algisal* bilinç seviyesi (hayvanların idrak seviyesi) ise bunu gerektirmez.

Kavramsal bilinç seviyesinin insanı gerçek dünyadan yabancılaştırdığını iddia edenler sadece, kendi kavramlarının realite ile hiçbir ilişkiye sahip olmadığını (ya da kavramlarının realite ile ilişkisini kendilerinin anlamadıklarını) itiraf etmektedir. Soyutlama ve kavramsallaştırma kapasitesinin insana (rasyonel olduğu ölçüde) etrafındaki dünyaya “ait olma” şekli sağladığı hatırlanmalıdır ve bu şekil diğer herhangi bir canlı türünün sahip olduğundan çok daha ileri bir düzeydedir. İnsanı tabiatı “yabancılaştırmaz,” insanı tabiatın efendisi yapar: bir hayvan tabiata körü körüne itaat eder; insan tabiata *akıllıca* itaat eder ve böylece tabiata emredekcek gücü kazanır.

(5) Son olarak Fromm, belki de en çok yabancılaştırmayı, kapitalizm şartlarında yaşayan insanlar arasında bulunan ilişki türünün sağladığını iddia etmektedir.

Modern insanın *arkadaşları ile ilişkisi* nedir? Bu iki soyut şey arasındaki, birbirini kullanan iki canlı makine arasın-

²¹ *A.g.e.* s. 114.

daki ilişkidir. İşveren istihdam ettiği kişileri kullanır; satıcı müşterilerini kullanır... Günümüz insan ilişkilerinde çok fazla sevgi veya nefret bulunmaz. Oldukça sığ bir arkadaşlık ve sığılıktan da öte bir ılımlılık vardır, fakat bunun ötesinde mesafe ve kayıtsızlık vardır... İnsanlar arasındaki yabancılaşma, ortaçağ ve diğer kapitalizm öncesi toplumların özelliği olan genel ve toplumsal bağların ortadan kalkmasına yol açar.²²

Fromm, kapitalizm öncesi dönemde insanlar arasında karşılıklı olarak bir iyi niyetin, bir saygının ve hayırsever bir dayanışmanın, insan kişiliğine hürmetin bulunduğunu ve bunun serbest piyasa toplumunun doğuşu ile ortadan kaybolduğunu iddia etmektedir. Böyle bir iddia yanlıştan da kötüdür. İddia tarihsel olarak saçmadır ve ahlâken aşağılıktır.

Ortaçağdaki insan ilişkilerinin karşılıklı şüphe, düşmanlık ve gaddarlıkla karakterize edildiği iyi bilinir: herkes komşusunu potansiyel bir tehdit olarak görürdü ve insan hayatından daha ucuz hiçbir şey yoktu. Bu, insanın kaba kuvvetle yönetildiği her toplumda değişmez bir şekilde böyleydi. Kapitalizm, köleliğe ve serfliğe bir son vererek daha önceki sistemlerde mümkün olamayacak olan bir sosyal yardımseverlik getirdi. İnsan hayatına, daha önce asla verilmemiş olan bir önem verdi. Kapitalizm, yaşamın, özgürlüğün ve mutluluğun bir insanın ahlâki hakkı olduğu prensibinin politik-ekonomik ifadesidir.

Hayatın Kaynağı’nda bu konuya değinen bir pasaj bulunmaktadır. “Medeniyet bir özel alan toplumuna doğru ilerlemedir. Bir vahşinin tüm varlığı kabilesinin kanunları ile yönetilen kamuya aittir. Medeniyet, insanı insandan bağımsız hale getirme işlemidir.”

Kapitalizm şartlarında insanlar “sosyal bağlarını,” yani kiminle birlikte olacaklarını *seçmekte* özgürdürler. İnsanlar ken-

²² *A.g.e.* s. 139.

di aile, kabile, sınıf, kast veya mahallelerinde hapis kalmazlar. Kime değer vereceklerini, kiminle arkadaş olacaklarını, kiminle iş yapacaklarını, ne tip bir ilişkiye gireceklerini kendileri belirlerler. Bu durum, bağımsız değer yargılarını oluşturmaya insanın sorumluluğuna verir. Aynı zamanda bir insanın istediği sosyal ilişkiyi *kazanması gerektiğini* vurgular. Fakat bu açıkça Fromm için lanetlenmiş bir şeydir.

Fromm bize “sevginin beşeri varoluş problemi için tek akıllı ve tatmin edici cevap olduğunu” söylemekte, fakat sevgi ve kapitalizmin *bir arada bulunamayacağını* iddia etmektedir. “Kapitalist toplumun dayandığı *prensip* ve sevgi *prensibi* birbiriyle uyuşamaz.”²³ Fromm, kapitalizmin prensibinin kaba kuvvete veya sahtekarlığa baş vurmadan, “adil olma etiği,” *ticaret*, değerler değiş-tokuşu prensibi olduğunu söylemektedir; bireyler birbirleriyle karşılıklı çıkar esasına göre iş yaparlar; sadece bir fayda, ödül veya kâr bekledikleri işlerle uğraşırlar. “Adillik etiğinin ortaya çıkmasının kapitalist toplumun etiğe olan özel katkısı olduğu bile söylenebilir.”²⁴

Fakat Fromm, kişinin sevgiye kendi çıkarı ile ilgili herhangi bir endişeyle yaklaşmasının sevginin özünü yok ettiğini iddia etmektedir. Bir bireyi sevmek onun için ilgi ve sorumluluk hissetmektir; onun karakterini veya kişiliğini çıkar elde edecek bir “mal” olarak görmemektir. Sevmek “ideal olarak” “şartsız” sevmektir; bir insanoğlunu *ne* olduğu gerçeği için değil, o *olduğu* gerçeği için sevmektir; değerlere veya standartlara veya hükümlere bakmaksızın sevmektir. “Aslında, tüm insanlar birbirinin aynıdır. Hepimiz Bir’in parçasıyız; hepimiz Bir’iz. Hal böyle olunca, kimi sevdiğimiz fark etmez.”²⁵

Bir diğer ifade ile, sevdiğimiz kişinin önemli bir insan mı yoksa kimliksiz birisi mi, bir dahi mi yoksa bir aptal mı, bir

²³ *Sevme Sanatı*, s. 131.

²⁴ *A.g.e.* s. 129.

²⁵ *A.g.e.* s. 55.

kahraman mı yoksa bir alçak mı olduğu önemli olmamalıdır. “Hepimiz Bir’in parçalarıyız.” Bu sevgi görüşü ile kimin kazandığını ve kimin kaybettiğini söylemeye gerek var mı?

Fromm, “şartsız” sevilme arzusunun, nesnel kişisel değerine bakılmaksızın sevilme arzusunun, insanın “en derin özlemlerinden” birisi olduğuna ısrar etmektedir; halbuki *liyakat* esasına göre sevilmek, (“çünkü kişi onu hak etmektedir”) kuşku ve şüphe uyandırır, çünkü layık olma için mücadele verilmedir ve çünkü liyakat sona ererse böyle bir sevgi sona erebilir. “Dahası, ‘hak edilmiş’ sevgi kolaylıkla kişinin kendisi için sevilmediği, sadece işe yaradığı için sevildiği acı hissini bırakır...”²⁶

Fromm için herhangi bir gerekçe vermeden insan tabiatına son derece hakaret edici ifadelerde bulunmak (Fromm’a göre böyle değilse de) sıkça gerçekleşen bir şeydir. Fromm’a göre, bütün insanlar doğaları gereği kendilerine saygı bakımından öylesine zayıftırlar ki, insanlar kendi davranışları, başarıları veya karakteri ile hiç ilişkisi olmayan bir aşk için, kazanılmayan fakat sadece bedava bir hediye gibi elde edilen bir aşk için deli olurlar.

“Kendisi için” sevilmek ne demektir? Mantıken, sadece şu anlama gelebilir: kişinin karakterinde ve kişiliğinde başardığı değerler için sevilmek. Bir kişiye başka bir kimseden gelebilecek en iyi kompliman şudur: “Böyle olduğunuzdan dolayı, benim mutluluğum için şartsınız.” Fakat bu Fromm’a göre kişide “acı bir tat bırakan” sevgidir.

Fromm, “hak edilmiş” ve “hak edilmemiş,” kazanılmış ve kazanılmamış gibi kavramları aşılmanın ve böylece gerçek sevginin gelişmesini zehirleyen kapitalist kültür olduğunu söylemektedir. Fromm, gerçek sevginin verenin “gücünü” ispatlaması için sadece verenin ruhunun zenginliklerinden verilmesi gerektiğini söylüyor bize. Tabi Fromm bu “gücün” tam

²⁶ A.g.e. s. 42.

olarak ne olduğunu hiçbir yerde söylemiyor. “Sevgi bir iman işidir...”²⁷ Gerçek sevgi sevilenin erdemi veya karakteri hakkında hiçbir soru doğurmamalıdır; sevilenin sahip olabileceği türden bir erdemden faydalanmayı istememelidir; çünkü eğer bunu isterse o zaman sevgi gerçek sevgi değildir, sadece kapitalist bencilliktir.

Fakat Fromm, “kişinin mevcut toplum yapısı içinde nasıl davranabileceğini ve aynı zamanda nasıl sevebileceğini” soruyor.²⁸ Kapitalizm şartlarında sevginin *imkânsız* olduğunu söylemiyor; sadece son derece zor olduğunu söylüyor.

Ayn Rand Kimdir? (Who Is Ayn Rand?) adlı kitabımda Fromm’un teorisi üzerine yorum yaparken şunları söyledim:

Sevmek ... *değer vermektir*, sevgi esasında hayranlığın sonucu ve ifadesidir; bir insanın bir diğer insanın erdemlerinden dolayı sahip olduğu mutluluk için ödediği duygusal bedeldir.” [*Atlas Vazgeçti*] Sevgi sadaka değildir, fakat ahlâki bir vergidir.

Eğer sevgi hayran olmayı ifade *etmese*, sevilenin sahip olduğu ahlâki niteliklerin kabul edilmesini ifade etmese, sevginin ne anlamı veya önemi olurdu ve Fromm veya diğer herhangi bir kişi onu neden istenir bulurdu? Bunun sadece bir cevabı vardır ve bu çekici bir cevap değildir: eğer sevgi değerlerden soyutlanırsa, bu durumda “sevgi” bir vergi olmaz fakat ahlâki bir açık çek olur: bir kişi ne yaparsa yapsın affedileceği, terk edilmeyeceği, ona ilgi gösterileceği vaadi olur.²⁹

Tabi ki bu tip bir sevgi görüşü Fromm’a özgü değildir: o mistik-altruistik geleneğin merkezi bir unsurudur ve psikologlar, sosyologlar ve filozoflar arasında, dindarlar arasında olduğu kadar yaygındır. Bu sevgi görüşüne verilecek en basit ve

²⁷ *A.g.e.* s. 128

²⁸ *A.g.e.* s. 130-131.

²⁹ Nathaniel Branden, *Who is Ayn Rand?*, New York: Random House, 1962, s. 38-39; Paperback Library, 1964.

en zarif cevap *Atlas Vazgeçti*'deki John Galt'ın bir cümlesidir: "Ruhun değerlerinin maddenin değerlerinden daha kıymetli olduğu inancını itiraf eden bir ahlâk; vücudunu ayırım yapmaksızın tüm erkeklere sunan bir fahişeyi hor görmeyi size öğreten bir ahlâk; bu aynı ahlâk sizden ruhunuzu her karşınıza çıkanın sevgisine teslim etmenizi ister."

Sevgiyi değerlerden (ve değer-yargılarından) soyutlamak kişinin kazanılmamışa özlem duymasını itiraf etmesidir. Bu özlemin gerçek bir ahlâki amaç olarak idealleştirilmesi Fromm'un yazılarında sürekli rastlanan bir temadır.

Altta yatan sebebin ilgi duyulma arzusu, bağımsızlığın sorumluluğundan kaçma arzusu olduğu, Fromm'un yabancılaşma problemine sosyo-politik "çözümünde" açıkça ortaya konmaktadır.

Fromm, insanın yalnızlık ve yabancılaşma hissinin üstesinden gelebilmesinin sağlanması için, sevmesi ve tam bir kişisel kimlik hissi elde edebilmesi için, yeni bir sosyal sistem kurulması gerektiğini söylüyor.

Üretim araçlarının özel sahipliği terk edilmelidir. Kâr güdüsü yasaklanmalıdır. Sanayinin merkezileştirilmesi önlenmelidir. Toplum, kendini yöneten sanayi loncalarına bölünmelidir; fabrikalar, içinde çalışanlara ait olmalı ve onlar tarafından işletilmelidir.

Fromm'un sosyal felsefesine göre, niçin bir sanayi tesisindeki bir hizmetli tesisin yönetimini belirlemede hasbelkader fabrikayı kurmuş olan kişi ile aynı hakka sahip olmasın? Hizmetlinin kişiliği de diğer herhangi bir insanın kişiliği kadar kendini ifade etmeye ihtiyaç duymaz mı?

Fromm'a göre kapitalizm şartlarında insanlar, kadiri mutlak gücünü ve tabi olduğu yasaları anlamaktan ve kontrol etmekten aciz oldukları karmaşık sanayi makinelerinin altında ezildiklerini ve bu makinelerin piyonları olduklarını söylemektedirler. Merkezi olmayan, "demokratik" sistemde (ki bu lonca

sosyalizmi ile sendikalizmin bir tür harmanıdır) sanayi tesisleri fonksiyonlarını herkesin anlayabileceği ünitelere parçalanacaktır, hiç kimsenin soyut kapasitesi üzerine hiçbir “yabancılaştırıcı” baskı yapılmayacaktır.

Fromm bu sistemde, çalışmak istesin istemesin, herkese minimum bir geçim verileceğini söylemektedir. Bu insanın sağlıklı ve mutlu bir şekilde gelişmesi için gereklidir. Ancak asalaklıktan caydırmak için Fromm, bu desteğin iki yıldan öteye geçmemesi gerektiğini tavsiye ediyor. Bu desteği kimin sağlayacağı, bunu yapmayı isteyip istemeyecekleri ve eğer bu desteği sağlamak istemezlerse ne olacağı Fromm’un tartışmadığı sorulardır.

Fromm, insanların hayatta kalma problemi ile meşgul oldukları müddetçe ruhsal ilgilerinin (gerçekten *önemli olan* ilgilerinin) neredeyse kaçınılmaz şekilde ihmal edildiğini düşünmektedir. Günlük olarak geçim sağlama ile karşı karşıya iken işçinin kişiliği nasıl yoksullaşmaz? Üretim tutkusuna bağlı iken bir işadamı yaratıcı potansiyellerini nasıl geliştirebilir? Hollywood veya Madison Avenue’nün baştan çıkarıcılığı ile başı dertte olan bir sanatçı manevi bütünlüğünü nasıl koruyabilir? Seri üretimle meydana getirilen standart mallarla etrafı çevrelenmiş ise bir müşteri bireysel tat ve tercihlerini nasıl geliştirebilir?

Epistemolojinin politikada ne derece geçerli olduğunu anlamak isterseniz, Fromm’un çok onaylayarak yazdığı şu “paradoksal mantığın” kendisi için ne oluşturduğuna bakın. Eğer bu mantığın öğrettiği gibi “insan realiteyi sadece çelişkilerde anlayabilirse” bu durumda Fromm, kendisinin bir akıl savunucusu olduğu iddiası ve Doğu Mistisizmine duyduğu tutku arasındaki çatışmayı dert etmek zorunda değildir; kendisinin bireyciliğin bir savunucusu olduğu iddiası ile siyasi kolektivizm savunuculuğu arasındaki çelişkiyi de dert etmemesi gerekir. Çelişki kanununu küçük görmesi, onun gerçek bireyciliğin ancak kolektivist bir toplumda mümkün olacağını söylemesine; gerçek özgürlüğün ancak üretimin özel bireylerin elinden

alınıp grubun mutlak kontrolüne verildiği zaman mümkün olduğunu söylemesine; insanların, ancak kişisel kârı reddetmeye ve *sosyal faydayı* hayatlarının amacı yapmaya istekli olduklarında başkalarının “kullandığı” nesneler olmaktan çıkacaklarını söylemesine izin verir.³⁰

Fromm önerdiği sistemi, “İnsancıl Komüniteryen Sosyalizm” olarak adlandırmaktadır. Fromm, bu sistemde insanın doğa ile kaybettiği ahengin yerine “yeni bir ahenk” elde edeceğini, çok kısılandığı hayvanların sükunetinin ve görevi ifa etmiş olma duygusunun verdiği rahatlığının tadını çıkaracağını söylemektedir.

Fromm görüşlerini sunmada ikiyüzlülüğün dozunu biraz kaçırıyorsa da yine de son derece *açıktır*. Açık olmak, aslında onun sıkça yaptığı bir şey değildir. Onun gibi inanan çoğu yazar, onun açıkça bildirdiği fikirleri (ve çelişkileri) savunduklarını gizlemek için sayfalar dolusu kıvrırlar. Nadir istisnalarla, benzer samimiyet sadece, fikirlerinin çoğunu Fromm’un paylaştığı varoluşçular ve Zen Budistlerde vardır.

Fromm, açık olmasına rağmen, kültürel açıdan çok tipiktir ve böyle tanınmalıdır. Yabancılaşma edebiyatı ve genelde bugünün sosyal yorumları üzerine olan temalar genellikle Fromm’un ön plana getirdiği temalardır: aklın “doğal olmadığı,” çelişkili olmayan, nesnel realitenin kişinin bireyselliğini “kısıtladığı,” *tercih* gereksiniminin sıkıcı bir yük olduğu, kişinin keki yiyememesinin fakat ona sahip olmasının “trajik” olduğu, kişisel sorumluluğun ürkütücü olduğu, kişisel bir kimliğin başarılmasının *sosyal* bir problem olduğu, “sevginin” her şeye gücü yeten çözüm olduğu ve bu çözümün politik sonucunun sosyalizm olduğu.

Yabancılaşma üzerine olan tartışmaların çoğundaki bariz saçmalık ve anlaşılmazlık kişiyi konunun tamamen göz boyayıcı olduğuna inanmaya sevk edebilir. Fakat bu hata olur. Her ne kadar onun için verilen açıklamalar düzmece ise de, yaban-

³⁰ Bu doktrinlerin en detaylı anlatımı için Fromm’un *Manıksız Toplum* adlı eserine bakınız.

cılaşma problemi gerçektir. Çok fazla sayıda insan yabancılaşma üzerine yazanların tanımladığı sancılı duygusal durumu bilir. Çok fazla sayıda insan bir kişisel kimlik hissinden yoksundur. Çok fazla sayıda insan kendisini yabancı hisseder ve kendilerinin asla etkileyemediği bir dünyada korkarlar.

Fakat *niçin?* Nedir yabancılaşma problemi? Nedir kişisel kimlik? Niçin bu kadar fazla sayıda insan bunu başarma işini korkulan bir görev olarak görür? Ve bu konuyla ilgili olarak neden kapitalizme saldırılmaktadır?

Bunlar şimdi bizim cevaplamamız gereken sorulardır?

Yabancılaşma problemi ve kişisel kimlik problemi birbirinden ayrılamaz. Sağlam bir kişisel kimlik hissinden yoksun olan insanlar yabancılaşmış hissederler; yabancılaşmış insanlar sağlam bir kişisel kimlikten yoksundurlar.

Sancı bir organizmanın alarm sinyalıdır, tehlike işaretidir; özel olarak yabancılaşma sancısı, bir insana kendisi için uygun olmayan bir psikolojik durum içinde bulunduğunu; *realite ile olan ilişkisinin yanlış olduğunu* bildirmektedir.

şu gibi sorularla hiçbir hayvan karşılaşmaz: Kendimle ne yapmalıyım? Ne tip bir yaşam tabiatıma uygundur? Bu gibi sorular ancak akıllı bir varlık için, yani idrak fonksiyonunun (realiteyi anlamasının) karakteristik metodu kavramsal olan (sadece bilinçli olan değil), fakat aynı zamanda kendini de bilen ve soyutlama gücü kendisine pek çok alternatif hareket tarzı sunan bir varlık için söz konusudur. Dahası bu gibi sorular sadece idrak melekesi *iradi olarak* alışan (düşünme otomatik değildir) bir varlık için, düşünce ve davranış bakımından kendini yönlendiren ve düzenleyen ve bu nedenle varolması sürekli bir *tercih* işlemi gerektiren bir varlık için söz konusudur.

Yaşayan bir varlık olarak insan, özel ihtiyaçlarla ve yeteneklerle doğar; bunlar tabiri caizse onun türünün *kimliğini* oluşturur, yani bunlar onun insan tabiatını oluştururlar. İnsanın ihtiya-

yaçlarını karşılamak için yeteneklerini nasıl kullandığı; yani realitenin gerçekleriyle nasıl uğraştığı, düşünce ve davranış bakımından nasıl bir fonksiyon göstermeyi seçtiği; onun *kişisel* veya *bi-reysel*/kimliğini oluşturur. Onun kendi algılaması, onun ne tip insan olduğu hakkındaki içinde taşıdığı düşünce veya imajı (onun kendine saygısı olup olmadığı dahil) onun yaptığı tercihlerin kümülatif ürünüdür. Bu, Ayn Rand'ın “insan kendi kendini oluşturan bir ruhun oluşturduğu bir varlıktır” ifadesinin anlamıdır.

Bir insanın “Ben”i, yani onun egosu, onun içindeki kendisi, onun bilme melekesidir, düşünme yeteneğidir. Düşünmeyi tercih etme, realitenin gerçeklerini tanımlama, neyin doğru veya yanlış, neyin haklı veya haksız olduğu konusunda hüküm verme sorumluluğunu üstlenme insanın *kendini ortaya koyma* şeklidir. Bu, insanın bir rasyonel varlık olarak kendi tabiatını kabul etmesidir, entelektüel bağımsızlığının sorumluluğunu kabul etmesidir, kendi aklının başarısına bağlılığıdır.

Bencil olmamanın özünde kişinin bilincini devreden çıkarması vardır. Bir insan düşünme, bilgiyi arama, hüküm verme işi ve sorumluluğundan kaçtığında ve kaçtığı müddetçe davranışı bir “feragat” davranışdır. Düşünmeyi terk etmek kişinin egosunu terk etmesidir ve kişinin kendisinin varoluş için uygun olmadığını, realitenin gerçekleri ile başa çıkmada yetersiz olduğunu ifade etmesidir.

Bir insan düşündüğü ölçüde, fikirlerini ve değerlerini birinci elden kazanır ve bunlar onun için bir gizem değildir; kendisi karakterinin, davranışının ve amaçlarının *aktif* bir nedenidir. İnsan düşünmeden yaşamaya çalıştığı müddetçe kendini *pasif* konuma koyar, kişiliği ve davranışları anlamadığı güçlerin, onun anlık hislerinin ve rasgele çevresel etkilerin kazara sonucu olur. Bir insan düşünce sorumluluğunu yerine getirmede hata yaparsa, istemsiz, bilinçsiz tepkilerin insafında kalır; ve *bu* tepkiler de kişinin üzerinde etkili olan dış güçlerin, onun etrafında olan kişilerin ve şeylerin insafında kalacaktır. Böyle bir kişi kendini, kendi hatasının bir sonucu olarak, sosyal deter-

ministlerin insan görüşüne; yani doldurulmayı bekleyen boş bir kalıba, herhangi bir çevre ve şartlandırıcı tarafından ele geçirilmeyi bekleyen iradesiz bir robota çevirir.

Güçlü bir kişisel kimlik hissi iki şeyin sonucudur: bağımsız bir düşünme politikası ve bunun bir sonucu olarak entegre bir değerler takımı. Bir insanın duygularını ve amaçlarını belirleyen ve insanın yaşamına yön ve anlam veren şey insanın kendi değerleri olduğu sürece, bu değerlerini kendisinin bir uzantısı olarak, kimliğinin gerekli bir parçası olarak, onu kendisi yapan her ne ise onun için elzem bir şey olarak görür.

Bu bağlamda “değerler” somut değer yargılarını değil, temel ve soyut değerleri ifade eder. Örneğin, akılcılığı soyut değeri olarak alan bir kişi, bu değeri temsil eden bir arkadaş seçebilir; eğer daha sonra hükmünde yanlış olduğuna, arkadaşının akılcı olmadığına ve ilişkilerinin sona ermesi gerektiğine karar verirse, bu onun kişisel kimliğini değiştirmez; fakat, bunun yerine artık akılcılığa değer vermemeye karar verirse kişisel kimliği değişmiş olur.

Eğer bir insan çelişkili değerlere sahipse, bunlar mutlaka onun kişisel kimlik algılamasına zarar verir. Bunlar zedelenmiş bir “ben hissi,” bir araya getirilemez parçalardan oluşan bir “ben hissi” meydana getirirler. Bu sancılı zedelenmiş kimlik acı verici deneyiminden kaçınmak için, değerleri çelişkili olan bir kişi yaygın olarak, göz ardı etme, bastırma, mantığa büründürme, vs. yoluyla çelişkilerini fark etmekten kaçmaya çalışacaktır. Böylece düşünce yetersizliğinin yarattığı bir problemten kaçmak için kişi, düşünmeyi askıya alacaktır. Kendi kişisel kimlik hissine bir tehditten kaçınmak için *kişi, kendi egosunu askıya alır, düşünen, hüküm veren varlık olma sıfatını askıya alır.*

Böylece insan kendi ben hissini, insanın aktif, harekete geçirici unsuru olan aklından çıkarır; pasif, tepki verici bir unsur olan duygularının altında bir yere koyar. Kaynağını anlamadığı duygularla ve varlığını kabul etmediği çelişkilerle ha-

reket eden kişi, gittikçe artan bir kendinden uzaklaşma, kendine yabancılaşma hissinden muzdarip olmaya başlar. Bir insanın duyguları, onun fikir ve değerlerinin, yaptığı veya yapmadığı düşünme işleminin ürünüdür. Fakat duygularıyla yönlendirilen, onları rasyonel muhakemesinin yerine koymaya çalışan insan, onları yabancı kuvvetler olarak yaşar. İçinde bulunduğu paradoks şudur: duyguları onun tek kişisel kimlik kaynağı olur, kimlik deneyimi ise *şeytanlarla yönetilen bir varlık* olur.

Kendine yabancılaşma tecrübesi ile realiteden, yani etraftaki dünyadan yabancılaşma hissinin aynı sebepten kaynaklandığına dikkat edilmelidir: bu sebep kişinin düşünme sorumluluğu konusundaki hatasıdır. Realite ile uygun bir idrak temasının ortadan kaldırılması ve kişinin egosunun askıya alınması tek bir davranıştır. Realiteden uzaklaşmak kendinden uzaklaşmaktır.

Sonuçlardan biri diğer insanlardan yabancılaşma hissidir; kişinin insan ırkının bir parçası değil, aslında bir ucube olduğu hissidir. Kişi bir insan statüsüne ihanet ederken, kendini bir metafizik serseri haline getirir. Diğer pek çok insanın da aynı ihaneti işlediğini bilmek bunu değiştirmez. Kişi yalnız ve kopuk hisseder; kendi varlığının gerçek olmayışı ile perişan bir deruni ve manevi sefilleşme hissi ile koparılmış hisseder.

İnsanların kendi kişisel kimliklerini yok eden akılcılık ve bağımsızlık yetersizliği, onları aynı zamanda (çok yaygın olarak kimlik yerine koyacak bir şey arama veya daha doğrusu başkalarının değerlerine düşünmeden uyma yoluyla) *ikinci el* bir kimlik arama şeklindeki kendine zarar verici politikaya götürür. Bu benim sosyal metafizik olarak adlandırdığım şeydir. “Dolandırıcı Galerî” (“Rogues Gallery”) adlı makalemdede,³¹ farklı tip sosyal metafizikçileri incelerken, şu anki durum için en geçerli olan tipi, “Geleneksel” sosyal metafizikçiyi anlatmıştım:

Bu, dünyayı ve onun egemen değerlerini hazır olarak alan kişidir; niçin diye sormaz. Doğru nedir? Diğerlerinin

³¹ *The Objectivist Newsletter*, Şubat 1965.

doğru dediği şey. Haklı olan nedir? Diğerlerinin haklı olduğuna inandığı şey. Kişi nasıl yaşamalıdır? Diğerlerinin yaşadığı gibi... [Bu] kişinin kimlik ve kişisel değer algılaması açıkça, onun (her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten) “diğer insanların” değerlerini, şartlarını ve beklentilerini tatmin etmesinin bir fonksiyonudur... Şu anki gibi değerleri çürümekte olan, entelektüel kaos ve ahlâk iflası içindeki (aşına olduğumuz yol işaretlerinin ve kuralların yok olduğu, “realiteyi” yansıtan güvenilir aynaların binlerce anlaşılmaz alt mezhebe ayrıldığı, “kendini ayarlayanın” git-tikçe zorlaştığı) bir kültürde, kimliğini kaybettiğini hiçkırarak bir psikiyatra koşacak ilk kişi Geleneksel sosyal metafizikçidir, çünkü artık ne yapacağını ve ne olacağını net bir şekilde bilmemektedir.

Kendine saygısı ve bağımsız muhakemesi olan bir kişi için kimlik, başkalarından edinilen veya başkalarınca belirlenen bir şey olamaz. Kendinden şüphe etmenin bulaşmadığı bir kişinin, “Ben kimim?” sorusu ile karşı karşıya olan modern insanın ıstırapı konusunda bugün duyulan sızlanmalara akıl erdirmesi mümkün değildir. Fakat yukarıdakilerin ışığında, sızlanmalar anlaşılır olmaktadır. Bunlar artık hangi otoriteye itaat edeceğini bilmeyen ve kendilerini bir kendi hissine doğru sürmenin *birisinin* görevi olduğunu, “Sistemin” onlara kendine saygı hissi vermesi gerektiğini zırvalayan sosyal metafizikçilerin sızlanmalarıdır.

Modern entelektüellerin Ortaçağı beğenmesinin, bu tarz yaşam için olan şaşkın özleminin ve bu dönemde var olan gerçek şartları yoğun olarak göz ardı etmesinin psikolojik kökü budur. Ortaçağ, sosyal metafizikçisinin itiraf etmediği bir rüyayı, metafizikçinin bağımsızlık ve kendinden sorumlu olma korkusunun bir erdem olarak ifade edildiği ve sosyal bir zorunluluk haline getirildiği sistemi temsil eder.

Bir insan, herhangi bir yaşta, entelektüel sorumluluktan

kaçmaya ve kendi kimlik hissini “ait olma”dan hareketle geliştirmeye çalıştığında, hayatının geri kalan kısmında, kendi akıl fonksiyonunu sabote etmesi nedeniyle ölümcül bir bel del öder. İnsan, realiteye doğrudan bakamayarak, başkalarının muhakemelerini kendisinininkinin yerine koyduğu ölçüde, akli fonksiyonu realiteye yabancılaşır. İnsan kavramlar yoluyla değil, ezberlenmiş üstü kapalı kelimelerle, yani bazı durumlarla ilgili olan, fakat kullanıcısının içeriğini doğru şekilde anlamadığı, öğrenilmiş *seslerle* fonksiyon gösterir. Bu, bugünün düşünmeyen insanların, şu suçlamayı haklı görmeye teşvik eden, tanımlanmamış, bilinmeyen fenomendir: bugün modern insanın “fazla soyut,” “fazla entelektüel” bir şekilde yaşamaktadır ve insanın “doğaya geri dönmeye” ihtiyacı vardır. İnsanlar zayıf bir şekilde realiteden kopuk olduklarını, etraflarındaki dünyayı anlamaları konusunda bir şeylerin yanlış olduğunu algırlar. Fakat onlar problemlerini, tamamen yanlış bir temelde yorumlarlar. Gerçek, onların “soyutluklar” arasında kayboldukları değildir, fakat soyutlukların tabiatını ve doğru şekilde kullanılmalarını keşfedememeleridir; onlar kavramlar arasında kaybolmuş değil, *üstü kapalı kelimeler* arasında kaybolmuşlardır. Realiteyi çok entelektüel şekilde anlamaya çalıştıkları için değil, fakat onu *sadece diğerlerinin gördüğü gibi* keşfetmeye çalıştıkları için realiteden kopmuşlardır; realiteyi *ikinci elden* keşfetmeye çalışmışlardır. Ve onlar, başkalarının tekrarladığı sloganları ve deyimleri dillerine dolayarak, bu boş kelimelerin kavram olduğunu sanarak ve kendi kavramsal melekelerinin doğru şekilde kullanımını asla bilmeyerek, birinci el, kavramsal bilginin neyi içerdiğini asla öğrenmeden, alışkanlıkla kullanılan gerçek olmayan kelimeler dünyasında gezinmektedirler. Böylece realiteden yabancılaşmaları için çözümün beyinlerini tüm düşüncelerden arındırmak ve bağdaş kurup, bir yaprağın damarlarına bakarak bir saat oturmak olduğunu söyleyen Zen Budistler için hazır hale gelirler.

İnsanlar nevrotik olarak tedirgin olduklarında, anlamını bilmedikleri bir şey nedeniyle dehşet hissinden muzdarip olduklarında, korkularını bazı harici nesnelere yönlendirme yoluyla sık sık rahatlamaya çalıştıkları psikolojik olarak iyi bilinen bir gerçektir: onlar korkularının, mikropların tehdidine veya hırsızların gelmesine veya yıldırım tehlikesine veya Marslıların beyni kontrol eden radyasyonlarına karşı akılcı bir reaksiyon olduğuna kendilerini inandırmaya çalışırlar. İnsanların, yabancılaşmalarının sebebinin kapitalizm olduğuna karar vermeleri de bundan çok farklı değildir.

Ancak, onların kapitalizmi hedef ve bahane göstermesinin sebepleri vardır.

Yabancılaşmış insan iradi (yani kendince yönlendirilen) bir bilinç sorumluluğundan kaçmaktadır: düşünme veya düşünmeme özgürlüğü, bir akıl süreci başlatmak veya göz ardı etmek, onun kaçmaya çalıştığı bir yükür. Fakat bu özgürlük onun insan olma tabiatı ile ilgili olduğundan, bundan kaçmak söz konusu değildir; bu yüzden insan, akli terk ettiğinde ve duygular ve körlük yönüne meylettğinde suçluluk ve endişe duyar. Fakat insanın özgürlük konusu ile karşı karşıya gelmesinin başka bir seviyesi daha vardır: bu varoluşsal veya sosyal seviyedir ve burada kaçış *mümkündür*. *Politik* özgürlük bir metafiziksel mutlak değildir: *kazanılmak* zorundadır ve bu nedenle reddedilebilirdir. Kişinin varoluşundaki özgürlüğe karşı olan isyanın psikolojik kökü, kişinin bilincindeki özgürlüğe karşı olan isyandır. *Davranışları için kendinden sorumlu olmaya karşı isyanın kökü, düşüncede kendi bildiği yöne gitmeye karşı olan isyandır*. Düşünmek istemeyen kişi ne davranışlarının sonuçlarının ve ne de yaşamının sorumluluğunu taşımak ister.

Bu bağlamda, *Ayn Rand Kimdir?* den, 19. yüzyıl ortaçağcılarının ve sosyalistlerinin kapitalizme karşı saldırılarının benzerliklerini incelediğim bir pasaj alıntılanak uygun olacaktır:

Hem ortaçağcılar ve hem de sosyalistlerin yazılarında, in-

sanın varoluşunun kendisine otomatik olarak garanti edileceği, yani insanın kendi bekasının sorumluluğunu taşımak zorunda kalmayacağı bir toplum için açık bir özlem gözlenmektedir. Her iki kamp da kendi ideal toplumlarını, “ahenk” olarak adlandırdıkları şeyle, hızlı değişim veya meydan okuma veya bir rekabetin yorucu şartlarının bulunmaması ile karakterize edilen bir toplum olarak gösterirler; bütünü refahı için belirlenen katkı paylarını herkesin vermesi gereken, fakat hiçbir kimsenin kendi hayatını veya geleceğini kritik şekilde etkileyecek olan tercihler yapması ve kararlar alması gereği ile yüz yüze kalmayacağı, kişinin ne kazandığı veya kazanmadığı veya neyi hak edip neyi etmediği sorusunun gündeme gelmeyeceği, ödüllerin başına bağlanmadığı ve kişinin yardımseverliğinin onun hatalarının sonuçlarına asla katlanmayacağını garanti ettiği bir toplum. Kapitalizmin, *pastoral* varoluş olarak adlandırılacak olan bu görüşe uyamaması, ortaçağcılarının ve sosyalistlerin özgür bir toplumu suçlamasındaki temeldir. Kapitalizm insana bir Cennet Bahçesi vaat etmemektedir.³²

Tabi ki bugün kapitalizm büyük ölçüde terk edilerek yerine karma ekonomi, yani gittikçe devletçiliğe doğru kararlı bir şekilde ilerleyen bir özgürlük ve devletçilik karışımı getirilmiştir. Bugün bizler, sosyalistlerin “ideal toplumuna,” Marx’ın işçilerin “yabancılaşması” üzerine ilk yazdığı zamandakinden çok daha yakınız. Ancak, kolektivizmin her ilerlemesinde insanın yabancılaşması konusundaki çılgınlıklar daha da sesli hale gelmektedir. Bize problemin gittikçe kötüleştiği söyleniyor. Komünist ülkelerde bu gibi eleştirilerin dile getirilmesine müsaade edildiğinde, bazı yorumcular işçilerin yabancılaşması konusundaki Marksist çözümün başarısızlığından, komünizm şartlarında insanın daha da yabancılaşmasından, insanın doğa ile ve diğer insanlarla olan “yeni ahenginin” gerçekleşmemesinden şikayetçi olurlar.

³² Branden, *Ayn Rand Kimdir?* s .15-16.

Bu ahenk, Erich Fromm gibi yorumcuların propaganda-larının aksine, ortaçağ köylülerinde veya zanaatkarlarında da mevcut değildi.

İnsan tabiatından kaçamaz ve eğer insan kendi tabiatının gereksinimlerine aykırı bir sosyal sistem (kendisinin rasyonel, bağımsız bir varlık olarak yaşamasını engelleyen bir sistem) kurarsa, sonuç psikolojik ve fiziksel felakettir.

Özgür bir toplum tabi ki tüm bireylerinin akıl sağlığını garanti edemez. *Özgürlük* insanın gerçek tatminini sağlamaya *yeterli* bir durum değildir, fakat *gerekli* bir durumdur. Ve kapitalizm (laissez-faire kapitalizmi) bu durumu sağlayan tek sistemdir.

Yabancılaşma problemi metafizik bir problem değildir: insanın asla kaçamayacağı, bir tür İlk Günah gibi doğal kadere değildir; o bir *hastalıktır*. Kapitalizmin veya sanayileşmenin veya “büyüklüğün” sonucu değildir ve mülkiyet haklarının ortadan kaldırılması ile yürürlükten kaldırılamaz. Yabancılaşma problemi *psiko-epistemolojiktir*. insanın kendi bilincini nasıl kullanmayı seçtiği ile ilgilidir. İnsanın düşünmeye karşı, yani realiteye karşı isyanının sonucudur.

Eğer bir insan bilgiyi arama, değerler seçme ve amaçlar ortaya koyma sorumluluğunda başarısız olursa; eğer kişi bu alanı başkalarının otoritesine teslim ederse; *evrenin kendisine kapalı olduğu duygusundan nasıl kaçır?* Gerçekten de evren kendisine kapalıdır. Ancak kendi tercihindan dolayı.

Nasıl cebelleşeceğim Tanrının ve insanın
çileden çıkartan acayıplıkları ile?

Ben, bir yabancı ve bir korkak

yaratmadığım bir dünyada

Sorusu için uygun cevap şudur:

Neden sen yaratmadın?

24. İNSANA AĞIT*

Kapitalizmi savunurken yıllardır onun altruizm ve mistisizm ile uyuşamaz olduğunu söylüyorum. Konunun bir “ya o, ya bu” konusu olduğuna şüphe edenler şimdi bunu diğer tarafın en yüksek otoritesinden, Papa VI. Paul’dan duydular.

Papa’nın “*Populorum Progressio*” (İnsanların Gelişmesi Üzerine”) adlı tamimi sıra dışı bir belgedir. Sanki uzunca bir süredir baskı altında tutulmuş bir duygu, yüzyılların sessizliğinin oluşturduğu baskının tıslayan basıncıyla serbest kalmış, özenle ayarlanmış, ihtiyatlı ve hesaplı cümleler engelini aşarak gün yüzüne çıkmış gibidir. Cümleler çelişkilerle doludur; duygu ise tutarlıdır.

Papanın tamimi kapitalizme karşı derin bir nefretin dışavurumudur; fakat kötülüğü çok daha derindir ve hedefi sırf politik olmaktan çok daha ötedir. Mistik-altruist bir “yaşam hissi” şeklinde yazılmıştır. Bir yaşam hissi, metafiziğin bilinçaltındaki eşdeğeridir: insan tabiatının ve insanın varoluşla ilgisinin kavramsallık öncesi, duygusal olarak entegre edilmiş değerlendirmesidir. Mistik-altruist bir yaşam algılamasına göre, kelimeler sadece yaklaşıklıklardır; bu yüzden tamimin tonu da kaçınmacıdır. Fakat kaçınılan şeyin niteliği her şeyi zarif derecede açıklamaktadır.

Kapitalizm meselesi üzerine, tamimin konumu açık ve net-

*AYN RAND, *The Objectivist Newsletter*, Temmuz, Ağustos ve Eylül 1967.

tir. Sanayi devrimine atfen tamim şöyle demektedir: “Fakat bu yeni toplum şartlarında, kârı ekonomik gelişme için anahtar konumda gören, rekabeti ekonominin anayasası olarak gören ve üretim araçlarının özel sahipliğini, hiçbir sınırı olmayan ve hiçbir benzer sosyal zorunluluk taşımayan mutlak bir hak olarak gören bir sistemin kurulmuş olması bir talihsizliktir.... Fakat bir tür kapitalizmin aşırı ıstırap, adaletsizlik ve etkileri hâlâ devam eden kardeş kavgalarının kaynağı olduğu doğru ise, bütün kötülükleri, bu elim sisteme eşlik eden sanayileşmeye atfetmek de aynı ölçüde yanlış olacaktır.” (Paragraf 26)

Vatikan üçüncü sınıf bir Marksist gazetenin editör odası değildir. O yüzyılların perspektifini, bilgeliğini ve sonsuz felsefi mütalâalar taşıyan bir kurumdur. Bu nedenle cahillik yuvarında anlatılanların sebebi olamaz. Solcular bile kapitalizmin ortaya çıkışının ve sanayileşmenin “talihsiz” bir rastlantı olmadığını ve birincinin ikinciye sağladığını bilmektedir.

Kapitalizmin sebep olduğu “aşırı ıstırap, adaletsizlikler ve kardeş kavgaları” nelerdir? Tamim bir cevap verilmiyor. Geçmişte veya bugünkü hangi sosyal sistem, isteyen herkesin kapitalizme atfettiği *herhangi* bir sosyal kötülük bakımından daha iyi bir sicile sahiptir? Ortaçağ feodalizmi mi? Mutlak monarşi mi? Sosyalizm veya faşizm mi? Cevap yok. “Aşırı ıstırap, adaletsizlikler ve kardeş kavgaları” düşünüldüğünde kapitalizmin hangi özelliği Nazi Almanya’sı ve Sovyet Rusya’nın terörü ve toplu kısımları ile aynı kategoriye konabilir? Cevap yok. Kapitalizm ve insanların ilerlemesi, refahı ve yaşam standardı arasında hiçbir nedensellik bağı yoksa, bunlar niçin en fazla derecede kapitalist ekonomik özgürlük içeren sistemlere sahip ülkelerde daha yüksektir? Cevap yok.

Tamim tarih ve temel politik prensiplerle ilgili olduğundan, ancak kapitalizm dışında herhangi bir sosyal sistemi tartışıp eleştirmedikten, diğer tüm sistemlerin tamimin politik felsefesi ile uyuşabilir olduğu hükmüne varılabilir. Bu durum ka-

pitalizmin bazı daha az önemli karakterlerinden dolayı değil, fakat diğer herhangi bir sistemin temeli olmayan *esasları* bakımından; kâr amacı, rekabet ve üretim araçlarının özel sahipliği bakımından eleştirildiği gerçeği ile desteklenmektedir.

Fakat tamim, hangi ahlâki standartla bir sosyal sistem hakkında hüküm vermektedir? Tamimin kapitalizme yönlendirilen en spesifik suçlaması şudur: “İhtiyaçları arzu etmek meşrudur ve bunları sağlamak için çalışmak görevdir: ‘Eğer bir kişi çalışmazsa, yemesin.’ Fakat maddi şeylerin elde edilmesi açgözlülüğe, daha fazlası için doymak bilmeyen bir arzuya yol açabilir ve daha fazla gücü baştan çıkarıcı bir amaç haline getirebilir. Bireyler, aileler ve uluslar, ister zengin ister fakir olsunlar, servet tutkusuna mağlup olabilirler ve hepsi bunaltıcı bir maddiyatçılığın kurbanı olabilirler”. (18)

Sanayi öncesi ve çok daha eski zamanlardan beri “açgözlülük,” servetin kaynağını veya onu üretenlerin temel güdülerini algılayamayan donuk zihinli cahillerce, zenginlere yönetilen suçlama olmuştur. Fakat yukarıdakiler bir cahil tarafından yazılmamıştır.

“Aç gözlülük” ve “servet düşkünlüğü” gibi terimler biri akılsız oburlukla şırmamış, diğeri altın dolu sandıkların üzerinde açlık çeken, biri şişman diğeri zayıf (her ikisi de zenginlik aşkına zenginlik edinmenin sembolüdür) iki kişinin karikatür imajını akla getirir. Kapitalizmin itici gücü bu mudur?

ABD’nin tüm zenginlerinin kişisel tüketim için harcadığı tüm servet onlardan alınsa ve fakir nüfusa dağıtılsa, kişi başına bir dolardan daha az eder. (Bunu dünyadaki bütün fakirlerle dağıttığınızda miktarı siz hesaplayın.)

Amerikan servetinin gerisi üretime yatırılır; ve Amerikan işgücünün üretkenliğini artırarak Amerikanın yaşam standardını yükselten bu sürekli artan yatırımdır. Bu, Papa VI. Paul’un bilemediği temel ekonomi bilgisidir.

Epistemolojik dalavereciliği görmek için alıntılanan paragrafı bir daha okuyun ve “açgözlülük” ve “servet tutkusu” ile yapılan vitrin süslemeye bakın. Burada kınanan kötülüğün “daha fazlası için tatmin olmayan arzu” olduğunu göreceksiniz. Ne için arzu? “Daha fazla güç” için. Ne tip bir güç? Bu paragrafta doğrudan bir cevap verilmiyor, fakat tüm tamim önemli bir şeyi göz ardı ederek cevaplıyor: *ekonomik* güç ile *siyasi* güç arasında (üretim ve kuvvet arasında) hiçbir ayrım yapılmıyor, bunlar bazı pasajlarda birbirinin yerine kullanılıyor, diğer bazı pasajlarda açıkça birbirine eş tutuluyor. Eğer realitenin gerçeklerine bakarsanız, kapitalizmde servet sahibi insanların peşinde olduğu “daha fazla gücün” *bağımsız* üretim gücü, üretkenlik kapasitesi için “doymaz” hırs olduğunu; ve tamimin lanetlediğinin de bu olduğunu göreceksiniz. Kötü olan çalışma değil *hırslı* çalışmadır.

Bu imalar tamimin sosyal varoluşunun “daha az insanı” şartlarını sıraladığı daha sonraki bir paragrafta desteklenmekte ve hafifçe vurgulanmaktadır: Yaşam için gerekli minimumları olmayanlar için maddi gereçlerin bulunmayışı, bencillik içinde boğulanların ahlâki eksiklikleri.... İster sahipliğin, ister gücün kötü kullanımından kaynaklansın, ezici sosyal yapı...” Ve “daha insanı” şartlar olarak: “sefaletten gerekli şeylere sahip olmaya geçiş paragrafı...” (21)

Hangi “gereksinimler” yaşam için “minimum şarttır”? Ne tip bir yaşam için? Sadece fiziksel olarak hayatta kalmak için mi? Eğer öyleyse ne kadar süre hayatta kalmak? Cevap verilmiyor? Fakat tamimin prensibi açıktır: sadece en yalın geçim düzeyinden daha fazla yükselmeyenler maddiyata sahip olma *hakkına* sahiptir; ve bu hak, diğer tüm insanların yaşama hakları dahil, her türlü hakkının önüne geçer. Bu açıkça söyleniyor:

“İncil ilk sayfasından itibaren bize bütün yaratılanların insan için olduğunu, zekâsı, çabası ve emeği yoluyla bu dünyayı geliştirmenin ve kelime yerinde ise kullanımı için tefriş et-

menin insanın sorumluluğu olduğunu öğretir. Eğer dünya, her bir bireyi geçimi, gelişmesi ve ilerlemesi için gerekli araçlarla donatsa, böylece her insan dünyada kendisi için gerekli olanı bulma hakkına sahip olacaktır. Son Konsül bize şunu hatırlatmıştı: “Tanrı dünyayı ve tüm içindekileri tüm insanlar ve halklar için yarattı. Bu nedenle, tüm insanlar adaletli ve hayırsever oldukça, onlar için yaratılmış mallar belli ölçüde artacaktır.” Mülkiyet ve serbest ticaret hakları da dahil, diğer her türlü hak bu prensipten sonra gelir.” (22)

Bu dünya görüşünde eksik olan unsura, hangi insan melekесinin önemsiz veya yok kabul edildiğine dikkat edin. Bu konuyu sonra daha detaylı olarak tartışacağım. Şimdi dikkatini zi sadece, yukarıdaki paragraftaki “insan” kelimesinin kullanımına (*hangi* insan?) ve “yaratılmış mallar” terimine çekeceğim. Kim tarafından yaratılmış? Cevap yok.

Bu eksik unsur tamimin izleyen paragrafında arsızca ortaya çıkıyor: “İhtiyaç içindeki kişilere karşı, her şeye sahip olan kişilerin nasıl davranmaları gerektiğini tanımlamak için, kili-se rahiplerinin kullandığı kelimelerin ne kadar güçlü olduğu iyi bilinir. Aziz Ambrose’dan alıntılalım: ‘Sahip olduklarınızdan fakir kişilere verdikleriniz hediye değildir. Siz onlara onların olan şeyleri veriyorsunuz. Herkesin kullanımı için verileni siz haksız yere kendinize aldınız. Dünya sadece zenginlere değil herkese verilmiştir.’ Yani özel mülkiyet hiç kimseye mutlak ve kayıtsız şartsız bir hak vermez. Başkalarının ihtiyaçları varken, hiç kimsenin ihtiyacı olmayanı elinde tutması haklı görülemez.” (23)

Aziz Ambrose, mülkiyet gibi görüşlerin haklı görülmesine de makul şekilde anlaşılabileceği dördüncü yüzyılda yaşadı. On dokuzuncu yüzyıldan itibaren bu görüşler ne haklı görülmekte ne de insanlar onları anlayabilmektedir.

Tamim, bugünün dünyasındaki problemlere hangi çözümü sunuyor? “Tek başına bireysel inisiyatif ve sırf özgür rekabet başarıyı asla garanti etmez. Fakirleri sefaletleri içinde bırakıp,

ezilmişlerin köleliğini artırırken, zenginlerin servetinin ve güçlünün egemenliğinin daha da artırılmasından sakınılmalıdır. Bu yüzden bireylerin ve ara kurumların aktivitesini teşvik etmek, cesaretlendirmek, koordine etmek, desteklemek ve entegre etmek için programlar gereklidir. Hedefleri, amaçları ve bunları sağlayacak yolları seçmek ve yürütmek kamu otoritelerine aittir ve bu ortak aktivitedeki tüm güçleri harekete geçirmek onların işidir.” (33)

Hedefleri, amaçları ve onları başarma yollarını hükümetin (“kamu otoritelerinin”) seçtiği ve yürüttüğü bir toplum totaliter bir devlettir. Bu nedenle hemen arkadan gelen cümleyi okumak ahlâken şok edicidir:

“Ancak onların özel girişimle ara kurumları bir araya getirmelerine izin verin. Böylece onlar, bağımsızlığı reddederek insanın temel haklarının kullanımını engelleyecek olan tam kolektifleşme veya keyfi planlama tehlikesini bertaraf edeceklerdir.” (33)

“Her türlü hakkın ... bu prensipten sonra geldiği [asgari geçim “hakkı”] bir devlette “insanın temel hakları” nelerdir (bu tamimde asla tanımlanmıyor)?” (22) Hükümetin amaçları belirlediği ve amaçlara giden yollara el koyduğu bir devlette “özgürlük” ve “özel inisiyatif” nedir? *Tam olmayan* kolektifleşme nedir?

Bu paragrafta bahsedilen modern uzlaşmacıların, göz ardı etme kapasitelerini, karma ekonominin savunuculuğuna kadar genişletebileceklerine inanmak güçtür. Karma ekonomi, kapitalizm ve devletçiliğin bir karışımıdır; kapitalizmin prensipleri ve uygulamaları lanetlenirken ve temelden yok edilirken, devletçi kolektivizmi *tamamlanmaktan* alıkoyacak olan nedir?

(Tamimin bazı insanların göz ardı etme kapasitesini sonsuza kadar elastik gördüğünü fark etmek bir ahlâk şoku etkisi yapmaktadır. Aldığı reaksiyonlardan yola çıkarak, tamim yanılmamıştır.)

Her siyasi teorisinin bir ahlâk sistemine dayandığını sürekli olarak söylüyorum. Burada da tamim, benimkine zıt bir ahlâk sistemi açısından olsa da görüşümü doğruluyor. “bireylere dayalı olan dayanışma görevi uluslar için de vardır: ‘İlerlemiş uluslar, gelişmekte olan halklara yardım etmek için çok ağır bir yükümlülük altındadırlar.’ Konsülün bu öğretisini yürürlüğe koymak gereklidir. Her ne kadar bir ulusun, İlahi Takdirin kendisine halkının emeğinin meyvesi olarak sağladığı nimetlerden ilk faydalanan olması normalse de, yine de hiçbir ülke bu amaçla kendi servetini sadece kendine saklamayı talep edemez.” (48)

Bu yeterince açık görünüyor, fakat tamim yanlış anlaşılma-
mak için elinden geleni yapıyor. “Bir diğer ifadeyle, kendi başına ele alındığında serbest ticaret kuralı artık uluslararası ilişkileri yönlendiremez.... Burada konunun, liberalizmin ticari mübadele temel prensibi olduğu bilinmelidir. (58)

“Zengin ülkelerin lüzumsuz servetinin fakir ulusların hizmetine sunulması gerektiğini bir kez daha tekrarlamalıyız, bu şimdiye kadar sadece en yakınımızdakilere sunulmuş olan ancak bundan sonra bu dünyadaki tüm ihtiyaç içinekilere sunulması gereken bir faydadır. “ (49)

Eğer ihtiyaç (küresel ihtiyaç) ahlâk kriteri ise, eğer asgari geçim (en az gelişmiş vahşilerin yaşam standardı) mülkiyet hakları kriteri ise, bu durumda her yeni gömlek veya elbise, her yeni külâh dondurma, her otomobil, buzdolabı veya televizyon “lüzumsuz servet” olmaktadır.

“Zenginliğin” göreceli bir kavram olduğunu ve ABD’nin ortakçılık yapan çiftçilerinin Asya ve Afrika emekçilerine göre inanılmaz ölçüde zengin olduğunu hatırlayın. Ancak tamim eşit olmayan derecede gelişmiş ülkeler arasındaki serbest ticareti “yüksek derecede gelişmiş ulusların çoğu kez mamul madde ihraç ederken daha az gelişmiş ekonomilere sahip ülkelerin satmak için sadece gıda, lif ve diğer hammaddelere sahip olduğu” gerekçesiyle “adaletsiz” olarak eleştirmektedir.

(57) Bunun gelişmemiş ülkelerin yoksulluğunu artırdığını iddia eden tamim, uluslararası ticaretin serbest piyasa kanunları ile değil fakat en fazla ihtiyacı olanın *ihtiyacı* ile yönetilmesi gerektiğini iddia etmektedir.

Bunun pratikte nasıl işleyeceği son derece açık bir şekilde ortaya konmuştur: “Bu zengin insanların büyük cömertlik, çok fazla feragat ve durmak bilmeyen bir çabasını gerektirir. Herkes kendi vicdanına, zamanımız için yeni bir mesaj taşıyan vicdanına sorsun.... Kamu otoritelerinin gelişme için çabalarını yoğunlaştırabilmeleri için daha fazla vergi ödemeye hazır mısınız? Üreticisinin daha adil bir şekilde ödüllendirilmesi için ithal mallara daha yüksek bir fiyat ödemeye hazır mısınız?” (47)

Vergileri ödeyenler sadece zenginler değildir; Birleşik Devletlerdeki vergi yükünün büyük kısmı orta ve düşük gelirli ailelerin sırtındadır. Yabancı malların ve hammaddelerin ithali, sadece zenginlerin kişisel kullanımı için değildir. Gıda fiyatları zenginler için önemli bir problem değildir; fakirler için ise çok önemli bir konudur. Öte yandan gıda, gelişmemiş ülkelerin asıl ürünlerinden birisi olduğu için tamimin önerisinin ne anlama geldiğini düşünün: Amerikalı ev kadını toprağı çıplak elleri ile veya elle çekilen sabanla işleyen insanların ürettiğı gıdayı satın almak ve Amerikalı mekanize çiftçilere aynı ürün için ödenen fiyatın 100 veya 1000 katı daha fazla fiyat ödemek zorunda kalacaktır. Bu azgelişmiş üreticilerin “daha adil şekilde ödüllendirilmesi” için aile bütçesinin hangi kalemlerinden feragat etmek zorunda kalınacaktır? Giyim masraflarından mı kıssın? Fakat “lif ve diğer hammadde” üreticilerinin “adil ödülleri” sağlamak zorunda kalacağı için aynı şekilde ve oranda bu kalemden kısmıştı. Bu durumda ev kadınının yaşam standardı ne olacaktır? Ve Amerikan çiftçilerine ve hammadde üreticilerine ne olacaktır? Üretkenlik yeteneğı değil fakat *ihtiyaç* bakımından rekabete zorlanmış olan çiftçiler gelişmelerini durdurmak zorunda kalacaklar ve elle çekilen saban dönemine geri döneceklerdir. Bu durumda bütün dün-

yanın yaşam standardı ne olacaktır?

Hayır, Papa VI. Paul'un ekonomi konusunda bu kadar cahil olması ve bu teorilerin anlatılması mümkün olmayan insanlık dışı gaddarlığını fark etmeden "hümanizm" adına bu önerilerde bulunacak kadar teorilerini somutlaştırma yeteneğinden yoksun olması mümkün değildir.

Bu açıklanamaz görünüyor. Fakat bunu açıklayacak belli bir temel prensip vardır. Bu prensip, tamimin birbirine uymayan unsurlarını; çelişkilerini, iki anlamlı ifadelerini, atladıklarını, cevaplanmamış sorularını; tutarlı bir resim haline getirecektir. Bunu keşfetmek için şu sorunun sorulması gerekir: tamimin insan tabiatı hakkındaki görüşü nedir?

Bu görüş onu savunanlarca pek itiraf edilmez veya tamamen tanınmaz. Bu bilinçli bir felsefe konusu olmaktan ziyade bir dünya görüşü tarafından belirlenen bir histür. O görüşe sahip olanların bilinçli felsefesi, ağırlıklı olarak onu mantığa büründürme çabalarından oluşur.

Bu görüşü tanımak için onun köklerine, bir hayat algılaması anlamında onu meydana getiren fenomenlere gidelim.

Anlamaya çalıştığı bir problemin cevabını kavradığında bir çocuğun yüzüne bakmanızı isteyeceğim. Bu, kendisi bilinçli olmayan, ancak kendini ortaya koyan parlak bir neşe, bir şeyden kurtulma, neredeyse bir başarı bakışıdır ve parlaklığı iki yönde yayılır görünmektedir: dünyanın aydınlatacak şekilde dışarıya ve kazanılmış bir onurun ateşi olacak şeyin ilk kıvılcımı olarak içeriye. Eğer bu bakışı görürseniz veya onu yaşarsanız bilirsiniz ki, eğer "kutsal" diye bir kavram varsa (anlamı insan için en iyi, en yüksek demektir) bu bakış kutsaldır; o, hiçbir şey için ihanet edilmeyecek, hiçbir şeye feda edilmeyecek bir şeydir.

Bu bakış çocuklarla sınırlı değildir. Çizgi film sanatçıları bunu bir fikri aniden anlayan bir karakterin başının üzerine parlayan bir ampul koyarak ifade ederler. Basit anlamda ve ço-

cukların anlayacağı anlamda bu uygun bir semboldür: bir fikir insan ruhunda açılmış bir ışıktır.

Yetişkinlerin yüzünde, bilhassa en kıymetli değerlerinizi emanet ettiğiniz kişilerin yüzünde aradığınız, bu ışığın kararlı, kendinden emin yansımasıdır. Bir sevdiğinizi ameliyat edecek olan cerrahın gözlerinde onu ararsınız; içinde uçacağınız uçağı kontrol eden pilotun gözlerinde onu ararsınız; ve eğer tutarlı iseniz bunu evleneceğiniz kadın veya erkeğin gözlerinde de ararsınız.

Bu ampul görüntüsü faaliyette olan bir insan zekâsının parlaklığıdır; bir insanın akılcı melekesinin dışavurumudur; bir insanın *aklının* sinyali ve sembolüdür. Ve sizin insanlığınızın derecesine bağlı olarak, o sizin aradığınız, hoşlandığınız, değer verdiğiniz veya sevdiğiniz her şeyde mevcuttur.

Fakat bir çocuk veya bir yetişkinin yüzündeki bu görünüşe cevabınızın hayranlık olmadığını varsayın? Cevabınızın meçhul bir korku olduğunu varsayın? Bu durumda hayatınızı ve felsefi kapasitenizi bu korkunun dile getirilmesine asla izin vermeyecek olan bir mücadele ile geçireceksiniz. Onu gizlemek için mantığa büründürmeler bulacaksınız ve bu çocuk bakışını “bencillik” veya “küstahlık” veya “uyuşmazlık” veya “gurur” olarak göreceksiniz. Bunların hepsi doğrudur, fakat sizin ileri sürmeye çalıştığınız anlamda değil. İnsanların gözlerindeki bu bakışın sizin en büyük ve en tehlikeli düşmanınız olduğunu hissedeceksiniz; ve bu bakışı mağlup etme arzusu, aklın, mantığın, tutarlılığın, varoluşun, realitenin önüne geçerek sizin tek mutlağınız olacaktır. Bu bakışı yok etme arzusu, insan ruhunu parçalama arzusudur.

Böylece “*Populorum Progressio*” tanımını hazırlayan tipten hayat algılamasını elde edeceksiniz. Bu herhangi bir kişi tarafından değil, fakat bir kurumun yaşam algılaması tarafından üretilmiştir.

Tamimin hayat algılamasının egemen duygusu insan *aklım-
dan* nefrettir; dolayısıyla insandan nefrettir; dolayısıyla yaşam-
dan ve bu dünyadan nefrettir; dolayısıyla insanın bu dünyada-
ki yaşamından zevk almasından nefrettir; ve son olarak tüm
bu değerleri pratikte var eden tek sosyal sistemden, kapita-
lizmden nefrettir.

Bunu tek bir örneğe dayanarak savunabilirim. Amerikalıla-
rı zorla yaptırılan, çok temel geçim hariç hiçbir şey kazanılma-
yan ve ürünlerini vahşilerin topladığı getirisiz ağır işlere ömür
boyu mahkum etme önerisini düşünün. Bu tip bir öneri duy-
duğunuzda, aklınıza hangi imaj gelmektedir? *Benim* aklıma ge-
len, hayata kendinden emin bir isteklilikle başlayan, yollarına
devam etmek için okullara giden, gözleri neşeli, şikayet etme-
yen bir kararlılıkla geleceğe sabitlenmiş genç insanlardır; ve
yeni bir paltonun, yeni bir halının, ikinci el bir araba almanın
veya bir sinema biletinin onların yaşamında cesaretlerinin ya-
kıtı olarak ifade ettiği anlamdır. “İnsanların emeklerinin mey-
vesini” taktir ederken bu imajı göz ardı eden ve insan çabası-
nın bir insan için kendi ürününü muhafaza etmek için yeterli
bir sebep olamayacağını söyleyen herkes, amacının insan sev-
gisi hariç, her şey olduğunu iddia edebilir.

Savımı sadece buna dayandırabilirim; fakat bunu yapmaya-
cağım. Tamim, bir hayat algılamasından daha fazlasını, özel,
bilinçli, felsefi teyitler sunmaktadır.

Bunun insan aklını yok etme amacını değil, fakat daha ya-
vaş bir hızla, daha acı veren bir eşdeğer amacı, onu köleleştir-
me amacı taşıdığını görelim.

Tamimin sosyal teorisini anlayanın anahtarı John Galt'ın
ifadesinde yatmaktadır: “Ben, şaşkınlığınızdan dolayı varlığı-
nı fark edemediğiniz insanım. Ben sizin ne yaşamasını ne de
ölmesini istediğiniz insanım. Siz benim yaşamamı istemedi-
niz, çünkü sizin terk ettiğiniz sorumluluğu benim taşıdığımı
ve hayatlarınızın bana bağlı olduğunu bilmekten korkuyor-

dunuz; bunu bildiğinizden dolayı da benim ölmemi istemediniz,” (*Atlas Vazgeçti*)

Tamim insan zekâsının varlığını ne kabul ve ne de reddediyor; insan zekâsını sadece hakkında düşünmeye gerek olmayan önemsiz bir insan özelliği olarak değerlendiriyor. İnsanın varoluşu içinde zekânın rolüne ana (ve kelimenin tam anlamıyla tek) referans şöyledir: “Sanayinin ortaya çıkışı ekonomik gelişme ve insan ilerlemesi için bir gereksinimdir; bu aynı zamanda gelişmenin bir işaretidir ve gelişmeye katkıda bulunur. Çok çalışma ve zekâsını kullanma ile insan doğanın sırlarını ondan aşama aşama koparır ve kendi zenginliği için daha iyi uygulamalar bulur. Kendi üzerindeki uzmanlığı arttıkça araştırma ve keşif hazzı, hesaplanmış bir risk alma yeteneği, girişimde cesaret, yaptığı işte cömertlik ve bir sorumluluk hissi geliştirir.” (25)

İnsan aklının (insanın hayatta kalma için temel aracının, insanı hayvanlardan ayıran melekenin) yaratıcı gücünün edinilmiş bir “*haz*” olarak (bir zeytinden alınan haz veya bayan modası gibi bir haz şeklinde) tanımlandığına dikkat edin. Bu zayıf itirafın bile kendi başına durmasına izin verilmediğine dikkat edin: bir değer olarak alınmasınlar diye “araştırma ve keşif” “cömertlik” gibi ilgisiz şeyler içinde paketleniyor.

Aynı eğilim *çalışma* konusu tartışılırken de tekrarlanıyor. Tamim “ona [çalışmaya] bazen abartılmış bir önem verildiği” konusunda uyarıyor, fakat çalışmanın yaratıcı bir işlem olduğunu kabul ediyor ve sonra “çalışma ortak yapıldığında, umut, zorluklar, hırs ve neşe paylaşıldığında ... insanlar kendilerini kardeşler olarak görürler” diye ekliyor (27) Ve sonra: “para, zevk ve güç vaat ettiğinden, bazılarını bencillığe, diğerlerini isyana teşvik ettiğinden çalışma tabi ki olumsuz etkilere sahip olabilir...” (28)

Bu durum *zevkin* (üretken iş ile elde edilen tür zevkin) kötü olduğu; *gücün* (üretken iş ile elde edilen türden ekonomik gü-

cün) kötü olduğu; ve *paranın* (tüm *tamimin* tutkuyla yalvardığı üzere) kazananın elinde kalırsa kötü olduğu anlamına gelir.

John Galt'ı James Taggart ile, Wesley Mouch ile ve Dr. Floyd Ferris ile “ortak” olarak çalışırken “umut, zorluk, hırs ve neşeyi” paylaşırken düşünür müsünüz? Fakat siz bunların sadece hayali kahramanlar olduğunu söylüyorsunuz. Tamam. Pasteur'u düşünür müsünüz? Kolomb'u düşünür müsünüz? Galileo'yu düşünür müsünüz; “umudunu, zorluklarını, hırsını ve neşesini” Katolik Kilisesi ile paylaşmayı denediğinde başına neler geldiğini düşünür müsünüz?

Hayır, tamim dehaların varlığını yalanlamıyor; eğer yalanlasa, küresel *paylaşım* için bu kadar çok yalvarmak zorunda kalmazdı. Eğer tüm insanlar birbirinin yerine geçebilse, eğer farklı beceriklilik derecelerinin hiçbir etkisi olmasa, herkes aynı miktarda üretecektir ve hiç kimsenin paylaşma sonucunda elde edeceği bir fayda olmayacaktır. Tamim adı verilmeyen, tanınmayan, teşekkür edilmeyen servet kaynaklarının bir şekilde faaliyete devam edeceğini ve onların faaliyetlerini imkânsız hale getirecek olan varoluş şartlarını oluşturmayı sağlayacağını varsayıyor.

Zekânın sadece dahilerin tekelinde olmadığını hatırlayın; zekâ tüm insanların bir özelliğidir ve farklılıklar sadece bir derece konusudur. Eğer varoluş şartları dahiler için zararlı ise, zekâsı oranında her insan için zararlıdır. Eğer deha cezalandırılıyorsa, diğer her insandaki akıl melekesi de cezalandırılmaktadır. Sadece şu fark vardır: ortalama insan dahinin kendinden emin direnç gücüne sahip değildir ve çok daha hızlı pes edecektir; ilk baskı dokunuşu ile çaresiz ve şaşkın bir halde aklını kullanmaktan vazgececektir.

Tamimin önerdiği dünyada akıl ve insan için yer yoktur. Dünyayı dolduran varlıklar devasa bir kabile makinesi içinde kendilerine verilen görevleri yapmaya programlanmış hisleri olmayan robotlardır; tercihleri, muhakemeleri, değerleri, inandıkları şeyleri ve kendilerine saygıları (her şeyden önce kendi-

lerine saygıları) olmayan robotlardır.

“Sahip olduğunuz şeylerden fakir bir insana verdikleriniz hediye değildir. Onun olan şeyi ona veriyorsunuz.” (23) Thomas A. Edison tarafından elde edilen servet onu üretmemiş olan kabile yerlilerine mi aittir? Sizin bu hafta kazandığınız maaş onu kazanmamış olan yan komşunuz hippilere mi aittir? Böyle bir fikri bir insan kabul etmez; bir robot eder. Bir insan başarısının gururunu alır; geleceğin robotlarından sökülüp alınacak olan şey, başarının gururudur.

“Herkesin kullanımı için ortak olarak verileni siz haksız yere kendinize aldınız.” (23) “Tanrı dünyayı ve onun içindeki her şeyi tüm insanlar ve halklar için yarattı.” (22) Siz dünyada bulunan şeylerden birisiniz; bu nedenle “tüm insanlar ve halkların kullanımı için” mi yaratıldınız? Tamimin cevabı görünüşte “Evet”dir; çünkü tamimin önerdiği dünya, her esas bakımından bu varsayıma dayanmaktadır.

Bir insan bu fikri kabul etmez. John Galt gibi bir insan şunu söyler: “Siz sanayi çağını asla keşfetmediniz ve siz, kölelerin kas gücüyle ancak sefil bir yaşamın üretildiği barbar çağların ahlâkına yapışıyorsunuz. Her mistik daima, kendisini korktuğu maddi realiteden korumak için kölelere özlem duymuştur. Fakat *siz*, siz küçük garip atavistler*, etrafınızdaki gökdelenlere ve fabrika bacalarına körce bakarsınız ve maddi şeylerin sağlayıcıları olan bilim adamlarını, mucitleri ve sanayicileri köleleştirmeyi düşlersiniz. Üretim mallarının kamusal sahipliği için yaygara kopardığınızda, aklın kamusal sahipliği için yaygara koparmaktasınız.” (*Atlas Vazgeçti*)

Fakat bunu bir robot söylemez. Bir robot servetin kaynağını sormak için programlanmaz; ve servetin kaynağının insan aklı olduğunu asla keşfetmez.

* Atavizm (atavism), organizmadaki bir özelliğin nesiller sonra yeniden ortaya çıkması. Bkz. Demir, Ö. - Acar, M., *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 3. Basım, Vadi Yayınları, Ankara, 2002, s. 51 (Çevirmen).

“Yaratılanların tümü insan içindir” (22) ve “Dünya herkese verilmiştir” (23) gibi fikirleri duydukça, insan bunların, “doğal kaynakları faydalı hale *getirmek* için ne gerekir?” sorusunu göz ardı eden iki anlamlı ifadeler olduğunu anlayacaktır. İnsan, hiçbir şeyin kendisine *verilmediğini*, hammaddelelerin insanın kullanabileceği mallara dönüşümünün (bazı insanların yapıp bazılarının yapmadığı) bir düşünce ve emek süreci gerektirdiğini; ve *adalet bakımından*, hiçbir insanın başkalarının düşünce ve emeği ile üretilmiş mallara birinci hakkı olamayacağını bilir. Bir robot buna itiraz etmez; robot kendisi ve hammadde arasında fark görmez; kendi hareketlerini *veri* olarak alır.

Çalışmasını seven ve onun ne müthiş bir erdem, ne düşünce, enerji, amaç ve kararlı disiplin gerektirdiğini bilen bir kişi, çalışmasının onu küçümseyenlere hizmet etmesi durumuna isyan eder. Maddi üretimi aşığılama tamimin her tarafında vardır. Daha fakir durumdaki halklar, kendilerine zengin uluslardan gelen bu baştan çıkarmaya karşı asla yeterince korunmalı değildir. Bu baştan çıkma “asıl olarak maddi zenginliğin elde edilmesine odaklanmış olan bir hareket tarzıdır”. (41) “Dünya dayanışmasına” ulaşmak amacıyla farklı medeniyetler arasında bir “diyalogu” savunan tamim, bunun şöyle olması gerektiğini vurguluyor: “Mallara veya teknik becerilere değil insana dayalı bir diyalog...” (73) Bu, teknik becerilerin önemsiz bir özellik olduğu, bunları elde etmek için hiçbir erdemin gerekmediği, malları üretme becerisinin hiçbir takdiri hak etmediği ve “insan” kavramının bir parçası olmadığı anlamına gelir.

Böylece tüm tamim endüstriyel zenginlik *ürünleri* için yalvarırken, bu ürünlerin kaynağına karşı aşağılarcasına kayıtsızdır: sonuçlar için hak iddia ederken sebebi göz ardı etmektedir; yüce bir ahlâk düzleminde konuşma iddiasındadır, ancak maddi üretim *sürecini* (güya bu süreç ahlâk prensiplerini ne ilgilendiren ve ne de gerektiren herhangi bir daha düşük seviyedeki aktivite imiş gibi), ahlâkın kapsam alanı dışında bırakır.

Atlas Vazgeçti'den alıntıyorum: "Bir sanayici (boşluk) böyle bir kişi yoktur. Bir fabrika bir ağaç, kaya veya çamur birikintisi gibi 'doğal bir kaynaktır'.... Üretim problemini kim çözmüştür? Onlar, insanlık diye cevaplarlar. Çözüm neydi? İşte mallar. Onlar buraya nasıl geldi? Bunun sebebi nedir? Hiçbir sebebi yoktur." (Son cümle konuyla ilgisizdir; tamimin cevabı şu olurdu: "İlahi Takdir.")

Üretim süreci insan aklınca yönlendirilmektedir. İnsan akli belirsiz bir meleke değildir; fonksiyon göstermek için belli şartlar gerektirir ve bunların en önemlilerinden birisi *özgürlüktür*. Tamim başarılı şekilde, zarıfçe aklın gereksinimlerini, sanki insan düşüncesi her şartta, her türlü baskı altında, her yerden fışkırmaya devam etmekteymiş gibi (*veya sanki bu fışkırmanın durmasını istemiş gibi*) herhangi bir şekilde görmekten kaçınmaktadır.

Eğer insanların yoksulluğu ve ıstırapı kişinin asıl güdüsü ise, bunun sebebinin keşfedilmesi istenmelidir. Şu soru mutlaka sorulmalıdır: Niçin bazı uluslar gelişmişken diğerleri gelişmemiştir? Niçin bazı uluslar maddi bolluk içindeyken diğerleri insanlık dışı sefalet içinde kalmışlardır? Tarih ve özellikle de 19. yüzyılın benzeri görülmemiş zenginlik patlaması, anında bir cevap vermektedir: kapitalizm insanların bolluk elde etmelerini sağlayan tek sistemdir; ve kapitalizmin anahtarı bireysel özgürlüktür.

Siyasi bir sistemin, insanların üretken faaliyetlerini koruma veya engelleme yoluyla bir toplumun ekonomisini etkilediği açıktır. fakat tamim *bunu* ne kabul etmekte ve ne de müsaale etmektedir. Politika ve ekonomi ilişkisi tamimin en belirgin şekilde göz ardı ettiği veya kaçındığı veya yalanladığı şeydir. Tamim böyle bir ilişkinin bulunmadığını bildirmektedir.

Tamim kendince, uygar ulusların uygar olmayanlara yardım etme ve onları kalkındırma yükünü üstlenecekleri geleceğin dünyasını anlatırken şunları söylüyor: "Ve alan ülkeler kendi

siyasi yaşamlarına müdahale olmamasını veya kendi sosyal yapılarının bozulmamasını istiyorlar. Onlar bağımsız uluslar olarak kendi işlerini kendileri yürütme, kendi politikalarına kendileri karar verme ve istedikleri tip topluma doğru özgürce ilerleme hakkına sahiptirler.” (54)

Peki ya onların seçtiği tip toplum, üretimi, gelişmeyi ve ilerlemeyi imkânsız kılar mı? Ya bu toplum Sovyet Rusya gibi komünizm uygularsa? veya Nazi Almanyası gibi azınlıkları katleder mi? veya Hindistan gibi dini bir kast sistemi kurarsa? ya da Arap ülkeleri gibi göçebe, sanayi-öncesi var oluş şeklini seçerse? veya Afrika'nın bazı yeni ülkeleri gibi basitçe kaba kuvvetle yönetilen kabile çetelerinden oluşursa? Tamim'in ima ettiği cevap bunların bağımsız devletlerin imtiyazları olduklarıdır; farklı “kültürlere” saygı göstermemiz gerektiğidir; ve dünyanın uygar uluslarının *bir şekilde* bu eksiklikleri telafi etmesi gerektir.

Cevaplardan biri pek açık değildir: “Gelişmemiş ülkelerin artan talepleri göz önüne alındığında, ileri bir ülke için üretiminin bir kısmını bu ülkelerin ihtiyaçlarını karşılamaya, bilgi ve becerilerini daha az talihli insanların hizmetine sunmaya hazır olan öğretmenleri, mühendisleri, teknisyenleri ve bilim adamlarını eğitmeye harcaması oldukça normal kabul edilmelidir.” (48)

Tamim bu tip özel görevlilere son derece açık talimatlar vermektedir. “Onlar soylular gibi değil, fakat yardımcılar ve çalışma arkadaşları gibi davranmalıdırlar. Bir halk kendilerine yardım etmeye gelenlerin bunu sevgi ile yapıp yapmadığını çabucak anlar... Eğer mesajları kardeşçe bir sevgi bağlamında sunulmazsa reddedilme tehlikesi içindedir.” (71) Onlar “her türlü ulusal gururdan” uzak olmalıdırlar; “uzmanlıklarının kendilerine her alanda üstünlük sağlamadığının farkında” olmalıdırlar. “Tek medeniyetin kendilerinininki olmadığı ve bu medeniyetin değerli unsurlarını tekellerinde tutmadıklarının” farkında olmalıdırlar. “Kendilerini kabul eden ülkenin

tarihi yanında, kültürel zenginlik unsurlarını da keşfetme niyetinde olmalıdırlar. Her iki kültürü de zenginleştirecek olan karşılıklı bir anlayış tesis edilmelidir.” (72)

Bu sözler, çocuklar açlığa terk edilirken kutsal ineklerin beslendiği, kız çocuklarının öldürüldüğü veya yol kenarlarına atıldığı, tıbbi müdahale yasaklandığı için insanların kör olduğu, sadakatlerini garanti altına almak için kadınların kötürüm hale getirildiği, mahkumlar üzerine akla hayale gelmez işkencelerin törenlerle yapıldığı, yamyamlığın uygulandığı ülkelerde maceraya atılan uygar insanlara söylenmektedir. Batılı bir insanın “kardeşçe sevgi” ile selamlayacağı “kültürel zenginlikler” bunlar mıdır? Batılı insanın hayran olacağı ve benimseyeceği “değerli unsurlar” bunlar mıdır? Kendisini üstün görmeyeceği “alanlar” bunlar mıdır? Ve tüm nüfusu bu gibi şartlar altında canlı canlı çürür gördüğünde, *kendi* ulusunun ve kültürünün başarılarına ve bunları sağlayan ve kendisine ileriye taşımak için soylu bir miras bırakan insanlara derin bir gurur ve şükran ile bakmayacak mıdır?

Tamimin açık cevabı “Hayır”dır. Batılı insan yargılamayacak, sorgulamayacak, kınamayacak, sadece sevecektir; sebep-siz, ayırım gözetmeden, hesapsız, her türlü değerini, standardını, inanişını ihlâl ederek sevecektir.

(Aslında Batılı insanın gelişmemiş ülkelere sunabileceği tek değerli yardım onları kapitalizmin ne olduğu konusunda aydınlatmak ve onların kapitalizmi oluşturmalarına yardım etmektir. Fakat bu yerlilerin “kültürel gelenekleriyle” çatışacaktır; batıl inançlar irrasyonelliği üzerine sanayileşme aşılanamaz; karar bir ya o ya bu karandır. Ayrıca bu, Batının kendisinin kaybettiği bir bilgidir; ve *bu bilgi* tamimin özellikle kınadığı unsurdur.)

Tamim kültürel değerler konusunda bir tür kolaycı rölativizm talep etmekte ve vurgulayarak ilkel kültürlerin (ne tür olursa olsun) değerlere sahip olma hakkına saygıda ısrar eder-

ken bu hoşgörüyü Batı medeniyetine göstermemektedir. Tamim, “yakın zamanlarda sanayileşmeye geçen” ülkelerle iş yapan işadamlarından hitaben şöyle diyor: “Öyleyse, niçin onlar, az gelişmiş ülkelerde çalışırken insanlık dışı bireycilik prensiplerine geri dönüyorlar?” (70)

Bu gelişmemiş ülkelerdeki kabile yaşamı dehşetinin tamiminde hiçbir kınamaya maruz kalmadığına dikkat edin; sadece bireycilik (yani insanoğlunu ilkel bataklıklardan çıkaran prensip) “insanlık dışı” damgası yiyor.

Bu ifadenin ışığında tamimin, “bireyin hakları ve yeteneği için daha fazla saygı gösteren daha iyi bir dünya kurulmasını” savunurken kavramsal bütünlüğü aşağıladığına dikkat edin. (65) Bireyciliği “insanlık dışı” olarak gören bir dünyada bireyin hakları nelerdir? Cevap yok.

Batı ulusları ile ilgili, yoruma değer başka bir ifade daha bulunmaktadır. Tamim şöyle diyor: “Bazı ülkelerde ‘sosyal bir hizmet’, (‘saf ve basit bir hizmet’) yaparak ‘askerlik hizmetinin’ kısmen tamamlanabileceğini öğrendiğimize mutluyuz.” (74)

Sosyal çalışmayı askerlik hizmeti yerine koyma fikrinin, Amerikan gençliğinin ülkelere bir kaç saf ve basit *hizmet* yılı borçlu oldukları iddiasının, olası kaynağını keşfetmek ilginç olacaktır. Bu zorunlu askerlikten de kötü bir fikirdir; Birleşik Devletlerin her temel prensibi ile çelişmesi bakımından son derece Amerikan-olmayan bir fikirdir.

Birleşik devletleri yaratan felsefe tamimin hedefidir, yok etmeye çalıştığı düşmandır. Latin Amerika’ya hedeflenmiş görünen sıradan bir referans bir parça vitrin süsleme, uzlaşmacıların içine şevkle atladıkları bir bubi tuzağıdır. Bu referans şöyle söylüyor: “Eğer büyük araziler yaygın oldukları, kullanılmadıkları veya kötü şekilde kullanıldıkları için genel zenginliği engellerse ... ortak fayda bazen onların kamulaştırılmasını gerektirir.” (24)

Fakat Latin Amerika’nın günahları ne olursa olsun, kapita-

lizm onlardan biri değildir. Kapitalizm (bireysel hakların tanınması ve korunmasına dayanan bir sistem) Latin Amerika'da asla var olmamıştır. Geçmişte ve şimdi, Latin Amerika ilkel bir faşizm şekliyle, rasgele askeri darbelerle, militarist çetelerle, yani iktidardaki herhangi bir çetenin kamulaştırmasına açık halde, adı var olan sahte bir özel mülkiyeti hoş gören fiziksel güçle yönetilmiştir (bu Latin Amerika'nın ekonomik durağanlığının da sebebidir).

Tamim, dünyanın gelişmemiş ülkelerine yardım edilmesi ile ilgilidir. Latin Amerika gelişmemişler listesinde üst sıralardadır; kendi insanlarını besleyememektedir. Hiç kimse Latin Amerika'yı bütün dünyanın ihtiyaçlarını karşılayan global sağlayıcı konumunda düşünebilir mi? Böyle bir role kalkışabilecek olan ve bu şekilde intihara sürüklenecek olan sadece Birleşik Devletlerdir; bireycilik prensipleriyle kurulmuş olan, tarihte kapitalizmin en özgür örneği, İnsan Haklarının ilk ve son savunucusu olan ülke.

Şimdi tamimin insanla, bireyle ilgilenmediğine dikkat edin; tamimin düşünce "birimi" *kabile*dir. yani uluslar, ülkeler, halklardır. Ve tamim bunları sanki kendi vatandaşlarını yönlendiren totaliter bir güçmüş gibi, sanki bireyler olarak varlıklar artık önemli değilmiş gibi tartışmaktadır. Bu tamimin stratejisini göstermektedir: Birleşik Devletler Batı medeniyetinin bin yıllık bireycilik mücadelesinin en üst düzeydeki başarısıdır ve onun en son, zayıf kalıntısıdır. Birleşik devletlerin (yani kapitalizmin) ortadan kaldırılması ile dünyanın karşısında kolektifleşmiş kabilelerden başka bir şey kalmayacaktır. Bu günü çabuklaştırmak için tamim, onu bir emrivaki olarak ele almakta ve kabileler arası ilişkiler olarak adlandırmaktadır.

Yüzlerce yıldır bireye karşı öğütlenen aynı ahlâkın (kendini yok etme ahlâkının yani *altruizmin*) şimdi *uygar uluslara* karşı öğütlendiğine dikkat edin. Uygar ulusları ve uygarlığı aynı yıkımla mahvetmek için şimdi kendini feda etme inancına (yani

insanın dünyadaki başarılarını cezalandırmak için, insanın kendine olan güvenini baltalamak için, insanın bağımsızlığını yok etmek için, hayattan zevk almasını engellemek için, gurunun ortadan kaldırmak için ve aklını felç etmek için kullanılan ilkel silâha) güvenilmektedir.

John Galt'dan alıntılıyorum: “Siz, varolma hakkınız olmadığını kabul ettiğinizde, ihanetin kör vadisine düşmüş durumdasınız. Bunun ‘sadece bir uzlaşma’ olduğuna inandığınızda, kendiniz için yaşamanın kötü bir şey olduğunu, fakat çocuklarınız için yaşamanın ahlâki olduğunu söylediniz. Sonra çocuklarınız için yaşamanın bencilce olduğunu fakat toplumunuz için yaşamanın ahlâki olduğunu söylediniz. Sonra toplumunuz için yaşamanın bencilce olduğunu, fakat ülkeniz için yaşamanın ahlâki olduğunu söylediniz. Şimdi de, ülkeniz için yaşamanın bencilce olduğunu ve dünya için yaşamanın sizin ahlâki göreviniz olduğunu söyleyerek, ülkelerin bu en muhteşeminin dünyanın herhangi bir köşesindeki herhangi bir yüz karası tarafından mağlup edilmesine izin veriyorsunuz. Yaşamaya hakkı olmayan bir insanın değerlere hakkı yoktur ve onları muhafaza etmez.” (*Atlas Vazgeçti*)

Haklar, insanın insan olarak, yani *akılcı* varlık olarak doğru şekilde hayatta kalması için, insan tabiatının gerektirdiği varoluş şartlarıdır. Bunlar altruizm ile uyuşabilir değildir.

İnsanın ruhu insanın bilincidir: insan bilincinin motoru akıldır; kişiyi aklını kullanma özgürlüğünden yoksun bırakın; geriye, herhangi bir kabile güruhu tarafından kullanılmaya hazır fiziksel bir vücut kalır.

Kendinize bu tamim kadar vücut merkezli bir belge okuyup okumadığınızı sorun. Tamimin kurmaya çalıştığı dünyanın sakinleri tek bir uyarıcıya, *ihtiyaca*, dönük robotlardır; bu her yerdeki öteki robotların en aşağılık, arsız, fiziksel ve *bedensel* ihtiyacıdır: çalışacak daha fazla robot üretmek, yemek, uyumak, çıkarmak ve üremek için tüm robotları çalışma düzeninde, yeme-

de, uyumada, çıkarmada ve üremede tutmaya ancak yeten minimum gereksinimler. En insanlık dışı yoksulluk seviyesi, insanların sadece çıplak hayvanların gereksinimleri ile ilgilendiği ve onları amaçladığı seviyedir; bu, tamimin kurumsallaştırmayı önerdiği ve tüm insanları ilelebet olarak tutmayı önerdiği seviyedir (“diğer her türlü haklar ... bu prensipten sonra gelir”).

Eğer tamim kapitalist bir toplumda insanların “boğucu bir maddiyatçılık kurbanı” olduğu suçlaması yapıyorsa, bu önerilen dünyanın atmosferi nedir?

Böyle bir plandan sağ kurtulan birisi onu şöyle tanımlamıştı: “Onların becerilerini [başkalarının becerilerini] bilemezdik, onların ihtiyaçlarını kontrol etme şansımız yoktu. Tüm bildiğimiz yarı hastane, yarı hayvan barınağı gibi bir yerde (yetersizlik, felaket ve hastalıktan başka bir şey taşımayan bir yerde) körü körüne debelenen yük hayvanları olduğumuzdu; her ihtiyacı olduğunu söyleyen rahatlatmak için oraya konmuş hayvanlar.... Çalışmak; ekstra bir karşılığı olmadan; Kamboçyalılar beslenene kadar ve Patagonyalılar üniversiteye gidene kadar. Çalışmak; doğan her yaratığın, asla görmeyeceğiniz, ihtiyaçlarını asla bilmeyeceğiniz, tembelliklerini veya uyuşukluklarını veya sahtekarlıklarını öğrenmeye imkânınız ve hakkınız olmayan insanların sahip oldukları açık bir çek karşılığında; sadece çalışmak, çalışmak, çalışmak ve sizin hayatınızın emeklerini, rüyalarını ve günlerini kimin midesinin hazmedeceğine karar vermeyi dünyanın Ivy’leri ve Gerald’larına bırakmak.” (*Atlas Vazgeçti*)

Benim abarttığımı ve kimsenin bu tür idealler vaaz etmeyeceğini mi düşünüyorsunuz?

Tamimin idealinin işe yaramayacağını söylüyorsunuz, değil mi? Zaten işe yaraması da amaçlanmamıştı ki.

Tamimin amacı ıstırapı azaltmak veya yoksulluğu ortadan kaldırmak değildir; onun amacı suçu teşvik etmektir. Amacı

kabul edilmek ve uygulanmak değildir; kabul edilmek ve çiğnenmektir; insanın “bencil” yaşama arzusu tarafından utanç veren bir zayıflığa dönüşecek olan çiğnenmektir. Başaramayacakları irrasyonel bir amacı bir ideal olarak kabul eden insanlar daha sonra başlarını asla kaldırmazlar; ve başlarının eğilmesinin başarılmak istenen tek amaç olduğunu asla anlamazlar.

İstırabın hafifletilmesi altruizmin güdüsü değildir, sadece gerekçesidir. Kendini feda etme altruizmin daha mutlu bir sona giden yolu değildir; insanın daimi durumu olarak, bir yaşam tarzı olarak ve çocukların ferî sönmüş, perde çekilmiş gözlerinde hiçbir “Niçin”in asla çıkmayacağı terkedilmiş bir dünyanın pislîği içinde, neşeli olmayan debelenme olarak kendini feda etmeye giden sonudur.

Tamim bu durumu kabul etmeye yaklaşır ve altruistik şehitliğe herhangi bir *dünyevi* gerekçe sunmaz. Şunu söyler: “Her şeyin nihai ölçüsü olmaktan çok uzak olan insan ancak kendisinin ötesine uzanarak kendisini fark eder.” (42) (Mezarın ötesine mi?) Ve: “Daha insancıl olmaya giden bu yol, çaba ve feragat gerektirir, fakat tek başına ıstırap (kardeşlerimizin aşkı uğruna kabul edilen ıstırap) tüm insan ailesinin ilerlemesini teşvik eder.” (79) Ve: “Hepimiz Tanrıya doğru olan bu ilerlemede birleşiyoruz.” (80)

İnsan aklına karşı olan tutuma gelince, en açık kabul tamimin dışında bir yerde bulunmaktadır. İtalyan papazları ulusal konferansındaki bir konuşmada 7 Nisan 1967’de Papa VI. Paul “memnun edici olmayan ve kabul etmek için biraz akıl süzgecinden geçmeyi gerektiren herhangi bir dogmayı” sorgulamayı kınadı. Ve papazların “kişinin kendi şahsını bir kült haline getirmesi” ile mücadele etmelerini istedi.” (*The New York Times*, 8 Nisan 1967.)

Hangi politik sistemi savunduğu sorusu konusunda tamim aşağılayıcı derecede kayıtsızdır: görünüşte devletçiliğin

bir versiyonu olması şartıyla herhangi bir politik sistemi kabul edecektir. İsmen var olan özel mülkiyet sistemi yönündeki boş imalar tamimin faşizmi ön plana çıkarmasını mümkün kılmaktadır. Öte yandan tartışmanın tonu, stili ve bayağılığı, köhne bir Marksizm'e işaret etmektedir. Fakat bizzat bu bayağılık entelektüel söyleme derin bir kayıtsızlığı ortaya koyar görünmektedir, dinleyicileri hor gören tamim, sanki bugün yeterince moda olan hangi klişe varsa onu almış gibidir.

Tamim yalnız iki siyasi talep üzerinde son derece yoğunlaşmaktadır: geleceğin ulusları, vatandaşlarının ekonomik aktivitelerini devletin sıkı bir şekilde kontrol edeceği totaliter bir devleti destekleyeceklerdir; ve bu uluslar global planlama üzerine totaliter bir gücü olan global bir devlet halinde birleşeceklerdir. "Dünya çapındaki bu uluslararası işbirliği onu hazırlayacak, koordine edecek ve yönlendirecek olan kurumlara ihtiyaç duymaktadır... Kim bu şekilde aşama aşama oluşturulan, yasama ve siyaset sektörlerinde etkin bir şekilde çalışma yeteneğinde olan bir dünya otoritesine ihtiyaç bulunduğunu kabul etmez?" (78)

Tamimin felsefesi ile komünizm arasında bir fark var mıdır? Bu konuda önde gelen Katolik otoritesinin sözüne gerçekten güvenmeye razıyım. "Marksizm'e Yanıt Adlı Tamim" başlığı altında, *The New York Times* 31 Mart 1967 şunları yazıyor: Önde gelen Cizvit teolog Papaz John Courtney Murray dün Papa Paul'un en son tamimini, "kilisenin Marksizm'e karşı kesin cevabı" olarak tanımlamıştır.... Peder Murray 'Marksistler bir yol önermişler ve programlarının yürütülmesinde sadece insana dayanmışlardır' demiştir. 'Şimdi Papa VI. Paul aynı amacı gerçek hümanizm (insanın dini tabiatını tanıyan hümanizm) temeli ile başarmak için detaylı bir plan hazırlamıştır.'"

Amin.

İşte kapitalizmin temelinin din olduğunu iddia eden, kapitalizme sahip olabileceklerine inanan, ama bir ahlâk yamyamlığı şeklinde kapitalizmi yiyecek olan altruist ahlâkı talep eden

“muhafazakârlar.”

İşte akıl, bilim ve ilerleme şampiyonları olarak hava atan ve kapitalizm savunucularını karanlık geçmişin batıl inanç sahibi, gerici temsilcileri olarak karalayan modern “liberaller.” İlerle-
yin yoldaşlar ve daima *sizin* tarafınızda yer almış olan yeni yol arkadaşlarınıza yer açın ve sonra da cesaret edebilirsiniz *bun-
ların* nasıl bir geçmişi temsil ettiğine bakın.

İşte bu, Rönesans döneminde kaybettiği gücü geri alabil-
mek için çaresizce çırpınarak devletçilik kervanının ardına ta-
kılan dinin manzarasıdır.

Katolik Kilisesi ortaçağdaki kilise ve devlet birliğini yeniden
tesis etme umudundan asla vazgeçmemiştir; ve buradaki nihai
amacı global bir devlet ve global bir *teokrasidir*. Rönesans’tan
beri amacına hizmet edecek olan bu siyasi harekete katılmak
için dikkatli bir şekilde sebat göstermektedir. Bu kez çok geç
kalmıştır: kolektivizm entelektüel olarak ölüdür; Kilisenin ar-
dına takıldığı kervan bir cenaze kervanıdır. Fakat bu kervana
bel bağlayan Katolik Kilisesi Batı medeniyetini yüz üstü bıra-
kıp kaçmakta ve insan aklının başarılarını yutması için barbar
sürülerini yardıma çağırmaktadır.

Bu temâşada üzücü bir yön vardır. Katoliklik bir zamanlar
tüm dinler içinde en felsefi olanı idi. Katolikliğin uzun, ünlü
felsefi tarihi bir dev tarafından aydınlatılmıştı: Thomas Aqu-
inas. Bu kişi Avrupa kültürüne, yeniden bir Aristocu bir akıl
yaklaşımı (*Aristocu epistemoloji*) getirmiştir ve Rönesans’a gi-
den yolda kıvılcım olmuştur. 19. yüzyılın kısa bir bölümün-
de, Katolik filozoflar arasında onun etkisinin egemen olduğu
dönemde, onun düşüncesinin ihtişamı Katolik kilisesini (te-
mel bir çelişki bedeli ile de olsa) neredeyse akıl alanına yakın
bir seviyeye yükseltmiştir. Şimdi, Kilisenin yeniden, kendisine
daha uygun olan Aquinas’ın, akıldan ve yaşamdan nefret eden
ilkel rakibi Aziz Augustine’e dönmesiyle biz Aquinas çizgi-
sinin sonuna tanıklık etmekteyiz. İnsanın, keşke onlar Aziz

Thomas'a daha onurlu bir ağıt yaksalardı diyesi geliyor.

Tamim, tıpkı terkedilmiş bir medeniyetin boş sokaklarında uğuldayan soğuk bir rüzgar gibi, bugünün entelektüel boşluğunda yeniden doğan Karanlık Çağların sesidir.

Bireycilik ve altruizm arasındaki ölümcül çelişkiyi çözemeyen Batı pes etmektedir. İnsan akıl ve özgürlükten vazgeçtiğinde, bu boşluk iman ve kuvvet tarafından doldurulmaktadır.

Hiçbir sosyal sistem, bir ahlâki dayanağın yokluğunda uzun süre ayakta kalmaz. Kayan kumlar üzerinde inşa edilmiş olan muhteşem bir gökdeleni düşünün: insanlar yukarıya yüzüncü ve iki yüzüncü katları koymak için çabalarken onuncu ve yirminci katlar çamura batarak gözden kaybolmaktadır. Bu kapitalizmin tarihidir; onun, altruist ahlâki temel üzerinde sallanarak, yalpalayarak dik durmaya çalışan tarihidir.

Bu bir ya hep ya hiç meselesidir. Eğer kapitalizmin şaşkın, suç-yüklü özür dileyicileri bunu bilmiyorlarsa, altruizmin iki tutarlı temsilcisi Katoliklik ve komünizm bunu bilmektedirler.

Bu nedenle bu düşmanların ittifakı şaşırtıcı değildir. Bunların farklılıkları sadece doğaüstü şeylerle ilgilidir, fakat burada, realitede, dünyada, onlar üç ana ortak unsura sahiptirler: aynı ahlâk, altruizm; aynı amaç, kuvvete dayalı küresel yönetim; ve aynı düşman, insanın aklı.

Bunların stratejisi için bir emsal vardır. 1933 Alman seçimlerinde, komünistler, kendileri daha sonra birbirleriyle güç için mücadele edebilecekleri, fakat önce ortak düşmanları olan kapitalizmi yok etmeleri gerektiği fikriyle Nazileri desteklemişlerdir. Bugün, Katolikçilik ve komünizm, güç için kendilerinin daha sonra mücadele edecekleri fikriyle pekala işbirliği yapabilirler. Bu işbirliğinde ortak düşmanları olan bireyi yok etmek için, tüm insanlığı tek sıkımda boğacak bir boyun halinde birleşmeye zorlamaktadırlar.

Tamim, dünyanın her tarafındaki komünist basın tarafından hararetle desteklendi. *The New York Times* (30 Mart 1967) “Fransız Komünist partisi gazetesi L’Humanite’nin, tamimin Marksistler tarafından uzun bir süredir vurgulanan kapitalizmin kötülüklerinin altını çizmede ‘sık sık duyulandırıcı’ ve yapıcı olduğunu söylediğini” bildirmektedir.

Beşeri işlerdeki ahlâki özgüvenin rolünü anlamayanlar, aynı rapordan alınan aşağıdaki ifadelerin alaycı ve saçma niteliğini takdir edemeyeceklerdir: “Ancak, Fransız komünistleri Papa’nın, ‘sahip olan’ ve ‘sahip olmayan’ uluslar arasındakiengesizliklere karşı yaptığı eleştiride, zengin komünist ülkeler ve zengin kapitalist ülkeler arasındaki farkı ortaya koyamamasına üzölmüşlerdir.”

Buna göre kuvvete dayalı olarak elde edilen servet meşru mülktür, fakat üretimle elde edilen servet değildir; yağmalama ahlâkidir, fakat üretim değildir. Ve yağmacıların sözcüsü tamimin serveti lanetlemesine itiraz ederken, üreticilerin sözcüleri sorunları göz ardı ederek, hakaretleri kabul ederek, servetlerini bırakmayı vaat ederek dalkavukluk etmektedir. Eğer kapitalizm hayatta kalmazsa, onu hayatta kalmaya değmez hale getiren şey budur.

The New York Times (30 Mart 1967) başyazısında tamimin “iktisat felsefesi bakımından kayda değerk şekilde ileri olduğunu”, akıl dolu, ayrıntılı, etkili olduğunu ...” bildirmektedir. Eğer başyazı “ileri” ifadesi ile tamimin felsefesinin modern “liberallerin” felsefesini yakaladığını ifade ediyorsa, aynı fikirde olmak gerekir; tabi *Times*’ın ilgili yön bakımından yanılması dışında: tamim yirminci yüzyıla doğru ilerlememektedir, “liberaller” dördüncü yüzyıla geri dönmektedir.

The Wall Street Journal (10 Mayıs 1967) daha da ileri gitmiştir. Esasen tamim Papa’nın bunu kastetmediğini söylemiştir. Tamimin, Papa’nın fikirlerini orijinal Latince’den İngilizce’ye çevir-

mede yanlış yorumlamada bulunan Vatikan mütercimlerinin bir gizli komplosu tarafından yol açılan bir yanlış anlama olduğunu iddia etmiştir. “Papa Cenapları serbest piyasa sistemini övgü yağmuruna tutmayabilir. Ama Vatikan’ın İngilizce çevirisinin ona söylediği anlaşılan şeyleri hiç de söylememektedir.”

Latince paragrafların resmi ve gayri resmi çevirilerinin titiz bir karşılaştırmasının ve ahlâki bir kılı kırk yarmanın yapıldığı sütunlar dolusu yazı aracılığıyla *The Wall Street Journal* Papa’nın kınadığı şeyin kapitalizm değil, fakat sadece “bazı kapitalist fikirler” olduğu kararına varmıştır. Hangi fikirler? Resmi olmayan çeviriye göre, tamimin 26. paragrafı şöyledir: “Fakat bu yeni şartlar içinde, nasıl olduğunu bilmediğimiz bir şekilde, bazı fikirler insan toplumu içine sızmıştır. Bu fikirler, ekonomik gelişmeyi cesaretlendirmede en önemli güdünün fayda olduğunu, ekonominin üstün kuralının serbest rekabet olduğunu, üretim araçlarındaki özel mülkiyetin (mutlak bir hak olarak) ne bir sınırı ve ne de sosyal bir görevi tanıdığını ifade etmektedir...”

Makale “Latince’de Papa Paul’un ‘bazı kapitalizm türlerinin’ geliştirilmesindeki ... zorlukları kabul ettiğini” söylemektedir. “Fakat papa bunun suçunu ‘tüm elim sisteme’ (yani tüm kapitalist sisteme) değil, onun bazı yozlaşmış görüşleri üzerine atmaktadır.”

Fayda güdüsünü, serbest rekabeti ve özel mülkiyeti savunan görüşler “yozlaşmış” ise, öyleyse kapitalizm nedir? Cevap yok. *The Wall Street Journal*’ın kapitalizm tanımı nedir? Cevap yok. Tüm temel nitelikleri uzaklaştırıldığında biz neye “kapitalizm” diyeceğiz? Cevap yok.

Bu son soru bu makalenin ifade edilmemiş anlamını ortaya koymaktadır: Papa kapitalizmi eleştirmediği için, fakat sadece onun temel prensiplerini eleştirdiği için endişelenmemiye gerek yok.

Ve makale sizce tamimi kınama cesaretini nerden alıyor? “Tamim, kapitalizmin çok fazla sayıda sosyal sorumlulukları kabul edebileceğinin (ve ABD’de ve diğer yerlerde kabul ettiği) itiraf edilmesini isterdi .”

*Sic transit gloria viae Wall**.

Benzer bir tutum, benzer bir uzaklıktaki vizyon ile, *Time* dergisince de sergilenmiştir (7 Nisan 1967). “Her ne kadar Papa Paul muhtemelen, dünyanın güncel ekonomik durumu ile ilgili bir Hıristiyanlık mesajı vermeye çalışmışsa da, onun tamimi eski stil laissez-faire kapitalizminin neredeyse *Das Kapital* kadar ölü olduğu gerçeğini tamamen göz ardı etmektedir. Oldukça açıktır ki, Papa’nın kapitalizmi kınaması, örneğin Latin Amerika’da devam etmekte olan yeniden şekillendirilmiş olan tipe yöneliktir.

Eğer bu bir yarışma olsa, ödülü işadamlarının dergisi *Fortune* (Mayıs 1967) alırdı. Derginin tutumu son derece ahlâk dışı ve felsefeye uzaktır; ekonomi ve ahlâkın ayrılmasını savunma konusunda, gurur duyacak şekilde karardır. “Kapitalizmin sadece bir ekonomik sistem olduğunu” söylemektedir.

İlk olarak Papa’nın “övgüye değer amacını” kabul eden dergi şunu söylüyor: “Fakat onun modern ve küresel vizyonuna rağmen, *Populorum Progressio* tamimi kendi kendini çürüten bir belgedir. İktisadi teşebbüslerin işleyişine modası geçmiş ve kuşkulu bir açıdan bakar.... Eğer bu pasaj [paragraf 26] harfi harfine alınırsa, Papa pek az savunucusu olan bir samandan kukla meydana getirmiştir. Saf laissez-faire aslında dünya ticaretinin önemli bir kısmını yönetmemektedir.... Gelişmiş ülkelerde ‘mülkiyet’ ‘sosyal yükümlülükleri’ de içine alacak bir şekilde gelişmiştir.... ‘Mutlak’ özel haklar gelişmiş sanayi toplumlarında söz konusu değildir.”

Tüm bunları itiraf ettikten sonra *Fortune*, Papa’nın işadamları-

*“Wall Street, şu an dinlediğin hikâye gerçektir” (Çevirmen).

rını, küresel yoksullukla mücadeleye davet ettiği “iyi niyetli insanlar” arasına almayı gerekli görmemesine şaşırmış ve incinmiş görünmektedir. “İşadamlarına herhangi bir özel gönderme yapmayan Papa doğal ve gerekli bir müttefiki aşağılamaktadır; bu müttefik dünyanın pek çok bölgesinde Paul’un istediği tipten çabalara derinden bağlıdır. Belki de işadamları, destek sağlamada güvenilir olan ve sadece evcilleştirmeye, kullanmaya ve dikkatlice izlenmeye ihtiyaç duyan, her zaman var olan ve desteği garanti görülen güç olarak görülmektedirler. [Ve bu “saf” haliyle *Fortune*’ın işadamı görüşü değil midir?]

“Vatikan kapitalizme, en iyi ihtimalde, gerekli olan bir kötülükten başka bir gözle bakamamıştır ve *Populorum Progressio* bundan daha iyi bir bakış açısının hâlâ zor olduğunu göstermektedir. Bu, kapitalizmin sosyal aydınlanma ve ilerleme için eksiksiz bir formül olduğu anlamına gelmez; o, iyi niyetli insanların (var olan diğer herhangi bir sistemin olamayacağı kadar başarılı bir şekilde) politika ve dinin tanımlamaya yardım ettiği sosyal amaçlara ulaşmada kullanabileceği bir sistemden başka bir şey değildir.”

Kapitalizmi, altruist hizmet temeline dayalı olarak haklı göstermeye çalışma edepsizliğine bakın. Şu kötü niyetli saflığa bakın: tamimin peşinde olduğu şey, ne onların serveti ve ne de yoksulluğun ortadan kaldırılmasıdır.

Militanca, somuta indirgenmiş, kötü niyeti “pratiklikle” eşitleyen modern pragmatistler, içinde bulundukları anın ötesini görememektedirler veya dünyayı neyin yönlendirdiğini ve dünyanın gittiği yönü neyin belirlediğini anlayamamaktadırlar. Herhangi bir akıntıda yüzmeye, her şeyde taviz vermeye, başkalarının amaçları için araç olmaya razı olan insanlar, fikirlerin gücünü anlama yeteneğini kaybederler. Ve bunu bilen iki insan düşünmanı sürüsü, medeniyetin üzerinde birleşiyorlar; prensiplerin samandan insanlar olduğunu söyleyerek ortada oturuyorlar.

Aynı suçlamanın Objektivizm’e de yönlendirildiğini duy-

dum: biz bir saman adamla kavga ediyoruz diyorlar; bizim karşı çıktığımız tip fikirleri zaten hiç kimse tasvip etmiyor.

Bir arkadaşımın gözlediği gibi, sadece Vatikan, Kremlin ve Empire State Binası* modern dünyanın gerçek konularını biliyorlar.

* Bu neşriyat bürolarını Eylül ayında Empire State Binasına taşımıştır.

EK: İNSAN HAKLARI*

Eğer bir kişi özgür bir toplumu (yani kapitalizmi) savunmayı isterse, kapitalizmin vazgeçilmez esasının bireysel haklar prensibi olduğunu bilmelidir. Eğer birisi bireysel hakları savunmak isterse, bunları savunacak ve koruyacak tek sistemin kapitalizm olduğunu bilmelidir. Ve eğer birisi bugünün entelektüellerinin amaçları ile özgürlüğün ilişkisini değerlendirmek isterse, bunu bireysel haklar kavramının göz ardı edilmesi, çarpıtılması, kötüye kullanılması ve nadiren tartışılması (en nadir şekilde sözde “muhafazâkarlar” tarafından) gerçeği ile anlayabilir.

“Haklar” ahlâki bir kavramdır; bir bireyin davranışlarına rehberlik eden prensiplerden diğer insanlarla ilişkisine rehberlik eden prensiplere mantıksal bir geçiş sağlayan kavramdır; sosyal bağlamda bireysel ahlâkı muhafaza eden ve koruyan kavramdır; bir insanın ahlâk sistemi ile bir toplumun yasa sistemi arasındaki, etik ve siyaset arasındaki bağlantıdır. *Bireysel haklar, toplumu ahlâki yasalara tabi kılmamanın aracıdır.*

Her politik sistem bir ahlâk sistemine dayanır. İnsanlık tarihinin egemen ahlâkı, bireyi yüksek bir mistik veya sosyal otoriteye tabi kılan altruist-kolektivist doktrinin çeşitli versiyonlarıdır. Bu nedenle çoğu siyasi sistemler, aynı devletçi tiranlığın, temel prensiplerde değil, sadece derece bakımından değişiklik

*AYN RAND, *Bencilliğin Erdemi*'nden alınmıştır.

gösteren, sadece gelenek, kaos, kanlı kavgalar ve periyodik çöküş tesadüfleri ile sınırlı olan versiyonları idi. Tüm bu gibi sistemlerde ahlâk bireye uygulanan, fakat topluma uygulanamayan bir sistemdi. Toplum, ahlâk yasalarının vücuda geçirilmiş hali veya kaynağı ya da tek yorumlayıcı olarak, ahlâk kanununun *dışına* konmuştu. Sosyal görev için kendini feda etme fikrinin aşılması insanın dünyadaki varlığı konusunda ahlâkın asıl amacı olarak görülmekteydi.

“Toplum” diye bir varlık olmadığından, toplum sadece belli sayıda bireyler olduğundan, bu durum pratikte toplumun yöneticilerinin ahlâk yasalarından muaf olduğu; sadece geleneksel alışkanlıklara tabi olduğu; bunların tüm gücü ellerinde tuttukları ve şu gizli prensibe körü körüne itaat istedikleri anlamına gelmekteydi: “İyi, toplum (veya kabile, ırk, ulus) için iyi olanıdır; ve yönetici fermanları iynin dünyadaki sesidir.”

Bu, mistik veya sosyal tüm versiyonlarıyla altruist-kolektivist ahlâk versiyonlarına sahip tüm devletçi sistemler için doğrudu. Mistik versiyonun politik teorisini “Kralların İlahi Hakları”; sosyal politik teorisini ise “*Vox populi, vox dei*”^{*} özetlemektedir. Buna kanıt: tecessüm etmiş bir tanrı olan Firavun’lu Mısır teokrasisi; Atina’nın sınırlanmamış çoğunluk yönetimi veya *demokrasisi*; Roma İmparatorları tarafından yönetilen refah devleti; Ortaçağın sonundaki Engizisyon; Fransa’nın mutlak monarşisi; Bismark Prusya’sının refah devleti; Nazi Almanya’sının gaz odaları; Sovyetler Birliğinin mezbahalarıdır.

Tüm bu politik sistemler altruist-kolektivist ahlâkın dışavurumları idi ve bunların ortak özelliği toplumun her şeye kadir, egemen bir kaprise-tapar olarak ahlâk yasalarından önce geldiği gerçeği idi. Buna göre, tüm bu sistemler politik olarak bir *ahlâksız* toplum versiyonları idiler.

Amerika Birleşik Devletleri’nin en derin devrimci başarısı *toplumu ahlâk yasalarına tabi kılmasıdır*.

^{*} Halkın sesi, hakkın sesidir (Çevirmen).

Bireysel insan hakları prensibi (devletin gücüne bir sınırlama olarak, kolektif olanın kaba kuvvetine karşı insan için bir koruma olarak, *kuvvetin hakka tabi kılınması*) ahlâkın sosyal sisteme genişletilmesini ifade etmiştir. Birleşik Devletler, tarihteki ilk *ahlâkî* toplumdur.

Tüm önceki sistemler insanı, diğerlerinin (ve kendi başına bir amaç olarak toplumun) amaçları için bir kurban aracı olarak görmüşlerdir. Birleşik Devletler insanı kendi başına bir amaç olarak, toplumu ise barışçı, düzenli, bireylerin *gönüllü* birlikte varoluşu olarak görmüştür. Önceki tüm sistemler insan hayatının topluma ait olduğunu, toplumun insanı istediği şekilde kullanabileceğini ve insanın tadını çıkaracağı herhangi bir özgürlüğün ancak lütufla, toplumun herhangi bir anda iptal edilebilecek *izniyle*, olduğunu savunurlardı. Birleşik Devletler, insan hayatının bir *hak* olarak insanın kendisine ait olduğunu (yani bir ahlâki ilke olarak ve insanın tabiatı gereği), bir hakkın bir bireyin mülkiyeti olduğunu, toplumun kendi başına hiçbir hakka sahip olmadığını ve bir hükümetin tek ahlâki amacının bireysel hakların korunması olduğunu savundu.

Bir “hak” sosyal bir bağlamda bir insanın davranış özgürlüğünü tanımlayan ve onaylayan bir ahlâk prensibidir. Sadece *bir* temel hak vardır: bir insanın kendi yaşamı üzerindeki hakkı. Diğer tüm haklar bu hakkın sonucudur. Yaşam bir kendini sürdürme ve kendinden kaynaklanan hareket işlemidir: yaşama hakkı kendini devam ettirme ve kendince sağlanan bir faaliyetlerde bulunma hakkıdır; bu, yaşamının geçimini sağlamak, onu geliştirmek, sürdürmek ve tadını çıkarmak için rasyonel bir varlığın tabiatının gerektirdiği tüm davranışları yapma özgürlüğü anlamına gelir. (Yaşam, özgürlük ve mutluluğu arama hakkının anlamı budur.)

Bir “hak” kavramı sadece davranış ile (özellikle davranış özgürlüğü ile) ilgilidir. Diğer insanların fiziksel baskısı, zorlaması veya müdahalesinden bağımsız olma anlamına gelir.

Böylece her birey için, bir hak bir *pozitifin* (bireyin kendi amaçları için, kendi *gönüllü, baskı altında olmayan* tercihi ile kendi muhakemesine göre davranma özgürlüğünün) ahlâki onayıdır. Bireyin hakları, onun çevresindekiler için bir tür *negatif* yükümlülük, yani bireyin haklarını ihlâl etmekten uzak durma yükümlülüğü hariç, hiçbir yükümlülük doğurmaz.

Yaşam hakkı tüm hakların kaynağıdır ve mülkiyet hakkı bu hakların tek uygulamasıdır. Mülkiyet hakları olmaksızın, diğer hiçbir hak mümkün değildir. İnsan kendi hayatını kendi çabası ile sürdürmek zorunda olduğundan, kendi çabasının ürünü üzerinde hiçbir hak sahibi olmayan bir insan, hayatını sürdürmek için hiçbir araca sahip değildir. Üreten fakat ürününün tasarrufu başkalarında olan insan bir köledir.

Mülkiyet hakkının tüm diğer haklar gibi bir faaliyette bulunma hakkı olduğunu aklınızda tutun: bu bir nesneye sahip olma değil, bu nesnenin üretilme veya kazanılma faaliyeti ile bu faaliyetin sonuçlarına ilişkin bir haktır. Bu hak bir insanın herhangi bir mülkiyet *kazanacağı* yönünde bir garanti değildir, fakat sadece bir mülkiyeti kazanırsa onun sahibi olacağı yönünde bir garantidir. Bu hak, maddi değerleri kazanma, muhafaza etme, kullanma ve üzerinde tasarrufta bulunma hakkıdır.

Bireysel haklar kavramı insanlık tarihinde öylesine yenidir ki çoğu insan onu bugüne kadar tamamen anlamamıştır. İki etik teorisine (mistik veya sosyal) uygun olarak, bazı insanlar hakların Tanrının bir lütfü olduğunu, diğer bazı insanlar ise toplumun bir lütfü olduğunu iddia ederler. Fakat aslında hakların kaynağı insanın doğasıdır.

Bağımsızlık Bildirgesi insanlara “Yaratıcıları tarafından soyutlanamayacakları bazı haklar bahşedildiğini” bildirmektedir. Kişi insanın ister bir Yaratıcının, ister tabiatın bir ürünü olduğuna inansın, insanın orijini konusu, insanın özel bir cins varlık (rasyonel bir varlık) olduğu, baskı altında başarılı olamayacağı ve hakların insanın kendine has hayatta kalma şekli için gerekli bir şart olduğu gerçeğini değiştirmez.

İnsan haklarının kaynağı ilahi kanun veya yasama kanunları değildir, fakat kimlik kanunudur. A A'dır ve İnsan İnsandır. Haklar, insanın kendisine özgü biçimde hayatını devam ettirebilmesi için, insanın doğasının gerektirdiği varoluş şartlarıdır. Eğer insan dünyada yaşayacaksa, aklını kullanması onun için *haktır*, kendi özgür yargılarına göre davranması *haktır*, değerleri için çalışması ve çalışmasının ürününü muhafaza etmesi *haktır*. Eğer dünyadaki yaşamı onun amacı ise o bir rasyonel varlık olarak yaşama *hakkına* sahiptir: tabiat ona mantıksızlığı yasaklar.” (*Atlas Vazgefti*)

İnsanın haklarını ihlâl etmek onu kendi yargılarına karşı hareket etmeye zorlamak veya onu değerlerinden soyutlamak anlamına gelir. Temelde, bunu yapmanın sadece bir yolu vardır: fiziksel güç kullanımı. İnsan haklarının iki potansiyel ihlâlcisi vardır: suçlular ve hükümet. Birleşik Devletler'in büyük başarısı, suçluların yaptığı türden davranışlarının yasallaşmış bir versiyonunu hükümete yasaklamak yoluyla, bu ikisi arasında farkı ortaya koymak olmuştur.

Bağımsızlık Bildirgesi, “bu hakları teminat altına almak için, insanlar arasında hükümetler oluşturulur” prensibini ortaya koymuştur. Bu prensip, bir hükümetin tek geçerli sebebini ortaya koymuş ve hükümetin tek meşru amacını tanımlamıştır: insanı fiziksel şiddetten koruyarak insan haklarını korumak.

Böylece hükümetin fonksiyonu, bir yönetici konumundan bir hizmetçi konumuna değişmiştir. Hükümet, insanları suçlulara karşı korumak için kurulmuştur ve Anayasa insanı hükümetten korumak için yazılmıştır. İnsan Hakları Bildirgesi, bireysel hakların her türlü kamu veya sosyal gücün üstünde olduğunun açık bir beyanı olarak, bireysel vatandaşlara değil, hükümete karşı yazılmıştır.

Sonuç, Amerika'nın (yaklaşık 150 yıllık kısa bir dönem içinde) başarmaya yaklaştığı sivil bir toplum modelidir. Medeni bir toplum insan ilişkilerinde fiziksel gücün yasaklandığı, bir

polis olarak iş gören hükümetin *sadece* karşılık verme anlamında ve *sadece* güç kullanmayı başlatanlara karşı güç kullanabileceği bir toplumdur.

Amerikanın siyaset felsefesinin asıl anlamı ve niyeti bireysel haklar prensibi içinde yatan bu fikirdi. Fakat bu aşıkâr bir şekilde dile getirilmedi; ne tamamen kabul edildi ve ne de tutarlı bir şekilde uygulandı.

Amerika'nın iç çelişkisi altruist-kolektivist ahlâk idi. Altruizm özgürlükle, kapitalizm ile ve bireysel haklarla uyuşmaz. Mutluluğu arama hakkı ile kurbanlık bir hayvan olma şeklindeki ahlâk durumu bir araya getirilemez.

Özgür bir toplumu ortaya çıkaran, bireysel haklar kavramı idi. Bireysel hakların yok edilmesi ile özgürlük yok edilmeye başlandı.

Kolektivist bir tiranlık, bir ülkeyi maddi veya ahlâki değerlerine açıkça el koyma yoluyla köleleştirmeye cesaret edemez. Bu, bir içten yozlaşma süreciyle olmak zorundadır. Tıpkı maddi alanda bir ülkenin servetinin yağmalanmasının para biriminin enflasyonu ile başarılması gibi, haklar alanında da bugün benzer bir enflasyonun geçerli olduğu görülebilir. Bu işlemden yeni ilan edilen öylesine fazla "hak" vardır ki insanlar kavramın anlamının tersine dönmekte olduğu gerçeğini fark etmemektedir. Tıpkı kötü paranın iyi parayı kovması gibi bu "matbaa ile çoğaltılmış haklar" da gerçek hakları etkisiz duruma getirmektedir.

Dünyanın hiçbir yerinde iki çelişkili olayın, yani sözde yeni "haklar" ile köle işgücü kampları arasındaki çelişkinin, böylesine bir çoğalmasının şimdiye kadar asla gerçekleşmemiş olduğu tuhaf gerçeğine dikkatinizi çekerim.

Buradaki "hile," haklar kavramının siyaset alanından ekonomi alanına taşınması olmuştur.

1960 Demokrat Parti platformu bu dönüşümü açıkça ve iyi şekilde özetlemektedir. Bu platform, bir Demokrat İdarenin

“on altı yıl önce Franklin Roosevelt’in ulusal bilincimiz içine kazıdığı iktisadi haklar bildirgesini teyit edeceğini” belirtmektedir.

Bu platformun sunduğu listeyi okurken “*haklar*” kavramının anlamını açık bir şekilde aklınızda tutun:

“1. Ülkenin sanayinde veya mağazalarında veya çiftliklerinde veya madenlerinde faydalı ve kârlı bir iş hakkı.

2. Yeterli gıda, giyim ve dinlenme sağlamaya yetecek kadar kazanma hakkı.

3. Her çiftçinin ürünlerini kendisine ve ailesine makul bir yaşam verecek olan bir kâr ile üretme ve satma hakkı.

4. Büyük, küçük her işadamına yurtiçinde ve yurtdışında adil olmayan rekabet ve tekel egemenliğinden bağımsız bir atmosferde ticaret yapma hakkı.

5. Her aileye iyi durumda bir ev.

6. Yeterli sağlık imkânı ve iyi sağlığa sahip olma ve keyfini sürme fırsatı.

7. İleri yaş, hastalık, kazalar ve işsizlik durumundaki ekonomik korkulara karşı yeterli bir korunma hakkı.

8. İyi bir eğitim hakkı.”

Yukarıdaki sekiz cümlelerin her birine eklenen tek bir soru konuyu açık hale getirecektir: *Kimin pahasına?*

İşler, gıda, giyim, dinlenme (!), evler, sağlık hizmeti, eğitim vs. tabiatta yetişmez. Bunlar insan yapımı değerlerdir, insanlar tarafından üretilen mallar ve hizmetlerdir. Bunları *kim* sağlayacak?

Eğer bazı insanlar diğer insanların emeğinin ürünleri üzerinde *hak* sahibi oluyorsa, bu diğer insanların haklarının ellerinden alınması ve köle işgücü haline getirilmeleri demektir.

Bir insanın, başkalarının haklarını ihlâl etmesini gerektiren herhangi bir “sözde” hak bir hak değildir ve olamaz da.

Hiçbir insan istemediği bir zorlamayı, ödülü olmayan bir görevi veya gönüllü olmadığı bir hizmeti bir diğer insana dayatamaz. “Köleleştirme hakkı” diye bir şey olamaz.

Bir hak, o hakkın diğer insanlarca maddi olarak uygulanmasını kapsamaz; sadece bu uygulamanın kişinin kendi çabası ile kazanılma özgürlüğünü kapsar.

Bu bağlamda, Kurucu Babaların* entelektüel hassasiyetine dikkat ediniz: mutlu olma hakkından değil, mutluluğu *arama* hakkından bahsetmişlerdi. Bu, bir insanın mutluluğunu elde etmek için gerekli gördüğü davranışları yapma hakkına sahip olması anlamına gelir; diğerlerinin onu mutlu yapması gerektiği anlamına *gelmez*.

Yaşama hakkı bir kişinin kendini (yeteneğinin elverdiği ölçüdeki bir seviyede) kendi çalışması ile geçindirme hakkına sahip olduğu anlamına gelir; diğer insanların ona yaşam gereksinimlerini sağlaması gerektiği anlamına *gelmez*.

Mülkiyet hakkı bir insanın mülk edinmek, onu kullanmak ve üzerinde tasarrufta bulunmak için gerekli ekonomik davranışlarda bulunma hakkına sahip olduğu anlamına gelir; diğer insanların ona mülkiyet sağlaması gerektiği anlamına *gelmez*.

Serbest konuşma hakkı bir insanın hükümet tarafından baskı görme, müdahale veya cezai müeyyide tehlikesi olmadan fikirlerini ifade etme hakkına sahip olduğu anlamına gelir. Diğer insanların ona bir konferans salonu, bir radyo istasyonu veya fikirlerini ifade edeceği bir matbaa sağlaması gerektiği anlamına *gelmez*.

Birden fazla insanı ilgilendiren bir girişim her katılanın *gönüllü* rızasını gerektirir. Bu kişilerin her biri kendi kararını verme *hakkına* sahiptir, fakat hiçbiri kendi kararını diğerlerine dayatma hakkına sahip değildir.

* ABD'nin kurucuları için yaygın olarak kullanılan deyim (Çevirmen).

“Bir iş hakkı” diye bir şey olamaz, sadece serbest ticaret hakkı vardır; yani: eğer bir diğer kişi onu işe almayı tercih ederse kişinin bir işe girme hakkı vardır. “Bir ev hakkı” diye bir şey yoktur, sadece serbest ticaret hakkı vardır: yani bir ev inşa etme veya satın alma hakkı vardır. Eğer ödeyecek, iş alacak veya ürününü satın alacak kimse yoksa “bir ‘adil’ ücret veya bir ‘adil’ fiyat hakkı” diye bir şey yoktur. Eğer hiçbir üretici üretmek istemiyorsa, “tüketicilerin süt, ayakkabı, film veya şampanya hakları” diye bir şey yoktur (sadece kişinin bunları kendi başına üretme hakkı vardır). Özel grupların “hakları” yoktur, “çiftçilerin, işçilerin, işadamlarının, çalışanların, yaşlıların, gençlerin, doğmamışların hakları” diye bir şey yoktur. Sadece *İnsan Hakları* vardır; her münferit insanın ve bireyler olarak *tüm* insanların sahip olduğu haklar vardır.

Mülkiyet hakları ve serbest ticaret hakkı insanın sahip olduğu yegâne “iktisadi haklardır” (aslında bunlar *siyasi* haklardır); ve “*iktisadi* haklar bildirgesi” diye bir şey olamaz. Fakat iktisadi haklar savunucularının mülkiyet haklarını yok etmekten başka bir şey yapmadıklarına dikkat edin.

Hakların, bir insanın davranış özgürlüğünü tanımlayan ve koruyan, fakat diğer insanlar üzerine hiçbir yükümlülük yüklemeyen ahlâki ilkeler olduğunu hatırlayın. Belli bir vatandaş bir diğerinin hakları veya özgürlüğü için bir tehdit değildir. Fiziksel güce başvuran ve diğerlerinin haklarını ihlâl eden bir vatandaş ise suçludur ve insanlar ona karşı yasal korumaya sahiptir.

Herhangi bir çağda veya ülkede suçlular küçük bir azınlıktır. Ve onların insanlığa verdikleri zarar, insan hükümetlerinin gerçekleştirdiği dehşetle (kan dökme ile, savaşlarla, zulümlerle, el koymalarla, kısıtlıklarla, köleleştirmelerle, toplu yıkımlarla) karşılaştırıldığında oldukça küçüktür. İnsan hakları için potansiyel olarak en tehlikeli tehdit bir hükümettir: hükümet, yasal olarak silâhsızlandırılmış kurbanlara karşı fiziksel güç kullan-

ma yasal tekeli elinde bulundurur. Bireysel haklarla sınırlanmadığında, bir hükümet insanın en ölümcül düşmanıdır. İnsan Hakları Bildirgesi *bireylerin* davranışlarına karşı değil hükümetin davranışlarına karşı koruma için yazılmıştır.

Şimdi bu korumanın nasıl yıkıldığına bakın.

İşlem, hükümete anayasa ile yasaklanmış özel ihlalleri bireysel vatandaşlara atfetmeyi (bireysel vatandaşların bunu yapacak güçleri yoktur) ve böylece hükümeti tüm kısıtlamalardan kurtarmayı ilgilendirir. Bu dönüşüm ifade özgürlüğü alanında gittikçe daha açık hale gelmektedir. Kolektivistler yıllardır bir bireyin kendi muhalifini finanse etmeyi reddetmesinin, muhalifin ifade hürriyeti hakkının bir ihlali olduğunu ve bir “sansür” davranışı olduğu fikrini yaymaktadırlar.

Eğer bir gazete, kendi politikasına tamamen zıt olan yazarları işe almayı ve yazılarını yayınlamayı reddederse bunun “sansür” olacağını iddia etmektedirler.

Eğer işadamları kendilerini eleştiren, hakaret eden ve karalayan bir dergiye reklam vermeyi reddederse bunun “sansür” olduğunu iddia etmektedirler.

Eğer bir TV sponsoru, finanse ettiği bir programdaki nefret uyandıracak bir hadiseye itiraz ederse (eski Başkan Yardımcısı Nixon’ı eleştirmek için davet edilen Alger Hiss olayı gibi) bunun “sansür” oluşunu iddia ederler.

Ve sonra, “ reytingler, reklamcılar, TV kuruluşları, kendilerine sunulan programı reddeden üyeler sansüre yol açmaktadır” diyen Newton N. Minow vardır. Bu, programcılık konusundaki fikirlerine uymayan her istasyonun lisansının iptal edilmesi tehdidinde bulunan (ve *bunun* sansür olmadığını iddia eden) Bay Minow ile aynı kişidir.

Böyle bir eğilimin ne anlama geldiğine dikkat ediniz.

“Sansür” sadece hükümet hareketi için geçerli olan bir terimdir. Hiçbir kişisel hareket bir sansür değildir. Hiçbir birey veya kuruluş bir insanı susturamaz veya bir neşriyatı engellereyemez; bunu sadece bir hükümet yapabilir. Bireylerin ifade özgürlüğü kişinin kendi karşıtları ile hemfikir olmama, onları dinlememe ve finanse etmeme hakkını da içerir.

Fakat “iktisadi haklar bildirgesi” gibi doktrinlere göre, bir birey kendi maddi araçları üzerinde kendi düşüncesine göre hiçbir tasarruf hakkına sahip değildir ve parasını ayırım yapmaksızın onun mülkiyeti üzerine bir “hak” sahibi olan herhangi bir konuşmacıya veya propagandacıya vermelidir.

Bu durum şu anlama gelir: eğer siz fikirlerin ifadesi için maddi araçlar sağlayabilme becerisine sahipseniz, herhangi bir fikir sahibi olma hakkından yoksunsunuz. Bu, bir yayıncının işe yaramaz, yanlış veya kötü gördüğü kitapları basmak zorunda olduğu, bir TV sponsorunun kendi inandığı şeylere hakaret eden yorumcuları finanse etmek zorunda olduğu, bir gazete sahibinin başyazı sayfalarını basın köleleştirildiği yaygalarını koparan herhangi bir genç holigana teslim etmek zorunda olduğu anlamına gelir. Bu, bir grup insanın sınırsız ruhsata “hak” kazanırken diğer bir grubun çaresiz bir sorumsuzluk düzeyine indirgenmesi anlamına gelir.

Fakat her isteyene bir iş, bir mikrofon veya bir gazete sütunu vermek açıkça imkânsız olduğundan, “iktisadi hakların “dağıtımını” *kim* belirleyecektir ve bunların sahiplerinin tercih hakkı ellerinden alındığında, kimlere verileceğini *kim* seçecektir? Bay Minow *bunu* oldukça açık bir şekilde ifade etmiştir.

Ve bunun sadece büyük mülkiyet sahiplerine uygulanacağını düşünmek gibi bir hata yaparsanız, iyisi mi “iktisadi haklar” teorisinin her sözde oyun yazarının, her hippy şairin, her gü-rültü besteleycisinin ve her (siyasi iltimas sahibi) nesnel-olmayan sanatçının sizin şovlarına gitmeyerek onlara vermediğiniz mali desteğe olan “haklarını” da içerdiğinin farkında olun. Si-

zin vergilerinizin sanatı destekleme projesine harcanması başka ne anlamı olabilir ki?

Ve insanlar “iktisadi haklar” yaygarası koparırken, siyasi haklar kavramı yok olmaktadır. İfade özgürlüğü hakkının kişinin görüşlerini savunma ve başkaları ile hemfikir olmama, muhalefet, itibar kaybetme ve destekten yoksun kalma dahil, olası sonuçlarına katlanma özgürlüğü anlamına geldiği unutulmaktadır. “İfade özgürlüğü hakkının” siyasi işlevi muhalifleri ve popüler olmayan azınlıkları zor kullanılarak yapılan engellemeden korumaktır; onlara kazanmadıkları desteği, avantajları ve ödülleri sağlamak *değildir*.

İnsan Hakları Bildirgesi şöyle demektedir: “Kongre ... ifade veya basın özgürlüğünü kısıtlayan hiçbir yasa yapmayacaktır...” Tasarı bireysel vatandaşların, kendilerinin yok edilmesi savunan bir adama bir mikrofon sağlamasını veya kendilerini soyamak isteyen bir hırsıza bir anahtar vermelerini veya boğazlarını kesmek isteyen bir katile bir bıçak vermelerini istememektedir.

Bugünün en kritik konularından birisi olan “*iktisadi haklarda*” karşı *siyasi haklar* konusunun durumu budur. Bu bir ya o ya bu meselesidir. Biri diğerini yok etmektedir. Fakat aslında hiçbir “iktisadi hak” yoktur, hiçbir “kolektif hak” yoktur, hiçbir “kamu çıkarı hakkı” yoktur. “Bireysel haklar” terimi gereksiz bir deyimdir: çünkü zaten başka tür bir hak yoktur ve bunlara sahip olacak hiç kimse yoktur.

Laissez-faire kapitalizmini savunanlar insan haklarının yeğâne savunucularıdır.

EK: HÜKÜMETİN DOĞASI*

Bir hükümet, belli bir coğrafi alanda, bazı sosyal davranış kurallarına ilişkin *zorlayıcı* gücü münhasıran elinde tutan bir kurumdur.

İnsanların böyle bir kuruma ihtiyacı var mıdır, varsa neden?

İnsan aklı, onun temel hayatta kalma aracı, insanın davranışlarına yol gösterecek bilgiyi elde etme yolu olduğundan, insanın gereksinim duyduğu temel ihtiyaç, düşünme ve rasyonel muhakemesine göre davranma özgürlüğüdür. Bu, bir insanın tek başına yaşaması gerektiği ve ıssız bir adanın insan ihtiyaçlarına en uygun yer olduğu anlamına gelmez. İnsanlar birbirleriyle bir arada olmaktan dolayı olağanüstü fayda elde ederler. Sosyal bir ortam, insanların başarılı bir şekilde hayatta kalmaları için son derece faydalıdır; *ama sadece bazı şartlarla.*

“Sosyal varoluştan elde edilecek olan iki önemli değer bilgi ve ticarettir. İnsan, bilgi deposunu nesilden nesle yayan ve genişleten tek türdür; potansiyel olarak insanın ulaşabileceği bilgi herhangi bir insanın kendi ömrü içinde elde edebileceğinden çok daha fazladır; her insan diğer insanlarca keşfedilmiş bilgilerden sayısız fayda sağlamaktadır. İkinci büyük fayda işbölümüdür: işbölümü bir insanın çabasını belli bir iş alanına ayırmasını ve kendi alanlarında uzmanlaşmış diğer insan-

*AYN RAND, *Bencilliğin Erdemi*’nden alınmıştır.

larla ticaret yapmasını mümkün kılar. Bu işbirliği şekli kendisine katılan insanların çabaları ile, her bir insanın ıssız bir adada veya kendine yeter bir çiftlikte ihtiyacı olan her şeyi kendisinin üretmesi gerektiği durumda başaracaklarından çok daha fazla bilgi, beceri ve verimli bir getiri elde etmesini sağlar.

“Fakat bizzat bu faydalar, hangi tür insanın hangi tür toplumda diğerleri için değerli olacağını ortaya koyar, sınırları çizer ve tanımlar: bunlar rasyonel, üretken, hür bir toplumdaki sadece rasyonel, üretken, hür insanlardır.” (*Bencilliğin Erdemi* adlı kitabımdaki “Objektivist Etik” - “The Objectivist Ethics” adlı bölüm.)

Bir bireyin emeğinin ürününü elinden alan veya onu köleleştiren veya aklının özgürlüğünü sınırlamaya kalkışan veya onu kendi rasyonel melekesine karşı davranmaya zorlayan bir toplum, kendi düsturları ile insan tabiatı arasında çatışma oluşturan bir toplum, kesinlikle bir toplum sayılmayıp, kurumsallaşmış çete yönetimi ile bir arada tutulan bir kalabalıktır. Böyle bir toplum, insanların birlikte varoluş değerlerinin tümünü yok eder; hiçbir olası haklılığa sahip değildir ve insan bekası için bir fayda kaynağı da olmayıp en ölümcül tehdidi oluşturur. İssız bir adada yaşam Sovyet Rusya ve Nazi Almanya’da bulunmaya nazaran karşılaştırılamayacak kadar güvenlidir ve tercihe şayandır.

Eğer insanlar barışçı, üretken, rasyonel bir toplumda birlikte yaşayacaklarsa ve birbirlerinden karşılıklı fayda elde edeceklerse, yokluklarında hiçbir ahlâki veya medeni toplumun sözü konusu olamayacağı temel sosyal prensipleri, bireysel haklar prensiplerini, kabul etmek zorundadırlar.

Bireysel hakları tanımak, insanın kendi bekası için, insan tabiatının gerektirdiği şartları tanımak ve kabul etmek anlamına gelmektedir.

İnsan hakları ancak fiziksel kuvvet kullanımıyla ihlâl edile-

bilirler. Bir insanın diğersinin hayatını elinden alması veya onu köleleştirmesi veya onu soyması veya onu kendi amaçları peşinde koşmaktan alıkoyması veya onu kendi rasyonel muhakemesine aykırı davranmaya zorlaması ancak fiziksel güç kullanımı yoluyla olur.

Sivil bir toplumun ön şartı, sosyal ilişkilerde fiziksel gücün devre dışı bırakılması ve bu şekilde eğer insanlar birbirleriyle iş yapmak istiyorlarsa, bunun ancak *akıl* ile, yani tartışma, ikna etme ve gönüllü, dayatılmamış bir anlaşma ile yapılabileceği prensibinin yerleştirilmesidir.

İnsanın yaşam hakkının mutlak sonucu insanın kendini savunma hakkıdır. Medeni bir toplumda, güç sadece karşı koyma anlamında ve sadece onu kullanmayı başlatanlara karşı kullanılabilir. Fiziksel güç kullanımının başlatılmasını kötü bir şey yapan tüm sebepler, karşı koyma anlamında fiziksel güç kullanımını ahlâki bir şart yapmaktadır.

Eğer “pasifist” bir toplum karşı koyma şeklindeki güç kullanımını reddederse, çaresiz bir şekilde, ahlâksız olmaya karar veren ilk zorbanın insafına kalacaktır. Böyle bir toplum amacının tersini elde edecektir: kötülüğü yok etme yerine, onu cesaretlendirecek ve ödüllendirecektir.

Eğer bir toplum güce karşı hiçbir organize koruma sağlamazsa, her vatandaşını silâhlanmaya, evini bir kaleye dönüştürmeye, kapısına yaklaşan her yabancıyı vurmaya veya aynı amaçla kurulmuş olan diğer çetelerle savaşan koruyucu vatandaşlar çetesine katılmaya teşvik edecektir ve böylece bu toplumu bir çete savaşı kaosuna (yani kaba kuvvetle yönetime), tarih öncesi dönem vahşilerinin bitmez tükenmez kabile savaşlarına sürükleyecektir.

Fiziksel gücün kullanımı (karşı koymak anlamındaki kullanımı bile) bireysel vatandaşların tercihine bırakılamaz. Bir bi-

rey, her an komşularından herhangi birinin sürekli bir güç kullanma tehdidi altında ise barışçıl bir birlikte yaşama imkânsızdır. Komşularının niyeti ister iyi ister kötü olsun, muhakemeleri ister rasyonel ister irrasyonel olsun, amaçları ister adalet ister cehalet, ister önyargı, ister kötü niyet olsun, bir insana karşı güç kullanımı bir diğer insanın keyfi kararına bırakılamaz.

Örneğin, bir kişi cüzdanını kaybederse, fakat soyulduğu hükmüne varıp, aramak için mahalledeki her eve izinsiz girerse ve suç kanıtı sayarak kendisine yan bakan ilk kişiyi vurursa ne olacağını düşünün.

Karşı koyma şeklinde güç kullanımı bir suçun işlendiğini ortaya koymak ve onu kimin işlediğini *kanıtlamak* için *nesnel* kanıt kuralları gerektirir. Benzer şekilde cezaları tanımlamak ve yargı sürecini işletmek için de *nesnel*/kurallar gerekir. Bu gibi kurallar olmadan suçları kovuşturan kişiler bir linç kalabalığıdır. Eğer bir toplum karşı koyma anlamındaki güç kullanımı bireysel olarak vatandaşlarının eline verirse bu toplum, bir kalabalık yönetimine, linç hukukuna ve sonsuz bir kan davaları silsilesine yozlaşır.

Fiziksel güç sosyal ilişkilerde devre dışı bırakılacaksa, insanlar haklarını *nesnel*/bir kurallar sisteminde koruma görevi taşıyan bir kuruma ihtiyaç duyarlar.

Bu bir hükümetin (meşru bir hükümetin) görevidir; onun temel görevidir; varolmasının tek ahlâki gerekçesidir ve insanların bir hükümete ihtiyaç duymalarının sebebidir.

Bir hükümet, nesnel kontrollerle (yani nesnel olarak tanımlanmış kanunlarla) karşı koyma şeklinde fiziksel güç kullanmanın aracıdır.

Kişisel davranış ve hükümet davranışı arasındaki temel fark (bugün tamamen göz ardı edilen ve görmezden gelinen fark) bir hükümetin yasal fiziksel güç kullanımı üzerine bir tekeli elinde tuttuğu gerçeğidir. Hükümet böyle bir tekeli elinde tutmak zorundadır; çünkü güç kullanımını engelleyen ve onun-

la mücadele eden varlıktır; ve bizzat bu sebepten dolayı hükümetin davranışları katı bir şekilde tanımlanmış ve sınırlanmış olmalıdır; hükümetin işleyişinde hiçbir kapris kalıntısına izin verilmemelidir; hükümet, tek hareket gücü yasalar olan bir robot olmalıdır. Eğer bir toplum özgür olacaksa, onun hükümeti kontrol edilmek zorundadır.

Doğru bir sosyal sistemde, bir birey (başkalarının haklarını ihlâl etmediği müddetçe) istediği herhangi bir davranışı yapmakta özgürken, bir hükümet görevlisi her resmi işinde kanunlara bağlıdır. Bir birey yasaya göre *yasak* olan şey dışında her şeyi yapabilir; bir hükümet görevlisi ise yasa ile *izin verilen* dışında hiçbir şey yapamaz.

“Güç” “hakka” tabi tutmanın yolu budur. “İnsanların değil, kanunların yönetimi” şeklindeki Amerikan kavramı budur.

Özgür bir topluma has kanunların niteliği ve böyle bir toplumdaki hükümet otoritesinin kaynağı, meşru bir hükümetin niteliğinden ve amacından geliştirilir. Her ikisinin de temel prensibi Bağımsızlık Bildirgesinde ortaya konmaktadır: “bu [bireysel] hakları korumak için, insanlar arasında, adaletli güçlerini, yönetilenin rızasından alan hükümetler kurulur...”

Bireysel hakların korunması bir hükümetin tek gerçek amacı olduğundan, bu koruma yasamanın tek haklı konusudur: tüm kanunlar bireysel haklara dayanmalı ve bu hakların korunmasını amaçlamalıdır. Tüm kanunlar *nesnel* olmalı ve nesnel olarak gerekçelendirilmelidir: insanlar (ve bir davranışı yapmadan önce) açıkça kanunun kendilerine neyi yasakladığını (ve neden yasakladığını), neyin suç olduğunu ve bu suçu işlerlerse hangi cezaya çarptırılacaklarını bilmelidirler.

Hükümet otoritesinin kaynağı “yönetilenlerin rızasıdır.” Bu durum, hükümetin vatandaşların *yöneticisi* değil, fakat hizmetçisi veya *görevlisi* olduğu anlamına gelir; hükümetin kendi başına, vatandaşlarının özel bir amaç için kendisine *verdiği* haklar

hariç, hiçbir hakka sahip olmadığı anlamına gelir.

Özgür, medeni bir toplumda yaşamak isteyen bir bireyin rıza göstermek zorunda olduğu sadece bir prensip vardır: fiziksel güç kullanımını reddetme; ve düzenli, nesnel, yasal olarak tanımlanmış bir kanun uygulaması için kendini fiziksel olarak savunma hakkını hükümete devretme prensibi. Veya başka bir şekilde ifade edecek olursak, birey *güç ve kaprisin ayrılmasını* (kendisinininki de dahil her türlü kapris) kabul etmek zorundadır.

Şimdi her ikisinin de ilgili olduğu bir faaliyet konusunda hemfikir olmayan iki kişi olması durumunda ne olur?

Özgür bir toplumda, insanlar birbirleriyle iş yapmaya zorlanamazlar. İnsanlar bunu sadece gönüllü fikir birliği ve bir zaman unsuru söz konusu olduğunda da *sözleşme* ile yaparlar. Eğer bir sözleşme bir kişinin keyfi kararı ile bozulursa, bu durum diğeri için ciddi bir mali zarar oluşturabilir; ve mağdur tarafı olarak, ihlâl edilen mülkiyetine el koymak hariç hiçbir yola sahip değildir. Fakat burada da, güç kullanımı bireylerin kendi kararlarına bırakılamaz. Ve bu durum hükümetin en önemli ve en karmaşık fonksiyonlarından birisine, insanlar arasındaki anlaşmazlıkları nesnel kanunlara göre çözen bir hakem fonksiyonuna götürür.

Suçlular herhangi bir yarı-medeni toplumda küçük bir azınlıktır. Fakat sözleşmelerin medeni hukuk mahkemeleri yoluyla korunması ve uygulanması barışçı bir toplumun en önemli ihtiyacıdır; böyle bir koruma olmaksızın, hiçbir medeniyet geliştirilemez veya sürdürülemez.

İnsan, hayvanlar gibi sadece içinde bulunulan ana dayalı olarak hareket ederek hayatta kalamaz. İnsan, amaçlarını belli bir zaman dilimi içinde planlamak ve başarmak zorundadır; insan davranışlarını hesaplamayı ve hayatını planlamayı uzun vadeli olarak yapmalıdır. Bir kişinin aklı ne kadar iyi ve bilgisi ne ka-

dar fazla ise, planlama yapabileceği süre de o kadar uzundur. Bir medeniyet ne kadar ileri veya karmaşıksa, o kadar uzun vadede davranış gerektirir; ve bu yüzden insanlar arasındaki sözleşmelerin süresi o kadar fazladır ve bu sözleşmelerin güvenliğinin korunması o kadar acil ihtiyaçtır.

Eğer bir insan bir kilo patatesi bir sepet yumurta ile değişir ve yumurtaları aldıktan sonra patatesi vermeyi reddederse ilkel bir mübadele toplumu bile işleyemez. Bu türden bir kaprisle yönlendirilen bir davranışın, insanların milyar dolarlık malları kredisine aldığı, milyon dolarlık binaları inşa etme sözleşmeleri yaptığı veya doksan dokuz yıllık kira sözleşmeleri yaptığı bir sanayi toplumunda ne anlama geleceğini siz düşünün.

Sözleşmelerin tek taraflı olarak çiğnenmesi fiziksel kuvvetin dolaylı bir kullanımıyla ilgilidir: esas olarak bir kişinin diğer kişinin maddi değerlerini, mallarını ve hizmetlerini alıp, bunların karşılığını ödemeyi reddetmesini ve böylece bu mal ve hizmetleri hak ile değil (yani bunların sahibinin rızası olmaksızın) fiziksel güç ile (sadece fiziksel olarak sahip olma ile) muhafaza etmesini içerir. Dolandırıcılık da benzer şekilde dolaylı bir fiziksel güç kullanımını ilgilendirir: yalanlarla veya yanlış vaatlerle sahiplerinin rızası olmadan maddi değerleri elde etmeyi içerir. Tehdit ederek alma dolaylı güç kullanımının bir diğer versiyonudur: maddi değerleri değerlerle mübadele ederek değil, fakat bir güç, şiddet veya zarar verme tehdidi ile elde etmeyi içerir.

Bu davranışlardan bazıları açıkça suçtur. Sözleşmenin tek taraflı çiğnenmesi gibi diğerleri suç unsuru taşımayabilir; fakat sorumsuzluk ve irrasyonellik sonucudurlar. Diğer bazı davranışlar her iki tarafın da adalet iddia ettiği karmaşık konular olabilirler. Fakat hangi durum söz konusu olursa olsun bu gibi tüm konular nesnel olarak tanımlanmış kanunlar önüne çıkarılmalı ve kanunları idare eden tarafsız bir hakem, yani bir yargıç (ve gerekirse bir jüri) tarafından çözümlenmelidir.

Tüm bu durumlarda adaleti yöneten temel prensibe dikkat

edin: bu, hiçbir insanın sahibinin rızası olmadan diğer insanlardan hiçbir değer alamayacağı ve bunun bir sonucu olarak, bir insanın haklarının bir başka kişinin tek tarafı kararına, keyfi tercihine, irrasyonelliğine ve *kaprisine* bırakılamayacağı prensibidir.

İşte çıkarları korumak ve insanların birbirlerine yapabilecekleri kötülükleri önlemek yoluyla, insanlar için söz konusu olan sosyal birlikteliği sağlayan bir hükümetin gerçek amacı aslında budur.

Bir hükümetin gerçek fonksiyonları, tümü fiziksel güç ve insan haklarının korunması konularını ilgilendiren üç geniş kategori altında toplanabilir: insanları suçlulardan korumak için *polis*, insanları yabancı işgalcilerden korumak için *silâhlî kuvvetler*, insanlar arasındaki anlaşmazlıkları nesnel kanunlara göre çözmek için *hukuk mahkemeleri*.

Bu üç konu, pek çok sonucu ve ikincil konuyu ilgilendirir ve bunların özel yasalar halinde pratikte uygulanması son derece karmaşıktır. Bu konu özel bir bilim sahasına, hukuk felsefesine aittir. Uygulama alanında pek çok hata ve anlaşmazlıklar mümkün olabilir, fakat burada asıl olan şey uygulanacak olan prensiptir: kanunun ve hükümetin amacının bireysel hakların korunması olduğu prensibidir.

Bugün bu prensip unutulmaktadır, göz ardı edilmektedir ve atlanılmaktadır. Sonuçta dünyanın bugünkü durumu ortaya çıkmaktadır; insanlık, mutlak tiranlığın kanunsuzluğuna, kaba kuvvetle yönetimin ilkel vahşiliğine dönmektedir.

Bazı insanlar, bu eğilime karşı düşüncesizce yapılan protesto olarak, hükümetin gerçekte doğası gereği kötü olup olmadığı ve anarşinin ideal sosyal sistem olup olmadığı sorusunu gündeme getirmektedir. Politik bir kavram olarak anarşi, havada uçuşan, aptalca bir soyutluktur: yukarıda tartışılan tüm gerekçelerden dolayı, organize bir hükümeti olmayan bir toplum, karşısına çıkan ve topumu çete savaşı kaosa getirecek olan ilk suçlunun insafına kalacaktır. Fakat insanın ahlâksız olma ihtimali anarşiye karşı olan tek itiraz değildir: her üyesi

tamamen rasyonel ve hatasız derecede ahlâklı olan bir toplum bile bir anarşi durumunda faaliyet gösteremez; bir hükümetin kurulmasını gerektiren şey insanlar arasındaki hilesiz anlaşmazlıklar için nesnel kanunlara ve bir hakeme olan ihtiyaçtır.

Anarşist teorinin son zamanlarda ortaya çıkan ve genç özgürlük savunucularının kafalarını karıştıran bir versiyonu “rekabet eden hükümetler” olarak adlandırılan tuhaf bir saçmalıktır. Hükümet faaliyeti ile sanayi faaliyeti arasında, kaba kuvvet ve üretim arasında hiçbir fark görmeyen ve iş dünyasına hükümetin sahip olması şeklindeki modern devletçilerin temel fikrini kabul eden “rekabet eden hükümetler” fikri savunucuları, aynı elmanın iki yarısıdır ve iş dünyasında çok faydalı olduğu için rekabetin hükümete de uygulanması gerektiğini bildirmektedirler. Bunlar, tekelci tek bir hükümet yerine, aynı coğrafyada, bireysel vatandaşların yönetimi için rekabet eden, her vatandaşın “alışveriş yapmak” ve iş yapmak için istediği hükümeti seçmeye özgür olduğu belli sayıda farklı hükümet olması gerektiğini söylerler.

İnsanların güce dayalı olarak engellenmesinin hükümetin vermek zorunda olduğu tek hizmet olduğunu unutmayın. Güce dayalı olarak engelleme konusundaki bir rekabetin ne anlama geleceğini kendinize sorun.

Bu teorinin terimler bakımından bir çelişki olduğu söylene-
mez, çünkü teori açık bir şekilde “rekabet” ve “hükümet” terimlerinin herhangi bir anlayışından yoksundur. Bunun havada uçuşan bir soyutluk olduğu da söylenemez, çünkü teori realiteye asla göndermede bulunmamakta veya realiteye dokunmamaktadır ve hiçbir şekilde, ne kabaca ve ne de yaklaşık olarak, somutlaştırılmaz. Bir örnek yeterli olacaktır: A hükümetinin bir müşterisi olan Bay Smith’in kapı komşusu B hükümeti müşterisi Bay Jones’un kendisini soyduğundan şüphelendiğini varsayalım; bir A polisi ekibi Bay Jones’un evine gelir ve kapıda bir B polisi ekibi ile karşılaşılır. B polis ekibi kendilerine

Bay Smith'in şikayetinin geçerliliğini kabul etmediklerini ve A hükümetinin otoritesini tanımadıklarını söylerler. Bu durumda ne olur? Bundan sonrasını siz getirin.

“Hükümet” kavramının evrimi, uzun, işkence dolu bir geçmişe sahiptir. Doğru hükümet fonksiyonuna dair bir belirtinin her organize toplumda bulunmuş olduğu anlaşılmaktadır. Bu, bir hükümet ile bir soyguncu çetesi arasındaki kesin bir farkın (sık sık olmayan bir farkın) tanınması - hükümete “kanun ve düzenin bekçisi” olarak verilen bir saygı ve otorite havası - en kötü türden hükümetlerin bile rutin ve geleneksel de olsa bir düzen kalıntısını ve bir adalet görüntüsü sürdürmeyi ve sahip oldukları güçler için bir tür ahlâki veya mistik ya da sosyal nitelikte gerekçe bulmayı gerekli görmesi şeklinde kendini dışa vurmuştur. Tıpkı Fransa'nın mutlak hükümdarlarının “Kralların Kutsal Hakkı”na başvurması gibi, Sovyet Rusya'nın modern diktatörleri de köleleştirdikleri tebaalarının gözünde yönetimlerini mazur göstermek için propagandaya servetler harcamak zorundadır.

İnsanlık tarihinde hükümetin gerçek fonksiyonunun anlaşılması oldukça yakınlarda gerçekleşen bir başarıdır: iki yüzyıllıktır ve Amerikan Devriminin Kurucu Babalarına dayanır. Onlar özgür bir toplumun niteliğini ve ihtiyaçlarını tanımlamakla kalmadılar, aynı zamanda bunu pratiğe çevirecek araçlar da geliştirdiler. Herhangi bir diğer insan ürünü gibi özgür toplum da tesadüfen, sırf istemekle veya liderlerin “iyi niyeti” ile başarılmaz. Bir toplumu özgür yapmak ve *özgür tutmak için, nesnel* olarak geçerli prensiplere dayalı karmaşık bir hukuk sistemi gerekir; bu, herhangi bir görevlinin amacına, ahlâk karakterine veya niyetlerine bağlı olmayan, tiranlığın ortaya çıkmasına hiçbir fırsat veya meydan vermeyen bir sistemdir.

Amerikan kuvvetler ayrılığı sistemi tam da böyle bir başarı idi. Ve her ne kadar Amerikan Anayasasındaki bazı çelişkiler devletçiliğin gelişmesi için zemin hazırladıysa da hüküme-

tin gücünün sınırlanması aracı olarak bir anayasa kavramı, eşi benzeri olmayan başarı idi.

Bugün bu nokta sistemli bir kampanya ile yok edilmeye çalışılırken, Anayasanın bireylere değil, hükümet gücüne karşı bir sınırlama olduğunu; anayasanın bireylerin davranışını değil sadece hükümetin davranışını tanımladığını; hükümet gücünün değil fakat vatandaşların hükümete *karşı* korunmasının bir beyanı olduğunu sık sık tekrarlananın anlamı yoktur.

Şimdi bugün hakim olan hükümet görüşündeki ahlâki ve siyasi çarpıklığın derecesini düşünün. İnsan haklarının bir koruyucusu olma yerine hükümet, bunların en tehlikeli çiğneyicisi olmaktadır; özgürlüğün bekçiliğini yapmak yerine hükümet, kölelik tesis etmektedir; insanları fiziksel güç kullananlara karşı korumak yerine hükümet istediği herhangi bir konuda ve herhangi bir şekilde fiziksel güç ve baskı uygulamaktadır; insan ilişkilerinde *nesnellüğün* aracı olarak hizmet etme yerine hükümet şimdi, yorumu önüne gelen bürokratin keyfi kararlarına bırakılan nesnel olmayan kanunlar aracılığıyla, gizli bir ölümcül şüphe ve korku saltanatı oluşturmaktadır; insanları kaprislerden zarar görmekten korumak yerine, kendisine sınırsız bir kapris gücü vermektedir; böylece biz hızlı bir şekilde tamamen zıt bir aşamaya, vatandaşlar ancak *izinle* hareket edebilirken, hükümetin istediği her şeyi yapmaya özgür olması aşamasına geliyoruz. Bu, insanlık tarihinin en karanlık dönemlerindeki aşamadır, kaba kuvvetle yönetim aşamasıdır.

Maddi ilerlemesine rağmen, insanoğlunun herhangi bir mukayese edilebilir düzeyde ahlâki bir ilerleme kaydedemediği sık sık söylenir. Bu ifadeden sonra genellikle insan tabiatı ile ilgili bazı kötümser hükümler gelir. İnsanoğlunun ahlâki durumunun utanç verici düzeyde düşük olduğu doğrudur. Fakat insanoğlunun, tarihinin büyük bir bölümünde hükümetlerin (alt-ruist-kolektivist ahlâk tarafından meydana getirilen hükümetlerin) devasa ahlâki olumsuzlukları altında yaşamak zorunda kaldığı düşünüldüğünde, kişi insanların bir medeniyet kırın-

tısını korumayı dahi nasıl başardığını ve ne tip bir bitmez tükenmez kendine saygı kalkanının insanları iki ayak üstünde alnı dik yürür tuttuğunu merak etmeye başlıyor.

İnsanoğlu, kendi entelektüel Rönesans'ı için olan mücadeleden bir parçası olarak kabul edilmesi ve savunulması gereken siyasi prensiplerin tabiatını da daha açık bir şekilde anlamaya başlıyor.

İsim İndeksi

- Aquinas St.Thomas, 415.
Aristotle, 174.
Augustine St., 415.
Colbert, Jean Baptiste, 177, 178, 180, 182.
Ekirch, Arthur A., 47.
Engels, Friedrich, 138, 142.
Fairless, Benjamin P., 60, 61.
Fromm, Erich, 362-390.
Ganey, Judge J. Cullen, 73.
George, M. Dorothy, 145.
Goldwater, Senator Barry, 271, 272, 301.
Greenspan, Alan, 4, 91, 92, 99, 102.
Grendon, Alexander, 313.
Hegel, Georg, 291, 352, 359, 367.
Hershey, Lt. Gen. Lewis B., 302.
Hessen, Robert, 4.
Hewitt, Margaret, 144.
Hill, James J. 57, 128, 131, 196.
Hitler, Adolf, 21, 175, 233, 285.
Holbrook, Steward H., 128, 133.
Hoover, President Herbert, 101, 158.
Housman, A. E., 357.
Hugo, Victor, 23.
Johnson, President Lyndon B., 180, 182, 272, 273, 275, 279, 280-283, 290, 295, 303, 337.
Kant, Immanuel, 6, 21, 324, 326.
Keller, Werner, 180.
Kennedy, President John F., 172, 174, 280, 281.
Kerr, Clark, 311, 312, 314, 336.
Keynes, John Maynard, 280, 281.
Ku Klux Klan, 224, 225, 228, 232.
Landes, David S., 314.
Lenin, V. I., 21, 174.
McNamara, Robert S., 302, 303.
Marx, Karl, 89, 240, 244, 319, 352, 358, 359, 366, 370, 389.
Mason, Lowell, 61.
Meng, John J., 350.
Minow, Newton N., 158, 159, 160, 432, 433.
Mussolini, Benito, 233, 285, 347.
Norris, Frank, 130.
Oastler, Richard, 141, 142.
Paterson, Isabel, 111, 113.
Reasoner, Harry, 328.
Rockefeller, Governor Nelson, 232, 266.
Romney, Governor George, 237, 238, 240, 290.
Ruitenbeek, Hendrik M., 357.
Savio, Mario, 312, 313, 322, 324, 339.
Stalin, Joseph, 21, 64, 175.
von Mises, Ludwig, 103, 104, 116, 139, 140, 360.

Sosyalizmin teorisini kuranlarla ilgili en gereksiz ayrıntılar bile bilinirken, kapitalizm hakkında nerdeyse hiçbir şey bilinmez. Totaliter rejimler bir bir çöktüğü halde totaliter teoriler hala yüceltilirken, insan hayatını ve insanın yaratma gücünü merkeze alan kapitalizmin, fikirden, felsefeden yoksun olduğu zannedilir. Oysa kapitalizm, özgürlük fikri üzerine kuruludur. Yirminci yüzyılın büyük özgürlükçü filo-

zofu Ayn Rand, kapitalizmin dayandığı felsefeyi derin ve etkileyici biçimde açıklayanların başında gelmektedir. Ülkemizde ne yazık ki Marx veya Engels kadar tanınmasa da, Ayn Rand, ABD'de İncil'den sonra en çok okunan kitapların -romanların ve felsefi eserlerinin yazarı olarak, hem güçlü fikirleri hem de çarpıcı üslubuyla milyonlarca insanı etkilemiştir.

Aydınlarımız, toplumun çok gerisinde kalmış bir bilinç düzeyiyle, kolektivizmi, nasyonalizmi ve devletçiliği savunadursun, halk, devletçi bürokrasiye rağmen, Avrupalı ve Amerikalı gibi yaşamak istiyor. Üstelik en Batıcı aydınlarımız bile, Amerika'nın ve Avrupa'nın kapitalizmin kanatları üzerinde yükseldiğini bildikleri halde, bu gerçek kendilerine hatırlatıldığında, karanlık bir mağarada ışığa yakalanmış yarasa korkusuna kapılıyor, "Evet, onlar kapitalist ama, oralarda sosyal devlet var" türünden yüzeysel lafazanlıklarla kolektivizme sadakatlerini sürdürüyor.

Ayn Rand'ın *Kapitalizm: Bilinmeyen İdeal*' ini ve diğer yapıtlarını okudukça, Türkiye'de tek yönlü bilgilendirmeden, kolektivist fikirlerin boğucu egemenliğinden, insan aklının hayattan koparılmasından doğan eksikliği farkedecek ve yeni bir düşünce rüzgarının ferahlığını hissedeceksiniz.

Sinan Çetin